

MAILATALVIO
KOOTUT
TEOKSET
III

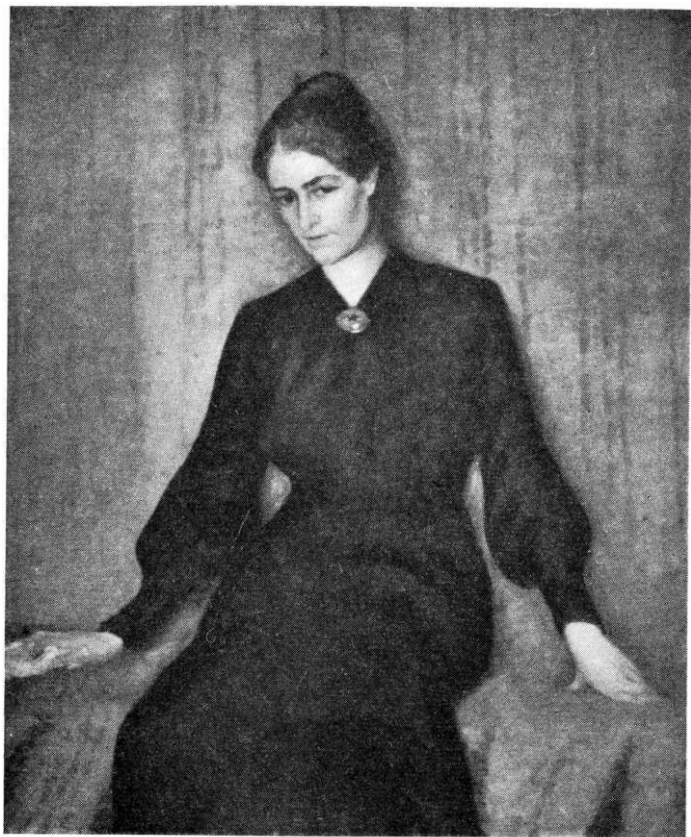

MAILA TALVIO

K O O T U T   T E O K S E T

III

MAILA TALVIO

*Janis Rozentalin v, 1904 te-
kemään maalauksen mukaan.*

Maila Talvio

SISÄLLYS

KOOTUT TEOKSET

III

LOUHILINNA

TÄHTIEN ALLA

Porvoo • Helsinki

WERNER SÖDERSTRÖM
OSAKEYHTIÖ

Kirjasto- ja tiedustelu: Porvoo

1991

Werner Söderström Osake yhtiön
kirjapainossa Porvoossa

1951

SISÄLLYS

LOUHILINNA	7
TÄHTIEN ALLA	181

LOUHILINNA

TARINA VANHASTA TALOSTA

E n s i m m ä i n e n   p a i n o s   i l m e s t y i   1906

I

Kartanon nimi on Louhilinna.

Sama aatelinen perhe on hallinnut sitä jo neljäntäsataa vuotta. Isän kädestä on aina ottanut poika. Pitäjän hautausmaata on suuri kulma tämän suvun hallussa. Vanhimmat ristit ovat jo painuneet pensastojen peittoon, uusimmissa kiiltävät vielä kultakirjaimet.

Louhilinna on vanha talo.

Päärakennusta peittää taitettu katto, ja päädyssä, räystäään alla on ampumareikiä. Ampumareikiä — tietääkö nykypolvi edes mitä ampumareivät ovatkaan? Vanha kansa tiesi, vanha kansa tunsii sodan ja vainon. Louhilinna on ne molemmat nähnyt. Monta sen poikaa on viety vainoon, moni sen naisista on mennyttänsä itkenyt.

Louhilinna, ympärillä mustanpuhuva puistonsa, on kunnianarvoisa talo. Ihan perällä, siellä missä pellot alkavat, kasvaa nuorempaa viidakkoa ja vaaleita ruohoja, mutta päärakennuksen ympärillä ylenee jättiläispuita, sellaisia sammaltuneita koivuja, että ihan peloitaa, kun niiden ikää ajattelee. Ja ihmeellisiä kuusia on puistossa, sellaisia, joiden alle ei päivä milloinkaan paista. Ei niiden alle milloinkaan tule vettä eikä lunta eikä maa niiden juurilla milloinkaan nurmetu. Vanhan lahoavan huvihuoneen luota oli ennen mitä kaunein näköala Suurselälle. Tornista saattoi nähdä hyvin kauas. Nyt on kuusiryteikkö kasvanut umpeen koko huvimajan eikä kukaan ajattelekaan sen aukaisemista. Ihmiset kaihtavat koko huvimajaa, sanovat siellä kummittelevan. Suurilla tuulilla kuuluu selvästi kuinka siellä huutaa. Joku on nähnytkin kuinka nainen val-

keissa vaatteissa seisoo tornissa ja oikoo käsiään ja huutaa . . . huutaa. Kuka sitten lienee — ihmisiä ei tornissa ole käynyt vuosikymmeneen, portaat ovat niin lahot, että tuskin lintuakaan kannattavat. Joutavia! sanoo vanha taloudenhoitajatar. Naakathan tornissa huutavat ja viki-sevät! Miina mamsseli on niin rohkea, että menisi vaikkapa sydänyöllä hautausmaalle. Mutta piiat kutsuvat keskellä päivää koiran mukaansa, kun on asiaa jääkellarisiin ja täytyy astua huvimajan ohi. Jääkellarin nurkalla on vielä sellainenkin kuusi, josta vanhat ihmiset puhuvat, ettei kirves siihen ensinkään pysty. Ja sellainen puu on koivukin rouva vainajan kamarin ikkunan alla.

Mutta ihmeellisin kaikista Louhilinnan puista on kuitenkin honka kalliolla Suurselän rannalla. Kiviseinä syöksyy sillä kohdalla äkkijyrkkänä veteen — mistä kummasta puu saa ravintonsa? Ohuessa maakerroksessa haarautuu hongan juuriverkko, jokainen saattaa nähdä käsivarrenpaksuisten, keltaisten juurien luikertelevan alas kuivaa kallionrinnettä, mutta mihin salaisiin kairoihin ne sitten uppoavat imemään voimaa, sitä ei kukaan tiedä. Ihmeellisiä lähteitä niiden vain täytyy olla, joista vuosisatojen kuluessa on riittänyt elämää tuohon puuhun, joka on kuin koko metsän kantaisä. Vanhat ihmiset ovat aina nähneet hongan yhtä suurena, jo heidän vanhempansa kiersivät, polttaessaan juhannuskokkoa Suurselän kalliolla, kolmen miehen käsivarret ympäröimään hongan tyveä. Ties, vaikkei puu olisikaan kasvanut pienestä, niinkuin muut puut — vaikka olisi luotu valmiiksi aikojen alusta! Puu on muutenkin sellainen, että se joka viideskymmenes vuosi tahtoo uhrikseen elävän ihmisen . . .

Tälle asialle ei ole ensinkään nauramista! Ruotivainainen Louhilinnan tuvassa, vanha Jere tietää mainita niitä ihmisiäkin, joita Suurselän honka on ottanut. Yksi niitä oli iloinen piikatyttö, jolle tuli itku pitkästä ilosta. Hän syöksyi pienen lapsensa kanssa järveen juuri hongan juurelta. Ja mikä on sitten ajanut railoon, mikä hukkunut jäihin. Viimeksi vei honka itse Louhilinnan herran, kenraalivainajan — puu on aina ollut sellainen, ettei se ole katsonut säätyyn, se on ottanut alhaisia ja

se otti itse kenraalin, jonka hallussa oli puoli pitäjää ja niin paljon kunniamerkkejä, että täytyi olla erityinen hevonen vetämässä, kun hautaan saatettiin. Kenraali kaatui veneineen keskellä selvää päivää, ihan rannassa. Ja vaikka oli ruokatunti ja kaikki väki kotosalla ja vaikka miehiä tuli rantaan kuin seipäitä, niin ei kukaan kyennyt auttamaan. Jere oli mukana naaraamassa, hän muistaa sen päivän niinkuin eilisen. Se oli kirkas, kaunis syyspäivä. Tämä Otto herra oli silloin kenraalin-opissa Pietarissa, vai missä lienee ollut. Ja johan hän olisi saanut korkeitakin virkoja, mutta silloin hän tuli kotiin ja otti talon.

Torpparit tietävät kuinka Jeren saa kertomaan. Viina on aina ollut hänen tuhonsa ja viina on yhä vielä hänen paras herkkunsa. Kun paha ilma on ajanut miehet työstä tavallista aikaisemmin, nousee joku miehistä pankon portaille, tuuppaa Jereä kylkeen ja näyttää hänelle pulloa. Paikalla lakkaa voivotus, joka aina pahalla ilmalla on Jeren huulilla, hän tulee ketteräksi kuin poika, kierittelee alas pankolta, sytyttää rovion, auttaa miehiä kuivaamaan vaatteitaan, moittii ilmaa, kehuu viinaa, asettuu penkille ja rupeaa kertomaan.

— Mitä joutavia, halvaus se kenraalin tappoi eikä mikään honka!

Nuoria miehiä huvittaa tehdä Jerelle kiusaa. Mutta silloin pihahtavat roviossa liekit ikäänkuin joku suun täydeltä puhaltaisi piipusta sisään lumiräntää.

— Tuuli. .. ! yrittää vielä joku rohkea torpparinrenki.

Mutta samassa vingahtaa pahasti porstuassa, ovi ryti-see ikäänkuin äreä käsi sitä röykyttäisi ja joka suu menee lukkoon koko suuressa tuvassa.

— Se oli honka, joka kenraalin tappoi, sanoo Jere ja kaikki ymmärtävät, että Louhilinnan henget ja haltiat ovat suututetut.

Eikä hyvään aikaan kuulu muuta kuin rukkien hyrinä, räiskinä liedestä ja tuulen meno ulkona.

— Miksi honka kenraalin tappoi? kysyy vihdoon pieni piikanen rukkinsa äärestä, silmät jäykkinä päässä ja posket valkoisina.

Jere ei heti vastaa.

— Kuka sitä tietää, mitä Se milloinkin tarkoittaa ja mitä Se panee puunsa tahtomaan.

Jere saa lisää viinaa ja käy suulaammaksi. Jumalan puita, kertoo hän kuiskaamalla, ovat kuusi jääkellarin luona, tämä honka ja koivu rouvavainajan kamarin ikkunan alla. Ja niitä on vielä muitakin Louhilinnan metsissä. Näihin puihin ei mikään kirves pysty. Ne ovat ikuisia puita. Ne ovat Sen puita...

— Entä jos kenraalivainaja oli Sen suututtanut...?

— Kenraalivainaja oli hyvä herra. Ei hän sitä...

— Kenraalivainaja oli hyvä herra, kuuluu kuin k aikuna toisesta päästä tupaa, missä naiset istuvat rukkiensa ääressä. Kitkijä-Leena sieltä puhuu, hän on nähnyt kenraalin ajat, hän on yhtä vanha talossa kuin Jerekin.

Mutta Leena on koko ikänsä ollut paljon parempi saamaan käsistään irti työtä kuin Jere. Hän pitää yhä vieläkin tuvan puhtaana ja ansaitsee kehruulla sekä leivät että särpimet. Ja kesäisin kitkee hän miltei yksinään Louhilinnan suuren vihannestarhan. Jere puolestaan on kyllä ollut hoitelevinaan kalanpyydyksiä, mutta enimmäkseen on hän loikoillut pankolla ja herrastellut kirkonmäellä Louhilinnan sotaherrojen vanhoissa vaatteissa. Herrat ovat aina lähettäneet hänelle univormunsa — joi-takin tähtiä vain on otettu pois olkapäiltä ja rintapie-listä, ja sitten on Jere taasen saanut lähteä kylälle kehu-maan ystäviään, sotaherroja. Ennen nuorempana, kun hän univormussaan ilmestyi kirkonmäelle, kysyi moni pitkämatkainen kirkkomies kirkonkylätuttavaltaan, kuka tuo sotaherra onkaan — on kai kartanon herroja? Ei, ei ole kuin kartanon kalamies, kertoi kirkonkylätuttava.

Ja nyt on kalamiehestä tullut ruotivaivainen, joka viinatilkasta kertoo nuorille vanhoja asioita.

— Kenraalivainajan äiti — mitä hienoa sukua lienee ollutkaan, Ruotsista asti — oli kerran määrännyt koi-vun ikkunansa alta kaadettavaksi. Käki kukkui siinä nimittäin kaikki päivät ja keväiset yöt ja armo luuli sen tietävän onnettomuutta. Pantiin sitten eräs Matti nimi-nen mies kaatamaan koivua, ja armo itse seisoi ikku-nassa ja käki lensi silloinkin juuri koivun latvasta. Ja armo oli nauranut ja sanonut, että jopas kukuit viimei-

sen kerran. Mutta samassa kun Matti iski kirveensä puuhun, singahti terä kuin mikäkin lastu vain ilmaan ja sattui ikkunaan ja putosi siitä maahan — olisikin osunut ruutu auki olemaan, niin armon otsaan olisi iskenyt. Mutta käki sai sitten rauhassa kukkua koivussa ja siinä se ensi kesänäkin kukkuu, ja kukkuu aina. Ne ovat kuin ovatkin sellaisia puita, ettei kirves niihin pysty.

Ovi lentää samassa auki ja Miina mamsseli, Louhilinnan taloudenhoitajatar astuu tupaan. Hän on vanha, myssypää nainen, laiha ja kivulloinen, mutta sitkeä, uskollinen ja teräväsilmainen. Joka aamu hän ehtii tarkastaa tuvan, että se on laastu nurkkia myöten ja näin illansuussa hän usein tulee katsomaan, että tytöt kehräävät ja kehräävät huolellisesti, jotta kangas tulisi tasaista. Kun Miina mamsseli tulee, piiloittavat pojat viinapullonsa ja Jere vaikenee. Miina mamsseli on jumalaapelkääväinen nainen ja kätkee visusti kaikki perhesalaisuudet. Hänen suustaan ei kuule ainoakaan turhaa sanaa. Ääneti tulee hän nytkin, harmaa huppuliina olkapäillä, avainkimppu hiljaa helisten vyöllä, suuntaa askeleensa takkavalkean ohi, naisten nurkkaan ja painuu rukkien rullia tarkastamaan. Hän on harmaa ja hiljainen, hän on ankara ja oikeudenmukainen, hän liikkuu tyynesti, mutta ehtii kaikkialle.

Itkeekö joku porstuassa — vai tuuliko vinkuu?

Joku miehistä menee ja raoittaa ovea sen verran kuin kissalle. Pieni sinertävä käsi tulee näkyviin ja heti perässä lapsi.

Kaarina ... ! Louhilinnan ainoa tytär! Kaarina!

— Hyvää iltaa! sanoo lapsi arasti, mutta juoksee samassa lieden ääreen, rupeaa siinä hyppimään ja varistelemaan lumiräntää pellavanheleistä hiuksistaan ja hieroo käsiään ja nauraa Miina mamsselin pelästykselle. — Ei Kaarinan ole kylmä. On jo ihan lämmin.

Lapsen mukana välähtää tupaan kuin leiskuva ilo. Vanha mamsseli hieroo lieden ääressä hänen hartioitaan, laskee käden hänen pääläelleen ja ravistaa vakavana päätään.

— Ei saa... tällaisessa ilmassa! Mitä pappasanoisi!

— Kaarinan tuli ikävä!

— No niin, ole siinä nyt, minä käyn vain katsomassa kangasta.

Mamsseli menee kamariin joka on porstuan perässä ja missä kangaspuut miltei vuoden umpeensa ovat pystyssä.

Lapsi jää lieden lämpimään. Sen hiukset hohtavat kuin päivänsäteet. Miehiä kerääntyy ympärille ja vuoronperään ojentuu ahavoitunut käsi tyttöstä kohti. Jere on rohkein.

— Tulepas tänne Jeren polvelle. Oletkos sinä Jeren tyttö? Katsotaankos me kaunista verkkoneulaa.

— Onkos se sinun? Saakos Kaarina sen?

— Saa Kaarina. Mitäs Kaarina tekee sillä?

— Se on niin kaunis ...

Ja lapsi pitelee sitä pienin, punertavin hyppysin tulta vastaan.

— Kutooko Kaarina sillä verkkoa?

— Ei Kaarina osaa.

— Jere opettaa.

Puhellessaan lapsen kanssa on Jere ruvennut hypistelemään sen hiuksia.

— Pappa toi Kaarinalle kaupungista kauniin nukan, puhelee lapsi, — se on poika. Sen nimi on Otto ... Se pitää häitä Marjan nukan kanssa. Marjan nukan nimi on Kaarina niinkuin Kaarinan. Ja sitten Marjan nukke muuttaa meille ja sitten Marja saa sen Kaarinan kauniin nukan, jonka Kaarina sai jouluna papalta.

Lapsen suuret, viattomat silmät katselevat miesten kasvoihin. Loimussa punoittavat posket ja hiukset kimeltelevät.

— Ei näy enää mitään, kuiskaa Jere salaperäisesti ja nostaa päätään miesten puoleen, — ei näy enää mitään. Sillä oli syntyessä ollut ihan musta tukka ja pääläella oli ollut kuin ristin merkki... Ei, ei näy enää mitään ..

Vaikkei lapsi kuule mitä miehet puhelevat, tulee hänen paha olla ja hän sanoo levottomana:

— Miksei mamsseli jo tule?

— Kyllä hän tulee jahka ennättää.

— Mitäs sen ristin sitten pitäisi tietää? kysäisee joku miehistä taasen.

— Kukas sitä niin varmasti tietää. Toiset arvelivat tietävän suurta onnea, toiset suurta onnettomuutta.

— Eikös Kaarina ensinkään tule Lienaa tervehtimään? kuuluu peräpuolelta huonetta.

— Ai Liena! ja lapsi juoksee Lienan rukin ääreen.

— Mutta miksei mamsseli tule?

— Kyllä mamsseli tulee. Pitääkös Kaarina mamsselista?

— Pitää.

— Se on niin kiintynyt siihen mamsseliin, puhelee Liena ja silittää, vuorostaan hänkin, lapsen päätä. — Voi äiditöntä lasta, voi! Missäs mamma on, tietääkös Kaarina?

— Taivaassa ...

Navettatyöt vilkaisevat kelloon ja nousevat lähtemään. Lapsen silmät tähtäävät jo levottomina oveen ja kun Miina mamsseli sen vihdoin avaa, karkaa lapsi suinpäin hänen syliinsä ja katoaa hänen suuren huppuliinansa sisään.

— Toivota nyt hyvää yötä ...

— Hyvää yötä, kuuluu huppuliinasta.

Miehet nauraa hörähtävät ja naiset yltyvät kehumaan, että se on kuin Herran enkeli, tuo lapsi. Ihan se on äitinsä kuva. Aivan on kuin välähtäisi tupaan jokin valo kun sen valkoinen pää välähtää ...

Mutta jopa ulkona onkin Jumalan ilma! Vinkuu, vonkaa, ryskää. Honka humisee aina ylinnä! Siinä on ikäänkuin musta kohina jonka erottaa kaikkien muiden puiden äänestä. Miehet tuvassa rupeavat vähitellen ottamaan esiin eväitään. Jere haukottelee ja puhuu sala-peräisesti:

— Siitä tuleekin kohta viisikymmentä vuotta, kun se kenraalin vei.

— Tahtooko se sitten taas pian jonkun?

— On se tähän asti tahtonut.

— Nyt se vie tuon Jeren!

Tupa rämähtää nauruun.

— Älkää, hyvät ihmiset suututtako. Ei sitä tiedä mitä se milloinkin tahtoo, ylhäisiä vaiko alhaisia ...

— Sinut se vie! Sinä sille omansa olet, sinä olet sekä ylhäinen että alhainen: everstin takki ja takissa ruoti-vaivaisen ruumis ...

— Ei pidä suututtaa, ei pidä!

Mutta kylläpä nyt todella ulkona kohisee ja humisee. Varmaan huvimajan valkoinen vainajakin nyt on liikkeellä.

Mahtaako missään niin kohista ja humista kuin Louhilinnan puistossa! Siellä humisee aina. Tyynelläkin. Vaikka järvi on peilinä eikä hentoisin heinäkään hievahda, käy vanhoissa puissa aina kumma kohina. Ja talvellakin, vaikka oksat ovat paljaina eikä ole ainoakaan lehteä rapisemassa, niin puitten päällä ikäänkuin aina elää kummallinen kohina niinkuin soiden päällä liikkuu sumu. Tuo kohina tuntuu tulevan hyvin kaukaa, tullee ko maailman äärestä vaiko aikojen takaa vai mistä tullee!

Ehkä se tuleekin aikojen takaa, ehkä se onkin menneisyyden ääni, joka kertoo nuorelle kansalle. Ovathan nuo puut nähneet niin paljon, onhan niille uskottu niin paljon, vuosisatoja ovat ne korkeudesta katselleet taloa ja maailman menoa. Ne ovat nähneet harmaantuneiden isäntävanhusten kaatuvan ja mustien arkkujen kuusikujaa myöten etenevän hautaan. Nuori isäntä on sitten tuonut taloon ylhäisen armonsa ja tanssi on tömissyt, laulu soinnut ja lasit kilisseet Louhilinnan salissa. Ilo on raikunut kauas puistoon ja järvelle ja puut ovat humisseet vastaan. Kuutamoiltoina on nimiä piirretty koivujen tuoheen. Aika on kasvattanut umpeen arvet ja kaarna ja naava peittää nimet, mutta tallessa ne silti ovat. Vanha puu vanhan sukutilan puistossa on uskollinen kuin hauta. Se kätkee mitä sille on uskottu.

Salin ikkunoiden alle on aukaistu tilaa auringolle. Siellä vihanhoivat nurmikot ja kukoistavat ruusut. Louhilinnassa on paljon ruusuja. Lumivalkeina ovat kesäkesällä toiset pensaat, toiset purppuranpunaisina syksymmällä. Hienohipiäiset pitsipukuiset lapset leikkivät aurinkoisilla hiekkakäytävillä ja nurmilla ilakoiden niinkuin köyhänkin lapset. Piiloudutaan paksujen puunrunkojen taakse, painaudutaan tuohta vastaan ja äkkiä karataan esiin ja nauretaan ja huudetaan. Aurinkokullassa ruskettuvat pyöreät pienet posket ja käsivarret. Asetutaan kyykyllään hiekkaan, kierittelemään ja

kellittelemään! Puuvanhukset ympärillä katselevat hymyillen, niinkuin vanha isoisä hymyilee lastenlapsille. ICöyhä kitkijä-Leena, joka kaiken kesää kyykkii lavojen ääressä, oikaisee hetkeksi selkäänsä, kääntää silmänsä leikkiviin lapsiin ja herahtaa hymyilemään hankin. Nuo lapset ovat suuren Louhilinnan perillisiä, onnellisia olentoja, jotka eivät puutteesta tiedä mitään. Ja kauniita ne ovat!

Mutta kuolemakin näkee heidät ilakoimassa keltaisella hiekalla ja mielistyy. Ja kuolema näkee lasten äidin, Louhilinnan onnellisen armon, jonka poski on kuin liljan lehti, sieraimet kuin simpukan läpikuultava kuori ja silmät kuin syvänsiniset lähteet. Ja senjaikeen kun kuolema on merkinnyt omansa, loppuu hymy Louhilinnasta. Tanssi pysähtyy, vieraita ei enää käy ja isäntä kävelee ankarana ja umpimielisenä pelloillaan.

Vakavuutta täytyykin olla elämässä tuollaisella suurella tilalla. Siihen vaaditaan vakavaa työtä, jos mielitään saada pellot kasvamaan ja karjan menestymään. Louhilinnan isännät ovatkin aina olleet vakavaa väkeä, ankaroita työväelleen ja ankaroita itselleen. Työtä on vaadittu, hiessä raataa torppari ja renki, totisena iskee isännän silmä saralta saralle. Maat kasvavat ja maat antavat. Metsät kohisevat koskemattomassa viileydessään. Otetaan mitä tarvitaan, loput saa kasvaa rauhassa. Turvassa elää torppari konnullaan, isän jälkeen ottaa poika, ja kartanon herrasväellä on kummilapsia joka töllissä. Maata on aina kunnioitettu, maasta on eletty, maata on vaalittu — se henki on asunut Louhilinnan isännissä ja siinä hengessä on torppariakin kasvanut. Pelto ja karja ovat elättäneet. Metsälle ei ole saanut tehdä pahaa, ei petoakaan ole saanut ilokseen tappaa. Metsää ei Louhilinnan herra myy! Tukkiyhtiöt ovat kautta rantain koettaneet lähestyä kuuluisia korpia, mutta herra on tässä suhteessa lapsellisen itsepintainen — vaikka hongat kaatuisivat vanhuuttaan, niin myydä ei niitä saa. Torpparit katsovat asioita omilla silmillään, ei heidän mieleensäkään juolahtaisi, että Louhilinnan sydänmaihin koskettaisiin: kukapa niihin menisi koskemaan, ne ovat täynnä Jumalan puita, sellaisia joihin ei mikään kirves pysty, puita jotka ovat vainojen

aikuisia, joiden juurella asuu vainajien henkiä, sellaisia jotka vaeltavat ja valittavat tuulella. Vainajat eivät ole saaneet hautaa vihityssä maassa, kun ovat kuolleet sotien raivotessa ...

Antelias isäntä on Otto herra, komeat pidot hän pitää kinkeripäivänä. Ei silloin ole puutetta oluesta, voit viilit, rieskat on pöydällä ja vehnäiskahvia juotetaan niin paljon kuin vieraisiin mahtuu.

Jouluna palaa kartanon tuvassa joulupuu, jota kelpaa katsella. Joulujuhla on lasten ja äitien juhla, herra itse lukee silloin vierailleen pyhän evankeliumin ja ruokailut ja Kaarina neiti seisoo hänen rinnallaan ja alkaa heleällä äänellään jouluvirren.

Juhannusjuhla taas on nuorten juhla ja silloin kerääntyy koko aluskunta kalliolle Suurselän hongan alle» Pojat tekevät kokon, vanhat veneet ja tervatynnöröt asetetaan päälletysten ja korkealle kohoavat loimut vuoden valoisimmassa yössä. Korkeammalle kuin yhdekään muut kokkotulet nousevat täällä keltaiset liekit ja heleämpinä soivat laulut kuin yhdenkään muun tulen ääressä!

Niin on aina ollut, ettei yksikään kokko Suurselän rannalla ole voittanut Louhilinnan kokkoa. Hintsan kokolla rymy viime vuosina kyllä on käynyt oikeaksi markkinarymyksi. Janne poika siellä on viime aikoina ruvennut niin ylenannetuksi.

Kaarina neiti vie vanhan Jeren piiriin ja kieputellesaan häntä laulaa: »tääll' on iloa ja riemua ja täällä naitamme juodaan!» Nuoret herrat kaipaavat piiriin Miina mamsselia. Hän ei liiku paljon mihinkään, hänhän on niin kipeä. Mutta Olavi herra hyppää jo pitkin askelin halki puutarhan kukkivien nurmien eikä palaa ennenkuin saa vanhan mamsseihin käsikoukkuunsa. Vanhus tutisee päällystakissaan, hän on kuiva ja keltainen, mutta kasvot loistavat hymyssä ja silmissä on kiittolliset kyyneleet. Ja herrat istuttavat hänet kiikkulaudalle ja pistävät sireenin tertun hänen rintaansa.

Herra itse istuu ennestään kiikkulaudalla ja Heikkilän isännät hänen vieressään. Heikkilä on Louhilinnan vanhin torppari, naapuri vielä lisäksi, ja lapset ovat Louhilinnan lasten leikkitovereja. Kaikki Heikkiläiset

ovat harvinaisen kauniita ihmisiä, isästä ja äidistä aikain, suuri perhe on, seitsemän tytärtä ja yksi poika.

Herra liikuttelee kepillään sammalta ja sanoo silloin tällöin sanan miehille. Soistaan ja ojistaan hän puhuu ja katselee nuorten iloa, välkettä vedessä ja kukoistusta puutarhassa. Kukassa on kaikki, kirsikka- ja omena-puut, nurmet. Vainiot väräjävät kasvamisen riemussa, sininen auer leikittelee vesillä ja mailla. Yhtäkkiä tulee hänen mieleensä, että lapset ovat kasvaneet suuriksi, pieni Karinkin astuu jo pitkässä hameessa. Kolme lapsista on poissa, poissa lasten äiti. Niin ajat kuluvat ja muuttuvat. Ja hän ponnauttaa auki hopeisen sikaarikotelonsa kannen ja tarjoaa tupakkaa Heikkilän miehille, sekä nuorelle isännälle että vaarille.

Mutta honka kalliolla kääntää järvenselälle punertavaa kylkeänsä ja mustanpuhuva latva pitää synkkää kohinaansa. Eikö ikuinen eläjä huomaa, että kesä iloitsee valoisimpana yönään, että linnut ilakoivat, ihmiset leikkivät, viulu soi ja tanssi käy . . . ? Se vain humisee omiaan, ikäänkuin ei kuuluisi tähän aikaan eikä tähän maailmaan. Ikuinen puu humisee, pitäen puhettaan pilvien kanssa ia valvoen Louhilinnan ylhäisiä oikeuksia. Sillä niin tietää kansa, että jos honka kohisemasta lakkaa, niin lakkaa kartanokin kukoistamasta.

Näin herra kyllä pitää juhlia työväelleen, mutta juhlien välillä on hän ankara herra. Yhdessä kesäisen auringon kanssa hän nousee ja väet tapaavat hänet jo vastassaan vainiolla. Kaukaa hänet tuntee — pitempiä miehiä pitäjässä on, mutta ei ole hartevampia eikä suoraselkäisempiä. Saappaat ulottuvat polven päälle, hiekkankarvainen takki menee leukaan asti, hatun reunat ovat niin pienet etteivät estä päivettymästä. Näiden reunojen alta katselevat terveet, voimakkaat kasvot ja vakavat, harmaat silmät, jotka tunkevat kaikkialle. Koira, pelottavan suuri Hektor, jonka haukku kuuluu kilometrien päähän, seuraa uskollisesti herraansa.

Herran silmä valvoo kuin majakassa tuli. Se ei siedä ainoakaan kallistuvaa aidanseivästä, ainoakaan retkottavaa silaa tai hihnaa. Se äkkää kaikki huolimattomuudet eikä mikään petos pysy siltä salassa. Koko aluskunta, peninkulmien päähän, tuntee hänen hallitsevan

kätensä. Hänen ei tarvitse ohjia kiristääkään, käsi tuntuu sittenkin. Herra tuntee nimeltä jokaisen lehmän ja kun hän navettaan astuu, kuuluu yninä pitkin rivejä ja lehmien suurista sieraimista puhaltuu häntä vastaan ystävällinen henkäys. Kiiltää pitää joka lehmän selän, kun hän kätensä sille laskee eikä saa limaa tuntua kaukalon laidassa, kun hän sitä koettaa. Tallissa hörähtävät pilttuut, kun herra sinne tulee, ja kesymmät hevoset käyvät kiinni hihnaan ja vaativat sokeria tai leipää. Elottomatkin esineet talossa, silppukoneet, kirveet, lapiot ja rautaseipäät kaikki ne ovat herran silmän alla — tämä silmä valvoo, että niillekin tapahtuu oikeus.

Herra näkee menestyksen riemun ympärillään. Pellot kasvavat, niityt antavat. Ne ovat päässeet siihen voimaan joka ei enää riipu kuivasta tai kosteasta kesästä: väkevä maa antaa aina. Karja tuottaa ja karja menestyy. Puutarha kukkuroi mehevät hedelmät pöydälle ja talon tytär täyttää maljakot käpy isillä havuilla ja kukkasilla.

Tämä tytär, pieni Karin, on jo kasvanut suureksi tytöksi. Silmänsä sinellä ja hymynsä siunauksella iloittaa hän koko talon.

Alustalaiset sanovat häntä Kaarinaksi. He rakastavat häntä. Kukapa ei häntä rakastaisi!

Kolme poikaa on Louhilinnan herralla, kolme on jäännyt kuudesta. Mutta heistä ei yksikään kulje isän kanssa vainioilla. Ei heistä ole mitään pahaa sanottavaa, kelpo miehiksi ovat kasvaneet, hyvissä viroissa ovat jo ja hyvä tulevaisuus on edessä. Gustaf on Pietarissa, kookas, komea, vaaleatukka eversti, isoisänsä kenraalivainajan kuva, sama korkea otsa, sama ohut tukka, joka uhkaa jättää pääläen paljaaksi; mutta mieli on äidin, pehmyt, sydämellinen, ujo. Ei hän ole mikään sotilasluonne, mutta hän puheli jo pienenä, että hän rupeaa kenraaliksi ja pyyteli joka jouluksi sapelia ja sai vihdoinkin suvun vakuutetuksi sotilaskutsumuksestaan. Ja hyvinhän hänen on käynyt. Hän on everstinä, hyvissä naimisissa. Tosin hänen Nadjansa on ylellisyydessä kasvatettu, hänen pukunsa nielevät puolet heidän tuloistaan, mutta hän on rikas, energinen, kaunis nainen, joka on tottunut liikkumaan ylhäisissä piireissä. Miten mahtanee ajan

pitkään jaksaa tehdä miestänsä onnelliseksi — vastaiseksi sydän kyllä on ilmi tulessa. Mutta Gustafin kasvoihin on tullut jotakin outoa, levotonta, hänen, joka ennen oli niin tyyni ja kirkas. Hänestä olisi ehkä voinut tulla maanviljelijä. Kuka sentään tietää — liian pehmeä käsi, liian hellä sydän.

Erikistä ei olisi ollut maanviljelijäksi. Hän on suvussa ainoa laatuaan, mistä lieneekään saanut perintönsä. Hänen kaltaistaan ei ole ketään, ei sisältä eikä päältä. Erik on pieni ja vähäpätöisen näköinen, vaaleaihoinen ja punatukkainen, kulmakarvoja ei erota ensinkään. Hän on hajamielinen, epäkäytännöllinen. Hänellä oli jo lapsena selvä päämäärä: hän rupeaa tutkimaan lintuja ja sammakkoja ja hämähäkkejä ja sammalia. Ja hän unohtui muurahaiskeon ääreen niin ettei muistanut syödä eikä juoda... Erikin luvut ovat menneet hyvin ja — hän on onnellinen. Hänen Annansa on kuin häntä varten luotu, naisylioppilas joka ihailee miestänsä, on tyytyväinen yksin hänen hajamielisyyteensäkin ja auttaa häntä — oikeammin sanoen: on auttavinaan. Anna on iloinen ja vaatimaton, kehuu käytännöllisenkin olevansa, on hyvä äiti. Anna ei aavistakaan kuinka paljon hänen kauttansa appivaarin kunnioitus uudenajan naiskasvatukseen nähden on kasvanut. Sanoissa tosin ei Louhilinnan isäntä väisty ikivanhoista väitteistään hitustakaan, alituisesti kinailee hän miniänsä kanssa, nauraa ja tekee pilaa hänen tieteellisestä lastenkasvatuksestaan. Mutta mielessään hän miltei ihailee Annaa. Kaunotar ei Anna ole, sitä olisi synti väittää, mutta hänen lapsensa ovat herttaiset, lienevätkö sitä sitten siksi, että ovat ensimmäiset jotka Louhilinnan herraa isoisäksi kutsuvat. Hauska tätä herrasväkeä joka tapauksessa on katsella kun he lapsiaan hoitavat. Sitä naurettiin suvun kesken pitkät ajat kuinka nuori isä auttoi kylvettämään pikku Ottoa. Äiti käski hänen tuoda lakanan, joka oli lämpiämässä kyökissä. Isä juoksee, tulee touhuissaan takaisin ja tuo — isoisän suuret saappaat, jotka olivat kyökissä kuivamassa.

Nuorin veljeksistä, Olof, pitkä, sorja poika, on teknikko. Hän laitteli jo koulupoikana sähkökelloja kaikkiin mahdollisiin paikkoihin, sellaisiinkin joihin ei niitä

vähääkään olisi tarvittu. Ja telefoni oli välttämättä saatava alarakennukseen pehtorille ja Miina mamsselin kamariin. Miina kyllä oli äidin kuoltua hoitanut lapsia niinkuin silmäterää mutta kyllä olivat lapsetkin olleet hänelle hellät, varsinkin molemmat nuorimmat, jotka olivat jääneet pienimmiksi. Olof oli niinäkin vuosina, jolloin pojat tavallisesti ujostelevat hellyyttä, pysynyt uskollisena. Hän oli hieronut Miinan särkeviä hartioita ja lukenut hänelle hartauskirjoja ja kun mamsseli raukan vihdoinkin täytyi muuttaa alarakennukseen vuoteen omaksi, piti hänen toki saada telefoni vuoteensa ääreen. Olofissakin asuu äidin henki. Tuo hento nainen on väkevällä voimalla muovaillut lapsensa oman itsensä mukaan, yhteenkään ei ole tullut isän henkeä. Kaikki on ollut heille helppoa, elämänura on ollut kaikille selvä. Ei mitään ristiriitaa, ei mitään taistelua. Toisin oli isän . . . ! Paljon on hänessä syttynyt ja sammunut ennenkuin mies on päässyt tähän päivään. Onnellisempia ehkä ovatkin ne tyynet, matalapohjaiset ihmiset.

Epäilemättä ovat pojat kiintyneet Louhilinnaan. Joulu ja juhannus tuo heidät aina kotiin ja tullessaan tervehdivät he joka kiveä, joka kantoa ja ylistävät, ettei missään ole niin ihanaa kuin kotona. Mutta he lähtevät taas lentoon, heissä ei yhdessäkään ole ollut syntymäkodin ottajaa. Ennen, joskus on isä tuntenut ikäänkuin pistosta rinnassaan tämän tähden. Kun hän on kävellyt viljelyksillään ja hänen eteensä on avautunut suo: musta, märkä maa, puunjuuret pystyssä, ojat ikäänkuin viivoittimella vedettyinä — silloin on hän tuntenut, että hän tarvitsisi ilonsa jakajaa, työnsä jatkajaa. Mutta hän on painanut tunteet takaisin, taputtanut koiransa selkää ja maailma on nähnyt hänen tyynet, vakavat kasvonsa.

Sittemmin on Kaarina kasvanut. Kaarina ymmärtää isää, Kaarina kävelee hänen rinnallaan. Kuin juhlaa ovat ne valkoiset kesäillat, jolloin koko talo nukkuu ja vain linnut ilakoivat ja he kahden ovat liikkeellä. Lehdet ovat vasta värähtäneet auki, iltarusko ei aiokaan sammua ennenkuin aamun punerrus alkaa, ruisrääkkä kaihertaa, puut ja nurmet suitsuttavat pihkaista lemuaan ilmaan, tuuli nukkuu, ihmiset nukkuvat, levossa on vai-

niokin, joka päivällä eli ja askaroi. Suorat, sysimustat ojat kulkevat suon reunaan, laidat kohollaan väkevää, lihavaa mutaa. Tätä näkemään ei Otto herran silmä milloinkaan väsy. Eikä hänen sieraimilleen ole sen suloisempaa lemua kuin tuoreen maan haju ojien reunoilla. Kaarina seisoo hänen rinnallaan ja hengittää, huulet avoimina, silmissä sanaton onni.

Pieni Karin on isänsä silmäterä, äitivainajansa elävä kuva, suloinen olento, jonka halu palaa lieventää jokaista hätää. Hän on kuin valkoinen kukka, jonka terää ei yksikään myrkyllinen hyönteinen ole lähestynyt, hän on iloinen kuin linnut oksillaan. Eikä kuitenkaan kukaan niin osaa itkeä itkeväisten kanssa eikä lohduttaa surullisia. Eikä kenenkään kädenkosketus niin saata rauhoittaa ja lieventää. Pienet vieraat lapset, jotka eivät vielä osaa puhuakaan, ojentavat kätensä Kaarinaa vastaan, ikäänkuin näkisivät äitinsä. Kun isä kiihtyneenä tulee sisään, ei Kaarinan tarvitse muuta kuin astua vastaan ja katsella silmillään, joihin kyyneleet yrittävät nousta — isä on voitettu ja heltyy. Kaarinan käsissä on ihmeellinen siunaus: kun kylän tytöt tahtovat istuttaa oksan, valitsevat he kevätajan ja yläkuun, mutta Kaarinan käsissä juurtuu oksa, kun hän vain pistää multa. Kaarinaa siunaavat köyhät ja sairaat, hänen edessään vaikenevat rajuimmat riitapukarit, hänestä haaveilevat nuoret miehet, veljien toverit, kuten haaveillaan pyhästä ensi lemmitystä.

Kaikki rakastavat Kaarinaa, mutta ei kuitenkaan kukaan niinkuin hänen isänsä. Kerran oli Kaarina sairaana ja tuo väkevä mies vapisi yökaudet hänen ovensa ulkopuolella ja kun vihdoin vaara oli ohi, sairastui hän itse pelkästä jännityksestä. Hän oli mies raudasta, mutta Kaarina oli hänelle enemmän kuin koko muu maailma yhteensä. Pojat — rakastihan. hän heitäkin. Oikeutta tahtoi hän heille tehdä. Mutta pieni Kaarina oli sittenkin se voima, joka pani kaikki Louhilinnassa liikkeelle. Häntä varten isä syntymäkotia vaali, hänelle, hänen miehellensä ja lapsillensa. Hänen piti tulla suuren suvun kantaäidiksi, hänen vanhimman poikansa piti ottaa isoisan nimi ja viedä se tulevaisuuteen. Hänen hymynsä hohteessa piti vanhuksen elämänillan kulua.

Näitä unelmoi isä. Mutta ei tytär saanut mitään niistä tietää. Hänen sydämensä ei ollut vielä puhunut.

Kaarinassa nukkuu vielä kaikki. Hän ei ole joutunut tekemisiin tyttötoverien kanssa, jotka olisivat uskoneet hänelle sydämensä salaisuuksia. Hän on kasvatettu kotona, hän oli lapsena heikko eikä häntä siitä syystä lähetetty kouluun. Onhan pitäjässä samanikäisiä ja näkeehän Kaarina heidät silloin tällöin, mutta likeiseksi ei tuttavuus koskaan tule. Kaarina on heille kaikille liian viileä ja liian kirkas. Hänen kanssaan ei koskaan voi heittäytyä tutunomaiseksi. Sitäpaitsi hän on Louhilinnan ainoa tytär, rikas ja ylhäinen ja — hänessä on kuin onkin jotakin luoksepääsemätöntä. Vanhoille tädeille ojentaa hän otsansa ja poskensa, kun he avaavat sylinsä ja tahtovat häntä suudella, mutta hänen huuliaan ei kukaan löydä, hänen veripunaisia huuliaan.

Kumma kyllä on Kaarina itse asiassa likempänä talonpoikaistyttyjä kuin herrasnaisia. Heikkilän tyttöjen kanssahan he pitävät oikein hauskaa, herrastyttöjen kanssa ei hänellä ole mitään puhumista.

Isä iloitsee siitä, että tyttö on niin hänen omansa. Ehtiihän hän vielä herätäkin. Mutta kun hän kerran herää, mimmoinen on oleva hänen heräämisensä?

Tyttö ei ole samaa maata kuin veljet, hänessä on enemmän isää. Isähän on nähnyt hänen syvästi itkevän toisten hätää. Ja sillä joka kärsii toisen tuskat omassa lihassaan, on myöskin rinnassaan punainen riemu, sillä on intohimon harhat, sillä on kaikki mikä tekee ihmiselämän moninaiseksi.

Kaarina ei aavista kuinka hänen isänsä häntä rakastaa. Hänen tähtensä tehdään Louhilinnassa taukoamatonta työtä, hänen tähtensä vakooa aura, hänen tähtensä heilu kirves. Taitavat nurmetkin vihannoida ja laulunnut kesäisin palata syntymäseudun sydänmaille hänen tähtensä. Hänen tähtensä avautuivat soihin suorat mustat ojat. Häntä isä ajattelee, kun hän käskee kaataa metsän uljaimmat hongat ja alkaa rakentaa. Vanha rakennus on aikansa palvellut, matalat ovat huoneet ja hiiret elämöivät ullakolla. Muhkeana pitää uuden rakennuksen kohota, kahdessa kerroksessa, tilavana ja valoisana. Suurselän kukkeinten nienten ja saarien

pitää näkyä ikkunoihin. Rakennuksessa pitää riittää suojia emännälle, hänen perheelleen ja vierailleen. Lastenlasten ajat, kolmanteen ja neljänteen polveen pitää vanhojen honkien kestää.

Ja aurinkoisimmasta kulmakamarista on tuleva lasten leikki­tupa!

Louhilinnan herra nuortuu tässä suunnittelutyössä. Hän on pelkkänä päivänpaisteena. Kaarinan tulee ikävä vanhaa rakennusta, siinä on niin paljon muistoja! Ja kyynelsilmin seisahtuu hän punertavaan huoneeseensa ja silmäilee jättiläiskoivun alitse puutarhaan ja järvelle. Tämä on kerran ollut isoäidin huone ja äidin huone — pitääkö hänen se jättää . . . ?

Joutavia! Uuteen rakennukseen tulee uusia muistoja, valoisia ja iloisia . . . !

Ja hongat kaadetaan ja kalliolle ruvetaan nostamaan uutta rakennusta. Ennen ensi talven tuloa pitää sen olla asuttavassa kunnossa.

II

Rakennus oli saatu katon alle, permannot olivat paikoillaan ja yläkertaan asetettiin jo ovia ja ikkunoita. Yläkertaan mentiin vielä telineitä myöten ulkoapain tai kaitaisia tikapuita pitkin sisäpuolelta.

Silloin tuli taloon vierasten vieras, se jolle ovet ovat auki sekä yöllä että päivällä, Kuolema. Ei se mennyt pirttirakennukseen missä Jere sitä odotti kuin syksyinen tähkä sirppiään, eikä se mennyt alarakennukseen missä Miina mamsseli jo niin kauan oli sitä ikävöinyt. Vanhaan päärakennukseen se meni ja kaasi Otto herran itsensä. Hän kaatui täysissä voimissaan, harmaantumattomin hiuksin. Ei hän enää ollut nuori, mutta hän oli terve kuin valiohongat, jotka hänen käskystään olivat kuljetetut taloon. Hän kaatui äkisti niinkuin nekin.

Keskellä yötä oli lähetetty noutamaan lääkäriä ja nuorille herroille oli sähkötetty, mutta kun lääkäri aamulla, hevonen vaahdossa, tuli Ronkaan kankaalle, kumisivat kuolinkellot jo häntä vastaan. Silloin hän ymmärsi millä kannalla asiat olivat ja käski ajaa tyynemmin.

Louhilinnassa istui Kaarina neiti kuin ukkosen lyömänä, eikä osannut käsittää mitä oli tapahtunut. Ja vaikka lääkäri oli käynyt ja selittänyt hänelle totuuden, ei hän uskonut sitä. Hän näki isänsä rinnan yhä nousevan ja laskevan ja hänen mielikuvituksensa loi tykintää vahanvalkoiseen käteen, joka lepäsi peitteen päällä. Bergstedt, pehtori, vanha Anna ja pikku Maiju kävivät vuoronperään pyytämässä, että hän lähtisi pois kuolinhuoneesta, että hän tulisi järkiinsä. Pitäisi välttämättä jo ruveta siirtämään ruumista peräkamariin missä rouva-vainajakin oli ja kenraalivainaja ja . . . Kaarina sävähtää ikäänkuin häntä olisi sivallettu tulisella raudalla ja on pakahtua tuskaansa. Eikä häntä saada syömään eikä juomaan eikä hän hetkiseksikään poistu viereisestä huoneesta, jossa hän vaistomaisesti vartioi. Hän kävelee edestakaisin, hän koettaa puhua Jumalan kanssa. Hän on hänet joskus omistanut, on rippikouluajoiltaan asti monesti ollut häntä likellä, on voinut kantaa tuskansa ja onnensakin hänen jalkainsa juureen. Nyt . . . nyt on Jumala peittänyt kasvonsa ja kaikki on mustaa. Tai entä jos isä eläikin! Silloin tulee maailma yhdellä iskuPa valoisaksi, ah niin valoisaksi ja onnelliseksi! Ja salaman väläyksen ajaksi valtaa hänet niin ääretön ilo, että rinta on ratkeamaisillaan ja hän hiipii taasen ovelle, raoittaa sitä ja kuuntelee ja tähystelee henkeä pidätellen. Oi isä, isä . . . hänen rintansahan huokuu, hänen kätensä hän liikahtaa! Ja tässä toivon tuikahtavassa hetkessä on hän karkaamaisillaan ympäri taloa ja huutamaisillaan: eläähän hän, hän elää, elää. Mutta kuinka onkaan käsi niin läpikuultava . . . ? Oi, ei se ole liikah tanut. Se lepää juuri samassa kuviossa peitteellä, jossa se aamun hämäryksestä asti on levännyt. Ja nyt hämärtää jo ilta. Hämärtää koko elämä. Hämärtyivät yksin Jumalan kasvotkin . . .

Kun voisikin kuolla . . . Kun veljet jo tulisivat, kun saisi jotakin varmuutta . . . ! Kaarina nojaa kuin paikkaan naulattuna koko pituuttaan oven pieleen ja hänen silmänsä vain elävät ja harhaavat. Hämärtää. Siniset varjot liikkuvat, liukuvat ja syventyvät: kasvot pysyvät liikkumattomina, ne ammottavat ja kammottavat. Ne kytkevät paikoilleen elävän ihmisen joka niihin katsoo,

ne pakottavat jäämään siihen paikkaan. Kun pääsikin pakoon! Jonnekin jossa puhutaan, liikutaan! Ei, hän ei pääse, tuntuu siltä kuin jotkut kynnet pitäisivät kiinni, painuisivat lihaan, uppoaisivat silmäkuoppiin . . . Apua! Mutta ääni sihisee rinnassa eikä tule ilmoille. Hän tukehtuu. Hämärä, raskas kuin meri, tulee hänen päälle. Hän ei tiedä kuinka kauan tätä on kestänyt.

Ah, äiti hymyilee hänelle, niin surullisesti ja hellästi. Äidin hiukset ovat laheat, äidin käsi on pehmyt, kunhan se aina olisi siinä pääläella! Äiti suutelee uudelleen ja uudelleen ja kyyneleet valuvat ohimoille. Kaarina on pieni lapsi, hän on jouluksi saanut nukan jonka nimi on Anna Cecilia niinkuin äidinkin. Äiti istuu kaiken päivää suuressa tuolissa päivänpaisteessa. Hänen ympärillään on peitteitä, jalkojenkin ympärillä. Hartioilla on kaunis sininen liina. Äidillä oli niin paljon hiuksia, että painavat, hänen täytyy päästää ne valumaan. Ne ovat hyvin kauniit. Äiti suutelee vieläkin. Kaarina rakastaa äitiä! Äiti suutelee myöskin Anna Ceciliaa! Hän on prinsessa . . . Äiti, miksi äiti itkee, Kaarinan poski on ihan märkä. Ja Anna Cecilian kaunis puku. Suutele vielä kerran, älä itke . . . Miksi ne vievät pois Kaarinan? Kaarina tahtoo olla äidin luona . . .

Suuria, kuumia kyyneliä putoilee Kaarinan käsille. Hän on lyhyhistynyt kynnykselle, vanha pehtori seisoo hänen vieressään ja koettaa nostaa häntä pystyyn. Hän on monta kertaa käynyt täällä pyytämässä, nyt hänen väkivallalla täytyy viedä neiti pois. Hellästi hän rakastaa Kaarina neitiä, hänkin. Hän on aina ollut hänelle niin hyvä ja hänen vaimovainajalleen hän teki enemmän hyvää kuin kaikki lääkärit, hän kun niin kauan sairasti ja neiti kävi joka päivä sairaan luona eikä ollut sitä herkkua herrasväen pöydällä, josta ei olisi tuotu kipinää pehtorin kipeälle vaimolle.

— Neiti, rakas neiti, puhuu vanha palvelija, — ei saa sillä tavalla tuskitella. Herra on mennyt rouvan luo, pitäähän heidän saada olla yhdessä. Rouvalla on nyt niin hyvä. Olivathan he jo niin kauan erossa. Ja niin rakkaat kuin he olivat!

Kaarina herää kuuntelemaan. Tuolla lepää isä, kasvoilla kuoleman kivettymys, tuossa hymyilee kuvastaan

äiti, vaaleat kutrit paljaalla kaulalla, rinnassa punainen ruusu. Ovatko he varmasti nyt yhdessä?

Kaarina ei tiedä ääneen kysyneensääkään, mutta peh-
tori vastaa, äänessä varmuus, jonka usko ihmiselle antaa:

— Ovat, ovat toki. . . Kun rouvavainaja haudattiin — minä sen muistan kuin eilisen päivän, se oli touko-
kuun alkua, mutta kevät oli jo niin kaunis ja leivokset
lauloivat ja kun hautaa luotiin umpeen, kukkui käki.
Meidän piti, omien miesten, se tehdä ja me seisottiin
lapiot käsissä ja kaikki oli jo heittäneet kukkansa ja
itkivät siinä. Niin herra ottaa käteensä multaa ja kat-
soo hautaan sillä lailla kuin ei hän mitään näkisi ympä-
rillä, ja sanoo jotakin. Muut näkivät vain että huulet
liikkuivat, mutta minä kuulin selvästi sanat. »Me
tapaamme toisemme», hän sanoi. Ja kun minä sitten
haudalta tullessa kerroin sen muille, niin kaikki itke-
mään sitä, että kuinka hän häntä rakasti. Kyllä se oli
sellainen kevätpäivä, ettei kauniimpaa voi olla . .

Vanhan palvelijan puhuessa ovat Kaarinan piirteet
sulamistaan sulaneet ja vihdoin puhkeaa hän puhumaan:

— Sinä olet kauan saanut odottaa, äiti. Ota hänet,
ota, ota!

Senjaikeen ei hän enää kutsu isää elämään, hän
ymmärtää Jumalan tarkoituksen ja vanha palvelija nos-
taa hänet permannolta, auttaa hänen ympärilleen suu-
ren huivin ja johdattaa hänet alarakennukseen, Miina
mamsselin luo. Mamsselj raukka onkin niin kauan häntä
kaivannut. Ihan koko päivän. Niin tottakin, kuinka hän
onkin hänet niin voinut unohtaa!

Pihamaalla on lumi lapioitu korkeisiin kinoksiin
molemmiin puolin teitä. Päätie tulee isojen rappujen
eteen, toisia vie alarakennuksille, aittoihin ja ulkohuo-
neisiin. Ne ovat kiiltäviksi tallatut. Kiviaita ylenee
lumisena vallina ja sireenipensaat sen vierellä ovat kuin
nakatut täyteen lumipesiä. Hämärä hyväilee pehmeästi
maita. Jyväaitan ja riikirakennuksen väliltä näkyy
sileitä, siintäviä peltoja ja surullinen, paljas metsänlaita.
Pihakoivujen varpujen välitse häämöttää raskas taivas,
puunrungot ylenevät mustina, liikkumattomina lunta
vastaan kuin vartiosotamiehet. Puiston päällä käy tuttu

tuuleton jylhä ja salaperäinen kohina. Muualta ei kuulu ääntä eikä liikahdusta.

Kaarina juo ilmaa, katselee hankia, lepuuttaa silmiään sinisen metsänlaidan tyrnissä piirteissä.

Äkkiä sattuu hänen korvaansa koiran ulahdus. Hektor — missä on Hektor? Hän ei ole sitä nähnyt moneen päivään. Taas joku romahdus ikäänkuin halkopino kaatuisi tai lautaröykkiö menisi nurin. Kun hän on päässyt alarakennuksen portaille, tulee navetalta päin vouti, syli täynnä uusia, valkoisia lautoja, toisessa kädessä saha ja kirves. Hänen kulkiessaan helähtelevät laudat vastatusten. Hän menee suoraan pääportaita kohti. Silloin karkaa Kaarinan päähän aavistus kuin vihlovan veitsen terä. Hänelle tulee hätä. Hän ei käsitä mihin kääntyä, mitä tehdä. Hän hapuilee jotakin sijaa kädelleen, nyyhkii, voihkii, nielee kyyneliään, putoaa polvilleen hanteen, pusertaa lunta nyrkkiinsä . . . Joku huutaa hänen nimeään käheällä kipeällä äänellä. Hän ei jaksakaan käsitellä että ääni häntä kutsuu, seuraa vain lautojen kalinaa. Ääni pusertuu esiin kipeistä keuhkoista. Kaarina tarttuu ääneen, seuraa sitä kuin unessa nuoraa myöten käyden ja tulee vihdoinkin Miina mamsselin kamariin, missä tärpätin, kamfertin ja linjamenttien haju sekaantuu elävän geraniumin ja kuivattujen minttujen hajuun. Kuuma siellä on, laiha vaimo ojentaa patjojen varasta häntä vastaan tutisevia käsivarsiaan.

Kauan he itkevät yhdessä. Sitten rupeaa Miina mamsseli puhumaan iankaikkisesta elämästä ja Jumalan tutkimattomista teistä. Miten mielellään hän olisi tahtonut astua Kristuksen kasvojen eteen, mutta ei ollut hänen vaelluksensa vielä päättynyt — herran piti mennä, jota ihmissilmillä katsoen niin olisi tarvittu.

Kaarina vain kuulee kuinka lautoja sahataan ja sovittellaan suureen keltaiseen sänkyyn peräkamariissa. Hän ei tahdo huutaa ääneen, hän puree kokoon hampaat ja nielee alas kyyneleet, jotka nousevat kurkkuun. Kunhan ne vain liikuttelisivat häntä hellästi ja hiljaa. Hänen pitäisi olla siellä vartioimassa. Kuinka veljet näin kauheasti viipyvät, tästä päivästä ei koskaan tule loppua! Joka kestikievarissa on hevosia odottamassa. Puoliyön aikana he voivat olla täällä, ainakin helsinkiläiset. . .

Hänen käsiinsä on sattunut kirja, sama suuri postilla jota hän ennen mamsselille luki. Hän äänteli sanoja nyt niinkuin silloinkin, kuten puuta purren, ymmärtämättä mitään. Mutta mikä Hektorin on? Se karkaa pitkin pihaa ja ulvoo, ulvoo . . . Asettuu keskelle lapioitua pääkäytävää, painaa kuononsa hankeen ja valittaa siinä kuin ihminen . . . Kaarina karkaa suinpäin sen luo, se hyppii häntä vastaan, ulisee, nuolee ja itkee. He itkevät yhdessä. Hän saa sen houkutelluksi vanhan mamsselin kamariin, mutta se ulisee ja vikisee sielläkin ja on päästettävä pihalle. Pimeässä kiittää se sitten kuin mikäkin kummitus, jota tuuli ajaa. Ja kun se, kuono pysytyssä, ulvoo keskellä pääkäytävää, on se kuin mikäkin hirviö jonka paholainen on lähettänyt rämistelemään kuollutta valveille.

— Herra, älä pane lapsesi päälle raskaampaa ristiä kuin hän voi kantaa, rukoilee Miina ja katselee Kristuksen kuvaa, johon lamppu punertavan varjostimen läpi loistaa.

Kaarina kiertelee kuin häkissä. Mamsselin kamari on täynnä romua, kaikenkaltaista pientä, jota hänelle uskollisen palvelusajan kuluessa on muistoina kerääntynyt. Koiran ulina viiltää hammasjuuria myöten, se raataa luissa ja ytimissä, se saattaa ihmisen epätoivoon!

— Herra, sinun äärettömän rakkautesi takia, anna luontokappaleellekin rauha . . !

Pikku Maiju ja joku toinen tyttö tulevat pihamaalle houkuttelemaan pois koiraa. He pysyttelevät visusti yhdessä, tuskin toistensa käsiä päästäen. He pelkäävät.

Ihmistä pelätään, kun hän on kuollut! Kaarinan ajatus viipyy siinä ja hänen sydäntään kirvelee ikäänkuin sinne valettaisiin tulista suolavettä . . . Mutta mitä mamsseli kertooakaan? Hän puhuu vanhoista ajoista, Kaarinan isoäidistä, joka ei koskaan ajanut muuta kuin vaunuissa. Lasten täytyi aina illalla käydä suutelemassa hänen kättänsä, hän ei mennyt ulos kuin kuumimpina kesäpäivinä, hänellä oli alusvaatteetkin silkkiä. Nuoren armon kuoleman jälkeen ei hän enää koskaan tullut Louhilinnaan. Mutta kerran kun hänen sisarensa täällä kävi — hän oli Ruotsissa naimisissa, kreivin kanssa —, niin pidettiin suuret pidot ja kokit tuotiin kaupungista.

Kreivinna oli niin nuoren näköinen. Illalla kun oli tanssit, pudotti kreivinna nenäliinansa, se oli hyvin hieno ja köykäinen ja lemusi kuin kukkakimppu, ja nuoret herrat karkasivat kaikki sitä ottamaan, he luistelivat lattian poikki ja joka tuon köykäisen pitsitukon sai, nosti sen suutansa vastaan... Ja nyt ovat kaikki iloiset herrasväet poissa. Niin... Niin...

— Lapsi kulta, ei saa antautua surun valtaan. Pitää kuunnella, kun vanha mamsseli kertoo. Ei saa istua siellä vetoisessa ikkunassa...

Ennen kesäisin oli täällä aina paljon vieraita. Puutarhaankin kun katsoi, niin joka lehdossa vilisi vaaleita hameita ja kiikkulaudoilta ja keinuista raikui laulu. Ja nurmet ja hiekkakäytävät olivat täynnä lapsia, jotka leikkivät ja hautasivat perhosia ja kukkia ja ruskettuivat päiväpaisteessa. Ei ollut sitä iltaa ettei tanssittu tai soudeltu vesillä.

— No, ei sinne ikkunaan nyt pidä mennä. Ei tämä vanha mamsselikaan enää niin kauan ole täällä kertomassa vanhoja asioitaan... Rouvan syntymäpäivänä, heinäkuun kuudentena päivänä oli aina paljon vieraita. Ruusut kukkivat silloin. Rouvalla oli valkoinen vene, jonka herra oli antanut ja rouvan syntymäpäiväksi se koristettiin punaisilla ruusuköynnöksillä. Herra naulasi ne itse kiinni laitoihin ja aamulla hän vei rouvan soutelemaan...

Kaarina voihkaisee keskellä kertomusta: peräkamarin ikkuna kiskaistaan auki, selälleen molemmat puoliskot ja muihin ikkunoihin syttyy tulta. Sahataan ja hakataan.

— No, no, no... Kerran oli niin kylmä ja myöhäinen kesä, etteivät ruusut kukkineet. Silloin herra tilasi ruusuja, mistä asti lieene tilannut. Rouva tuli niin iloiseksi, että itki...

— Ei, ei, ei! huutaa Kaarina ja painaa kädet korviaan vastaan.

Nyyhkytys tyrskii hänen rinnassaan. Hänen pitäisi tehdä jotakin, olla siellä mukana! Hän ei pääse lähtemään... eikä hän voi olla täälläkään. Hän tukehtuu...

Hetket kulkevat eteenpäin raskaina, yksitellen, kidutellen. Mamsseli rukoilee itseksensä. Kaarina kävelee

toisesta päästä huonetta toiseen. Huone on kuin häkki. Hän kiertelee pöytiä ja tuoleja, pysähtyy ikkunaan, litistää kasvot ruutuun ja lähtee taas liikkeelle, mitatakseen huonetta kymmenennen kerran, sadannen kerran.

— Kuule, elostuu hän äkkiä, — onko se totta, että minun päässäni syntyessäni oli ristin merkki?

— Kuka sen on sanonut?

— En muista. Vanha Jere tai Leena tai joku muu. Oli sanottu, että se tietää suurta onnea tai suurta onnettomuutta ...

— Eikö se sitten ole tietänyt suurta onnea?

Kaarina lyyyhistyy tuolille, kasvot kiinni ruudussa. Tähän asti on ollut onnea, ajattelee hän. Tästä puoleen ei tiedä. Tulevaisuus on kuin suora tie äärettömällä jäällä: ei näy päätä, ei ole viittaa, kaikki on yhtä sileää, koleaa, harmaata. Tie on tukossa, nietos vajottaa, tuuli tunkee luihin asti. Palelee.

Vihdoin tulee pehtori hakemaan neitiä illalliselle. Kaarina ymmärtää, että kaikki nyt on kunnossa. Kuolinhuoneen ikkunat ovat auki ja peräkamarin ikkunan edessä on valkoinen lakana.

Ja taasen laahautuvat hetket eteenpäin, yksitellen ja kiduttaen, kunnes vähää ennen puoliyötä alkaa kuulua kulkusia. He ovat kaikki tulleet, Gustaf, Erik ja Olof. Nadja on mukana, Anna ei ole päässyt pieniltä lapsiltaan. Heidän ei tarvitse kysyä mitä on tapahtunut ja missä kuollut lepää. He menevät suinpäin peräkamariin. Ja siellä he suullaan nyyhkipäin vuoteen ääressä, jossa valkoisen lakanan alta häämöttävät ihmisruumiin muodot.

Gustafin suru on lohdu-ton. Itku kuolee häneltä rintaan, mutta pää putoilee vuoteen laitaa vastaan ja hän vään-telee käsiään. Veljet eivät saa häntä lähtemään, hän tahtoo olla täällä, tahtoo olla yksin.

Olof tulee ruokasaliin missä Nadja ja Kaarina itkevät ruokapöydän ääressä. Hänen kasvonsa ovat itkettyneet, hiukset epäjärjestyksessä.

— Nadja, saa hän katkonaisesti sanotuksi, me emme saa Gustafia pois. Etkö sinä tulisi. ..

— Minä, kirkaisee Nadja ja hänen kasvonsa puutuvat kauhusta.

Olof jää vähäksi aikaa sanattomaksi.

— Hän . . . on . . . peitetty . . .

— En, en, en!

Nadja karkaa istualtaan ja pakenee nurkkaan.

Väkipakolla tuovat veljet Gustafin peräkammarista. Hänen kasvoillaan kuvastuu ikäänkuin hävitys.

Nadja pusertuu kiinni Kaarinaan.

— Älä jätä minua. Sinä olet niin tyyni ja viileä. Kuinka sinä voitkin olla! Älä vain pane minua nukkumaan tuohon päähän rakennusta. Minä en tahdo nukkua Gustafin kanssa, hän on niin hermostunut. Enkö minä saa nukkua sinun kanssasi, Karin — sinä olet niin tyyni ja viileä.

Mutta sitten muistaa hän, että Kaarinan huone on likellä kuolinhuonetta ja senjaikeen ei hän mistään hinnasta tahdo nukkua Kaarinan kanssa . . . Eikö hän voi saada nukkua jossakin likellä kyökkiä — vaikkapa täällä ruokasalissa!

Päivällä on parempi, ei tunnu niin kolkolta ja tulee kaikkinaista työtä. Hautajaiset täytyy valmistaa tuota pikaa, sillä veljillä ei ole aikaa viipyä. Tulee kiire, täytyy ajatella ruokaa ja juomaa, vieraita ja kutsuja. Nadja on tilannut kokonaiset varastot suruharsoa ja seuraavina päivinä valmistaa hän siitä taitavasti mitä uusi-muotisimpia vaatekappaleita. Päivät menevät työssä ja menisiväthän yötkin väsyneen unessa, jollei everstin nuori rouva niin kovin pelkäisi. Mutta keskellä yötä voi hän kuolonhiljaisessa talossa kirkaista kuin surman-aseen alla: hän on nähnyt sellaista unta, että kuollut seisoi hänen vuoteensa ääressä ja tuijotti häneen lasitunein silmin . . .

Mutta mikä Gustafin on? Hän on laihtunut, hiukset harventuneet. Hänen katseensa harhailee eikä pysähdy siihen, jonka kanssa hän puhuu. Mikä Gustafin on?

Hautajaisten jälkeen laukeaa jännitys ja suuri, tasainen, keskeytymätön autius alkaa.

Vieraat ovat lähteneet, sisaret ovat viimeistä iltaa koolla Louhilinnan salissa. Hämärä on heidät tavannut, he puhelevat hiljaa ja heidän kyyneleensä valuvat huojentavina. Hänestä he puhuvat, joka vasta on kan-

nettu talosta. Hänen muistonsa on vielä niin likellä. Jos kaapin avaa, on siellä vielä hänen takkinsa sellaisena jommoisena hän sen riisui lämpöiseltä ruumiiltaan. Kun hänen pöytänsä ääreen menee, niin on siellä vielä hänen kynänsä sellaisena jommoisena hän sen kädestään laski. Siellä ovat vielä hänen muistiinpanonsa päivän tehtävistä . . . Hänen kätensä kosketus tuntuu vielä kaikkialla ja hänen henkensä ikäänkuin viipyy tuossa kosketuksessa.

Tuntuu hyvältä levätä, kun vieraat katseet ovat poissa. Lempeä on myöskin yhteinen suru vanhassa kodissa. Se hivelee polttavia ohimoja ja valelee kuin öljyllä kirvelevää sydäntä. Hämärä käärii ääriiviivat näkymättömiin. Kaikki on pehmoista ja tuttua.

Sali on suuri huone, kruunu kuin kirkossa, huonekalut valkoista ja kultaa, ikkunoiden välissä korkeita peilejä, seinillä perhekuvia kultakehyksissä, vanha soittokone, suuria, hyvin hoidettuja kasveja.

— Minä muistan, puhelee Erik hiljaa, — yhden ilta-päivän. Mamma oli silloin vielä terve. Oli pilvessä, mutta ei satanut. Ei tapahtunut mitään erityistä, mutta minä muistan kuinka mamma neuvoi miehiä. Laitettiin kuntoon kukkalavoja. Mamman kädet olivat multaiset. Hän poimi narsisseja. Minä olin ottanut onkimadon ja vedin sitä suoraksi. Mamma sanoi, ettei saa tehdä niin ja kun minä kysyin miksi, sanoi hän, että miltä sinusta tuntuisi, jos sinua noin venytettäisiin.

— Ja minä muistan, jatkaa Olof, — kuinka mamma soitti Hampurin polskaa ja me kaikki tanssimme.

— Sen minäkin muistan.

— Mamma oli silloin jo kipeä.

— Ja minä muistan kun Karin syntyi.

— Ethän! Kuinka sinä voisit sitä muistaa, kiihtyy Kaarina ja hänen poskensa kuumenevat. — Ethän sinä ole kuin kolme vuotta vanhempi minua.

— Mutta minä muistan. Olin ruokasalissa. Miina hakkasi sokeria. Oli hämärä, puutarhassa lunta. Miina sanoi: »Tietääkö Oli, että on saanut pienen sisaren?» »Mistä Oli sen on saanut?» »Vieras täti toi sen. Eikö, Oli ole nähnyt hänen suurta laukkuaan.» Ja minut vietiin sänkykamariin. Siellä oli pimeä, vain jossakin nur-

kassa tuikki lamppu. Mamma oli sängyssä, valkoisissa lakanoissa. Hän silitti minun päätäni ja hymyili ja käski minun suudella pientä sisartani. Silloin minä vasta huomasin jotakin mamman vieressä ja painoin sinne pääni ja suutelin umpimähkään ja sitten minut heti vietiin pois.

Kaarinalle on kuumasta tullut kylmä.

— Minulla oli ollut tummat hiukset ja päällela ris-tinmuotoinen paljas kohta. Et sinä mitään sellaista nähnyt...?

— En toki, minähän olin vielä niin pieni. ..

— Sanovat sen tietävän suurta onnea tai suurta onnettomuutta . .

Gustaf nousee äkkiä tuolistaan, astuu eteisen ovea kohti, vie käden päällelleen ja häneltä pääsee huokaus, joka tuntuu nostavan koko salia.

— Gustaf, rakas Gustaf, mikä sinun on? Tule tänne.

Kaarina houkuttelee hänet sohvaan viereensä ja siinä Gustaf painelee päätään ja tuijottaa eteensä tyhjyyteen.

Äkkiä avautuu vierashuoneen ovi, taulunkehykset seinillä ja kynttiläkruunun kristallit välähtävät ja sisään astuu Nadja rouva, vaaleat hiukset kiiltävänä kehänä ympäri pään, pitkä, kahiseva surupuku lakaisten permanttoa.

Hän on nukkunut ja virkistynyt, tuntuu taas keveältä ja hyvältä. Kuolema on niin kammottava.

— Vai pimeässä te täällä istutte! huudahtaa hän ranskankielellä. — Pikku Karin, eikö sinua väsyttä. Kuinka minä olen ihaillut sinun tyyneyttäsi! Se on aivan suurenmoinen. Kuinka sinä keskustelit vieraitten kanssa . . . ja haudalla — en tiedä, mutta minä olin katketa itkuun kun arkku laskettiin alas ja minä näin sen toisen arkun — teidän äitinne arkun — oi, se oli . . . se oli niin kummallista. Sinä seisoi vain ja katselit ja pudotit alas kukkasi ilman kyyneltä — tai itkithän sinä, mutta sinun surusi ei ollut musta, se oli miltei valoisa. . . Mutta kuulkaa, miten nyt käy talon? Kuka hoitaa taloa, Louhilinnaa?

Ei vastausta, ei hiiskahdusta. Jos hän olisi laskenut parketille jotakin vaarallista räjähdysainetta ja kehoittanut sisaruksia antamaan sille tarvittavaa tärähdystä,

ei se olisi voinut herättää syvempää äänettömyyttä kuin hänen heläjävät sanansa.

— Kuka teistä jää tänne tätä hoitamaan? jatkaa hän. Ja kuka teistä tätä osaa hoitaa? Karin, nuori tyttö, ei voi tänne jäädä yksin ja mikä apu hänestä täällä olisi? Kyllä kai vain pitäisi ruveta ajattelemaan talon myymistä.

Ei ääntä vastaukseksi. Veljet ovat kai jonkin verran ajatelleet asiaa. Kaarinalle se tulee uutena. Hetken perästä päästään jonkinlaisen keskustelun päähän, mutta Olof katkaisee sen äkkiä:

— Myydä talo — mitä te ajattelette . . . Tuossa on äitimme hämärässä soitellut, tuossa . . .

— Soittokoneen voi siirtää . . .

— Nadja! . . . Entä pellot ja vainiot . . . niillä on isämme kävellyt ja ne olivat hänen elämänsä — voiko niitäkin siirtää?

— Nadjinka . . . minä rukoilen sinua!

Gustaf lausuu viime sanat, ne ovat kuin hätähuuto.

— Aa, sinä!

Nadja rouvan suusta puhkeaa esiin kokonainen pärske. Alussa hän puhuu ranskaa, mutta sitten muuttuu puhe venäjäksi. Hänen äänensä taipuu kuin ilman alla aalto, se ivaa, uhkaa, pilkkaa ja se pyytää.

— No mutta keskustellaan tyynesti, voimmehan me nyt toki tyynesti puhua, rientää Olof väliin.

Ja he tulevat siihen johtopäätökseen, että pehtori on vanha, talon täytyy mennä alaspäin. Mutta pehtori on uskollinen ja entä jollei talo tuotakaan, kunhan se vain pysyy pystyssä . . . Niinkuin joku museoesine, sanoo Nadja rouva ja naurahtaa. Onko varaa sellaiseen ylellisyyteen?

Karin tietysti ei voi jäädä tänne. Hän tulee Pietariin . . . Oo, hän tulee viihtymään erinomaisesti. Ja hän menee hyvin pian naimisiin.

Kaarinaa pyörryttää. Hän kiertää nenäliinaa käsisään, onko hän todella näin heikko? Ja hän kuitenkin oli jo ihan tyyni. Kuinka hänen tuli näin vaikea olla? Eivät he toki tarkoita mitä sanovat . . . Mutta he puhuvat aivan vakavasti. Sulku särkyy pian, hän huutaa ääneen, jollei nyt lähde.

Ja Kaarina nousee ja tulee ulos.

Syntymäseudun puut, maat, hanget ja tuulet ovat likeisiä ja omaisia, ne ymmärtävät! Ihmiselle täytyy sanoin selitellä — ne ymmärtävät sanoitta, ne laulavat ja lohduttavat. Ikäänkuin ihmeelliset urut hymisevät taivaan ja maan välillä, laulaen sydämeen juuri sitä raita se sillä hetkellä tarvitsee. Tuuli tulee syvistä, yksinäisistä metsistä, puhalttaa aukeilla pelloilla ja aavoilla järven selillä. Hanki leviää pehmoisena ja valkoisena, ei mikään hanki ole niin pehmainen ja valkoinen kuin kotitalon hanki. Se on uskollinen syli, siihen on hyvä laskeutua lepäämään.

Kaarina tuntee tämän kaiken kun hän omaistensa joukosta astuu pimeälle pihamaalle. Joka puu ojentaa hänelle kättä, koko metsä riemuitsee häntä vastaan, tuuli kiertää väkevät käsivarret hänen ympärilleen ja vie häntä.

Tänne, tänne, tänne minä kuulun! Ne ovat hulluja siellä sisällä, eivät ne minun elämästäni mitään ymmärrä. Jos minä teidät kadotan, puuni, maani, hankeni, niin kadotan oman itseni eikä minusta ole jäljellä mitään. Te tiedätte kaikki, teille minun sieluni on avoinna, teille minä kuulun!

Ja hän kiertää rakennuksen nurkan ja tulee koivun juurelle ja kietoo käsivartensa sen ympäri. Hän painaa poskensa tuoheen ja kuuntelee kuinka naavanhetaleet ynisevät hänen korvansa juuressa ja yllä pauhaa suuri kohina koko metsästä.

Koivun oksalle hänen päänsä päällä on ajautunut lunta. Hän nousee varpailleen ja suutelee pois lumen ja kun kostea lumi kylmää hänen huuliaan, käy väristys läpi hänen ruumiinsa ja hän on kauan kuin pyörriksissä.

Kun hän silmänsä avaa, on hänen allaan, päällään, ympärillään ja sisässään suuri, harmaa, viileä laheus, rauha niin syvä, äänettömyys niin pohjaton, että hän on kuin haudan povessa. Hänelle ei ole olemassa muuta kuin hahtuvanharmaa taivas, tasainen, harmaa lumilakeus, puut jotka ripsuvat tuota suurta harmautta ja humisevat, ja hän, kasvaneena tähän kaikkeen kiinni, kuuluvana tähän pehmoisen harmaaseen lumilakeuteen.

Äkkiä valuu harmauteen keltaista valoa.

Sisällä sytytetään tulta.

Hän muistaa jo: he tahtovat riistää hänet irti täältä! Se on samaa kuin vaatia, että hän ojentaishi oikean kätensä hakattavaksi poikki. Jos häntä täältä yritetään irroittaa, niin katkeaa jotakin jonka kautta elämä valuu pois.

Hänen täytyy taistella henkensä edestä! Ajatuksia syttyy kuin kipunoita mieleen, syttyy ja sammuu. Mutta se on selvää ja varmaa, että hän jää tänne, hän kuuluu tänne! Ja tarmokkaana ja päättäväisenä, ikäänkuin uutena ihmisenä astuu hän sisään veljiensä eteen.

He ovat sytyttäneet yhden ainoan yksinäisen kynttilän keskelle kruunua ja katossa sen yläpuolella väri-see kruunun suuri varjo. Gustaf kävelee kiihtyneenä edestakaisin, Erik istuu huolestuneena nojatuolissa, Olof ja Nadja keskusteleivat hermostuneina. Kaarina ei sitä huomaa, hän tulee kokonaan eläen omassa asiassaan.

— Minä jään tänne!

Jos isä olisi hänet nähnyt niin hän olisi tuntenut hänet omakseen. Hän olisi ymmärtänyt, että nukkuvat voimat alkoivat valveutua. Tytön ääni kalskaa ja silmät säihkyvät, hän aikoo kuin aikookin ajaa tahtonsa läpi.

Käly, komea Nadja rouva, pysähtyy keskellä lausettaan, keikauttaa päätä, jää katselemaan ja mittaa Kaarinaa kantapäästä kiireeseen asti.

— Kas, kas... pieni Karin... en laisinkaan tunne pientä Karmia.

Hän on aina ollut niin kiltti ja taipuvainen, eihän hänellä mitään omaa tahtoa ole ollutkaan. Vasta eilen hän kiittollisena otti kälynsä kädestä joka vaatekappaleen. Sama käsivarrenpaksuinen palmikko valuu vielä alas selkää, sama lumivuokon nukka peittää hänen poskeaan — mutta kasvoissa on outo uppiniskaisuus!

— Kuule nyt, lapsukaiseni, yrittää Nadja leikkiä lyöden, — me olemme täällä päättäneet, että talo myydään ...

— Sitä ei myydä.

— ... ja sinä tulet Petariin ja ..

— Minä jään tänne ...

— Oo... vai niin! Ei, sinä et hautaa nuoruuttasi tänne. Sinä maistat elämää. Meillä pidetään hauskaa

meillä, ei meillä tule ikävä. Ja katso — talo ei ole sinun yksin, se on myöskin veljesi. Ei kukaan ole niin hullu, että säilyttää pääomaa korkoa kasvamatta. Sinä et hoida Louhilinnaa niin, että se tuottaisi korkoa.

— Bergstedt auttaa minua. Ja Heikkilä ... isä luotti Heikkilään. Me hoidamme Louhilinnaa niin hyvin ...

Kaarinan piirteet pehmenevät ja hänen hätääntyneet silmänsä harhailevat veljestä toiseen. Hänen äänensä rukoilee.

— Meidän syntymäkotiimme ... Tuossa äiti soitteli ... muistatteko kuinka me tanssimme ... Isä rupesi rakentamaan suurta rakennusta ... hän ajatteli, että asutaan täällä kauan. Hän ei ikinä olisi antanut myydä ... Minä jään tänne — saanhan!

Olof astuu hänen luokseen, kyyneleet silmissä, ja laskee lujat, suuret kätensä hänen olkapäilleen.

— Sinä ihana sisko, niin, sinä jätät tänne! Tätä ei myydä——

Gustafilta pääsee tukahdutettu parahdus. Hän käy molemmin käsin kiinni päälakeensa ja karkaa ulos huoneesta, horjuen kuin humalassa.

Nadja katsahtaa hänen jälkeensä, silmissä väkevämman halveksintaa heikompaa kohtaan. Sitten alkaa hän taasen kahista edestakaisin. Hänen varjonsa liikkuu suurena möhkäleenä vaalealla seinällä. Kun hän tulee kruunun alle, hyppii huulilla iva ja pilkka ja silmät kipinöivät.

— Olof ja Kaarina seisovat sylitysten ja tuijottavatoiveen, jonka heidän vanhin veljensä vasta sulki.

— Mikä hänelle tuli? sanoo Olof ikäänkuin itsekseen.

Nadja kohauttaa olkapäitään ja jatkaa kävelyään.

— Jäätkö sinä minun kanssani? kuiskaa Kaarina veljelleen ja etsii hänen uskollisia silmiään.

— Niin, katso ... minun lukuni ovat vielä kesken. Mutta minä käyn usein sinua tervehtimässä. Mikä kumma Gustafille tuli?

Hän ottaa kädet siskonsa olkapäiltä ja menee Gustafin perässä. Kaarina jää tuijottamaan eteensä kattokruunun alle.

Niin, niin, hänen täytyy jäädä tänne yksin. Hän jää

mielellään. Puut, maat, hanget, tuulet — hän omistaa ne kaikki aivan yksin!

Nadja rouva on seisahtunut hänen eteensä. Kaunis hän on: vaaleat hiukset sädekehänä ympäri valkoisen otsan, kulmakarvat kuin mustalla liidulla vedetyt, sierraimet väräjävät ja läpikuultavat, huulet kuin punainen haava, hartiat pyöreät, kädet maidonkarvaiset, kynnet punertavat, tasaiset ja suippokärkiset — mutta kuinka hän onkin niin peloittavan vieras!

— Sinä et suostu myymään taloa, puhuu hän sihisten ja silmissä palaa tulikiven karva, — mutta mitä sanot, jos veljesi ampuu kuulan rintaansa — hahhahhah, pieni Karin!

Kaarina käy kiinni tuolin selustaan.

— Mitä sinä tarkoitat? En . . .

— Mitä sanon, aivan yksinkertaisesti. . .

— Mutta eihän se ole mahdollista! Kuinka sinä . . .

Nadjan nauru lyö häneltä sanat poikki. Kuinka kama-lasti hän nauraa . . . !

— Mahdollista, mahdollista! Mitä sinä tiedät elämästä, sinä! Luuletko että isäsi nukkuu rauhassa, jos hänen vanhin poikansa surmaa itsensä?

Hänen sanansa ovat kuin jääpuikot, joita lyödään lämpöiseen, elävään lihaan.

— En enää käske sinua taipumaan, mutta... jos jokin tapahtuu, niin — syy on sinun!

Viime sanat sihisevät kuin vesi kuumiin kiviin. Nadja menee ja ovi läiskähtää kiinni hänen perässään.

Kaarina ei saa ajatustaan kulkemaan. Tulee kuin seinä vastaan. Kristallikruunun kuvio väräjäää katossa. Hiljaisuus hymisee.

Mitä tapahtuu, mitä kauheaa tapahtuu?

Kaarina painaa käsillään voimiansa takaa tuolin selustaa, jonka ääressä seisoo ja vaistomaisesti kyykistyy hän alaspäin ikäänkuin suuri musta pilvi olisi putoamaisillaan hänen päälleen.

Mitä tapahtuu, mitä kauheaa tapahtuu? Jumala, missä sinä olet?

Louhilinnan »lääniä» ulottuu kolmen peninkulman päähän. Torppia on toista sataa, toiset suorittavat veronsa rahassa, toiset päivätöissä. Useat torpat pitävät kautta vuoden miehen ja hevosen talossa.

Ihan toista on talon neitinä olla mukana joissakin torpparien pidoissa tai käydä heidän sairaitaan oppimassa — ihan toista ryhtyä pitämään taloa ja vaatimaan täyttä mitta työssä.

Pehtori on Louhilinnassa entinen, työväki entinen — luulisi töiden luistavan entiseen tapaan. Mutta työn-tekoon on tullut jotakin uutta. Kellon soitua lähtevät miehet ruokasi joiltaan aivan toisella tavalla kuin ennen. He hyppäävät kuormansa päälle ja alas kuormaltaan aivan toisella tavalla, kirves liikkuu toisin, talikko heilu toisin. Kuormat ovat kutistuneet puoleen entistä kokoaan. Kaikessa, niin hyvin suuressa kuin pienessä on tapahtunut muutos: jonkinlainen höltyminen.

Ja lisäksi on kaikki ikäänkuin suojaa vailla. Lehmien selät ovat käyneet takkuisemmiksi, hevoset kulkevat korvat lysisssä, rengit repivät suupielistä ja tempovat ohjaksista. Isännän silmä on poissa. Vanha pehtori ei jaksa komentaa joka rautaseivästä paikoilleen eikä joka silaa paikatuksi. Siat pääsevät joskus etupihaan ja kuluu hyvän aikaa ennenkuin tytöt tulevat ajamaan ne pois.

— Ahah, jopas kuuluu hoilotus Louhilinnankin raiteilta!

— Kuuluvat jo lyövän korttia tuvassa!

— Sanovat lehmien vähentäneen niin, ettei meijeriin enää mene kuin neljättä sataa litraa päivässä.

Miksi tästä pitäjällä puhutaan vahingoniloin? Louhilinnan herra ei koskaan ole tehnyt kenellekään vääryyttä — miksi hänen elämäntyönsä alenemisesta iloitaan? Häntä on elinaikana kunnioitettu ja kumarrettu, hänen suosiotaan on etsitty. Mutta hän on ollut monen pitäjän mahtavin mies, hän on Louhilinnassaan elänyt yksinään ja ylpeästi, ei ole ollut hyvä tulla häntä likelle .... Sellaista miestä tekee mieli nujertaa, vaikkapa kuolemankin jälkeen.

Ja Karin eli Kaarina, tuo viileä kaunotar, joka aina

on ollut niinkuin hänen isänsäkin — saapa nyt nähdä eikö hän mahda ruveta taipumaan muiden pitäjäläisten seuraan, eikö hänen mahda ruveta tulemaan ikävä. Hän on aina ollut kuin lasista: älä tule likelle, minä menen rikki! Mitä hän mahtaa luulla olevansa! Ei hän ole edes koulua käynyt, kotiopetusta hiukkasen saanut, ranskaa hiukkasen puhuu. Kaarina on ikävä ihminen, päättelevät tytöt keskenään, kylmä ja kankea. Kruununvoudin Astrid, joka on jonkin verran vanhempi Kaarinaa ja jonka kanssa sentään on ollut senverran suhdetta, että on vaihdettu jokin kirje, palaa Genevestä, pensionaatista ja lähtee tervehtimään Kaarinaa.

Astrid heltyy itkemään sedän kuolemaa, talo on nyt niin kolkko, niin yksinäinen. Setä, joka aina oli niin herttainen! Kaarinan silmään ei tule kyyneltä. Hän katselee jonnekin kauas pois ja hymyilee. Hymyilee! Hyvä Jumala, näkeekö hän isänsä, puhuuko hänen kanssaan? Astridia ihan peloittaa.

Astrid viipyy kaksi päivää ja kaksi yötä. Kaarina aikoo panna hänet vierashuoneeseen nukkumaan.

— Emmekö nyt nukkuisi yhdessä, sinun kamarissasi, pyytää Astrid.

Kaarina muuttaa hänen kanssaan vieraskamariin. Omaan huoneeseensa ei hän häntä ota.

Astrid kertoo ulkomaanmatkaltaan. Kaarina kuuntelee ja kysyy silloin tällöin jotakin.

— Eikö sinun tekisi mieli ulkomaille? Oi, kyllä siellä on ihanaa. Sinun pitäisi lähteä . . .

— Ei minun ole koskaan tehnyt mieli ulkomaille.

Astrid avaa hänelle sydämensä, kertoo hänestä, jonka kanssa he seisoivat Rousseau'n saarella ja katselivat mustia ja valkoisia joutsenia sinisessä vedessä. Hänen täytyi niin äkkiä matkustaa, hänen isänsä sairastui. Mutta hän tulee pian tänne . . . tänne, tänne, heille . . .

Kaarina ei hiivi ystävättärensä viereen, ei kiedo käsi-varttaan hänen kaulaansa, ei ilmaise hänelle omaa salaisuuttaan. Astrid odottaa jotakin sellaista ja käy surulliseksi. Vihdoin hän kysyy eikö Kaarinalla ole mitään sanomista hänelle. Hän on hänestä aina niin paljon pitänyt. Ei ole, mitäpä hänellä olisi! Ja Kaarina vain punastuu ja silmät painuvat näkymättömiin.

Ei, Kaarina on auttamattoman ikävä, kuiva ja ylpeä! pääättelevät pitäjän tytöt. Kun ei hän Astridillekaan mitään puhunut. Ja Astrid on kumminkin kymmenen kertaa hienompi tyttö kuin hän. Tulee todella olemaan hauskaa nähdä miten kauan hän yksinäisyydessään viihtyy! Kuinka hän mahtaa aikansa kuluttaa? Käy navetassa, tallissa, aitoissa ja puodeissa, seurustelee piikain kanssa ja koluua kaikki töllit, ja kun tahdotaan pitää oikein hauskaa, niin keitetään kahvia ja kutsutaan pehtori sisään juomaan. Hahhahhah! erinomaisen hauskaa!

Kaarina on ollut kaikkien tölliläisten suosikki ja siunattu, mutta niin pian kuin hän rupeaa pitämään taloa, lakkaa hän olemasta sitä samalla tavalla kuin ennen. Hän nuhtelee kerran Jokelan poikaa, kun poika ajaessaan kuormaa, hankaa rikki nuoren puunkyljen. Se on viimeisiä isän istuttamia puita ja Kaarina kiihtyy, kun näkee kuorman vahingoittavan puuta. Siitä se alkaa. Kaikki tietävät Jokelan Matin häijy luontoiseksi pojaksi. Herran eläessä ei hän koskaan tullut päivätyöhön, hän ei vielä ole edes täysi mieskään. Mutta nyt hänet lähetetään ja hän levittää huhua, että neiti häntä löi. Kukaan ei usko kaikkea mitä hän sanoo, mutta hänen puheensa vaikuttaa kuitenkin jotakin.

Kaarina ei tästä tiedä enempää kuin hän huomaa muutakaan. Pehtori näkee ja kuulee kaikki. Hänen verensä kiehuu kun hän näkee torpparinrengin pysäyttävän kuormansa tyynessä rauhassa sytyttääkseen piipunsa, tai vastamäessä nousevan kuorman päälle. Parihevosten siiat ovat rasvattavat — hän muistuttaa siitä tallirengille kerran, toisen kerran. Kolmannella kerralla hän sanoo kovasti. Mies heilauttaa päätään ja huomauttaa olkansa takaa, että kyllä hän sen muistaa ja kyllä hän sen tekee jahka tästä ennättää... Eläinlääkäri on käynyt talossa, hänen hevoselleen on isojen portaiden eteen tuotu heinätukko ja se on seuraavana aamuna vielä siinä. Tallipoika kävelee vihellelleen kyökistä navetaan — pehtori naputtaa ruutuun ja käskee korjata pois heinät. Mutta suuruksen jälkeen ovat heinät yhä siinä. Silloin ottaa pehtori itse haravan ja korjaa pois heinät. Hän ei tahdo, että Kaarina neiti niitä näkisi. Hän koettaa yksin kantaa niin paljon kuin suinkin, hän pui nyrk-

kiä taskussaan ja nielee harmit. Yhden ainoan kerran on hän sanonut: minä olen käynyt vanhaksi, neidin täytyy hankkia tänne toinen. Mutta silloin tuli neiti niin surulliseksi ja pyysi niin kauniisti, ettei pehtorilla enää ollut sydäntä sitä toistaa. Hän ei voi jättää neitiä vaikka siihen paikkaan nääntyisi. Ja hän nääntyy, sillä tätä menoa ei hän jaksa kestää, varsinkin kun se vain pahenemistaan pahenee.

Kaarina on todella säästynyt huolilta. Hänen talvensa kuluu yksinäisesti, mutta se on onnellinen. Hän elää omaa elämäänsä, hengessä isä yhä on hänen luonaan ja äitikin paljon enemmän kuin ennen. Harva se päivä, jolloin ei hän kävisi hautausmaalla. Hän sitoo sinne kauneimmat havunsa, hänellä on oma pieni lapionsa, jota hän säilyttää kiviaidan kolossa ja jolla hän hoitaa hautaa. Suurten pyryjen jälkeen on renki auttamassa, mutta sitten hän saa palata portille hevosen luo ja Kaarina jää yksin. Hän polvistuu hankeen ja painuu havuihin. Ja hän näkee maan poveen asti, näkee isän mustan arkun kukkien keskellä, näkee kulman äidin arkkua: jäätyneiden hiekkakokkareiden joukosta paistaa lahoava, mullankarvainen arkunkulma. Kaarinan jäätyneet kukkaset litistyiivät arkkujen väliin.

Hautausmaan puut humisevat, tästä kulmasta avautuu silmälle valkoinen etäisyys ja sen reunassa tumma metsänlaita. Kaarinan mieli painuu poppelien huminaan ja valkoisiin kaukaisuuksiin ... Ja on kesä ja aamu on kirkas ja vesi sininen. Ja puitten lehvät välähtelevät tuulella ja ulapan pohja, siellä kaukana, on kuin sinistä utua vain. Veden pinnalla liukuu vene: isä on airoissa ja äiti pitää perää ja valkoinen vene on purpuranpunaisilla ruusuilla koristettu ... Kun silmän avaa, ovat edessä haudan havut, lumen peitossa, ja syvällä niiden alla arkut rinnan, toinen uusi ja musta, toinen lahoava, mullankarvainen. Ja ympärillä pyöristyy kumpuja, toinen toisensa vieressä, ja ristejä puoleksi lumen peitossa. Kaarinan kyöneleet valuvat suolaisina, kaipaus sekä hivelee että kalvaa. Kirpeä viima käy kasvoihin, taivaalle on tullut kylmä, keltainen viiru. Palelee.

Toisinaan, kun ilma on lauha ja lumi lankeaa suurina

hahtuvina, on hän hautausmaalla hämärissä. Hiljaa kulkee hän ristien joukossa, pehmoinen huivi valuen kasvoille, miltei silmäripsiin asti. Hän liikkuu hellävaroen, niinkuin ennen kun isä nukkui ja hän hiiviskeli oven takana kuuntelemassa hänen hengitystään. Hiljaa asetuvat hahtuvat poppelien paljaille käsivarsille ja mäntyjen mustanpuhuviin ripsuihin. Hahtuvat valuvat kalseille rautaseppeleille, joita rikkaat ovat ripustaneet kivilleen, ne laukeavat köyhien lahoaville risteille, valuvat tytön päälle ja hartioille ja peittävät heti jäljet ja kun hän vihdoin vaipuu läheisimpiensä haudalle, tulevat hahtuvat suurena villaisena vaippana ja käärivät hänet umpihuppuun, eikä kohta enää tiedä mikä on hautakumpua, mikä tyttöä, joka vielä elää ja kuuluu maailmaan. Sillä alhaalla on kaikki pehmoista ja valkeaa ja ylhäällä on kaikki samalla tavalla pehmoista ja valkeaa ja taivaan ja maan välillä putoilevat tuhannen tuhannet lumahahtuvat. Kuolleet nukkuvat ja peittyvät lumeen, kuolleilla on rauha. . .

Välistä tulee Kaarina haudalta hartaana, kirkastuneena kuin ehtoollispöydän äärestä. Hän paljastaa silloin päänsä ja hengittää ilman sineä keuhkot auki, huulet auki, sieraimet levällään. Ilma loistaa ja lemuu. Mäntyjen, poppelien ja hautojen varjot valuvat sinisinä maaliskuun hangille, hankien pinta on välkkyvillä hileillä.

Muuten kuluu Kaarinan päivä pienissä, näkymättömissä askareissa kotona. Isänsä huoneesta, salista ja omasta huoneestaan pyyhkii hän itse tomut, hän hoitaa kasvit. Ja sitten hän käy tallissa ja navetassa. Hevoset tuntevat hänet, muutkin kuin parihevoset ja Troll, hänen musta ratsastushevosensa. Kun tallin oven avaa ja viisi, kuusi hevosta yhtäikaa hirnuu helistää vastaan, niin siitä täytyy tulla niin iloiseksi, että tekisi mieli huutaa ja ilakoida. Kaarinalla on mukana leipää ja sokeria. Parihevoset ja Troll ovat tottuneet sokeriin, muut saavat leipää. Kaikki päät ovat käännöksissä häneen päin, kun hän murskaa kovaa leipää kaidepuuta vasten. Hevosilla on kauniit, syvät silmät ja ne ovat hyvin viisaat.

Tallin edustalla hyppää Hektor vastaan. Kun Kaarina taipuu ottamaan hangesta lunta käsiinsä, jotka ovat

vähän tahriutuneet, laukkaa koira hankeen, ottaa suun täyteen lunta, viskaa sitä ympärilleen ja haukkuu ja tahtoo kaikin tavoin Kaarinaa kanssaan leikkimään. Niin niin, kaunis Hektor, täytyyhän jonkun hänenkin kanssaan leikitellä ja kenenkäs sitten jollei Kaarinan! Lähdetään nyt sitten! Niin, niin, suuhun suuri seiväs ja Kaarinan käsi toiseen päähän seivästä . . . Hää . . . hää . . . kuinka tämä on hauskaa! Noin, korkeaan hankeen . . . : Huu, nurin närin ja huiskin häiskin. Ja molemmat kömpivät takaisin tielle ja ravistavat lunta turkistaan, Kaarina nauraa ja Hektor nauraa, kieli pitkällä suusta.

Navetassa vallitsee toimelias elämä, kun heinät tulla pölyävät alas parvelta, kun pitkät sarvirivit nousevat, laskevat, kiemurtelevat ja kaareutuvat ja toistasataa kurkkua nielee, ammuu ja anoo. Tyttöjä tuskin näkyy suurten heinäsylysten takaa ja heidän kulkiessaan pitkin pöytää, tihenee sarvikuja ja kytkeytten helistessä narskavat heinät hampaissa.

Navettatyötöt ovat hyvin hauskat — pehtori ei ole heihin oikein tyytyväinen, mutta Kaarina pitää heistä.

Manta on kauan ollut talossa. Hän on suuri ja roteva eikä ensinkään kaunis. Hänen liikkeensä ovat tuimat ja kulmikkaat, mutta voimia hänellä on kuin miehellä. Oikeastaan hän onkin enemmän miehen kaltainen kuin naisen. Hän puhua hölöttää kovalla äänellä ja kiroaa, kun suuttuu, niin raa'asti, että tekee mieli paeta kuulemasta. Kerrankin oli sonni päässyt irti ja silloin Mantan käsissä paukkui ja kolisi kaikki mikä eteen sattui. Kenenkään ei ollut hyvä joutua lähettyville. Kaarina pakeni ja päästyään oven taakse nauroi katketakseen. Sillä Manta oli hyvin hullunkurisen näköinen: hän puhkui, sylki ja potki. Mutta lehmiä ei hän lyönyt. Hän ei koskaan löisi lehmiä. Hän rakastaa niitä enemmän kuin mitään muuta, ne ovat kaikki hänen pikku kultujaan ja hän vain halailee ja silittelee niitä. Juuri sen tähden Mantaa niin kauan on pidetty Louhilinnassa. Hän on ehkä hiukan hullu. Häntä täytyy kohdella hyvyydellä ja jos häntä kehuu, luistaa työ ilolla ja riemulla. Mutta jos häntä toruu, käy hän raa'aksi ja mahdotto-

maksi. Kahvi on hänen paras herkkunsa, sillä huuhtelee hän alas kaikki harmit.

Iso-Mari on terve, iloinen ihminen, hän nauraa niin että navetta raikuu ja riitelee alituisesti Mantan kanssa. Marilla on lapsi, se on nyt jo iso tyttö, ja Mari hyppää yökaudet poissa. Hän ei uskaltanut herran eläissä, mutta nyt on hän taas ruvennut. Manta käy säännöllisesti joka toinen pyhä kirkossa, oli sitten päivänpaiste tai pyry. Iso-Mari hankkii hänkin kirkkoon vuoronperään Mantan kanssa, rapsii silloin kokoon mitä ylleen saa, mutta ei mene sisään ennenkuin kuulutusten ajaksi, saarnan ajan istuu poikien kanssa kellotapulien rappusilla. Iso-Mari on hyvä työhminen ja herra on sentähden pitänyt häntä. Kaksi vuotta hän jo on ollut talossa, nauttien hyvää palkkaa. Ja siivosti on Ison-Marin täytynyt käyttäytyä, muuta ei ole uskaltanut. Mutta nyt herran kuoleman jälkeen hän on muuttunut. Manta kiroaa ja noituu, että hän ei vain ole sen ylenannetun kanssa tätä vuotta loppuun asti.

Lita on pieni, pyöreäkasvoinen, hiljainen ihminen, vähän hidas, mutta uskollinen. Hän on siitä hyvä, ettei hän vastusta kun Manta riehuu, vaan antaa pyryilman mennä ohitse. Joskus hiljaisuudessa hän yksinään itkee. Hänellä on hänelläkin lapsi, se on hänen äitinsä luona, se on vielä pieni.

Neljäs navettatyöstä on Heta, punaposkinen, tanakka, keski-ikäinen ihminen. Hän on hyvin uskonnollinen, sanoo itseään Kristuksen morsiameksi ja pelkää miehiä. Mutta pyhäamuna seisoo hän runsaan tunnin pienen peilin ääressä ja punastuu kauniisti jos joku miehistä kirkkomatkalla lyöttäytyy hänen ja Mantan seuraan. Iso-Mari kiusaa häntä armottomasti. »Sinä se vasta olet miehille ahne! vai Kristuksen kunniaksiko sinä senkin sinisen röijyn laitoit ja panit kultanapit.» Heta ei puhu vastaan, mutta hän lakkaa kokonaan puhumasta, ei vastaa kysymyksiinkään ja murjottaa puhumattomuudessaan viikkokausia.

Kaikki he vihdoinkin viimein kantavat neidille huolensa. Manta tulee kyökkiin paiskellen ja viskellen ja haukkuu pahanpäiväisesti toisten tyttöjen huolimattomuutta. Kun hän on sanonut, että rännin ovi pitää panna lukkoon ja

avain koloon — ne tietävät sen hyvästi, mutta jättävät avaimen oveen, aivan kuin kiusalla. Ja Isoa-Maria ei enää viitsisi nähdä! Hän lypsää niinkin huonosti, että kun hän, Manta, tänäkin aamuna meni koettamaan, niin tuli joka lehmästä hyvästi puolen litran verran. Kun Mari kaikki yöt hyppii kylällä, niin mitäpä hän päivällä jaksaisi.

Kaarina kuuntelee, kaataa Mantalle kahvia ja lupaa puhua pehtorille.

— Pehtorille — ykskaikki jos hänelle puhuu! Mutta jos neiti itse puhuisi niille. Neitiä ne sentään pelkää.

— Ei, kyllä heidän täytyy pehtoria totella.

— Kas ei se sama ole ..

Kaarina katselee häntä: suuri suu, paksut huulet, tukka päistäreinen ja ruosteen karvainen, kädet suuret ja sierettyneet, hihat lyhyet ja ahtaat. Vaatteet eivät vähääkään solu hänen ruumistaan myöten, ne hankaaavat ja hakkaavat alituisesti kiinni johonkin paikkaan. Silmät katsovat kieroön ja pyörivät kahvikupista Kaarinaa ja Kaarinasta taasen takaisin kahvikuppiin. Höyry nousee lautaselta, hän puhaltelee ja hörppää ja puhuu ja hörppää taas.

— Ja sitä en minä kärsi, että minun lehmäkultiani lyödään. Ja se Iso-Mari on juuri sellainen, että kun tulistuu, niin lyö ja potkii. Ja sen minä aina olen sanonut, että kuinka ihminen niin ylenannetuksi heittäytyykin, että viattomia luontokappaleita rupeaa lyömään . . .

Mantan suupielet vavahtelevat, hänen työkeisiin kasvohinsa tulee jotakin liikuttavan hellää. Kaarina laskee kätensä hänen olkapäälleen ja kaataa hänelle kolmannen kupin. Ja puhua hölöttäen ja kasvot paistaen kuin rasvassa, kiiruhtaa Manta takaisin navettaan. Kyllä hän nyt taas koettaa. . .

Iso-Mari tulee valittamaan, että Manta on kuin koira hänen kimpussaan eikä pehtori tee muuta kuin haukkuu. Eikä sitä sellaista kukaan jaksu kuunnella. Tottakai hän saa kirkko vuoroaan käyttää kuinka tahtoo. Onko se parempi että nukkuu penkissä niinkuin Manta tekee tai että viikkokaudet kantaa vihaa lähimmäistään kohtaan niinkuin Heta tekee, vaikka onkin olevinaan Kristuksen morsian! Mutta Heta vasta onkin niin mies-

ten nälässä, että hän veisi miehet kaikkien muitten käsistä! Tunnustaisi suoraan, että heistä pitää — niin hänkin, Mari, tunnustaa että hauska hänestä vain on poikien seurassa! Mutta sitä hän ei siedä, että on olevinaan niin jumalinen ja miestenpelko ja kuitenkin ..

— Miksi Iida on itkenyt? kysyy Kaarina joskus satutessaan kahden Iitan kanssa.

Kuluu vähän aikaa ennenkuin Iita vastaa. Hänen kyyneleensä valuvat yksitellen ja silmät katsovat maahan.

— Se on niin kipeä se minun lapseni. Taitaa kuolla . . .

Siinä alkavat huulet vavista, mutta sanat tulevat yhtä harvalleen kuin kyyneleet, hiljaa, alakuloisesti. Kaarina saa tietää, että lapsi koko ajan on kitunut, se on siellä niin huonolla hoidolla, äiti on vanha ja puolisokea ja äiti oli niin vihastunut lapsesta, ei hän ensin tahtonut nähdä tytärtään silmiensä edessä . . .

— Onko Iidan ikävä lasta?

Iitan huulet vapisevat kovasti ja pienet, paisuneet kädet hypistelevät esiliinaa. Hän ei sano mitään, mutta Kaarina ymmärtää, että hänelle on ollut sanomattoman raskasta riistäytyä irti lapsesta ja asua siitä erillään, että hän elää alituudessa pelossa, että sen heikko elämänliekki sammuu. Mutta tämän jälkeen käy Iita Kaarinalle ikäänkuin toiseksi ihmiseksi. Hän on kuin simpukka, joka kantaa kallista helmeä — hänen tunteensa on hänen kipunsa, onnensa ja ainoansa.

Heta, joka pitkät ajat on ollut Kaarinalle vähimmän miellyttävä, käy hänkin ikäänkuin toiseksi, kun Kaarina kuulee että hän kerran nuorena on rakastanut. Ja mies heitti hänet ja hän on sitä niin surrut, että on ollut kuin sekaisin päästään. Sittemmin on hänet johdettu papin luo, hän on rukoillut itsensä Kristuksen morsiameksi ja tyyntynyt. Mutta ennallaan ei hän ole eikä hän ikinä tule terveeksi.

Kaarinalla on näin ollen ikäänkuin avain kaikkien näiden naisten sydämiin ja hän viihtyy heidän kanssaan, viihtyy navetan lämpöisessä, höyryävässä ilmassa, jossa kuivan apilan pöly läikkyy. Hänen sisässään elää suuri onni, ikäänkuin siellä kumpuilisi lämmin lähde.

Ja punaposkisena astuu hän kiiltäväksi tallattua polkua takaisin sisään, tömistelee portailla lumet jalois-

taan, tulee pilarikatoksen alle ja alkaa jo eteisessä laulaa. Sitten Miina mamsselin kamariin — hän on isännän kuoleman jälkeen muuttanut päärakennukseen — ja kertomaan hänelle, että ilma on niin ihana, hanget täynnä lemuja ja Troll oli puremaisillaan häntä sormeen ja he telmivät Hektorin kanssa hangissa. Mansikki on yöllä poikunut, sillä on kaunis punainen vasikka, aivan yksivärinen ja se pidetään, pehtorikin sanoi, että se pidetään. Ja nyt laitetaan kahvia ja paistetaan plättyjä, eikö niin? Ja pehtori kutsutaan kahville ... Mitä hilloa otetaan? ... Ei se ole ensinkään sama! On tärkeää tietää mansikoitako vai vadelmia vai...? Onko kylmä, särkeekö selkää? Uuniin täytyy toimittaa tulta.

— Mutta kuulehan, Miina mamsseli, sinä oletkin tänä talvena ollut kauhean terve! Sinähän olet käynyt kyökissä — kyllä minä kummastuin, kun silloin kerran tulini hautausmaalta ja sinä seisot torumassa Maijua! Ja tänään sinä taas tulet kahvipöytään! Bergstedt hämmästy ...

Talossa on vielä vanha Anna, joka aikoinaan on hoitanut Olofia ja Kaarinaa ja joka Miina mamsselin jouduttua työhön kykenemättömäksi on ottanut haltuunsa hänen asemansa. Hän pitää huolta ruoasta ja juomasta, pesosta ja kynttilänteosta. Hän on säästäväinen, uskollinen ja ankara. Hän ei koskaan käy kyläilemässä — ennen hän toki kävi kirkossa, mutta kerran jouluaamuna tungoksessa hän pyörtyi eikä sen koommin lähde kirkkoonkaan. Eikä hän kärsi muittenkaan kyläilyä. Hän on vimmoissaan Isolle-Marille, koko ihminen on sellainen, että hänet saisi viskata tunkiolle! Anna on Kaarinallekin äreä, kun vain tulee puhe matkasta Pietariin tai Helsinkiin. Miehiä ei vanha Anna kärsi, hän vartioi Kaarinaakin, ettei vain mikään eläinlääkäri tai sen semmoinen pikkuherra uskaltaisikaan häntä lähetä. Tietysti neidin pitää mennä naimisiin, mutta se ei saa olla mikä hyvänsä, joka Louhilinnan neidin vie. Sen pitää olla suuren herran! Jollakin vaivaisella meijeriherralla on joskus asiaa taloon ja siilaikaa kun hän neidin seurassa tyhjentää kahvikuppiaan on Annalla alituisesti asiaa saliin.

Pikku-Mari eli Maiju on Annan sisarentytär ja häntä

kasvattaa Anna kurituksessa ja Herran nuhteessa. Maiju on kaunis, veikeä tyttö, ruskeasilmäinen, punahuulinen. Maiju ei voi astella salin peilin ohitse katselematta sinne, Maiju tanssisi, laulaisi ja leikkisi alituisesti — jollei Annan ankara silmä pitäisi häntä kurissa. Maijun käytöksessä on paljon luontaista suloa, hän nauttii pehmeästi ja liikkuu köykäisesti eikä koskaan pukeudu väreihin, jotka häiritsevät. Anna huomaa tämän kaiken ja pitää sitä suurena onnettomuutena. Se on kaikki perintöä keltavottomasta isästä ja kevytmielisestä äidistä, se on nyhdettävä työstä juuria myöten. Ja Anna nyhtää ja kurittaa, mutta Maiju kasvaa päivä päivältä kauniimmaksi ja oppii näyttämään tädille vakavia, tekopyhiä kasvoja, muille sensijaan hymyä ja helmenvalkoisia hampaitaan.

Kaarina neitiä Maiju ihailee ja rakastaa. Hän on hartaana kuin kirkossa kun Kaarina joskus näyttää hänelle koristuksiaan. Hänellä on paljon kauniita, hohtavia koristuksia. Hän on perinyt kaikki äitinsä kalleudet. Siellä on joukossa sellainenkin sormus, jonka kuningas on antanut: suuri, sininen kanta, sen keskellä valkoinen helmi, joka punertaa ja sinertää sen mukaan kuin sitä kääntää, ympärillä pieniä timantteja, kirkkaita kuin kastepisarat.

— Kun ei neiti koskaan pane niitä ylleen! puhkeaa Maiju puhumaan kuin kuumeessa.

— Ne ovat muistoja vain! sanoo Kaarina ja hymyilee surullisesti.

He eivät tohdi paljoakaan olla kahden, sillä Anna vaanii heitä ja Maiju kuulee monta kertaa päivässä: »Mitä sinä siellä sisähuoneissa olet niin kauan?»

Kerran antaa Kaarina Maijulle vanhan pukunsa. Maiju ihastuu, nauraa ja hehkuu ja unohtaa kokonaan, että kyökin pöytä on täynnä astioita, jotka hänen kiireesti olisi pestävä. Hänen täytyy koettaa pukua. Se on liian pitkä ja liian ahdas, mutta hän pusertuu kuin pusertuukin sen sisään. Hänen täytyy katsoa salin suureen peiliin! Ja hän karkaa suinpäin ruokasaliin, on kompastumaisillaan helmoihinsa ja töytää salin ovea kohti. Silloin avautuu ovi ja Anna tulee vastaan.

Hän käy kiinni tytön käsivarteen, lyö häntä poskelle, lyö vielä ja vielä ...

- Mene paikalla ja riisu puku, sinä kelvoton.
- Neiti on antanut sen. Se on minun omani!
- Ykskaikki! Riisu se ihan paikalla.

Ja kun Maiju on saanut hameen yltään, ottaa Anna sen haltuunsa. Hän on ihan valkoinen kasvoiltaan ja suu on kuin liimattu kokoon. Hän kiertää hameen myt-tyyn, pistää sen välikamarin pesään, noutaa kyökistä tuohia, sytyttää ne, pistää uuniin ja sulkee luukut. Het-kisen hänen suupielensä vavahtelevat. Sitten menee hän etsimään neitiä.

— Tietääkö neiti mitä neiti tekee? Neiti vie tytön huonoille teille. Sillä oli kunnoton äiti ja mikä kelvo-ton lie isä . . . Ja tytöllä itsellään on niin paha luonto. Että mitä siitäkin raukasta tulee tähän maailmaan . . .

Itku lopettaa hänen puheensa ja Kaarina lohduttaa häntä minkä voi. Mutta kun Anna on mennyt, näkee hän eteensä jonnekin kauas ja näkee jotakin, joka nostaa veren poskille ja iljettää.

Joskus lähtee Kaarina ajelemaan parihevosilla — täy-tyyhän niitäkin viedä jaloittelemaan, lihovat muutenkin liikaa. Otetaan pieni kasanilainen reki, perässä riippuu raskas ruskeahtava talja, kynnet harassa, edessä kier-tyy toinen talja Kaarinan ympärille ja reen pohjalla uppoavat jalat pehmoiseen karvaan.

Tie on vasta aurattu, ilma lauha. Kuski antaa mennä: juuskoot kerrankin, etteivät kangistu. Lumi lentelee, tilsat singahtelevat. Mieleen tulee vallaton iloisuus, halu huutaa ja laulaa kulkusten kanssa kilpaa. Tuuli hul-muttelee hevosten harjoja ja pyyhkii ikäänkuin raikkain sulin kasvoja. Vähitellen tyyntyy mieli, Kaarina painuu lepoon, joka on miltei ajatukseton. Hänen silmänsä kulkee pitkin lumien harjoja, viipyy punertavassa met-sänlaidassa ja liukuu ohi mustanpuhuvien mäntyjen ja kuusten. Kulkunen helähtää hiljalleen. Höyryten aste-levat hevoset ylös mäkeä.

Äkkiä astuu tiepuoleen kaksi pientä poikaa. Kerjä-läislapsia. Takit retkottavat, ne ovat vanhojen ihmisten vanhoja takkeja, niissä on suuria paikkoja. Toisen takki on ylhäältä pantu kiinni puupulikalla, jonka ympärille on kierretty nöylettä. Likaiset pussit, paikkoja paksu-naan, painavat hihnassa kaulalla, pohjat pullollaan lei-

päpalasia. Käsineet ovat kuin tilkkuläjää. Pojat seisovat lakki kädessä, tuuli hulmuttaa pitkää, liankarvaista tukkaa. Toinen on pyöreäkasvoinen, nenä valuu. Toinen on laiha, silmät suuret, valittavat. Hevoset astuvat niin hiljaa, että Kaarina ehtii nähdä kaikki, yksityiskohtia myöten.

Hänen kukkaronsa ei ole mukana. Ei ole edes taskuun jäänyt sokeripalaa, hän antoi ne kaikki hevosille. No niin, eihän pojilla nyt oikeastaan ole mitään hätää. Ei ole ensinkään kylmä.

Ja taas soivat iloisesti kulkuset ja lumi sinkoilee vasten kasvoja, mutta Kaarina näkee pitkän aikaa kahden risaisen pojan huppuroivan hangessa ja kaksi suurta surullista lapsensilmää.

Toisen kerran sattuu, että mennään alas mäkeä. Lumi pölyää ja hevosten hännät ja harjat hulmuavat mustina soimuina lumipilvessä. Joku ihminen jää nytkin hanteen seisomaan, hänellä on kova kiire pois tieltä. Taakseen kääntyessään näkee Kaarina vanhan vaimon, säkki selässä. Hän sen tunteekin, se asuu Louhilinnan maalla, hän on joskus lähettänyt sille lääkettä ja se on sitten kesällä käynyt tuomassa marjoja ja kiittämässä. Nähtävästi se tällä kertaa on ollut noutamassa jyviään, se saa apua pitäjältä.

Vaistomaisesti silmäilee Kaarina rinnalleen — siinä on tilaa, hevoset juoksevat huvikseen. Tai ainakin voisi säkki mahtua kuskin viereen. Mutta vanhus on jo pitkien matkojen päässä ja Kaarina unohtaa hänet.

Joskus, kun hän puoliunessa, lämpöiseen turkkiinsa kääriytyneenä, lepäilee kuomireen selustan nojassa, sattuu vastaan tuntematon mies, tuollainen laiha, keltainen, jonka kaikki tamineet osoittavat, ettei hän tee maatyötä, vaan on suutari tai satulaseppä tai jotakin selaista. Päälystakki on pitkä ja kulunut ja ulottuu leuan alle, nähtävästi joltakin herralta saatu. Hän ei vastaa Kaarinan tervehdykseen, hän ei katso sinnepäinkään, tuijottaa vain eteensä laihoista kasvoistaan surullisin, yksinäisin silmin.

Kuka hän on? Ehkäpä rauhaton ihminen, joka ei missään viihdy, aina vain etsii ja etsii. Ei hänellä ole kotia, yhden yön nukkuu toisen tuvan nurkassa, toisen yön

toisen. Paikkailee kaikenlaista särkynyttä tavaraa, panee kuntoon kelloja — omaa särkynyttä itseään vain ei voi paikata. Mitä hän miettii yksin kulkiessaan? Jalka rupeaa painamaan ja hämärä painuu tielle. Kulkijan silmä alkaa etsiä tulen tuikkua tien varrelta. Tuon tulen ääressä ei ole omaista, joka odottaisi. Ei kukaan kysy, ei kukaan odota — jos kuolee, niin ehtii mädätä ennenkuin aletaan tiedustella.

Kovaa, kovaa on elämä!

Ja kyynel vierii Kaarinan silmästä ja hän näkee taas sen pitkän aikaa selvästi edessään laihat olkapääät, kuluneen, vihreähtävän päällystakin ja hihnan, joka on syöpynyt kankaan sisään. Oi, kun hän saisikin tuolle miehelle jotakin antaa, hänelle jotakin olla, kuinka mielellään hän sitä tahtoisikin!

Suuret tuulisäät ovat Kaarinalle kuin juhlia. Jo hänen askaroidessaan sisällä kutsuu häntä humina kaiken aikaa. Koko maailma tuntuu huojuvan ja laulavan. Kaikki hienot varpuverkot, kaikki oksien ja runkojen välystäät, joka loven, kaikki täyttää tuuli. Ja Otto herran uuden rakennuksen on tuuli ikäänkuin tehnyt linnakseen. Otto herra unelmoi kerran, että iloiset ihmiset kulkisivat ovista ulos ja sisälle, ja että kirkkaat lapsensilmät katseleisivat ikkunoista maailmalle — ikuiseen asumattomuuteen tuomittuna töröttää nyt komea rakennus, ikkuna-aukot ammottavat mustina kuin silmät, jotka ovat puhkaistut ja täynnä hyytynyttä verta, tuuli asustaa saleissa ja ullakolla kulkien riemuiten ovista ulos ja sisälle. Kaarina kaihtaa uutta rakennusta, se on niin peloittavan surullinen.

Suurilla, aukeilla pelloilla ovat hänen varsinaiset juhlaansa. Lumi lentelee siellä kuivana ja sinertävänä kuin lasijauho, täyttää ojat ja notkot ja kasvattaa kinoksia kahden puolen aitoja. Suuret valkoiset siivet kahisevat pitkin maata ikäänkuin sadat ja tuhannet joutsenet olisivat lähteneet lentoon ja viistäisivät kinoksia. Kauniita kiehkuroita piirtyy hankien harjoille ja kun Louhilinnan tytär ilmestyy pilarikatoksen alle, piirittävät siivet hänet, käyvät kiinni vaatteisiin, nostavat huivia ja hakevat esiin suortuvia, alkavat leikitellä. Tyttö tuntuu ole-

van tuulille rakas ja köykäinen, ne nostattavat häntä kainaloista ja lennättävät, ja ihastuksissaan ja janoisena vetää hän sieraimiin lumen lemua, tuulta, sihinää ja sohinaa. Hankeen hän kaatuu, makaa kuin kuollut, kädet rinnalla, ja kun hän vihdoin nousee, on hän kuin lumouksessa, antaen nietosten syleillä polviaan.

Sukulaiset saavat päähänsä, ettei Kaarinan yksinään sovi olla Louhilinnassa. Miina mamsseli on sentään jo vanha ja liikkumaton ja Anna on vain palvelija. Mutta suvussa on muuan »täti Ammeli», hyvin hieno vanha nainen ja hän on vapaa lähtemään Louhilinnaan.

Hän on todella hyvin siro, kaunis, hemmoteltu, hermostunut ja luuvaloinen. Hänellä on pieni koira, Stella, valkoinen, pehmoinen eläin, jonka punertava iho pais-taa selkävillan läpi. Stella on täti Ammelille rakkain maailmassa ja Stellan ja oman itsensä hoitoon menee koko täti Ammelin päivä.

Stella kammataan joka aamu, Stellan kaulaan sidotaan silkkinauha, milloin sininen, milloin punainen. Kerran viikossa Stella kylvetetään ja sinä päivänä täytyy huoneet lämmittää kolme kertaa, ja sitten Stella kiedotaan lämpöisiin vaatteisiin. Senjälkeen ei Stella saa mennä ulos. Muuten pitää sitä kävelyttää joka päivä ja silloin on se lämpöisissä, tiuku kaulassa.

Loukkaava sana Stellasta on täti Ammelille solvaus. Joka Stellan suosioon pääsee, se pääsee täti Ammelin ystäväksi, Stellan epäsuosio tekee ihmisen mahdottomaksi täti Ammelin silmissä.

Alussa käy kaikki hyvin. Tosin ei Stella voi kärsiä Maijua, mutta Kaarina ilmestyy joka aamu kello yhdeksän täti Ammelin kamariin ja tuo hänelle litran lämmintä, kermalla sekoitettua maitoa. Stella kärsii Kaarinaa, Kaarina saa kävelyttää Stellaa. Hektor pelkää Stellaa ja ikäänkuin häpeää. Kun se näkee Stellan tiputtelemassa pääportaitten edustalla, luimuaa se, häntä koipien välissä, tiehensä. Kaarina nauraa, saattaa Stellan sisään, etsii Hektorin ja taputtelee ja kehuu sitä minkä jaksaa. Mutta sisään ei Hektoria saa. Alussa täti Ammeli ja Stella syövät ja nukkuvat hyvin — maalais-ilma on niin voimakasta. Täti Ammeli kertoo nuoruus-

denaikaisista hovitansseista ja nykyajan visiiteistä ja kihlauksista. Mutta sitten huomaa hän, että Louhilinnassa sentään on kovin yksinäistä. Eikö täällä todella koskaan käy ketään? Kuinka saattoikaan Anna Cecilia, Karinin äiti, asua täällä, hän, ihailtu ja hemmoteltu kaunotar? Täällä on ihan kuin haudassa.

Kruununvoudin luo saattaisi lähteä käymään, keksii Kaarina. Rouva on hyvin miellyttävä, syntyisin Ruotsista ja... Aa! Täti Ammeli tietääkin jo, kuka hän on syntyisin... Ja tytär on joku kuukausi sitten palannut pensionaatista Schweizistä... Täti Ammeli päättää lähteä käymään kruununvoudilla ja menopäivää valmistetaan kaikkinaisella syömisellä ja lepäämisellä. Mutta tämä päivä koittaa niin kylmänä, ettei Stellaa saata ottaa mukaan — täti Ammelikin siirtäisi matkansa, jollei jo olisi ilmoitettu, että hän tulee. Ei siis muuta neuvoksi kuin että Kaarinan täytyy jäädä kotiin Stellan kanssa.

He jäävät. Stella itkee yöt, päivät. Kukaan ei saa nukkua. Miina mamsseli toruu, Anna uhkaa tappaa koko koiran, Maiju nauraa ja rengit laskevat pilaa. Kaarina yrittää hermostua hänkin, mutta pysyy sentään tasapainossa, kunnes hän eräänä onnettomana iltana pimeässä salissa kompastuu Stellaan, joka nukkuu matolla!

Senjakeen ei Stella ota hänen kädestään mitään ruokaa, vaan näyttää hampaitaan. Kun täti Ammeli palaa, on Stella suonenvedontapaisessa kouristuksessa, laihtuneena, hulluksi tulemaisillaan. Turhaan Kaarina selittää, ettei hän saattanut aavistaa Stellan asettuvan lattialle, se on aina nukkunut tyynyillään tai sängyssä tai... Täti Ammeli hytkii aivan sairaana: pitää ymmärtää, että Stella voi asettua matolle, se voi asettua pöydälle tai piirongin laatikkoon tai vaikka minne! Ja seuraavana leutona päivänä lähtee täti Ammeli koiransa kanssa Lcuhilinnasta.

Veljet kirjoittavat Kaarinalle säännöllisesti joka viikko. Gustafilta tulee vain lyhyitä kortteja, mutta Anna ja Erik kirjoittavat pitkälti. Tuota hyvää Annaa, jolla sentään on niin paljon työtä! Olof ei ole ensinkään käynyt kotona vaikka niin lupasi, se on Kaarinaa vähän

koskenut. Mutta sitten tulee selitys: Olof on kihloissa! Hän on löytänyt maailman suloisimman tytön, hänen nimensä on Greta. Oi, Greta on niin hyvä ja kaunis ja iloinen, sanalla sanoen: suloisin tyttö maan päällä! Ja yhtenä yönä herää koko Louhilinna siihen, että Olof ja hänen tyttänsä röykyttävät ovea. Pimeässä salissa sulkevat he syliinsä Kaarinan, joka on vähän uninen ja vähän pelästynyt, ja itkevät, puhelevat ja nauravat yhdessä.

Greta on todella herttainen: pieni, hento, heleäihoinen, ruskeasilmä, tukka punertavaan vivahtava. Hän on niin lapsellinen, että Kaarina hänen rinnallaan on kuin mikäkin vanha täti.

Viikon ovat Olof ja Greta Louhilinnassa. He leikkivät kuin lapset, he riemuitsevat joka vasusta, jonka tapaavat tiepuolessa, he kuljettavat kaiken maailman kerjäläislapset ja vanhat mummot Louhilinnaan juomaan kahvia. Greta nukkuu Kaarinan kanssa ja he juttelevat yökaudet. Nimittäin Greta kertoo kuinka hän ja Olof löysivät toisensa ja Kaarina kertoo rakastuneelle morsiamelle Olofista mitä ikinä muistaa. Greta ahmii herkuina kaikki pienetkin tapaukset. Hänen pitää saada nähdä kaikki paikat. Hautausmaalla he toki käyvät useammankin kerran, mutta sitten — niin, ei voi paljon missään liikkua, kun kaikki on lumen alla. Mutta ensi kesänä he tulevat — silloin he jo ovat naimisissa! Se ihmeellinen vanha honka, se hänen kumminkin täytyy nähdä, hänen täytyy käydä sitä tervehtimässä. Olof on kertonut siitä niin paljon — ettei se vaan alkaisi häntä vainota. Ja Greta nauraa omia sanojaan, mutta mielen pohjalla on sittenkin pieni, taikauskoinen pelko. Niin, niin, hänellä on todellinen rakkauden jano, hänen täytyy päästä kaikkien suosioon täällä ihanassa Louhilinnassa! Hänen täytyy tietää, että vanha Miina ja Anna, jotka niin monta kertaa ovat sylissään kantaneet hänen Olofiansa, pitävät Olofin morsiamesta. Hänen täytyy tietää, että kaikki nuo hienot herrat ja naiset salin seinillä tunnustavat hänet suvun jäseneksi — ei hän ole mitään aatelia! Olisivatkohan Olofin isä ja äiti hänestä pitäneet? Se on niin kauheaa, että he ovat kuolleet, molemmat poissa!

Olof on luvannut jättää hänet joksikin aikaa Kaarinan seuraksi ja Greta pysyy miehuullisena kunnes viimeinen päivä tulee. Silloin on hänen rohkeutensa ihan lamassa eikä kenelläkään olisi sydäntä erottaa kihlatuita.

Kaarina on taasen yksin Louhilinnassa. Oikeastaan hän nauttii suuresta, hiljaisesta yksinäisyydestään.

Yhtenä päivänä tulee taloon outo vieras. Hän sitoo hevosensa aidan taakse ja Hektor haukkuu häntä niin, että Kaarinan täytyy lyödä ruutuun estääkseen sitä käymästä kiinni. Vieraalla on korkeavartiset saappaat, lyhyt harmaa leukaan asti napitettu takki. Hän on terve ja tanakka, kävelee touhuten ja huiskuttaa keppiään. Kun Louhilinnan neiti astuu hänen eteensä, tapaa hän hänet polttamassa paperossia — eikä hän vähääkään hätäydy, vaikka omin lupinsa on ruvennut tupakoimaan. Hänellä on pyöreät, rokonarpiset kasvot, pienet silmät, pysty valkoinen tukka, kulmakarvoja ei näy ensinkään. Hän tulee Kaarinaa vastaan tutunomaisesti ikäänkuin olisi hänet lapsuudesta tuntenut, ja esittelee itsensä herra Mäkirinteenä.

Kaarinassa herää outo tunne, jonkinlainen vastenmielisyys ja ylpeä ynseys.

Herra Mäkirinne laskee paperossin ikkunalaudalle ja käy sylkilaatikolla.

— Seikka on sellainen, alkaa hän sitten, — että minä tulen suuren tukkiyhtiön puolesta kysymään eikö neiti möisi meille metsää. Me maksetaan hyvästä tavarasta hyvä hinta.

Kaarina on vetäytynyt kuoreensa ja puhuu niska kenossa.

— Meillä ei laisinkaan ole aikomus myydä metsää ...

— Mutta tietääkös neiti kuinka kauan puu kasvaa ja miten sitten käy kun puu lakkaa kasvamasta? Seikka on sellainen, että sitten puu alkaa mädätä ja teidän metsissä on paljon sellaisia puita, jotka mätänevät ja ovat mädäntyneet jo vuosikausia. Tänään niistä vielä voi saada hyvän hinnan — huomenna ei huoli kukaan.

— Voi olla.

— Keitäs puut siellä korvessa hyödyttävät? Joitakuita puita nyt voi pitää puutarhassa silmäruokana mätänemässä, niinkuin tuokin poika näkyy olevan tuolla

kalliolla. Mutta joka niitä metsään heittää, se voi samalla heittää sinne setelitukkoja. Hahhahhah! Moisin minä vain neitinä, antaisin köyhille ihmisille työansiota.

— Voi olla. Emme me ole ...

— Neiti pelkää, että näköalat tulee rumiksi. Ehei! me karsittaisiin pois vain kaikkein suurimmat taarit. ..

— Mutta me emme todella myy ...

— Vai ei, vai ei. No, ei väkisin oteta! Neitikös täällä nyt aikoo pitää taloa? Seikka on sellainen, että se ei naiselta käy. Ainakaan ei noin nuorelta ja kokemattomalta. Kyllä teitä petetään ja puijataan, torpparit ne ovat oikeita junkkareita puijaamaan. Ja ne vasta haaskaavat metsää. Neiti kyllästyy vielä tähän talonpitoon niin, että antaa pois polkuhinnasta ...

— Mutta sehän on minun asiani. Millä oikeudella te ...

— Ei neiti tykkää pahaa. Seikka on sellainen, että kun me ahväärimiehet, jotka tukkimetsiä ostetaan, näemme metsän noin oikein mätänevän seisoalleen, niin meidän alkaa syhtyä sormiamme niinkuin sanoovat nuoren pröökynän käyvän kun pääsee muotikaupan ikkunaan ja. ..

— Mutta ...

— Ei neiti tykkää pahaa. Ei väkisin oteta. Mutta kyllä siinä niin moni köyhä ihminen saisi leipää ja ... Ei, ei oteta väkisin. Kun ei tule kauppaa, niin ei tule.

— Niin, ei tule, sanoo Kaarina hehkuvien poskien ja nousee.

Hän on niin närkästynyt, että hänen on vaikea olla sanomatta herralle, että tuossa on ovi.

— Mutta jos neiti nyt tulisi katumapäälle, sanoo herra Mäkirinne vielä ovela, — niin kirjoittaa vain tällä osoitteella. Ei se tarvitse muuta, kyllä minut siellä tunnetaan.

Ja hän vetää esiin kuluneen lompakkonsa, joka on pullollaan rahaa ja ottaa sieltä nimikorttinsa. Hän tarjoaa sitä Kaarinalle, mutta kun ei Kaarina ojenna kättään vastaan, jättää hän sen pöydälle, etsii lakkinsa ja menee.

Että kehtaakin! Että uskaltaakin!

Mutta mitä kummaa Hektor puutarhassa haukkuu... ?

Herra on mennyt puutarhaan, huppuroi tottuneesti hangeissa ja suuntaa askeiiaan suoraan suurta honkaa kohti. Seisahtuu juurelle, katsoo latvaan... iskee kepillään runkoon... Kaarinan kädet pusertuvat nyrkeiksi, veri polttaa poskilla, hän karkaa kyökkiin lähettämään sanaa pehtorille. Mutta samassa palaa herra Mäkirinne ennen tekemissään jäljissä pihamaalle. Siellä hän vielä, toinen silmä ummessa, tähystelee rakennuksia, ikäänkuin katselisi jotakin kauppatavaraa.

Kaarinan mieli on tämän tapauksen jälkeen monta päivää kuohuksissa. Hän panee miehen puistoon tasoittaaman herra Mäkirinteen jäljet, mutta hänen mielensä ei tahdo tasaantua. Totisesti: vaikka hän tulisi kuinka köyhäksi, niin ei hän enää ikinä päästä noita tuollaisia pyhien puidensa alle!

Mutta hiljaa hiipimällä tulee hänen mieleensä epäily: onko väärin antaa metsän mädätä? Köyhät ihmiset saivat ansiota...

Erään postipäivän aamuna tulee pehtori pyytämään Kaarinalta everstin osoitetta. Hän ei osaa kirjoittaa venäläistä osoitetta ja neidillähän aina on tällaisia kirjekuoria valmiina.

Kaarina hämmästy, huomaa, että pehtori on huolestuneen näköinen, huomaa miten hänen silmänsä verestävät, alkaa udella, kiihtyy kiihtymistään vanhan palvelijan välttelevistä vastauksista ja rukoilee vihdoin rukoilemalla, että saisi tietää, mitä on tapahtunut.

Eihän mitään, eversti vain kysyy miten talonpito käy, näyttävätkö tulot pysyvän entisellään, ja muuta selaista vain. Pehtori nauraa hyväntahtoisella tavallaan ja selittää, ettei mitään ole tapahtunut. Mutta Kaarinalle selviää äkkiä, että hän viime päivinä alituisen on käynyt katsomassa vanhoja tilikirjoja isän kansliahuoneessa, hänen ikkunassaan on parina iltana palanut tuli tavallista myöhempään ja hän on näyttänyt tuskastuneelta ja kiihtyneeltä. Pehtori sotkeutuu sanoihinsa ja vihdoin putoaa hän tuolille ja painaa kasvot käsiinsä. Kauan kannettu jännitys laukeaa.

Kaarina huomaa kuinka vanhaksi hän on käynyt,

hiukset ovat ihan harmaat. Hän itkee — Kaarina ei milloinkaan ennen ole nähnyt hänen itkevän!

Kaarinan kasvoista häviää kaikki pehmeys, katse luisuu murtuneen miehen ohitse taaksepäin: kuinka ei hän ennen ole tätä huomannut? Kulmakarvojen väliin tulee kaksi syvää juovaa, huulet pusertuvat ohuiksi vastatusten. Vihdoin laskee hän kätensä lamaantuneen miehen olkapäälle ja ääni kalskahtaa:

— Bergstedt, minä en enää ole lapsi. Te voitte minulle puhua.

Herra vainajan oli tapana sanoa »Bergstedt» — muut ovat aina sanoneet »pehtori». Tuntuu niin kummalliselta, kun neiti käyttää vainajan puhuttelusanaa.

— Te voitte, jatkaa Kaarina, — jakaa minun kanssani huolet. Kertokaa nyt. Mitä kirjoista on käynyt selville? Ovatko tulot vähentyneet?

Silloin purkaa vanhus hänelle kauan kannetun kärsimyksensä. Ei sitä vielä niin huomaa. Niin, maito kyllä on vähentynyt. Mutta talonpito ei yleensä käy, työväki ei tottele. Piiat varastavat. Herran silmä on poissa. Oi rakas herra, näkisipä mihin ollaan menossa! . . . Eversti ei enää luota vanhaan Bergstedtiin, ei kirjoitaisi niinkuin kirjoittaa, jos vähänkin vielä luottaisi.

Ja sitten . . . kerrotaan everstistä ja rouvasta myöskin — mutta ne voivat olla valheita ja ovatkin valheita —, että . . . tai mitäpä niitä kannattaa kertoa. . .

— Ei, ei, kalskaa Kaarinan ääni taasen, — vaikka ovatkin, niin kertokaa nyt vain.

Ja hänen eteensä nousee kohtaous hautajaisten jälkeen: kuinka he olivat koolla salissa ja puhuttiin Louhilinnan myymisestä ja Gustaf karkasi ulos päätään pidellen. Ja se pää oli käynyt niin paljaaksi ja hän itse niin huonoksi. Kaarinan ajatus katkeaa ja hän käy hyvin kalpeaksi.

— Sanovatko ne . . . että veljeni on ruvennut juomaan? Tai jotakin sellaista.

— Ei juomaan, sanoo Bergstedt, — ei toki. Pelaaamaan, sitä ne sanovat. Mutta eihän se voi olla totta.

— Ei, ei! Kaarina naurahtaa ja ravistaa päätään. — Ei, ei!

— Niin, eihän siitä kannata puhua. Mutta on niin

kauheaa kun ei väki tottele. Heikkilän Joili villitsee kaikki.

— Heikkilän Joili? Onko Joili tullut kotiin?

— Hautajaisten jälkeenhän hän tänne ilmestyi. Käy aina välillä muualla ja palaa taas. Ja taas pirtteihin puhumaan, ettei tarvitse tehdä työtä, hullut itsensä työllä lopettava...

— Kyllä minä puhun Joilin kanssa, päättelee Kaarina kirkastuen.

Hän on varma, että hän toki Joilin kanssa tulee toimeen! Joili on hänen veljiensä leikkitoveri niinkuin Heikkilän tytöt ovat Kaarinan.

— Joili on hyvin muuttunut, hän on nyt herra, kaulassa punainen kravatti.

— Joili on sittenkin Joili! hymähtää Kaarina.

Ja hän muistaa kaukaisen kesän — oli hyvin kuuma, käytiin uimassa monta kertaa päivässä. Pojat uivat silloinkin ja pienemmät lapset pulikoivat rannassa. Kaarina oli juossut laiturille ja putosi äkkisyyvään. Joili oli likinnä, ui paikalle ja saattoi lapsen maihin. Ei Kaarina tapauksesta muuta muista kuin että Hannaa, hänen hoitajaansa, toruttiin kovasti ja hänet pantiin pois palveluksesta. Kaarina oli häneen kiintynyt ja itki. Mutta isä pani silloin Joilille rahaa pankkiin, että hän suureksi tultuaan saisi ne.

Ja Joilia ajatellessa nousee Kaarinan silmiin kokkokallio — Joilin ääni siellä aina on soinnut täyteläisimpänä. Kyllä hän Joilin kanssa sopii!

Ja vanha pehtori lähtee rauhoittuneempana toimiinsa, mutta Kaarina jää mietteisiin.

Onko pelaaminen niin vaarallista? Hän muistaa nyt, että hän on kuullut puhuttavan suurista, ulkomaalaisista pelihelveteistä. Mutta ei hän käsitä, että niitä oikeastaan olisi olemassa. Tai ovat ne sitten jossakin hyvin kaukana.

Isäkin pelasi korttia — isä ei koskaan olisi tehnyt sitä, jos se olisi ollut paha! Kaarina muistaa jotakin sellaista, että isän huoneessa oli pöytä keskellä lattiaa ja pöydällä kynttelejä, joista steariini valui, ja ympärillä herroja. Ja Kaarina oli juossut huoneeseen ja kurotti päätään pöydän tasalle. Vihreään verkaan oli liidulla

tehty numeroja. Hän kysyi mitä ne ovat ja isä otti hänet polvelleen ja hänen kädessään oli kortteja. Kaarina ei silloin vielä tietänyt, mitä ne edes ovat. Samana iltana joku herroista oli juonut liiaksi eikä löytänyt eteisen ovea, vaan meni suureen kaappiin. Kaikki nau-roivat sitä.

Myöhemmin oli Kaarina itsekin pelannut korttia. Tal-visin, kun ei voinut leikkiä ulkona, Heikkilän tyttöjen kanssa. Ja sitten kun kortit kävivät huonoiksi, oli niistä rakennettu linnoja.

Saattaako pelaaminen olla niin vaarallista?

IV

Mikä hänen on, pelkääkö hän? Heikkiläänhän hän vain menee. Hän on ollut siellä kymmeniä kertoja. Joka puu tien vieressä on tuttu, näiltä rinteiltä on hän poi-minut kesän ensi mansikat ja syksyn punaiset puolat. Vanha emäntä sairasti kauan, silloin hän kävi Heikki-lässä joka päivä. Sairas odotti hänen tulonsa hetkeä ja hänen jalkansa tulivat kuin siivekkäiksi, kun hän riensi odottavan luo. Kaksi morsiinta on hän jo Heikkilässä puettanut, molemmat leikkitoverinsa Marjan ja Hannan. Ja Marjan lapsen kumminakin hän on Heikkilässä ollut, tuo pieni tyttö on hänen kaimansa. Miksi nyt tuntuu niin oudolta kulkea tätä tuttua tietä?

Heikkilä on Louhilinnan suurimpia torppia ja likin naapuri. Se on oikeastaan kartanon tiellä, viljelykset olisivat olleet yhdistettävät taloon, mutta Heikkilää pitää jo kolmas miespolvi samaa sukua eikä isäntä ole tahtonut kajota heidän vanhoihin oikeuksiinsa.

Heikkiläiset ovat harvinaisen kauniita ihmisiä, kook-kaita ja terveitä. Herrasväet tavallisesti tiedustelivat mistä he ovat kotoisin, ovatko todella suomalaisia. Vanha vaari vastaa, että hänen isänsä isä jo oli tässä torpassa, mutta hänen äitinsä puolella on ollut joku kulkeva taa-la! ainen tyttö, joka teki hiustöitä ja kaupitteli niitä. Sieltä kauneus ja komeakasvuisuus siis on kotoisin! päättelevät herrasväet.

Heikkiläiset ovat harvinaisen hellästi kiintyneet toi-

siinsa. Suuri ilo vallitsee joka kerta kun uusi lapsi syntyy, vaikka perhe jo on niin lukuista. Eivätkä lapset kasvettuaan lähde maailmalle, vaan tyttäretkin tuovat miehensä Heikkilään.

Joili kyllä on poissa. Herra-vainaja kustansi hänet maanviljelyskouluun, jotta hän saisi oppia ja tulisi hoitamaan torppaa oikein uudenaikaisesta Ei Joili tullut, kaupunkiin hän läksi. Ja se on ollut kotiväen suuri suru. Isä ei ole tahtonut jaksaa sitä kantaa, hänelle kun Joili aina on ollut ainoa poika ja silmäterä.

Mutta nyt on Joili palannut, palannut muuttuneena. Hän on asettunut kaupunkiin ja tulee sieltä vain opettamaan kotiseutunsa kansaa. Kaarinan sydän lyö oudosti, kun hän Joilia ajattelee. Joililla on nyt kravatti kaulassa — kuinka hauska hän oli entisissä vaatteissaan, jotka sisaret olivat kutoneet! Hän on nyt tullut herraksi. Kaarina ei ensinkään voi kuvitella mimmoiselta hän mahtaa näyttää. Heikkiläiset ovat hänestä aina olleet aitojen maalaisten perikuvia ja isä piti heitä maalaistyöntekijöiden ihanteina. Heikkilän vaari oli raatajien raataja, ja on vieläkin, vaikka on kahdeksankymmenen vanha! Hän leikkaa vielä ruistingin nuorten kanssa kilpaa ja kävelee joka sunnuntai jalan kirkkoon. Hän on kaunis katsella, tuo jalopiirteinen, puhdasihoinen, sarkatakkiin puettu mies, valkoiset hiukset tasalatvaisiksi leikattuina, kasvoilla tyyneys ja silmissä kirkkaus, jonka vain sisällinen rauha antaa. Kaarinan mieleen johtuu vanhan emännän hautajaispäivä — silloin oli vaari lamassa. He astuivat käsi kädessä, vaari ja Kaarina. Vaarin käsi vapisi ja hän turvautui Kaarinaan kuin lapsi. Mutta ei tätä heikkoutta kauan kestänyt.

Joili kantaa nimeään isoisän mukaan ja isoisä sen kai on saanut profeetta Joelilta. Joili on muutenkin isoisänsä näköinen.

Joili herrana? Miksei sitten? Helpompi elää herrana, miksei hän soisi sitä Joilille. Mitä kummaa hän sitä suree? Tämä on hullua?

Ja hän astuu lopputien nopeammin, nousee reippaasti porstuan kynnykselle, hyväilee Vahtia ja törmää ovesta

vastatusten Marjan kanssa, joka on kuullut koiran haukunnan ja tullut katsomaan mikä on.

—. Neitihän täällä on! Neiti kulta! Kun tässä juuri puhuttiin, ettei neiti ensinkään ole käynyt, ei ristitytärtäänkään katsomassa.

Tuvassa on kaikki ennallaan: suuri suunnaton muuri, koukussa porisemassa pata, josta viisitoista ihmistä saa keittoruokaa; peräseinällä vanhan emännän vuode, jonka laidalla Kaarina aikoinaan veisasi niin monet virret; peräikkunan alla kangaspuut, tukki kovanaan vihannankellertävää liinakangasta; katossa leipäsalot, seinillä sahoja, kirveitä ja miesten takkeja, nurkassa emännän ja tyttöjen rukit; kahdesta ikkunasta paistaa kevät-talven aurinko, pelakuunit hehkuvat kuin veri, kissa loikoo permannolla ikkunan valoneliössä; kolmannen ikkunan alla tekee käämiä Aina, joka on rippikoulu-iässä, ja neljännen valossa kutoo kangastaan Katri, joka on morsian. Vanhan emännän sängynlaidalla istuu emäntä, käsivarret oikoina, ja hypittää naurussa suin ensimmäistä lastenlastaan. Hänen oma nuorimpansa opettelee vasta kävelemään.

Kaarinalta meni äskeinen mieliala kuin pyyhkäisemällä. Aina pyyhkii hänelle penkinpään, lapset kerääntyvät hänen ympärilleen — he saavat jokainen tuliaiseksi rinkelin ja piparikakun, pikku Kaarina hyppii jo hänen käsillään. Kas, kas, kun se ei ensinkään ujostele! Noin, noin nauraa kummille! Kun lapsi on niin kasvanut, että nämä ensimmäiset röijyt jotka neiti antoi, käyvät ihan pieniksi. . . Marja polttaa kahvia. Marja on vähän rasittunut. Tietäähän sen, kun on tuommoinen jöntikkä ruokittavana. Ja sitten vielä auttaa Taavia. Aijai, Taavilla on niin paljon työtä!

Taavi, Marjan mies on räätäli. He asuvat pienessä kamarissa Heikkilässä.

Hanna? Kas, minne tuo nyt meni? Vastikään hän tässä oli. Hän saa hänkin kohta kutsua ristiäisiin. Erinomainen siunaus vain näyttää seuraavan näitä Heikkilän tyttäriä. Ja kihloihin ne joutuvat heti paikalla kun rippikoulusta pääsevät. Onkos tuokin Katri nyt naima-iässä? Kahdeksannelletoista kääntyi miestenpäivästä eikä hänenkään sulhasensa enää odottaisi syksyyn.

Miehet ovat metsällä, vaari kokemassa pyydyksiään. Vaari on tässä joka päivä hankkinut kartanoon neitiä katsomaan, mutta ei ole saanut kuin senpäiväisiä luri-koita. Kyllähän hän sen tietää, ettei neiti mitään tuomisia odota, mutta hänellä nyt on sellainen tapa.

Kaarina saa kuulla kaikki uutiset, mitkä lehmät ovat poikineet, mitkä kanat ruvenneet munimaan. Kaiken aikaa tanssittaa hän lasta polvellaan, nauraa sille, näyttää kieltään, keikuttelee päätään. Lapset tuovat hänelle kissan ja tilkkuvauvan. Joku ojentaa hänelle konvehtipaperia ja sanoo:

— Joili toi. . . katsos, siinä on sotamies!

Silloin laukeaa kuin pilven varjo huoneeseen, kaikki kasvot muuttuvat, emäntä nielee, nielee . . . menee hätäisesti lieden luo, viskaa puita padan alle ja nielee, nielee . . . Mutta pian painuu hän jakkaralle istumaan ja upottaa kasvot esiliinaansa. Marjan käsissä kilisevät kahvikupit. Kaarinan tulee vaikea olla, ei hän tiedä mihin ryhtyä.

— Niin, puhkeaa emäntä vihdoin puhumaan, — tänne kotiin hänen piti tulla vastukseksi. Suru ja huoli hänestä on. Niinhän hän puhuu, ettei luulisi oikein viisaaksi, eikä hän kajoa mihinkään työhön . . . joka ennen oli mainittava työmies. Meidän isä on häneen jo niin vihastunut, ettei tahtoisi silmiensä edessä nähdä. Ja tietäähän sen mihin tässä jouduttaisiin, jos lakattaisiin työtä tekemästä. Nyt hän tahtoo väkisin viedä isältään kaiken avun: tuota Marjaa ja sen miestä kehoittaa alituisesti muuttamaan kaupunkiin, siellä saa muka niin hyviä palkkoja. Niinkuin ei siellä taas menoakin olisi. Ja tyttö j ä toimittaa lähtemään pois kotoa. Ei, ei sitä ymmärrä ensinkään . . . !

Kaarina seisoo emännän vieressä, käsi hänen olkapäällään, silittelee häntä ja etsii sanoja. Hänen tekisi mieli heltyä, mutta hän muistaa joka hetki, että hän on tullut tänne suojelemaan Louhilinnan rauhaa.

— Jaa, sen minä vain sanon, jatkaa emäntä, — ettei hän kotoa ole sitä oppia saanut. Nuhteessa ja Herran pelvossa on koetettu kasvattaa niinkuin näitä muitakin lapsia, ja ihmisiähän näistä muista on tullut. Ja ihmi-

nenhän se Joilikin oli ennenkuin sinne kouluun joutui, siellä se niin muuttui. . .

—Minun isäni hänet. . .

—Ei, neiti kulta, ei se herran syy ollut. Hyvää herra tarkoitti, herra sanoi, että hän sitten oikein osaisi torppaa pitää, kun oppisi uudenaikaista viljelystä. Mutta ei hän nyt välitä maatyöstä, ei niin yhtään ... En minä sitten ymmärrä missä se syy on. . .

Kahvikupit höyryävät naisten edessä, höyryävät ja lakkaavat höyryämästä. Lapset ilakoivat kissan ympärillä päivänpaisteessa.

Emäntä itkee jonkin aikaa neuvottomana, sitten hän päättäväisesti kuivaa kyyneleensä ja käy käsiksi kahvikuppiin.

— Ei Joili nyt ole kotona? alkaa Kaarina. — Jos minä olisin vähän koettanut puhua hänelle. . .

Marjan ja emännän kasvot kirkastuvat.

— Neiti kulta, jos neiti puhuisikin! Se varmasti auttaisi. Minä aion jo pyytää rovastiakin puhumaan, mutta ei se kärsi kuulla puhuttavankaan rovastista. Mutta neiti kulta, neiti puhuu sille! Ehkä Jumala neidin suun kautta tahtookin pehmittää hänen sydämensä.

Naiset valtaa uusi toivo. Kaarina lupaa palata ja lähtee Heikkilästä iloissaan siitä, että saa asian jonkin verran siirtymään.

Mutta hän on tuskin päässyt hakametsään, kun hän jo kuulee Joilin viheltävän vastaansa. Se on Joili, joka siellä tulee — sillä lailla ei vihellä kukaan muu kuin Joili. Mikä kumma Kaarinan on? Pelkääkö hän? Eihän hänellä ole mitään pelkäämistä.

Pienen mäennyppylän päälle ilmestyy pitkä, sorjaruumiinen mies, yllä tummat herrasvaatteet, kaulassa kaulus ja punainen kravatti, lakki takaraivolla, hyppysissä paperossinpätkä. Likemmä tullessa näyttävät vaatteet kiiltäviltä ja tahraisilta, kravatti on kulunut langoille, kaulus on kellastunut, paperossinpätkä imeskeltä litteäksi. Miehen koko ruumis on ikäänkuin kutistunut kokoon ja venynyt pitemmäksi, kasvot ovat käyneet luiseviksi ja kalpeiksi, silmät ovat syvällä ja palavat levottomasti. Hiukset ovat ohimoiden kohdalta harmaantuneet. Hän on terveestä, huolettomasta maalai-

sesta muuttunut kaupunkilaiseksi. Hän ajattelee ja kärsii.

Kaarina ei ole odottanut, että hän olisi tällainen, hän on kuvitellut häntä jonkinlaiseksi keikariksi, sellaiseksi kuin puotipalvelijat. Hän hämääntyy entistä enemmän, posket polttavat, kädet puhkeavat hikeen. Hän tietää, että tuo mies ymmärtää kaikki paljon paremmin kuin hän, ei hänellä ole mitään sille sanomista ... Se nauraa hänelle. Se saattaa sen tehdä, mitäpä hän elämästä ymmärtää — hullu hän, joka aikoi ruveta tuota neuvomaan!

Kaarina päättää, ettei sano mitään. Hän ei voi sanoa. Mieluimmin hän astuisi ohi eikä olisi tuntevinaan.

Joili astuu hankeen ja nostaa ikäänkuin vastenmielisesti lakkiaan.

Kun hänen otsansa paljastuu, käy hän äkkiä tutumaksi eikä Kaarina pääse ohitse.

— Hyvää päivää, sanoo hän ja hänellä on se tunne, että hänen korvanlehdistään ehkä tihkuu veripisaroita.

— Olette taas palannut kotiin.

He ojentavat toisilleen kaukaa kätensä. Joili kumartaa eikä sano mitään, katsoo vain silmillään, jotka ovat syvällä, sinisissä kuopissa.

— Te olette paljon muuttunut. Olette kai kulkenut kaukanakin. Täällä kotona on isäni kuollut... olette kai sen kuullut. Muuten on kaikki entisellään.

— Entisellään!

Hän päästää sanan huuliltaan kylmästi ja katkerasti, ja poskille puhkeaa heikko puna ikäänkuin häntä hävettäisi. Hänen suupielissään värisee iva ja ääni on selvä ja kirkas kuten ihmisen on, joka paljon on ääntään käyttänyt.

— Eikö ollut hauska tulla kotiin ja tavata kaikki ennallaan? sanoo Kaarina tietämättä mitä oikeastaan puhuu.

Mies naurahtaa ja vetää ohuet huulet eräänlaiseen hymyyn. Hän hakee taskustaan paperossilaatikon ja raappii kiihkeästi tulta. Tikku toisensa perästä sinkoaa syttymättä hankeen.

— Paras on, että menemme kukin haarallemme, sanoo

Joili hampaattensa välistä. — Meidän tiemme eivät kulje yhtäälle päin.

— Mitä te tarkoittatte? kiihtyy Kaarina ja vapautuu jonkin verran ahdistuksestaan. — Teissä kytee ja palaa — mitä teille on tapahtunut?

Mies puhalttaa sauhun syrjään, koppaa käteensä pape-rossin, rutistaa sen sammuksiin ja viskaa menemään. Nainen seisoo hänen edessään sorjana, kukkeana, silmissä levoton kysymys. Hän on heikko, ihana nainen!

— Älkää te minua härnätkö . . .

Joilin ääni tulee kuin maan onkaloista ja nainen kalpenee tuon äänen alla. Hän jähmettyy, pitäisi paeta, mutta ei pääse paikalta.

— Minä en tässä katsokaan teitä minäkään aatelisneitona, jatkaa ääni, — vaan minä otan teidät jos tahdon, niinkuin tuhannet teidän vertaisenne ovat ottaneet minun vertaiseni naiset! Nyt tiedätte . . . !

Mies naurahtaa, työntää lakkinsa takaraivolle ja yrittää mennä. Mutta nainen on nyt päässyt päällepäin ja puhuu kuin vuoren harjalta.

— Mitä minä olen teille tehnyt?

Joili ei sano mitään, nauraa vain, kädet nyrkeillä, lakki niskassa, nauraa samalla jääkylmästi ja palavasti.

— Missä te olette noin kovasti muuttunut. . . ?

— Maanviljelyskoulussa! Teidän aatelinen pappan-
nehan minut sinne lähetti. . .

— Mutta kuinka te voitte noin katkerasti puhua?

— Ei, totta puhuen, siellä silmät kyllä aukenivat, mutta juuret ovat paljon syvemmällä . . . Tahdottekos kuulla? Se alkoi jo silloin kun yhdessä leikittiin, kun minä reksuttelin paljain jaloin ja kartanon herratkin olivat paljain jaloin. Me etsittiin iltakaudet kasimatoja — minulla oli aikaa vain illoin, minä olin työssä kai-
ket päivää, herraspojat laiskottelivat, makaelivat ja tekivät mitä halutti. Yhdessä uitiin ruokatunnilla — vedessä oltiin ihan saman näköisiä ja arvoisia, yhdessä kaiveltiin, kasimatoja haeskellen, kivien ja hirsien alus-
toja. Mutta kun syömään mentiin, erottiin. He menivät herrasväen pöytään, minä väen pöytään. Nälkä oli ja hyvältä maistui — ei heille herkut sen paremmilta mais-
tuneet kuin minulle silakat yhteisestä kalakupista. Ja

talkkunavelliä minä vetelin ja hyvältä maistui, vaikka joku toinen vastikään oli nuollut lusikan puhtaaksi. . . Mutta hellan nurkalle sytytettiin kynttilä ja siinä nostelivat Annat ja Miinat puhtaille porsliinivadeille pais-teja ja kukkakaaleja ja munia ja koristelivat niitä salaa-teilla ja muilla heinillä. Ja kun niitä kannettiin herras-väen pöytään, jäivät ovet auki ja näkyi puhdas valkoi-nen pöytäliina ja kukkia ja pulloja. En minä vielä sil-loin osannut verrata näitä pöytiä: sitä puhdasta, kuki-tettua ja pullotettua ja sitä tahmeaa, joka oli täynnä perunankuoria ja eltaantuneita silakanpäitä, molem-missa päissä puurovati, sohrittuna ikäänkuin kanojen nokilla. Minä vain muistan, että minulle tuli vesi suu-hun, kun näin padoista nostettavan herrasväen koreita ruokia, mutta en minä tullut ajatelleeksi nurjuutta siinä, miksi laiskurit saavat mässätä ja ne jotka työtä tekevät, kitua suolakalan ja reikäleivän ääressä . . . ? Minä muistan kuinka pojat popsivat krapuja — lautaset niin täynnä kuoria että tuskin naama takaa näkyi. Yhdessä me olimme kr avut pyydystäneet. Minulle oli annettu kymmenen pienintä krapua. Ja herra vainajan minä muistan: hänellä oli salvetti leuan alla ja hän pyyhki viiksiään ja kaatoi pullosta viiniä ja silmät kat-selivat ahneina herkkua . . .

— Joili!

— Silloin en minä vielä ajatellut mitään, minä olin kasvatettu siinä hengessä, että kaikki on niinkuin olla pitää. Mutta sitten . . .

Hetkeksi Joililta katkeaa puhe. Se on piiskannut Kaa-rinaa kuin rajuilma, hän seisoo pää kumarassa ja antaa piiskata.

— Niin, minä olen oppinut vihaamaan herrasluokkaa. Minä vihaan teitä kaikkia. . . Muistattekos kun me nitettiin kotiniittyä? Kuuma oli niin että hiki virtana valui. Ei maittanut ruoka eikä yöllä saanut unta kun sääsket söivät. Pehtori tuli sitten puhumaan, että koet-taisimme saada kuivat heinät korjuuseen, baromeetteri laski ja pilviä nousi taivaalle. Me huhdotaan kuin hul-lut — omat heinät olivat luokona niityllä, me korja-taan kartanon heiniä. Tulee sitten herrasväki katsomaan heinämiehiä, nuoret herrat ja heidän toverinsa, ja nuo-

ria neitejäkin on mukana. Joku herroista hakee haravat ja yksi neideistä yrittää hänkin tarttua haravan varteen. Hän nauraa ja sohrii ja selittää vähän ajan perästä, että tässä tulee niin kuuma ja kädet paisuvat niin kama-lasti. Hän sanoo sen selvällä suomenkielellä — muut eivät osaa suomea. Sitten mennään ladon taakse katveeseen ja kuunnellaan ukkosta joka möyryää kaukana. Yksi neiti ottaa heinäankorren ja sitaisee siliä herran huulia. Se on olevinaan jotakin leikkiä. Loikoillaan heinissä, karamellipussi kiertelee. Me hikoillaan ja haravoidaan. Hahhahhah — mitä te luulette meidän ajattelevan?

Kaarina seisoo kuin lyötynä. Ei hän tiedä onko hänen jalkansa alla maata vai vaappuuko hän ilmassa. Ei hän osaa mitään sanoa, hänen sisässään on kaikki sekaisin.

— Ennallaan täällä kaikki on, jatkaa mies. — Ennallaan! Täällä maataan, ei täällä tiedetä mitään niistä suurista aatteista, joitten alla maailma järkkyy. Kukin nakertelee nurkassaan ja on tyytyväinen, nakertelee homehtunutta luuta, joka on viskattu herran pöydältä, eikä uneksikaan mitään parempaa. Käydään kiltisti kirkossa, pappi sanoo että pitää olla nöyrä. Ja nöyriä ollaan! . . . Ennallaan, ennallaan täällä totisesti kaikki on. Täällä maataan. Mutta minä olen tullut tätä seutua herättämään. Ja jumaliste, raatajien pitää herätä näkemään mikä heidän herransa on: verenimijä, jota pitää vihata, vihata sammumattomalla vihalla . . .

— Joili!

— Paras on, että me eroamme ja kiireesti.

Hän astuu Kaarinan ohitse. Askeleet narskahtavat lumessa, tupakinsavu tuntuu vielä ilmassa.

Kaarina seisoo kuin naulattuna polkuun. Hänen otsansa on kuuma ja kipeä, sydän lyö ja läähättää.

Aurinko laskee. Alastomat koivut punertavat, niiden varjot lepäävät sinisinä maaliskuun hangilla.

V

Lastu laineilla on enää loistava Louhilinna, kaarna koskessa on kaunis Kaarina. Nyt mennään kukkuloilta alas horniin!

Yksi ainoa kirje sen sai aikaan.

Se tuli Olofilta. Hänen täytyi kirjoittaa, kun ei hän itse päässyt tulemaan. Kaarina luki kirjeen uudelleen ja uudelleen, nousi, käveli edestakaisin huoneessaan, putosi istumaan tuolille, itki, kokosi voimansa, lamaan-tui taas ja koetti taasen päästä pystyyn.

Metsä täytyy myydä . . . Gustafilta epätoivoisa kirje . . . kunniavelkoja, nimittäin pelivelkoja .. . kun eivät aiheuttaisi epätoivoisaa tekoa. Hänen täytyy heti saada tieto, että sisarukset suostuvat — velkojat odottavat vielä jonkin aikaa. Metsä täytyy myydä. Jolleivät velat peity, täytyy uhrata talo.

Uhrata talo . . . uhrata talo . . . uhrata talo!

Hän piteli päätään. Hän paineli ohimojaan ja pusersi käsiä rintaansa vastaan.

Uhrata talo! Uhrata talo!

Hän nauroi itkua ja itki naurua. Uhrata talo!

Kun isä oli kuollut, niin siinäkin surussa oli ollut jotakin lohtua — tässä ei ollut mitään. Revi kasvi juurineen maasta ja vaadi sitä vielä elämään. Elämä loppuu — hän menehtyy, ei äkkiä, vaan hiljalleen näivettyen ja kituen.

Uhrata talo! Uhrata talo!

Hän oli pitkänään permannolla ja hypisteli terävää naulaa. Vanhassa uskollisessa permannossa oli suuria nauvoja, jotka lohduttivat häntä hänen hädässänsä. Hänellä oli hätä käsissä. Olof ei raaski kirjoittaa koko totuutta, mutta selvää on, että talo täytyy uhrata. Silloin valuu elämä hiljalleen hänen suonistaan.

Ja hän kitui siinä permannolla ja repi sormiaan nauhan päähän, silmät puserruksissa, huulet puserruksissa ja sydämessä tunne, että sitä raastettiin pihdeillä. Äkkiä hänen mieleensä välähti, että on kiire. Gustaf voi ryhtyä ajattelemattomaan tekoon. Ja hän kimmahdi pystyyn, valeli kasvojaan kylmällä vedellä ja kutsutti ylös pehtorin.

Tunnin perästä oli pehtori matkalla sähköttämään everstille Pietariin.

Miten pääsi huhu pitäjälle? Mistä ihmiset sen saivat tietää? Kaarinan kasvoistako he sen lukivat?

Neiti on vihdoinkin väsynyt talonpitoon, kerrottiin,

veljet tahtovat panna rahat pankkiin. Tai kun ei neiti vain olisi kihloissa. Mutta kenen kanssa? Louhilinnassa ei ole käynyt ketään sellaista eikä edes pitäjälläkään. Asia onkin niin, että eversti on vararikon partaalla ja talo täytyy myydä. Sellainen sillä juuri oli rouva, näkihän sen täällä hautajaisissa... Ei taloa myydä, metsä vain myydään mätänemästä. Ehei, ei tarvitse muuta kuin nähdä ylpeä neiti, niin tietää, että on tosi käsissä.

Talossa alkoi käydä tukkiyhtiöiden asiamiehiä. Toiset olivat hienoja, ruotsia puhuvia herroja, toiset norjalaisia, toiset herra Mäkirinteen tapaisia. Kaarina oli ensin aikonut jättää koko asian pehtorin haltuun, mutta sitten hän tuli ajatelleeksi, että hän kohteliaisuudellaan ehkä voisi vaikuttaa asioiden suotuisaan kulkuun. No niin, hän juo maljan pohjaan! Ja hän tarjosi herra Mäkirinteellekin kahvia suuressa salissa.

Kaikki nämä herrat kiertelivät taloa, tarkastivat rakennuksia ja lähtivät lopulta puistoon: Suurselän honka veti heitä ihmeellisesti puoleensa, jokaisen täytyi kepillään kolkuttaa sitä kylkeen ja ihmetellä ettei se ollut laho. Kaarina pakeni, hän kuuli koputuksen vaikka hän olisi mennyt maailman ääriin. Ja kun herrat sitten palasivat puistosta juomaan toista kuppia, ehdottivat he säännöllisesti jokainen, että talo myytäisiin yhtiölle kaikkineen päivineen. Se on aina edullisinta: yhtiö pitää silloin huolen maanviljelyksestä ja yhtiö panee toimeen oikein järkipäisen metsänhoidon.

Kaarina toivoi viimeiseen saakka, että talo saisi jäädä. Keväällä hän pakotti itsensä panemaan puutarhan entiseen kuntoon ja kylvi taimilavat. Taimet nousivat rehevinä — sanotaan heinän veren valamilla taistelukentillä versovan paremmin kuin muualla — kyyneleet valuivat Louhilinnan taimilavoihin ja ne menestyivät erinomaisesti.

Toukoja tehtiin, leivoset pyörivät sinisessä avaruudessa ja hopeinen helinä soi taivaanrannalta toiselle. Neljättäkymmentä hevosta oli ahertamassa Louhilinnan vainioilla. Mutta maa nousi teräksen alta, väkevästi lemuten.

Talo oli pantu kesäkuntoon, sisäikkunat otettu pois, uutimet pesty, huonekalut päällystetty vaaleilla pesukankailla, pöydille tuotu kevään kalpeita ensi kukkia. Talo on juhlakunnossa, sillä Olof palaa tänään, palaa nuorena insinöörinä. Vaunut ovat lähetetyt asemalle ja tuntia ennen kuin häntä odotetaan kotiin, lähtee Kaarina keveillä rattaila vastaan.

Hän kukutti ensimmäistä käkeä kevätpurojen varrella, kun vaunut ilmestyivät tienkäänteeseen. Purot kiiltelivät auringossa, leivoset helistelivät säveliään, puut puhkeilivat, kun sisarukset kohtasivat toisensa.

— Mutta Kaarina . . . kuinka sinä olet laihtunut!

— Enhän minä . . . mutta sinä!

He koettivat molemmat olla reippaita, vaunut jätettiin tulemaan perässä ja he läksivät Kaarinan keveillä rattaila edelle. Ja he puhelivat keväästä ja Gretasta ja. Gretan ja Olofin häistä. Ne ovat jo kesäkuussa! Hel-singissä, Gretan kodissa. Ja sitten he yhdessä tulevat Louhiminaan. Täältä he sitten lähtevät ulkomaille, Belgiaan. Olof on saanut stipendin. Se on hauskaa, ääretömän hauskaa!

Ja Kaarina hymyili ja kyseli, mutta hänen suupielensä vavahtivat tuontuostakin ikäänkuin häneen olisi koskenut ja silmiin tuli säikähtynyt ilme. Kun ei Olof kerro sitä yhtä asiaa! Hän kiertää ja kaartaa sitä, on kai siis kuitenkin niin, että talo täytyy uhrata.

— Minä en jaksa odottaa enää, puhkesi Kaarina vihdoin puhumaan, — sano se nyt suoraan: eivätkö metsärahat riitä? Paljonko oikeastaan tarvitaan?

— Mutta älä nyt noin kiihdy . . . puhumme toisen keran. Katso, Bergstedt kirjoitti suoraan, ettei talonpito enää mene . . .

— Metsärahat siis eivät riitä?

Olof yritti vieläkin nauraa pois hädän hänen kasvoistaan.

— Sinä olet niin, niin lapsellinen . . . !

— Eivät siis riitä . . . ? Mutta jos me möisimme kaikki koristukset ja vanhat hopeat. . .

— Mitä sinä luulet, että niistä saa!

— Talo siis täytyy uhrata! Mutta armahda nyt minua, sano se nyt suoraan!

Kaikki katkesi häneltä niinkuin mestatessa menee tihrilta pää. Ei hän kuullut mitä Olof hänelle sanoi, ei hän käsittänyt sanojen merkitystä, ne kaikuivat korvissa kuin jotkut tarkoituksettomat äänet. Kotipuitten latvat jo näkyivät, kun hän vihdoin alkoi päästä tajuihinsa. Äkkiä hän joutui ikäänkuin raivoihin.

— Mitä sinä ymmärrät näistä asioista. Sinä vietät häitä ja menet vieraille maille. Teille kaikille veljille on tämä koti aina ollut hauta — minulle se on ollut elämä, kaikki.

— Kaarina!

— Minun aivoni syttyvät tuleen. Älä minua koeta-kaan lohduttaa. Minä tiedän, että minulta loppuu elämä, jos minut täältä siirretään. Minä taistelen henkeni puolesta ... Te tapatte minut. . .

Ei hän kuule veljensä helliiä sanoja.

Enhän minä muuta pyydä kuin että saisin olla täällä . . . Onko se väärin? Olen hiljaa, olen hyvä, koetan olla hyvä! Eikö nyt kukaan voi tulla minun avukseni! Kaikki te ilkutte minun tuskaani, tuokin metsä kuinka se voi puhjeta! Minä rakastan sitä, lakatkoon jo, menkööt nuput takaisin kuoreen! Kuinka nuo linnutkin hennovat laulaa, eivätkö ne näe, että ilo on loppunut maan päältä, että jäljellä on vain tuskaa ja hätää. Rakkaus täytyy kaikki raastaa pois sydäimestä. Minä tulen kohta ja revin maasta ruohot ja lumivuokot ja heinät. Minun täytyy ne kaikki repiä sydäimestäni. Pelätkööt-kin minua kukkaset. . . minä pelkään itsekin itseäni. . . Kaikki näivettyy ja lakastuu, metsät ja kukkaset ja minä itse. Oi, kuinka minä olen niitä rakastanut, minun silmieni ilo ne ovat olleet — minun täytyy mennä pois ja toinen tulee niitä katselemaan, joka ei niitä tunne eikä rakasta!

He tulevat vainioille ja heidän silmiensä eteen leviää hedelmällinen musta maa ja kymmenet aurat, jotka kääntävät sitä. Silloin nousee Kaarina yhtäkkiä istualtaan ja hänen sydämensä huutaa: lakatkaa, miehet! Turhaa on teidän työnne: ei kasva mitään, vaikka kuinka kylväisitte. Minun silmieni valo ei enää saa lämmittää näitä peltoja eivätkä ne voi kasvaa!

Tietysti ei hän mitään sano, vaan putoaa heti takai-

sin rattaille. Kotiportti vingahtaa niinkuin lapsi, joka on jätetty kuolemaan metsään. Sinä musta maa, itke, se joka sinua rakastaa, on kovin onneton. Ne tulevat ja vievät sinut, ei, minun käteni eivät voi sinua suojella. Sinä musta multa, ole armollinen, ota minut syliisi ja anna minun siihen kuolla...!

Kaarina hoippuu ylös portaita.

Mutta hänpä ei päästä sisään noita vieraita ihmisiä! Tämä on hänen omaansa. Hän lyö jokaista, joka yrittää. Hän lyö sääliittä. Hän repii silmät päästä, hän surmaa, jos tarvitaan...

Mutta ne ovat niin viisaita ja viekkaita: ne tulevat rahat kourassa. Raha on väkevämpi kuin rakkaus. Hän lyyhistyy rahaläjien alle. Ja vieraat kädet ostavat kaikki hänen oikeutensa. Ne taittavat kukat puutarhasta, ne soittavat äidin soittokonetta, ne ottavat kynän isän pöydältä, kynän, joka kului hänen käsissään. Vieraat menevät puistoon, koputtavat pyhän puun runkoon ja nauravat... Ja isän ja äidin hauta on kukatonna.

Ei, ei ole enää muuta kuin tuskaa ja hätää!

Louhilinnan naapurina järven toisella rannalla on Hintsan kartano, vanha herraspaikka, jonka talonpoika parikymmentä vuotta sitten on ostanut. Rikas ja mah-tava on Hintsan isäntä. Komeilla hevosilla ajetaan kirkkoon ja muhkea silkki on emännän päässä, milloin musta, milloin ruskea, milloin valkoinen. Tyttäret ovat hyvissä naimisissa mutta pojilla ei ole ollut onnea: toinen on kuuromykkä, toinen roistonalku. Kuuromykkä on kotona eikä tee kenellekään pahaa, mutta se toinen, Janne, kiertelee maailmaa eivätkä vanhemmat monesti edes tiedä missä hän on. Hän purjehtii kaukaisilla vesillä kuuromissa maissa eikä vuosikausiin anna tietoa itsestään. Äiti yhä itkee, rukoilee ja toivoo kotiin palaavaksi — isä toivoo salaisimmassa sydämessään, että poika jäisi sille retkelleen. Ei hänestä sentään ikinä ihmistä tule.

Mutta eräänä päivänä palaa poika, palaa nälkäisenä ja risoissa. Äiti ilostuu niinkuin pyhässä kirjassa isä tuhlaajapojastaan, isä päästää kirouksen ja lähtee ulos.

Janne kertoo liikuttavia tarinoita vaihteistaan. Hän oli ansainnut enemmän rahaa kuin koko Hintsan hinta,

mutta laiva joutui Hyväntoivon ulkopuolella haaksirik-
koon ja hänen toverinsa, irlantilainen kippiari, sattui,
senkin juupeli, pelastamaan hänen kirstunsa venee-
seensä — ja sinne rahat menivät, jollei miehelle nyt
tulisi paha omatunto ja hän lähettäisi hänelle edes osaa
rahoista. Hän näet kyllä tietää hänen osoitteensa. He
olivat olevinaan hyvät ystävät ja oli määrä joskus kir-
joitella.

—• Junkkari! keskeyttää esikoisensa suuren äänen isä,
jonka äiti on noutanut kuulemaan kertomusta. — Vai
luulet sinä voitasi meille vanhoille syöttää mitä loruja
vain . . .

— Pappa, pappa, tulee äiti väliin. — Poika raukka on
niin paljon kärsinyt. . .

Ja äiti puettaa Jannen, ottaa häneltä kauniita lupauk-
sia, rukoilee hänen kanssaan ja tulee vakuutetuksi, että
kaikki vielä kääntyy hyvin päin.

Jonkin päivän makailtuaan kotona lähtee Janne
maailmalle. Hän tahtoo tuloja, ei tässä viitsi rahoitta
olla, isä hoitaa maanviljelyksen eikä kuitenkaan anna
sitä käsistään.

Janne palaa retkeltään kestikievarikyydillä, yllä kau-
pungin räätälin tekemät vaatteet ja tuo tuliaisia: äidille
silkkiä, isälle kannun konjakkia.

— Noo, pappa, mitäs nyt meinaatte?

Isä mittaa häntä kantapäästä kiireeseen asti, nyökäyt-
tää päätään, sylkäisee, kääntää selkensä ja menee.

— Älkääpäs menkö! Tämän pitäisi olla parasta lajia.
Mamma, antakaapas lasit!

Isä kääntyy ovela ja sanoo myrkyllisesti:

— Jokos se kippiari nyt on lähettänyt ne rahat sieltä
haaksirikosta?

— No rahaa on, sama sitten mistä on tullut. Mais-
tetaanpas nyt tätä ainetta.

— Oletko ollut varkaissa, junkkari?

— Sakta pakkona! sanoi saksalainen. Maistetaanpas
nyt! Siinä on korkkikin niin pitkä ja pitää nostaessa sel-
laisen poksahduksen . . . No, eikös ole priimaa! . . . No
ja helkutissa, katsotaanpas sitten tätä mamman silkkiä!
On se annat-toista kuin ne entiset. Kelpaa mamman kir-

kolia kuiskaista tuttujen korvaan, että toi sen Janne sieltä Ameriikasta.

— Ethän sinä sitä suinkaan sieltä . . . Etkös ostanut nyt. . . ? kysyy viaton, kyynelsilmä äiti.

— Ykskaikki tuliko ostettua meren tuolla tai tällä puolen . . . Ja nyt näette sitten sen seitsemännen ihmeen, näette oikein rahamiehen lompakon.

Janne viskaa pöydälle ihkasen uuden lompakon. Se on pullollaan. Isännän silmät menevät pojasta lompakoon ja lompakosta poikaan ja iva ja epäily on hänen kasvoillaan. Janne avaa lompakon, sylkäisee sormiinsa ja sitten alkaa pöytään läiskää sadan markan setelejä.

— Tiedätkös mitä näillä tehdään? Näillä ostetaan tuo tuolta . . . Minäkö? Jaa, saakuli sentään, ette mahda uskoa minun meidän vanhaa riihtä meinaavan! Kartanoa minä meinaan, viiden pitäjän suurimpaa, sitä jossa se aatelisfröökynä hallitsee.

— Junkkari. . . olet sikahumalassa.

— Hannanhan, ettekös nyt näe, että nämä on silkkaa setelirahaa.

— Tiedätkös sinä lurjus mistä puhut? Louhilinnassa on metsäkin puolen miljoonan arvoinen, ja talo . . .

— Mutta kun tässä on paperi, jossa sanotaan, että maanviljelijä Johan Hintsa minä hetkenä hyvänsä saa pankista nostaa aina kuuteensataan tuhanteen asti. Mamma, tuokaapas lasit, ei tämä pappa muuten mitään näe . . . No helkatissa, saisitte jo ruveta uskomaan.

— Oma tekemäsi paperi. Kyllä minä sinut tunnen!

— Saakula! sanon minä, noita häntiä ei joka mies teekään. Ne on tirehtöörin omia häntiä, joita hän sen ilmosen ikänsä on nimensä alle värkännyt. Onhan niitä häntiä ollut teidän omissakin papereissanne. Ja kun Louhilinnan herrat ne hännät näkee, niin lohkeaa koko kartano minulle että hihkaa . . .

— Hihkaa sinä. Minä en usko ennenkuin näen.

— Olkaa vain uskomatta, mutta minulla on miehiä takanani. Seksat syötiin tuomari Seeterin ja patruuna Mäkirinteen kanssa. Ja Louhilinnassa on nyt asiat semmoisella kannalla, että rahalla saa. Eversti on pahassa kiikissä, täytyy saada rahaa, taikka menee kunnia. Rouvalta kuuluu jo ottaneen niin paljon kuin on voinut

ottaa. Veljet eivät voi häpeää kestää, eikä suku muutenkaan. Ylpeää väkeä näet ollaan. Tämän tietää jo koko maailma paitsi te! Talo on näet vuosisatoja ollut tuossa järven takana ja te olette tottunut siihen, että suku istuu siinä kuin Herra taivaassa! Mutta minä sanon sen, että ylpeät herrasväet kiittää vielä Hintsan Jannea, kun hän heidät Mikistä päästää.

Janne vilkaisee isäänsä. Ähäh, jopas meni suu tukoon! Hän on päästämäisillään naurun, mutta nielee sen ja laputtaa, viekas hymy kasvoilla, huoneesta.

Kypsyköön nyt uskossaan ukko! Hän tarvitsee hänen apuaan sen verran, että saa hänet kanssaan neidille puhumaan. Jos hän yksinään menee, niin ei synny kaupoista mitään, mutta ukkoon herrasväki luottaa . . . Kypsyköön, kypsyköön siellä uskossaan! Tämä maailma on niin kiperä ja kapera, ettei koskaan voi käydä suoraan asiaan kiinni, aina täytyy vähän kiertää ja kaartaa.

Seuraavana aamuna ovat isä ja poika matkalla Louhilinnaan. Molempien parta on ajettu, toiselta kokonaan, toiselle jätetty pitkät viikset. Jannella on tärkätty paidanetumus ja keltaisenkirjava kravatti. Rantaan päästyä kastelee isäntä vielä toisella puolen venettä tukkaansa ja viruttaa kasvojansa, toisella puolen venettä harjaa Janne vaatteitaan ja nostelee housujaan.

— Paras olisi, sanoo poika vähän epävarmana, — että te pyytäisitte ostaa talon . . . niinkuin minulle.

— Kyllä minä sen ymmärrän, ettei sinulle kukaan myy! Kun sitten edes pysyisit siellä.

— Minä pysyn varmasti, minä menen naimisiin — eikös mamma puhunut? Ja sillä tytöllä on rahaa. Reisattiin tässä junassa yhdessä ja minä autoin tavarat vauhasta ja ostin sille torttuja ja kysyin että passaakos tulla katsomaan. Ja tyttö sanoi, että passaa kyllä. Ja minä menen heti kohta naimisiin, kun vain talon saan.

— Mutta katso kanssa, että rupeat elämään ihmisiksi. Minä en enää toista kertaa mene rehellisiä ihmisiä sinun tähtesi pettämään. Äläkä sinä hopota, kun sitten neidin kanssa puhutaan — se pelästyy paikalla.

He eivät voisi valita otollisempaa hetkeä. Kaarina ei ole nukkunut moneen yöhön, hänen poskillaan palaa

punaiset täplät ja käsi, jonka hän miehille ojentaa, oli kylmässä hiessä.

Vanha Hintsä on hyvä puhumaan ja hänen sileäksi ajetut kasvonsa ja jakaukselle kammattu tukkansa herättävät luottamusta.

— Kun me ollaan kuultu, ettei neiti sentään ajan pitkään pidä taloa, kun pehtorikin tulee vanhaksi ja työväestä alkaa olla vastusta. Ja kyllähän talossa on hyvä metsä ja varmasti yhtiöt ja sen semmoisetkin ostavat talon. Mutta ne pyyhkivät sitten maan ihan paljaaksi. Että mitäs jos neiti möisi kotipitäjän miehille ja vanhoille naapureille. Tuli tuo poikakin kotiin ja aikoo mennä naimisiin ja asettua olemaan hiljaa, senkin maankiertäjä. Jos tämä talo saataisiin, niin olisihan sitten mihin panisin asumaan ja olisi tässä vanhempien silmien alla. Ja rahaa on sitäkin tiedossa, jos herrasväki niinkuin tahtoisi. Ja eikös se sentään olisi mukavampaa, jos talo joutuisi tutuille. Herrasväki voisi sitten aina käydä katsomassa ja vaikka asua kesätkin tässä vanhassa rakennuksessa. Pantaisiin kuntoon uusi uudelle isännälle. Ja voisihan neiti vaikka ainakin asua tässä, niinkuin tähänkin asti.

Kaarinan piirteet ovat pehmenemistään pehmenneet ja veri tuontuostakin valautunut kasvoille. Hän on näinä päivinä niin paljon kärsinyt — vanhan naapurin puhe tulee kuin lieventävä lääke. Toivo alkaa hänelle tuikia, jännitys on laukeamaisillaan ja kyyneleet puhkeamaisillaan silmiin.

Hintsalaiset näkevät selvään sanojensa vaikutuksen. Vaikea Jannen on ollut pysyä syrjässä, mutta hyvä se on ollut ja hyvä on vieläkin, ettei hän ilo aan näytä. Tyttöraukalla on hätä käsissä, luulisi nyt voivan polkea hintaa. Yhtiö kyllä on antanut luvan mennä korkealle, mutta omaan pussiin putoaa osa, jos hyvät kaupat tulee.

— Niin, virkkaa Kaarina vihdoon ja huulet vapisevat, — minä en yksinäni voi mitään päättää. Minun täytyy kirjoittaa veljille. Tietysti olisi onnellisempaa, jos talo joutuisi tuttuihin käsiin. Te olette tunteneet isäni, te panisitte arvoa hänen työlleen . . .

— Kas mehän aina oltiin niin hyvät sen vainajan

kanssa, ainahan se kävelytti pelloillaan ja sen neuvostahan minä ensinnä rupesin apilasta kylvämään.

Te ette kaataisi puistoa ja te säästäisitte metsää ..

Jaa kyllä siellä on sellaisia puita, joita pitäisi kaataa mätänemästä ...

Onhan se toista, ymmärrättehän mitä minä tarkoitan. Te hoitaisitte karjankin, se on kaikki kotona kasvatettu.

— Aijai sellainen karja! Tämä vainajahan minulle ensinnä opetti uudenaikaista karjanhoitoa. Taitaisi ilman häntä Hintsalla tänäkin päivänä olla hakonavetta..

Kun miehet palaavat rantaan, paistavat heidän kasvonsa. Kaarinakin rientää puutarhaan vilvoittelemaan polttavia poskiaa ja hänen täysi sydämensä kuiskaa joka puulle: ehkei meitä erotetakaan!

Entä jos hän saakin pitää puiston ja päärakennuksen, entä jos hän saa pelastetuksi sen palasen syntymäkotia!

Pitäjällä on taasen uutta päänvaivaa. Mistä kummasta on Hintsan Janne saanut sellaisia rahoja? Ei toki Hintsan vanhalla isännällä ole pankissa kuin korkeintaan satatuhatta. Janne kyllä kertoo haaksirikosta ja Kaliforniasta ja kullasta, mutta kukapa hänen puheisiinsa uskoisi!

Louhilinnan vanhat torpparit, joiden suku on vuosisatojen kestäessä rakentanut taloa yhdessä isäntäväen kanssa, ravistavat päätänsä eivätkä usko, että koko myymishuhussa on perää. Nuoret nauravat: sama se kuka heitä käskee ja komentaa! Mutta vanhat miehet ja vaimot, jotka kesteinä asuvat tupien nurkissa ja jotka elävät kartanon turvissa voivottelevat, että ei nyt enää ole edessä kuin vaivaistalo! Kitkijä-Leena pysäyttää Kaarinan kerran puutarhassa.

— Onko se totta, kysyn sitä neidin omasta suusta, että onko se totta, että kartano myydään?

Kaarina nyökäyttää päätään ja menee.

Vanha vaimo lyyhistyy lavan ääreen ja Kaarina kuulee hänen itkevän ja puhuvan itsekseen: minkäs tähden minä sitten enää kitken! Ei ole sitten enää ketään, joka kahvikupinkaan antaa, kun kyökkiin menee...

Eräänä aamuna huutaa Miina mamsseli Kaarinaa

kamariinsa. Hänen silmänsä palavat ja huulet ovat kuivat. Hän on nähnyt unen: oli karvainen mies, jolla oli häntä ja sarvet ja se kömpi ylös Hintsan märkeä. Sillä oli kädessä tulipunainen pussi ja sitä se heilutti portin edessä ja nauroi. Janne tuli portille ja huusi: suurempi sen olla pitää! Ja pussi paisui suuremmaksi. Ja Janne huusi sen kolme kertaa ja kolmannella kerralla tuli pussista kokonainen säkki eikä karvainen mies enää voinut sitä heiluttaa, vaan se oli kiinni maassa ja aukeni ja siitä valui hopearahaa. Sitä tuli niin että portti peittyi ja Janne seiso i hopeassa polvia myöten.

— Vai niin, koettaa Kaarina laskea leikkiä.

— En minä uniin usko, sanoo Miina mamsseli, — mutta kun äitini kuoli näin semmoisen unen, että suustani putosi etuhammas, ja hampaat ovat aina minun unissani merkinneet omaisen kuolemaa. Ja hopea on aina minun unissani ollut surua. Ja nyt minusta tuntuu, että Jumala tämän unen kautta tahtoo varoittaa meitä myymästä Hintsalle.

— Mutta ajattele, että jos Hintsa ostaa, niin me saamme jäädä tähän asumaan. Yhtiö kaataa metsän ihan paljaaksi. Ja meidän täytyy muuttaa pois... Hyvä Jumala, kaikki te neuvotte ja neuvotte, enkä minä ymmärrä mitä minä teen!

Joili on ollut matkalla ja palaa illalla Heikkilään.

On niin myöhäistä, että linnut ovat lakanneet laulamasta, mutta isän ja äidin kamarista kuuluu yhä puhetta. Riitelevätkö he? Isän ääni on karkea ja äidin vetistelee.

Joilin on nälkä ja hän suuntaa askeleensa suoraan ruokahuoneeseen. Reikäleipäkasa on vanhalla paikallaan, vanhalla paikallaan niinikään kalakuppi, kylmät perunat ja piimäsaavi. Joili on nääntynyt ja nälissään. Uneen ei nyt ole aikaa, pää on tuumia täynnä: huomispäivänä pitää mennä kartanon neidin puheille.

Tuomet kukkivat, se tuntuu huoneessa vaikka ikkuna on peitetty. Ruoka maistuu, piimä on raikasta ja kirpeää.

Sänky porstuanperäkamariissa narahtaa, isän raskaat

askeleet likenevät ovea. Ruoppi helähtää, isä seisoo Sarkkisillaan kynnyksellä.

—Tule vähän tänne.

— Jahka tästä ensin syön.

Heidän äänensä ovat nyt kalseat ja he ovat kummin-kin kerran olleet rakas isä ja poika. Miten ovat he saataneet joutua niin kauaksi toisistaan? Heidän eronsa alkoi silloin, kun poika toista vuotta maanviljelyskoulussa oltuaan kävi lomalla kotona. Silloin antoi hän vähitellen isän tietää, ettei hän aio tappaa itseään sellaisella raadannalla kuin vaari ja isä, hän ei rupea olemaan Heikkilässä — mitä täällä kotona ansaitsee? Tuskin sen verran, että saa vaatteet selkäänsä. Maailmalla hänen kaltaisensa mies elää helpommalla työllä ja panee rahaa kassaan. Entä Heikkilä...? Onhan isä vielä hyvissä voimissa ja sitten — tuokoot sisaret miehiä taloon!

Seuraavana aamuna varhain oli äiti lähtenyt häntä saattamaan. Oli kertonut isän valvoneen koko yön. Äiti oli itkenyt ja rukoillut, niinkuin äitien tapa on.

Joili ei moneen vuoteen ollut käynyt kotona. Äidin rukoukset hänet sitten kotiin toivat ja ne ne häntä täällä pitelivät, vaikkei sovintoa saatu aikaan. Isä ja poika ymmärsivät toisiaan aina vain vähemmin ja vähemmin.

Joili juo piimätuopin puolilleen, isä katselee häntä kynnykseltä.

— Ruoka näkyy kelpaavan, sanoo hän tyynellä äänellä, — vaikkei työ.

Veri karkaa Joilin kasvoille, piimätuoppi kolahtaa hyllyyn ja markan kappale isän jalkoihin.

— Tuoss' on. No, mitä nyt on sanomista?

Joili tulee tutun kamarin kynnykselle. Äiti istuu särkkäsillään vuoteen laidalla ja itkee. Siinä kamarissa, siinä vuoteessa he kaikki ovat syntyneet.

— Joisin kaljaa, sanoo isä ja ojentaa vaimolleen tyhjän tuopin pöydältä.

Äiti ymmärtää että isä tahtoo jäädä pojan kanssa kahden, poistuu ja luo mennessään Jolliin rukoilevat silmänsä.

Isä istuuutuu sängynlaidalle. Poika pysyttelee ovella, lakki niskassa.

— Kartano myydään.

— Tiedän, vastaa Joili ja silmät tuikahtavat.

— Mutta tiedätkös myösken kenen se on syy? Sinun. Et tyytynyt siihen, että itse heitit kotitorppasi vanhan vaarisi ja isäsi käsien varaan. Veit meiltä vielä hyvät haltiat, sellaiset haltiat, joita ei enää saada. Olet yllyttänyt työväkeä niin ettei enää tahdota tehdä työtä, neiti on kyllästynyt, pehtori muuttaa.

Joih naurahtaa.

— Kun neiti tulee tupaan tai kyökkiin, niin ei enää nousta ylös, vaan istutaan lakki takaraivolla juuri niinkuin sinä nyt seisot tuossa. Sinä olet saarnannut, että se on nöyryyttä ja niin näytetään, ettei vain olla nöyriä eikä tervehditä haltiaväkeä. He ovat kyllästyneet ja myyvät talon.

Joili nauraa.

— Eversti on juonut ja tarvitsee rahaa eikä siinä riitä vähemmät kuin Louhilinna likoon.

— Ne ovat ihmisten puheita. Joka on nähnyt kaikki nämä herrat lapsesta, tietää että ne ovat ihmisten puheita. Mutta meiltä menee hyvät haltiat ja se on sinun syysi se.

Joilin niska nousee ja silmät leimahtavat.

— Mutta jos itse rupeaisimme haltioiksi. ..

Hänen äänessään on jotakin entistä, lapsellista, rehellistä ja kirkasta. Sanat tulevat painavina, ikäänkuin ne olisivat pitkien ajatusten tulos.

Vanha Heikkilä rypistää kulmakarvojaan ja katsoo tiukasti.

— Mitä?

— Jos itse ottaisimme talon haltuumme.

— Ottaisimme talon haltuumme! Siinä sitä on oppia ja sinä sitä olet levitellyt. Ei tarvitse tehdä työtä, ottaa vain haltuunsa muilta! Mutta mitä sinä siihen sanoisit, jos sitten kaiken maailman laiskurit tulisivat »ottamaan haltuunsa» sitä mitä sinä jo olet ottanut! Ja jos kaikki lakkaisivat tekemästä työtä — luuletkos sinä, että sitten enää olisi mitään haltuun otettavaa. Kyllä säästöt pian olisivat kulutetut. Jos mekin tässä, minä ja äitisi, lähtisimme vaeltamaan niinkuin sinä teet, mitä sinä söisit kun kotiin tulet... ?

— Hävetkää!

Ovi läiskähtää kiinni ja Joili töytää eteiseen. Täällä ei hän rupea olemaan, ei tätäkään yötä! Ja hän työntää syrjään äitinsä, joka tulee tielle ja käy hänen käteensä.

Hätä sydämessä rientää äiti aittaan Joilin perässä. Äiti on hänkin ollut Joilille paha, hän on häntä moittinut, hän ei ole häntä ymmärtänyt, mutta nyt sulaa hän vahaksi. Ja hän rukoilee, pyytää, selittelee ja kertoo. Ja tavarat, joita Joili kokoaa, lähteäkseen maailmalle, putoavat toinen toisensa perästä hänen käsistään ja hän unohtuu kuuntelemaan.

Kun kartanon neiti niin on kovasti koettanut olla työväen mieliksi. Kyökin pitää ennen aterioita olla niin juhla järjestyksessä, pöydällä puhtaan liinan ja lautaset, veitset ja kahvelit. Ja ovensuussa on pesuvati ja siinä täytyy miesten pestä kätensä ennenkuin asettuvat syömään. Ja oli määrä, että kahdesti viikossa muutetaan pöytäliina ja pyyhinliinat, mutta miehet likaavat ne ikäänkuin kiusalla heti ensimmäisenä päivänä, niin että ne kolmen päivän perästä ovat mustat kuin maa. Ja piiat ovat vihaisia siitä, että pyykkiä tulee ylettömästi ja miehet ovat vihaisia siitä, että pitää pestä kädet. Ja vanhemmat miehet nauravat.

Eräänä päivänä oli neiti kannatuttanut pihalle kaikki piikojen ja renkien sängyt ja pesettänyt ne jollakin väkevällä aineella ja pannut polttamaan toisia sänkyjä ja teettänyt uusia sijaan. Ja joka sänkyyn piti pantaman aluslakana ja päällyslakana ja polstarisäkkiin olkia. Ja kun ei lakanoita ollut tarpeeksi, niin neiti toi herrasväen kaapista hienoja aivinaisia lakanoita. Mutta vanha Anna oli ollut niin kiukuissaan, että itki ja kaikki piiat olivat olleet vihoissaan kun piti pestä sänkyjä ja miehet olivat nauraneet, että kyllä nyt kelpaa potkia.

Ja ruoka on nyt entistä parempaa, vaikka se ainakin on ollut hyvää. Ja nyt syödään niin ylettömästi, ettei sellainen voi missään kannattaa. Mutta pian kuuluu Hintsan ostavan talon. Ja ne ovat ahneet ja kovat väelleen.

Joili nauraa. Hänen on niin hyvä olla, että että ...

— Ei Hintsan taloa osta! Sen ostavat Louhilinnan torpparit.

— Milläs varoilla me se ostettaisiin?

Joili yltyy kuvaamaan, että otetaan valtiolaina ja myydään metsä ja jokainen lunastaa oman torppansa. Hän matkustaa Helsinkiin toimittamaan lainan ja täältä pitää valita lähetystö mukaan. Huomispäivänä hän menee neitiä puhuttelemaan. Ja eikös nyt olisi mukavaa, että tämä kaikki olisi omaa? Ja on oikeinkin, että kaikki tämä tulee omaksi. . . Sillä kenellä muulla siihen on oikeus kuin sillä joka on tämän maan muokannut ja pannut kasvamaan?

Joilin iloon on taasen tullut katkeruutta ja uhkaa.

Äitiä alkaa peloittaa, hänen kätensä hapuilevat neuvottomina Joilin huitovia käsivarsia ja rintapieliä.

— Menkää nyt, äiti, kertomaan tämä isälle. Meillä pitää vain olla luja usko ja luottamus. Ajatelkaa nyt, jos tuo pihamaa olisi teidän omanne — kuinka monta tuhannen tuhatta kertaa te olette siitä kulkenut navettaan ruokkimaan lehmiä! Ja navetta olisi oma ja pelto tuolla. Menkää nyt kertomaan isälle . . .

Äiti viipyy ja pitelee Joilin oikeaa kättä, silittäen sitä.

— Sinun pintasi on tullut niin hienoksi — mahtaisitko sinä sitten jäädä tänne tekemään työtä meidän kanssa? Kun ei Marjan mies tee maatyötä eikä Ainankaan ja Jumala näkyy antavan meidän sukuun paljaita tyttäriä. Sinä olet ainoa . . .

Joilin silmät lentävät haaveksien tuomen latvaan, joka kukkii ruokahuoneen ikkunan alla.

— Minun tehtäväni on kulkea herättämässä nukkuvia. En minä voi minnekään maatua.

— Lapseni. . . sinä herätät — mistä sinät herätät? Et sinä Jumalasta mitään puhu. . .

— Orjuuden unesta valkeuteen ja vapauteen . . .

— Kuka nukkuu orjuuden unta?

Joilin silmissä on taasen se palo, joka äitiä niin peloitaa — hänen silmäyksensä on kuin ei se olisi viisaan silmäys. Hän ei ehdi vastata, sillä tuvan ovi narahtaa hiljaisessa yössä ja he näkevät vaarin astuvan ulos. Hän on karkeassa liinapaidassa ja samanlaisissa housuissa. Paidan ylin nappi on auki ja punertava iho paistaa. Hän on paljain jaloin ja paljain päin, hopeiset hiukset hohtavat tummaa taivasta vastaan. Äiti ja poika odottavat

häntä sanattomina. Joilin silmistä ikäänkuin sammuu jotakin ja hän näyttää tyyntyvän seuratessaan vanhuksen tyyntä käyntiä.

Vaari ojentaa hänelle kätensä.

— Saakos vanha mieskin jotakin sanoa? puhuu hän reippaasti, miltei leikillisesti. — Minä olen seurannut sinun askeleitasi ja katsellut mitä jälkeä sinä teet. Sillä puheellasi mitä sinä pidät, kasvatat sinä sellaisia ihmisiä, etten minä ilmaiseksiikaan ottaisi niitä työhön. Mutta luuletkos sinä, että sinä laiskasta koskaan teet onnellista ihmistä? Sano vain, että ihmiset vaativat hyvää palkkaa hyvästä työstä, mutta älä kiellä heitä tekemästä työtä.

Joilin suupielissä hyppii jo iva ja myrkyllinen vastaus on tulossa.

— Ja siinä sinä erehdyt kun sinä luulet parantavasi maailman vihalla. Sinä opetat ihmisiä vihaamaan toisiaan. Ihmiset tekevät vääryyttä juuri siksi, että he vihaavat toisiaan. Eikä vain rikkaat köyhille vaan köyhätkin rikkaille. Saarnaa sinä ihmisille hyvää tahtoa, niin vääryys lakkaa. . .

He seisovat vastatusten kukkivalla pihamaalla, pään päällä kostea, pilvinen taivas. He ovat hyvin toistensa näköiset: sama kirkas otsa, samat sirot lahdelmat hiusrajassa, samat rehelliset silmät. Mutta vanhus on tyyne, terve, verevä — nuorukainen kiihtynyt, kalpea, sairas.

Nuorukaisen huulilta puhkeaa nauru. Hän oikaisee oikean kätensä ja viittaa vapisevalla etusormellaan vanhukseen.

— Te kysyitte, äiti, äsken, kuka nukkuu orjuuden unta: tuossa näette, tuossa! Siinä on mies, joka on raatanut herralle viidennestä ikävuodestaan kahdeksänkymmenenteen asti. Mikä on ollut hänen palkkansa? Pahnoissa makaa tuvan nurkassa, ei ole yhtä askeleellisen alaa maata, joka olisi hänen omansa. Ja sensijaan, että hän nousisi sortajaa vastaan, joka on imenyt hänen hikensä ja verensä, puolustaa hän sitä, suutelee ruoskaa, joka syöpyy hänen lihaansa. . . Voi sinuasi kotiseutuni kansa, jos minä hankin sinulle tilaisuuden lunastaa maat, jotka olet raivannut, niin mahdatko sinä uskaltaa niitä ottaa? Ehkäpä sinä menet herran luo ja not-

kistat niskasi ja paljastat pääsi ja rukoulet, että herra vain pitäisi maat omanaan ja sallisi sinun viljellä niitä niinkuin tähän asti ja maksaa korkeaa veroa... ! Orjan leima on sinussa!

Vaari on käynyt vakavaksi.

— Poika on kipeä, sanoo hän miniälleen. — Jos koettaisi antaa hänelle jotakin syötävää.

Emäntä kuivaa silmiään ja kiiruhtaa vaarin ohitse ruokahuoneeseen. Kun hän palaa, on Joili pitkänään aitassa. Ovi on auki ja käsivarsi niskan alla katselee hän tyyntä, pilvistä yötä. Aitannurkan takaa pilkoittaa kiiluva järven selkä.

Hänen luomensa painuvat umpeen, hän on näkevinään valkoista hankea ja sinistä taivasta ja hangella naisen mustissa vaatteissa. Hän ottaa tämän naisen käsivarsilleen ja kantaa hänet pois, kauas siitä luokasta, johon se syntymästään kuuluu, hän korottaa sen heikäläisten, sorrettujen korkeaan sukuun.

Ja sen kanssa ja sen kautta vie hän tämän kotiseudun kansan valoon ja vapauteen.

— Syö vähäisen, pyytelee äiti vuoteen jalkopäässä.

Joilin silmät rävähtävät auki ja vaistomaisesti ojentaa hän kätensä ottamaan voileipää äidin kädestä. Ja hän istuu vuoteen laidalle ja syö nälkäisesti, suun täydeltä.

— Kertokaa vielä neidistä. Hän taitaa oikeastaan olla hyvä ihminen.

Äiti kertoo ja Joili syö ja silmät harhailevat tuomen latvassa ja järvellä ja pitkin kukkivaa pihaa.

— Nyt minä nukun, sanoo hän vihdoinkin, — ja puhukaa nyt isälle siitä asiasta. Kun neiti on hyvä ihminen, niin hän saa omille torppareilleen tinkiä.

Ja hänet täyttää suuri riemu, kun hän ajattelee, että hänen sanansa niin ovat neitiin vaikuttaneet! Että hän niin on koettanut parastaan! Kaarina liitelee hänen edessänsä milloin hangella, milloin kukkivan tuomen oksilla.

Aamulla likenee hän kartanoa. Mikä hänen on: pelkääkö hän? Meneehän hän ajamaan kansan asiaa. Olisiko hänen pitänyt syödä, onko hän näin heikko?

Hän on aina ennen mennyt sisään kyökin kautta, nyt

hän vähän mietittyään uppiniskaisena menee isosta ovesta. Mutta eteisessä tulee vanha Anna vastaan, tomurääsy kädessä. Ja hän puistelee sen miltei Joilin kasvoihin ja sanoo tiukasti:

— Päivää, päivää. Jokos se Joili on unohtanut missä meillä kyökinrappu on. Kelpaa maar se sama rappu vieläkin sellaisille herroille.

Ja hän pakottaa Joilin menemään edellään alas rap-
pusia ja käskee kyökkiin odottamaan.

Saatana ja helvetti kuinka Joilissa kiehuu! Kaikki lauhamieli on poissa ja hän viskautuu kyökin penkille, lakki niskassa, rummuttelee pöytää ja pureskelee viik-siään. Häntä hullua, kun jo melkein ajatteli mokomaa-
kin neitiä ystävyydellä niinkuin mitäkin sorrettua teh-
taantyttöä! Ei kannata hellitellä. Nyt se näytti oikean
karvansa. Kirottu paikka on tämä kartano ja tätä on
tässä kärsitty vuosisatoja. Ja orjat ovat nöyrästi vael-
taneet sisään toista tietä, toista korskeat herrat.

Hän ärtyy ärtymistään ja koettaa ympäriltään löytää
yhä uutta virikettä vihalleen. Juuri tästä hän poikana
katseli ruokasaliin, jossa herrasväki söi ja mässäsi...
Mutta kas vain: kyökki on aivan muuttunut. Se on
suuri, iloinen huone, seinät vaaleat, penkit ja pöydät
punaisiksi maalatut... Saakeli! tuossahan on elävä
ihminen! Ei hän sitä ensinkään huomannut.

Sillä on pehmeä, norja ruumis ja tumma tukka, jonka
sykeröstä tunkee kiharaisia suortuvia. Se askartelee
lieden ääressä. Kun se kääntyy, tulee näkyviin verevät,
nuoret kasvot ja ... Kas, kas niitä punaisia huulia! Sil-
mää ei tyttö nosta, mustat ripset riippuvat pitkinä sil-
mien kansissa.

Se on Maiju.

Vai tuon näköinen nyt on Heikkilän Joili! Hän tar-
kastaa häntä salavihkaa kun hän katselee kyökin seiniä
— mitä hän niistä katsoo? Paikallapa heikkiläisen tun-
tee ulkomuodosta. Ihan tämä on Heikkilän vaarin näköi-
nen. Mutta ei hän mokomaa ole nähnyt: mies istuu lakki
päässä eikä tervehdi. Ei herroistakaan kukaan sillä
tavalla käyttäydy. No, jollet sinä näe, niin en minä-
kään! Ja Maiju päättää, ettei ole huomaavinaan.

Mutta hän tuntee Joilin katseen kasvoillaan ja veri nousee nousemistaan hänen poskilleen.

Kaarina tulee puutarhasta, kädet multaisina, vyöllä suuri esiliina. Kun hän Joilin näkee, punastuu hän, kumartaa ja kääntyy sisään.

Joili on noussut seisomaan kuin kimmahtamalla ja lakki on lentänyt päästä.

Ähäh! ajattelee Maiju. Täytyipäs sentään neidille.

Saakeli, kuinka hän sillä tavalla hätkähti! Joilia hävettää itseäänkin ja hän pauskautuu tervehdittyään entistä huolimattomammin penkille. Hän nousee kuitenkin samassa, likenee lakki kourassa välikamarin ovea ja katselee tutkistellen ruokasaliin. Kuinka kaikki näyttääkin paljon yksinkertaisemmalta kuin ennen maailmassa!

Kaarina tulee, ojentaa hänelle vastapestyn käden ja vie hänet saliin.

— Suokaa anteeksi, että Anna toi teidät kyökin kautta — hän on vanhanajan ihmisiä.

Joilin suu vetäytyy ivaan ja syntyy pitkä äänettömyys. Sitten Joili alkaa, katsomatta Kaarinaa silmiin:

— Ettekö te möisi taloa niille joille se kuuluu: torppareille?

Kaarina hämmästyttää eikä vähään aikaan osaa vastata.

— Eihän mitään vielä ole päätetty. Miksemme voisi torppareillekin myydä, jos te vain voitte maksaa.

— Te ette saa torppareiltanne kiskoa sitä mitä joltakin yhtiöltä tai yksityiseltä pohatalta.

— Meidän täytyy saada kokoon rahaa.

— Mutta entä ne, jotka koko ikänsä ovat teille raattaneet — eikö niiden pidä saada kokoon mitään?

— He jäävät tietysti torppiinsa, ei heille saa tehdä mitään pahaa. Mutta me tarvitsemme paljon rahaa . . .

— Mitä varten? Insinööri menee naimisiin, pitää kai tehdä häämatka . . .

— Minä vakuutan, me emme sellaisiin tarvitse näitä rahoja.

— Onko se sitten totta mitä ihmiset sanovat, että . . .

— Älkää kysykö, en voi mitään sanoa. Mutta uskokaa nyt, ettemme huvinnaksi myy taloa.

— Jos herra eversti on juonut ja mässäännyt, niin

antaa niittää mitä on kylvänyt. Ettehän te toki yhden herrasmiehen hurjistelun takia pane alttiiksi satoja ihmisiä. Jollei enää voi elää, niin kuolkoon kuin koira. ..

Älkää puhuko niin kauheita. Hän on minun veljeni.

— Kuka on teidän veljenne — hahhahhah! Nämä torpparit ovat vuosikymmeniä hiellänsä ja verellänsä teitä elättäneet. Ottakaa yksikin heistä, mies joka tuolla päivän paahteessa kyntää: tunti tunnilta hän astuu ras-kaassa maassa, hiki valuu pitkin ruumista ja aurinko on alhaalla ennenkuin hän pääsee olkivuoteelleen — ottakaa yksikin näistä miehistä ja pankaa rinnan sen hienohi-piäisen herran kanssa, joka on yönsä juonut ja päivänsä nukkunut ja vielä virkatunneillaan opettavat ihmisille kuinka he toisia ihmisiä tappaisivat — kenelle näistä molemmista kuuluu maa?

— Jumalan tähden, antakaa meidän ajatella asiaa. Emme tahdo kenellekään vääryyttä.

Joili puhuu pitkältä. Hän kuvaa suurten maatilojen mahdottomuutta, sitä vääryyttä, että äärettömät alat ovat yksityisten käsissä, kun sadat ja tuhannet voisivat niistä hyötyä. Hän selittää, että he aikovat pyytää valtiolainaa. Ja tänä päivänä lähtee hän liikkeelle.

— Mutta tuo kaikki viipyy. Meillä on kiire. Ja me tarvitsemme koko summan.

Joili oikaisee itsensä uhkaavaksi Kaarinan eteen. Hän on kuin läähättävä liekki, henki ilman ruumista, kuuma, tulinen miekanterä.

— Pitääkö minun vielä kerran asettaa teidän eteenne sadat työssä harmaantuneet, loppuun kuluneet alustalaisenne ja yksi hurjistelussa näivettynyt herrasmies, ja kysyä: kuka on teidän veljenne?

Nuo sanat kuulee Kaarina vielä pitkän aikaa Joilin lähdettyä, ne ahdistavat häntä kuin pyssyn piiput metsä-lintua.

— Mitä minä teen, mitä minä teen?

Yöllä hän jo on täydessä kuumeessa. Rajat unen ja todellisuuden välillä ovat hävinneet. Hän hourii.

Hänen luokseen tulee paljon ihmisiä, etumaisimmat näkee hän kokonaan, mutta taemmista häämöttää vain päitä. Tämä tässä on Seppälä, laiha, nöyrä mies . . . sillä

on kahdeksan lasta, ne ovat kaikki mukana, pienin ei vielä osaa kävellä, se konttaa. Ne ovat kaikki kahdeksan puisia ja töykeitä, ne eivät hymähdä, niiden kasvoissa ei mikään liiku. Seppälällä on päivätyössä aina ollut eväänä paljasta leipää, isä tahtoi monta kertaa panna hänet pois, kun hänen elämänsä oli ainaista kitumista vaikka hän kuinka olisi auttanut. Kaarinan rukoukset hänet pidättivät siinä töllissä, jonka hän omin käsin oli rakentanut. Vaikka tuolle miehelle ilmaiseksi antaisi torpan, niin ei hän pysty pitämään sitä käsissään. Miksi tuo mies sitten on niin surkea, mitä sille pitää tehdä, miten sitä auttaa? Ei hän ole ollut Louhilinnan maalla kuin viisi vuotta — pitääkö hänelle antaa torppa?

— Menkää kyökkiin saamaan ruokaa, sanoo Kaarina, — minä kirjoitan tohtorille ja insinöörille Helsinkiin . . . Pienen lapsen pitää saada lämmintä maitoa...

Tulee vähäläntä, kyttyräselkä, sitkeännäköinen mies, Vastamäki. Se on aina ollut hyvä työmies. Mutta sitä on seurannut alituinen onnettomuus. Ei ole kulunut sitä vuotta ettei siltä olisi kuollut lehmä tai hevonen. Ja vaimo on vuosikausia maannut vuoteessa. He ovat eläneet alituudessa puutteessa, veronmaksun edellä on aina täytynyt kuljettaa jokin eläin myytäväksi. Mutta nyt ovat lapset sentään jo suurempia. Vastamäen täytyy saada torppa!

Kolun mies tässä on maanmainio ojankaivaja. Hän on suuri ja lujatekoinen, kasvot laihat, parrattomat, ruumis luonnottomasti laajentunut ja hänen käsiään! Ne ovat niin suuret ja kovat, etteivät ne taivu edes tervehdessä, vaan käsi käy kiinni kuin mihinkäkin koukkuun. Myöhään syksyllä, lehtien rapistessa ja sateen tulviessa harmaalta taivaalta, on tämän miehen pää vielä näkynyt suolta. Kaikki muu on ollut elotonta ja liikkumattonta, yksinäinen pää vain on liikahtellut mustien multa valli en välissä. Kolulla on säästöjä pankissa, Kolu voi ostaa palstansa helisevällä rahalla.

Ja Mattila sitten, lyhyt, jätterä, viisassilmäinen mies . . . ostaa hänkin torppansa milloin tahansa . . .

— Niin, sanoo Kaarina ja nostaa kätensä yli päiden, — minä julistan teille nyt, että te saatte lunastaa torppanne ja tästä puoleen olla itsenäisiä isäntiä ...

Hän näkee kuinka heidän niskansa nousevat ja silmät välähtävät itsetietoisesti... Mutta samassa kohoa päiden takaa pitkä, kalpea, kaljupää mies. Hänen otsastaan tihkuu verta, silmät kiertyvät nurin ja hän kaatuu ja häviää ...

Silloin parkaisee Kaarina vuoteessaan ja purskahtaa itkemään. Hän tuntee, että veli on veli eikä veren siteitä saa katkaista. He eivät saa hylätä onnetonta veljeään!

Joili panee torpparit liikkeelle ja kun he kerran ovat liikkeellä, ei heitä enää äkkiä pysäytetäkään. Kokouksia pidetään, komiteoja asetetaan ja lähetystöjä menee taloon. Saadaan kuulla, että neiti yhä on kipeänä, että tohtori ja insinööri siihen ja siihen päivään asti viipyvät Helsingissä, ja lähdetään suinpäin Helsinkiin. Siellä voidaan samalla käydä puhuttelemassa muitakin herroja valtiolainan johdosta.

Lämpöisenä kesäkuun päivänä tömistelee Louhilinnan torpparilähetystö insinöörin nuorenmiehenasuntoon, jossa kaikki on huiskin häiskin. Sattuu olemaan insinöörin hääpäivä ja hänellä on vielä sangen paljon toimitettavaa. Tavarat ovat kaikki pakattavat, hansikkaat ja valkoinen kaulaliina ostettavat, soitettava räätäilille, soitettava kukkakauppaan ...

Nuori insinööri ilostuisi tavallisissa oloissa suuresti nähdessään Louhilinnan miehet. Nyt on hänellä niin tulinen kiire, että hän vain eteisessä seisoen kuulee heidän asiansa.

— Voi hyvät ystävät, se on kovin ikävää, mutta kyllä meidän täytyy myydä Hintsalle. Näettekö, valtion koneisto on hidas koneisto: kuluu kuukausia, ehkäpä vuosia ennenkuin te lainan saatte, ja meillä on kiire. Se on kovasti ikävää, mutta ei sille mitään voi. Koetkaapa sopia Hintsan kanssa.

Ja hän pistäytyy tuossa tuokiossa puhumaan asuntonsa emännälle, että miehille annettaisiin kahvia, puhuu heille vihkiäisistään ja käskee tulemaan kirkkoon. Sitten hän painaa jotakin miesten käsiin, sanoo heille ystävällisesti hyvästi ja lähtee kaupungille.

Ällistyneinä istuvat miehet suuressa helsinkiläisessä ruokasalissa. Ylpeän näköinen, pörröpäinen neiti tuo heille kahvia ja sanoo jotakin, kun he sylkevät perman-

nolle. Neitsyt puhuu ruotsia, mutta pään nyökkäyksestä ymmärtävät he, että pitää mennä uunin luo sylkemään.

Mitä kaikkia insinööri antoikaan heille? Rahaa näkyi antaneen niin että junarahat tulevat maksetuiksi ja jää vielä ylitsekin. Ja sitten on tässä tällainen iso, kulta-laitainen kortti. Siinä on kirjoitusta, mutta ei siitä mitään ymmärrä. Ja sitten tällainen laatikko, jossa on Sikaareja. Oikein hienoja mahtavat olla, kun on silk-kistä nauhaa noin ympärillä ja kannessa koreat kuvat. Melkein täysi laatikko.

— No, otetaan nyt sitten.

— Onkos sinulla tulitikkuja?

— Tass' on puukko.

— Aina minä hampaillani tämän kannan olen pu-raissut.

Miehet savuttavat jo täyttä vauhtia.

— Taitaa Heikkilän Joili jo ruveta odottelemaan.

— Pitää tästä kai tuolle neitsyelle maksaa.

— Mihin lienee hävinnyt.

— Eiköhän insinööri mahtane maksaa, hän kun asuu tässä.

— Kysytään kuitenkin, ettei luule meidän salaa menevän.

Palvelustyttö löydetään parin huoneen takaa, hän ravistaa päätään, kun miehet hänelle näyttävät kukkaroaan, mutta ottaa vastaan kymmenpennisen, jota he kukin arasti hänelle tarjoavat. Ja hetkisen perästä ovat miehet kuumalla, tomuisella kadulla ja neuvottelevat, että missä päin se nyt taas onkaan se Heikkilän Joilin kortteeripaikka.

Kauhea päivä on tullut. Kunhan se menisi, koska sen täytyy mennä, ettei vain mitään tulisi keskeyttämään. Voisihan vielä viime hetkessä joku lähetystö saapua, Joili voisi ilmestyä tänne kuin maan alta. Eikä niillä raukoilla kuitenkaan ole rahaa!

Kuka on veli — sekö joka on samaa lihaa ja verta? Kenen on maa — senkö joka sen on perinyt? Mutta entä kun sen rahasta myy — eikö silloin tee rikosta?

Ei, ei! pois ne ajatukset, ne tekevät ihmisen hulluksi! pois, pois ... !

Tuntuu niin kummalliselta: taloa ei tunne entiseksi. Vanhat palvelijat kulkevat itkettynein kasvoin ja verestävin silmin... Kevät on, ruis menee tähkään, linnut laulavat — kuinka saattaa olla näin kauhean synkkää?

Greta on suloinen sinertävässä puvussaan. Hänen naurunsa vaikuttaa kuin päivän säde kuolinhuoneessa, jossa valkoiset lakanat peittävät ikkunaa ja jääsaavit hohtavat kylmää... Greta kiinnittää kukkia Kaarinan rintaan, Gretan kyyneleet vuotavat Kaarinan pellavanheleisiin hiuksiin. Ei tuo herttainen nuori vaimo voi itkeä kuin hetkisen, seuraavassa hetkessä hän hymyilee ja nauraa, niin suuri on hänen onnensa.

Kaarinalta menee kaikki... Hän saa jäädä tähän asumaan, mutta omaa ei ole mitään.

Pitäisivät herrat edes kiirettä! He ovat kaiken aamua viipyneet isän työhuoneessa... tuomari Ceder ja veljet. Hintsat istuvat salissa. Nuori Hintsä kävelee edestakaisin ja tupakoi. Paperossinpätkät ja tulitikut hän pistelee kukkaruukkuihin.

Kaarina tulee ja menee, poskilla palavat täplät. Hän on vasta noussut sairasvuoteelta. Saliin päästyä lennättää hän aina isännille jonkin sanan.

— Te saatte nyt kaikki mitä minulle on rakkainta. Isäni käsi tuntuu täällä vielä joka paikassa... Ettehän te kaada metsää puhtaaksi, otattehan vain yli-ikäiset puut... Säästättähän hevosia. Katsottehan, ettei pahat rengit saa repiä suupielistä. Vaunuhevoset eivät koskaan ole nähneet piiskaa, ovat vain tottuneet sokeriin... Ja vanhaa Jereä ja Leenaa täytyy kohdella hyvin... Ja...

Vanha Hintsä hörähtelee ystävällisesti Kaarinan puheeseen ja suostuu kaikkeen. Mutta se onkin oikea noita pyytämään, tuo mustapukuinen tyttö!

Vihdoin viimein tulee Olof kutsumaan heitä isän työhuoneeseen.

Kaikki on siis nyt kunnossa. Hetki on tullut.

Kaarina pysähtyy kuin unessa isän työhuoneen kynnykselle. Pöydän ääressä seisoo tuomari. Hänen edessään on papereja ja hänen valkoinen kätensä lepää pöy-

dällä. Hän on suuri ja käskevä, hän on vakava ja peloit-tava. Kun hän määrää, täytyy totella. Kun hän murs-kaa, täytyy murtua. Kun hän on lempeä, täytyy tulla onnelliseksi. Kun hän tahtoo ottaa, täytyy hänelle antaa.

Hän ikäänkuin täyttää koko huoneen. Ei ole mitään muuta. Kaarina pitelee kiinni pihtipielestä. Ei hän tiedä missä hän on tai miten kauan hän siinä on ollut. Hän kuuntelee vain ihmeellisen juhlallista ääntä, joka julis-taa jotakin peloittavaa tuomiota. Sitten näkee hän kuin jostakin etäältä Gretan tulevan, kädessä teevadillinen vettä. Ja hän ajattelee: mitä hän sillä tekee? Olof ja Erik kastavat sormiaan veteen.

Ja alkavat ottaa jotakin pöydältä.

Rahaa!

Siinä on suuria pinkkoja setelejä ja kiiltäviä tor-neja kultaa.

Rahaa!

Louhilinnan hinta!

Kaarina joutuu kuin raivoon. Hänpä karkaa esiin, puree, repii ja hävittää ...

Ei, ei hän mihinkään kykene. Hänet itsensä revitään säpäleiksi, hänet itsensä hävitetään. Hän ei voi pysyä pystyssä, hän ei voi elää.

Silloin käy joku kiinni hänen käteensä. Häneen valuu voimaa ja lämpöä. Hän nousee.

Oi, oi. . . hän nostaa, hän tukee ... hän katsoo, hän sulaa lempeäksi ja hyväksi. Hän ottaa omakseen ja vie kauas pois.

Eikä Kaarina enää muista mitään muuta eikä hänellä enää mitään muuta ole.

VI

Kaarina kävelee puistossa ihmetellen uutta onneaan. Hän on löytänyt hänet, jota ei hän tietänyt olevankaan ja joka kuitenkin elämän alusta oli hänelle määrätty. Viktor on hänen. Viktor Ceder on hänen kihlattunsa. Se on niin ihmeellistä ja kuitenkin totta. Ei hän tähän asti ole tietänyt mitä onni on, eikä hän ole kauneudes-

takaan mitään tietänyt. Uusin silmin katsoo hän nyt maailmaa, joka hehkuu juhannusaaton kukoistuksessa. Kuusut kukkivat, nurmet lemuavat. Veden päällä vaappuu kevyt auer, taivas syventää järven suureksi kattilaksi, jonka toisella laidalla hehkuu iltarusko, toisella siintää tumma lempeä sini. Suurselkä on ihana kuin autuaitten laulu.

Kaarinan sielussa laulaa kilpaa lintujen, utuisten taivaanrantojen ja sinisten mäenrinteiden kanssa.

Onkin kesän onnellisin ilta, mittumaarin aatto. Jo syttyelee valkeita sinne tänne. Täällä Louhilinnan kalliolla aina on korkein kokko valkea roihunnut ja täällä se nytkin palaa, palaa punaisempana kuin koskaan ennen. Olisivatpa täällä isä ja äiti, veljet...

Naapurin nuoret järven toisella rannalla keräilevät risuja hekin, toiset tuovat tervatynnörin, toiset kantavat vanhan veneen.

Louhilinnan vinnilläkin on vanha punainen ja valkoinen vene. Siinä soutelivat kirkkaina kesäamuina isä ja äiti, ja veneen laidoilla riippui ruusuköynnöksiä. Kaarinasta tuntuu, että veneen tänä iltana pitäisi olla mukana.

Ja hän menee sisään ja antaa käskyn. Kun hän palaa, sattuu hänen korvaansa parahdus, terävä kuin veitsellä vedetty haava. Ja taas parahdus! Mitä kummaa — kuka kärsii tänä ihanana iltana?

Naurua se oli. Naurua? Kuka saattaa sillä tavalla nauraa? Niin kamalasti...

Louhilinnan omalla rannalla nauretaan. Uusi isäntä viettää tulijaiskemuja. Uusi rakennus on limoilla koristettu, katolla liehuu lippu. Uuden isännän vierasjoukko käy rannalle, pitkä rivi miehiä ja naisia. Hekin kantavat tarpeita kokkovalkeaan, raahustavat kuivia katajia ja vanhoja tervatynnöreitä. Käsihanuri soi, viulu kiti-see. Nauretaan... Polskahdus! Jotakin raskasta putosi veteen, eihän vain ollut ihminen!... Siellä on sielläkin mukana nuori morsian, uuden isännän morsian.

Kaarina painaa kättä sydänalaa vastaan. On kuin paiseeseen olisi pistetty veitsi.

Helei! Hohoi! Ho-op! kuuluu Louhilinnan rannalta. Ja yli järven kaikuu vastaan samanlaisia huutoja Hint-

san kokolta. Hanuri soi. Naiset nauravat, miehet hihkuvat.

Pehtori, vanha Anna ja vielä jotkut tulevat... Mitä... ruumisarkkuako he kantavat?

Valkoista venettä vain, ja heidän kasvonsa ovat itkettyneet.

— Rakas neiti, ei tällä vesille mennä. Paras että vietään takaisin.

— Tehdään kokko... poltetaan!

— Niin kyllä, muuten kantavat vielä ensi vuonna kokkoonsa nuo tuolla.

Kaarina tuntee painaessaan kättä rintaansa vastaan, ohuen kankaan alta paperin kahinan. Kirje...! Ja hänen poskilleen valautuu veri ja hän painuu kiikkulaudalle, kasvot Suurselän vesille päin. Hänen poveliaan on Viktorin kirje! Siinä tulee häntä vastaan väkevä ihminen, hänen miehensä.

Ääneti, itkua niellen tuovat pehtori ja Anna paikalle kokkotarpeet. Neiti yhä vain hymyilee selälle päin. Kunhan eivät ne suuret surut todella pimittäisi hänen järkeänsä! Hän käyttäytyy niin oudosti.

Vihdoin likenee pehtori häntä hiljaa ja koettaa laskea leikkiä.

— Eikö neiti ensinkään tule meitä auttamaan?

Silloin nousee Kaarina.

— Iloitkaa minun kanssani, sanoo hän, älkää itkekö... minä olen niin onnellinen, minä olen kihloissa... Näetkö: tässä on kirje!

Ja hän heittäytyy Annan kaulaan ja sitten pehtorin kaulaan. Ja pehtori itkee ja kiittää Jumalaa, mutta Annan kasvot tulevat ihan samanlaisiksi kuin ennen kun odotettiin kruununvoudin herrasväkeä tai joitakin sukulaisia.

— Olipa hyvä, sanoo hän, — että vain kylvettiin pellavia. Ei ne ostetut lakanat koskaan ole sen arvoisia kuin omakutoiset. Rouva vainajakin aina sanoi, ettei hän viitsi niitä ostettuja käsitelläkään. Ja rouvan morsiuspeitteet ovat nekin vielä ihan hyvät. Pitää taas tuulettaa.

— Antakaapas, Bergstedt, minä sytytän! pyytää Kaarina.

— Onkos se se tuomari? kysyy Anna.

Ja kun Kaarina nyökäyttää päätään, tulee Anna hyvileen ja sanoo, että kyllä hän sitä vähän ajatteli. Tämän Seeterin isä oli pappi ja äiti tuomarivainajan tytär. Se tuomari kyllä istui käräjiä täälläkin ja kaikki kehuivat sitä. Tämän nuoren tuomarin äiti oli kovin hyvä ihminen. Ne alkoivat niin köyhissä oloissa ja niillä oli niin summa lapsia, mutta nyt ne ovat kaikki suuria herroja ja hyvissä viroissa!

Tuohet ritisevät Kaarinan hyppysissä ja savuttavat hänen kätensä.

— • Mene sinä nyt, Anna kulta, sanoo hän, — kertomaan mamsselille ja pikku Maijulle ja kaikille. Minä en itse pääse, minun täytyy polttaa kokkoa.

Hän jää yksin hongan alle. Yö on kuin lumottu. Tai-vaalla palavat ruskot ääntä päästämättä, kokkovalkea vain risahtelee ja humisee. Liekit nuolevat veneen haaltuneita laitoja ja kiertävät nimeä »Anna Cecilia».

Onnellisia ihmisiä katseli vanha vene parempina päivinään ja onnellisen ihmisen näkee se viimeisenäkin päivänään.

»Minä uskallan Teille kirjoittaa, sillä silmistänne luin siihen luvan. Minä uskon itseni Teidän käsiinne, minulla on palava halu saada paljastaa itseni Teille, saada paeta luoksenne, laskea pääni helmaan ja itkeä siinä. Minä tulen Teidän luoksenne niinkuin tuhlaajapoika tulee kirkkoon ja heittäytyy tomuun pyhän neitsyen jalkojen juureen. Oi Te ihana Kaarina, Te kukkien kukka!

Ette Te aavista miten Te minuun vaikutitte. Minä tulin lapseksi, minä tulin hyväksi ja viattomaksi kun minä teidän silmiinne katsoin. Oi, jos minä olisin runoilija, niin minä noille silmille laulaisin, noille kirkkaille, vakaville, syville silmille, jotka katsovat ihmisen läpi eivätkä jätä hänelle mitään salaisuutta! Minä punastuin Teidän puhtautenne edessä ja Teidän hyvyytenne kaatoi minut maan tomuun. Mutta siinä kului minusta pois kauna ja minä sain voimaa nousta ja alkaa uutta elämää. Ja kun minä Teidän voimakkaita, puhtaita piirteitänne katselin, kasvoi se voima kasvamistaan ja minä tiesin, että jos minä Teidän läheisyydessänne saan elää, kirkastun päivä päivältä. Kuinka palavasti minä haluan

saada antaa Teille kaikki mitä minulla on, koko oman itseni, että se Teidän luonanne tulisi paremmaksi.»

Kaarinan kasvot painuvat käsiin ja kädet pusertavat kirjettä. Sydän on tulvillaan onnea.

Liekit leimuavat. Nimi on jo näkymättömänä. Jo romahtaa koko rovio läjään, kipunat lentelevät, savupatsas leviää yltympärille ja hetkisen perästä palaa kokko maassa, mahtavana hiilloksena.

»Olisin minä teidät ennemmin nähnyt — paljon olisi tekemättä mikä on tehty ja mitä ei tekemättömäksi saa. Minun elämäni alkoi vaatimattomissa oloissa ja minulla oli niin hyvä äiti, mutta maailmalla on niin paljon lokaa ja tahraa ja harava se nuorukainen, joka pysyy puhtaana.

Te puhdas, Te valkoinen, Teidän luoksenne pakenen. Älkää sysätkö minua pois, sanokaa minulle se sana, jota minä janoan kuulla...»

— Sinä olet sen jo kuullut, Viktor, kuiskaa Kaarina. Me kuulumme toisillemme ... !

Äkkiä astuu Kaarinan eteen kaksi miestä. Ne tulevat pensaikosta, ryömien ylös mäkeä. Ne ovat rentoja, velttoja, lakitta päin, kasvoilla outo nauru. Niiden puhe on lepertelyä.

— Eikö neiti tule tanssimaan?

— Tulkaa pois ... Ja täss' on viiniä. Ei se mitään rommia ole, sitä voi akkaväkikin juoda. Hintsan Janne pistouvaa. Sill'on morsian kuin riikinkukko ja kukko. Kukas neiti on? Onkos neiti morsiamen sukulaisia? Tai taidatte olla sulhasen sukulaisia... ?

— Mihinkäs se nyt menee! Älä mene! Ei me juovuksissa olla, ei meitä pelätä tartte... Saakeli! tässähän on toinen kokko. Mitäs tämä merkitsee? Yksinkös se musta neiti täällä kokkoa poltti? Täällähän on niin korea kallio että koreampi kuin meillä onkaan. Ja tällainen petäjäpappa! Neiti, kuulkaas, tulkaa tänne, niin mennään tyskää ...

Kaarina on jo hyvän matkan päässä.

Mikä häpeä! Maan alle hän tahtoi vaipua. Suurselän hongasta he laskevat pilaa. Ja niitä tulee lisää... alkaivat ehkä tapella. Ja siellä palaa vielä äidin vene. Mitä ovatkaan Louhilinnan onnettomat lapset tehneet: myy-

neet he ovat isän perinnön vieraille, jotka eivät pidä sitä pyhänä! Gustaf, Gustaf, sinä olet vaatinut paljon, liian paljon! Kunhan en minä alkaisi sinua vihata... Vai mitä se on tämä kauhea poltto, joka rintaan nousee... Viktor, Viktor, tule minulle takaisin, muuten minä olen hukassa!

Perkele, miksei tänne saisi mennä? Täällähän se sileä kallio vasta onkin. Ja kiikkulaudat ja laitokset. Mitäs sinä puhut, Hintsa, eikös tämä sitten sinun olekaan, etkö sinä sitten tätä kartanoa ostanutkaan? ... Saakeli, kun annoit parhaimman kallion muille! ... Kyllä kestää ennenkuin hän kuolee. Hänhän on vallan nuori... Olisit samalla ottanut puulaakilta jonkun tuhannen lisää, että olisit ollut Louhilinnan herra. En minä vain kärsisi nurkallani puistoa, johon ei mennä saa ... No, anna nyt sitä viiniä, saakeli!

Kaarina seisoo huoneensa ikkunan alla, kylki koivun kyljessä. Hänen silmänsä ovat kiinni, hän on kuin siihen paikkaan kivettynyt. Yksin rinnassa elää, tuska siellä velloo. Ja korvat ovat auki, kaikki hänen täytyy kuulla, viulut, hanurit, naurut, kirolut. Nuo ihmiset siis vain odottavat hänen kuolemaansa, että saisivat käsiinsä puiston. Onnettomat, onnettomat puut, ne tulevat ja rääkkäävät teitä! Mitä minä olenkaan tehnyt, kun olen teidät myynyt! Ne lupasivat, etteivät ne tee mitään pahaa, että kaikki jää ennalleen — ne eivät pidä lupautansa. Näin se jo alkaa!

»Puulaakilta jonkun tuhannen lisää...» mitä he niillä sanoilla tarkoittivat?

Kaarina tuntee ilkeää kipua päälakeellaan. Hiukset nousevat oudosti. Nakuttelee, pistelee... Hänen päälakeellaan muodostuu ristin merkki. Se sama, joka oli syntyessä! Hän on kuin painajaisen vallassa.

— Minä ... minä ... Auttakaa! Herättäkää ... !

Hän repii auki silmänsä. Juhannusyön lumo on hänen ympärillään. Hän sivaltaa päälakeaan — kaikki on ennallaan. Tuolla palaa kokko, hiipuneena maan tasalle ja taivasta kohti nousee ohut sauhu. Se oli pahaa unta vain.

Täällähän he kävelivät sinä onnettomana päivänä, jolloin kauppa oli tehty, Viktor ja hän. Sinä onnellisena

iltana! Hän puhui ranskalaisesta kirjallisuudesta ja kyseli tunsiko hän sitä. Hänen täytyi tunnustaa, että hän niin vähän tuntee, että hän niin vähän on lukenut.

— Te olette lukenut luonnon suurta kirjaa.

— No niin, olen kai.

— Te osaisitte varmaan kertoa sadun joka kivistä.

— En ... Te luulette minusta liian hyvää.

— Mutta joka kivistä teillä on muistoja.

— On! Ja puista. Ne ovat parhaat ystäväni ja ainoat...

— Niitä onnellisia! Ettekö minullekin tahtoisi hiukan avata lumottua maailmaanne. Vai olenko minä liian rohkea.

— Ette... mutta voiko se nyt teitä huvittaa...

— Jos te vain tietäisitte!

Ja he menevät kalliolle ja Kaarina kertoo hongan tarinan ja näyttää kiikkulaudan, jolla isä istui juhannusaattona ja vie hänet vanhalle huvihuoneelle ja he työntävät syrjään rytöä ja katselevat järvelle. Ja kertoo kuinka hän lapsena sunnuntaiaamuin katseli selälle ja kirkkoveneet tulivat. Aivot kimmelsivät auringossa. Kerran oli veneen kokassa valkoinen risti. Siinä tuotiin pientä valkoista arkkua. Lapsi oli hukkunut... Ja Kaarina kertoo kertomistaan ja kysyy vihdoinkin punastuen, eikö hän jo naura häntä.

Viktor ei vastaa, mutta hänen kasvonsa ovat ylen vakavat ja hänen silmissään on kyyneliä ...

— Jos tekin kertoisitte minulle jotakin itsestänne, uskaltaa Kaarina ehdottaa.

— Minä! sanoo hän katkerasti, — minun elämäni on ollut vain vaahtoa ja myrskyä... Se alkoi hiljaa ja kauniisti. Äiti luki illalla rukouksen vuoteeni ääressä. Hän kuoli pois enkä sen koommin ole rukoillut...

He astelevat ääneti puiden alla. Mies ottaa tytön käden ja vie sen huulilleen, tyttö ei tiedä mitä tehdä, miten selviytyä, kunnes hän raukeaa onneensa.

Viktorissa on turva, hän auttaa nytkin. Hän tulee tänne ja järjestää nämä asiat. Hän on niin väkevä, ei kukaan uskalla sanoa häntä vastaan. Hän muistuttaa Hintsalle mitä hän on luvannut...

Taasen tulee kalliolle joku. Tulee äänetönnä, pysäh-

tyy, painaa lakin takaraivolle ja katselee selälle. Musta varjokuva erottautuu heleää taivasta vastaan. Kaarina tuntee hänet paikalla.

Hän menee samaa tietä kuin on tullutkin. Oliko se elävä ihminen vai oliko se näky vain?

Mutta Kaarinan silmien eteen hän jää, oikaisee kätensä häntä kohti.

Näetkö nyt mihin mennään! puhuu hänen katseensa. Yhden veltostuneen takia uhrasit sinä sadat elinvoimaiset, työssä kuluneet ihmiset. Kidu nyt ja kärsi. Se on sinulle oikein!

Kaarina painautuu puuta vastaan ja sulkee silmänsä.

Pisteleminen hänen päällelleen alkaa taasen. Ettei hän vain sairastuisi.

VII

Lämmintä kesää seuraa aikainen syys. Elokuussa jo alkavat sateet,

Louhilinnan vanhassa päärakennuksessa läiskivät kangaspuut ja hyrisee ompelukone. Morsianta valmistetaan.

Lakanat leikataan hienosta, Louhilinnan pellossa kasvaneesta pellavakankaasta. Morsian on yhtä valkoinen kuin palttina, josta hänelle valmistetaan vaatetta.

Uusi murhe on astunut vanhaan taloon: Gustaf on mielisairaana. Uhri ei auttanut sittenkään. Kunniavelat kyllä maksettiin, mutta raskaimmalla hetkellä jätti Nadja rouva kotinsa ja miehensä ja silloin taittui miehessä mitä vielä oli taittumatta. Lääkärit eivät anna paljon toiveita. Aivot pehmenevät pehmenemistään. Tuo nuori, kalpea mies kävelee yötä ja päivää edestakaisin puhuen, että hänellä oli kartano, jossa oli komeita puita. Suurin honka kaatui hänen päälleen ja murskasi hänen päänsä, sillä se vaatii aina viidenkymmenen vuoden perästä ihmishengen. Se murskasi hänen päänsä, hänellä ei enää ole päätä!

Miksi piti näin käydä? miettii morsian ohjatessaan ompelijattaria. Onko meidän sukumme joskus tehnyt itsensä syypääksi johonkin suureen rikokseen vai pikkusynneistäkö, syömisestä, juomisesta, huvituksista ja

mukavasta elämästäkö meitä rangaistaan? Morsian pelkää sairastuvansa. Ajatukset menevät niin peloittavan pitkälle. Ihan täytyy paeta omaa itseänsä.

Ennen hän pakeni puitten luo. Mikä lienee: nyt hän karttaa entisiä uskottujaan. Jollei hän pakene katsomaan Viktorin kuvaa, lukemaan hänen kirjettään tai kirjoittamaan hänelle, menee hän pellolle tai hakaan. Kauas ei hän uskalla mennä, siellä voisi alkaa kuulua jotakin. Metsät kaatuvat, isän ylpeät metsät kaatuvat.

Aukeat häntä tätä nykyä viihdyttävät. Hakametsän laidasta alkaa suo, jolle ojat jo olivat suunnitellut. Siellä hän käy seurustelemassa suon surullisten kasvien kanssa.

Oja on täynnä vettä ja kiiluvan kosteuden alta nostaa sammal pirteästi päätänsä. Maa on mättäillä, mättäitten välistä nousee hoikkia mäntyjä, joiden kaarnassa riippuu naavaa ja sammalta. Hopeankarvaiset kasvannaiset rävähtävät raikkaina märkään, harmaaseen ilmaan, joka suunnattomana hämähäkinverkkona lepää suon päällä. Mättäistä nousee suopursuja. Eivät ne kuki tähän aikaan, mutta syksylläkin suopursu lemuu. Morsian taittaa oksan ja katselee mietteissään kuivia, kaitaisia lehtiä, jotka ovat harmaan vihreät päältä, alta ruosteen ruskeat. Hän sulkee oksan käsiinsä ja litistää sitä sieraimiaan vastaan. Ja siinä avautuu hänen eteensä satumaisia rotkoja, joita kiiluva, hyllyvä, pohjaton vesipermanto valaisee. Seiniä ei näy missään ja jos niitä on, ovat ne ruskeaa, niljaista mutaa, joka hyllyy ja pakenee sieltä. Siellä hyppivät suon jättiläiskokoiset, täpläiset sammakot, siellä leijaa keijukaiset, jotka syksyisinä iltoina nousevat suon päälle, tanssivat ja liitelevät läpi laaksojen ja pysähtyvät viipymään mataloiden lampien päälle. Ihmeellinen maailma on noiden pehmeiden mättäiden alla, pohjaton, rajaton ja surullinen. Sieltä saa suopursu elämänsä ja lemunsä. Suopursussa on lääkettä, jota metsän vanha noitavaimo antaa neidolle kun hän tulee häneltä hakemaan unohdusta.

Eräänä kirkkaana päivänä seisoo morsian suon laidalla, kädessä suopursun oksa. Silloin sattuu hänen korviinsa kaukainen rytinä. Se tulee niin etäältä, ettei toinen sitä kuulisikaan, mutta morsian tuntee, että suuri

puu kaatuu. Puun kylkeen jää osa, joka ei ole hakattu irti, kaatuessa se repeää ja jää valkoisena, pistävänä piikkinä töröttämään kanton. Morsian pusertaa suopursun käteensä ja hänestä tuntuu siltä kuin häntä itseään olisi silvottu. Metsän tuho likenee. Pian ei enää ole ainoaa paikkaa missä voisi olla rauhassa. Hukka likenee, ylpeän metsän tuho.

Tällaista on elämä nykyään Louhilinnassa: saloilla paukkuu ja rytisee. Isketään Ronkaan korvessa ja isketään Kaakin kankaalla. Kajea ilma kantaa kaiun kartanolle asti. Metsään menee joka mies joka kynnelle kykenee, menee torppareja, menee talollisten lapsia, menee itsellisiä, jotka puolella sadalla markalla ovat hankkineet hevoskonin ja aikovat rikastua. Paikalle tulvii miehiä kauempaakin. Viikko kuluu salolla, asutaan havumajoissa ja maakuopissa. Sunnuntaiksi tullaan taloon. Pyhä menee humalassa ja tahtoo mennä pari seuraavaakin päivää. Hintsa osaa pitää lystiä tukkipojilleen.

Ei Hintsa Louhilinnaa omista! Tietää sen jo koko pitäjä, morsian tietää sen ja tietävät hänen veljensä Helsingissä. Eikä vanha Hintsakaan sitä asiaa voi kieltää.

Janne valehteli jutun haaksirikosta — hän rehenteli tukkiyhtiön rahoilla. Herrat olivat viisaat: kun näkivät, ettei heille myydä, niin ottivat Jannen kätyriksen. Ja siinä oli oikein tuomareita ja asianajajia mukana.

Komeasti Janne nyt levitteli Otto herran uudessa rakennuksessa. Koko alakerta on hänen hallussaan — yläkerta töröttää yhä silmät sokeina, ovet ammolleen. Hän on saanut Louhilinnan maat vuokralle. Mikäpä niitä on hoitaessa, ei tarvitse kyntääkään, pellot kasvavat kun vain heittää siemenen maahan. Ei niitä tarvitse vuosikausiin lannoittaa, näyttää olevan yhtä mustaa murua sylen syvyydelle. Hahhahhah, oikein aatelisherrojen ihralla lihotettua maata!

Kerran lauantai-illalla on Louhilinnan tupa täynnä miehiä. Ovat palanneet metsältä, ovat käyneet saunassa ja kuivattavat vaatteitaan takkavalkean ääressä. Koko päivän on satanut kuin kaatamalla, illansuussa on kirkastunut ja kelmeälle taivaanrannalle nousee kuu.

Ilma kylmenee ja kuu paistaa kuin liekki aarniohaudan päällä, loimuamatta ja lämmittämättä. Puutarhassa koettavat naiset vielä suojella kukkasiaan hallalta. Morsian siellä peittelee astereitaan ja georginejaan — täytyy kai koettaa säilyttää jotakin iloa häihinsä, kun kukat omilta poskilta kaikki ovat menneet.

Pikku Maiju oli ensin hänen kanssansa, mutta hän teki kiireesti työnsä ja läksi sitten. Hän käy iltapuhuteella tuvassa kehräämässä, hän tahtoo oppia kehräämään. Vanha Anna valvoo tarkasti, ettei hän enää ole tuvassa kun miehet tulevat töistään. Hän valvoisi vielä tarkemmin, jos tietäisi mitä varten Maijulla nyt on niin suuri halu kehrätä. Ei hän tiedä, että Maiju kehrää vain siinä toivossa, että Joili joskus pistäytyisi tuvassa tai että hän tulisi tapaamaan miehiä jonkin verran aikaisemmin kuin he tulevat työstä.

Maijun rukki on vanhan Leenan rukin rinnalla ja Leena neuvoo Maijua. Tyttö ei opi — ihmeellinen tyttö! Hän kehräsi jo jokin aika sitten aika hyvin, mutta nyt katkoo langanpäät alituisesti.

Miehet puhuvat yhtä ja toista. Joili ei tänä iltana puutu mihinkään. Joili, joka osaa puhua niin että kuulijan sydän rinnassa hypähtää, istuu nyt ääneti. Mitä Joili ajattelee? Vai odottaako hän jotakin ja alkaako hän sitten puhua? Vai sureeko hän jotakin? Pikku Maijun posket punastuvat punastumistaan ja huulista on veri kohta puhkeamaisillaan esiin. Hän syyttää sitä, että lamppu palaa huonosti, hän ei muka näe mitään. Mutta sepä on niin, että hän pelkää tädin, vanhan Annan pian lähettävän häntä noutamaan.

Miehet tiedustelevat koska häät ovat. Hyvä onkin, että ovat pian. Työt siirtyvät tälle kulmalle, ja sitten saavat useat perheet asuntoja vanhasta rakennuksesta, jossa neiti vielä nyt asuu.

Silloin rupeaa vanha Jere ärisemään. Vai vielä sekin rakennus noiden ylenannettujen haltuun! Kyllä on kärsimistä sillä, joka näki kenraalin ajat ja herravainajan kin ajat. Järjestyksessä oli joka paikka ja koko pitäjä pelkäsi Louhilinnaa. Eivät maar kylän lapset uskalta neet kuin varkain tirkistää sisään puiston aidanraoista eikä kukaan ilman asiaa rohjennut jäädä tuvan penkille

istumaan. Sydän kurkussa likeni jokainen konttori-huoneen rappusia ja suuren Hektorin haukku kuului virstojen päähän.

— Suu kiinni, orja! huudetaan ruoti vaivaiselle.

— Antaa sen höperön puhua. Onhan se mukavaa kuunnella kuinka sade ropisee kattoon.

— Se on sellainen mätä vainaja, joka latelee haudan haisevia...

.— Suu kiinni, saakeli...

— Minä puhun, minä, ärisee Jere, — kirotkaa vain niin paljon kuin haluttaa. Minä en pidä itseäni parempana kartanon koiraa, Hektoria, jonka te tapoitte neidin ikkunan alle, mutta teitä parempi minä aina olen. Te tähän taloon tämän ylenannetun elämän toitte. Toista oli herran aikana, toista. Rehellinen oli ruoka ja rehelliset tuli ryypyt pyhinä ja aina riitti herroilta ystävällinen sana ruotivaivaiselle. Ja joka kerta kun Kustaa herra, se pietarilainen kenraali tuli kotiin, piti ruotivaivaiselle tarjottaman sikaaria ja ne oli sitten niin makeita, ettei yksinkertainen moukka tahtonut osata niitä polttaakaan, mitä keisarin Sikaareja lienevät olleetkaan,

— Ja nyt sinun kenraalisi polttaa hullujenhuoneen nurkantakaisia.

— Hahhahhah!

— Johan siitä vähemmällä hulluksi tulee, kun isän talo joutuu tällaiseen kuntoon. Kun juoksukoirat luikkivat isoille rappusille asti ja kaiken maailman kakarat juoksentelevat siellä missä ennen vain herrasväet saivat kulkea. Ne ne olivat aikoja, kun rouva vainaja eli ja salista soi soitto ja kattokruunut valaisivat pihalle asti ja me seisottiin hangessa ja katseltiin! Nyt pitää likaisen maankiertäjien saaman haltuunsa sekin rakennus. Ja samassa ovat siellä ikkunat rikki ja rääsyillä paikatut ja joka huoneessa kuivataan kakluunin edessä lapsenriepuja ...

— Katsoppas, ukon-rahjus, Heikkilän Joilin naamaa! kuiskataan ruotivaivaisen korvaan.

— Kuulkoon, kuulkoon vain! Minun on sappeni tässä niin täysi, että kuulkoon vain, nulkki, joka täällä vilittämisen aloitti...

Joilin nyrkki läiskähtää pöytään.

— Suu kiinni, taikka...

Tuvassa vaikenee kaikki muu paitsi tuli, joka räiskyy piippua kohti.

— Ettekä tekään, jatkaa Joili, — tuki mokomalta suuta. Vai ettekö te kuulleet mitä hän köyhän lapsista sanoi?

— Mahdoit itse tukkia, kun tässä istuit.

— Saakeli, ettekö te nyt ikinä herää! Pitääkö minun teitä taluttaa kuin sokeita! Ohhoh, ihan teidän kansanne tahtoo väsyä.

Jere on jo tointunut ja puhuu Joilille:

— Enhän minä muuta ole sanonut...

— Kuin että kaiken maailman kakarat tunkevat herrasväen hienoihin huoneisiin. Etkö sinä ymmärrä, että kaiken maailman kakaroiden isät ovat ne hienot huoneet rakentaneet! He ovat kaiken työn suorittaneet, jonka varassa hienot herrasväet laiskuudessa ...

— Herra vainaja oli varhemmin ylhäällä kuin yksikään renki.

Joili ei kuule häntä. Hän pyyhkii hiuksia kalpealta otsaltaan ja nauraa ivallisesti:

— Siunaisit sinä, vanha hölmö, sitäkin hetkeä, jolloin tuon ummehtuneen aatelispesän ovet avautuvat kansan lapsille. Sillä työn ovat tehneet...

— Mutta sinä saarnaat, ettei pidä tehdä työtä, paperossia vain polttaa ...

— Suu kiinni, sinä orja! Ihminen ei ole mikään kone, jonka voi panna yötä päivää käymään.

— Eikö kellään ole viinaa? Kaatakaa sen kurkkuun vähän viinaa, niin se taukoo ...

— En minä ota...

— Ei hän ota muuta kuin silloin kun herrat tarjoaa ...

— Saa hänelle kelvata rehellisen työmiehen ryyppy!

Kun Jere ottaa pullon käteensä, on hän voitettu mies. Hetkisen hän vielä yrittää pitää puoliaan: luuletteko te sitten että ihmiset nyt ovat tyytyväiset, vaikka on näin hyvää tienestiiä? Kaikkia kanssa! Torpparien muijat valittavat jo, ettei kohta saa kalikkaakaan kotiin, kun miehet kaiken viikkoa ovat metsällä tai talossa juomassa. Ja mitäs niistä rahoista, vaikka niitä tulee! Ne

menee samaa tietä! Ennen oli viisi penniäkin rahaa, mutta nyt ei ole markkakaan rahaa. Se menee pelissä kuin nappi vain!

— No, juo lisää äläkä mokota!

ja viina tämän vanhan miehen taltuttaakin ja pehmittää. Mutta viinapäissään on hän varomaton. Hän menee tukkilaisten luo ja puhuu jonkun korvaan:

— Eikös ole tullut vastaan sellaisia puita, joihin ei kirves pysty?

— Mitäs puita ne sitten ovat?

— Ka sellaisia, joita ei kirves kaada... Ka tiedätte-hän te: Jumalan puita.

Pirtissä rämähtää nauru. Omanpuolen miehet eivät naura, mutta kauempaa tulleet miehet nauravat.

— Vai on niitä sellaisiakin puita, joita ei täällä saada poikki! sanoo Jaatisen Matti, pulska savolainen poika, jonka perässä kaikki tytöt hyppäävät. — Tämän pojan kirves kaataa vaikka hyvän ja pahan tiedon puun paratiisin yrttitarhasta.

Ruotivaivainen tuskin pysyy pystyssä, mutta jumalaton puhe selvittää hänen päättään ja hän rukoilee:

— Älkää sellaisia... älkää... Ettei vain suutu...!

— Kuka suutu?

— Ka... tiedätte-hän te.

— En jumaliste tiedäkään.

— Voi, voi ettette sitä vain suututa!

Joili nousee. Hänen silmänsä kiiluvat sinertävistä syvennyksistään ja hän alkaa katsella seinään. Hän hakee jotakin. Siellä riippuu märkiä takkeja, sahoja, kirveitä. Kiiltävimpään terään pysähtyy Joilin silmä.

— Näytetään, näytetään orjille eikö kirves pysty.

Rukkien pyörät ovat pysähtyneet. Silmät suurina päässä katselevat naiset Joilin mutkiin. Kauempana olevat miehet puhuvat keskenään mitään ymmärtämättä, oman puolen miehet hymähtävät niinkuin hullulle, tai tuijottavat Joihin jäykkinä jännityksestä.

Äkkiä karkaa verevä, punahuulinen tyttö rukiltaan ja käy kiinni Joilin ranteeseen.

— Puisto on neidin, Kaarina neidin, se on hänelle vuokrattu, siihen ei saa koskea. Neiti rakastaa puitaan!

Joili naurahtaa tytölle. Kosto soi hänen naurustaan,

kosto leimuaa hänen silmistään, kosto täyttää koko hänen olentonsa.

— Sen puun pitää kaatua! sihisee hän tytölle niin hiljaa, ettei kukaan muu sitä kuule, survaisee hänet luotaan ja tarttuu aseeseen. Mokomakin aatelisneiti onkin aina rakastanut puitaan enemmän kuin köyhiä alustalaisiaan. Riemulla hän sen puun kaataakin!

— Kuuleppas, itkee Jere, — älä mene ase kädessä likelle sitä puuta. Se suuttuu ...

Joili sylkäisee kouriinsa, painaa lakin päähänsä, kiroaa, lähtee juoksujalan tuvasta ja katoaa kuutamoon. Hänen varjonsa luisuu yli sinertävän maan, tuontuostakin sulaen yhteen puitten varjojen kanssa, mutta samassa sukeltaen taas esiin ja hiihtäen eteenpäin kuin aave.

Autiona lepää puisto keskiyön hetkellä. Vain puut korkeudestaan puhelevat, huojumatta ja liikkumatta. Hongan ääni soi ylinnä, soi yli selän ja metsäin. Sen ääni on suuri ja synkeä. Kuu valaisee, puitten varjot valuvat mustanpuhuvina maidonkarvaiselle maalle. Suurselän kalvossa vaeltaa kuu ja tuikkivat tähdet. Elävä varjo mennä pyyhkii kalliolle. Se liukuu suoraan päin honkaa.

Joili pyyhkäisee hikeä otsaltaan, painaa lakkia syvemälle päähänsä, hiukset liehuvat otsan ympärillä. Hän huimentaa juoksuaan. Millä riemulla hän...! Hän vihaa tuota naista, hänen tekisi mieli nyt huutaa hänet ikkunaan.

— Sinä siinä! ähisee hän käheästi puulle ja oikaisee itsensä suoraksi. — Äh sinä!

Honka ynäjää korkealla tyyntä yninänsä, Joili on jo sylkäissyt kouriinsa, mutta kohina pidättää häntä ja hän unohtuu hetkeksi tuijottamaan latvaan.

Äärettöminä kellahtavina käsivarsina ikäänkuin tuhat-haaraaisessa jättiläiskynttiläjalassa nousevat oksat kuulakkaan ilmaan. Tähdet näyttävät tarttuneen mustanpuhuviin neulatupsuihin, joiden ulkopuoli hohtaa hopeaisena.

Joili katselee ja muistelee. Hänestä tulee pieni poika, joka isänsä kanssa syyspimeässä taistelee tuulta vastaan Suurselällä. Heitä varoitettiin lähtemästä yön selkään, mutta isä sanoi: ainahan se honka tietä näyttää! Ja he

pitivät hongasta kiinni. Keskellä pimeää saattaa erottaa mustemman kohoaman taivaanrannalla: se on Louhiliinnan honka ja sitä kohti he ponnistavat. Kun he sitten keskellä yötä pääsevät kotiin ja kertovat matkastaan, kuuntelee äiti kyyneleet silmissä ja muori nousee sänkyynsä istumaan ja kiittää kädet ristissä Jumalaa. »Se on pannut honkansa merkiksi», sanoo vaari ja hymyilee, »toiset siihen hukkuvat, toiset sen kautta pelastuvat...» Ja pieni poika haukkaa isän rinnalla leipää ja vetelee lämmitettyä keittoa ja toimittaa, että juuri silloin kun ei enää ensinkään tietänyt missä päin koti oli, hajoitti tuuli pilviä ja taivaan rantaan nousi suuri musta niin kuin vuori ja sitten he taas tiesivät missä koti oli...

— Saakeli! parkaisee mies yhtäkkiä kuutamossa ja katselee kuin pyörriksissä ympärilleen. Mitä varten hän tässä onkaan, mitä hänen pitikään ... ? Hän polkee jalkansa tantereeseen, näkee välkkyvän kirveenterän maassa, muistaa kaikki, hyppää pari askelta taaksepäin, oikaisee itsensä suoraksi, heilauttaa ja hyökkää puuta vastaan...

Mutta mikä ihme hänen on? Kuinka hän on näin voimaton? Vai onko niin kylmä, ettei ase pysy käsissä? Ää sinä, senkin noita, odota sinä vain ... Jumaliste, et sinä enää kauan tuossa kohise etkä pitele taivaan tähtiä oksillasi... ! Ja Joili riisuu kiihkeästi takkinsa, koska hihat ovat liian ahtaat. No nyt! Mutta hänen kätensä vapisevat niin, että kirves putoaa.

Metsänlaidalle, kallion syrjään on noussut joku, joka tulee hiljaa, hartioilla valkoinen vaate. Se on kuin mikäkin pieni laiha akka, silmät kuopilla. Hampaat helisevät Joilin suussa ja vilu viiltelee selkää. Jos pakenisi... Hän ei pääse paikalta. ..

Äkkiä vihlaisee huuto ilmaa, huuto kuin naakan huuto, muttei kuitenkaan naakankaan. Se tulee jääkelarista päin . .. Joili ei saata nähdä sinne, siellä on vastassa sakea pimento, mutta hän tietää kuka siellä huutaa ja nostelee valkoisia käsivarsiaan ... Pieni akka tulee suoraan häntä kohti.

Ää, senkin vanha akka, etteikö sinusta pääse irti. Odota ...

Jo kuuluu eläviä ihmisääniä. Kylläpä ne lapsuuden-ajan muistot ovat sitkeässä.

Joili saa kätensä nousemaan ja jalkansa liikkumaan. Hän hätkähtää jotakin, joka hallavana koirana makaa hänen jaloissaan. Hänen takkinsahan se vain on, hän potkii sen menemään ja näkee, ettei missään ole vanhaa akkaa, suuri pensas vain maidonvalkoisessa kuutamossa . . .

Pienestä portista kyökinportaitten päässä tulee ihmisiä puistoon, toiset juosten, toiset vaivalloisesti kammetaen. He puhuvat ja huudahtelevat. Heidän tulonsa antaa Joilille tajunnan takaisin.

Hän oikaisee itsensä suoraksi, ikäänkuin tahtois kasvaa hongan tasalle, puree hampaat vastatusten ja pakottaa kontistuneet kouransa kirvesvarteen. Hän suuntaa koko voimansa puuta vastaan, ikäänkuin aikoisi lingota käsivartensa irti ruumiista.

Isku pongahtaa kajeassa kuutamossa vain vähän matkan päähän. Ei se ole sattunut puuhun. Se meni keltaiseen juureen, joka vongertelee alarinnettä.

Mutta Joili on tuohon iskuun pannut niin tyyten kaikki voimansa, että hän odottaa hongan jo kituvan kuolinhaavoissa. Hämmästyneenä hän tarkastaa jättiläistä.

Se kohajaa vuosisatojen takaista kohinaansa, tyynenä, synkeänä, salaperäisenä.

Mutta metsän reunassa menee taasen pieni, laiha akka, valkoinen vaate hartioilla. Ja Joilin selkää vihlovat vilunväreet. Akka nostaa varoittaen kättänsä... Joilin kädestä putoaa kirves ja hän sotkeutuu jaloistaan hallavaan koiraan ...

Saaketit ja perkeleet, onko hän tullut hulluksi! Hän tempaa käsiinsä takin, kiertää sen myttyyn ja viskaa menemään. Hän tyyntyy hiukan ja huutaa järkeä avuksensa: olisiko ehkä viisainta hakea saha ja toinen mies avuksi? Tai jättää koko hakkaaminen ... Puukin puhuu hänelle järkeä: mitä sinä minusta tahdot? Talvi tulee, minä panen maata, pane sinäkin.

Hän katselee latvaa, jonka lomitse loistaa sininen taivas ja kylmät, vilkkuvat tähdet. Alin oksa riippuu pitkänä tupsuna maata kohti. Siitäkin oksasta kerrotaan monta tarinaa: Niistä ei ikinä tule loppua.

Elävät ihmisäänät hänet taaskin vapauttavat, muistuttaen hänelle, että hänen pitää tuhota puu. Kartanon neiti, se keltatukka rakastaa tätä vanhaa noitapuuta! Tässä hän jo pienenä lapsena istui pyhäamuin ja katseli ulapalle. Et ikinä enää, keltatukka, tästä katsele järvelle. Puun pitää kaatua ja näiden käsien kautta sen pitää kaatua! Ja kirveen alle sen pitää suulleen kaatua, ei sahoja eikä miehiä avuksi! Nämä kädet sen kaatavat, vaikkeivät sitten enää koskaan mihinkään pystyisi!

Joili karkaa puun kimppuun, hänen voimansa palaa, hänen järkensä toimii, hän iskee iskemistään ja joka iskulta viiltää pieni hihkaisu ilmaa. Tulkoot vain sekä elävät että kummitukset katsomaan — puun pitää kaatua!

Ja hän vimmastuu vimmastumistaan, hänen silmissään on vain tulisia kielekkeitä ja kipunoita ja tässä vimmassa iskee hän pitkän aikaa. Äkkiä hän lakkaa ja vetää henkeään. Hän tarkastaa työtään, peläten, ettei ehkä näy mitään ja samalla odottaen, että puu jo olisi kaatumaisillaan. Hän päästää kirveen kädestään ja kourii runkoa. Hän tapaa pienen loven, tapaa toisen vähän suuremman. Latva kohisee iänikuista kohinaansa, tyytenä, ikäänkuin vain muurahainen olisi juoksennellut pitkin vartta.

Joilin voimat ovat lopussa, ruumis likomärkinä. Ei, ei tästä mitään tule ...

Mitä? Nauravatko nuo tuolla aukean laidassa? Vai nauravat, vai luulevat, että hän jättää työnsä kesken! Ja neidinkin ikkunassa vilkkuu jo tuli, hänkin kai nauraa. Jumaliste, jolleivät nämä kädet jaksaa. .. !

Joili iskee vimmatusti, tarkkaa tällä kertaa, että kirves osuu samaan hampaaseen, näkee lastujen sinkoilevan, innostuu menestyksestään ja hihkaisee niin että kuuluu kautta puiston. Lakki putoaa päästä — pudotkoon! Puunrungossa ammottaa jo suuri valkoinen lovi. Ja jahka se siitä vielä suurenee ja hän koko voimallaan käy puuta vastaan, niin sen täytyy kaatua!

Nurmikon laitaan on kokoontunut musta ryhmä. Tytöt ja miehet, Jeret ja Leenat ovat jättäneet tuvan ja seuraavat Joilia. Alussa he pelkäävät, odottaen vaistomaisesti, että Joili jollakin lailla saa surmansa. Mutta kun

hänen kirouksensa ja uhituksensa yhä kuuluu hongan alta, rauhoittuvat he ja alkavat odottaa, että hän huomaa aikomuksensa mahdottomuuden ja tulee pois. Jere värisee viluissaan ja puhua kangertaa, että varokoonkin vain Joili. Kyllä se nyt on suututettu ja kyllä se nyt ottaa hänet. Älköön menkökään huonoihin jäihin. Tai kyllä se hänet jossakin tapaa, ei kukaan kohtaloaan välttä... Odotuksen kestäessä palaa toisia jo tupaan, toiset naureskelevat ja hyppivät nurmikon laidassa lämpimäkseen. Jere päättää hänkin jo lähteä pankolleen nukkumaan, kun läpi joukon käy kuiske:

— Puu huojuu!

Suurselän honganlatva huojuu kirveen alla. Hakkaaja hihkaa ja hyppää kuin verikoira kuolevan hirven kylkeä vastaan.

Tytöt tukahduttavat parahduksensa. Latva hulmahaata verkalleen puolelle ja toiselle ikäänkuin jättiläisluuta ripsuisi taivaanlakea idästä länteen.

Tuo luonnon ihme tarvitsi vuosisatoja kasvaakseen näin suureksi. Satoina keväinä ja kesinä se imi suoniinsa maan ilman ja auringon salatut voimat! Kun tappava ase on sattunut puun sydämeen, on kohina latvassa ollut kuin kuolevan korinaa ja ruumis on vavisnut ja ryskänyt. Puun ääni on ollut kuin Suurselän ääni paukkuvina pakkasöinä, kun jäät vahvistuvat ja halkeavat railoiksi... Yhä nopeammin ripsuu latva tähti-taivasta. Runko huojuu. Haava tyvessä suurenee suurenemistaan. Puu on jo kuin haavoitettu otus, joka ei tiedä minne paeta. Se värisee ja notkuu, ulina kuuluu ikäänkuin syvältä maan sisästä, sieltä minne käsivarrenpaksuiset, keltaiset juuret ovat uponneet. Vihdoin käy läpi ilman rytinä, joka on kuin parahdus, suuri suhahdus täyttää ilman ja perustuksia myöten tömähtää maa, kun vuosisatojen puu kaatuu.

Suurselän honka kaatui.

Jumalan puu kaatui.

Se saattoi tapahtua, se tapahtui ja nyt saattaa tapahtua mitä hyvänsä.

Hampaat kalisten seisovat naiset paikoillaan, saamatta sanaa suustaan. Kaukaa tulleet miehet yrittävät tehdä pila. Maiju nyyhkyttää, ruotivaivainen seisoo

kädet ristissä ja sopertelee jotakin. Kaikki he tuijottavat taivaanrantaan, joka nyt on paljaana, tuijottavat tuijottamistaan ikäänkuin odottaisivat, että honka nousisi takaisin paikoilleen. Toiset puut tuntuvat yksinäisiltä ja oikovat ikäänkuin avuttomasti oksiaan.

Äkkiä seisoo Joili joukon edessä. Hän on peloittavan näköinen. Kasvot ovat kuin kuolleella, hiki kiiltää otsalla, silmät ovat elottomat ikäänkuin eivät näkisi. Hän kävelee kuin humalassa, käsivarret heiluskelevat puolelle ja toiselle.

— Orja, ähisee hän Jeren edessä, — joko nyt uskot? Vai vieläkö kaadan kuusen ja koivun ja... ?

Jere ei vastaa. Hän seisoo kuin paleltuneena maahan kiinni. Hän näkee sinisten varjojen liikkuvan nurmilla. Yksi varjoista tulee häntä kohti. Se on kenraalivainaja, hänen hopeinen partansa välkkyi kuutamossa. Hän ojentaa käsivartensa ja käy kiinni Jereen ...

— Herra Jeesus siunatkoon!

Jere sanoo sen ja kaatuu maahan sitten.

Naiset tarttuvat hänen käsipuoleensa. Hän ei nouse. Miehet kantavat hänet tupaan. Silloin lepää jo hänen kasvoillaan kuolema.

— Honka hänet otti! kuiskaavat naiset. — Se oli se viideskymmenes vuosi...

Pikku Maijun posket ovat valjenneet ja hän hytkii vilussa ja tuskassa.

Joili ei välitä hänestä, Joili ei koskaan ole välittänyt eikä koskaan tule välittämään! Kuinka tylysti hän työnsi hänet luotaan, kun hän piteli häntä ranteesta ja rukoili kaikesta sielustaan ja mielestään. Joili ei rakasta häntä eikä tule rakastamaan — Joili rakastaa toista. Joili on onneton hänkin, sillä sitä toista ei hän koskaan saa. Hän vihaa sitä siksi, ettei saa rakastaa. Poloista Joilia.. .

Ja Maijua poloista!

Mitä teki sinä iltana morsian, kun ei hän kävellyt kuutamossa eikä niinmuodoin kuullut lastujen sinkoilevan eikä edes maan tömähtävän kun jumalanpuu kaatui?

Hänen huoneensa oli lämmin, sammuva hiilos punaili

seiniä ja hän kirjoitti kirjettä armaalleen. Hän ei kuulut eikä nähnyt.

Aamulla läksi hän puistoon hoitamaan kukkasia ja hämmästyti avaruutta, mikä ympärillä vallitsi. Taivaanranta tuntui oudon suurelta ja paljaalta, mutta hän ei ymmärtänyt miksi, luuli vain että silmät näkivät jotenkuten väärin. Ajatuksissaan astui hän kalliota kohti: häntä vastaan tuli tuoreita valkoisia lastuja ja niitä tuli tulemistaan. Samassa näki hän jättiläisen maassa, näki valkoisen kannon ja ymmärsi, että tuho oli tullut itse hänen puistoonsa ja vienyt pyhimmän puun.

Hän hätääntyi ja käyttäytyi niinkuin ihminen, joka vielä luulee olevan jotakin pelastettavissa ja etsii apua. Mutta vihdoinkin meni hän aivan neuvottomaksi.

Hän ei itkulla saanut kaatunutta kasvamaan!

Joutuisivatpa häät! Mitä siitä, ettei huoneusto vielä ole valmiiksi korjattu — pääsisipä täältä pois! Toki kärsimykset sitten loppuvat kun on erossa kaikesta!

Mutta hän erehtyy! Kärsimykset eivät lopu, sillä hän ei aiokaan tehdä selvää eroa, hän ei eroa kaikesta. Hänen uusi kotinsa on ihan liian likellä Louhilinnaa. Siihen kaupunkiinhan täältäpäin tuotteet viedään. Ja kaupungin komein rakennus, jossa uusi koti tulee olemaan, on juuri torin varrella jonne maalaiset tuovat kuormiaan. Ja lisäksi kehoittaa Kaarina lukemattomia vanhoja ystäviään käymään tervehtimässä. Hän aikoo päästää heidät kotiinsa. Kovin hän on varomaton: sc, joka rahasta myy muistojen kodin, joka päästää käsistään vuosisatojen perinnön, se katkaiskoon samalla kaikki siteet. Älköön hän milloinkaan tutkistelko mitä sille kulmalle kuuluu, vaan tukkikoon korvansa, jos joku yrittää jotakin kertoa. Joka kerran syntymäkotansa myy, se upotakoon sen ajan tapahtumat kuin kiven kaivoon. Silloin jää sielun pohjalle vain kaunis suru ja tyyninä iltoina saattaa sielun pohjalta nousta kuvia ja säveliä, jotka tuovat kyöneleet silmiin mutta jotka eivät raasta verille. Koko mennyt aika on kuin satukaupunki, joka upposi meren pohjaan: joskus kirkkaalla säällä saattaa sieltä kohoilla linnojen kupukattoja ja kirkkojen torneja, jotka siintävät ja välkkyvät.

Syyssateiden jälkeen nousee kylmänkelmeä viiru tai-
vaanrantaan. Talvi tuntuu ilmassa ja morsian menee
puutarhaan pelastamaan kukkia. Koko sylykset punai-
sia kukkasia kantaa hän sisään. Ne ovat vielä tuoreina
kun hääpäivä koittaa vaikka ensi lumi lepää routaisella
cnaalla.

Lunta on niin paljon, että sulhanen reellä tulee taloon,
yhtenä ainoana yönä on satanut lunta niin paljon.

Huoneissa lemuavat ansarikukat, sukulaisten terveh-
dys kaupungista. On surkastuneita ruusuja ja kieloja.
Ne tuoksuvat väkevästi näin kuollessaan.

Louhilinnan tulipunaiset kukat hehkuvat lemuamatta.
Kyyneltä vuodattamatta, vakavana ja valkoisena astuu
morsian vihille.

Hänen ympärillään valuvat kyyneleet — Louhilinnan
alustalaiset surevat. He täyttävät huoneet sarkatakeil-
laan, kotikutoisilla sarsihameillaan, vakavilla kasvoil-
laan ja kyynelillään. Muita vieraita ei juuri olekaan.

Päivällisten päätyttyä veisaavat he virren. Se on
kiitos- ja ylistysvirsiä, mutta iloiset eivät häät ole. Ne
ovat paremmin kuin hautajaiset.

Virren päätyttyä katoaa morsian. Hän hiipii morsius-
puvussa puistoon. On jo hämärä, mutta lumi valaisee.

Hän astuu ennen poljettua polkuaan, ohi kesäisten
kukkalavojen, ohi nurmien, joilla lapsena leikki, ohi
puiden, joiden juurella tuulen humua kuunteli, ohi muis-
tojensa hän astuu. Hän vaeltaa ohi entisen elämänsä,
ikäänkuin se kuvina olisi kahden puolen tietä, vilun
puistattamalla hän pysähtyy hongantyingän ääreen.
Hänen valkoinen pukunsa valuu lumeen, hän sulaa
yhteen maiseman kanssa, sulaa sen kanssa yhdeksi niin-
kuin niin monesti ennen, mutta nyt viimeisen kerran.

Rannat hohtavat valkeuttaan, keltaiset lehdet vielä
lepattavat puissa. Pakkanen on yllättänyt metsät leh-
dessä eikä tuuli vielä ole ehtinyt niitä viedä. Taivas on
lyijynkarvainen, lunta täynnänsä. Järvi vetäytyy hil-
jalleen jäähän.

Morsian vapisee vilusta. Mutta kaikki hellyys mitä
hänen sydämensä elinaikanaan on tuntenut, tulvii yhtä
haavaa rintaan kuumana. Kaikki maailman kauneus
asuu siinä mitä silmä nyt viimeisen kerran katselee.

Kaikki anteeksianto ja kaikki anteeksipyynnön jano nyyhkyttää sielussa.

Kun voisi sieluunsa syövyttää tämän kaiken, kun voisi vereensä imeä tämän kaiken, niin ettei siitä koskaan eroaisi! Kun voisi nämä kuvat juottaa silmänsä kalvoon, kun voisi tämän sävelen painaa korvansa pohjaan ikiajoiksi!

Täytyy lähteä.

Hän kokoaa tahtonsa ja pääsee pois kalliolta. Hän käy läpi puiston, ohi puiden ...

Mutta kuin unessa hän antaa riisua kruununsa ja huntuksa ja pukea ylleen matkavaatteet. Hiljaa seisoo alustalaisten joukko kuomireen ympärillä, kun hän siihen nousee. Hänen ympärilleen tuodaan kukkasia. Valkoiset ovat hänen kasvonsa, kukkasat jäätyvät.

Hänen päänsä painuu Viktor Cederin olkapäälle ja hänen väkevä käsivartensa kiertyy hänen ympärilleen. He ovat nyt mies ja vaimo.

He ajavat Louhilinnan portista. Suuria lumihahtuvia putoelee ja keltaiset lehdet lentävät alas mäkeä, saataten heitä matkalle.

Ja nyt saavat metsät kaatua! Se, joka niitä rakasti, on poissa.

Ja kaatuvat puut poikinensa, vain pienet puulapset jäävät. Paukkuu, rytisee ja voihkaa. Kaiku kuljettaa äänet Ronkaan korvesta Kaakin kankaalle ja ympäri Louhilinnan lääniä. Valitus viiltää pitkin puiden latvoja, linnut, pelästyneet, kodittomat linnut pakenevat.

Nyt saavat taivaan linnut ja korpien pedot etsiä muualta suojaa. Louhilinnan ylpeät metsät ovat menneet, mennyt on Louhilinnan loisto.

VIII

Seurahuoneen juhlasalista alkaa yleisö jo poistua. Joka ovenavauksessa välähtää näkyviin ruusunkarvainen punerrus, samalla paisuu valssin sävel voimakkaammaksi, kuin autereen läpi häämöttää tanssivia pareja ja tulvii vastaan hajuvesien ja tupakinsavun sekainen ilma.

Kylmässä eteisessä ojentavat uniset ovenvartiat yleisölle päällyysvaatteet. Kuuluu kuparirahan kilinää ja huudahduksia juhlan onnistumisesta.

portaissa odottamassa seuraansa seisoo nuori nainen, hartioilla tummanpunainen viitta, päässä valkoinen huntu. Viitan sisästä näkyy sinertävä silkkipuku, pitsitettyjä liepeitä ja valkoinen suippokärkinen kenkä. Käsi, joka pitää liepeitä koossa, peittyy laskoksiin, mutta käsi-varsi jää paljaaksi koristeenaan kaltainen rannerengas. Untuva-päärmäisen huivin sisästä näkyvät nuoret kasvot, kiiltävä, pellavanvaalea tukka ja hymyilevät silmät. Hän hyräilee vieläkin valssin säveltä, joka kuuluu tänne asti. Hänet on liian aikaiseen temmattu tanssin pyörteestä ja hän jatkaa iloa vielä tässä.

Hän on varatuomari Cederin nuori rouva, Kaarina Ceder.

Varatuomari astuu verkalleen alas portaita, päässä moitteettoman kiiltävä silinteri. Hänen rinnallaan astelee tuomari Färling rouvineen. Kun Viktor pääsee vaimonsa rinnalle, karkaa Kaarina hänen käsivarteensa ja tanssii sen varassa alas portaita.

He ovat, kuten tavallisesti, olleet yhdessä Färlingien ja Pitkäpäiden kanssa. Nämä perheet ovat Cederin vanhoja tuttuja ja hänen nuori rouvansa on heti avosylin suljettu heidän piiriinsä.

Märta Färling ja Siiri Pitkäpää ovat paljon kasvataneet Kaarinaa, sillä oikeastaan hän oli aivan ilman kasvatusta kun heidän käsiinsä joutui. He hänet ovat toimittaneet tuttaviansa piiriin, he hänet ovat tutustuttaneet elämään Helsingissä. Olof ja Greta ovat niin paljon ulkomailla, Erik ja Anna eivät ole Kaarinalle niin paljon kuin olisivat, jos perheet kuuluisivat samaan kieliryhmään. Varatuomari Ceder on suomenmielinen — hyvin siivo kyllä, ei kenelläkään ruotsinmieliselä ole syytä häntä kaihtaa, eivät he sitä teekään, päinvastoin he yhä enemmän ovat ruvenneet käyttämään häntä asianajajana. Mutta klubit, kokoukset ja hovit vievät joka tapauksessa Cederit toiseen leiriin ja Kaarinan ja hänen sukulaistensa välinen seurustelu tapahtuu yksinomaan perhepiirissä.

Färlingit, Pitkäpää ja Cederit kuuluvat siihen varak-

kaaseen sivistyneitten suomenmielisten ryhmään, jossa kotikielenä on ruotsi, mutta lapset käyvät suomalaista koulua ja käyttävät hekin koulussa välitunneilla ja yleensä seurustelukielenään ruotsia. Näihin perheisiin saapuu tukuttain keräyslistoja eivätkä ne koskaan palaa tyhjinä. Kansallisteatterin ensi-illoissa ovat Färlingit, Pitkäpää ja Cederit säännöllisesti — heidän paikkansa ovat permantoaitiossa. Useimmiten kyllä rouvat yksinään saavat hoitaa velvollisuuksia teatteria kohtaan, herroilla on matkoja, kokouksia ja muuta sellaista.

Märta Färling ja Siiri Pitkäpää ovat ainakin viiden-toista vuoden aikana olleet huomatuimpia teatterin ver-raten vaatimattoman yleisön joukossa. He ovat aina olleet hyvin puetut ja esiintymisessään itsetietoiset. Märta rouva on upea ja komea, vilkkaat kasvot — tosin ei millään lailla kauniit, mutta epätavalliset ja pirteät. Märta rouvalla on rohkea ryhti ja suu täynnä rohkeita sanoja. Hän ei vielä milloinkaan ole jäänyt vastausta vaille. Häntä ihaillaan ja panetellaan ja ne jotka enim-män panettelevat, ovat kuitenkin ensimmäisinä otta-massa vastaan hänen suosionosoituksiaan, jos hän suvait-see niitä antaa. Märta rouva on hyvin suorasukainen ja sen kautta peloittava. Suuri joukko suomenmielisten huomatuimpia nuorukaisia ja vanhojapoikia on liehi-tellyt häntä. Märta rouva pitää miehistä eikä sitä ensin-kään peitä. Hyvänen aika, millä hän aikansa kuluttaisi kun hänen miehensä on niin paljon poissa! Viktor Cederkin on aikoinaan viettänyt vapaat hetkensä hänen kauniissa keltaisessa budoarissaan, josta kaupungilla kerrotaan niin tarumaisia juttuja . . . Märta käyttää mie-lellään koristuksia, pitsejä ja kevyitä hetaleita. Hänen seurustelupukunsa ovat hiukan uskalletusti kaarretut, hänellä on kauniit olkapääät ja täytyyhän hänen saada niitä näyttää.

Siiri Pitkäpää on tumma, pehmeäihoinen kaunotar, pitkä, solakka ja tyyni. Hänen silmänsä ovat suuret ja hämmästyneet. Hän on erinomaisen monipuolinen ja aikaansa seuraava. Hän ahmii kaiken uudemman kir-jallisuuden, hän lukee filosofiaa, hän käy sinfoniakon-serteissa, hän puhuu maalaustaiteesta kuten tuntija kon-sanaan. Mutta näillä kaikilla taipumuksillaan hämmäs-

tyttää hän kerrassaan vanhat tuttavansa, sillä vasta hänen vanhemmilla päivillään ne ovat hänessä heränneet ja juuri kun maailma vähimmin odottaa, ne tulevat päivänvaloon. Tähän saakka hän esimerkiksi ei milloinkaan ole osoittanut musikaalisuuden oireita eikä edes hänen kodissaan ole ollut soittokonetta. Yhtäkkiä ostetaan taloon konserttiflyygeli. Siiri rouva hankkii sarjalipun sinfoniakonsertteihin ja syventyy suurten säveltäjien elämäkertoihin.

— Äsh, että nyt viitsit! sanoo suorasukainen Märta rouva.

Siiri suuttuu kuin pippuri, mutta hieroo pian taas sovintoa, hän kun on Märtaan niin tottunut, ettei hän voi elää ilman häntä. Märta sopii paikalla, hän ei koskaan kanna vihaa ketään vastaan.

Siiri rouva käyttää usein samettipukua. Hänellä on kaunis kaula ja kallisarvoiset helmet. Aluksi tekee hän paljon vaatimattomamman vaikutuksen kuin Märta, joka on niin suulas, mutta vähitellen hämmästyttää Siiri salatuilla tiedoillaan. He eivät kumpikaan ole mitään yhdistysihmisiä. Kokouksissa he eivät koskaan käy eikä kärsi ompeluseuroja. He elävät enimmäkseen kodissa, järjestäen suurella tottumuksella päivällisiä miestensä mahtaville asiatuttaville. He osaavat pitää seuraa kenelle hyvänsä, heillä ei seurustelussa milloinkaan synny mitään kiusallista vaitioloa. Miltei joka vuosi tekevät he joko yksin tai miestensä kanssa pienen matkan Norjaan tai Rivieralle tai Kööpenhaminaan. Heidän nimensä on aina arpajaisvoittoja vastaanottavien naisten luettelossa. Heidän palvelustyttönsä esiintyvät, avatessaan ovea eteisessä, valkoisessa pitsimyssyssä, vyöllä pieni, tärkätty esiliina, kuten palvelustytöt ulkoilla. Hopeatarjottimella tuovat he nimikortit herrasväellensä. Märta ja Siiri ovat tottuneet siihen, että heidän miehensä ovat enemmän poissa kuin kotona. He elävät omaa elämäänsä eikä utele miestensä asioita. Miehet puolestaan eivät surkeile rahoja — rouva saa niin paljon kuin tahtoo. Miehen asema vaatii, että hän käy hyvin puettuna ja että koti on kaunis. Palvelijoita pitää olla tarpeeksi — ja riitaa heidän kanssaan riittää yllin kyllin. Märta rouvalla palvelustytöt sentään pysyvät

pari kolme vuotta, mutta Siiri rouvalle ovat he raskas risti, raskain tässä maailmassa.

Näiden molempien naisten johdolla on Kaarina Ceder astunut Helsingin elämään. Hän on noussut kermaksi sen kerman päälle, hienoimman arpajais- ja premiääriyleisön joukkoon. Vaistomaisesti ovat nämä naiset määränneet, että Kaarinan on pukeuduttava viimeisen muodin mukaan, he ovat tulleet hänen mukaansa kauppoihin, hän kun on ollut Helsingissä outo, he ovat vieneet hänet ompelijattarensa luo, he ovat neuvoneet ja opastaneet häntä kaikessa. Kaarina on ollut nuori, viisitoista vuotta heitä nuorempi, kokematon ja kiitollinen hyvistä neuvoista. Hänen kodissaankin on enemmän Märthan ja Siirin aistia kuin Kaarinaa itseään. Kun hän meni kihloihin, ei hänellä ollut halua mihinkään — silloin Märta ja Siiri hänen sulhasensa kanssa hankkivat huonekalut heidän ensimmäiseen kotiinsa maaseutukaupungissa. Nyt he taasen ovat olleet auttamassa kuntoon heidän helsinkiläistä kotiaan. Kaarina on kaiken aikaa ollut kiitollinen. He ovat niin käytännölliset ja taitavat, he tuntevat kaikki puodit ja heille ollaan niin kohteliaita. Onhan sentään monta asiaa, johon eivät he ole saaneet Kaarinaa kasvatetuksi. Suuret päivälliset esimerkiksi ovat yhä Kaarinan kauhistus. Vaikka on hankittu hyvä keittäjätär ja Viktor on valmis uhraamaan rajattomat summat päivällisten onnistumiseen, kärsii Kaarina ja pelkää. Hän ei opi pitämään keskustelua vireillä, mieliala on kankea ja ikävä, vaikka Viktor puhuu ja ystävättäret puhuvat ja tekevät parastaan. Märthalla on kaksi keppihevosta, joita hän ohjaa keksimällä yhä uusia ja uusia puolia asiassa. Hän ivaa suomenmielisiä ja hän ivaa juristeja.

— Te olette sentään itse suomenmielinen! huomauttaa joku vieraista.

— Minä! huudahtaa Märta ja painaa käden upealle povelleen. — Missä suhteessa? Siinäkö, että minä osaan suomea?

— Ei, mutta onhan teidän sympatianne suomenkielen puolella.

— Erehdys! Mistä te sen päätätte? Jos suomenkieli

olisi minulle rakas, käyttäisin sitä. Minä en koskaan käytä sitä.

— Nyt sinä teet itsesi huonommaksi kuin olet!

Olen itse kuullut teidän käyttävän suomea...

— Joskus ... kaksikymmentä viisi vuotta sitten koulun päättäjäisissä — niinkö?

— Ei, vaan paljon myöhemmin. Trettifemmassa näyteltiin pieni kappale, jossa teillä oli pääosa ja jossa te ...

— Tunnustan, tunnustan! Ja ulkomailla minä niinkään heittelen ympärilleni suomalaisia runonpätkiä. Se on niin originellia olla Suomesta ja osata suomea. Mutta täällä kotona!

Vihdoin viimein, kun keskustelu on tyhjentänyt itsensä, sanoo hän:

— Myöntäkää te vain kaikki, että se kieli, jonka asiaa te ajatte, ei ole teille mikään sydämen kieli. Se on jonkinlainen paraadihevonen, joka juhlatilaisuuksissa, syötettynä, suittuna ja harjattuna talutetaan nähtäväksi. Mutta kun juhlat ovat menneet, kuljetetaan hevonenkin taas pilttuuseensa. Ole siellä! Ja siellä se on, hyvä jos muistetaan viedä olkia eteen!

Hilpeää ei Cederillä koskaan ole. Emännän mieliala painaa ilmaa. Se on Viktorille todellinen huoli eikä asiaa saa paranemaan vaikka Märta ja Siiri kuinka neuvoisivat.

Heidän vaikutuksensa ja Helsingin ilma ovat yleensä tehneet Kaarinalle hyvää. Hän oli sairas kun hän sieltä pikkukaupungista tuli. Viktor on kertonut hänen kärsineen romanttista ikävää vanhaan kotiinsa. Hän oli aina kiivennyt kaupungin harjulle ja tuntikausiksi jäänyt katsomaan kotipuoleensa ja hän oli ollut näkevinään kuinka taivaanranta harveni. Viktorin olisi alituisesti pitänyt istua hänen vieressään, käsi hänen kädessään. Hän tietysti ei sitä voinut! Hänen täytyi matkustaa pois ja kun hän palasi, oli pikku rouva entistä huonommissa voimissa. Hänelle oli Viktorin poissaollessa taasen kerrottu ryövärijuttuja entisestä kodista. Käytännöllisenä ja rakastuneena miehenä — niin, niin, Viktor oli rakastunut, vakavasti ja pysyväisesti rakastunut — hän ymmärsi, ettei tämä käy. Ja hän möi pois koko toimintonsa ja muutti Helsinkiin. Pieni ulkomaanmatka vielä

ja pikku rouva parani ja kukkii niin, että koko Helsinki sitä ihmettelee.

Kaarina on todella herättänyt huomiota, ensiaikoina kalpealla, väsyneellä kauneudellaan, sitten ruusuisella nuoruudellaan, joka vasta nyt näyttää puhjenneen kukkaan. Kaksikymmenviisivuotiaana tanssii hän valloittomasti kuin helsinkiläiset seitsentoistavuotiaat ja vielä kaksikymmentäyhdeksänkin vuotiaana hän tanssii. Aluksi hän kyllä koettaa muistaa ikäänsä ja arvoansa, muita muiden tanssiessa hänen tulee uni ja kun joku sitten tulee pyytämään häntä tanssiin,, unohtaa hän, että on niin vanha, ja lähtee lentoon ja ilakoi niinkuin entisinä aikoina. Ja hän saattaa unohtaa, että sali on täynnä väkeä ja karata tanssitoverinsa käsistä suoraan miehensä kaulaan ja puhjeta puhumaan:

— Viktor, Viktor, on niin äärettömän hauskaa! Voi kun et sinä tanssi! Etkö sinä nyt voisi. . .

Ja hän tumpuloi hänen valkoisen kaulaliinansa vinoon, silittelee hänen kaljua päälakeaan, katsoo häntä silmiin ja veikeilee ja lavertelee, kaiken aikaa keinutellen itseään tanssin tahdissa.

— Mutta jos sinä koettaisit... Kuule, kun minä tiedän, ettei kukaan osaa niinkuin sinä! Voi kuinka sinä yhden, yhden kerran tanssisit minun kanssani.

Hänen miehensä sitaisee ihastuneena hänen silkkiin sidottua vyötärystään ja antaa hänen tumpuloi da ja silitellä ... Hän on ylpeä kauniista vaimostaan, jota kaikki ihailevat, hän kuiskaa hänen korvaansa, että on niin hauska istua tässä ja katsella omaa ruusunnuppua, joka on ihanampi kuin kaikki muut. Ja kun samassa nuori mies pysähtyy tekemään kohteliainta kumarrustaan Kaarinalle, omistaa Viktor sen itselleen, nyökäyttää armollisesti päätään ja luovuttaa vaimonsa tanssitettavaksi. Ja Kaarina lihoittelee pois hehkuvien poskin, hiukset hulmuten, suu kaiken aikaa puhellen ja hymyillen.

Nuoret puhuttelevat häntä suomeksi. Osaahan hän suomea, mutta hän ei puhu kirjakieltä, vaan kotiseutunsa murretta. Omituisen vaikutuksen tekee mehevä talonpoikaiskieli hienon silkkipukuisen naisen suussa. Hänen ilonsa tarttuu ympäristöön. Vanhat harmaat herrat, jotka ovat ostaneet hänen arpa-maljansa tyhjäksi

ennenkuin kenenkään muun myyjättären, hymyilevät, kun hän tanssii ohitse. Vanhat rouvat, jotka eivät edes ole hänelle esiteltyt, sitaisevat harsoa, joka liihoittelee alas hänen olkapäältäään, tyttöset, jotka tänä iltana ensi kertaa kantavat pitkää hametta, karkaavat ottamaan kukkaista, joka putoaa hänen poveltaan ja kun hän hiestyneenä ja pyörriksissä pysähtyy nurkkaansa, ottavat Siiri ja Märta häntä kiinni kädestä ja vetävät luokseen.

Oi, tanssi on niin hauskaa, ettei ole olemassa mitään niin hauskaa!

Ja vielä astuessaan alas portaita kulkee hän kuin tanssin tahdissa.

— Ihmettelen minä sinua Viktor, sanoo Siiri rouva, — ettet sinä ole mustasukkainen.

Viktor nauraa hyvillään.

— Varo, varo, pistelee Märta, — se päivä voi tulla, jolloin hän huomaa, että sinä olet vanha kaljupää ja kettu, kuten kaikki juristit!

Tuomari tarttuu lujemmin vaimonsa käsivarteen ja koettaa nauraa. Se on vähän väkinäistä.

Ulkoilma soluu mereltä päin heidän kasvoilleen kuin märkä, vilpoinen vaate. Päivänvaloa ei vielä tunnu, taivas on kuulakka ja tähdessä. Jää välkkyä, kirjavanaan lumitäpliä, joita tuuli on kasannut. Kadut ovat paljaat, muutama ajuri torkkuu torilla, jostakin etäämpää kuuluu rattaiden rytinää.

— Ette te tänä yönä saa paljon nukkua, sanoo Färling Viktorille.

— Aamulla siis lähdet? On miltei kevytmielistä tällaisen yön jälkeen lähteä ajamaan sellaista asiaa.

— Noo, minä tunnen sen niin tarkoin.

— Niin, sinä voit palata kuuluisana miehenä. Onneksi olkoon.

— Koska palaat? sanoo Märta rouva, mutta lisää samassa: — ei, ei, sitä ei koskaan pidä herroilta kysyä, he eivät sitä kuitenkaan tiedä!

— Sinä jäät taas yksin, sanoo Siiri Kaarinaa hyvästellessään. — Mutta muistakin, ettet istu siellä kotona itkemässä. Tule meille. Tiedät, että voit olla yötäkin.

— Ei hän kuitenkaan tule, nauraa Märta. — Minä olen aivan lakannut häntä pyytämästä. Hän kai tahtoo

itkeä yksinäisyydessään. Sanovat itkemisen olevan niin suloista. Minä en itke minä... Viheltäkää, viheltäkää, vievät kaikki ajurit... !

— Palaa nyt suurena miehenä, Viktor!

Färlingit ja Pitkäpäävät jäävät kävelemään, Cederit nousevat rattaille. Kaarina kääntyy vielä kerran taakseen ja viittaa paljaalla kädellään. Viktor nostaa silinteriään, nostaa kauluksen pystyyn ja kiertää käsivarren vaimonsa ympäri.

Rattaat rämisevät, katulyhdyt palavat sameina kahden puolen, kivimuurit törröttävät mustina ja kuolleina. Viktor vaipuu ajattelemaan oikeusjuttuansa. Se on sellainen hämähä, epävarma juttu, jommoisissa asianajajat saavat mitellä voimiaan, ja joissa vain heidän kekseliäisyytensä määrää voiton. Hänen täytyy tuo juttu voittaa, hänellä on takanaan sellaisia koukkuja, että... että... ! Ja hänellä on puolustuspuhe valmiina — sellainen puolustuspuhe, että sen täytyy panna ihmiset vapisemaan... !

Kaarinan kasvoista on kuin pyyhkäisemällä mennyt äskeinen hilpeys. Häntä vaivaa tämä puhumattomuus. Miksi aina käy niin, että he vaikenevat kun jäävät kaksin? Hän vilkaisee salavihkaa Viktoriin: silinterin alta näkyy komea nenä ja kalpeat, lihavahkot kasvot. Silmät katsovat jonnekin kauas pois, ne ovat jossakin aivan toisaalla. Tietysti huomisessa matkassa. Mutta eikö hän voisi puhua siitä vaimolleen? Kaiken mitä Kaarina siitä tietää, on hän kuullut Märthan kautta... Vähitellen lähtee Kaarinankin ajatus kulkemaan omaa latuansa, se menee sinne minne se aina menee, kun taivas on kirkas ja tähdessä: siellä, siellä, kuinka siellä nyt onkaan kaunista!

Rattaat pysähtyvät nelikerroksisen kivimuurin eteen. Toisen kerroksen ikkunarivin alla kulkee suuri kilpi, mustat kirjaimet valkoisella pohjalla: *Asianajaja Viktor Ceder Sakförare*. Kilpi kiertää kulman taakse ja toistaa siellä samat sanat. Se hallitsee kaikki heidän ikkunansa, koko heidän asuntonsa. Viktor maksaa ajurille, Kaarina odottaa ovella, kasvot yhä tähdätyinä taivasta kohti. Huivi valuu niskaan ja yksityiset hiussäikeet kimmeltelevät... Viktor valaisee avaimen-

reiän pienellä taskulyhdyllään, avaa, päästää huomaa-
vasti vaimonsa edellä ja valaisee taasen portaat.
Kumeasti kaikuvat askeleet nukkuvassa talossa. Toi-
sessa kerroksessa on kaksi ovea rinnan, niiden päällä on
yhteinen suuri nimikilpi, joka toistaa samat sanat kuin
ulkopuolinen kilpi. Oikeanpuoleisen oven päällä on
sanat *K o n t t o r i* *K o n t o r*, vasemmanpuolisessa
ovessa *Y k s i t y i s a s u n t o* *P r i v a t v ä n i n g*.

Kaarina livahtaa eteiseen, kiertää sähkön palamaan,
viskaa viittansa naulaan ja tulee saliin: suuri huone,
kiiltävä parkettilattia, katossa kristallikruunu, jonka
hiotut lasit välkähtävät ja luovat seinille valotäpliä.
Flyygelin kansi, palmujen jättiläislehvät, punertavat
silkkipääilykset huonekaluissa, taulujen kultakehykset

kaikki välkähtää valossa joka tulee eteisestä. Vain
marmorikuvat jalustoillaan pysyvät kylminä ja him-
meinä. Ruokasali on sekin suuri huone, seinät lämpöi-
sen punaiset, tuolit ja pöydät raskasta, vakavaa tammea.
Emäntä sytyttää tulen makuuhuoneen punakupuiseen
kattolamppuun. Suuret englantilaiset parisängyt ovat
kohollaan hienoa liinaa ja pehmeitä peitteitä, pesupöy-
dän levy on kiiltävää marmoria, leposohvaa peittää
iloinen italialainen vaate ja lattialla sen jatkona on val-
koinen talja. Suuresta peilistä tulee Kaarinaa vastaan
hänen silkkiin ja pitseihin puettu oma itsensä, mutta
kasvot, kasvot! Ne surevat ja miettivät jotakin, eivätkä
pääse tulokseen.

Pöydällä on suuri, ruskeahtava nahkalaukku avoinna
vieteriensä varassa. Kun Kaarina sen näkee, muistaa
hän, että Viktor matkustaa ja alkaa riisua tanssipukua
yltään ... Hame on takaa kiinni, hän ei saa sitä auki!
Palvelustytöt nukkuvat, ei ole muuta neuvoa kuin pyy-
tää Viktoria auttamaan. Ja juoksu jalan menee hän etei-
seen, solahtaa kapeasta tapettiovesta konttorin puolelle
ja on miehensä työhuoneessa. Viktor istuu suuren ame-
rikkalaisen kirjoituspöydän edessä ja selailee papereja.
Vihreällä himmennetty lamppu palaa hänen edessään,
paperien joukosta pistää esiin Kaarinan kuva. Se on
tyttöajoilta ja kehyslasin alla on ruoho, joka on poi-
mittu puistosta, siltä paikalta, missä Viktor ensinnä suu-
teli Kaarinan kättä .. . Kaarina katsahtaa arasti seuraa-

vaan huoneeseen, hän on niin tottunut siihen, että siellä aina on konttoristeja ja vieraita. Mutta oviaukko on mustana edessä ja huone tyhjänä.

— Suo nyt anteeksi, mutta auttaisitko sinä vähän . . . Minä en saa tätä auki. Tämä puku on niin hullusti tehty!

Ja Kaarina punastuu niin, että korvanlehdetkin ovat kuin veripisaroina.

Viktorin viralliset, harmaat kasvot elostuvat.

— Sinä kukkaseni, tiedäthän sinä millä ilolla...

Ja hän kääntää Kaarinan selän valoon päin ja alkaa päästellä hakasia. Kaarina tuntee hänen kuuman hengityksensä niskassaan.

— Kuinka sinä olet kaunis ...

— Kiitos . . . hullua tehdä hame tällä tavalla, puhelee Kaarina, painelee käsiä poskiaan vastaan ja yrittää lähteä. — Kyllä minä nyt pidän huolta, ettei hameitani enää ikinä tehdä näin...

— Sinun pitää teettää ne kaikki sillä tavalla. Teetä ne kaikki sillä tavalla. ..

Kaarina ei pääse mihinkään, häntä tukahduttaa. Viktor suutelee, suutelee.

Minä otan kylmän kylvyn, päättelee Kaarina, vihdoin juostessaan takaisin makuuhuoneeseen. Ja hän avaa jo oven kylpyhuoneeseen: siellä on valkoista ja vilpoista, seinät ja permanto ovat iloista punakirjavaa kaakelia, sieltä saa yöt päivät kuumaakin vettä. Mutta samassa muistaa hän matkalaukun: pitää ruveta sitä järjestämään!

Se on jokin suuri juttu se ylihuominen, sitä on jo kestänyt kauan, vaikkei hän ole tietänyt siitä mitään. Sen yhteydessä on murhia, murhapolttoja ja aviorikos ja ... Häntä niin hävettää, että hän aina vieraan kautta saa kuulla sen vähän minkä tietää miehensä asioista. Viktor puhuu Färlingille ja Färling Märtalle ja sitä tietä saa Kaarina tietonsa.

Kun Viktor vihdoin tulee makuuhuoneeseen, makaa Kaarina vuoteessaan, silmät suurina tähdäten kattoon. Silloin hän kysyy Viktorilta, miksei Viktor koskaan hänelle mitään kerro. Hän on niin paljon yksin, hän ajattelee niin paljon niitä asioita.,...

— Mutta minun kukkaseni, minä saan niistä jutuista

muutenkin niin kylläkseni. Tunnustan suoraan, etten tahtoisu tuoda niitä kotiini. Niissä on niin paljon rumaa... jos keneltä, niin asianajajalta sen seitsemät kerrat uhkaa mennä usko hyvän voittoon. En minä edes soisi, että minun kukkaseni kaikki ne asiat tietäisi. Siinä huomisessakin on niin paljon likaa ja rikosta, ettei.. .

— Mutta kun sinun täytyy niihin kaikkiin syven-
tyä .. .

— Minun! Mutta onhan se minun työni. Minun täy-
tyy koettaa selvittää ihmisten hämääntyneitä vyyh-
tejä ...

— Mutta minä jään aivan ulkopuolelle.

— Sinä olet minun silmieni ilo ja minun sieluni lepo,
kun minä väsyneenä ...

— Mitä yhteistä meillä oikeastaan on?

— Mutta kukkaseni! Koko kotimme, koko elämäm-
me .. . tämä huone .. .

Kaarinan posket kuumenevat.

— Mutta ajatuksia?

— Etkö sinä ole kertonut minulle kaikkea mitä mie-
lessäsi liikkuu .. . ? Et vastaa ... Mitä ... ? Sano!

— Ennen minä kerroin .. .

— Etkö enää .. . ?

— Sinulla ei ole aikaa kuunnella. ..

— Se on totta, minulla on ollut niin paljon työtä. ..
Onko sinulle tullut jotakin lisää? Rakastatko toista ...
Sano ... Jumalan tähden sano!

— Mutta Viktor ... Ei... ei... ei... Sehän on mah-
dotonta. Kuinka sinä sellaista kysyt.

— No niin, leikillähän minä oikeastaan. Kyllähän
minä kukkaseni tunnen.

— Kerrotko sinä koskaan minulle ajatuksiasi?

— Mitähän sinä mahdat luulla minulla olevan kerto-
matta! Mutta tiedätkö, kyllä meidän pitäisi ruveta ajat-
telemaan nukkumista.

Kaarina makaa käsivarret niskan alla ja tuijottaa
kattoon.

— Sinä menet taas moneksi päiväksi, älä jätä minulle
näitä ajatuksia, ota ne pois! Minä niin pelkään, että
meille tulee ero ...

— Aiotko sinä jättää minut? Sitä häpeää en ikinä kestäisi...

— Ei sillä tavalla, mutta henkisesti. Tarkoitin, ettemme joutuisi henkisesti erillemme...

Jos me joskus olemme kuuluneet yhteen! ajattelee hän jatkoksi, mutta vaikenee.

— Mitä henkistä yhteyttä sinä mahdat tarkoittaa? sanoo Viktor ja haukottelee. — Sitäkö, että sinä syvennytisit kaikkiin niihin juttuihin, joita minun täytyy käsitellä?

Kaarinalle tulee kuin seinä eteen. Viktorin äänessä on jotain tylyä, joka häntä tympäisee.

— Sinä olet taas niin hermostunut. Sinun täytyy muistaa, etten mielelläni toista kertaa voi muuttaa asuinpaikkaa. Täytyy ajoissa ruveta parantamaan tätä sinun tautiasi...

— Niin, sanoo Kaarina ja hiki nousee hänen otsalleen, — ehkä me koetamme nukkua.

Viktorin hengitys käy yhä tasaisemmaksi.

Kaarina jauhaa ajatuksia, jotka hän on läpikäynyt satoja kertoja ja joiden ympärillä hän aina yksinäisyydessä kiertää kuin vanki kivipöytänsä ympärillä.

Minä en ole sinun paras ystäväsi, puhuu hän ajatuksissaan miehelleen. Sinä kannat huolesi yksin, tai eikö sinulla ole huolia? Sinä pidät minua kauniina ja puetat minut kauniisti, sinä näyttelet minua maailmalle — jos minä tulisin rumaksi, mitä sinä silloin tekisit? Pitäisitköhän vielä minusta? Sinä ylpeilet siitä, että minusta pidetään — jos maailma minua kivittäisi, hylkäisitkö sinä? Sinä pidät minun sukuni vanhuudesta. Muistatko — kun me panimme kuntoon kotiamme, tahdoin minä viedä vanhat sukutaulut omaan kamariini, jonne kaikki muukin Louhilinnan vanha koottiin. »Kuka niitä siellä näkee?» sanoit sinä. Ja kehykset kullattiin uudelleen ja vanhat kuvat ripustettiin meidän uudenaikaiseen saliimme. Sinä esittelet niitä sitten kaikille, jotka meille tulevat. Kun minä ruokasalissa liikun, kuulen sinne: tämä on parooni se ja se, vaimoni äidin isä; hänen rouvansa oli syntyisin se ja se . . . Minä punastun sitä kuunnelllessani. Onhan se oikeastaan hyvin viatonta huvia, miksi sitä sinulta kieltäisin, kun sinä siitä pidät! Minä

olen muutenkin tuottanut sinulle monta pettymystä, kun en minä opi sellaiseksi emännäksi kuin Siiri ja Märta.

Viktor kuorsaa jo syvässä unessa. Kuinka hyvä uni hänellä on. Kaarina nukkuu vähän ja valvoessa pitää hän pitkiä puheluja Viktorin kanssa, tietysti vain ajatuksissaan. Hän tottuu niihin niin, että hän pitää niitä Viktorin poissaollessakin.

Sitten sinussa on, jatkaa hän tälläkin kertaa, muutamia pieniä piirteitä, joita en minä ymmärrä — ne ovat tosin nekin aivan pieniä ja viattomia. Sinulla on niin hirveän paljon kravatteja, monta sataa. Niitä on tuotu ulkomailta ja aina sinä vain tuot niitä lisää. Niitä on tummia ja kirjavia, vaaleita ja yksivärisiä, leveitä ja kapeita, sidottavia ja solmittuja. Sinä olet niistä kovin arka. Ja jollet sinä löydä mitään, joka sillä kertaa sopisi pukuusi ja makuusi, on tuulesi tarvelty. Tämähän on oikeastaan hyvin viatonta huvia! Miksi minä olen paha ja miksi minä tätä ajattelen! Sinulla on niin kehittynyt aisti, niin äärimmilleen kehittynyt väriaisti. Sinun on mahdoton vaaleiden vaatteiden kanssa käyttää tummia kenkiä, siksi sinulla on kaikenvärisiä kenkiä: vihreähtäviä, harmaita, valkoisia ja ruskeita, hevosennahkaisia, vasikannahkaisia, kilpikonnannahkaisia ja kankaisia. Minun pitäisi oikeastaan olla iloissani, kun sinä joskus huudat minua ja kysyt: mitkä kengät minä nyt otan, nämä harmaat vaiko kilpikonnannahkaiset? Mutta minä paha ihminen, minua naurattaa! Kai se johtuu siitä, että isällä ja veljillä aina oli vain aivan harvoja kravatteja. Ja aivan harvoja kenkäpareja. .. Kerran tulin minä huutamaan sinua telefoniin. Sinä kiiruhdit ja minä jäin hetkiseksi huoneeseesi. Näin jotakin, jota en koskaan ollut nähnyt: avonaisen laatikon, jossa oli kymmeniä purkkeja ja pulloja. Menin likemmä: ne olivat hiusvoiteita, rasvoja ja öljyjä, punaisia, valkoisia ja keller-täviä. Hiivin varpaillani pois, mutta kun olin päässyt tänne makuuhuoneeseen, nauroin, voi kuinka nauroin! Minun olisi pitänyt itkeä, sillä minun olisi pitänyt ymmärtää, että sinä paljon olit kärsinyt hiustesi lähtemisestä. Mutta sellainen minä olen, häijy ja paha!

Sinä olet sanonut minua pelastajaksesi. Mistä minä sinut oikeastaan olen pelastanut? Myrskysisestä elämästä,.

niinkö? Sanot muuttuneesi aivan toisenlaiseksi ja niin sanovat tuttavatkin, jotka ovat tunteneet sinut ennenkuin menimme naimisiin. Märta sanoo, ettei hän ikinä olisi luullut sinusta tulevan sellaista mallikelpoista aviomiestä. Mutta lapsia meillä ei ole. Olisi se sentään onnellista kun niitä olisi! En olisi koskaan yksin. Yölläkin kun heräisin, kuulisin niiden hengityksen. Ja kuinka me leikitteisimme ja nauraisimme! Nyt hyväilen minä vieraita lapsia Esplanaadissa. Märta nyökyttää merkittävästi päätään. En tiedä mitä hän tarkoittaa eikä minulla ole rohkeutta kysyä. Minä häntä välistä pelkään...

Mutta se on kaikista pahinta, Viktor, etten minä omista sinun sieluasi, sinun ajatuksiasi, sinun sisintä ihmistäsi. »Äsh!» sanoisi Märta, »ei juristilla ole mitään sisintä ihmistä. Ei hän tarvitse mitään uskottua samassa merkityksessä kuin muut ihmiset. Juristi tarvitsee vain riitaisia ihmisiä, kuten vissit syöpäläiset tarvitsevat likaisuutta. Juristi elää ihmisten riitaisuudesta, kääntelee ja vääntelee ja sotkee selvätkin asiat. Ja sitten tarvitsee juristi kauniin rakastajattaren, sama sitten kantaako se hänen nimeään vai onko se nimetön...» Minä pelkään. Märtaa, mutta onko hän oikeassa? Eikö sinulla, Viktor, ole mitään sisintä ihmistä ja etkö sinä kaipaa minun sisintä ihmistäni?

Joskus palatessa kaupungilta olen täällä ovemme edustalla tavannut ihmisiä, jotka ovat näyttäneet kovin onnettomilta. Minun on tullut paha olla, olen jo ollut menemäisilläni heiltä kysymään, mikä heidän on, mutta olen muistanut, ettet sinä tahdo minun sekaantuvan konttorin asioihin. Kerran tuli tänne nainen, hän ei mennyt konttorin puolelle vaan tuli suoraan tänne. Hän oli käynyt monta kertaa. Hän oli niin laiha, niin harmaa ja niin kärsineen näköinen. Vihdoin viimein menin itse häntä puhuttelemaan, sain kuulla, että hänen täytyy tavata sinua itseäsi ja ilmoitin hänelle millä junalla sinä tulet. Hän oli täällä ennen sinua, istui eteisessä ja tuijotti seinään. Hänen kasvoillaan oli suru, sellainen suru, joka on anastanut sydämen pohjia myöten, joka jo on tyhjentänyt kaikki kyyneleet, joka ei enää itselleen toivo

mitään lievennystä, vaan toimii yksinomaan pelastaakseen muille mitä pelastettavissa on.

Kun sinun tutut askeleesi kuuluivat portaista, avasin oven ja ojensin kynnykseltä vastaasi käsivarteni. Ja sinä olit juuri sulkemaisillasi minut syliisi, kun näit hänet takanani. Kuinka selvästi hänet vieläkin näen: puolipitkä musta takki, eheä mutta niin säästämällä ommeltu, että juuri ja juuri oli vaatekappaleeksi saatu, hattu vähän vihreähtävä, toisella syrjällä köyhä höyhentöyhtö, vasemmassa kädessä kinnas, jonka kaikki sormenpäät olivat parsitut. Kaiken tämän minä näin enkä kuitenkaan oikeastaan nähnyt mitään muuta kuin hänen kalpeat, näivettyneet kasvonsa ja silmät, joista puhui sammunut hätä ... Sinä työnsit minut käsistäsi ja sinä kasvoit hänen eteensä armottomaksi ja kovaksi. Sinä puhuit äänellä, jolla konnaa puhutellaan, sellaista, jolle ei ole olemassa anteeksiantoa eikä parannusta, ikuisesti tuomittua olentoa. Sinä käskit minua pois ja minä koetin mennä, mutta en minä päässyt kuin salin ovelle. Kuulin hänen sammuneen äänensä huutavan kuin haudan takaa ja kuulin taasen tuomarin äänen jylisevän kuin pilvistä. Hän huusi minuakin avukseen, minusta tuntui siltä kuin hukkuva ihminen olisi tarttunut kiinni polviini ja minä armottomasti olisin työntänyt häntä syvyyteen hukkumaan. Ja vihdoin näin minä sinun komentavan hänet menemään. Hän katsoi taakseen, ei hän itkenyt, hänen silmänsä olivat himmeät kuin ihmisellä, joka on menettänyt järkensä ... Sinä likenit minua, minä lyyhistyin maahan, luulin sinun lyövän. Mutta sinä vain nostit minut käsivarsillesi ja kannoit tuohon sohvalle ... Tunsin kuinka sinä värisit vihassa. Paiskasit oven kiinni ja jätit minut yksin. Minä tiesin, ettei tuo nainen ollut mennyt alas portaita, vaan että se yhä seisoi ovemme takana ja tuijotti eteensä sammunein silmin.

Myöhemmin minä koetin sinulta udella mikä sen naisen oli. Sinä nauroit. Hän oli vain yksi joukosta! Sinä olit hänelle suuttunut siitä, ettei hän mennyt konttorin puolelle asioidensa. Sinä vaadit ehdottomasti, että kaikki asiat viedään sinne! Ja sinä selitit, että sinun tuolla ynseällä tuomariudellasi täytyy panssaroida itsesi kaikkea sitä valhetta vastaan, joka alituisesti astuu eteesi.

»Lapsi», sanoi Märta ja nauroi minua, »se on juridiikka! Taitavan juristin tulee osata esiintyä niin, että hän saa syyttömänkin tunnustamaan syyllisyytensä! Taitava juristi solmii uhrin hänen omiin sanoihinsa, taitava juristi peloittaa sinut puolikuolleeksi. Taitava juristi on hyvä näyttelijä ja hypnotisoija!»

Oi Viktor, Viktor, herää ja todista kaikki minun epäilykseni turhiksi! Sano vielä kerran, että sinä rakastat minua ja että me henkisestikin kuulumme yhteen. Sinä olet sen niin monta kertaa todistanut, silloin kun sinulla oli enemmän aikaa. Aamulla minä taas jään yksin ja kaikki ajatukset nousevat mieleen. Kun minä voisin nukkua!

Ja hän pakottaa itsensä ajattelemaan arpajaisia ja tanssia ja hän saakin vihdoinkin valssin sävelen korviinsa ja menee jonkinlaiseen horrokseen.

Aamulla on kiire. Kaarina menisi mielellään asemalle saattamaan, mutta Viktor ei sitä tahdo. Ja eteisessä ojentaa hän miehelleen huopapeitteen ja matkalaukun.

— Mene nyt Märthan ja Siirin luo, sanoo Viktor vetäessään hansikkaita käsiinsä.

— Kuinka minun tulee sinua ikävä! Ettei vain mitään tapahtuisi!

— Minä sähkötän sinulle. Sinä saat heti tietää, jos juttu on mennyt hyvin... Älä nyt itke, kukkaseni. Ja muista mitä olet luvannut: ettet koskaan pimeään aikaan yksin lähde kävelemään.

Kasvot painettuina ruutua vastaan katselee Kaarina kuinka Viktor ajaa alas toria. Miten hän on komea, kun hän noin suorana istuu rattailla! Hän tuntee totisesti puolet Helsinkiä, hänen täytyy alituisesti nostaa hattuaan. Kummallista, että kaljupäisyys miltei pukee Viktoria. Se tekee hänet niin majesteettilliseksi. Nyt hän kääntyy, heilauttaa kättä! Oi Viktor, Viktor! Ja Kaarinan kyyneleet alkavat taas valua ja hän nyökyttää päätään ja heiluttaa kättään, kunnes rattaat ovat kadonneet kulman taakse.

Hänen huoneensa on suuri kulmahuone. Sinne hän on koonnut kaikki tavarat vanhasta kodistaan ja siellä hän enimmäkseen oleskelee. Siellä on äidin soittokone ja hänen kirjoituspöytänsä. Seinällä kirjoituspöydän ylä-

puolella on lasin alla suuri kimppu oksia riippukoivusta. pöydällä on Viktorin kuva, sama, jonka turviin hän luhlausaikansa huolissa niin usein pakeni.

Viktor oli silloin niin likellä. Varmaan hänellä silloin oli jonkinlainen uusi nuoruus. Hänen sydämensä oli vahan pehmeä. Sellaisena näki morsian hänet hänen ensi kirjeessään ja sellaisena näki nuori vaimokin hänet pitkän aikaa!

Samalla haikea ja onnellinen oli hääilta, kun he läpi metsien ajoivat uuteen kotiin! Oli jo pimeä, he eivät saattaneet erottaa toistensa kasvoja, mutta toistensa sielut näkivät he selvemmin kuin koskaan ennen tai koskaan jälkeenpäin. He lepäsivät toisissaan, terveempi heistä tuki sairaampaa ja unohduksen vilpoinen vaate kääriytyi ympäri polttavan sydämen ja haavat alkoivat mennä umpeen. Kun he tulivat kotiin oli sydänyö jo ohi ja pimeä mustimmillaan, mutta ikkunat olivat valoa tulvillaan ja palvelustyttö valkoisessa esiliinassaan oli avaamassa ovea. Ja Viktor hieroi nuoren vaimonsa hartioita ja käsiä ja sitten piti Kaarinan rientää näkemään kaikkea. Oi kuinka komeaa!

»Tässä on sali. Mitä sinä sanot näistä huonekaluista, ne ovat Märta Färlingin ja Siiri Pitkäpään tilaamat ja joku taiteilija on ollut heidän neuvonantajanaan. .. Tässä on minun huoneeni, tämä on kaikki vanhaa. . . ! Tässä on sinun huoneesi — se on pieni, mutta eikö se nyt ole soma! Näistä kukkasistahan sinä pidät! . . . Tässä on ruokasali, nämä huonekalut ovat vanhasta kodistani ja tämä kello on oikea vanha »Könni«. Juhla-ateria on pöydällä, teekeittiö höyryää, kukkasat lemuavat. Oi, kaikkialla on niin komeaa, niin suurenmoista! Ja joka huoneessa kiertää Kaarina ylenpalttisen kiitollisena kädet miehensä kaulaan, itkee, nauraa ja tuntee elämän palaa- van koko olentoonsa.

»Ja tässä... tässä...» He seisovat makuuhuoneen kynnyksellä punertavan lampun valossa. Kaarina luo mieheensä vakavan, kirkkaan katseensa. Siinä silmäyksessä, joka hänen katsettaan kohtaa, on jotakin outoa ja peloittavaa... Kaarina ei ymmärrä mitä se on. Hän pelkää ...

Aika kuluu, Viktor kantaa häntä käsillään ja koko

pikkukaupunki hakee heidän suosiotaan. Kaikki keuhvat Viktoria. Hän on erinomaisen taitava juristi. Kuinka komeasti hän oli ajanut senkin nuoren rouvan asiaa, jota syytettiin miehensä myrkyttämisestä! Hänestä tulee ihan varmaan hyvin kuuluisa asianajaja! Ja Kaarina joutuu kaikkien niiden huvien keskipisteeseen, mitä pikkukaupunki vain voi tarjota. Nouseva kaupunki se muuten onkin, teatteri vierailee siellä joka vuosi ja suuretkin kotimaiset taiteilijat esiintyvät siellä. Kaikki kävisi varmaan hyvin, jollei onnetonta Louhilinnaa olisi.

Mutta Kaarina on omin huulin käsenyt vanhoja tuttujaan tervehtimään ja he tulevat ja tyhjentävät hänelle sydämensä. He tietävät kertoa hävityksestä ja hädästä, se ja se entisistä alustalaisista on muuttanut kaupunkiin, se ja se on kuollut, se ja se on viety vaivaistaloon. Kaikki louhilinnalaiset eivät tule sisään, Kaarina näkee heidät ikkunastaan. Toripäivinä heitä liikkuu maalaiskuormien ääressä, he ovat monesti tullessaankin jo humalassa. Siellä on torppareja, vakavia, tasatukkaisia miehiä — mikä heille onkin tullut? Tottakin! Tukki-rahoillaanhan he elämöivät. Helposti tullutta, helposti mennyttä!

Kerran on rouva Ceder menossa nimipäiville pormestariin. On kevättalvea ja sataa märkää lunta. Käy kylmä viima. Hän astuu kaupungin suurimman kauppapuodin ohitse ja näkee maalaisten sarkatakeissaan, paksu huivi kaulassa, raskain askelin kulkevan ulos ja sisään. Pihamaalla on heidän hevosiaan. Portin ohi kulkiessa hän sen huomaa. Mahtaako joukossa olla louhilinnalaisia? . . . Kuinka nuo rattaat näyttävätkin tutuilta . . . keveät rattaat kahta henkeä varten. Hän menee likemmä: niillä rattailla on hän istunut kymmeniä kertoja, tuota hevosta on hän ajanut kymmeniä kertoja. Se on hänen ratsastushevosensa, Troll.

On kuin Kaarinassa kaikki seisahtuisi, polvet vapisivat.

Hänpä ottaa hevosen ja ajaa paikalla kotiin!

Mutta hän tulee järkiinsä: eihän hänellä ole minäkäänlaisia oikeuksia! Hevonen on ilman peittoa tällaisessa ilmassa. Mahtaisiko se tuntea hänet, jos hän menisi luo? Hän pelästyy: kuinka hän saattaisikaan kestää sen

syyttävää katsetta! Hänen mieleensä johtuu äkkiä jotakin. Hän menee puotiin ja puhuu kiihtyneenä, ääni katkeillen:

— Onko teillä jotakin peitettä . . . sellaista joka sopisi hevoselle? Minulla on kiire. Se on hyvä tuo . . . Minulla ei ole rahaa mukana. Te tiedätte minne lähetätte laskun. Viekää tämä nyt tuolle hevoselle tuonne pihamaalle, tuolle mustalle. Juottakaa se . . . Katsokaa, että sillä on ruokaa. Lähettäkää vain lasku kaikesta!

Ihmiset katsovat häneen ihmeissään. Mikäs hänelle tuli! Hän menee kuin tuulispää puodista ja purskahtaa kadulla täyteen itkuun . . . !

Hän painaa huulia nenäliinaansa, jotta saisi nyyhkytyksensä pidätetyksi. Kun hän vihdoin viimein pääsee kotiin, valelee soimausten tulva hänen päätänsä.

Nousevat syyttämään torpparit, vakavat, tasatukkaiset miehet, jotka kyntivät isän peltoja ja jotka nyt juovat satunnaiset tukkiansionsa kaupungissa. Itkevät pelot, jotka rikkaruoho on ottanut haltuunsa. Valittavat vanhat miehet ja vaimot, jotka ennen saivat ansionsa talosta ja elivät talon varassa. Ammuu karja ja helistelee kytkeytään, hirnuvat hevoset ja kaapivat maata. Hädässä ja nälässä huutavat hänelle kaikki: tuho sinulle, joka möit isäsi perinnön! Kirous sinulle, joka meidät kaikki petit!

Mutta minun veljeni, minun onneton, sairas veljeni! koettaa hän puolustaa itseään.

Veresi pelastit, — henkesi möit! Tuho sinulle, tuho!

Viktorkin on matkoilla. Hän seisoo yksinään myrskyssä.

Iltapäivällä välähtää hänen mieleensä, että hänen täytyy lähteä katsomaan, onko hevonen vielä pihamaalla. Ja hän lähtee suinpäin.

On!

Hän joutuu suunniltaan.

Nyt hän vie sen kotiin, käyköön kuinka hyvänsä! Ja kun eläimen kiduttaja tulee, ei olekaan uhria, johon voisi ajaa julmuuttaan. Kunhan Kaarina vain ehtisi ennenkuin Hintsa tulee! . . . Hän on kuumeisessa jännityksessä ja toiselta puolen hänen sydämensä koko hellyys on herännyt. Tämä hevonen hirnui, kun hän tallin

ovea avasi ja nyt hän pelkää katsoa sitä silmiin! . . . Suupielet ovat kiskotut haavoille, suitset ovat olleet suussa koko päivän! Alahuuli riippuu kuin vanhalla hevosella . . . Mutta me lähemme pois nyt. Et ikinä enää joudu julturin käsiin!

Samassa hoippuu Hints laulaen kadun poikki porttia kohti, perässä poika, joka raahustaa olutkoria. Hän menee päin portinpieltä ja kiroaa. Lakki kierii lumisohjossa. Poika laskee korin maahan ja antaa hänelle lakin. Kaarinan on kuin ihmisen, joka näkee hukkuvan ulapalla, eikä osaa uida eikä saa venettä rannasta: kiskoo, kiskoo kädet verille eikä vain saa sitä mihinkään! Hänen kätensä ovat märässä kylmyydessä kohmettuneet, hän ei saa hihnansolkea auki. . . Nyt keksii Hints hänet, hoippuu häntä kohti, hakee asetta, huutaa.

Kaarinan täytyy lähteä. Hän juoksee. Lumiräntä valuu pitkin selkää, hänen on niin vilu, että hampaat kalisevat suussa.

Mutta tämä tapaus tulee tutuksi kautta kaupungin ja siitä syntyy Viktorille ja hänen nuorelle rouvalleen ensimmäinen erimielisyys.

Hänen vaimonsa tappelemassa humalaisten kanssa! Sellainen skandaali! Ja se se olisi puuttunut, että hän olisi tuonut hevosen kotiin — sehän olisi ollut varkaus! Ja Viktor painaa kasvot käsiinsä ja toistelee toistamistaan: tätä häpeää! tätä häpeää!

Kaarina seisoo kuin permantoon naulattuna ja katsoo häneen.

— Tällaista ei saa tapahtua! huutaa Viktor tylynä ja kylmänä. — Ymmärrätkö: ei s a a tapahtua. Sinä hävität minun hyvän nimeni, minun kunniani sinä tahrit! . .

Kaarina seisoo liikkumattomana ja hänen sydämensä jäätyy hiljalleen. Viktor käy niin pieneksi, jokin sädekehä, joka on ollut hänen päänsä ympärillä, revitään pois ja jäljelle jää pieni ihminen. Kuinka hän onkaan joskus voinut sitä ihailla! Hänen sydämensä käy äkkiä autioksi ja tyhjäksi, sen ympärille kasvaa ikäänkuin kuori. Tästäpuoleen täytyy tuon kuoren sisään kätkeä kaikki. Viktor ei häntä enää ymmärrä, lieneekö milloinkaan ymmärtänyt! Eikä ymmärrä kukaan.

Ennen hänellä oli suuria suruja, mutta silloin oli usko,

että Viktor hänet ymmärtää, että on joku, jonka luo aina voi paeta. Kuinka se oli onnellista! Nyt ei ole ketään! Ja Kaarina herää vasta nyt paljaaseen todellisuuteen ja tuntee olevansa ypö yksin.

Ja senjakeen oppii hän ihmisten seurassa nauramaan, vaikka hänen sielussaan on hätä.

Kerran suuressa seurassa sanoo hänelle viskaali, joka aina näyttölee huvittajan osaa: »Mistä se johtuu, että enimmäkseen tappelijat ja riitapukarit aina ovat teidän kotipitäjästänne! Aina toripäivän jälkeisenä yönä heitä on putkassa, vanhojakin miehiä!» Tuomari Ceder rientää heti antamaan asiallista selitystä, mutta Kaarina nauraa, tekee rakastettavan kumarruksen ja sanoo: »Se on tietysti minun syyni!» Kaikki nauravat sukkeluutta ja senjakeen Kaarinan itseluotto kasvaa, vaikkei hän todenperään tiedä sanoneensa mitään sukkelaa.

Hän uskaltaa nykyään yksinään kiivetä harjulle katselemaan kotipuolen taivaanrantaa. Hän kuvittelee, että se alenee ja harvenee. Ja hän näkee ikkunastaan, kuinka Louhilinnan miehet räyhäävät torilla. Hän tuntee torilla Heikkilänkin liinaharjan, jolle hän niin monet kerrat antoi leipää, kun se oli kyntämässä puutarhaa. Heikkilä itse, Joilin isä, rimpuilee ja kiskoo ohjaksista, ohjaa oikealle, ohjaa vasemmalle, ottaa piiskan ja — taas alkaa nykiminen ja kiskominen.

Kaarina painelee ohimojaan. Joko siis hänkin — hänkin! Mutta Kaarinan kasvot eivät mitään ilmaise.

Välistä valtaa hänet outo kaipuu maahan — kun omistaisi edes pienen palasen, vaikka kuinka pienen, niin pienen, että mahtuisi siihen vaikkapa vain seisomaan! Hänhän voisi ostaa hiukkasen maata, hän on saanut periä pienen summan. Mutta mistäpä hän maata ostaisi! Yhtä kolkkaa hän voisi pitää omanaan: sitä missä hänen isänsä, äitinsä ja sukulaisensa lepäävät. Ja häntä alkaa vetää tutulle hautausmaalle. Täytyy sanoa Viktorille, että hänet kuoltuaan viedään sinne.

Kerran hän uudessa kävelypuvussaan, valkosulkainen hattu päässä, lähtee sunnuntaikävelylle miehensä kanssa. Heilahtavat uutimet puutalojen ikkunoissa ja harvat vastaantulijat kääntyvät katsomaan taakseen. Jos on kaunis rouva, niin onpa komea herrakin, kiiltävä silin-

teri päässä, kädessä hopeahela keppi. He astuvat pääkatua tulliin päin. Lyhtypaaluissa on jokin hekto-grafeerattu ilmoitus. Äkkiä alkaa kuulua laulua. Työväenyhdistyksen talolta se kuuluu. Niillä on tietysti kokous. Laulu loppuu. Ikkunat sysäytyvät auki ja miehiä kerääntyy tupakoimaan. He istuvat käsi toistensa kaulalla, puhelevat ja nauravat. Kaarina kääntyisi mieluummin takaisin tai astuisi edes kiireesti ohitse. Mutta Viktor haluaa kävellä verkalleen ikäänkuin antaakseen ihmisille tilaisuutta oikein ihailla itseään ja kaunista rouvaansa.

— Missä? kuulee Kaarina äkkiä äänen ikkunasta. Ja ääni tuntuu ihmeen tutulta. — Päästäkäähän vähän:

Ikkunaan tehdään tilaa ja näkyviin tulee pitkä, laiha mies. Pään kumartuessa läikähtävät hänen hiuksensa otsalle, silmien alla on syvät, tummat varjot. Se on Joili Heikkilä.

Kaarina ei parahda eikä juokse pakoon. Hänen miehensä ei huomaa mitään. Ja kuitenkin on Kaarinassa hetkiseksi kaikki pysähtynyt, ikäänkuin salama olisi lyönyt hänet tainnoksiin. Joili on vain hymähtänyt, suupielissä ja silmissä se sama iva, jolla hän häntä ennen löi. Ja hän jää siihen ikkunalle seuraamaan herrasväen kävelyä. Hän mittaa heitä kantapäästä kiireeseen asti. Kaarina tuntee sen, vaikka kulkee häneen selin päin. Häntä onnetonta, että hän tänään panikin ylleen tämän uuden puvun! Se on niin kallis ja komea, silkki vuori kahisee. Nyt tietysti Heikkilä pilkkaa ja nauraa, pitää ehkä puheen, jonka alkaa kuvauksella rikkaasta yläluokan naisesta, joka kahisee silkissä ...

Sanomalehdet tietävät sittemmin kertoa Joilin puheista. Toiset niitä moittivat ja ivaavat, toiset ylistävät. Erinomaisella taidolla on puhuja paljastanut räikeitä yhteiskunnallisia epäkohtia, hänen puheensa ovat otetut vastaan myrskyisellä innostuksella ja puoluetoverit ovat kaikki olleet saattamassa häntä asemalle.

Kun huhtikuun myrskyt tulevat, ovat Kaarinan hermot pilalla. Kuori sydämen ympärillä ei ole sulanut, mutta se on mennyt rikki ja säröt ovat haavoittaneet sydämen. Seuraa sitten ulkomaanmatka ja muutto Helsinkiin. Terveys tuntuu palaavan. Viktor pitää häntä

ihan terveenä ja terveeksi luulevat häntä tuttavatkin. Omastakin mielestään hän on terve — eikä ole kuitenkaan.

Aluksi tekee hän pitkiä kävelyretkiä yksinään. Hän menee Eläintarhan kallioille ja harhailee siellä tunti-kausia. Kun tuulee, vetää häntä jonnekin, jossa on puita ja vettä. Kun päivä paistaa, käy huoneissa ahtaaksi ja hän ikävöi avaran taivaan alle. Sateella haluaa hän tuntea pisaroiden putoilevan pääläelleen ja nähdä kosteat, harmaat pilvet. Metsässä on sateella niin hivelevän tyyntä, niin alakuloisen rauhallista. Mutta kerran ahdistaa häntä pari humalaista miestä, hän pelästyy pahanpäiväisesti ja senjakeen tulee kävelyretkistä loppu. Hänen miehensä viime pyyntö matkalle lähtiessä on aina: ethän vain mene kauas.

Märta saa hänet innostumaan ratsastukseen. Teetettään ratsastuspuku, se pukee häntä suurenmoisesti ja kuinka hyvin hän istuu hevosen selässä! Aivan kuin juotettu patsas. Mutta ratsastusretketkään eivät kestä kauan.

Hänen toverinaan on Färlingien tuttava, vanhanpuoleinen vapaaherra, joka kai aikoinaan on ollut hyvin rakastunut Märtaan, siltä tuntuu. Vapaaherralla on kaskuja kaiken maailman ratsastusretkiltä ja jo portista lähtiessä hän alkaa naurattaa naisiaan.

Kaarinan hymy sammuu äkkiä. Kun hän voisikin kääntyä takaisin eikä enää koskaan tulla tänne! . . . Toverit yhä nauravat ja puhelevat, he eivät tiedä mitä hänelle on tapahtunut: Joili on tullut vastaan, vanha iva huulilla, silmien alla entistäkin syvemmät varjot. . . Mikä hänet tuokin vastaan aina kun Kaarina vain lähtee tänne päin? Tietysti hän asuu jossakin täällä, mutta mikä salainen mahti hänet aina silloin tuokin kadulle?

Nyt hän tietysti taas paljastuspuheissaan maalaa yläluokan laiskottelijoita, kuinka he nauravat ja ratsastavat. Sen hän tietysti on seitsemät kerrat kuvannut, kuinka lapset leikkivät yhdessä ja köyhän lapset sitten viedään kyökin tahmean pöydän ääreen, herraslapset runsaaseen, valkoliinaiseen pöytään. Ja yleisö on taputanut käsiään!

Mitä sinä Joili minusta tahdot, puhuu Kaarina totut -

tuuri tapaansa, ajatuksissaan, mikset sinä jätä minua rauhaan! Minun komeita huoneitaniko sinä tahdot? Ota vain, en ole niissä onnellinen. Minä kadehdin kerjäläisvaimoa, joka saa kulkea sydänmaan hiljaisessa metsässä, kuunnella huminaa ja lepätteleviä lehtiä ja katsella lunta, joka lentelee ja asettuu kiehkuroihin aidanvarsille.

Sano Jumalan tähden, Joili, mitä minun pitää tehdä?

Ratsastusretkien loputtua on Kaarina jonkin aikaa kuin vankina: ei liiku päivisin keskikaupungilla. Yhtenä iltana näkee hän ikkunoiden kimmeltelevän laskevassa auringossa. Köyhät mustat katotkin ovat punahohteessa. Silloin hän käy rauhattomaksi, vaeltaa huoneesta huoneeseen ja pysähtyy tuontuostakin katselemaan välkkyviä ikkunarivejä. Pieni puistikko ei saa mitään iloa auringon laskusta. Se hohtaa vain syksyisessä kellasaan, joka rapisemistaan rapisee: aamulla lakaistiin käytävät ja nyt ovat ne taasen ihan keltaiset. Puistikko lepää korkeiden kivimuurien keskellä. Ja kaikki nuo ihmiset samojen korkeiden muurien sisällä, eivät he mitään tiedä siitä kauneudesta, joka tälläkin hetkellä valuu maailmaan. Ja entä köyhät ihmiset kellarikerroksissa — he ovat kuin haudassa!

Joili, se on oikeastaan todella kauheaa, että minä asun tällaisessa loistossa. Mutta kuule, sinä näet sen: tämä ei ihmiselle riitä, en ole täällä onnellinen. Minun ikäväni on maalle, minä tiedän, että järvi nytkin hehkuu iltaruskossa ja että taivas on suuri ja avara. Minä tukehdu täällä, minä paha ihminen, kun toisten täytyy asua kosteissa kellareissakin. Mutta miksi ovat he kellarikerroksissa, miksi ovat he kaupungissa?

Hän seisoo ikkunassa ja katselee kadulle. Ihmisiä tulee ja menee. Ikkunarivit alkavat sammua. Yksinäinen ajuri tulee verkalleen ylös mäkeä. Samassa välähtää Kaarinan mieleen: minä lähden ajelemaan! Ja hän elostuu ja kädenkäänteessä on hän valmiina ja kadulla ja rattailla ajamassa maalle päin, kohti sellaista onnellista seutua, jossa on metsää ja vettä!

Hän on hyvän aikaa istunut kuin puutuneena, unoh-tuneena omaan kaihoonsa, kun hän äkkiä huomaa, että hänen ajajanaan on nuori poika. Tämä ajaa ystävällisesti hevostaan, ei revi suitsista eikä lyö, silloin tällöin

puhutteleekin. Hevonen on kiiltävä ja hyvin hoidettu, kuuntelee pojan puhetta ja höristelee korviaan. Kaarina innostuu kyselemään. Hevosen nimi on Polle. Se on erään tutun isännän, sieltä kotipuolesta. Ja kun Kaarina kysyy, missä sitten pojan kotipuoli on, rupeaa poika kertomaan.

— Kyllä me ollaan vallan siitä neidin elikkä herras-söötinskan entisestä kodista. Kävin minä isän kanssa joskus tuomassa marjojakin, mutta minä olin silloin vain seitsemän vanha eikä rouva voi sitä muistaa. Nyt minä olen seitsemäntoista vanha.

Tällainen tapaaminen saattaa tapahtua Helsingissä!

Kaarina kuulee aivan ihmeellisiä asioita.

He saivat tukina jossa kokoon rahoja ja läksivät kaupunkiin. Ensin kävi oikein hyvin, mutta sitten on isäntä ruvennut juomaan ja on sakotettukin, mutta ei hän vain lakkaa... Sieltä Louhilinnasta on täällä paljon väkeä, mikä missäkin työssä. Kolun Antti on vesijohtotöissä. Hänellä on vain vaimo ja koira ja he elävät hyvin. Kolun Erkki taas on poliisina, hänen onnistui hänenkin niin hyvin. Mattilan tyttöjä täällä on kaksikin, toinen palvelee hienoissa herrasväissä Kaivopuistossa, mutta se Manta on sellainen kevytmielinen, että vain kävelisi huveissa ja aina muuttaa paikkaa. Jaa Heikkilän väetkö? Ne on melkein kaikki täällä. Se Joilikin oli jo ennen, se pitää puheita ja kirjoittaa lehtiin. Marjan mies, se Nieminen, on räätälinä. Niillä on asunto Perhelissä, mies tekee työtä jossakin verstaassa. Mutta he kuuluvat olevan köyhyydessä, heillä on niin ylettömästi lapsia. Sitten täällä on se Hanna. Ja sen mies, se Rantala, on vankilassa varkaudesta. Ja onhan niitä muitakin, kun ne vain kaikki muistaisi. Sitä ei hän tiedä mitä kartanoon nyt kuuluu, hän on ollut täällä jo seitsemättä vuotta. Silloin Hintsa vielä hoiti maanviljelyksen puolta siinä, mutta hän joutui kaiketikin siitä sitten pois, kun talo myytiin. Sanomalehdissä siitä oli ollut... Jaa Joili? Kyllä sanotaan hänen olevan naimisissa. Työläisiä se vaimo on, vaikka rouvaksi sanotaan, hän käy hänenkin pitämässä puheita.

Kaarina pyytää poikaa sisään juomaan teetä kanssaan, mutta hän ei uskalla jättää hevosta kadulle yksin

ja Kaarina painaa vain rahat hänen käteensä ja kiirehtii asuntoonsa.

Hän on kuin kuumeessa eikä kuitenkaan moneen monituiseen aikaan ole tuntenut sellaista voimaa kuin nyt. Louhilinna on myyty ja hän on istunut täällä kädet ristissä, mitään yrittämättä! Hänen vanhoja tuttaviaan ja leikkitoverejaan on vuosikausia asunut täällä eikä hän ole tietänyt siitä mitään! Mutta nyt hän tietää heidän osoitteensa ja nyt hän menee heidän luokseen ...

Mutta jos hän tapaa Joilin!

Onko hän mieletön, mitä hän siitä pelkää! Päinvastoin hänen pitääkin tavata Joili, Joilin täytyy hänelle sanoa, mitä hän häneltä vaatii. Hän tahtoo kerran katsoa Jollia silmästä silmään ja kysyä, mitä hän hänestä tahtoo.

Hän muistaa nyt joskus etsineensä päivän sanomalehtiä. Niitä ei löytynyt mistään ja Viktor ikäänkuin koetti johdattaa hänen ajatuksiaan muualle. Hän ei koskaan saanut etsimiään lehtiä käsiinsä. Olisiko juuri niissä ollut uutinen, että Louhilinna on myyty? Niin, niin, sellaista se on kun on hermostunut vaimo, niin ei hänelle voi olla suora.

Mutta minä en enää ole hermostunut enkä saa olla. Nyt kun minä tiedän, että täällä on louhilinnalaisia, on köyhyydessäkin, niin minun täytyy elää heitä varten! Minähän olen nuori ja väkevä, ja terve minä olen! Kuinka minä olenkaan näin monta vuotta jaksanut elää tätä tyhjää elämää! En ole tietänyt, että heitä on ollut näin likellä. Mutta nyt minä tiedän ja riemuitsen! Minähän voin alkaa ommella vaatteita Marjan lapsille, minähän voin käydä heidän luonaan ja he tulevat minun luokseni. Minulla ei enää koskaan ole ikävä. Osa Louhilinnaa tulee minun luokseni...

Mutta miltä näyttää itse Louhilinnassa? Kolunkin pojat ovat täällä — kuinka isä tulee toimeen, hän ei enää voi jaksaa kaivaa ojaa ... ! Ja kuinka mahtaa olla Heikkilässä — isännän muistaa Kaarina nähneensä torilla liinaharjansa kanssa, lapset ovat nyt kaikki täällä. Missä on sitten vaari, vanha vaari? ... Onko kuollut ja korjuussa vai näkeekö häviön ja kärsii?

Ilo välähti minulle äsken kuin lintu vieraalta maalta.

Mutta ei näy kuuluvan ilo minulle. Se on varastettua tavaraa ja livahtaa käsistä ennenkuin olen ehtinyt kiinnikään tarttua.

Aamulla, juuri kun hän tekee lähtöä Kallioon, pyytää nuori varatuomari konttorin puolelta häntä puhutella.

Viktor on kehunut tätä apulaistaan teräväksi ja tunnolliseksi mieheksi, hänen käytöksensä on siisti ja hänen pukunsa moitteeton. Hän pyytää tuhansia kertoja anteeksi että häiritsee, ja Kaarina vie hänet Viktorin turkkilaiseen tupakkahuoneeseen.

— Te hämmästyitte minun kysymystäni, hyvä rouva, mutta minulla todella ei ole muuta neuvoa kuin vaijata teitä. Muistatteko, kulkiko teidän kotitalonne Louhilinnan sydänmailta talvitie Hintsan talon maan poikki uittoväylälle?

Kaarinassa pysähtyy kaikki mikä juuri pulppusi ja eli, ja jäljelle jää vain pingoitettu jännitys.

— Miksi te sitä kysytte? sanoo hän, epäily silmissä.

— Se on hiukan pitkä juttu. En tahtoisi häiritä. Asia on sellainen, että kartano paraikaa on myytävänä konttorimme kautta ja ostaja haluaisi tietää tätä seikkaa. . .

Aa! ajattelee Kaarina. Sinä et näy tietävän, ettei konttorista saa tuoda mitään tälle puolelle. Mies raukka, ettet vain menetä paikkaasi, kun tämä tulee ilmi!

— Sillä puolella järveä on suuri halkometsä, joka pitäisi realiseerata, ja paikkakunnalla oli kerrottu, ettei edellämäinittu Hintsa salli ajaa puita kannaksensa poikki. Oli sanottu, että siitä joskus on kulkenut talvitie, mutta tämä ostaja oli käsittänyt, että siitä oli hyvin pitkä aika, ehkäpä kymmeniä vuosia.

— Louhilinna on siis myytävänä! päästää Kaarina huuliltaan hiljaa, ikäänkuin itsekseen.

— Se kuuluu viime kymmenen vuoden kuluessa olleen myytävänä seitsemän kertaa.

— Seitsemän kertaa!

Kaarinan sanat tulevat kaukaa kuin kaiku. Hän istuu ihan hiljaa ja vain silmät riippuvat kiinni puhujassa.

— Se tahtoo olla talojen kohtalo, kun kerran joutuvat tukkiyhtiölle.

Kaarina laskee käden otsalleen, taistelee hetkisen ja saa takaisin mielenmalttinsa.

— Vai seitsemän kertaa! toistaa hän jotakin sanoakseen.

— Pyydän anteeksi, jos olen tuonut huonon uutisen. Minä en ymmärtänyt. Ostaja toivoi pikaista vastausta . . .

— Ei, ei, ei! Päinvastoin, onhan tämä hyvä tietää . . . Niin, te kysyitte sitä talvitietä. Kyllä minä sen muistan. Kyllä siitä ajettiin, ainakin kymmenen vuotta sitten. Meidän suuri metsä vietiin juuri siitä.

— Olen erittäin kiitollinen... Kaikesta päättäen tässä on jotakin riitaa Hintsan ja nykyisen omistajan välillä.

Kaarinan poskille syttyy punaiset täplät ja silmäterät suurenevat ja mustenevat. Hän nousee ja oikaisee itsensä suoraksi. Hänen täytyy nyt toimia! Ja hän levittää käsivartensa ja nostelee niitä ikäänkuin jäniteitä tunnistellen. Johtopäätökset taaksepäin ja suunnittelut eteenpäin singahtelevat kuin salamat mielessä.

— Ette te tiedä onko Hintsan talo nyt nuoren vaiko vanhan isännän hallussa?

— En tiedä varmaan, mutta minä sain sen käsityksen, että hän olisi verraten nuori. . .

— Vai niin, vai niin. Ajattelin vain . . . Tiedättekö onko talo aina, kaikkina näinä seitsemänä kertana ollut myytävänä mieheni konttorin kautta.

— En voi sanoa, olen vasta niin lyhyen ajan ollut tuomari Cederin konttorissa. Mutta eiköhän. Onhan tämä konttori suurin laatuaan. Niin, en tahdo kauempaa häiritä . . .

Kaarina seuraa häntä eteiseen ja koettaa puhua niin välinpitämättömästi kuin suinkin.

— Kuulkaa — onko miehelläni persoonallisesti tekemistä näiden talonkauppojen kanssa? Tarkoitin: onko hän itse mukana välittämässä joka talonkauppaa?

— Ei, ei läheskään! Siinä on aivan oma miehensä siinä osastossa. Hän sattuu nyt olemaan matkoilla ja tämä osasto on sentähden väliaikaisesti uskottu minun haltuuni. Johto on tietysti aina tuomari Cederin käsissä, mutta me koetamme vaivata häntä niin vähän kuin suinkin.

— Hän siis usein ei lainkaan tiedä mitä taloja konttorin kautta myydään!

Kaarina hengittää taas. Ovessa hän vieläkin pidättää nuoren herran.

' Kuulkaa, minä niin mielelläni haluaisin nähdä sen miehen, joka ostaa minun entisen kotitaloni. Ettekö te voisi lähettää häntä tänne, kun hän tulee konttoriin.

Huomaavainen nuori tuomari selittää, että se on talonpoika, hyvin kelpo miehen näköinen. Sellainen, joka itsekin voi tarttua työhön. Sen näkee käsistä. Hänen nimensä on Pöyry. Hän tulee tänään, eihän hänellä ole pitkä matka tälle puolelle, varmaan hän mielellään tulee.

Kaarina kumartaa hajamielisenä, kuulee oven lisähtävän lukkoon ja astelee mietteissään saliin.

Louhilinna on myyty seitsemän kertaa!

Louhilinna on taas myytävänä!

Tuntuu siltä kuin katto kohoaisi hänen päänsä päältä ja taivas nousisi ylemmä. Louhilinna on myytävänä! Ostaa takaisin Louhilinna, koota sinne kaikki, jotka ovat hajonneet kuin akanat tuuleen!

Tuo vieras mies ei saa ostaa sinua, Louhilinna. Minä sinut otan, minulle sinä kuulut. Oi, asua siellä... Oi tulenko minä sokeaksi, kun minä jälleen näen sinut. Kuolenko minä onnesta!

IX

Kauppatalo!

Kaarina Ceder on pitkässä yksinpuhelussa itsensä kanssa. Tai oikeastaan hänestä tuntuu siltä, kuin hänen ympärillään olisi suuri seura tuttuja ja tuntemattomia, joille hänen on tekeminen selkoa hyvin hämmästyttävistä asioista. Hän tekee suorastaan paljastuksia.

Tiedätekö te, hyvät ihmiset, mikä kauppatalo on? Ette! Mutta minä Kaarina Ceder, suuren asianajaja Viktor Cederin rouva, minä tiedän sen!

Ja minä nauran!

Minun kaupunkilainen kotini on valmistettu juhlaan. Kukkaset lemuavat, pöydät notkuvat: tänne on koottu kaikki herkut, joista tiedän talon herran pitävän. On ostereja ja valkoista viiniä, on kaviaaria, hirvenpaistia,

shamppanjaa. . . ! Ah kuinka minä nauran! Elämä ei ole muuta kuin naurun arvoinen.

Eilen illalla tuli sähkösanoma: loistava voitto! Viktor Ceder on nyt Suomen ensimmäinen asianajaja, hänen nimensä on kaikkien huulilla. Vain minä, hänen vihitty vaimonsa, minä elän siinä vakaumuksessa, että tämä kaikki on petosta, että hän on näytellyt ja hypnotisoinut, että hän on maalannut mustan valkoiseksi ja valkoisen mustaksi, että hän julmasti on ivannut sitä valkoista totuutta, jonka pappina hän on ollut esiintyvinaan. Niin, niin, Viktor Ceder, sinä maankuulu asianajaja, minä tiedän sinusta yhden sellaisen asian, että kaikki muu on mahdollista!

Kauppatalo . . . Kauppatalo!

Kun ystävät ja kylänmiehet saivat kuulla tästä suuresta voitosta, soi telefooni soimistaan, minua onnitteltiin, minä otin hymyillen vastaan onnittelut, olin olevinani iloinen ja ylpeä ja minä ilmoitin, koska sankari palaa ja he lupasivat kukkasin ottaa hänet vastaan. Ja nyt ovat kukkasen täällä, täällä on ihania ruusuja, viattomia orvokkeja ja valkoisia kieloja! Kaikki ne odottavat sankaria kotiin. Onhan hän musertavalla tavalla paljastanut murhaajat ja konnat, onhan hän niin jalosti nostanut viattomuuden sen alttarille. Hän oli esiintynyt niin mahtavasti kuin viimeisen tuomion herra, hän oli katseillaan murskannut syylliset ja syyttömät olivat vaipuneet hänen jalkojensa juureen — tällaisia kertomuksia on minulle sadellut pitkin päivää. Oo, sankarini, tervetuloa kotiin, minä sinun puoliso olen koettanut tehdä kaiken voitavani iloittaaksesi sinua! Tiedätkö, minä olen hankkinut erityisen kravattilaatikonkin, johon mahtuu tuhat kravattia. Uskotko! Olen sen tilannut, sillä sellaisia ei saa valmiina. Se on erinomaisen käytännöllinen — saat vain nähdä! Sitä voi kuljettaa matkoillakin, se voi aina seurata sinua, sankari. Ajatteles, kaikki pitkät ja lyhyet ja leveät ja kaitaiset kravattit sopivat siihen, eivät rypisty, eivät kärsi vähintäkään vammaa . . . Niin, ja sinun kenkäsi, kolmetoista paria — vähän onneton luku! mutta kiiltävinä tai himmeinä, kunkin nahan luonnon mukaan, seisovat ne kopissaan ja odottavat sinua. Jos minä osaisin aukoa väärillä avai-

millä, olisin avannut sinun kaikkein pyhimpäsi — hiusvoidelaatikkosi, sillä varmaan se on järjestämisen tarpeessa! Mutta sinä olet sen lukinnut enkä minä pääse sinne.

Mutta kauppatalo — tämä sana on täyttänyt minun olentoni jollakin aivan uudella, se on kuin avain avannut minun sieluni ja päästänyt irti voimia, joita en ennen ole tuntenut. Kauppatalo, kauppatalo ...! Aa kuinka minä nauran!

Minun silmäni ovat avautuneet. Tähän saakka olen minä ollut typerä kuin kyyhkynen, jolle viskellään herneitä. Nyt olen minä viisas, viekas ja kylmä. Käärme minä olen. Veri on hyytynyt suonissani. Minua palelee. Minä olen kaunis, näin sen tänään ensi kerran. Niin, sankari, minä ymmärrän nyt, miksi olet minusta ylpeillyt! Sinun ehkä kannatti ottaa köyhä tyttö, kun hän oli kaunis ja kun hänellä oli perhekuvia, joiden nimet helisevät ...! Oi naurakaa ihmiset minun kanssani, sillä on olemassa jotakin niin hullunkurista kuin kauppatalo!

Mutta kuka onkaan jättänyt tuon oven auki? Sen pitää olla kiinni, sanon minä! Kiinni! Ja avain ovesta pois. Sinne ei kukaan saa mennä. Se on Kaarinan huone. Sen huoneen ilmassa värisee Kaarinan kaipausta, sen seinillä on muistoja pyhistä paikoista ja pyhistä puista... Kaarina, oletko sinä kuollut? Minä rakastin sinua, hyvä sinä olit ja puhdas. Minä en ole Kaarina, minä olen kiero, kurja ja matala, minä menen alaspäin samalla vauhdilla kuin kauppatalo!

Naurakaa, ihmiset, on olemassa jotakin niin hullunkurista kuin kauppatalo!

Ryövärit ovat yllättäneet sydänmaan koskemattoman tytön, riisuneet hänet alasti, runnelleet, raadelleet, raiskanneet. Hän makaa tiepuolessa kuolemaisillaan, avuttomassa häpeässä ja joka ohikulkija ottaa armottomasti osansa. Sellainen on kauppatalo! Ja minun isäni talo on tullut kauppataloksi, minun lapsuuteni koti on nyt kauppatalo ... Häpeään minä menehdyn ...

Ei, nyt ei menehdytä. Minä olen nuori ja terve ja minä katselen totuutta silmiin.

Kauppatalo se on sellainen, joka kulkee käsistä käsiin. Jokainen uusi tulokas käy nälkäisenä kiinni, imee siitä

niin paljon kuin irti saa ja viskaa sitten menemään. Kauppatalosta on hävitetty kaikki yksilöllisyys ja lyöty numero otsaan. Kauppatalolla on numeronsa asianajajan konttorissa ja luettelosta löydetään se numeronsa mukaan ja sanomalehti-ilmoituksista tunnetaan se niinikään numerostaan. Kauppatalo on paljaaksi koluttu kuin kesäkauden syötetty lampaanlaidun, puut ovat kaadetut, pellot menneet turpeelle, ojat kasvaneet umpeen, rakennukset ränstyneet, katot vuotavat, ikkunoita on paikattu rääsyillä. Mutta sanomalehdet kertovat, että kaikki on erinomaisessa kunnossa, hoi ostajat, maanviljelijät hoi! Ja silloin niitä kokoontuu kuin haaskalintuja raadon ympärille... Oo, sellaiseksi raadoksi on joutunut minun isäni talo!

Maanviljelijä Pöyry tämän kaiken minulle selitti. Kun metsä oli kaadettu eikä vuokralainen Hintsa enää kyennyt suorittamaan maksujaan, vei tukkiyhtiö talon asianajokonttoriin. Talollisenpoika Heikki Hietaranta osti sen vihdoinkin huutokaupasta ja hänellä lieene ollut hyvä tahto, mutta pääomasta oli puute ja kolmen vuoden perästä tuli lähtö. Taasen talo asianajokonttoriin ja vasaran alle! Aapeli Salminen huusi sen varsin helpolla ja piti neljä kuukautta, jo onnistui saamaan myydyksi, kymmenen tuhannen markan voitolla. Sen perästä ostajat alkoivatkin olla miehiä, joiden varsinaisena työnä on talojen ostaminen ja myyminen. Ei ensinkään viljeleminen tai hoitaminen, vaan nylkeminen ja viskaaminen tiepuoleen. Ihmeellinen ammatti se sellainen, ettei taloa ostakaan siinä mielessä, että sen pitäisi, että suku siinä kasvaisi, siihen kiintyisi, sitä kunnioittaisi! Vaan: kiskon irti mitä irti saan ja myyn ensimmäiselle tyhmälle, joka ansaan menee. Kauppatalo saatetaan myydä jo asianajajan konttorissa. Tuskin ovat kauppa-kirjat valmiina, kun asianajaja, joka juuri on nostanut sievoisen välityspalkkionsa, huomauttaa ostajalle, että haluttaako myydä pois.

Koettakaa, hyvät ihmiset, ajatella sellaista surullista taloa, jossa ei ole mitään omaa, ei mitään pyhää, ei mitään koskematonta, ei mitään kätkettyä salaisuutta, jonka vain rakkauden silmä etsimällä löytää, vaan kaikki on alituisesti avoinna vieraan silmille, enemmän tar-

joavalle. Kaikki on kaupan rahasta, ei ole mitään hellyyttä maahan, ei sääliä. Ei ole ketään, joka rakastaisi kauppataloa, joka sinne ikävöisi. Ja sellaiseksi on minun isäni talo tullut ja minun mieheni on ollut sitä sellaiseksi välittämässä! Niin, niin! Oo, kuinka minä tätä kurjuutta nauran ja itken. Etten lopulta tulisi hulluksi!

Minun mieheni se oli, joka antoi yhtiölle neuvon, että sopii käyttää välittäjää, jollei omistaja tahdo myydä vntiölle. Sellaista tapaa käytetään paljon. Hän, minun mieheni, keksi Hintsan, hän punoi koko juonen ja kantoi siitä palkan. Sitten kääntyivät veljeni hänen puoleensa ja hän oli taasen valmis! Ah, kuinka tämä on kurjaa!

Kauhea rikos on tapahtunut minun syntymäkotini kamaralle. Minä ja minun mieheni sen olemme tehneet, siksi rauha pakenee meitä. Maata ei saa loukata, mustaa multaa ei saa raiskata — se rikos kostaa itsensä verisesti. Voi minua, joka luovuin turpeesta! Minun olisi pitänyt riippua siinä kynsin hampain, minun olisi pitänyt antaa raatajien lunastaa mitä omin käsin olivat viljelleet. Minun olisi pitänyt tulla yhdeksi heistä, puhua heidän kieltään, elää heidän elämänsä, sulaa yhteen heidän kanssaan. Minun isäni ei ikinä olisi uhrannut taloa. Hän tiesi, ettei niitä siteitä saa katkaista. Hän olisi koettanut pelastaa poikansa, mutta ei maan kustannuksella. Hän kunnioitti mustaa multaa. Olisiko hän myynyt torppareille? Ehkei terveytensä päivinä. Hän tarvitsi suurta toiminta-alaa, mutta jollei hän itse olisi voinut kaikkea hoitaa, niin he maan olisivat saaneet, eivät vieraat. Sen minä isästäni tiedän.

Tuo Pöyry oli kummallinen ihminen. Tai ehkä hän oli tavallinenkin, mutta minun silmissäni hän tuli niin kummalliseksi, kun tiesin hänen ottavan haltuunsa Louhilinnan, minun raastetun, ihanan syntymäkotini. Ensin minä häntä vihasin, kadehdin ja kohtelin ylpeästi ja ynseästi. Mutta kaikki minun kaunani sulii pois. Hän oli niin vakava ja vaatimaton, oikea työmies, talonpoika. Hänen kouransakin olivat niin suuret ja kovat. Oi, minä olisin tahtonut suudella niitä käsiä ja rukoilla, että ne vain jaksaisivat. Nuo onnelliset kädet, jotka saavat pidellä minun syntymäkotini multaa! . . . Hän kertoi

minulle aivan avomielisesti kaikki tuumansa, silmissä rehellisyyden kirkkaus. Hän ostaa nyt talon suurimmaksi osaksi velaksi, koettaa hankkia valtiolainan ja palstoittaa torpat. Me sovimme, että minä ostan yhden palstan, minullahan on se pieni summa, jonka sain periä, minä saan valita palstani mistä vain tahdon. Huuto-kauppaan menen, hän ilmoittaa minulle, koska se on. Minä vapisen kun ajattelen, että taasen saan nähdä kaikki tutut paikat. Ainakin kivet ja kannot ovat paikoillaan, ainakin ojien sijat ovat erotettavissa. Minä en itke hävitystä, minä olen jo vuodattanut niin paljon turhia toimeentuloisuuden kyyneliä! Minä tahdon aina vain hymyillä ja koettaa parantaa haavoja.

Ei hänellä, tuolla Pöyryllä, minusta suuria luuloja ollut. Hän sanoi suoraan, että maanviljelijän ammatti on kovaa, ettei tällainen kaupunkilaisrouva ensinkään osaa sitä käsittää. Toista on sen, jonka ei tarvitse katsoa kannattaako, joka elää pääomiensa varassa. Mutta sille, jolla ei ole muuta edessä kuin ottaa toimeentulo kamarasta itsestään, sille ei maanviljelys ole leikin-tekoa. Ja hän mittasi minua kantapäästä kiireeseen asti, minulla oli avohihat ja käsivarteni olivat maidonkarvaiset hänen kovien käsiensä rinnalla. Hän hymähti ja sanoi:

- Näkisitte minun vaimoni kädet!
- Oletteko naimisissa?
- Olemme olleet viisi vuotta. Minun vaimoni hoi-taa koko navetan eikä hän paljon muusta välitä. Hän on joka aamu viideltä navetassa.
- Entä onko teillä lapsia?
- On. Tyttö ja poika.

Hän punastuu hiukan ja isän ylpeys ja hellyys kaunistavat vakavia kasvoja.

- Ne ovat terveitä ja iloisia lapsia... !

Hän kuvaa kuinka se pienempikin jo osaa puhua ja mitä kaikkea se suurin jo ymmärtää ... Oi, hän kasvaa minun silmissäni suureksi ja kauniiksi! Oi, kaunis on onnellinen ihminen, eheä ihminen, joka tietää elämän tarkoituksen!

Minä rupean puhumaan niistä louhilinnalaisista, jotka ovat muuttaneet tänne kaupunkiin — eikö niitä voisi

siirtää sinne kotiin takaisin. Ne näkevät täällä vain kurjuutta. Hyvin se hänen mielestään käy — jos ne vain lähtevät, ovat ehkä jo ehtineet mielistyä kaupunkilaiselämään.

Hänen mentyään lähden kaupungille. Osun Pitkälle sillalle juuri kuuden tienoissa, kun koulut purkautuvat kadulle ja tehtaitten nokiset miehet etsivät kotejaan. Tylsäsilmäisiä humalaisia hoipertelee riitelevien humalaisten joukossa. Naisia, shaali hartioilla, pujottelee koululasten ja työmiesten joukkojen läpi. Joku vanha muija raahustaa olkapäillään säkkiä, jonka on saanut varastetuksi täyteen puita puutorilta. Sanomalehtipojat huutavat kimeillä lapsenäänillään.

Jota likemrnäksi Linjoja tulen, sitä hiljaisemmaksi käy. En ole milloinkaan ollut täällä. Täällähän on kokonainen uusi maailma! Kyselemällä ja etsimällä löydän siihen taloon, jossa Heikkilän Marja, leikkitoverini asuu.

Pihamaalla juoksentelee risaisia lapsia. Kaksi pientä naskalia koettaa kolmannelta ottaa jotakin, tuo kolmas huutaa ja juoksee pakoon. Pihan perällä on joitakin matalia rakennuksia, ovet ammolleen, sinne katoavat pojat ja vain parkuna kuuluu. Sänky vaatteita on kannettu ulos. Ne ovat viskatut tomuiselle nurmelle. Haaltuneesta polstarista tutisee silppua. Rappujen edessä on lahoavia rääsymattoja. Jalkojen alla narskaa lasinpalasia ja pullonkaula on puoleksi kaivautunut hiekkaan. Lapset juoksentelevat paljain jaloin.

Alan heidän kasvoistaan etsiä tuttuja piirteitä. Kaksi tyttöistä tunnen paikalla Marjan lapsiksi. Pysäytän heidät ja kysyn missä he asuvat. . . Sama vaalea tukka kuin äidillä . . . samat siniset silmät. Toinen on kuvankaunis, suuret, kärsivät silmät, vaalea, miltei läpikuultava iho. Hän suuntaa minuun vakavan, varhaisvanhan katseensa ja kertoo minulle, että heitä on yhteensä kahdeksan. Yksi pienemmistä on kipeänä kamarissa, siinä on sellainen tauti, että pää on niin suuri ja korvista vuotaa keltaista visvaa. Katri käy koulua ja Martta ja he nuoremmat pääsevät hekin kouluun ensi vuonna. Nyt se pienin itkee, se on vasta puolen vuoden vanha . . . Jaa, tuossahan Katri ja Martta jo tulevatkin.

Kolme tyttöä astelee touhuissaan sisään portista. He puhelevat jotakin huomispäivän läksyistä ja ojentavat sitten kätensä kolmannelle tytölle, joka lähtee takaisin kadulle. »No, joutukaa nyt!» huutaa suurempi tytöistä, »kun täällä on vieras neiti!» Katri ja Martta tulevat ja niiaavat kohteliaasti. He ovat siistimmin puetut ja he vievät meidät kaikki sinne pihan perälle, mistä ne mustat oviaukot ammottavat ja minne pojat katosivat. Siellä nousee äkkiä eteen punainen, vanha kivimuuri, jonka ikkunoista tulee vesihöyryä ja jonka kyljessä on kirjoitus *S a u n a* ja vieressä sama venäjäksi. Nyt nousee jyrkkiä portaita myöten likeiseen uudempaan kivitaloon ja tullaan pimeään eteiseen, jossa hajuaa homeelta. Kolme ovea saattaa erottaa rinnan. Vasemmanpuoleisen oven päällä on nimi, mustalla pohjalla kömpelöjä hopeakirjaimia, Räätäli R. Nieminen.

Huone ei ole aivan pieni, siinä on kaksi ikkunaa, mutta ne ovat niin nokiset ja likaiset, että ruudun läpi tuskin näkyy. Saunan höyry nousee alituisesti niihin ja kosteus tunkee läpi rakojen. Nurkassa on sänky, pohjalla pari litistynyttä lankavyyhteä, vanunut, lumppuinen peite, tyyny ilman päällistä ja joitakin vaatekappaleita. Seinällä on vedettävä sohva, neljäs jalka poissa ja sen tilalla jakkara, jonka varassa sohva seisoo, hiukan kallellaan. Uuni on savuttunut, lattialla sen ääressä on suuri noettu sanomalehti ja sille asetettuna pata ja kahvipannu. Paksu harmaa tukinpää on osaksi pilkottu polttopuiksi, kirves lojuu vielä lastujen joukossa. Huoneen toisesta päästä toiseen kulkee pingoitettu nuora, jolla harmahtavia rääsyjä riippuu kuivamassa. Seinät ovat kellertävät, paikoittain homeenkarvaiset, siellä täällä valuu alituisesti tihkuvan kosteuden tekemiä juovia laesta lattiaan. Sohvan vieressä on kaksi kehtoa. Toisessa kitisee rääsyissään se puolen vuoden vanha lapsi, toisessa vaikeroi hiljaa ja herkeämättä häntä vanhempi lapsi jonka pää on suuri ja rupinen. Huoneessa on kostea, kirpeä katku.

Minä otan tuolin istuakseni likemmä kehtoja. Tuolinselkä jää käteeni. Asetun varovaisesti sohvalle, joka on hiukan kallellaan.

Pikku Katri menee pienimmän lapsen luo, nostaa tot-

tuneesti puolialastoman lapsen syliinsä ja alkaa sitä hellästi viihdy teliä ja hoidella. Kipeä lapsi seuraa silmillään hänen liikkeitään. Nuo silmät ovat suuret ja kirkkaat. Martta on tarttunut kirveeseen ja lyö tottuneesti irti lastuja. Hän noutaa vettä, tekee tulta ja pesee perunoita pataan. Uunin suu on niin pieni, ettei pata tahdo mahtua. Vettä läiskähtää liekkiin ja koko tuli on sammumaisillaan.

Äiti on ollut pyykillä. Tämä on jo kolmas päivä, hän arveli tänään pääsevänsä aikaisemmin. Isäkin tulee kohta. Jos sitten tulee . . . Isä käy juomassa toisten miesten kanssa. Tässä samassa talossa on niin paha mies, suutari vai mikä lienee, joka aina houkuttelee isää. Isä on juovuspäissään paha, on monta kertaa lyönyt äitiä eikä siinä silloin auta kenenkään olla. . .

Se kaunis kalpea tyttö istuu lattialla kipeän lapsen kehdon ääressä, vilkaisee silloin tällöin vieraaseen rouvaan ja alkaa sitten taas sormillaan huvitella sairasta. Tyttönen tekee sormillaan kaikenlaisia kuvioja, panee sormet lomitusten ja erottelee niitä taas. Sairaalan lapsen loistavat silmät seuraavat totisina siskon leikkiviä sormia.

Vihdoin tulee Marja. Hänen hameensa on märkä, hiharääsyjen sisästä välähtää käsivarsi, röijy on ahdas, napit auenneet. Kuka uskoisi häntä Marjaksi! Marja oli kukoistava ja kaunis, tämä hampaaton, loppuun kulunut.

Me lankeamme toistemme kaulaan, Marja ja minä, ja itkemme molemmat. Viivyn hänen luonaan myöhään iltaan. Hänen miestänsä ei kuulu, hän on nähtävästi joutunut juomaretkelle. Marjalta saan sitten kuulla Helsingissä olevien louhilinnalaisten tarinan ja hänen kanssaan minä seuraavina päivinä käyn heitä katsomassa.

Hanna kuljettaa jonkun suuren kartanon maitoja asemalta ja jakaa ne kaupungissa. Se on mukava toimi, se elättää eikä kuitenkaan sido kuin muutamaksi tunniksi päivässä. Hän pitää sitäpaitsi huoneessaan asukkaita. Kaksi poikaa, tai johan ne on täysiä miehiä, asuu hänen luonaan, sitäpaitsi usein joku tyttö. Eihän se hauskaa ole, tahtovat lapset oppia kiroilemista ja muutakin, mutta mitäs sille voi, auttaahan vähän sisartaan, kun

ansaitsee. Ei hänellä ole kuin kaksi lasta. Aina asuu hänkin hänen luonaan. Aina on ruokapuodissa myymässä. Ainalle kävi tässä takavuosina niin surkeasti, että syntyi lapsi, mutta se kuoli onneksi ihan pienenä, niin että Ainakin nyt tulee hyvin toimeen.

Kolun Antti on rakennustöissä. Se on siivo mies, ei juo eikä mitään. Antilla on vaimokin sieltä kotipuolesta ja niilläkin on jo kolme lasta, tai olisiko neljä. Vanha Kolu oli kuollut vaivaistalolla. Ja niinkuin se mies eläessään työtä teki!

Mattilan Manta on tehtaassa ja hän kuuluu kaikkiin yhdistyksiin ja näyttelee niiden iltamissa. Ei hän pysynyt missään palveluspaikassa ja hänestä puhuvat kaikkia rumia.

Ja se »pikku Maiju» joka kartanossakin palveli, se oli joutunut vallan huonoille jäljille. Hän asui pienessä puutalossa Pursimiehen kadulla, pihan perällä. Ras-kaita plyingshituoleja oli pihamaalla tuulottumassa, uutimet olivat alhaalla keskellä päivää ja kamala, lihava ihminen joka avasi oven, selitti meille äreästi, että Mari nukkuu, häntä ei saa tavata. Ei huomenna eikä ylihuomenna . . .

Niin me leikkitoverini Marjan kanssa kävimme vanhojen tuttavien luona.

Joka paikassa minä koetin kehoittaa ihmisiä palamaan maalle. Lähetin sanaa niillekin, joita en tavannut. Mutta näyttää olevan niinkuin Pöyry sanoi, että ne ovat ehtineet mielistyä kaupunkilaiselämäänsä. Marjakin, joka elää sellaisessa kurjuudessa, ei halua lähteä. Kuka sitä voi käsittää, että hän tahtoo pysyä homehtuneessa kaupunkilaislovessaan! Ainoa, joka tuntui asiaa todenteolla ajattelevan, oli Kolun Antti, sen suuren ojan-kaivajan poika.

Ja minä, minä menen! Minua ei mikään pitele . . . Jos minulla olisi lapsia, en voisi tätä askelta ajatella. Mutta silloin ei minun elämäni myöskään milloinkaan olisi päässyt näin tyhjäksi ja köyhäksi. Minä en rakasta Viktoria — lienenkö koskaan rakastanut! Minä olin silloin niin yksin ja avuton ja minä kuvittelin hänelle kaikki mitä minä tarvitsin. Se oli valhetta ja siksi tuo epäjumala nyt romahtaa rikki!

Kun vieraat illalla ovat menneet, sanon minä hänelle kaikki. Jos hän suuttuu ja kohtelee minua tylästi, on minun varsin helppo lähteä, mutta jos hän heltyy ja pyytää jäämään, mitä minä sitten teen? Silloin hän kahlehtii minut tänne. Ja minä en voi tänne jäädä, sillä minun sieluni janoaa sinne, minne minä kuulun, mistä ei minun koskaan olisi pitänyt poistua. Minulla ei ole kuin yksi ainoa halajaminen ja ikävöiminen: sinne, sinne! Minä kokoan sirpaleet siitä mikä silloin hajosi, minä tahdon olla mukana rakentamassa uudelleen. Se ei ole minulle vaikeaa: luonto on minuun pannut rakkauden syntymäseudun kamaraan. En muuta pyydä, kuin että näen peltujen taas alkavan kasvaa ja omistan pienen palan omaa maata. Ja siellä tutussa maassa, siellä minä sitten joskus saan nukkua ja tutut puut humisevat minulle aina, aina . . .

Vieraat! Kello soi. . . Tämä on viimeinen ilta täällä. Palavatko tulet? Palakaa kaikki tänään, tämä on minun jäähyväisiltani! Terästä tahtoon täksi illaksi, että pääsen sen ohi...

Puheensorina täyttää talon, nauru helähtelee.

— Kaarina, Kaarina, sinä olet tullut aivan uskottomaksi! Et kertaakaan ole käynyt meillä. Oletko ollut sairas? Mutta sinä olet aina ollut ulkona, kun olen soittanut. Minun piti tulla sinua katsomaan, mutta sitten minä sain päänsärkyni, pahan päänsärkyni. . .

— Ja kuule, kun me silloin päivälliseksi olimme laittaneet sitä luumuilla, kravunpyrstöillä ja linnunpaisilla täytettyä laatikkoa, josta sinä niin pidät. Etkä sinä tullut!

— Mitä sinä oikein olet tehnyt? Täällä oli ollut joku maalainen, nuori herra, ja hänet sinä pyydät päivällisille ja te juttelette tuntikausia. Aijai! entä jos minä kantelen Viktorille. Katsokaa kuinka Kaarina punastuu.

— Hän on naimisissa.

— Ja mitä se merkitsee!

— Mutta kuinka musta sametti sopii sinulle. Missä premiäärissä sinulla oli tämä puku. . . ? Ai niin, minä en ollut silloin!

— Pian voi Viktor olla täällä!

Herrat vetävät kellot taskustaan ja talon emäntä juoksee ruokasalin ovelle: juhlallisella vaalealla kellotaululla juhlallisessa tammikaapissa kulkee kullankarvainen viisari. Hetken perästä pitäisi junan tulla. Juhlallinen vastaanotto on valmistettuna. Kunhan aika kulksi, kunhan loppuisi ilta!

Kuinka minä voinkaan mennä takaisin saliin, minulla ei ole mitään sanomista noille vieraille ihmisille ja minun kasvoihini sattuu, kun minun pitää hymyillä! Kymmenen vuotta minä olen hymyillyt — kuinka minä olen voinutkin?

Ei, ei! Nyt täytyy purra hammasta ja jännittää jäniteitä. Tämä ilta, vain tämä ilta! Ja Kaarina luo vielä viimeisen silmäyksen pöytään: kaikki on kunnossa, kukaset ovat paikoillaan, kunkin lautasella kimppu, talon herran lautasella suuria keltaisia ruusuja.

Salissa on keskustelu vilkastunut. On puhuttu Viktor Cederin voitoista ja Märta rouva on kuin itsestään johnutut mieliaiheeseensa, hämmästelemään juristeja.

— Kuulkaa nyt, sanoo hän ja lakkaa selailemasta koruteosta, joka on hänen edessään pöydällä, — minä olen kuullut mainion jutun. Teidän kannattaa vaieta, niin kerron sen teille. Se sopii mainiosti näin kun Suomen suurinta asianajajaa odotetaan kotiin.

Ja kun kaikki vähitellen ovat vaienneet, alkaa Märta rouva, kädet ristissä leuan alla kertoa:

— Taivaassa kerran, kun Jumala ja enkelit pitivät hauskaa, alkaa tuntua palaneen käryä. Jumala nuuhistelee: mitä kummaa? Helvetin puolelta tietysti taas jotakin! Oo, lattiaan on palanut kokonainen läpi ja siksi sieltä niin käryää. Menkää, enkelit, kiireesti sanomaan, että tukkivat läven.

Enkelit menevät.

»Ei tule kysymykseen!» vastaa perkele. »Jos taivaan herrasväkeä häiritsee, niin tukkikoot itse.»

Enkelit palaavat tyhjin toimin.

»Helvetistä päin se on rikottu ja sieltä se on tukittava. Menkää, enkelit, uudelleen sanomaan. Tässä savuttuvat taivaan kauniit seinät.»

»Ohoo!» ja perkele panee kädet puuskaan ja nauraa

leveää nauruaan. »Ei paikata tältä puolen, ei tarvitse pelätäkään!»

Jumala suuttuu ja nostaa oikeusjutun ...

Märta rouva vaikenee hetkiseksi, nousee ja jatkaa harvakseltaan:

Kenen te luulette voittavan?

— Tietysti voittaa paholainen! huudahtaa Pitkäpää.

— Se on selvää se!

— Tässä maailmassa vie paholainen aina voiton, jatkaa yhteen kyytiin joku vieraista.

— Mutta miksi? sanoo Märta rouva ja levittää kätensä.

Hetkisen kuuluu vain teekuppien kilinää.

— Tjaa, hyve on tavallisesti typerä. Kaiketi taivaassa niinkuin maankin päällä.

— Ei, ei, ei se kelpaa tähän! Eikö teistä nyt kukaan voi arvata, miksi paholainen voittaa...? Kaarina, missä sinä olet, nukutko ...?

Kaarina on tullut ruokasalin ovelle.

— Jumala on kai kääntynyt huonon asianajajan puoleen! yrittää Kaarina.

— E ei! Jumala ei ole onnistunut saamaan ainoakaan asianajajaa, sillä katso he ovat jokikinen — helvetissä!

Kaikki purskahtavat nauruun, paitsi Märta rouva itse, joka tyynesti asettuu sohvaan ja rupeaa juomaan jäähtynyttä teetään.

Kaarina...! huudahtaa Siiri. — Älä naura noin.

— Vai olivat he kaikki helvetissä!

Kaarina on menehtymäisillään nauruun.

— Hän on sairas, soittakaa tänne lasi vettä! Älä naura, älä... Viktor on heti täällä. Kuule nyt!

— Vai olivat he kaikki helvetissä!

Mutta Kaarina ei voi lakata. Hän seisoo pitkin pituuttaan oven pieltä vastaan ja hänen päänsä lyö kovaan puuhun. Äkkiä hän erottaa, että kadulla ajetaan, että rattaat pysähtyvät. . . Portaissa kaikuu ... ne ovat tutut, kerran niin ikävöidyt askeleet! Silloin hänen naurunsa yhtäkkiä kuolee, hän kuivaa silmänsä ja karkaa miestänsä vastaan. Nyt kuolemantanssi alkaa!

Hän seisoo ovenavauksessa säihkyvän iloisena, vieraat takanaan. Hänen sisässään ikäänkuin kimmeltelee

ja kipinöi. Viktor likenee komeana ja tyynenä. Kun hän näkee vaimonsa juhlapuvussa kasvot hymyssä, tulee hänen ryhtinsä voitonvarmaksi ja iloinen odotus kuvastuu kasvoilla. Mutta jota likemmä Viktor tulee, sitä enemmän Kaarina herpautuu. Vieraat huudahtelevat tulijaa vastaan, naurahtavat ja viskelevät sukkeluuksia. Kaarina pelkää miehensä syleilyä, hän pelkää hänen hyväilyään. Ettei hän vain huutaisi ääneen, kun Viktorin käsi häntä koskettaa. Mutta hän puree kokoon hampaansa ja pääsee siitäkin hetkestä.

Sitten alkaa kaikki kuin utukuvina kulkea hänen silmiensä ohitse. Ihmiset ovat omituisen kaukana ja se mitä he puhuvat on käsittämätöntä. Välistä he rämäh-tävät suureen nauruun ja silloin he tulevat likemmä. Hän kutsuu heidät syömään, hänen toimintakykynsä leimahtaa hetkisen eloon: hän kyselee kuinka he haluavat istua, mutta osoittaa heille vihdoinkin paikat, jotka on edeltäkäsin määrännyt. Viktor istuu häntä vastapäätä. Hän ei uskalla häneen katsoa.

Kello lyö ... hän laskee lyönnit. Kahden ... kolmen tunnin kuluttua tämä loppuu! Syödessä vaipuu hän suureen väsymykseen, hänen on niin uni, että hän voisi nukkua istualleen. Pidetään puheita... lasveja kilistel-lään. Hänen on kovin uni, hän ei ymmärrä mitään ... Hänellekin aletaan puhua, hän koettaa pakottaa itseään pystyyn ... Sanotaan jotakin leikillistä ja kaikki nau-ravat. Hän nauraa hänkin, mutta ei ymmärrä mitään. Mistä tämä suuri väsymys tulikin? Hänen maljansa juodaan, hän koettaa reippaasti lyödä lasiaan toisten lasien kylkeen, mutta kun Viktor tulee häntä kohti, painaa hän alas silmänsä ja shamppanja läikkyi maahan. Ettei hän vain pyörtyisi! ... Kaikki muut ihmiset vai-puvat tuontuostakin sumuun — Viktor on kaiken aikaa selvä. Hän näkee hänet tänään oikeastaan ensi kerran, hän tarkkaa häntä. Hänen täytyy häneen katsoa, vaikkei tahtoisikaan. Kamalaa on häneen katsoa.

Hänhän on vanha mies, tuhkanharmaa, pöhöttynyt, ilman hiuksia. Hän hörpättää osterit särpimällä suuhunsa ja kulisten ne luistavat kurkkuun. Hän iskee silmänsä seuraavaan osteriin kuin saaliiseen, jonka pelkää menevän pakoon. Hänen sormensa ovat iهرانvalkoiset,

kynnet leikatut suippeiksi, toinen ihan samanlaiseksi kuin toinen... Palvelustyttö tuo hänelle jäällä täytetyn ämpärin... hän tarttuu pulloon ja lisää vieraitten laseihin... Kaarinan silmät tuijottavat häneen. Äkkiä Viktor korottaa lasiansa häntä kohti, silloin hän herää ajatuksistaan ja pelästyy.

Kahvi juodaan Viktorin turkkilaisessa tupakkahuoneessa. Kaarina kuluttaa aikaansa ruokasalissa. Hän vaeltelee pöydän ja kaapin väliä, menee silloin tällöin makuuhuoneeseen, palaa, katsoo kelloa, pakottaa itsensä hetkiseksi menemään vieraitten luo ja komentaa kasvonsa hymyyn.

Sekin ilta loppuu.

Vieraat ovat yhtenä mylläkkänä eteisessä. Se on sinisenään tupakansauhua. Huivit heilahtavat, kepit pistäytyvät pystyyn kinaloon. Kaarina pakottaa vielä kerran kasvonsa hymyyn, sitten hän nopeasti menee omaan huoneeseensa. Hänen täytyy voittaa aikaa, hän ei tiedä miten saada asia sanotuksi. Tässä on jotakin niin rumaa: mies tulee voittoretkeltä, kotona ovat shamppanjat ja juhlat vastassa ja vieraitten mentyä vaimo... Se on katalaa!

Yhtäkkiä ovi avautuu ja Viktor astuu kynnykselle. Kaarina tukahduttaa parahduksen ja kylmä hiki peittää hänen jäsenensä.

— Kukkaseni, älä pelästy... Odotin, että pyytäisit minua auttamaan... Eikö tämä pukusi olekaan selästä avattava? Anna minun auttaa.

Silloin Kaarina kuumenee. Hän saa jotakin käsiinsä ja viskaa sen maahan. Hän tahtois lyödä tuota miestä!

— Kuinka hermostunut sinä taas olet. Vieraat ihmiset kukittavat — oma vaimo...

— Ole hiljaa, ole hiljaa!

— Vai niin, vai niin...

— Mennään pois tästä huoneesta.

— Kuinka tahdot...

Sähköliekki syttyy saliin ja välähtelee seinillä ja laessa. Viktor liikkuu tohveleissa, alusvaatteisillaan. Kun Kaarina näkee hänen aikovan makuuhuoneeseen, pakottaa hän itsensä puhumaan.

— Älä mene pois... minun täytyy vähän puhua.

— Noo? Muuten sinun pitäisi ymmärtää, että minä olen ansainnut rauhaa ja lepoa. Märta puhui jostakin nuoresta miehestä, joka sinua täällä on liehakoinut — hankö sinut on tehnyt näin hermostuneeksi?

Sydän jäässä pohjaa myöten seisoo Kaarina käsi nojatuna pöytään.

Hänen ääntään tuskin tuntee.

Hetkiseksi hätkähtää tuomari, mutta silmänräpäyksessä on heikkous voitettu, hän elostuu, kiukustuu, asettuu nojatuoliin istumaan ja puhuu käskävä viha äänessä.

— Sinä olet siis minun poissaollessani käynyt konttorissa?

— Entä jos olisin käynyt — miksen olisi saanut sitä tehdä?

— Siks'että olen sen kieltänyt.

— Eikö vaimolla ole lupa tietää kaikkia miehensä salaisuuksia?

— Tiedät varsin hyvin, että minä olen tahtonut sinua suojella.

— En ole käynyt konttorissa.

— Kuka sinulle sitten on puhunut Louhilinnan uudesta ostajasta?

— Sehän on yhdentekevää kuinka sen sain tietää.

— Eipä ensinkään! Jollet sinä sitä sano, täytyy minun huomispäivänä panna toimeen ankara tutkinto.

— Tee se.

— Kuka se nuori mies sitten oli, joka täällä kävi?

— Louhilinnan uusi ostaja. Hän kertoi minulle kotitaloni tarinan. Sinä olisit voinut sen tehdä!

Tuomari lauhtuu jonkin verran.

— Niin no . . . minun, suoraan sanoen, ei ole tehnyt mieli joutua sinun hermokohtaustesi kanssa tekemisiin. Sinä olet sairastunut kun Louhilinnaa vain on mainittu. Minä olen jo sinun tähtesi muuttanut...

— Maalta Helsinkiin — mikä uhri!

Kaarina nauraa kylmää, kovaa naurua.

— Minä olen vienyt sinut ulkomaille, kaikkea olen koettanut ja . . .

— Olet, olet! Mutta mikset sinä koskaan ole kertonut minulle, että sinä olit välittämässä Louhilinnaa Hintsalle ja tukkiyhtiölle?

Älä huuda . . . yön hiljaisuudessa kuuluu joka ääni sekä ylä- että alakertaan.

— Tämä kaikki tulee kuitenkin tutuksi.

— Eikä tulekaan! Koeta nyt olla järkevä: jollen minä olisi välittänyt kauppaa, olisi joku toinen sen tehnyt. Te tarvitsitte rahaa, minä hankin teille hyvän hinnan.

— Niin, niin, niin, ääntää Kaarina ja nyökyttää kylmää päätään.

— Minua väsyttää. Mennään nyt levolle.

Älä kajoa minuun!

— Ah näitä näytelmiä!

— Minä olen heti valmis. Katso . . . minä en enää rakasta sinua. En voi senjaikeen kun kuulin, että sinä . . . Minä olen tehnyt väärin kun rupesin sinun vaimoksesi. Minä pyydän anteeksi. Ja pyydän, että annat minun mennä pois.

Tuomari nauraa hiljaa. Sitä ei saata kuulla kuin se, joka hänet näkee.

— Märta on siis sittenkin ollut oikeassa: sinä olet siis vihdoinkin rakastunut! Ja nyt sinä tahdot päästä Louhilinnan rouvaksi.

Kaarinan kasvoille tulee häpeän ilme.

— Mutta älä uskokaan että Louhilinna enää on samanlaisessa kunnossa kuin teidän aikananne, jatkaa tuomari.

— Se nuori mies on naimisissa.

— Se ei teille naisille paljoa merkitse.

Kaarinan huulet ovat lujasti koossa. Hän ei pitkään hetkeen sano mitään.

— Sinä olet väsynyt, minä koetan olla lyhyt. Annat-han sinä siis minun mennä?

— Ei, nyt on minunkin kärsivällisyyteni lopussa! Minä en anna sinun mennä!

Ja Kaarinan eteen nousee äkkiä ja ensi kerran suuri tuomari, joka katseellaan murskaa. Hän kasvaa jättiläiseksi. Hän ei ole kiivas, hän on jäisen tyly.

Kaarinan mieleen muistuu se kulunut, sammunut nainen, jonka Ceder työnsi ulos heidän ovestaan.

— Mene paikalla nukkumaan! sanoo tuomari.

— Vai nämä nyt ovat sen suuren asianajajan väli-

kappaleita! Näin siis ihmisiä peloitellaan ja syyttömiäkin tehdään syyllisiksi.

Tuomarin kasvoilta riisuutuu jotakin.

— Älä minua ärsytä. Minä en rupea maailman pilkaksi, minä en sinua . . .

Hän mittailee Kaarinaa silmillään.

Suuri raukeus valtaa äkkiä Kaarinan. Miksi hän tässä taistelee, miksi ärsyttää tuota vanhaa miestä? Sehän on mielettömyyttä. Rauhan hän tahtoo hänelle suoda. Vain rauhaa hän itselleenkin pyytää. Hän on väsynyt, he ovat molemmat väsyneet, kukin omalla tavallaan ja omista taisteluistaan.

— Minä en sinua päästä, kuulee hän samassa. — Miksi minä sinusta luopuisin? Vasta nyt sinä olet minulle nainen . . . houkutteleva, valloitettava.

— Älä minuun kajoa, saa Kaarina vaivoin huuliltaan.

— Minä huudan niin, että koko talo herää . . .

— Etkö ymmärrä, että jota enemmän sinä pakenet, sitä kiehtovammaksi käyt. . . Minä rakastan sinua!

Kaarina on edennyt huoneen äärimmäiseen kulmaan. Yhtäkkiä hän pysähtyy, kädet tuolin selustassa. Hänen kasvoillaan on inho ja häpeä.

Tuomarikin pysähtyy, he katselevat toisiaan silmiin ja joka silmänräpäyksen kestäessä laajenee kuilu heidän välillään. Kaarina nyökyttää verkalleen päätään, tuomari pyyhkii hikeä otsaltaan. Alakerrassa lyö kello kaksi. Hetkisen perästä kuuluu toisen kellon ääni yläkerrasta.

Äkkiä painuu tuomari raskaasti tuoliin. Hänen kasvonsa ovat tuhkanharmaat.

— Hyvää yötä! sanoo Kaarina hiljaa ja menee hänen ohitsensa huoneeseensa.

X

Kirkonkellot. . . huomenkellot!

Sävelet putoavat ilmaan kuin puhtoiset vesipisarat. Kajeassa syysilmassa kantavat ne kauas.

Pilvet hajoavat. Läpi repaleisen harmauden valautuu kankaalle auringon kultaa.

Ne ovat ne tutut kirkonkellot!

Kaarina pysäyttää kyytihevosen, käskee miehen ajaa edellä ja odottaa jonkin matkan päässä. Hetkiseksi hän jää seisomaan kostealle, punertavalle maantielle.

Hänen kasvonsa ovat käyneet entistä kapeammiksi ja ikäänkuin pidentyneet, hän on kalpea, silmien alla sini-set varjot.

Kuinka hän on odottanut tätä päivää! Hän ei moneen aikaan ole nukkunut tervettä unta, viime yö kestikievarissa oli miltei uneton ja niin pian kuin päivänvalo alkoi tuntua, hän nousi ja käski valjastaa.

Ja tuossa leikkaa nyt raja metsää ja tekee hampaan taivaanrantaan. Hän näkee nuoren, kosteanvihreän petäjikön, näkee suuren, tutun kiven rehevissä sammaleissaan. Tuo maa tuossa muutaman askeleen päässä on Louhilinnan maata. Hän kysyy itseltään näkeekö unta, vai onko tämä totta. Hän hengittää syvältä — ilma on kirvoittavaa ikäänkuin itse elämää joisi. Kaikki aurin-gon kulta valautuu vihreälle nuorelle metsälle ja hänen kasvoilleen. Kirkonkellot soivat.

Hän astuu kohti kellonsoittoa ja tulee kotitalonsa kamaralle. Hänen sydämensä on hiljaa, hän sulaa aamun raikkaaseen rauhaan.

Oja tuossa on täynnä vettä, nurmi märkää ja vihan-taa. Tämä on Louhilinnan maata, se on uskomatonta! Hän on kotona, kotona! Kun silmiä raoittaa, on pään päällä sininen taivas ja hopeahtava nuori petäjikkö ja yltympärillä vilpoiset sammalmättäät. Ja mättäillä on puolanterttuja! Hän ottaa tertun, irroittaa marjat huultensa välissä ja tuntee niiden kirpeän makeuden sekaantuvan vereensä. Ja kaikki tämä on totta!

Hetkisen perästä istuu hän taasen rattailla, matkalla kirkonkylään. Joka mäki on tuttu, joka tienkäänne tuttu, joka vanha asumus on entisestään ränstynyt, joku uusi tullut lisää. Suuri metsä vain on poissa... Kai-volla juottaessa on kolme pientä poikaa: ne puhuvat tuttua, vanhaa kieltä, jota hänkin lapsena puhui. Ääneti istuu Kaarina rattailla, katsellen nuorta mäntymetsää, keltaisia koivuja, punaisia pihlajia ja harmaita ihmis-asuntoja, joiden piipuista nousee sauhua. Jota likemmä

kirkonkylää tullaan, sitä tutummaksi käy seutu. Vuodet ikäänkuin katoavat väliltä, jonakin hetkenä saattaa tuntua siltä, että hän yhä onkin Louhilinnan tytär, hän on vain ollut matkalla ja palaa kotiin. Mutta sitten hän näkee, että heidän suuri metsänsä on poissa, ja muistaa kaikki tyyni.

Kirkonkylä on jo ihan likellä, kun tiehaarasta verkkaleen valuu valtatielle hautausaatto, kolme hevosta. Ensimmäisessä hevosessa istuu isä ja äiti, äidillä sylissä pieni valkoinen arkku. Isä ajaa hevosta, takana istuu kolme lasta. Isä on tanakka, tasatukka talonpoika, äiti luiseva työihminen, päässä musta silkki. Paljas käsi, joka pitelee pientä arkkua, on suuri, punainen, työssä kovettunut.

Sekin vanha tapa on säilynyt, että matkalla sopii ajaa kuinka hitaasti hyvänsä, mutta kylässä pitää antaa mennä. Hänen kyytimiehensä rempoo ja repii ohjaksia, oikaisee piiskansa suoraksi, saa hevosen kulkuun ja täyttä karkua ajavat he ohi hautausaaton, ohi kirkkokansan, joka molemmiin puolin tietä vaeltaa tempeliä kohti. Kauppiaan portailta karkaa koira haukkumaan. Sehän on se entinen koira, se on nyt niin lihava, että tuskin pääsee liikkumaan, se on jo nilkkukm, mutta yhä uskollinen virassaan.

Kirkonkellot alkavat taas soida. Ne kumisevat nyt ihan likellä, ensin lyhyempi, valoisa sävel, sitten pitkä, tumma, värisevä sävel, joka ikäänkuin pingoitettua metallikieltä myöten lentää kauas siniseen kirkkauteen.

Minä menen kirkkoon, ajattelee Kaarina. Minä en kymmeneen vuoteen ole ollut kirkossa. Tuossa onkin jo tuttu, haaltunut kirkko. Kuinka se on käynyt pienen näköiseksi. Kuinka minä ikävöin sen urkuja, kuinka minä ikävöin nähdä tuttujen isäntien ja emäntien istuvan totisina penkeissään . . .

Hän jättää tavaransa kestikievariin ja sekaantuu ihmisjonoon. Hän on liikutuksen vallassa, astuu epätaisisin askelin eikä voi välttää vesilätäköjä. Jumalanpalvelus ei vielä ole alkanut, kellotapulien portailta istuu miehiä tupakoimassa ja toisia juttelee hevosten luona, jotka ovat kiinnitetyt aitaan. Vanhat vaimot, jotka suuret virsikirjat nenäliinaan käärittyinä katoavat kirkon-

ovesta sisään, ovat niin tutut, että haluttaisi mennä kattelemaan jokaista, ja muuatta pientä poikaa, joka pitelee kiinni äitinsä liepeestä, hänen tekisi mieli käydä kiinni leukaan ja kysyä: mikä sinun nimesi on? Poika or kankeissa harmaissa sarkavaatteissa ja uusissa kovissa saappaissa. Hattu menee korvien päälle. Se on pirteä, punaposkinen poika, varmaan ensimmäisissä miesmäisissä vaatteissaan . . .

Korkean, sammaltuneen kiviaidan takaa nousevat hautausmaan tummat puut. Siellä haudataan paraikaa. Kuuluu yhden äänen veisuuta. Kähisevä, särkynyt ääni kuljettaa katkeamalla eteenpäin surullista, juhlallista ruumisvirttä.

Vastapäätä hautausmaata on entisen pitäjätuvan viereen kohonnut uusi, suuri rakennus. Siinä odottavat ruumissaatot vuoroaan. Siinä viipyy äänetön ihmisjoukko, jonkun lapsen kädessä räikeitä syyskukkia tai vihanta katajaseppel. Pappi ja lukkari likenevät aina hautausmaan porttia ottaakseen vastaan joka uuden vainajan.

Korkean, kellertävän saraheinän sisästä kohoaa vanhoja peltitauluja ja syksyn punaamia orjantappurapensaita. Suuren poppelin alle on kokoontunut kokonainen läjä lahonneita puuristejä, joiden kirjoituksia ei enää erota. Hautausmaat suuntaavat kulkunsa kohti uutta hautausmaata, jossa hiekka vajottaa ja hautakummut vielä ovat paljaita ja kolkkoja. Kaarina astelee vanhalle puolelle, missä hänen sukunsa lepää. Hän näkee mustaa kuusiaitaa vastaan vanhimmat haudat, ne, jotka ovat kasvaneet kokonaan pensastojensa peittoon, näkee marmoriset hautapatsaat rautaristikko jensa sisässä ja näkee isänsä ja äitinsä haudan. Kuinka se onkin käynyt tuuheaksi! Villissä ilossa kumpuilevat punaiset, keltaiset, hopeankarvaiset ja vihannat pensaat maasta, tuskin pääsee mustan obeliskin huippu enää näkyviinkään . . . Itse kiven juurella on sileää vihantaa ja multa on pistetty kukkasia. Ne ovat ihan tuoreet, vasta tänä aamuna tuodut. Joku siis muistaa hautaa...

Kaarina pusertaa käsiään yhteen ja etsii ulospääsyä sille, mikä täyttää hänen mielensä. Vihdoin puhkeaa hän itkemään. Hän itkee niinkuin itkee ihminen, jonka

kyynellähteet kymmenen vuotta ovat olleet seisahduksissa, hän rukoilee niinkuin rukoilee ihminen, jolta rukouksen siunaus kymmenen vuotta on ollut seisahduksissa. Hänen rintaansa repii, hänestä tuntuu, että hänen rikoksensa on suurempi kuin että se voidaan saada anteeksi. Hän on tuomittu, hän on myynyt syntymäkotinsa, hän on pettänyt isänsä haudan. Kuinka hän rohkeneekin tänne tulla . . . !

Oi isä, huutaa hän ilman ääntä, sinä tiedät, että minä olen tätä kotia rakastanut, sinä olet nähnyt minun elämäni tyhjyyden ja minun ikäväni. Älä minua hylkää, anna minun tuntea, että sinä olet likelläni...

Vähitellen käy hänen tuskansa lievemmäksi. Yhtäkkiä kuulee hän jonkin äänen varovaisesti lausuvan:

— Se on Kaarina neiti!

Mutta hän on niin omissa ajatuksissaan, ettei vielä tajua sen tarkoittavan itseään.

— Se on totisesti Kaarina neiti! toistuu kuiske ja hiekka narahtelee.

Silloin nostaa Kaarina raskasta päätään ja kääntää kasvojaan. Hänen takanaan seisoo kolme vanhaa vaimoa kankeissa, ruskeissa vaatteissa, suuret virsikirjat kierrettyinä nenäliinaan. He ovat miltei kuin pääsiäisaamun naiset, peloissaan ja iloissaan, eivätkä tiedä näkevätkö näyn vaiko elävän ihmisen.

— Se on Kaarina neiti! toistavat he kaikki kolme yhteen ääneen ja yksi kääntyy vielä huutamaan taakseen sitä samaa.

Ja silloin ilmestyy kuolleen saraheinän ja ristien joukosta muitakin, vanhoja miehiä ja vaimoja, jotka kyynelelilmin likenevät ja toistelevat toisilleen:

— Kaarina neiti on tullut kotiin!

Muut ovat menneet kirkkoon, hän ja Heikkilän emäntä, Joilin äiti, istuvat hautausmaan kiviaidalla, siinä missä se on matalimmallaan. Kuinka vanhaksi se muhkea Heikkilän emäntä on käynyt! Hampaat ovat pudonneet suusta, suu painunut sisään, huulet kuihtuneet sini-

siksi ja leuka kärjistynyt teräväksi. Kovasti on elämä häntä näinä kymmenenä vuonna pidellyt. Hän itkee ja hän kertoo. Kaarina saa kuulla sekä sellaista, jota jo tietää, että sellaista jota ei vielä tunne.

Onnettomuudet heikkiläisille alkoivat kyllä silloin kun Joili maanviljelyskouluun joutui, sillä siellä hän rupesi maatyöntekoa vihaamaan. Mutta mitä se oli sen rinnalla mikä tuli, kun tukkityöt alkoivat! Silloin vieraantuivat kaikki miehet maatyöstä, Heikkiläkin, vanha mies, rupesi juomaan ja seurustelemaan kaikenlaisten tyttöjen kanssa. Lapset läksivät kaupunkiin, torppa jäi emännän ja vaarin varaan. Ei saa työväkeä mistään, sellaisia palkkoja ei voi maksaa mitä ne vaatii ja jos ne sitten edes tekisivät työtä, mutta se ei enää, tämä nykyajan kansa, osaa tehdä työtä! . . . Kaksi vuotta sitten kävi lisäksi niin, että vaari sai halvauksen. Ruokapöydässä hänen kädestään äkkiä putosi lusikka ja siihen kangistui koko ihminen ja sitten oli viikkokausia puhumattomana. Onhan nyt niin paljon parempi, että ajattelee ja puhuu, mutta ei pääse mihinkään liikkumaan eikä työnteosta ole puhuttakaan. Hänet piti jo kerran lähettämän vaivaistaloon . . .

— Ei, ei, ei! keskeyttää Kaarina vanhan vaimon keskellä kertomusta ja hänen kasvonsa ikäänkuin luutuvat tuskaan. — Vaari, sellainen työmies vaivaistaloon . . . ei, ei, ei!

Niin, eihän muuten, mutta kun hoitaminen tahtoi käydä niin raskaaksi. Eikä leipäkään olisi riittänyt ja vanhan miehen olisi sentään pitänyt saada tupakkaa . . . Ei vaarin kanssa toki mitään riitaa ole ollut. Se on sellainen ratto talossa, se on aina niin tyytyväinen, ei se valita eikä se tule kärsimättömäksi. Ja se on oikein turva se vaari, vaikkei liikkumaankaan pääse. Ukko pelkää sitä, ei uskalla niin juoda, ja vaari komentaa hänet työhönkin kun hän kotiin tulee.

Kaarinan kasvot kuumenevat- ja hän päättää, että vaikkei hänellä enää olisi mitään muuta tekemistä maailmassa, niin siitä hänen on pitäminen huolta, että vaarilla on lämmintä ja hoitoa ja yllin kyllin tupakkaa ja joku joka lukee ääneen postillasta. Vaari osaa sen ulkoa, mutta hän haluaa kuitenkin aina kuulla siitä. Niin se

oli silloin kymmenen vuotta sitten ja niin se varmaan on yhä vieläkin.

Joilin nimeä mainitessa käy Kaarina tarkkaavaiseksi. Joili on taasen täällä, tietää äiti. Jumalanpalveluksen jälkeen on kokous tuolla pitäjäntuvalla, palvelijoiden kokous. Että kuinka lapsi voikaan niin vieraantua omaisistaan! Ei hän tule tervehtimään, ei vaariakaan, jonka niin on tehnyt mieli häntä nähdä. Eikä välitä omasta äidistään, ei niin paljon, että olisi kirjeen kirjoittanut tai kahvinaulan lähettänyt tai... ei niin mitään...

Kaarina lupaa vielä illalla käydä Heikkilässä eikä emännällä enää ole aikaa ajatella kirkkoon menoa edes kuulutusten ajaksi. Hän rientää rientämällä kotiin. Mutta Kaarinan mieleen jää: Joili on täällä, minun täytyy saada tavata Joilia, minä tahdon kerrankin katsoa silmästä silmään ja kysyä miksi hän minua vainoo. Minä tahdon kerrankin sanoa hänelle, etten yksinäni ole syyllinen — hän on syyllinen hänkin! Tyytymättömyyden henki, työnteon vihaaminen työväessä alkoi ennenkuin talo myytiin, se alkoi talvella, heti kun isä oli mennyt pois. Enkö minä tehnyt kaikkea tyydyttääkseni meidän väkeä? ... Heidän vuoteensa olivat yhtä hyvät kuin minun vuoteeni, he söivät samaa ruokaa... Jota enemmän minä osoitin hyvää tahtoa, sitä katkerampia kasvoja näin ympärilläni. Tämän kaiken tahdon minä sanoa Joilille ja hänen pitää vastata mitä hän vielä minulta tahtoo...

Mutta mistä saa hän Joilin käsiinsä? Mennäkö kokoushuoneeseen ja pyytää saada häntä puhutella...? Hiljaa ajaa Kaarina ylös mäkeä kyytirattaillaan. Uuden pitäjätuparakennuksen valkoinen katonharja jo näkyy eikä hän saa päätöstä tehdyksi. Silloin alkaa hän kuulla jotakin outoa ääntä, on kuin hiekkakuormia kaadettaisiin korkeilta rattailta. Ääni käy yhä kuuluvammaksi, vuoroin hiljeten, vuoroin paisuen. Kunhan ei se olisi ihmisääntä... joukko ihmisiä, jotka puhuvat yhtäkaa. Joku mies tulee vastaan, kasvot kiihtyneinä. Tulee toinen, tulee useita. Samassa pongahtaa äskeinen ääni meluksi, jossa kymmenet ihmiskurkut yhtäkaa huutavat ja jotkut yksityiset äänet raivossa kuuluvat yli muiden. Ovi pamahtaa auki ja suuri ihmismassa vyöryy

ulos. He tulevat toinen toisessa kiinni, nyrkit pystyssä, verestävin silmin, lakki takaraivolla. He tuuppivat ja he kiskovat toisiaan, he syleilevät toisiaan vimmatuin, rautaisin kourin, heidän vihansa puuskuu jotakin vastaan, joka on keskellä joukkoa. Kun he sen tapaavat, silpovat he sen palasiksi. . . ! Siltapalkit tömisevät, naisia pakenee, joku mies viskautuu erilleen eteenpäin vyöryvästä ihmismöhkäleestä, menee nurin, kiroaa, nousee ja ryntää takaisin joukkoon. Nurin närin, hurjassa sekamelskassa vierii joukko alas portaita.

— Alas porvari. . . !

— Se on ostettu . . . ! Ottakaa kiinni. . . Alas!

— Toverit. . . veljet! Te olette eksyksissä . . . Kuulkaa . . . antakaa minun . . .

— Suu kiinni! Alas! . . . Tukkikaa siltä suu!

— Se on ostettu . . .

— Vai sinä saatanan porvari tulet. . .

— Alas!

Kaarina tietää näkemättäkin, että Joili on rähisevän joukon keskuksena. »Toverit. . . veljet...» ne sanat lausuttiin Joilin äänellä, ne tulivat käheinä vaivaantuneesta rinnasta . . . Tappelevan ihmisjoukon keskeltä nousee voimakas pää, nuoret kasvot loistavat vahanvärisinä auringossa, silmät leimuavat syvien varjojen sisästä yli päiden ja vaivaantunut ääni korottautuu, mutta sammuu samassa rähinään. Nyrkit heiluvat ja puukot välkyvät puhujan ympärillä. Vielä kerran kohooa pää, käsi pyyhkiä hikeä otsalta, mutta vaipuu samassa ja häviää humalaisten painiin . . .

Äkkiä hiljenee joukko, humalaiset väistyvät ja jäävät tylsin, ihmettelevin silmin tuijottamaan kuin aaveeseen.

Hautausmaan portilta päin tulee hoikka, mustapukuinen nainen. Hän ei puhu mitään, nostaa vain tyynesti kättään ja katsoo suurin, lempein silmin. »Se on nyt se Kaarina neiti», kuiskataan joukossa. Ja ennenpitkää on koko rähisevä kokousväki hajalla, ja Joili ja Kaarina seisovat kahden.

Joili ei ensi hetkessä häntä tunne, hän heilauttaa hiuksia kasvoiltaan ja sivelee otsaansa. Sitten hänen huulensa värähtävät, silmät loistavat kosteina hellyyttä, ja

hänen suunsa avautuu sanomaan jotakin hyvää ja onnellista, onnellisempaa kuin milloinkaan ...

— Joili! kuiskaa Kaarina, sydän sulana, huulet väristen. — Tule ... mennään!

Silloin nousee Joilin pää, harmahtavat hiukset heilahtavat ja kasvoihin tulee katkera ilme ...

Kaarina ojentaa hätäyksissään käsiään ikäänkuin pidättääkseen pakenevaa.

— Mutta te ette voi täällä mitään, minun pitää saada puhua kanssanne, ne ovat humalassa... Omaisenne teitä ...

Joili naurahtaa ja sanoo hampaittensa välistä:

— Minulla ei ole mitään omaisia. Minulla ei ole mitään muuta kuin aatteeni.

Hän lausuu viime sanan riemulla ikäänkuin siinä taas olisi löytänyt oman kadotetun itsensä ja pitelisi siitä kiinni kynsin hampain, ettei se pääsisi menemään.

— Mutta nämä ovat humalassa, ne voivat repiä teidät palasiksi.

— Entä jos repivätkin! Minä en sääli elämääni. Armollinen rouva voi rauhassa jatkaa matkaansa. Nämä ovat minun omaisiani, he saavat mielellään repiä minut kappaleiksi. Mutta teikäläisten avusta en minä huoli!

Sanat vinkuvat Kaarinan korvissa. Kaikki menee häneltä. Ei ole enää ketään maan päällä ...

Mutta Joili ei armahda, Joili nostaa ylpeästi päätään ja lähtee. Kaarina tuntee, että hän nyt menee iäksi, hän ei häntä koskaan enää näe, hän ei palaa, jos hän häntä kutsuisikin.

Kaarinan sydämessä itkee ja hänen silmissään hyppii punaisia kieliä. Joili meni! Tämä ei käy, hänen täytyy koota tahtonsa. Ja hän tähtää katseensa eteensä ja näkee häikäisevän auringon, kullatun ristin hautausmaan portinpylvään päässä sekä jossakin kylällä kiiluvan ikkunanruudun. Aurinko laskee ...

Häntä väsyttää ... minne hän nyt menee? Hänellä ei ole ketään, ei ole mitään omaa. Hautausmaa on! Mutta rattaat ovat häntä vastassa tiellä ja kuin unessa hän nousee niihin. Hänen tunteensa on nyt kuollut, hän ei kärsi, hän ei iloitse, hän ei tunne mitään. Hän tietää, että ikävöidyt seudut paraikaa kulkevat hänen silmiensä

ohitse. Mutta hän ei iloitse eikä hänellä ole yhtään kyyneltä.

Joili palaa hänen silmiensä eteen. Joili oli käynyt harmaahapsiseksi, Joilin aatetoverit olivat hänet hylänneet! Joili aukaisi sulun — virta ei enää ole Joilin hallittavissa! Joili sytytti tulen — Joili ei enää voi pitää tulta kurissa. Joilin omat olivat nyrkit pystyssä häntä vastassa.

Mutta Kaarina ei tunne sääliä, Kaarinalla ei ole kyyneleitä. Lasittuneen silmän läpi näkee hän tutut tienkäänteet, näkee vaivaiset, runnellut maat, näkee isän vainiot pajupensaassa vallassa, näkee kantoja siinä missä muinoin oli ylpeä metsä. Jahka tie nyt kääntyy, tulee näkyviin talo . . .

Hänen lapsuutensa koti, hänen isänsä koti, hänen kaadettujen puidensa koti, hänen tuskiensa ja hänen onnensa koti — tänne hänen sielunsa on ikävöinyt ja tässä hän nyt istuu kuin kuollut! Kuinka ihminen voikaan olla aivan tunteeton, ja samalla kuitenkin elää? Kaikki hän tarkalleen muistaa, kaikki hän tietää. Täällä avautuivat hänen ja isän eteen suorat, vasta-aukaistut ojat, isän rinnalla astellen hän täällä hengitti keväisen maan hajua . . . Mahtavatko puut talvella elää tällaista elämää, kun niissä kaikki on seisahduksissa ja oksien ympärille on jäänyt kiiltävä kuori? Kuin jääkalvon läpi näkee hän rakennusryhmän, katon katon vieressä ja ylempänä päärakennuksen pilarikkoineen. Päärakennus on haalunut värittömäksi ja sen takaa on hävinnyt puunlatvojen seppel. Joku yksinäinen latva vain nousee katon takaa. Hän ei sure tuon latvan yksinäisyyttä.

Yksinäisiä on niin paljon maan päällä.

Kotipellolla palaa tuli ja liikkuu ihmisolentoja. Hänen tylsä silmänsä pysähtyy keltaiseen liekkiin, joka tyyneenä nousee taivasta vastaan. Ihmiset sen ympärillä liikkuvat kuin haamut. Ne kyykistyvät ja ottavat jotakin maasta. Aarteitako ne etsivät? Siellä on mies . . . pari naista . . . lapsia. Kylmä taivas tapaa keltaisen, viluisen metsänlaidan. Järvi näkyy, ennen ei sitä näkynyt. Uudessa rakennuksessa ovat ovet ja ikkunat yhä mustina, tyhjinä aukkoina. Se on kaameaa, mutta Kaarina ei sitä kauhistu. Elämässä on niin paljon kaameaa.

Mies kotipellolla oikaisee äkkiä selkensä suoraksi, viskaa vihannan sylyksen käsistään, hyppää aidalle, hyp-pää yli aidan, seisahtuu hetkiseksi keskelle tietä, alkaa sitten tulla vastaan päin, ottaa lakin päästään ja huutaa:

— Tervetuloa!

Se on Pöyry, jalassa pitkävartiset saappaat, yllä har-maa sarkatakki. Mikä terve, raikas ääni sillä mie-hellä on!

— Me jo pelättiin, ettei rouva tulekaan. Me odotet-tiin silloin huutokaupan aikaan, niinkuin puhe oli.

Isäntä käy hänen käsivarteensa auttaakseen häntä rattailta. Se on luja kouraus, oikein se koskee ja oikein siihen täytyy herätä. Kaarina rientää selittämään, ettei silloin sopinut tulla ja kysyy kuulumisia. Pöyry kertoo ensi työkseen miksi he näin sapattia rikkovat. On ollut niin kiire, ettei ole ehditty nyhtää hernetä ja tänä yönä tulee varmasti halla ja pitäisi korjata pois . . . Hänellä on täällä näin pieniä apulaisia, ne ovat ihan orpolapsia, hän teki tuohon tulen, että saavat lämmitellä. Kun ei täällä tahdo saada työväkeä, ei hinnalla millään . . .

Kaarinan silmät seuraavat lapsia, jotka suurten ihmisen risaisissa vaatteissa hääräävät pellolla. Vai ovat ne orpoja!

Hänessä alkaa ihmeellisesti kirveliä. Kyyneleet nou-sevat rintaan. Kuinka likeisiä nuo lapset hänelle ovat-kaan! Niitä ei omista kukaan, ne ovat hylättyjä, ne ovat hänen! Kaikki mikä on orpoa ja hylättyä on hänen omaansa, jota orvompaa sitä enemmän hänen omaansa!

Isäntä on hyvän aikaa vaieten astunut hänen rin-nallaan.

— No, virkkaa hän äkkiä terveellä äänellään, joka vaikuttaa ikäänkuin käsivarteen tartuttaisiin ja nostet-taisiin pystyyn, — mistäs rouva nyt tahtoisit sitä omaa maata?

Kaarina herää selkoisen selväksi, muistaa että hän on uuden elämän kynnyksellä, muistaa että häntä odottaa työ ja kuivaa kiireesti kyyneleensä.

— Mistä isäntä sitten antaisi minulle maata? sanoo hän samaan terveeseen ääneen kuin isäntä.

Silloin isäntä selittämään kuinka hän on ajatellut. Jos rouva ottaisi Heikkilän niemen. Se on kaunis paikka ja

siinä ovat puutkin säilyneet — vaari ja emäntä ovat niitä oikein kynsin hampain varjelleet! Sillä niemellä on niin paljon peltoa kuin rouva tarvitsisi — vai kuinka paljon karjaa rouva oikeastaan tahtoisi pitää? . . . Kolme, ne yä lehmää ja hevosen, kai. No, sen verran siihen jäisikin peltoa, kun kartano ottaisi haltuunsa ne maat, jotka liittyvät kartanon viljelyksiin.

— Ei rouva nyt pelästy . . . tällaisessa kunnossa täällä portit nyt ovat... ja kaikki muu kanssa. Puistoa ovat pitäneet vasikkahakana ja siihen aikaan kun talo oli yhtiöllä, olivat kaataneet polttopuuta mistä likimpää vain saivat. Entinen isäntä asuu vielä tuossa, jota sanotaan uudeksi rakennukseksi. Hänellä on tänään jäähyväiskestit, ne ovat hänen vieraitaan, joita tuolla tulee. Navetta meillä alkaa olla kunnossa.

Hän selittää, mistä on ostanut lehmiä ja mistä aikoo mennä ostamaan lisää. Vähän neljättäkymmentä lehmää tuli talosta — niin vähään ne olivat lehmät päästäneet häviämään! Omia lehmiä hänellä oli vain viisitoista. Mutta ne ovat hyviä lehmiä! Se on vielä vähän tyhjän näköinen tämä navetta, ja karjakin on kirjavaa, mutta muutaman vuoden perästä!

Tuttu, hikevä, tervanhajuinen ilma tulee ovesta vastaan. Seinät hohtavat valkaistuina, uusista suurenneista ikkunoista loistaa kelmeä iltataivas. Molemmiin puolin pitkää pöytää nousevat, laskevat sarvekkaat päät, suuret, kiiluvat silmät tuijottavat herkeämättä eteensä ja pitkät, liukkaat kielet vievät ahneesti suuhun tuoreita heiniä. Navettatyötö liikkuu vaaleissa kesävaatteissaan ja keskellä pöytää kävelee pieni poika.

— Onko emäntä täällä? huutaa isäntä ovelta.

Silloin lähtee pieni poika juoksemaan isää vastaan ja äiti nostaa päätään vasikkakarsinasta.

Hän on sinikirjavassa pumpulipuvussa, heleäraitainen esiliina vyöllä. Hän on nuori, puhdasihoinen, vaaleatukkainen nainen. Hän likenee ujona, ojentaa lämpöisen, vastakuivatun kätensä ja toivottaa vieraan tervetulleeksi. Pieni poika kumartaa, vastaa reippaasti, että hänen nimensä on Pekka Pöyry ja pakenee sitten äitinsä helmoiin. Äiti silittää hänen päätään ja seuraa hymy kasvoilla isän kertomusta.

Isä selittää navetan sisustusta, miksi hän panetti sementtipermannon ja kuinka hän sekoituksen teki. Tällainen sulkulaitos, joka estää lehmiä pääsemästä kaukaloilleen paitsi ruoka-aikoina, on erinomainen laitos. Vesijohto on niinikään valmis. Sitten esittää isäntä lehmät. Kun hän tulee niiden viidentoista luo, jotka ovat hänen entisestä kodistaan, alkavat hänen silmänsä loistaa. Hän tietää täsmälleen jok'ikisen tarinan. Tämän hän osti niiltä ja niiltä markkinoilta. Se oli laiha ja takkuinen ja halvalla hän sen sai, mutta sillä oli jo silloin mainiot merkit. Tällaisia maitosuonia ei paljon olekaan, ne ovat niin täynnä mutkia ja mukuroita ... ! Ja isäntä silittelee ja taputtelee lehmien selkiä ja ottaa tuontuostakin koko suuren turvan kämmeniensä väliin. Lehmät katsovat häneen suurin, kostein silmin ja päästävät sieraimistaan lämpöisen henkäyksen.

Täältä, ajattelee Kaarina, täältä leviää uusi elämä hävitetyille maille. Tuo päivettynyt työkourainen mies ja tuo terve vaalea nainen ne ne rakentavat uudelleen sen mikä kymmenessä vuodessa on mennyt raunioiksi. Ja pieni Pekka jatkaa isänsä ja äitinsä työtä. Kaarinan sydän on niin tulvillaan hellyyttä, kiitollisuutta ja hartautta, ettei hän saa sanaa suustaan. Hän vain nielee kyyneliä ja koettaa seurata isännän kertomusta. Isäntä viittaa kauas tuleviin aikoihin, niihin, jolloin ei täällä ole laiskaa, saamatonta torpparilaumaa, vaan vapaita, itsenäisiä, uuraita pikkuviljelijöitä. Ja osuusmeijerit ja osuuskassat ja uusimmat koneet ja ... ja työ on ilo ... Kaarinan huulet värisevät ja silmät kiiltävät kyynelissä, kun hän isäntää katselee. Kaunis on eheä ihminen, ihminen joka tietää tehtävänsä ja joka elää kokonaan siinä!

He tulevat pääarakennukseen. Huoneet siellä ovat muuttuneet ihan tuntemattomiksi. Niitä on jaettu kah-tia ja varustettu hellauuneilla, seiniä on päällystetty räikeäkukkaisella tapetilla ja sanomalehtipaperilla. Permannot ovat kuluneet ja uunien edestä palaneet mustille refille. Ruutuja on paikattu vihreähtävällä, halvalla lasilla.

Ja Kaarina hypittää polvillaan isäntävään lapsia, hän antaa heille makeisia ja tutustuu heidän kissaansa ja koiraansa. Vihdoin hän kiertää rakennuksen kulman ja

tulee puistoon. Hän astelee polkuja, joita niin monta kertaa on astellut ja seisahtuu paikoille, joilla niin monta kertaa on viipynyt.

Kukkulat ovat tasaantuneet näkymättömiin, hiekakäytävät kasvaneet umpeen, suuret havupuut ovat poissa, huvihuone ja koko sen pimento hävinnyt. Kaikki on aukeaa, paljastettua, kylä näkyy säleaidan takaa, joka on kaatunut. Joku yksinäinen lehtipuu on ikäänkuin vahingossa jäänyt paikoilleen.

Vain järvi on entisellään. Kiiluen ja liikkumatonna uinuu se kelmeässä illassa, viihdytellen sylissään keltaisia rantoja. Hienona sauhuna leijaa auringon jättämä lämpö veden pinnalla. Pois se pakenee niinkuin pakevat päivät, yöt, unelmat ja vihdoin koko elämä . . .

Hämärtää jo . . .

Mikä melu särkeekään pyhäillan hiljaisuuden?

Herra-vainajan uudessa rakennuksessa on tanssit, vieraita on tuotu kaupungista asti, jäähyväisiä juodaan ja tanssitaan.

Alakerran ikkunat ovat tulvillaan tahmeaa, savunsekaista valoa. Piano rämisee. Suuressa salissa sulloutuvat parit toisiaan vastaan. Portaille tulla hoippuu miehiä lakitta päin, käsivarret kaulatusten. He menevät rantaan päin, kompastuvat, kiroavat. Joku nainen kirkaisee kuin hädässä, mutta nauraa samassa. Portaille tulee tanssivia vilvoittelemaan, tuoden mukanaan parfymien, tupakan ja punssin sekaisen hajun. Siltapalkit tömisevät, nauru rämisee, soittokone parkuu . . .

Äkkiä särkyy sävel ja tukahtuu nauru . . .

Pimeä, oveton, ikkunaton yläkerta on alkanut elää. Siellä jyskää. Joku kulkee siellä raskain, harvoin askelin. Outo kulkija lähtee puistonpuoleisesta kulmasta ja tulee järven puolelle, siihen suureen kulmakamariin, joka on salin päällä. Juuri siihen hän pysähtyy, missä ikkunat avautuvat järvelle, ja jää katsomaan ulos.

Jyske alakerrassa loppuu. Kaikki vaikenee. Tuijottavat katseet kääntyvät portaisiin, jotka johtavat yläkertaan. Siellä ei ole käyty vuosikausiin, vuotava katto on mädännyttänyt tikapuut niin, että ne tuskin kissaa kestävät. Niiden päästä ammottaa musta oviaukko.

— Herra-vainaja! kuiskaa alhaalla joku punapukui-
nen tyttö, kasvot valkoisina.

— Minä näin viime yönä unissani herra-vainajan!
kuiskaa vastaan Hintsan Janne ja hänen silmänsä veres-
tävät.

Kalpeana, kyyneleettömänä seisoo Kaarina aittaa
vastaan.

— Tähän se loppuukin! kuuluu isännän terve ääni
hänen rinnaltaan. — Ensimmäiseksi päiväksi on näiden
määrä olla poissa.

Isäntä on vieraansa kanssa lähdössä Heikkilään. Eivät
he siellä tänään paljon voi nähdä, mutta menevät huo-
mennna uudestaan.

Kaarina ei ole malttanut odottaa, hänen täytyy jo heti
saada suunnilleen tietää, mikä hänen palstansa tulee
olemaan! Ja kirkkaan hämärässä illassa mittaavat he
peltoja, tekevät suunnitelmia ja vetävät rajoja, kunnes
Heikkilän lapset keksivät heidät ja vievät sanan sisään.
Silloin karkaa emäntä hikisenä heitä huutelemaan ja
Kaarina juoksee avosylin häntä vastaan ja siinä on iloa
ja itkuakin.

— Emäntä kulta, selittää Kaarina, minä ostan Heik-
kilän ja me pidämme sitä yhdessä ja se on meidän yhtei-
nen kotimme!

He tulevat tupaan, jossa takkavalkea räiskii, jossa
lapsenlapset leikkivät ja vaari odottaa, paita puhtoisena,
kädet rinnalla ristissä.

Kuinka kirkas onkaan vaarin korkea otsa, kuinka kun-
nienarvoinen hänen hiustensa lumi, kuinka tyynet hänen
kasvonsa ja kuinka hyvä hänen katseensa! Kaarina
istuutuu vuoteen laidalle ja pitelee hänen kättään
kädessään.

Myöhemmin lähtee hän yksinään ulos. Häntä vetää
puiden alle, hänen täytyy tähän kaikkeen tutustua. Ja jo
huomenna tehdään kauppakirja!

Puut seisovat liikkumattomina, hallassa väristen. Tai-
vaalta hehkuu sinertävää hohdetta, tähdet tuikkivat
viluissaan. Mäen alta, valkoisten koivujen lomitse kiil-
tää väreetön järvi, kalvossaan nukkuvat rannat ja tai-
vaan vilkuttavat valot. Metsän laidalla loistaa kuu.

Kaarina kävelee henkeä pidätellen. Hiljaisuus on niin syvä, että rapina kuuluu kun lehti putoaa puusta. Maidon valkoisena on rannan hiekka, yksityiset jyväset kimmeltelevät ja välkkyvät. Kuusta valuu häikäisevä valotie yli järven, rantaan asti.

Kaarina seisoo suuren koivun alla. Tuntuu niin kotoiselta.

Tämä maa tulee minun omakseni, puhelee hän itseksensä, jo huomenna on se minun omani eikä kukaan voi sitä minulta ottaa ...

Ja hän panee kätensä koivun ympäri ja viipyy siinä äänettömässä hartaudessa.

TÄHTIEN ALLA

E n s i m m ä i n e n   p a i n o s   i l m e s t y i   1910

I

Se päivä teki valkenemistaan vaivalloisesti, niinkuin muutkin päivät sinä syksynä.

Oltiin vasta lokakuun alussa, mutta puut loivat jo lehtiään. Kevät olikin ollut aikainen ja kesä harvinaisen kaunis. Aurinkoa ei enää riittänyt lokakuun osalle, lehdet eivät varisseet sinisellä syysilmalla eikä tuuli tanssittanut niitä iloisissa pyörteissä. Ne kellastuivat märkyyttään, tippuivat raskaasti maahan ja sade liimasi ne heti kamaraan mätänemään.

Satoi lakkaamatta. Helsingin kadut lepäsivät kiiltävinä pintoina, joista sadepisarat kimmantelivat ylös kuin herneet. Kattokouruista syöksyi alas kokonaisia koskia ja katuojat kohisivat kuin virrat. Aleksanterin ja Esplanadin kadut alkoivat jo unohtaa, miltä näyttää joutilaiden iltapäiväkävelijäin hauska tulva. Ihmiset tottuivat elämään ilman aurinkoa, kuuta ja korkeita tähtiä. He täyttivät kahvilat, teatterit, ravintolat ja kokoushuoneet ja antautuivat kokonaan niihin töihin ja huvituksiin, joita Helsinki niin runsaasti varaa syksyn osalle.

Haapasten perheessä tuli päivä samanlaisena kuin niin monet muut päivät.

Hilja oli vielä vuoteessa ja huone ihan pimeänä, kun Maali, oikeassa kädessä halkokannin ja vasemmassa kirje, raotti ovea ja päästi sisään iloisen valo viivan ruokasalista. Maali ei sanonut huomenta, se ei kuulunut hänen tapoihinsa, eikä hänen tapojaan enää voinut muuttaa — hän oli kolmattakymmentä vuotta palvellut Haapasilla. Kun hän oikaisi kirjeen Hiljaa kohti, ei hän katsonut sattuiiko se rinnalle vaiko kasvoihin vaiko hiuksiin. Kaikki riippui siitä, missä asennossa Hilja oli.

Joka tapauksessa tyttö heti paikalla heräsi, vaikka edellisenä yönä olisi tanssinut kuinka myöhään. Hän ei juuri saanut kirjeitä muuta kuin sulhaseltaan ja kun Maalin käsi näin aamuisin kosketti häntä, tiesi se, että kirje oli tullut. Nytkin hän sävähti istualleen, pudotti kirjeen rinnaltaan, jonne se oli joutunut, kumartui hakemaan sitä lattialta, löysi sen, tunsi hienon reseedan lemun ja kiihtyi niin, ettei tahtonut saada kuorta auki.

Kuinka hän taasen olikin odottanut kirjettä! Aina ne hänen mielestään viipyivät, ja varsinkin ne olivat alkaneet viipyä viime aikoina.

Kyykistyneenä tekemään tulta ei Maali voinut olla seuraamatta Hiljaa, millä kiireellä hän sai kynttilän sytytetyksi, kuinka hän repi auki kuoren ja sitten ajatuksissaan kävi piiloittamaan tulitikkulaatikkoa tyynyn alle, jossa tavallisesti piti nenäliinaa. Että sitä nainen voi tulla noin hulluksi, ajatteli Maali, joka ei milloinkaan ollut katsonut yhteenkään mieheen. Muuten hän kyllä oli tyytyväinen tähän Hiljan kihlaukseen. Maisteri Armas Brede oli hienoa sukua ja rikas ja komea herra. Mutta kaunis tyttö oli Hiljakin — kyllä Hiljalla olisi ollut ottajia ilman tätäkin. Jo siellä maalla, pappilassa, kun Hilja ja Laina vielä olivat lapsia, heitä kosittiin ja samaa se sitten oli ollut Hiljan täällä Helsingissä. Eihän niitä iltamia ja arpajaisia voinut olla enää ensinkään, joissa ei Hilja ollut tanssimassa tai esiintynyt kuvaelmissa. Ihanhan hän viime keväänä laihtui paljaasta tanssimisesta. Tänä syksynä nyt oli saanut olla vähän enemmän rauhassa, kun oli morsian. Mutta yhtämittaa sittenkin käytiin tahtomassa toimikuntiin.

Tärkeän ja äreän näköisenä tuijotti vanha palvelija halkoihin, joita liekki hitaasti alkoi nuolla. Hän kuuli paperin hiljaa risahtelewan lukevan tytön käsissä, kuuli kellon ruokasalissa tikuttavan — saman vanhan kellon, joka oli tikuttanut läpi koko hänen nuoruutensa siellä kotipitäjässä, pappilan seinässä —, kuuli ruustinnan kaatavan kahvia, kuten oli kuullut miltei joka aamu kolmattakymmentä vuotta, pudotti vihdoin tulitikut halkokantimeen, muisti tyytyväisenä, että heille oli ostettu kellari täyteen halkoja ennenkuin nämä pitkäl-

liset sateet alkoivat, nousi varovasti ja astui, ympärilleen katsomatta, ulos, painaen oven kiinni perässään.

Hilja jäi vuoteeseen lukemaan. Heti Maalin mentyä sieppasi hän kynttilän yöpöydältä ja asetti sen syliinsä. Äiti ja Maali olivat ankarasti kieltäneet häntä tekemästä niin, sitten kun lakanoihin kerran sattui palaamaan läpi. Mutta se oli vain pieni läpi ja kun hän näki niin huonosti! Yöpaidan pääntietä ja hihansuita reunusti kapea, veripunainen nauha, niskaan valui ohennut, vaalea palmikko ja nuorten, punastuvien kasvojen ympärillä nousi kuin sädekehä tuuheaa, uutta tukkaa. Hän oli kesällä ollut kipeänä ja silloin olivat hiukset pahasti lähteneet.

Kuinka nämä kirjeet aina nostivat veret kasvoille ja panivat sydämen takomaan! Ne toivat onnea ja riemua, ne toivat tuulahduksen taiteen ja kauneuden maailmasta, itse Parisista. Mutta samalla sekaantui iloon pieni määrä katkeruutta. Hilja ei tahtonut myöntää sitä itselleenkään. Hän saneli itselleen, ettei tuntenut muuta kuin iloa ja kiitollisuutta. Tiesihän hän miten kiire Armaalla oli. Mutta piikki pisti heti, kun ei hän ollut varoillaan. Se oli ihan pieni piikki, mutta se seisoi pysyvässä, elinvoimaisena kuin punertava oras syyspellossa. Armas on siellä suuressa maailmassa — hän yksin täällä Helsingissä: jollei Armas aina muistakaan häntä, jos niiden taiteilijattarien ja parisittarien joukossa on kauimpiakin kuin hän, Hilja. Ja tietysti onkin . . .

Armas pani niin suuren arvon vapaudelle. Mustasukkaisuus oli hänestä ihmistä alentava ominaisuus. He olivat päättäneet, etteivät ole mustasukkaisia. Armas oli sanonut, että hän toivoo Hiljan huvittelevan niinkuin ennen kihlaustaan. Sitä rikkaampana saa hän Hiljan omakseen, jota enemmän Hilja on ehtinyt elää. Hilja olisi ollut onnellinen, jos Armas olisi kieltänyt häntä seurustelemasta muiden kanssa niin paljon kuin ennen. Mutta Armas väitti sellaista vanhanaikaiseksi, itsekkääksi rakkaudeksi. Hän tahtoo, että Hilja vapaasti elää ja nauttii — ja niin hän tekee itsekin. Kun he kerran yhdistävät kootut elämyksensä, tulee siitä ihana aarnivalkea, joka pysyväisesti valaisee heidän kotiansa ja karkottaa sieltä

rakkauden pahimman vihollisen, arkipäiväisyyden, kaikiksi ajoiksi.

Kauniisti Armas puhui, korkeat ja lentävät olivat hänen ajatuksensa. Hilja tunsi pienuutensa hänen rinnallaan eikä löytänyt sanoja vastaukseksi. Hän vain kietoi kätensä rakastetun kaulaan, painoi poskensa hänen poskeaan vastaan ja tunsi huumaantuneena, silmät suljettuina, Armaan suudelmat kasvoillaan, kaulallaan, silmälaudoillaan.

Muistot tulivat kuin kuuma aalto. Hän putosi vuoteeseensa, painoi kasvot kirjettä vastaan ja itki. Kynttilä oli kolahtanut lattiaan. Se meni poikki ja sammui. Ruustinna riensi sisälle, nuhdesaarna oli jo tulvimaisillaan hänen huuliltaan, mutta se pysähtyi, kun hän huomasi Hiljan itkevän. Hän katseli häntä hetkisen, näki, ettei itku ollut mitään vaarallista, meni sitten takaisin ruokasaliin ja kaasi itselleen neljännen puolikuppisen kahvia. Hänelle oli vähitellen tullut tavaksi juoda kahvinsa puolissa kupeissa. Vaikkei hän suvainnut vieraille kaadettavan kuin tuskallisen runsaita kuppeja, maisuivat hänelle itselleen vajavat kupit, varsinkin näin aamuisin.

Hän nousi entiseen maalaaiseen tapaansa kuudelta ja istuutui kutimensa ja kahvipannunsa ääreen ajattelemaan lapsiaan, jotka olivat hajallaan maailmalla, ja odottelemaan Hiljan nousemista. Lainan tila oli taas viime aikoina ollut huolestuttava. Kunhan hän taas vain onnellisesti pääsisi tämän ajan ohitse. Se oli hänelle aina niin vaikea. Johannes, metsähera, asui perheineen pohjoisessa, niin kaukana, että siellä jo ajettiin poroilla ja lapsilla oli neljäkymmentä peninkulmaa kouluun. Kesät olivat siellä ylhäällä yhtä ainoaa valkeutta ja talvet loppumatonta pimeyttä. Johanneksen väet voivat kuitenkin aina hyvin, ilma siellä pohjoisessa oli puhdasta. Hyvää kuului niinikään aina Pekan perheeltä — äiti sanoi yhä ajatuksissaan tätä poikaansa Pekaksi, kuten lapsena, vaikka hän viime aikoina oli kirjoittanut kirjeidensäkin alle »Pietari». Hän oli ankarasti uskonnollinen, hänellä oli hyvä pappila, hyvät pitäjäläiset ja terveet lapset — kymmenen lasta. Vahinko vain, että he asuivat niin kaukana, ettei isoäiti useammin voinut käydä

lapsikultia katsomassa. Hyvissä naimisissa oli Lahjakin, Jumalan kiitos. Kuusi lasta oli heilläkin ja seitsemäs oli tulossa. Lahjalta se kävi verraten helposti. Ei ruustinna ensinkään osannut olla hänestä niin huolisaa kuin Lainasta... Joskus meni ruustinnan ajatus niihinkin lapsiin, jotka kerran hukkuivat. Mutta hän ei voinut viipyä heissä kauan. Vuodet eivät olleet jaksaneet lääkittää sitä haavaa... Verraten harvoin kirjoittivat äidilleen elossa olevat lapset, mutta kun lapsenlapset oppivat kirjoittamaan, sai isoäiti useammin kirjeitä ja lapset ja miniät kirjoittivat uskollisesti merkkipäivien tullen sekä ilmoittivat tietysti tarkasti syntymä- ja sairastapaukset. Isoäiti ei unohtanut ainoankaan lapsenlapsen syntymä- tai nimipäivää. Hän osti kotiin tuisnoittain kuvakorttia, kaikenlaisia hauskoja kissojen, koirien ja hevosten kuvia ja kun asianomaiset alkoivat käydä vähän suuremmiksi, saivat he mummolta soman tytön- tai pojankuvan onnentoivotukseksi.

Joka aamu, kun Hilja tuli huoneestaan, tapasi hän äitinsä ajatuksissaan läpikäymässä lastensa perheasioita tai kirjoittamassa heille. He eivät, Hilja ja äiti, vaihtaneet monta sanaa. He kysyivät kuinka olivat nukkuneet — Hilja kysyi siksi, että tiesi äidin nukkuvan perin vähän ja äitikin kysyi Hiljan yön kulkua, vaikka Hiljalla oli aivan erinomainen unen lahja. Sitten Hilja lyhyesti kertoi, mitä Armas oli kirjoittanut ja äiti ojensi hänelle omaisten kirjeet, jotka aina olivat osoitetut hänelle — jos sellaisia oli tullut. Kahvia juodessa Hilja ne luki ja äiti kutoi sukkaa ja kello nakutti. Sitten mentiin hakemaan sanomalehteä kirjelaatikosta eikä voitu ryhtyä mihinkään ennenkuin se oli tullut. Hilja luki sen häthätää: ensinnä kuolin- ja kihlausiimoitukset sitten teatteria tai iltamia koskevat kirjoitukset ja vihdoin pikku-uutiset. Äiti luki pääkirjoituksetkin ja yleensä koko sanomalehden, kannesta kanteen.

Hilja ompeli nykyään liinavaatteita uuteen kotiinsa. Armaan piti väitellä keväällä ja heti sen jälkeen vietettäisiin häät. Sekin tilaisuus antoi äidille ja tyttarelle päänsaavaa — oliko vihittävä kirkossa ja sitten syötävä päivällinen Alppilassa tai Kaisaniemessä, tai kutsuttaisiinko vain ahtain omaisten piiri ja vihittäisiin kotona.

Koska kevääseen vielä oli pitkä aika, eivät äiti ja tytär sentään niin paljon puhuneet häistä kuin he niitä ajattelivat. Suurin osa Hiljan liinavaatetta oli annettu hyvälle liinaompelijalle valmistettavaksi, sillä hienoa ja kaunista siitä piti tulla, mutta merkkaustyön oli Hilja itse pintaisesti halunnut tehdä itse, ja niin hän nyt heti noustuaan painui suurten lakanoiden ja pöytäliinojen ääreen neulomaan paljotöisiä nimiä. Alussa hän sai ratkoa ja yritti moneen kertaan tuskastua, mutta vähitellen kävi ommel kauniiksi ja tasaiseksi. Menestys kiihotti häntä eikä hän noussut työstään muuta kuin menäkseen telefoniin tai avaamaan ovea. Telefoni soi useammin, mutta kukapa tällaisena sateisena syksynä olisi jaksanut käydä vieraissakaan. Jenny täti kuitenkin tuli Haapaselle joka päivä ja soitti monta kertaa päivässä. Usein kävi myöskin Elsa, Hiljan paras ystävä. Elsa Vaarnakoski, ylioppilas.

Elsa tuli aina keittiön tietä ja huuteli jo kaukaa, että hän on niin märkä, että tuo mukanaan kokonaisen vedenpaisumuksen. Maali piti hänestä eikä hänellä niinmuodoin ollut hätää. Muuten Maalille vastenmieliset vieraat kyllä saivat kokea hänen epäsuosiotaan. Maali auttoi märän takin Elsan yltä, ja kuultuaan hänen äänensä, juoksi Hilja vastaan, laahaten käsityötä kainalossaan.

Elsa alkoi aina torumalla Hiljaa siitä, ettei Hilja ollut käynyt heillä. Se oli sellaista, että Hilja hiukan pelkäsi täti Forsbergia, Vaarnakoskien äitiä, vaikkei hän milloinkaan ollut kohdellut Hiljaa kuin erittäin ystävällisesti. Sitä ei hän sanonut Elsalle, vaan syytti sitä, että heidän oli niin paljon parempi jutella Hiljan pienessä sinisessä sohvassa, kuin Vaarnakoskella, jossa tytöt kaikki kolme asuivat samassa huoneessa. Elsan huolena oli tavallisesti, mitä hän lausuisi huomissa iltamassa, tai kenen hän saisi pitämään esitelmää »Sovinnon» iltamassa, tai mitä hän pukisi ylleen siihen tai siihen tilaisuuteen. Hän sadatteli ihmisten laiskuutta ja leväperäisyyttä — ei viitsittäisi tulla kokouksiin eikä tehtäisi mitään iltamien onnistumista varten!

Tänään, kun he olivat päässeet Hiljan siniseen sohvaan, oli Elsalla tällainen tiedonanto.

—Niin, ensimmäinen ohjelmatoimikunnan kokous oli sitten eilen meillä. Herrat kävivät toissapäivänä — oikein frakissa — pyytämässä äitiä! Äiti pani ensin vähän vastaan. Hänestä koko puuha on myöhästynyt, mutta viime hetkessähän ohjelmat aina sittenkin harjoitetaan ja äiti suostui. Päätettiin ottaa tanssia. Sinä tulet tietysti siihen!

— Ohoo! yritti Hilja sanoa vaatimattomasti, vaikka hän jo koko ruumiissaan tunsu tanssin lumon. — Minä luulin, etten enää kelpaa mihinkään senjaiseen kun jouduin kihloihin.

—Mene nyt suohon! Et sinä sitä itsekään ajattele. Pelkäävät sinun käyneen ylpeäksi, kun jouduit kihloihin niin hienoon perheeseen . . . Koko kaupunki tietää sinun nykyään ompelevan liinavaatetta . . .

— Ohoo!

Hilja nauroi koko kasvoillaan. Hänellä oli omituinen tapa nauraa niin, että joka solu hänen kasvoissaan eli. Teki sen vaikutuksen kuin tuuhea, juuresta tunkeva, kuria tottelematon tukkakin olisi ilakoinut mukana.

— Mutta minäpä sanon sinulle, touhusi Elsa — ettet saakaan, kun tulet rouva Bredeksi, lakata auttamasta iltamissa. Armas ei sitä vaadi ensinkään — siitä minä häntä kunnioitan, vaikka me muuten niin monessa asiassa olemme eri mieltä. Tanssi sinä vain, kyllä Armas omalla haarallaan pitää hauskaa.

Hiljaan pisti ja hänen hymynsä kävi väkinäiseksi. Hän olisi halunnut kysyä, millä perustuksella Elsa sanoi niin, mutta eihän sellaista saattanut päästää huulilleen.

— Ne tulevat tänään juhlallisesti sinua pyytämään, puhui Elsa taasen. — Ethän sinä kiellä, ethän! No niin, tiesinhän minä sen. Minua innoittavat sellaiset makeat kihlaukset, kun ihmiset äkkiä muuttuvat niin, etteivät enää huoli mistään muusta, elävät vain »toisiaan varten».

Hiljan mieleen tuli, että juuri sellaiseksi hän olisi kihlauksensa suonut, mutta hän etsi kiireesti ompelukohdan lakanasta ja kysyi:

— Kutka tulevat?

— Saat sitten nähdä . . .

— Mutta sano nyt. . .

— No niin, meidän Hannes tietysti. Eihän hän päästä

käsistään yhtään hetkeä, jolloin saa sinut nähdä. Se on hänelle taidenautinto ...

— Älä nyt! koetti Hilja keskeyttää, vaikka hänelle oli erinomaisen mieluista kuulla, että häntä pidettiin kau-
niina. Armaan tähden se oli suorastaan tärkeääkin.

— Eihän siinä mitään pahaa ole. Ei Armaan ensin-
kään tarvitse olla mustasukkainen. Hannes katselee
sinua aivan esteettisesti. Sinähän olet niin kreikkalai-
nen. Aarne Koskinen tulee Hanneksen mukaan. Aarne
on hieno poika. Hän on luvannut liittyä Sovintoon ...
Muuten arpajaisohjelma on suunniteltu suurenmoiseksi.
Otso Okkolalta pyydetään juhlaruno. Hänellä kuuluu
olevan jokin aihe ja nythän hän on päässyt rouvas-
taan ... Voi, voi, minun pitäisi lähteä, mutta kun tässä
on niin hyvä istua!

Hilja kiersi kätensä hänen ympärilleen ja pidätti
hänet. Hänen mielensä oli joutunut juhlahumun läikyn-
tään ja hänen täytyi saada kuulla enemmän. Hän sai
kuulla, että tanssiin tulisivat »ne vanhat», nimittäin ne,
jotka vuodesta vuoteen olivat tanssineet juhlaohjelmissa,
sekä joku uusi lisää. Heitä oli: Britta, Elsan sisar, Anni
Koskinen, Kaino Autere, Tyyne Leinonen, Meri Nikkilä,
Linda Kaisla ja Hilja, ja... joku vielä, jota ei Elsa
muistanut. Ai, tietysti Elma Vaurio, paras kaikista. Neiti
Höökkiä tietysti ajateltiin harjoittamaan. Eihän Helsin-
gissä ollut niin suurta valikoimisen varaa.

— Ei, kyllä minun nyt täytyy lähteä! sanoi Elsa taas
hetken perästä ja sävähti pystyyn. — Osakunnassa on
tänään illanvietto ... En minä viitsi tehdä tilausta tele-
fonissa. Minun pitää kuitenkin mennä katsomaan, onko
flyygeli vireessä Sovinnon huomista juhlaa varten. Meil-
lähän on niin hieno ohjelma. Mutta ne taitelijat ovat
aina niin arat siitä virityksestä. Eikä virittäjää aina saa
viime hetkessä.

Hilja kasasi käsityön kainaloonsa ja meni joudutta-
maan kahvia. Kahvipöydässä oli äiti mukana ja he kes-
kustelivat Elsan kanssa puiden, perunoiden ja voin hin-
noista. Elsa tunnusti nöyränä ja nauraen, ettei ymmär-
tänyt paljon niistä asioista. Äiti heillä ne kaikki hoiti.
Kun joutui, kuten hän, Elsa, osakuntaelämään ja rait-
tiushommiin, niin ei jäänyt aikaa lukuihinkaan, saatikka

sitten taloustoimiin. Hänenkin kandidaattinsa siirtyi ties mihin aikoihin. Se oli aivan hirveää!

— J^hun toiset eivät tee mitään! palasi hän alituisen harmiaiheeseensa, jonka kymmeniä kertoja samoin sanoin puoleksi tosissaan, puoleksi leikillä, oli purkanut kuululle. •— Meillä ei ole työnjakoa. Kaikki sälytetään muutamien niskoille. Kyllä tuo Hiljakin saisi auttaa minua enemmän — ettetkö sinä osaisi puhua tai lausua tai vaikka laulaa! Se on paljasta kuvittelua, ettet osaa. Ja sen teidän vuokralaisenne, sen Matariston, sen minä mieluimmin nylkisin! Hänestä ei ole vähintäkään hyötyä osakunnassa. Kaksi kertaa olen nähnyt hänet kokouksessa eikä hän ole puhunut eikä pukahtanut.

— Hän on ahkera poika, ehätti ruustinna puolustajan, — ja maksaa täsmällisesti. Hänestä ei ole mitään vaivaa. Me olemme häneen hyvin tyytyväiset.

— Kyllä minä sen uskon! nauroi Elsa hiukan silittäen äskeistä moitettaan, — mutta kyllä hänen pitäisi ruveta ottamaan osaa osakuntaelämäänsä. Se sellainen karhumaisuuskin menisi hänestä vähemmälle. Eikö tätikin sanoisi hänelle. Tai sano sinä, Hilja! Voi, voi kuinka te olette hienotunteisia. Minäpä ravistaisin häntä aika tavalla, jos asuisin täällä saman katon alla.

Elsa näytti, vehnäleipä toisessa, piparikakku toisessa kädessä, miten hän häntä ravistaisi. Häntä täytyi nauuraa, niin hullunkurinen hän oli. Ja pakahtuakseen nauroivat sekä Hilja että ruustinna, kun hän eteisessä, pois lähtiessään, yhtäkkiä iski nyrkkiinsä Matariston oveen.

— Herra Mataristo, oletteko kotona?

— Jaa-a, kuului yksivakainen, ujo ääni.

— Minä olen Elsa Vaarnakoski, teidän osakuntatoverinne. Tahdoin vaan sanoa, että tulisitte tänään kokoukseen ja illanviettoon. Mitä se on, ettette käytä hyväksenne osakuntaa. Tulettehan. Tottahan te kuulitte? Meillä valitaan tänään kansanvalistuskomitea, minä ehdotan teitä. Tottahan te tulette ... ?

Elsa pui nyrkkiä Hiljalle, joka oli kyykistynyt salin kynnykselle ja nauroi siinä katketakseen. Pää ovenrakoa vastaan sai Elsa odottaa hyvän aikaa ennenkuin äskeinen yksivakainen ääni, entistä epävarmempana vastasi:

— Jaa-a!

— No hyvä on! sanoi Elsa sitovasti ja läksi.

Keskipäivällä tulivat herrat, Hannes Vaarnakoski ja Aarne Koskinen. Hilja ei ollut tietävinään heidän asias-
taan, vaan vei heidät salin plyshiliinapeitteisen pöydän
ääreen, hämmästyti heidän pyyntöään ja antoi punastuen
suostumuksensa.

Koskinen oli pitkä, laiha, mustatukkainen, heleäihoi-
nen ja hajamielinen professorinpoika, joka kirjoitteli
Virittäjään ja kulki lahjakkaan nuoren miehen mai-
neessa. Vaarnakoski oli hänen täydellinen vastakoh-
tansa. Hänen pituuttaan kannatti jyrkevä tanakkuus, hän
puhui paljon ja vaikka mistä. Kaikki hänen kasvoissaan
oli väritöntä. Hänellä oli leveät, tukevat, huonosti har-
jatut hampaat. Hän tiesi kaikki Helsingin juorut ja halu-
sikin esiintyä niiden itsetietoisena tuntijana. Hänelle
oli erityisen mieluista katsella kauniita nuoria tyttöjä,
saattaa heidät namille ja sitten armahtaa heitä. Hilja oli
kiitollinen esine, sillä veri nousi helposti hänen kasvoil-
leen ja silloin olivat hänen korvanlehtensäkin kuin veri-
pisarat.

Kun kysymys Hiljan esiintymisestä arpajaisissa oli
ratkaistu, oli syntynyt maisillaan vaitiolo. Hilja tunsikin Vaar-
nakosken katseen kasvoillaan ja kuumeni jo. Mutta
Vaarnakoski armahti häntä ja rupesi puhumaan:

— No, kai te olette kuullut, että Otso Okkola nyt
lopulta on päässyt rouvastaan. Dorothea rouva matkus-
taa Ruotsiin. Sillä naisella on tempperamenttia. Se oli
Oopperakellarissa viskannut kahvelin Otson kasvoihin.
Se ei sopinut aviovaimoksi. Taiteilijattarena se olisi voi-
nut olla mainio. Sääli, sääli! Se oli kuin elämänlanka,
niin hento ja samalla käärmemäinen. Ja osasi kynsiä.
Verratonta sen kanssa oli viettää iltaa ja yötä. Se räis-
kyi ja se säkenöi. Ja osasi pukeutua! Nenäliinoista ken-
kiin asti oli kaikki valikoitua. Sääli, sääli, että se joutui
aviovaimoksi ja hukkasi seitsemän vuotta elämästään.
Tietenkin hän vielä voi yrittää, jahka vuosi nyt on men-
nyt, mutta näyttämöllä on aika kalliimpaa kuin muun
taiteen tanterilla. . . Hän aikoo näyttelijättäreksi. Minä
kehoitin. Ja sitten: ei mitään kotimoraalia painamaan,
ei mitään aviomoraalia. . . ! Tekin, neiti Haapanen, että
te menitte kihloihin. Te ette sovi siihen . . . !

Hilja oli äkkiä käynyt aivan kalpeaksi ja suupielissä nyki hymy, joka enemmän oli sukua itkulle kuin naurulle. Hän veti paperiveitsellä, jonka jostakin oh saanut käsiinsä, voimiensa takaa viivoja pöytäliinan nukkaan, eikä löytänyt sanoja. Aarne Koskinen tunsu hämillään ja suutuksissaan aseman tukaluuden ja käsitti samalla, että kajoaminen siihen olisi ollut sen pahentamista. Vaarnakoski kidutti heitä hetkisen, otti sitten hallitsevan ylemmyydellä paperossilaatikon taskustaan ja särki äänettömyyden.

— Sallitteko, neiti Haapanen? Minussa istuu vanha Aatami vielä perin lujassa. Sinä, Koskinen, tietysti et tupakoi. Sisareni Elsahan kuuluu kääntäneen sinut uskoonsa. Ei, ei, lapset, ihminen toki ei tule tekopyhäksi niin kauan kuin hän lankeaa. Minä uskallan kokemuksesta sanoa, että hänen parhaimmat hetkensä ovat ne, jolloin hän katuu, ryvetty ään liassa ... Niin ...

Koskinen odotti vilkastuneena ja taistelunhaluisena suunvuoroa.

— Siis: älä taistele, älä koetakaan seisoa. Olet parempi ihminen, jota syvemmälle lankeat.

— Niin, tietysti, sanoi Hilja, suuttuneena itselleen siitä, että äsken oli jäänyt vastausta vaille ja ettei nytkään keksinyt mitään tehoisaa.

Vaarnakoski heilautti kättään ja laski paperossin tuhka-astian laitaa vastaan.

— Minä sanon vain: jos te tahdotte antaa isänmaalle tusinaihmisia, niin menkää raittiusseuroihin ja siveellisyysyhdistyksiin. Mutta jos te tahdotte antaa sille taiteilijoita, yksilöitä, niin eläkää ja antakaa ihmisten elää!

— Ja rypeä! iski Hilja kiinni, tyytyväisenä iskuunsa ja samalla voittaen takaisin tasapainonsa.

— Niin, juuri rypeä! sanoi Vaarnakoski vakavasti kuin vanhus, joka puhuu kalliista elämäkokemuksesta.

— Mutta minä en käsitä, ehätti Koskinen sanomaan, — kuinka sinä voit kuulua niin vanhoillisen lehden toimitukseen kuin »Maaemo».

— Minä toimitan ulkomaanosastoa. Mitä lehden vanhoillisuus minuun kuuluu!

Hilja oli kiitollinen Koskiselle hänen iskustaan, muttei taaskaan keksinyt mitään lisättävää. Herrat huomasivat

olevan ajan lähteä ja nousivat. Eteisessä tarttui Vaarnakoski vielä kiinni suustaan.

— Ettekö te pelkää, kun asutte täällä keskellä sosialistiaristokratiaa? sanoi hän. — Samassa talossa Leena Parkkari-Lehmus, Mikki Parkkari-Lehmus ...

— Ja »Moukarin» toimittajia jos kuin monta! lisäsi Koskinen.

— Entä jos täällä olisi pommitehdas. Vaikka jonakin kauniina päivänä räjähtäisitte ilmaan.

Hilja kertoi nauraen, että he Haapaset lähettävät kaikki kerjäläiset Parkkari-Lehmukselle. Mutta eivät he mitään anna! Kerjäläiset tulevat sieltä perin suuttuneina. Kerran, juuri ennen viime valtiopäiviä — ja tämän kertoi Hilja kuiskaten, ikäänkuin hän olisi pelännyt äänensä tunkevan kattojen ja permantojen läpi — tapasivat Haapasen vanha palvelija ja rouva Parkkari-Lehmus toisensa parvekkeella. Maali tomutti mattoja ja Leena rouva vispilöi lasissa munaa ja sokeria. »No, joko te olette päättänyt ketä äänestätte?» sanoi Leena rouva. »Jo», vastasi Maali ja käänsi selkänsä. »Rouvaa minä ainakaan en äänestä. Ettehän te ole edes oikealla tavalla naimisissa.»

— Hyvä, hyvä! ... se täytyy panna pikku-uutisiin! nauroi Vaarnakoski ja kopeloi taskukirjaansa. — Älkää pelätkö, en minä pane mitään nimiä.

Herrat läksivät. Hilja haki esiin käsityönsä, mutta neuloi huonosti ja sai ratkoa. Jenny täti ja äiti puhuivat pitkältä telefonissa. Jenny täti sanoi, ettei hän tänään jaksa nousta portaita Haapaselle. Hilja voi sensijaan tulla hänen luokseen iltapäiväkahville. Hän on löytänyt uuden kotileipomon, josta saa erinomaisia sokerileipiä, kolme viidellä pennillä. Äiti lupasi Hiljan puolesta, että Hilja tulee. Hilja nyrpisti hiukan nenäänsä ja vastusti. Ei hän viitsisi, kun näin sataa.

Satoi todella lakkaamatta. Seinät pihanpuolella olivat omaksuneet taivaan harmauden ja alas ikkunapieliä valui ikäänkuin mustia suonია. Ruudut olivat lämmityt täyteen pisaroiden jälkiä ja teitä.

Hämärissä, päivällisen jälkeen, juuri kun Hilja teki lähtöä Jenny tädin luo, sattui outo tapaus: tuli sähkösanoma. Hilja oli eteisessä ja pelästyi, kuten ainakin

ihminen, joka harvoin on ollut tekemisissä sähkösanomien kanssa. Hänelle tuli se tunne, ettei saa pelästyttää äitiä, ja allekirjoitettuaan kuitenkin, repi hän porraskäytävässä auki sinetin ja luki vaivalloisesti:

»Laina ikävöi mammaa. Odotamme. Toivo.»

Hän hengitti taas. Siis Laina toki vielä elää. Tai kukaties... Eiväthän ihmiset koskaan sano sähkösanomissa kaikkea. Hän jäi silmänräpäykseksi tuijottamaan „los liankarvaiseen seinään vastapäätä ja pihamaalle, jonka märän asfaltin poikki talonmies paraikaa astui, väsyneenä ja laahustellen jalkojaan. Hän oli nähtävästi hiukan humalassa. Johonkin keittiön ikkunaan syttyi tuli ja punaiset kupariastiat hyllyllä kiilsivät. Talonmiehen vaimo nousi ylöspäin jostakin kellarista, jonka aukko oli ihan musta. Hän kiikutteli raskaasti muodotonta ruumistaan. Pieni, punainen huivi oli sidottu solmuun leuan alle. Omituinen kaamea tunne tuli Hiljaan. Kaikki mitä hän näki: surullinen, sateen valama pihamaa, väsynyt, sairas mies vaimoineen, yksin keittiön ikkunakin, jonka takana palvelustytön varjo liikkui, tarttui hänen silmäkalvoonsa ja teki pahaatietävän enteisen vaikutuksen. Jotakin kauheaa tapahtuu. Siitä ei ole pelastusta eikä ulospääsyä. Täytyy vain odottaa ja antaa sen likenemistään liketä, kunnes se tapahtuu... Tämä, joka nyt on tulossa, on itse elämää, kovaa, vakavaa elämää, jonka ote on raudanlujaa eikä leikkivä, kuten se, jolla nuori tyttö ja hänen tanssitoverinsa pitelevät toisiaan, kiitäessään yli kiiltävän permannon. Elämä on niinkuin tuo pihamaa, nuo väsyneet ihmiset ovat ihmisen kuva. Vaimo on hakenut punaisen huivin päähänsä, hän on etsinyt punaa ja iloa elämältä. Hänellä on kahdeksan, pian yhdeksän lasta. Kuoleeko hän pian? Kuoleeko Laina?

Silmänräpäykset ovat joskus niin hedelmälliset. Sähkösanoma kädessä eli Hilja itselleen uuden, oudon silmänräpäyksen. Hän heräsi siihen, että äiti tuli eteisen ovelle ja kysyi häneltä, mitä hän teki siellä portaissa.

— Jotakin Lainalta ja Toivolta, sanoi äiti ja hänen kunnolliset arki-ihmisen kasvonsa jännittyivät.

He olivat niin tottuneet siihen, että jos jotakin odotamatonta oli kohtaamassa, niin Lainalta ja Toivolta se

tuli. Kaikki ne vuodet, jolloin he olivat olleet naimisissa, se oli ollut sellaista. Viikko sitten oli Laina kirjoittanut äidille kovin alakuloisen kirjeen ja sanonut tuntevansa, ettei enää kestä. Hänellä ei enää ole halua elää. Lapsia hänen käy sääli, varmaan Toivo menee uusiin naimisiin. Äidin pitää pian tulla ottamaan lapset. Ruustinna, käytännöllinen ihminen ja yhdeksän lapsen äiti, oli kirjoittanut vastaan pitkän, rauhoittavan kirjeen: siinä tilassa tulee ihmiselle kaikenlaisia ajatuksia, mutta varmaan käy hyvin, kuten edellisilläkin kerroilla. Ja nyt siitä varmasti tulee poika. Jenny täti on siitä niin vakuutettu, että jo kutoo pientä sinistä villaröijyä. Jahka aika nyt vähän lähenee, tulee äiti.

Tästä kirjeestä oli kulunut viikko, ja nyt tämä sähkösanoma!

Ei ruustinna pahasti pelästynyt, tottunut kun oli Lainan sairastelemiseen. Se hänelle sentään paikalla oli selvänä, että asia on vakava ja että huomispäivänä on lähdettävä, ja hänen ajatuksensa siirtyi heti käytännöllisiin toimiin: mitä vielä on tehtävä kotona ja mitä pitää ottaa mukaan matkalle.

Hiljalle eivät matkavalmistukset antaneet työtä. Äiti oli aina tottunut tekemään kaikki itse. Hän meni antamaan Maalille määräyksiä ja Hilja jäi neuvottomana yksinäisyyteen. Hän kiersi huoneesta huoneeseen ja saneli itselleen, että jos Laina kuolee . . . ! Ei, ei, Jumala ei voi olla niin kova! Lainahan oli niin kaunis, kaikkien ihailema ja tavoittelema, ja niin terve. Naimisiin mentyä sitten tuli paljasta sairautta ja surkeutta. Kuinka Jumala sallii sellaista? Ja nyt on hän itse, Hilja, menemäisillään naimisiin . . . Ah, ei sitä voi ajatella. Se on niin kauheaa!

Vihdoin kierreltyään tapasi hän itsensä omasta huoneestaan, selkä lämmintä muuria vastaan. Häntä värisytti ja hän iski kuin apua etsien katseensa johonkin esineeseen. Silmä sattui hienoon venetsialaiseen maljakkoon kirjoituspöydällä. Siinä oli kuihtuneita, punaisia ruusuja. Parempaa ankkuria ei hän olisi voinut löytää. Armas oli tuonut kukat, kun ensi kerran tuli heille. Illalla he olivat menneet kihloihin ja seuraavana päivänä, huhtikuun sadekuurojen välillä, auringon pais-

teessä hän oli tullut. Kolme päivää myöhemmin hän oli tuonut maljakon kukkia varten. Ne olivat Hiljalle kuin reliikki, niihin oli salaperäisesti kätkeytynä koko hänen rakkautensa ihme eikä hän sallinut kenenkään muun iäjestää pikkuesineitä kirjoituspöydällään, ettei maljakko joutuisi vaaraan. Se oli niin hauras ja herkkä, siroa, vihreähtävää, kultasuonista lasia. Muutenkin oli huone täynnä Armaan lahjoja ja ennen kaikkia muistoja heidän yhdessäolonsa ihanista hetkistä. Pöydän takaa nousi marmorinen Venuksen pää, sohvan yläpuolella riippui suuri »Toteninsel», vastapäisellä seinällä hymyili Mona-Lisa arvoituksellista hymyä ään ja katosta valui alas lamppu maidonvalkeine lasikoristuksineen. Kaikki muistutti Armasta. Ikkunoista ympäri ahtaan pihan tuli valoa niin, ettei huone ollut pimeä. Sinisillä huonekaluilla ja vuoteella, joka oli kohollaan valkoisia pitsikoristeita, sai valaistus kuutamon kelmeyttä. Venetsialaisen maljakon pintoja vastaan taittuivat säteet kimmellelleen.

Äkkiä kiintyi Hiljan korva ääniin ruokasalista.

— Eihän sähkösanomassa muuta ole kuin että Laina ikävöi mammaa. Voi, voi sentään, Jumala antaa välistä niitä lapsia liian tiheään.

Se oli äidin ääni ja heti senjälkeen tuli Maalin:

— Mikäs hätä näillä on. Pastorihan on rikas eikä meidän Lainakaan mennyt hänelle tyhjänä. Mutta kun oikein köyhillekin antaa yhdeksän lasta...

— Kyllähän Jumala tietää mitä tekee. Näin ihmissillä katsoen vain on kovin lyhyt aika siitä, kun pikku Elli syntyi.

— Toisilla on sellainen siunaus. Minun sisarentyttäreni kun sai kaksi kertaa perätysten kaksoiset... Ja niin köyhää kuin siinäkin perheessä oli — mies sellainen juoppo. Ja entä tämä meidän talonmies! Ruustinna menisi kerran katsomaan. Ihan siellä läkähtyy, kun oven avaa. Tämä lapsi on nyt yhdeksäs. Siunauksiksiko sitten on vai miksi.

Hiljasta tuntui, että hän läkähtyy. Hän ei tahdo kuulla enempää! »Jumala antaa välistä lapsia liian tiheään.» Heitä oli heitäkin ollut liian paljon — olikohan hänkin syntynyt liian tiheään? Mitä kauheita aja-

tuksia nämä olivatkaan! Hän ei enää tahdo kuulla mitään, ei ajatella mitään! Hän painoi kädet ohimo jaan vastaan ja tarttui kovalla otteella hiuksiinsa. Ruumiillinen kipu karkotti hetkiseksi ajatuksen. Hän näki esi-neet huoneessa, sädehtivän maljakon ja valkoisen mar-moripään. Silmä kiintyi marmoripäähän. Se oli tänään niin ankara. Se oli Hiljaa vastaan, se ei hyväksynyt hänen ajatuksiaan. Se syytti.

— Sellaista on elämä. Älä niskoittele. Sinun on elet-tävä se niinkuin kaikkien muiden, ja sitten kuoltava.

Hilja iski katseensa lahjomattomiin kasvoihin ja puo-lusti itseään:

— Minkä minä sille voin, että se minusta on rumaa ja häpeällistä! Minä en tahdo sellaista avioliittoa — en, en, en!

Hänen teki mieli iskeä nyrkkinsä ankariin kasvoihin. Kyyneleet vaivasivat lähteissään, tulematta esiin. Hän oli ilmisodassa noita kasvoja vastaan, jotka puolustivat elämää ja hän tunsu, että ne voittavat. Hän ei jaksa tais-tella, hän tietää, että kaikki tämä läkähdyttää hänet.

Hän tuli juoksu jalan ruokasaliin ja tapasi äitinsä istu-massa ovensuussa telttatuolilla, jota ei hän muuten mil-loinkaan käyttänyt kuin kirkossa. Sähkösanoma oli hänen kädessään.

— Mamma on levoton! huusi Hilja, siristäen silmiään valoa vastaan ja aseman vakavuus painui taasen kuin rautainen koura pitelemään hänen hartioitaan.

— Kaikki on Jumalan kädessä, sanoi ruustinna ja nousi, ikäänkuin hänet olisi yllätetty luvattomissa aja-tuksissa, tarkastamaan sukkaläjää, jonka oli tuonut pöy-dän toiseen päähän. Hilja ei saanut kysytyksi enempää ja ajelehti, tietämättä mitä teki, saliin.

Kuolee, kuolee, kuolee! se on varma. Kun äiti ennät-tää perille, makaa Laina jo valkoisena valkoisessa vuo-teessaan. Tuskan hiki pisaroi otsalta ja liimaa otsaan vaalean tukan, joka kerran oli laheinta silkkiä. Ja hänen rinnallaan on ruma, muodoton olento, jota hän hakee hellin, sammuvin silmin.

Kuinka Hilja tunsu vihaavansa tuota rumaa pientä, joka on ruhjonut hänen siskonsa, nuoren, kauniin Lainan!

Samanlainen olet sinä kerran itse ollut! iski hänen mieleensä. Yhtä ruma ja punainen! Ja niin kaunis olet sinä nyt ja iloinen ...

Ah minä en enää koskaan tule iloiseksi, minä inhoan itseäni, minä en ole pyytänyt tulla herätetyksi elämään enkä minä sitä niin rakasta, etten minä hetkenä hyvänsä voisi sitä heittää ..

Valehtelet, tyttö ... ! Sinä tahdot vielä nähdä sulhasesi, sinä janoat hänen suudelmaansa, sinä tahdot elää pitkän elämän hänen omanaan. Sinä olet joskus unessa nähnyt, että teilläkin on lapsi, pieni poika, joka kietoo kätensä isän kaulaan ja pyrkii isän polvelle...

Niin, niin, niin! Se on totta. Minä en tiedä mitä minä tahdon, minä en tiedä mitään, minä en ymmärrä mitään!

Ja Hilja tarttui oikealla kädellään vasempaansa, jotta tuntisi kihlasormuksen olevan paikallaan. Hän painoi sitä kovasti ja tuijotti kauan tyhjyyteen.

Maali kantoi kolisten alas matka-arkkuja ullakolta. Äiti käski noutaa kinkkua ja makkaraa ja keittää muniä. Hän söi aina matkoilla omia eväitään eikä ravintolasta ottanut kuin lasin maitoa tai kupin kahvia. Maali kulki edestakaisin keittiön ja ruokasalin väliä ja äiti puhui hänelle kovalla äänellä, jotta kuuluisi keittiöön asti. Pyykki oli pestävä ennen joulusiivousta. Sitä oli karttunut kovin paljon. Puukeilana oli tarkoin pidettävä silmällä. Jos naapurin palvelustytöt vielä yrittäisivät avonaisiin lampuihin käydä ullakolla, niin oli välttämättä ilmoitettava talon isännöitsijälle. Sitten äiti huusi Hiljaa.

— Sinä et moneen viikkoon ole käynyt hovineuvoksella. Mitä se on! Sinun täytyy oppia ihmistapoja. He ovat Armaan omaisia. Sinun täytyy. Olisi hyvä, jos kävisit ainakin kerran viikossa.

Hilja tuli nyrpeäksi, muttei sanonut mitään.

Heti sähkösanoman tultua oli ruustinna soittanut Jenny tädille — hänelle piti tehdä tarkka tili pienemmistäkin asioista, saatikka sitten tällaisesta — ja pian oh hän talossa.

Hän oli ruustinnan kaksoissisar ja rakasti sisartaan ja sisarensa lapsia yli kaiken. Kesät hän aina ennen, rovestin eläessä, oli viettänyt Haapasten pappilassa ja armovuosien mentyä oli ruustinna, pääasiassa hänen

tähtensä, muuttanut Helsinkiin. Heidän piti asettua asumaan yhteen, mutta he riitaantuivat jostakin pienestä asiasta juuri ratkaisevalla hetkellä ja katsoivat parhaaksi asua kukin haarallaan. He olivat hyvin toistensa näköiset, molemmilla oli säännölliset, verevät miellyttävät kasvot ja kiiltävä, ruskea tukka. Ennen oli vieraiden ollut vaikea erottaa heitä toisistaan. Nyt oli rouva Haapanen paljon lihavampi kuin Jenny täti. Toisen ulkomuoto vaikutti toimekkaalta, huoltapitävältä ja äidilliseltä. Siinä oli kaikkea mitä elämä jättää. Toinen vaikutti hennolta ja keskentekoiselta ja vaikka hiukset olivat käherretyt ja vaatteet iloisien väriset ja viimeistä muotia, alkoi koko olennessa jo tuntua sitä kulmikkaisuutta, mikä tulee naimattomiin naisiin, jotka eivät koskaan ole tunteneet elämän täysinäisiä iloja ja suruja. Jenny täti ja ruustinna Haapanen riitaantuivat ylen helposti ja aina mitä vähäpätöisimmistä syistä.

— No, alkoi Jenny täti heti eteisessä, — Toivo sähkötti! Laina on taas huonompi. Sinä lähdet tietysti, Aline. Kyllä minä pidän huolta Hiljasta... Minä olen hyvin vihainen Toivolle. Onko tämä nyt laitaa. Saat sanoa Toivolle, etten olisi odottanut häneltä tätä! Hän...

— Hss! sanoi ruustinna. — Mataristo on kotona.

— Oh, ei hän tiedä mistä minä puhun! Sano se vain Toivolle. — Hän on muuten kelpo mies, mutta tässä asiassa — ihan niinkuin kaikki miehet... Missä Hilja on? Hiljaa! Tule tervehtimään tätiä. No, suutele tätiä. Paremmin... No, tyttöseni, onko Armas kirjoittanut?

Jenny täti taivutti Hiljan pään puoleensa, sillä hän oli paljon lyhyempi Hiljaa, ja suuteli häntä huulille, poskille, niskaan. Ei hän odottanut vastausta kysymyksiensä, hän kysyi muuten vain, tottumuksesta.

— Alina, alkoi hän samassa, — mitä tuliaisia sinä aiot viedä lapsille? Minä tahtoisin lähettää Lainalle leivoksia ja viinirypäleitä. Niistä hän pitää. Kun sinä vain saisit rypäleet perille paleltumatta. Kuka tietää kuinka kylmä siellä maalla voi olla. Sitten minulla on Ellille gumminen porsas ja Eeville kukko, joka kiekuu. Oikein somat. Ja vain viisikymmentä penniä kappale. Pikku pojun röijy nyt ei ole valmis, minä lähetän sen postissa. Mutta ne eivät saakaan mennä pesemään sitä

tulikuumalla vedellä. Lainalla on aina sellaisia huolimattomia palvelustyttöjä ... Hilja lapseni, sinä olet itke-

Te salaatte minulta jotakin ... Ties vaikka Laina olisi kuollut... !

— Emme tiedä enempää kuin sinäkään, sanoi ruustinna kuivasti.

Jenny täti istui suu auki ja tuijotti vuoroin ruustinnaan, vuoroin Hiljaan. Hiljaa rupesi naurattamaan. Jenny täti nauratti häntä usein vakavina hetkinä, ja pelastuakseen rupesi hän ottamaan esiin kahvikuppeja kaapista.

— Näyttäkää minulle sähkösanoma.

Hän sai sen.

Ruustinna käänteli sukkavarastoaan ja huomasi, että parhaimmat sukat sattuivat olemaan likaisina. Oli ikävä näin lauantai-iltana pyytää Maalia pesemään.

— Minä olen niin vihainen Toivolle, että ... ! sanoi Jenny täti.

— Ei tässä voi syyttää ketään, sanoi ruustinna. — Kun ihminen menee naimisiin, niin hänen pitää olla valmis vastaanottamaan kaikkea.

— Mutta joka vuosi lapsi! Eihän mikään terveys kestä sellaista. Ja sellainen kukkanen kuin Laina oli. Toivo ei laisinkaan tiedä, minkä aarten hän Lainassa sai. Hän ei taida tietää, kutka kaikki Linaa yriitelivät ...

— Älä nyt viitsi.

— Mutta niinhän se oli! tulistui Jenny täti ja rummutti pöytään pienellä kädellään, jossa oli kolme sormusta, kaksi timanttikannallista, kolmas sinikivellinen. — Toivon pitää se tietää. Jollet sinä sano sitä hänelle, niin minä kirjoitan.

— Se onkin parasta. Kirjoita sinä.

Sisaren ääni oli vähän ärsyttävä ja Jenny täti karkasi ylös kuin vieteri.

— Sinä tahdot minua kirjoittamaan, vaikka itse juuri menet sinne ja voisit puhua. Sinä et senvertaa tahdo auttaa minua. Vaikka sinä tiedät, että minulla ehkä on ulkomaanmatka edessä ...

— Joskus jälkeen joulun ...

— Ei ensinkään. Lääkäri voi määrätä lähdön miksi

hetkeksi hyvänsä, jolleivät ilmat parane. Ja eikö minulla ole työtä . . . !

— Mutta itsehän sinä sanoit, että tahdot kirjoittaa

— Niin, kun sinä kieltäydyt viemästä perille terveisiä. Mahdat luulla, että minun työni on niin helppoa että minä huvikseni käyn talosta taloon . . . Minä lähdän nyt.

— Mutta rakas Jenny . . .

— Hyvästi. Ehkä saan pyytää Maalia ostamaan kaksikymmentä leivosta ja kilon viinirypäleitä. Tässä on rahat.

Maali oli karkealla kädellään työntänyt auki käytävän oven ja laski kahvipannun pöydälle.

— Ei neiti nyt mene minnekään, sanoi hän uskollisen palvelijan äreällä, määräävällä äänellä.

Mutta hento, pieni Jenny täti oli jo juossut eteiseen ja pani hattua päähänsä. Hilja, turhaan peitellen leikkilisyyttä mielessään, seurasi hänen kintereillään ja kävi kiinni käsiin, jotka hermostuneesti pistivät hattuneulaa.

— Täti, tuleehan täti huomenna päivälliselle. Meillä on lintu. Maali sai sattumalta suurenmoisen linnun. Laitamme luumuputinkia jälkiruuaksi. . .

Kyyneleet olivat Jenny tädin silmissä.

— Mamma on aivan sietämätön. Ja sinä naurat sinäkin. Älä kiellä ensinkään. Sinun silmäsi nauravat.

Hilja talutti hänet, olkapäistä kuljettaen, puoliväkisin ruokasaliin ja pian istuivat nuo kolme, jotka mitä lujimmilla sukulaisuussiteillä läpi elämän olivat olleet sidotut toisiinsa, täydessä sovussa juomassa kahvia. Jenny täti muisti jo, että ruustinnan musta puku oli aivan liian huono ristiäisiin. Se oli sitäpaitsi nähty molemmissa edellisissä ristiäisissä eikä semmoinen käynyt laatuun. Ruustinna vakuutti, että se on ihan tarpeeksi hyvä, mutta häntä ilahutti kuitenkin, että hänen asioistaan välitettiin. Jenny täti iski silmää Hiljalle ja selitti pitävänsä huolta siitä, että isoäidillä Lainan pikku pojun ristiäisissä on uusi puku. Mutta tuskin oli siitä huolesta päästy, kun hän muisti, ettei Hiljan mitenkään sovi jäädä tänne yksin, kun on herra talossa.

Hilja oli kauan pidätellyt leikkilisyyttä mielessään, mutta nyt hän purskahti täyteen nauruun.

— Aijai kuinka täti on hassu!

— Mutta jäähän Maali kotiin, sanoi äiti.

Maali on sittenkin palvelija, väitti täti vakavana ja lästyneenä. — Maali nukkuu kuin seinä eikä tiedä, mitä pahaa Hiljalle voi tapahtua. Minä tunnen Maalin unen, häntä ei saa valveille millään. Minun täytyy jättää ulkomaanmatkani — en tiedä muuta neuvoa.

— Kaikkia hullutuksia! sanoi äiti.

— Tai täytyy sulkea ovi Matariston huoneesta eteiseen. Hän saa kulkea suoraan portaisiin.

, — Huone tulee kylmäksi...

, — Sille ei voi mitään. Voisihan hän myöhään tulla kotiin ja Hilja voisi sattua olemaan salissa ja ovi voisi olla auki...

— Hiljan pitää katsoa, että ovi on kiinni, keskeytti ruustinna ja hänen äänestään tuntui, että uusi riita helposti voi nousta.

— Jenny täti kulta, päästi Hilja tulemaan yhteen kyytiin ja samaan äänilajiin kuin täti äsken, — mutta voisi sattua vieläkin hullummin: Mataristo voisi sairastua keskellä yötä ja minun täytyisi mennä häntä hoitamaan. Olisiko se sopimatonta?

— Sinä olet niin tyhmä, ettei sinulle viitsi vastata, sanoi Jenny täti ja kysyi sisareltaan, tulisiko pannusta kolmas kuppi.

Tietenkin sieltä tuli. Kahvia keitettiin aina siltä varalta.

Mutta Hilja oli joutunut ylenannettuun mielialaan, Jenny täti oli tällä kertaa liian hullunkurinen.

Hän tukahutti nenäliinaan naurunsa ja karkasi keittiöön, saadakseen edes Maalille purkaa mieltään. Mutta Maali ei tällä hetkellä ollut vastaanottoisalla tuulella... Hän kuurasi kupareja. Näivettynyt, luiseva käsi hankasi kattilan kylkeä. Tuolilla oli ruustinnan alushame ja sukkia. Hilja ymmärsi, että niiden pesu oli tullut lauantaitöiden tielle. Hän kiersi auki vesijohdon hanan ja rupesi viruttamaan kättään, jotta olisi olevinaan jotakin asiaa. Ei ollut kulunut montakaan silmänräpäystä ennenkuin Jenny tädin pienet, hyppivät askeleet kuuluivat käytävästä. Hän puhui jo puolitiessä.

— Hiljaa! Tyttöseni — kuinka sinä käyttäydyt! Tule

heti tänne. Ei saa sillä tavalla juosta pois kesken tädin puhetta. Mitä sinä luulet Armaan sanovan, jos jäät tänne noin vain yksinäsi...

— Armaan! toisti Hilja helisevin äänin ja viskasi päätänsä niin, että hiukset hulmusivat. Hänen hiuksensa olivat hyvin vaaleat, loistavat ja pehmeät.

— Niin, juuri Armas, sanoi täti, silmät pystyssä. — Armas on hienosta perheestä, jossa noudatetaan vanhoja hyviä tapoja. Ajattele, jos hänen hienot sukulaisensa saisivat tietää ...

— Minä viis hänen hienoista sukulaisistaan! nelisti Hilja tulemaan ja asettui oviaukkoon tädin eteen, kädet vielä märkinä. Hän nousi vuoroin varpailleen, laskeutui vuoroin kantapäilleen, koukisti käsivarsiaan ja heilutti niitä nyrkkeinä, ikäänkuin voimiaan koetellakseen. — Minä en kärsi, että minun siipiäni leikataan. Armaskaan ei sitä tahdo.

Hän seiso i kuin nuori, uusi aika vanhaa, väistyvää vastassa.

Hän oli pitkä ja solakka, hiukan hintelä ja kapeapovinen. Tummansininen puku sulki sileänä, joskaan ei kireänä, allensa paraikaa kehittyvän ruumiin. Sametti-päärmeen alta hihansuissa ja kaulan ympärillä erottautui eheä, valkoinen hipiä.

— Mitä sinä puhut! päivitteli täti, väistyen tytön märkiä käsiä. — Et kärsi, että tätisi, joka sinua rakastaa, taivuttaa sinun siipiäsi lentämään oikeaan suuntaan. Kyllä vieraat tulevat ja leikkaavat.

— Antaa leikata! pani Hilja uppiniskaisesti. — Armas on minun, muusta minä en välitä!

— Mutta entä, jollei Armas olekaan niin lujasti sinun, ettei joku voi häntä viedä ... !

Täti pelästyi itsek in ajattelemattomia sanojaan. Hän todella ei ollut tarkoittanut mitään ja hän riensi tekemään kaikkensa saadakseen Hiljan kasvoista avuttoman pelästyksen. Hän taivutti hänen päänsä huultensa tasalle ja suuteli häntä poskille, huulille, hiuksiin. Hän pyyteli anteeksi. Hänen oli mahdoton nähdä Hiljan kärsivän.

Keittiön käytävässä syleilivät täti ja sisarentytär vihdoin toisiaan ja astuivat hellinä ystävinä ruokasaliin, missä äiti järjesti matkatarpeitaan.

Maata pannessa kajasti Hiljalle vielä kerran tulevaisuuden tie omituisen vakavana. Kerran ennen, kauan sitten, kun isä kuoli, oli hän aavistanut jotakin samantapaista. Mutta nyt tämä välähti eteen selvänä, ikäänkuin valonheittäjä äkkiä olisi iskenyt auki pimeyden.

Laina kuolee, kuolee nuorena ja kauniina ja kolme pientä lasta jää hänen tilalleen. Hän eli, rakasti, kuoli. Hänen lastensa edessä on sama tie. Köyhän vaimon edessä pihamaan kivijalassa on sama tie. Hänen, Hilja Haapasen, Armas Breden morsiamen edessä on sama tie. Vain joidenkin vuosien eroavaisuudesta on kysymys.

Hilja vapisi valonheittäjän edessä kuin lintu, joka on joutunut ihmiskäteen. Elämä tuntui kurjalta, rumalta, käsittämättömältä.

Aamulla läksi äiti.

Oli oikein helpottavaa, kun tiesi hänen rientävän Lainaa kohti. Vain kärsivällisyyttä! Pian hän on perillä ja kaikki kääntyy vielä hyvin päin.

II

Sisarukset Jenny ja Aline Murman olivat vanhaa pappissukua. Kaksi heidän veljeään vielä eli pappeina kaukana maalla. Yksi veljeksistä oli aivan nuorena lähtenyt merille. Hänestä ei kymmeneen vuoteen ollut kuullut mitään. Perhe ei ollut niitä sukurakkaita, jotka eri elämänteistä huolimatta tuntevat yhteenkuuluvaisuutensa. Aika ja etäisyydet olivat heidät erottaneet. Vuoden vaihteessa vaihtoivat he joskus tervehdyksen — lyhyt kortti oli, sydämellisistä sanoista huolimatta, niukka. Säännöllisesti lähettivät he toisilleen kutsun häihin ja hautajaisiin. Mutta Hiljalla oli Helsingissä niin läheisiä sukulaisia kuin serkkuja, joiden ohi hän kadulla kulki kuin vieraiden ihmisten ohi.

Jenny täti oli nuorena erään rikkaan, hiukan omituisen itämerenmaakuntalaisen aatelisrouvan seuranaisena joutunut Riikaan. Rouva oli sattunut kiintymään hyvän-

sävyiseen Jennyyyn ja Jenny oli jäänyt hänen luokseen pitemmäksi aikaa kuin alussa oli ajateltu. Tänä aikana eli Jenny elämänsä ainoan, lyhyen rakkauden eikä hänen sydämensä valittu ollut kukaan vähempi kuin aatelisen rouvan ainoa poika. Kaikki oli mitä viattominta laatua: muutama suudelma valkoiselle kädelle — Jennyllä oli harvinaisen pienet, sirot kädet —, muutama punainen kukkanen rintaan. Mutta kun vanha rouva sai vihiä asiasta, nosti hän suuren melun ja Jennyn oli nopeasti palattava Suomeen. Jenny täti ei koskaan puhunut Riianmatkastaan ja vain joku harva nuoruudentuttava tiesi koko asiasta. Vuosien perästä sai Jenny sattumalta tietää, että hänen nuoruutensa sankari oli joutunut naimisiin jonkun ylhäissyntyisen kaunottaren kanssa ja lyhyen avioliiton jälkeen kuollut tapaturmaisesti. Sattui olemaan lauantai-ilta, kun Jenny täti kuuli tämän: hän meni silloin saksalaiseen kirkkoon ja itki koko ensimmäisen virren ajan, painuneena penkkiinsä. Saksalaisen uudentestamenttinsa lehtien välissä oli hän aina Riianmatkastaan lähtien säilyttänyt haaltunutta kukkasta ja tämä kukkanen kävi tästälähtien entistä kallisarvoisemmaksi. Jenny täti elätti itseään antamalla saksantunteja. Hänen suurena huolenaan oli vain, että nykyään vaadittiin berliniläistä saksaa, kun hänestä Itämerenmaakuntien saksa oh paljon selvempää ja kauনিimpaa.

Isänsä kuoltua oli Jenny täti pitkiä vuosia asunut yhdessä äitinsä kanssa. He olivat pitäneet täysihoitolaisia ja alussa heillä oli asunut hienoa väkeä: maistereita, jotka kirjoittivat tohtoriväitöskirjojaan ja maksoivat hyvin, mutta myöhemmin oli tullut ylioppilaita ja koululaisia, jotka kolmeen mieheen sulloutuivat samaan huoneeseen ja tahtoivat maksaa niin vähän kuin suinkin. Viime vuodet olivat monesti olleet tuskalliset, kun äiti oli kipeä ja täysihoitolaiset tyytymättömiä.

Äitinsä kuoltua Jenny täti sitten asettui asumaan neiti Lydia Långforsin kanssa, joka pitkät ajat oli ollut täysihoitolaisena äidillä. Heillä oli kolme huonetta ja keittiö: molemmilla neideillä makuuhuoneensa, keittiössä he söivät ja sali heillä oli yhteinen. Salissa antoi Jenny

täti tuntinsa niille, jotka halusivat tulla hänen luokseen useimmat olivat kiitollisia, että hän tuli heidän kotiinsa. Hänen seurustelupiiriinsä kuului muutama opettajaperhe, muutamia vanhempia saksaa puhuvia rouvia ja neitejä sekä saksalaisen papin perhe. Hän kävi säännöllisesti saksalaisessa kirkossa ja tapasi siellä kaikki tuttavansa. Lydia Långforsin kautta hän kyllä sittemmin oli joutunut tekemisiin toisten — ja aivan toisenlaisten ihmisten kanssa.

Tämä Lydia Långfors oli hyvin palkattu kassanhoitajatar suuressa pankissa ja tunsii koko Helsingin, ainakin ulkomuodolta. Hän tiesi kaikkien ihmisten sekä rahalliset että henkiset suhteet, arvioi ensi silmäyksellään uuden ihmisen, joka sattui hänen tielleen, teki sen purevasti ja terävästi. Hän kävi hyvin puettuna, oli komean näköinen ja herätti huomiota minne tuli. Hän seurasi kiihkeästi yleisiä asioita, oli kiivas puoluelainen ja lakkasi erinäisissä ajankänteissä tervehtimästä vastapuolueen johtohenkilöitä. Pankissa hänen tietysti täytyi virkansa puolesta olla heillekin kohtelias, mutta pankin ulkopuolella oli hänellä täydet kansalaisoikeudet ja silloin hän selvästi näytti kantansa heihin. Hänet tavattiin usein toimittamassa adresseja ja protesteja erinäisille henkilöille ja usein hänet valittiin kunniatervehdyksille. Väliajoilla teatterissa tavattiin hänet keräämässä rahaa kukkiin tai laakeriseppeleisiin ja hän teki sen sillä tavalla, että ihmiset yksin eivät voineet olla antamatta, vaan lisäksi pitivät kunniana, että saivat olla antamassa. Sekä Lydia Långfors että Jenny täti lukivat sanomalehdet syntymäilmoituksista matkustavaisiin asti tuiki tarkkaan. Joka toinen kesä teki Lydia ulkomaanmatkan, tavallisesti Norjaan. Heidän ei tullut mieleensäkään, että he olisivat matkustaneet yhdessä, vaikka Jennykin aina jonkin vuoden perästä saattoi tehdä lyhyemmän matkan. He olivat hyvin erilaiset ja pysyivät yhdessä vain arkipäiväisten asioiden liittämistä. Ja sillä lailla tulivat he aika hyvin toimeen keskenään. Tosin ei puuttunut ristiriitoja, mutta Jenny, joka ei milloinkaan olisi alistunut kaksoissisarensa tahdon alle, teki sen säännöllisesti Lydiaan nähden. Hän uskotteli tekevänsä sen siksi, että kunnioitti Ly diaa pohjaltaan

hyvänä ja kelpo ihmisenä, mutta itse asiassa hän pelkäsi Ly diaa. Joskus kun teatterissa näyteltiin jokin klassillinen kappale, meni Jenny Lydian mukana ensi-iltaan ja toisinaan, kun oli saapunut synkkä poliittinen huhu, läksi Lydia Jennyn mukana kirkkoon. Yhteisenä ajankuluna oli asuintovereilla kortit. He pelasivat Mylly Mattia ja muuta viatonta ja panivat pasianssia. Mieli-ruuatkin sattuivat heillä olemaan samat, paitsi että Lydia piti hummereista, joita ei Jenny voinut syödä. He viettivät molemmat nimipäiviään, panivat paljon huolta valmistuksiin ja saivat paljon kukkia, kakkuja ja onniteluja. Salaa he laskivat toistensa kukkalaitteet, nähdäkseen kumpiko sai enemmän. Lydia sai aina enemmän, Jenny ei koskaan siinä suhteessa saavuttanut häntä. Mutta hänen merkkipäivänsä sattuivatkin onnellisempaan aikaan. Nimipäivävastaanotoissa heidän tuttavansa jonkin verran sekaantuivat yhteen: Jennyn pappis- ja opettaja- ja saksalaisneitittavuudet ja Lydian pankki- ja ylemmät virkamiespiirit.

Viime Lydianpäivä oli ollut merkillinen siitä, että Hilja Haapanen ja Armas Brede silloin ensi kerran näkivät toisensa. Heidän tutustumisensa oli heti herättänyt huomiota, sillä he olivat ensi hetkestä asti rakastuneesti vetäytyneet ikkunakomeroon puhelemaan ja kun oli soitettu pianoa, eivät he olleet jääneet kuuntelemaan, vaan siirtyneet Jenny tädin kamariin. Kihlaus oli sitten seurannut niin pian, että nekin hämmästyivät, jotka jo tuona Lydianpäivänä sitä ennustivat. Mutta senjälkeen oli Jenny täti entistä enemmän Lydian käsissä, sillä Lydia piti itseään ikäänkuin kihlattujen suojeluspyhänä, koska he hänen kauttaan olivat tutustuneet ja Jenny täti eli ainaisessa pelossa, että Lydia — ja Lydian kautta Armaan sukulaiset — saisi huonon käsityksen Hiljasta, niin ajattelematon kuin Hilja oli. Hänen vallaton suoruutensa kehittyi kehittymistään, sillä Armas ihaili sitä, eikä hän enää koettanutkaan taltuttaa rajuja päähänpisto jaan, Armas kun suosi niitakin. Hilja saattoi todella koska tahansa tehdä jonkin tyhmyyden. Vastaiseksi Lydia kyllä oli häneen tyytyväinen, jopa hänestä ylpeilikin kuin ikinä omasta keksinnöstään ja ompeli hänelle jo kallista, suuritöistä häälahjaa. Mutta Hilja ei ymmär-

tänyt olla Armaan omaisille huomaavainen ja varomat-
tomasti hän vastaili itse Lydialle. Hän näytti yleensä
selvästi keistä ei pitänyt ja onnettomuudeksi hän oli
saanut päähänsä, että Armaan sukulaiset olivat ikäviä.
Sitä ei hän toki ollut sanonut Lydialle, mutta Jenny täti
näki hänen päänsä heilahduksista, että hän jonakin het-
kenä voi sanoa senkin. Ja silloin voi tapahtua mitä
tahansa. Se oli kyllä tullut sekä Aline Haapasen että
Jenny Murmanin korviin, että Bredein suvussa epäilyk-
sellä oli katseltu tätä kihlausta. Hiljan kauneus kyllä
oli osaltaan haihduttanut epäilyksiä, muttei läheskään
kaikkia. Jotakin epäsuoraa ja vaanivaa oli ilmassa, sen
tunsi Hiljakin, kaikista hyväilyistä huolimatta, millä
Armaan äiti ja sisaret häntä hyvittelivät, kun hän joskus
heillä kävi. Yhä vaikeammaksi kävi rouva Haapaselle
ja Jenny tädille saada häntä taivutetuksi menemään
Armaan vanhempien luo.

Armaan isä oli aikaisemmin ollut suuren tuomiokun-
nan päänä maaseudulla. Sittenmin oli hänet kutsuttu
huomattavaan toimeen Helsinkiin. Äiti oli syntyisin von
Scholzen, niitä kauneudesta kuuluisia sisaruksia, jotka
kaikki joutuivat niin ylhäisiin naimisiin. Eivät rouva
Breden lapset kuitenkaan enää olleet kauniita, paitsi
vanhin, Armas. Hän oli komea. Ja niin hilpeä ja miel-
lyttävä hän oli, miltei vaatimaton.

Hiljan äiti pelkäsi sisimmässä mielessään Bredein per-
hettä. Hän oli aivan samaa mieltä kuin Hilja: ettei
Bredein seurassa koskaan voinut liikkua vapaasti. Aina
oli kankeaa ja tukalaa. Hän tunsi vaistomaisesti, että he
häntä vain sietivät, valhe kuului ystävällisyyden alta.
Mutta tätä ei hän tietenkään millään lailla päästänyt
kenenkään tietoon, kaikkein vähimmin Hiljan.

Hän, Aline Murman, oli nuorena joutunut naimisiin
isänsä apulaisen, pastori Haapasen kanssa ja kuuden-
toista vuoden aikana olivat heidän yhdeksän lastansa
syntyneet. Kolme vanhinta ja kaksi nuorinta eli —
neljä keskimmäistä oli kuollut. Sentähden oli ikäero
vanhinten ja nuorinten välillä verraten suuri, mutta
vielä suurempi oli ero ulkomuodoissa ja luonteissa. Van-
himmat olivat joka suhteessa oikeita pappilan lap-
sia, luonteiltaan mallikelpoisia ja yhteiskunnan palve-

lukseen soveltuvia, ulkomuodoltaan samanlaisia kuin joukko. Molemmat nuorimmat sensijaan olivat outoja vilkkaita, ajattelemattomia ja joka paikassa huomiota herättäviä. Ihmiset ihmettelivät, miten he olivatkin niin erilaisia. Äiti tiesi, että isä niihin aikoihin, jolloin he saivat elämän kipinän, oli istunut komiteassa Helsingissä ja palannut kotiin merkillisen nuortuneena ja ruvennut suunnittelemaan ulkomaanmatkaa. Kun Laina oli pienenä, oli hän sitten saanut virkavapautta, matkustellut Palestiinassa ja palannut kotiin Italian ja Saksan kautta. Ja siltä matkalta oli hän tuonut paljon kuvia, valokuvia maisemista ja jäljennöksiä kuuluisien etelämaalaisten mestarien tauluista. Pappilan seinillä nähtiin nyt kuva Getsemanen yrttitarhasta, maisemia, joissa mustat poppelipuut vartioivat keltaisia temppeliraunioita, useita Kristuksen kuvia, ja sitten oli kaunis, katuva nainen, joka luki kirjaa ja jonka pitkät, vaaleat kiharat valui-
vat avatuille lehdille. Se oli Maria Magdalenan kuva. Ulkomaanmatkan jälkeen rovasti myöskin osti soitto-
koneen taloon ja määräsi, että Lainan ja Hiljan pitää oppia soittamaan. Kun pitäjän nuoria vapunpäivänä, juhannuksena ja sillä välin kokoontui pappilaan, tanssittiin suuressa salissa.

Rovasti oli aikoinaan ankarasti pidellyt nuorten huveja eikä seurakunta enää ymmärtänyt, mitä rovas-
tista piti uskoa, kun hän sallii tanssia omassa pappilas-
saan. Rovastille vihamieliset pitäjäläiset ivasivat ja pilkkasivat, suruttomille ei asia merkinnyt enempää kuin ilmanmuutos, mutta uskovaiset surivat. Ei siinä
kyllin, että vanhat, köyhät muijat, joille kirkko oli
kaikki kaikessa, tulivat itkemään ruustinnalle huoltaan,
vaan tuli myöskin mahtavia isäntiä ja emäntiä valitta-
maan, ja ruustinna päätti tehdä kaikkensa säilyttääk-
seen miehensä ja seurakunnan välit hyvinä. Hän häm-
mästyi kirkasta hymyä miehensä kasvoilla ja hän häm-
mästyi sanoja, jotka sai mieheltään vastaukseksi: »Minä
olen muuttunut, se on totta. Ennen minä olin äreä ja
synkkä, lapsistani en välittänyt, sinulta aina vain vaa-
din. Jumalani asiaa ajoin tulella ja miekalla. Nyt
on minun valoisa olla, viihdyn lasteni kanssa, sinua tah-
toisin kiittää joka askeleestasi. Jumalani asiaa koetan

ajaa rakkaudella. En enää voi tuomita ihmisiä, sillä olen itse syntinen ihminen ja tarvitsen kaikkien anteeksi-antoa ...»

Ruustinna ei ymmärtänyt miestänsä. »Mikä sinun on?» kysyi hän levottomana. »Silmäni ovat avautuneet, elämä on antanut minulle opetuksen. Mutta miksi sinä pelästyit? Kaikkihan on hyvin.» Ruustinna läksi neuvottomana pois. Jos rovasti olisi ärähtänyt hänelle, olisi se ollut hänelle paljon mieluisempaa. Hän olisi sen ymmärtänyt. Nyt hän piti miestänsä sairaana.

Elämän kovuus oli kerran vienyt nämä kaksi ihmistä niin kauas toisistaan. Apulaispapin palkasta oli aloittelevan miehen pitänyt auttaa omaisiaan ja Aline rouva oli itse lapsi, kun hän kävi vastaanottamaan lapsiaan ja kantamaan huolta kaikista perheen käytännöllisistä asioista. Mies oli tulta ja henkeä, hänellä ei jäänyt aikaa eikä halua sellaisiin. Nuori rouva otti taakan hartioilleen sillä päättäväisyydellä, millä varattomista oloista lähtenyt, järkevästi kasvatettu ihminen voi sen tehdä. Hän oppi pusertamaan tähkästä joka jyvän, hän oppi miltei tyhjistä luomaan, hän tuli toimeen mitättömän vähällä unella, hänelle riitti mitä jäi, kun muut olivat ravitut. Hän sai aikansa ulottumaan keittiöön, lastenkamariin, navettaan ja saliin. Hän polki ompelukonetta, hän istui kangaspuulla. Alaluokilla käyttivät pojat äidin kutomia ja ompelemia vaatteita ja vielä yläluokilla olivat vaatteet äidin kutomat, joskin kyläräättälin neulomat. Pidoissa ja piispankäräjillä piti ruustinna itse huolen ruuista ja tuli ensi kerran eläessään kodissaan valmiiseen ruokapöytään miehensä hautajaisissa. Eikä silloinkaan suinkaan siksi, ettei olisi voinut voittaa suruaan, vaan siksi, että tapa niin vaati. Yksin lastensa hautajaisetkin — niiden, jotka hukkuivat — oli hän itse valmistanut. Ne eivät olleet suuret, mutta siinä sitä oli ollut itsensä voittamista. Hänet oli lapsesta asti kasvatettu noudattamaan tapoja eikä hän koskaan ehtinyt ajatella tai arvostella niitä, vielä vähemmän hänen mieleensä oli johtunut asettua niiden yläpuolelle. Hän pelkäsi miehensä hyvää nimeä ja pappilassa piti elettämän niin, ettei kenelläkään ollut sanomista.

Hän ei tehnyt syvän luonteen vaikutusta. Kuka ties mitä hänestä olisi voinut tulla, jolleivät käytännölliset asiat olisi valjastaneet häntä aisoihinsa ja vieneet häneltä mietiskelyn mahdollisuutta. Rovastille taas tuli ensimmäisen leimuavan hengenjulistuksen ajan jälkeen epäilyksen ja taistelun aika. Hän kävi ankaraksi itselleen ja muille. Ruustinna ei ehtinyt epäillä. Hän oli ottanut vastaan uskonnon valmiina, oikeuksineen ja velvollisuuksineen. Aviopuolisoiden välille ei syntynyt ajatusten vaihtoa muusta kuin päivän asioista. Rovasti saattoi valvoa öitä epäilystensä ääressä. Ruustinna nukui joka hetken, jonka pieniltä lapsiltaan sai nukutuksi. Hän palveli miestänsä, lapsiaan ja pitäjäläisiä koko sielullaan ja mielellään ja piti palvelijat kurissa. Häden hetkenä saattoi hän itsekseen siunata tai huutaa avukseen Jumalaa, hän pani vaistomaisesti kätensä ristiin, kun asettui aterialle, hän kävi joka vuosi ehtoollisella miehensä kanssa, hän opetti lapset joka ilta lukemaan ehtoorukouksen. Niin eli hän Jumalan kanssa täydellisessä sovinnossa ja koetti huolellisesti antaa hänelle, mitä hänelle tuli. Hän oli iloinen ja ylpeä, kun emännät ja muijat sunnuntaisin kahvikuppiensa ääressä pappilassa kehuivat rovastin saarnaa, hän punastui mielihyvystä, kun piispa kehui hänen ruokaansa, hän riemuitsi, kun rovasti kutsuttiin komiteaan Helsinkiin ja häneen koski kipeästi joka moite, aiheeton tai aiheellinen, joka pappilaisista pääsi liikkumaan pitäjälle. Kun rovasti oli ulkomailla, oli koko talous hänen hallussaan. Laina oli lisäksi silloin pieni, mutta se aika toi sittenkin suuria onnenhetkiä, sillä pitäjäläiset kokoontuivat pappilaan kuulemaan uutisia kaukaiselta matkalta ja moittivat kappalaisen saarnoja. Suuri oli ilo, kun rovasti palasi. Pitäjäläiset panivat oikein toimeen tervetuliaiskutsut.

Silloin kun soittokone tuotiin pappilaan ja pitäjäläisten suosio sielunpaimeneensa nähden peloittavasti horjui, joutuivat mies ja vaimo ensi kerran katsomaan suhdettaan syvemmälle. Ruustinna ei nähnyt kuilua, joka oli avautunut heidän välilleen, rovasti sen näki. Hän huomasi samalla, miten se oli syntynyt ja alkoi soimata itseään. Hän, hän oli kaikkeen syypää, hän oli

jättänyt vaimonsa yksin arkipäivän raadantaan. Hän naatti koettaa päästä yli kuilun. Ja kerran kun Aline rouva istui käsityönsä ääressä, tuli rovasti tuolille vastapäätä. Hänen oli vaikea päästä alkuun, jonkun vieraan ihmisen kanssa olisi ollut helpompaa. Hän tuskitteli pahemmin kuin rakastunut tunnustuksensa edessä, mutta sai kun saikin vihdoin suustaan, ettei pidä välittää maailman puheista, ne, jotka nyt tuomitsevat heidän viatonta iloaan, eivät vielä ole päässeet Herran tuntemiseen. Nuorten täytyy kodissa saada sitä iloa, mikä kuuluu heidän ikäänsä, muuten he ottavat sen maailmalta eivätkä ehkä silloin saa sitä niin viattomana. »Mutta kun kaikki sinun ystäväsi sinut heittävät!» sanoi ruustinna. Eikä hän päässyt sen yli, vaan palasi aina siihen, vaikka rovasti olisi yrittänyt mistä päästä. Keskustelu ei vienyt heitä likemmä toisiaan. Vanhempia lapsia oli isän niinikään mahdoton voittaa, mutta pienemmät tulivat likeisiksi. Pikku Hiljaa, joka oli syntynyt ulkomaanmatkan jälkeen, isä kanniskeli sylissään ja kiikuteli polvellaan. Vasta nyt lastensa keskellä alkoi Kristuksen suhde lapsiin hänelle selvitä.

Mutta pitäjällä ruvettiin puhumaan, ettei rovasti enää mahda olla selvissä järjissä: hän taitaa jo tulla lapsekkaaksi, hänen saarnansakin ovat sellaisia pehmeitä ja outoja. Hän tunnustaa omia syntejään, miten hän on pettänyt ja valehdellut — tässäkin pyhässä paikassa on hän haltioitunut pois Jumalan vakavasta, yksinkertaisesta sanasta... Se oli toki monen mielestä liikaa, että hän sillä lailla alensi itsensä. Toiset tekivät suorastaan pilaa rovastista. Pitäjän säätyläiset huomauttivat ruustinnalle tosiystävinä, että rovastin oli muistaminen olevansa tekemisissä rahvaan kanssa, joka aina tarvitsee auktoriteetteja. Papin auktoriteettia ei saata alentaa itsetunnustuksilla. Mutta muutamii seurakuntalaisiin vaikutti rovastin kääntyminen kuin tulinen miekka. Synkkä, kova Mikko Paanu, jota aikoinaan oli epäilty äitinsä murhasta, tuli tunnustamaan tekonsa ja tunnusti vielä muitakin tekojaan. He puhuivat pitkältä rovastin kanssa, mutta kun rovasti toi hänet ruokasaliin tarjotakseen hänelle ruokaa perheensä pöydässä, koska hän oli tullut kaukaa ja yksintein aikoi nimismiehen luo,

ei ruustinnalle ollut mieleen, että vastapestylle latialle jäi jälkiä hänen saappaistaan. Tyllin Liena-Kaisa tuli tuomaan rovastille markkaa, jonka kaksikymmentä vuotta sitten oli varastanut kauppiaan myymäläpöydältä. Kauppias oli kuollut, joten ei markkaa enää voitu antaa hänelle, mutta se pantiin vaivaiskassaan ja Liena-Kaisa sai rauhan. Monet muutkin pitäjässä tulivat rovastin uuden uskonelämän jälkeen mielenmuutokseen ja rupesivat elämään hiljaisen ilon elämää.

Sitä juuri rovasti nykyään saarnasi, että elämää tulee nauttia ilolla ja kiitollisuudella. Ristikin on kannettava ilolla, kunnes Herra itse tahtoo ottaa sen pois. Sillä se annetaan aina ihmisen kasvatukseksi ja otetaan pois, kun hän on kypsynyt siihen, mihin suuri kasvattaja tahtoo hänet saada. Eihän rovastin entisillä uskonystävillä oikeastaan ollut mitään tähän sanomista. Sitä iloa vain eivät he voineet hyväksyä, sillä heistä maailman tuli olla surun laakso.

Nuorimmat lapset olivat vielä pieniä, kun rovasti sairastui. Hän oli sairasmatkalla kastunut läpimäräksi ja vilustunut. Hänen jäseniinsä tuli niin hirveä koloitus, ettei hän päässyt liikkumaan. Turhaan kävivät tohtorit ja hierojamuijat — rovasti painui vuoteeseen eikä enää terveenä noussut. Hänelle tuli pitkä, kova sairaus. Entiset ystävät ja opetuslapset tunsivat nyt Jumalan rakastavan vitsan ja riensivät kiittäen ja ylistäen tuskaisen sairasvuoteen ääreen. He tahtoivat tietää, eikö rovasti jo näkisi, että maailma on murheen laakso ja ihminen vain vaivainen matkamies. Mutta he tapasivat lapset nukkineen, puuhevosineen leikkimässä sairaan ympärillä ja kun tuskat pusersivat hikeä otsalle, pyysi hän lapsia laulamaan. Jumalan karitsa, kultakruunut ja valkeat vaatteet olivat lauluissa. Mutta oli myös sellaisia luluja, joissa puhuttiin pikku jänöstä, Mansikista ja Mustikista ja muista maallisista asioista. Pitäjäläiset ihmettelivät Herran voimaa palvelijassaan.

Nyt oli ruustinnalla työtä. Kaikki lepäsi hänen niskoillaan — alkaen maanviljelyksestä sairaan hoitamiseen asti. Apulainen oli tietysti otettava taloon ja hänen ruuastaan pidettävä huoli. Ruustinna ei nurkunut, ei kypsynyt jumaltaan: miksi? vaan kävi kiinni reippain

käsin. Hänen voimansa kasvoivat uskomattoman suu-
riksi, toimintanani ja toimintakyky tekivät kasvot voi-
makkaiksi ja suurpiirteisiksi ja liikunta ulkoilmassa
karkaisi terveyden rautaiseksi. Ei hän enää paljon ehti-
nyt lapsia hyväilemään — se jäi isälle. Sairaahan hoito
oli hänen ensi huolensa eikä hän siinä milloinkaan väsy-
it eikä kadottanut toivoa. Liikutus oli monesti voitta-
maisillaan rovasin, kun hän vaimonsa käsivarsien
varassa nousi, kun hän hänen käsistään otti ruokansa.
Hän tunsu kipeään soimauksen rinnassaan: tätä naista
ei hän ollut yrittänytkään henkiseksi toverikseen, raa-
tajan hän hänestä oli tehnyt. Hän olisi taaskin tahtonut
puhua vaimolleen, hän olisi voinut voittaa totutun
umpimielisyytensä, hänellä oli pitkiä, unettomia öitä,
jolloin olisi helpottanut puhua. Mutta se oh myöhäistä.
Aline, hänen nuoruutensa morsian, hänen lastensa äiti,
hänen vanhuutensa päivien tuki ja sauva — ei ehtinyt
eikä jaksanut.

Vähitellen kasvoivat lapset. Äiti sai heistä käskyläisiä
ja ennenkaikkea isä sai seuraa. Vaikka toisia joutui
kouluun, riitti toisia jäämään kotiin. Isä opetti nuo-
remmat lapset lukemaan ja antoi heille, kun aika jou-
tui, rippikouluopetuksen. Kuvat ulkomaanmatkalta tuli-
vat vasta nyt täyteen oikeuteensa. Kristuksen elämä
maan päällä kävi kuvien kautta likeisemmäksi ja enem-
män kuin kukaan saattoi aavistaa, kasvattivat ne lap-
sia ja muovailivat heidän luonnettaan. Varsinkin nuo-
rimmat tytöt, Laina ja Hilja, kasvoivat kuvien vaiku-
tuksen alaisina, sillä he olivat kesät talvet kotona ja
alitusesti isän huoneessa, jonka seinillä useimmat kuvat
olivat. Vaikutus oli niin tuntuva, että Jenny tädin
kerran, astuessa isän huoneeseen ja tavatessa pikku tytöt
ihailemassa Maria Magdalenan pitkiä kutreja, täytyi
huudahtaa: »Mutta hyvänen aika kuinka tuo Hilja on
Maria Magdalenan näköinen!» Se oli totta. Lapset olivat
käyneet kuvien näköisiksi.

Kolmet häät vietettiin pappilassa isän sairauden
aikana. Ne vietettiin iloisesti ja tanssien, sillä isä tahtoi
niin, ja rullatuolissaan hän siirtyi huoneesta toiseen ja
piti puheet morsiuspareille, vaikka jälkeinpäin rasi-
tuksesta ja ponnistamisesta huononikin pitkäksi aikaa.

Kerran syyskesällä, juuri ennenkuin piti lähdeettämän kouluun, sattui hirveä tapaus: vene kaatui lahdella ja neljä pappilan pojista hukkui. Neljä yhtäikaa.

Pappilassa ei enää soitettu eikä tanssittu. Rovastin vanhat uskonheimolaiset kuiskasivat, että kova siinä tarvittiin ennenkuin jumalaton elämä loppui, mutta lop-pumaan Hän sen vaan sai. Ei sitä sentään uskallettu lausua ääneen sen suuren surun edessä, mikä pappilan väen oli tahtanut. Ruustinna oli haudalla itkenyt kuin suunniltaan, hänen kerrottiin kotona yhtämittaa pelästy elevän ja huutavan — se oli jäänyt häneen ensi pelästyksen vaikutuksesta: hän oli silloin parkaissut, pudottanut käsistään suuren avainkimpun ja kuin suunniltaan juossut vinnille pakoon. Pianhan hän oli tointunut ja käynyt askareihinsa, mutta ilo pysyi poissa hänen käsialoistaan, hän vanheni, tarmo tahtui, usein hän illoin itki. Rantaan ei hän enää voinut mennä, kuten ennen, kun siellä vaatteita virutettiin, eikä hän ikkunoista voinut katsoa järvelle päin. Ensi kerran eläessään kysyi hän itseltään minkätähden ihminen elää, minkätähden hän syntyy maailmaan, onko taivasta ja — onko Jumalaa. Hänen luottamuksensa elämään ja Jumalaan oh painunut pohjaan lasten kanssa ja hänen toimintansa eli vain velvollisuudentunnon ja tottumuksen varassa.

Rovasti huononi niin, että vain odotettiin hänen kuolevan. Ruustinna katseli sitäkin kuin puuduksissa. Suru olisi voinut viedä heidät likelle toisiaan, jos rovasti nyt olisi jaksanut yrittää yli kuilun, kuten joskus ennen. Mutta nyt oli hänen henkensä tahtunut. Hän kävi todella lapsekkaaksi. Kuin lapsi puheli hän surusta, jota ihmisen on kannettava ilolla ja hymyili outoa, tylsää hymyä.

Tytöt Laina ja Hilja kulkivat toistensa turvissa ensimmäisen vaikean talven yli. Heidän leikkinsä oli hiljaisempaa kuin aikaisemmin eivätkä he enää olleet isän huoneessa niin usein kuin ennen. Apulaispappi opetti heitä, isä ei jaksanut eikä äidillä ollut aikaa eikä halua. Raskas mieli painoi taloa.

Tuli sitten muuan vapauttava kevätpäivä. Joskushan kevät tulee hiljaa, varpaisillaan kuin ystävä, joka äkkiä haluaa yllättää koko ilollaan, koko avatulla sylillään. Se oli sinä vuonna ollut harmaa ja auringoton, mutta

yhtäkkiä tulivat valo ja lämpö suurena aaltona ja luonto puhkesi vihannoimaan silmin nähden.

Lainalta ja Hiljalta putosivat nuket portaille, he näkivät yhtäkkiä nurmen, pääskyset, nuput sireeneissä. He karkasivat kuin pyörriksissä kiviaidalle, huitoivat siinä käsiään, huusivat ja juoksivat ilakoiden pitkin pihaa, ajaen takaa toisiaan. Sitten he karkasivat puutarhaan ja rantaan, joka paikka oli heistä uusi, ikäänkuin he olisivat nähneet sen ensi kerran, ja he huusivat ilosta.

Isän rullatuoli tuotiin ulos auringonpaisteeseen. Ensin hän sai vaihtaa turkin päällystakkiin, sitten oli takkikin liikaa ja vihdoinkin katseli sairas paljain päin kädet ristissä kohti suurta, eloa-antavaa valo tulvaa. Laina, Hilja ja pääskyset kisailivat hänen ympärillään ja kissa kellahteli hiekassa portaiden edessä.

Äiti keräsi sinä iltapäivänä parhaimmat kukkataimensa suuriin koppiin, kutsui vanhan Heikin avukseen, käski lasten ottaa puhtaat esiliinat ja niin mentiin hautausmaalle. Siellä korkealla kankaalla olivat koivunlehdvät suuremmat kuin muualla ja poppelit suitsuttivat öljyistä lemuaan. Käet kukkuivat taukoamatta. Äiti antoi Heikille ohjeet ja heidän mullittaessaan ensimmäistä kumpua, kävelivät tytöt kaulatusten hautausmaan toiseen päähän. Oli niin kaunista, ettei ensinkään pelottanut. Lämmin rusotus hohti taivaalta, linnut lauloivat ja käet olivat todella kuin hulluina. Niitä kuului kaukaa ja likempää ja kaikkein innokkain istui koivussa hautausmaalla. Tytöt pidättivät elämänhaluaan ja lasivat viiteentoista, mutta silloin Hilja naurahti ja käki lensi kuuseen ihan likellä heidän hautojaan, alkaakseen taas siellä. Äitikin seiso, kun sattui sellainen hetki, ettei voinut ottaa osaa työhön, ja kuunteli käkeä. Tytöt näkivät hänen seisovan, mutta he eivät nähneet, miten hänen kyyneleensä työläästi raatautuivat ilmoille. Keskelle kumpuja istutettiin taimia ja laidoille kylvettiin orvokkia, resedaa ja pientä sinikukkaa. Sitten noudettiin opettajan kaivosta vettä ja kasteltiin kummut kauniisti. Mutta kun kaikki oli valmista ja he ennen lähtöä seisahtuivat silmäilemään työtään, sanoi vanha Heikki: »Kyllä ne ovat hyvässä tallessa.»

Haudoilta tultua meni äiti suoraan rantaan ja virutti siellä multaiset kätensä ja senjaikeen palasi tasapaino kotiin, vaikkei entinen ilo. Isäkin virkosi äidin mukana ja Jenny täti ja isoäiti tulivat, kuten aina, viettämään kesää.

Tyttöjen koulunkäynti jäi keskeneräiseksi. Sairas isä ja apulaispapit olivat parhaansa mukaan valmistaneet heitä, mutta ne perustukset olivat sittenkin hatarat ja tyttöjen oli vaikea koulussa seurata. Toisissa aineissa he olivat ensimmäisiä, toisissa ihan avuttomia. He olivat nähtävästi pyrkineet ja päässeet liian korkealle luokalle. Toverielämä viehätti heitä suuresti ja Lainaa lukeminenkin, mutta Hilja oli laiska, sai ehtoja ja vihdoin jäi luokalle. Samassa todistuksessa oli käytöksessä kahdeksan: hän oli ollut uppiniskainen matematiikan opettajalle, joka väitti hänen koelaskussa käyttäneen vierustoverin apua. Hän oli lopulta, kun opettaja väitti hänen valehtelevan, polkenut jalkaa maahan ja huutanut: »Opettaja valehtelee itse!» Senjaikeen kävi koulu molemmille sisarille sietämättömäksi ja isä päätti ottaa heidät kotiin, itse valmistaakseen heidät ripille. Hän luuli tuntevansa viimeisen vuotensa olevan käsissä ja senkin tähden olevansa oikeutettu suostumaan heidän pyyntöihinsä.

He alkoivat kuuraisena päivänä lokakuussa, kello kuusi aamulla. Isä oli siihen aikaan vuorokaudesta virkeimmillään — hän olisi alkanut aikaisemminkin, mutta ei raaskinut herätyttää tyttöjä. He tulivat vakavina ja vähän unisina, sillä he olivat tottuneet nukkumaan kello kahdeksaan asti. Silloin elivät he ensi kerran sen mielialan, joka sittemmin pitkin syksyä ja talvea, hiukan vaihtaen väriä, uudistui.

Huoneessa oli ensinnäkin vuode, missä isä makasi, sitten pitkä, kulunut nahkasohva, kotikutoisella, punaraitaisella villakankaalla päällystetyt nojatuolit ja täytetyt pikkutuolit. Ikkunoihin oli joululahjana tullut uudet, välipitsien koristamat, tyttöjen tekemät uutimet. Vanha, vaaleankeltainen piippuhylly oli nurkassaan ja ikkunoiden välissä isän kirjoituspöytä, jonka mallikel-poista järjestystä ei enää kukaan häirinnyt. Ulkoa näkyi pihamaa, kiviaita sireenipensastoineen, talli- ja navetta-

rakennusten katot, portti ja ihmiset, jotka portista kulivat. Kaivonvintti oli poissa, sillä pitäjä oli vasta teettänyt pappilaan pumppukaivon. Kuura peitti katot ja nurmen, joka vielä oli heleän vihanta. Metsän kelta hohti viimeisessä loistossaan, ensi tuulinen päivä sen oli hajoittava maahan.

Tytöt istuivat sohvapöydän ääressä, jonka vanhalla, vihreän- ja ruskeankirjavalla liinalla aina oli sama tuhkakuppi kuin kiinnikasvaneena. Isä lepäsi korkean tyynyläjän varassa, hänen kätensä olivat ristissä rypistymättömillä lakanoilla ja hänen edessään pienellä pöydällä oli kolme kirjaa: hänen kulunut, suuri raamatunsa ja kaksi käyttämätöntä uuttatestamenttia. Tytöt haukottelivat ja katselivat isään. Hän lepäsi hyvän hetken suljetuin silmin, ikäänkuin olisi nukkunut, mutta he ymmärsivät hänen rukoilevan, sitten hän ojensi heille uudet kirjat ja puhui harvaan, hiljaisella äänellä:

— Sen koulun tarkoitus, jonka me tänään aloitamme, ei tule olemaan opettaa teille ulkoa opinkappaleita. Sen tarkoitus tulee olemaan tehdä teille rakkaaksi tämä kirja ja avaamaan sitä teille. Kun se vain on teille rakas, tulee kaikki muu itsestään. Tämä kirja tässä on kulunut minun käsissäni — minut on vuosikausiksi pantu tautivuoteelle, että minulla olisi aikaa sitä tutkia enkä minä ole päässyt kuin vasta aavistamaan sen syvyyksiä. Teidän pitää oppia tuntemaan tämän kirjan herra — se on tämän koulun tarkoitus.

He saivat lukea raamattua ja selittää miten he minkin kohdan ymmärsivät. Heidän läksynään oli tunkeutua Jeesuksen sanojen henkeen. Kun he olivat menneet niin kauas kuin pääsivät, avasi opettaja heille omat tietonsa ja kokemuksensa. Monesti ei hänen tarvinnut kuin kääriä auki, mitä he aavistivat ja syventää heidän käsitystään. Kuvat ulkomaanmatkalta rupesivat elämään entistä selvempinä ja värikkäämpinä. Tytöistä tuntui, että he itse olivat nähneet kaikki, niin vilkkaasti olivat he omaksuneet opettajan kertomukset. Ja pyhän kirjan elämön ohjeet sekaantuivat siihen määrään jokapäiväisyyteen, että he tuontuostakin keskellä arkiaskareita kysyivät itseltään: mitä Jeesus tekisi tässä tapauksessa?

Kerran talvella esimerkiksi olivat he kävelemässä

hämärissä. He olivat tulleet hiukan etäämmälle kodista kuin tavallista ja heidän edessään oli loiva mäki, jota ylös reenanturoiden jäljet kiiltäen nousivat. Molemmiin puolin oli puhdasta hankea ja koivumetsää. Mäen päällä rusotti pakkasenpunertava taivas. Tytöt olivat kävelleet käsi kädessä ja selvittelleet itselleen myrsky-yötä Genetsaretin merellä, kun opetuslapset näkivät Herran tulevan veden päällä.

— Olisiko sinulla se usko, että astuisit veteen? kysyi Hilja.

— En tiedä, vastasi Laina. — Ei, minä tiedän: minulla ei olisi sitä uskoa.

— Ei minullakaan. Kuinka paljon meiltä puuttuukaan.

— Meidän täytyy rukoilla.

He polvistuivat rinnatusten hankeen ja rukoilivat kukin ääneti itsekseen. Sitten he, yhä sanattomina, astuivat reenjätkien välkkyvässä uomassa. Ei kuulunut muuta kuin metsän tumma, salaperäinen kohina. Äkkiä astui mäen alta esiin kulkija. Hän nousi valoisaa iltataivasta vastaan ja hitaat askeleet todistivat, että hän oli väsynyt. Tytöt pysähtyivät kuin naulittuina ja loivat toisiinsa puoleksi pelästyneen, puoleksi riemastuneen katseen.

— Jos se onkin Herra .. .

— Oi, jos se onkin!

Heidän sydämensä joutui liikutuksen valtaan eivätkä he tietäneet juoksisivatko vastaan vai jäisivätkö tähän odottamaan. He läksivät juoksemaan.

— Ei, sanoi Laina ja pysähtyi, — se on kerjäläinen. Mitä hän ajatteleekaan, kun me näin juoksemme.

— Mutta juuri noinkin Herrakin liikkui maan päällä, kuiskasi Hilja, — ja ihmiset näkivät vain kerjäläisen. Jos Herra sittenkin on tuossa kerjäläisessä ...

He seisoivat neuvottomina, katsellen toisiinsa. Lumen narina kulkijan askelten alla kuului jo selvästi.

— Niin, sanoi Laina, — mitä te teette yhdelle näistä pienimmistä, sen te teette minulle. Mitä me voisimme tehdä hänelle?

— Viemme hänet kotiin.

— Niinkuin jos se olisi Herra!

Sykkivin rinnoin tapailivat tytöt toistensa käsiä ja astuivat kulkijaa vastaan hartaina, täynnä odotusta. Mutta jota likemmä hän tuli, sitä epävarmemmiksi he kävivät.

Se oli nuori mies, selässä nahkalaukku ja yllä haalutunut, liian ahdas päällystakki kaupunkilaisalkuperää. polven päällä oli suuria paikkoja ja takkia piteli rinnan kohdalta puukapula, jonka ympäri oli kierretty lankaa. Kasvot eivät olleet kerjäläisen. Ne tekivät synkän ja epäluuloisen vaikutuksen. Mies astui tervehtimättä ohi ja vasta hyvän aikaa myöhemmin huomasivat tytöt, etteivät he olleet mitään sanoneet, eivät edes tervehtineet. He soimasivat itseään jostakin ja olivat pettyneitä.

— Ei mamma kuitenkaan olisi antanut tuoda häntä ruokasaliin, sanoi Laina vihdoin, ikäänkuin itsepuolustukseksi.

He kääntyivät hiljalleen kotiin päin. Mies oli kadonnut. Taivas tummui tummumistaan. Tytöt koettivat päästä äskeiseen mielialaan.

— Mitä sinä tekisit, jos hän itse tulisi meitä vastaan? sanoi Hilja.

Laina mietti hetken.

— Minä lankeaisin polvilleni ja syleirisin hänen jalkojaan.

— Niin minäkin. Hän laskisi kätensä minun päälaeleni ja sanoisi: sinun syntisi annetaan sinulle anteeksi.. .

Sanat tulivat kuiskeina. Tytöt saattoivat illan äänetömyydessä kuulla sydäntensä sykkinnän.

— Tähti...!

— Niin suuri! Ja tuolla toinen.

— Ja tuolla... .

Tähdet syttyivät heidän päidensä päällä. Heidän oli sittenkin paha olla, etteivät olleet osoittaneet rakkautta kulkijaa kohtaan. He päättivät lujasti ensi kerran käyttää tilaisuutta paremmin.

He elivät sinä talvena ihmeellisiä ikuisuuden hetkiä ja odottivat odottamalla tunteja isän huoneessa. Niiden välille saattoi tulla pitkiä välimatkoja, isä huononi sinä talvena päivä päivältä. Tytöt tunsivat kuoleman lähenevän ja koettivat rukouksillaan pidättää sairasta elossa. Mutta Jumala oli päättänyt toisin.

Kerran maaliskuussa, kun puiden varjot sinisinä lepäsivät hangilla, kutsutti isä äkkiarvaamatta työt luokseen. Hän oli pitkistä ajoista virkeämpi ja hänelle oli nähtävästi kerääntynyt ajatuksia, joita hän halusi oppilailleen antaa.

Hän puhui ihmisen tahdosta. Tahto on ihmisen korkein, ilman sitä on hän kuin tuuliajolla. Se korottaa hänet yli luomakunnan ja vain tahtonsa herrana pysyy ihminen vapaana. Tahtoa ei mitenkään ole sekoitettava niihin pieniin päähänpistoihin, joiden vallassa me pitkin päivää huudamme: minä tahdon! tai: minä en tahdo! Tahto on viisas, luja ja kirkas.

Kuten monesti ennen, antoi rovasti heille sinä päivänä opetuksia kertomuksen muodossa. Hän puhui:

Oli kerran mies, jolla oli hyvä koti ja uskollinen elämäntoveri. He olivat jo eläneet monta vuotta yhdessä ja heidän ympärillään kasvoi iloinen, terve lapsiparvi. Kerran matkalla tutustui mies nuoreen naiseen ja he johtuivat puhumaan elämän syvistä kysymyksistä. Heillä oli ollut samoja epäilyksiä ja taisteluja. He olivat kumpikin keskellä ihmisvirtaa kulkeneet yksin. Nyt vasta he sen huomasivat, kun tunsivat uskotun löytämisen onnea, kun maistoivat miten hyvää on jakaa suru. Ja ennenkuin se nuori nainen ja se harmahtava mies tiesivätkään, huomasivat he kuuluvansa yhteen, rakastavansa toisiaan ja yhdessä muodostavansa voimakkaan kokonaisuuden. He tunsivat, että heidän oli mahdoton palata entiseen elämäänsä, heidän oli mahdoton erota.

»Olisipa vaimoni kerrankin puhunut kanssani niin kuin tämä!» ajatteli mies katkerana ja hänen vaimonsa puutteellisuus paistoi räikeänä hänen silmiinsä. »Hänellä ei koskaan ollut aikaa.» Ja syytökset kasvoivat kuin vyöry. »Silloin hän teki niin ja silloin niin. Hän ei koskaan ole ymmärtänyt minua.» Turhaan palautti hän mieleensä heidän pitkän yhdyselämänsä, turhaan ajatteli hän lapsiaan. Tämä nuori nainen piteli häntä voimakkaammin kuin mikään muu. Hän tunsi, että hänen rinnallaan alkaa hänelle uusi nuoruus.

Hän kirjoitti vaimolleen kirjeen, hän kertoi kaikki rehellisesti. Hän ei syyttänyt vaimoaan mistään — hän yksin oli syypää. Hän kiitti heidän koko menneestä elä-

mästään, hän pyysi anteeksi, mutta hän ei voinut meneillä toisin: heidän oli erottava.

Mutta kun kirje oli suljettu, alkoivat toiset voimat aikuttaa. Oli kuin joku olisi pidättänyt hänen kättään. Kirje makasi pöydällä vaarallisena ja käänteentekevänä päiviä ja öitä. Hän taisteli ne päivät ja ne yöt. Mutta vihdoinkin oli kuin Herra olisi astunut hänen eteensä, ottanut häntä kädestä, nostanut ja sanonut: minä tahdon, ole puhdas!

Mies palasi velvollisuuksiinsa. Ei se ollut helppoa. Hänen täytyi joka hetki kutsua tahtoaan avukseen. Mutta siinä kasvoi hänen tahtonsa ja hän sai sieluunsa ihmeellisen iloisuuden ja rauhan.

Tahto on juuri se Jumalan voima, jolla Jeesus tarttui sairaan käteen ja nosti hänet pystyyn. Ja tahto on juuri se voima, jolla ihminen uudelleen ja uudelleen voi nousta.

Rovasti oli puhunut hiljaa ja harvakseltaan, kuten tavallisesti, mutta eletyn pettämätön todellisuus tuntui sanojen alta. Tytöt istuivat henkeä pidätellen. Keskipäivän aurinko ikkunaruutujen puitteissa liukui hiljaa yli permannon, varpuset tikuttivat katolla ja tuuli toi sulavan räystäään pisaroja ruutua vastaan.

— Minä avaan teille ehkä elämää liian aikaiseen — mutta parempi aikaiseen kuin myöhään. Nykyajan elämä ei ole niin yksinkertaista ja suoraviivaista niin kuin elämä oli ennen.

Ruokakello alkoi soida. Samassa yhtyi siihen koiran ulvonta. Kaikki huoneessa vaikenivat. Koira ulvoi kilpaa kellon kanssa. Kello soi tuskastuttavan kauan. Se vaikutti kuin kutsu jonnekin. Tyttöjen selkäpiitä kylmäsi omituisesti. Rovasti vaipui raukeana tyynyjen varaan ja sulki silmänsä. Punan sijaan, joka puhuessa oli ollut kasvoilla, tuli keltainen kalpeus. Tytöt olivat jo juoksemisillaan kutsumaan äitiä, kun hän avasi silmänsä.

— Muistakaa, sanoi hän vaivalloisesti, — että kun elämässä horjutte, niin Herra seisoo rinnallanne ja ojentaa teille peräsintä. Ottakaa se... Ja vaikka te makaisitte maassa ja loassa, niin hän sanoo: minä tahdon: ole puhdas! Ja te olette totisesti puhtaat.

Siitä tuli heidän viimeinen tuntinsa. Pitäjäläiset saivat jo rientää sanomaan jäähyväisiä kuolevalle rovas-tilleen. Yhtä päivää varten hän vielä kokosi voimia — viimeiset. Hän tahtoi perheensä piirissä nauttia ehtool-lisen ja hänen vanhalle ystävälleen tuomiorovastille kirjoitettiin ja Hiljan ja Lainan vanhemmille sisaruksille lähetettiin sähkösanomat.

Ja niin oli sitten siinä huoneessa, missä tytöt olivat saaneet rippikouluopetuksensa, eräänä kirkkaana lauan-tai-iltana hartaushetki. Molemmat rippilapset vannotettiin ja koko perhe nautti pyhän ehtoollisen. Pöydillä paloi kynttilöitä, naiset itkivät ja kuoleman vakavuus varjosti kaikkea.

Seuraavana yönä, kun ruustinna oli komentanut kaikki lapsensa nukkumaan ja yksin halunnut valvoa miehensä luona, kuten tavallisesti, tapahtui, että hän nukahti kei-nutuoliin, jossa hänen oli tapana viettää yönsä. Hän oli niin väsynyt päivän töistä ja mielenliikutuksista. Mutta kun hän havahtui lyhyestä unestaan ja riensi vuoteen ääreen, oli rovasti kuollut.

Pitäjäläiset päivittelivät, ettei hän ollut elänyt yli vapunpäivän. Leski sai kuitenkin kaksi armovuotta.

Ne olivat raskaita, synkkiä vuosia.

Ruustinna harmaantui, vaikka hän, kuten ennenkin, kaiken päivää hääräsi navetassa, tallissa, joka paikassa. Työväen kanssa tuli alituista riitaa. Sairas rovasti oli tautivuoteeltaankin vaikuttanut suojelevasti. Nyt näytti jokainen mahtiaan ja tahtoaan. Se ei ollut asialle eduksi, että ruustinna kiivastui. Hän oli hermostunut, vaikka väitti, ettei mitään sellaista kuin hermot ole olemassa.

Hilja ja Laina hypistelivät käsitöitä, sommittelivat malleja, pitivät pyhäkoulua ja tekivät pientä pilaa kan-sakoulunopettajalle ja apulaisille, jotka olivat rakastu-neet Linaan. Yleensä oli talossa kuitenkin niin hil-jaista, että oikein tuntui vapauttavalta, kun joku vie-ras tuli. Se ei ollut samaa suloista, lepäävää hiljai-suutta kuin isän eläessä ja varsinkin rippikoulutalvena. Tämä oli jotakin horrostilaa, josta ei pääse, vaikka siinä on paha olla ja tahtoisi herätä. Pahat pyyteetkin nos-tivat päätään tyttöjen mielissä. He halusivat jonnekin pois, eivät he itsekään tietäneet minne. He katuivat jo

kipeästi, etteivät olleet päättäneet kouluaan. Oli ikävä tovereja, tuntui siltä, että elämä menee hukkaan, he kävivät katkeriksi ja pahantuulisiksi. Tietenkin seurasi katumus ja hyvät päätökset, mutta ne eivät kestäneet kauan. Heillä oli niin heikko tahto.

Toisena armovuonna tuli taloon nuori pappi Toivo Tanhua. Hän oli kaunis ja hän tiesi sen. Hän oli myöskin iloinen ja lauloi alituisesti. Pitäjäläiset riemastuivat hänen messuäänestään. Hän oli varakas ja kävi hyvin puettuna. Yksin hänen nenäliinansa ja alusvaatteensa herättivät huomiota. Pesijämuijat tiesivät kertoa niistä pitkin pitäjää. Toivo Tanhuan kanssa eivät tytöt laskeneetkaan leikkiä — hän ei ollut montakaan päivää ollut pappilassa ennenkuin ei Laina enää tuntenut maailmaa eikä itseään, vaan ainoastaan itki ja hyräili niitä hengellisiä lauluja, joita kanslian puolelta kuului.

Hilja ei käsittänyt mitä tämä oli, mutta kun Laina vihdoinkin heittäytyi hänen kaulaansa ja tunnusti olevansa »Toivon oma», suuttui hän, paiskasi Lainan menemään, hankasi huuliltaan hänen suudelmansa ja pakeni yksin kävelemään metsään. Hän oli onneton, hänet oli petetty, hän vihasi Lainaa, apulaista, koko maailmaa.

Hän oli nyt ihan yksin. Yksinäisyydessä oli ylpeää, uljasta ja viileää olla — hän tahtoikin olla yksin, ennen kaikkea ei hän milloinkaan mene kihloihin, sitomaan itseään sillä tavalla! Hän käveli ulkona tuntikausia ja tunsu voimaa ja päättävyyttä, mutta jota myöhemmältä kului, sitä heikommaksi hän kävi, hänen kaipauksensa kasvoi — ei hän tietänyt mitä kaipasi, — hänen oli nälkä ja hänen täytyi lähteä kotiin syömään.

Äiti tuli häntä nuhtelemaan ja selitti, että he kaikki saivat kiittää Jumalaa siitä, että Hän oli johdattanut Lainan niin kelpo miehen turviin. Ja samassa Laina ja apulainen törmäsivät sisään ja apulainen tarttui hänen käteensä ja kutsui häntä pikkusiskoksi. Hilja olisi tahtonut häntä lyödä! Kuinka pahaksi hän olikin tullut!

Heidän kihlauksensa julkaistiin heti, mutta silti tahtoi äiti, että Hilja menisi heidän kanssaan kävelemään, kun heidän joskus hämärissä teki mieli liikkua, »ettei ihmisillä olisi mitään sanomista». Hilja ei käsittänyt,

mitä ihmisillä saattaisi olla sanomista, mutta meni mukaan, koska äiti tahtoi. Hänen täytyi tietysti tottua tähän asiain tilaan, mutta joka kauniina iltana häntä kalvoi, kun kihlatut kaiken aikaa puhelemalla rikkoivat illan hiljaisuuden. Milloin heidän piti huomauttaa toisilleen miten kaunis se puu tai se tienkäänne oli, milloin puhua muista asioista. Enimmäkseen he olivat tallessa, Toivo oli hyvin mieltynyt hevosiin, hän oli ottanut haltuunsa pappilan hevoshoidon ylijohdon ja havaitsi joka päivä uudelleen, miten alkuperäisesti hevosia oli hoidettu. Ruustinna lahjoitti hänelle ja Lainalle pappilan parhaimman hevosen, Virman, ja oli hyvin iloisissaan siitä, että sen kohtalo nyt oli turvattu.

Vähää ennen muuttokiireitä olivat sitten Toivon ja Lainan häät. Niissä oli hyvin paljon vieraita, sekä säätyläisiä että talonpoikia, ruokaa oli myöskin paljon ja veisattiin niitä uusia, iloisia, hengellisiä lauluja, jotka Toivo oli tuonut pitäjään. Seuraavana päivänä olivat vielä alustalaiset ja Haapasten ja pastorin köyhemmät ystävät kutsutut pappilaan. Toivo piti selityksen ja veisattiin myöhään iltaan.

Viimeisellä rekikelillä vietiin Haapasten tavarat asemalle, kuljetettaviksi Helsinkiin, ja karja ja se osa irtaimistoa, jota ei voitu käyttää kaupungissa, myytiin huutokaupalla.

Jenny täti oli vuokrannut heille huoneuston suuren, uuden kivimuurin kolmannessa kerroksessa. Se ei ollut keskikaupungilla, mutta silti hyvällä paikalla, raitiovaunu kulki ohi ja pysäkki oli ihan oven edessä. Portaat olivat siistit, kolkot ja kylmät ja maalatut kattoa myöten punaisella pohjavärillä. Keskellä seinää hyppi pieniä, lihavia poikia, joiden paljailla uumilla liehui sinertäviä harsoja. Pojat pommittivat toisiaan kukkilla. Portaissa oli aina kellarin, miltei homeen haju. Taululta ensi kerroksessa saattoi lukea asukkaiden nimet. Talon alakerrassa oli toisella puolen paperikauppa, toisella hattuliike, vähän etempänä katua oli Elävien kuvien teatteri, sitten apteekki ja vihdoinkin »Moukarin toimitus». Vastapäätä oli vanha, yksikerroksinen puutalo, jota käytettiin jonkin yhdistyksen huoneustona, sekä sen vieressä rakentamatonta alaa, johon oli sijoit-

tettu kahvikoituja. Yksikerroksisen talon ja rakentamattoman alan yli näkyi järjestämätöntä rantaa, merta ja saaria. Ei tämä ollut hienoa kaupunginosaa. Jokin vuosi sitten oli siellä vielä asunut paljasta työkansaa, mutta nyt oli sinne suurten, uusien kivimuurien mukana tullut keskisäätyäkin.

Jenny täti oli ylpeä löydöstään, ei Helsingissä ollut helppoa saada huoneita. Tosin tämä huoneusto oli liian suuri, kolme tilavaa huonetta olisi aivan hyvin riittänyt äidille ja tyttarelle, mutta mistäpä uudesta kivimuurista tapasi tilavia huoneita. Niin käyttivät Haapaset siis omiin tarpeisiinsa neljä huonetta ja keittiön ja vuokrasivat pois viidennen huoneen. Heillä oli ollut niin hyvä onni, että sama vuokralainen oli pysynyt heillä koko ajan. Se oli ylioppilas Matti Mataristo.

Hän oli siistin näköinen, suuri ja tukeva nuori mies. Hänellä oli mahtava niska, johon pää yhtyi tuskin huomattavasti leveten, ja kädet kuin ojankaivajalla. Hän oli ihan vaalea, hiukset kuin pellava ja lyhyeksi leikatut, ihonväri yhtä vaalea. Kasvoissa tuntui selvästi talonpoikainen alkuperä. Ne eivät olleet säännölliset eivätkä kauniit, eivät edes voimakkaat, vaikka piirteet olivat karkeat. Niissä oli jotakin arkaa ja epäluuloisaa, mutta niitä valaisi kaunis hymy ja hyvä, uskollinen katse. Eivät Haapaset hänestä paljon tietäneet, hän eleli hiljaa huoneessaan, vain silloin tällöin tunki saliin paperossin-hajua, silloin tiedettiin, että hänellä oli vieraita, sillä itse hän ei polttanut. Raitis hän niinkään oli. Kuukauden viidentenätoista päivänä hän koputti oveen — ensin saliin ja jollei siellä ollut ketään, ruokasaliin — ja pyysi saada maksaa vuokransa. Se oli hänellä aina valmiina tasaisissa seteleissä ja pappilan tapaan tarjosi ruustinna hänelle silloin kahvia. Joskus, kun oli ollut nimi- tai syntymäpäiviä tai vieraita, lähetti hän hänelle tarjotimella leivoksia tai hedelmiä. Hän olisi mielellään pyytänyt häntä sisään useammin, mutta hän oli aina niin ujon ja onnettoman näköinen, vuokraakin maksaessaan, että ruustinna luuli tekevänsä hänelle palveluksen, kun antoi hänen olla omissa oloissaan. Hän ei koskaan lomalla ollessaan laiminlyönyt lähettää tervehdystä uudeksivuodeksi. Kortissa oli aina maisema.

Matariston vieraita olivat pääasiallisesti ylioppilaat kömpelöt, epäkohteliaat ja talonpoikaiset kuten hän itsenkin. Useimmin kävi muuan ylioppilas Angervo, joka asui samassa talossa pihan puolella ja joka sentähden tavallisesti tuli ilman päällystakkia. Joskus kävi joku maalainen.

Haapasten palvelija Maali oli hyvissä väleissä vuokralaisen kanssa ja kehui häntä herrasväilleen. Ei hän savuttanut uutimia eikä ollut poissa öitä. Hyvin hän piti huonekalut ja antoi aina jouluna ja keväällä Maalille viisi markkaa. Huonetta siistiessään Maali kyseli hänen asioitaan ja kertoi hänelle mitä hyväksi näki itsestään ja herrasväistään. Maalin kautta saivat ruustinna ja Hilja kuulla, että Mataristo oli maalta, isä oli palstatilallinen, sisar piti emännyyttä, äiti oli kuollut. Kovin sillä poika raukalla lukukauden lopulla rupesi olemaan rikkinäiset sukat. Maalin kävi niin sääli häntä, että hänen joskus täytyi tuoda niitä keittiöön ja vähän vetää kiinni. Ja köyhän paitoja pojan paidat olivat, niin pieniä, lyhyitä ja paikattuja. Ne asiat pistivät Maalin silmiin. Hilja näki ulkopuoliset vaatteet ja kaulaliinat. Niissä oli niin mahdottomia värejä, että oikein olisi tehnyt mieli vähän neuvoa poika parkaa.

Maali muuten oli, kuten aina vanhat palvelijat, tärkeä henkilö talossa. Hän oli tullut Haapaselle ennen Hiljan syntymistä ja täydellisesti kasvanut kiinni perheeseen. Hän oli maalainen, puinen ja luiseva, kovat, kulmikkaat kasvot, tukka kuin pellavan päistäreet. Häntä oli mahdoton saada panemaan päähänsä hattua tai lakkia, vaikka hän talvella säännöllisesti kärsi päänsäkipua. Ne kuuluivat herrasväelle ja hän tahtoi pysyä säädyssään. Kirkossa hän kävi miltei joka sunnuntai, teatteriin ei häntä olisi saanut mistään hinnasta. Hänellä oli hyvin harvoja tuttuja ja yksi ainoa ystävätär, tohtori Sandgrenin Emma, mutta hänenkin kanssaan hän tuontuostakin riitaantui niin, etteivät ystävättäret voineet tavata toisiaan viikkokausiin. Kaupustelijamuijien ei ollut hyvä yrittää viipyä Haapasten keittiössä eikä Maali suvainnut, että kirjeenkantaja tai poliisi, joka seisoi heidän kadunkulmassaan, puhuivat hänelle leikkiä. Hän oli kaikin puolin mallikelpoinen palvelijatar, uskollinen,

säästäväinen ja taitava, tottunut kovaan päivätyöhön ja lyhyeen, sitkeään yöuneen. Naapurin palvelijat eivät kärsineet häntä eikä hän heitä. He lakasivat ja pesivät portaat huonosti ja tulivat lainailemaan milloin suoloja, niilloin kahvia, milloin mitäkin! Mutta maksamista sai odottaa tai toivat he takaisin huonompaa tavaraa kuin olivat vieneet. Yläkertalaisia, niitä Parkkareita tai mitä ne olivat, ei Maali sietänyt ensinkään. Hänestä ja rouva parkkari-Lehmuksesta olisi voinut kertoa monta muuta juttua kuin sen, jonka Hilja kertoi toimittaja Vaarna-koskelle ja Aarne Koskiselle.

Kerrankin oli heidän välillään parvekkeella ollut seuraava keskustelu:

- Missä te palvelette?
- Ruustinna Haapasella.
- Mitä teillä on palkkaa?
- Mitä se rouvaan kuuluu.
- Kuuluupahan vaan, koska minä olen palvelijoiden ystävä.
- Ette vain minun . . .

Ja niine hyvineen Maali meni. Mutta seuraavan päivän Moukarissa kerrottiin tapaus pikku-uutisissa otsakkeella »Surkeaa pimeyttä». Emma toi sunnuntaina numeron Maalille. Maali kiehui kiukkua ja mietti miettimistään, miten hän kostaisi rouvalle.

Tilaisuus siihen ilmaantui pian, sillä rouva Parkkari tuli lainaamaan suoloja.

— Vai ovat suolat lopussa, sanoi Maali, — rouva menee sitten yhtä kyytiä kirjoittamaan sanomiin, ettei se surkean pimeyden palvelija antanut. Minä en anna. Niin surkeaa pimeyttä se on.

Hän kertoi sitten suurella uholla voitostaan herrasväilleen.

Haapasten koti Helsingissä oli kaikin puolin tavallinen porvarillinen. Sinne oli pappilasta tuotu parhaimmat huonekalut ja ruukkukasvit. Maalaishuoneissa vanhat, uskolliset esineet olivat tehneet miltei hienon vaikutuksen, mutta täällä kukillisia kaupunkilaisseiniä vastaan ne olivat kuin kodittomina. Salin villakan-kaalla päällystetty kalusto tuntui köyhältä ja pöytä

plyshiliinoineen, valokuva-albumeilleen, kuvaraamattui-
neen — seurakuntalaiset olivat joskus lahjoittaneet
rovastivainajalle Doren kuvaraamatun — muistutti maa-
seutua. Soittokone — sama, josta pitäjäläiset aikoinaan
olivat pitäneet niin paljon melua — ei enää ollut uusi.
Se oli asetettu vuokratun huoneen suljettua ovea vas-
taan eikä sitä usein soitettu. Nurkassa ovenpielessä oli
pienellä hyllyllä nuotteja ja hengellisiä laulukirjoja.

Ruokasaliin olivat sijoitetut pappilanaikuiset pinna-
tuolit, pyöreä ruokapöytä ja astiakaappi, joka suhteet-
tomalla suuruudellaan pahasti synkensi huonetta. Huone
oli muutenkin synkkä, sillä koko kalusto oli Helsinkiin-
muuton kunniaksi maalattu tummaksi. Vanha ompelu-
kone ikkunan alla ja Lutherin kuva seinällä eivät teh-
neet huonetta iloisemmaksi.

Ruustinnan huoneeksi sanottiin pientä suojaa salin
takana ja sinne oli sijoitettu vierashuoneen kalusto pap-
pilasta. Se kalusto oli vartioinut piispojen ja tuomio-
rovastien yörauhaa, kun he ennen vierailivat Haapasilla.
Nyt lahosivat silkkipeitteet vinnillä vanhuuttaan ja
ruustinnalla, joka ennen pappilassa olisi voinut nukkua
seisoalleen, oli aikaa viettää unettomia öitä.

Vuokralaisen huoneessa oli tuhkakuppia myöten
kaikki, mitä oli ollut rovastin huoneessa. Hiljan huone,
pieni suojia pihamaalle viettävine, kolmiosaisine ikku-
noineen, vihdoinkin erosi koko talon muusta sisustuksesta
senkautta, että se oli kalustettu uudenaikaisesta Ainoas-
taan vuode oli pappilan vanhaa perintöä. Helsinkiin
muuttaessa oli sinne ostettu sininen, siro kalusto ja
Armas oli sittemmin täyttänyt sen taiteellisilla esineillä.
Nurkkaan oli laesta lattiaan asti pingoitettu tummaa
liinakangasta, jotta Venuksen pää saisi taustan. Seinillä
oli kuuluisien taulujen jäljennöksiä. Alussa ei Hilja
ollut ymmärtänyt niiden kauneutta, Mona-Lisakin oli
hänestä ollut häijyn ja vieikkaan näköinen, mutta nyt
saattoi hän pitkiä hetkiä viipyä katselemassa hänen
arvoituksellista hymyään eikä mitenkään olisi halun-
nut luopua hänestä. Vanha Maria Magdalena riippui
vuoteen yläpuolella. Hänestäkään ei Hilja ollut raaski-
nut erota, vaikkei hän, haaltuneena ja vanhoine kehyk-
sineen aivan sopinut tänne. Hiljan kirjoituspöydällä oli

liian paljon tavaraa, oli Armas arvostellut. Mutta siitä ei Hilja tahtonut kuulla puhuttavankaan. Eihän siinä ollut muuta kuin Armaan kuvia: Armas lapsena, Armas oikana, Armas ylioppilaana, Armas Parisissa. Ei, ne kaikki Hilja alituisen tahtoi pitää silmiensä edessä. ja venetsialainen maljakko ruusuineen se oli toki kal-leinta mitä hän omisti — Armaan ensimmäiset ruusut!

Hilja rakasti huonettaan. Kaikki siellä eli ja puhui hänelle. Hän pelkäsi helposti pimeää muissa huoneissa, muttei täällä koskaan. Hän ei milloinkaan ollut täällä yksin: muistot olivat aina hänen ympärillään ja ne oli-vat kaikki kauniita ja hyviä. Kaikki, mihin hän kajosi, hyväili häntä takaisin ja riensi kertomaan hänelle onnen hetkistä. Illoin ennen maatapanoa hän tavallisesti istuu-tui sohvaan, missä he Armaan kanssa olivat istuneet, katseli Toteninselin tummaa sypressisaarta, Venuksen puhtaita kasvoja, Mona-Lisan hymyä ja vihdoin sulki silmänsä sekä kutsui eteensä Armaan kuvan. Kyyneleet tulivat silmiin onnesta ja ikävästä.

Kuinka hän rakasti Armasta!

Armas oli tullut ja temmannut hänet omakseen. Toi-saalla oli hänen mielensä ennen ollut: Helsingin elämän pyörteessä.

Helsingissä on erityinen laji nuorisoa: kuvaelmatytöt ja tunnettujen laulukuntien jäsenet. He eivät ole ylei-sön yhteisomaisuutta siinä määrässä kuin näyttelijät, mutta senverran, että koko Esplanaadin ja Aleksanterin kadun yleisö tuntee heidät sekä nimeltä että ulkomuo-dolta ja katsoo oikeudekseen pitää heitä silmällä ja arvostella heidän joka liikettään. Muutamassa vuodessa ovat laulukuntalaisten ja kuvaelmatyttöjen kasvot koko-naan muuttuneet: laulajista on tullut hyvinvoipia vir-kamiehiä — jolleivät he ole laulaneet itseään hunnin-golle — ja kuvaelmaty töistä heidän kukoistavia rou-viaan. Nuorta polvea kasvaa ja astuu heidän tilalleen.

Kuvaelmatyttöjen elämä on kuin päiväperhosen. He ovat nuoria ja kauniita, he esiintyvät lavalla ihmisten silmien iloksi. He mumistavat jotakin aatetta, he tans-sivat. Yleisö taputtaa käsiään. Ja kun he astuvat lavalta saliin, suitsuaa heidän ympärillään yhä ihailu, kaikki

hakevat heidän suosiotaan, kaikki haluavat saada tanssia heidän kanssaan.

Mutta kuvaelmatyttö kuluu — ihmisten suosio pilaa häntä ja yleisön silmä tottuu hänen kauneuteensa ja tahtoo nähdä uutta. Saattaa siis olla varsin hyvä, että virkamieheksi päässyt laulajapoika tai muu toimeentuleva nuori mies tulee ja tempaa hänet päiväperhoselämän pyörteestä.

Hilja oli joutunut kuvaelmatyöksi, huimaksi, iloiseksi ja vallattomaksi. Lydia Långfors hänet oli keksinyt ja esittänyt rouva Forsbergille, Vaarnakoskien äidille. Samassa oli Hiljan kohtalo määrätty. Hän esiintyi jo samana talvena »Päivän säteenä», »Talvena», »Saban kuningattarena» ja Botticellin »Sulottarena». Hän tanssi niin, että laihtui ja nautti enemmän itsetiedottomasti kuin tietoisesti kaikesta siitä suitsutuksesta, jota hänen ympärillään virisi.

Muuten ruustinna Haapanen ja rouva Forsberg käydessään läpi sukulaisuussuhteitaan, olivat huomanneet olevansa suvunsukua ja heistä oli tullut jollei ystävät, niin ainakin hyvät tutut. Ruustinna Haapanen, joka oli kadottanut koko tuttava- ja ystäväpiirinsä maalla, oli omaksunut Jenny sisarensa tuttavat, mutta ei hänen heidän seurassansa viihtynyt. Rouva Forsberg oli käytännöllinen, työtätekevä ihminen ja hänen kanssaan saattoi toki keskustella jokapäiväisistä asioista, jotka olivat tarpeelliset tietää.

Kohtalo oli pidellyt rouva Forsbergia kovasti. Hänen miehensä oli, kaikin puolin elosteltuaan, kadonnut teille tietämättömille ja jättänyt hänet ja viisi lasta puille paljaille. Hän oli silloin vuokrannut suuren huoneuston ja ruvennut pitämään täysihoitolaisia, mutta vaikka hän teki liemet vetisiksi ja sekoitti vahvasti sikuria kahviin, ei tahtonut riittää. Hän rupesi silloin pitämään jonkinlaista talouskoulua, nimittäin hän otti tyttöjä keittiöönsä oppiin, ja sai siten työn ilmaiseksi. Hän imi sekä itseltään että heistä kaiken mahdollisen työvoiman ja hankki kuin hankkikin lapsilleen parhaan kasvatuksen minkä Helsinki voi antaa: he kävivät läpi yhteiskoulun, saivat kieli- ja soitto-opetusta, oppivat yksin tanssimaankin. Mutta he eivät olleet kauniita ja se oli äidin salainen

suru. He olivat äidin näköisiä, mutta rumennettu painos. Taitavasti valituilla vaatteilla saattaa ulkomuotoa kuitenkin paljon auttaa ja äiti teki parastaan. Vanhimmat tyttäret olivat jo virassa, Hanneskin oli taasen jalkeilla ja hyvin kävivät luvut molemmilta nuorimmilta, jotka olivat ylimmillä luokilla.

Rouva Forsberg oli tuttu kautta kaupungin. Jonkin verran häntä varottiin hänen terävän kielensä vuoksi eikä hänen täysihoitolansa ollut ehdottoman hyvässä huudossa. Tiedettiin, että ruoka siellä oli heikonlaista. Lieventäväksi asianhaaraksi vedettiin kuitenkin aina se, että hän oli vienyt läpi viisi lasta omien käsiensä työllä. Lisäksi puhuttiin siitä, että elämä täysihoitolassa oli kovin vilkasta ja että rouva Forsberg siten koetti saada miehiä tyttärilleen. Ensi vuoden ylioppilaat saattoivat asua siellä, mutta joka tahtoi saada tutkintonsa valmiiksi, haki muita asuntoja. Rouva Forsberg kyllästyi vähitellen itsekin sekä vieraisiinsa että palvelijoihinsa, tuli riitoja ja liikkeen maine kärsi kärsimistään. Silloin tapahtui se, mikä tavallisesti tapahtuu vain romaaneissa: että rouva Forsberg sai periä, tosin ei paljon, mutta senverran, että hän saattoi lopettaa talouskoulun ja täysihoitolan pidon ja elää vain lapsiensa hyväksi.

Tämä nainen, joka läpituken silmin näki puutteet muissa ihmisissä, oli sokea omiin lapsiinsa nähden. Ei hän huomannut miten kateita ja esillä pysytteleviä useimmat hänen lapsistaan olivat, ja todellisia konnan-koukkuja oli Hanneksen pitänyt tehdä, ennenkuin äiti niihin uskoi. Tämä Hannes oli jo kouluaikana juopotellut ja tavattu muilla epäilyttävillä retkillä. Kerran oli äiti katsonut itsensä pakotetuksi maksamaan hänen velkansa ja siinä oli hän ollut menemäisillään kumoon. Nuorempi poika oli vielä koulussa, mutta monta kertaa oli äiti saanut käydä puhumassa hänenkin puolestaan, kun asianhaarat uhkasivat kallistua erottamiseen asti.

Vaarnakosken tytöt olivat Hilja Haapasen likeisimpiä ystäviä ja heidän mukanaan oli Hilja joutunut Helsingin elämään. Vanhin oli Sylvi, komeanenäinen — kaikki Vaarnakosket olivat komeanenäisiä — laudaatturiylioppilas ja matemaatikko, jota pidettiin kaikin puolin

lahjakkaana. Äiti oli varma, että hän olisi mennyt pitkälle, jos olisi saanut jatkaa, mutta heillä oli juuri silloin niin vaikeat ajat, että Sylvin täytyi ottaa paikka konttorissa. Politiikka huvitti häntä suuresti. Tutun tavatessaan alkoi hän usein keskustelun sanoilla: »nyt se senaatti taas ...» Toinen Vaarnakosken tytöistä, tummatukkainen, pienikasvuinen ja hiukan kulmikas Elsa, otti vilkkaasti osaa raittius- ja ylioppilaselämään. Hänet valittiin kaikkiin mahdollisiin komiteoihin, alkaen kotiseutukomiteasta hiihtoretkikomiteaan, hän esiintyi puhujana ja lausujana, hän oli sieluna »Sovinnossa». Tämän yhdistyksen olivat muutamat ylioppilastytöt perustaneet ja sen tarkoituksena oli koota eri puolueiden ja kat santokantojen ylioppilaita kulttuurikysymysten ympärille. Hilja, Elsan paras ystävä, ei päässyt Sovintoon, kun ei ollut ylioppilas ja tämä asia oli tuottanut ystävättärillemme surua, jopa jonkin verran vienyt heitä erilleen toisistaan.

Forsbergilla oli aina käynyt epäluukuinen joukko vieraita mitä erilaisimmista piireistä. Täysihoitolaelämä toi sen mukanaan ja sitä jatkui sittemmin kuin tottumuksesta, vaikka perhe oli vain omassa piirissään. Lasten varttuessa suuremmiksi tulivat tietysti heidän ystävänsä taloon. Rouva Forsbergin suuri sali sopi sitäpaitsi erinomaisen hyvin kokousten pitoon. Sellaista salia ei ollut monessakaan yksityisperheessä. Ei se tehnytkään minäkään kotoisen salin vaikutusta, se oli kuin lääkärin vastaanottohuone noin viisitoista vuotta sitten, eli ennenkuin lääkärit alkoivat käyttää arkkitehteja ja taiteilijoita apunaan huoneustojensa sisustamisessa. Ikkunoiden alla oli kitukasvuisia palmuja ihmisenkorkuisilla jalustoilla, pöydillä punaisten plyshihuonekalujen edessä joululehtiä ja näköalakortteja, jotka alituisesta hypistelemisestä olivat käpertyneet ja tahriintuneet, pianon kannen kahmaisi joka mies auki soittaakseen Ukko-Noaa tai Porin marssia. Taulut seinillä olivat kopio ja Ateneumin taidekokoelmista ja ne esiintyivät mahdollisimman kapeissa kehyksissä. Joku taidekoulun oppilas niillä oli täysihoitolan aikana maksanut vuokravelkojaan. Merimaisemissa olivat kivet kuin pakkilaatikot ja järvimaisemissa hälvenevä usva kuin paksuinta pilveä.

Kun Hilja tuli Forsbergille, sattui tämäntapaisia keskusteluja:

—. No nyt se senaatti taas ...

— On kunnostanut itsensä.

Ensi lause tuli Sylvin huulilta ja toisen antoi Hilja. Eron heidän sanojensa välillä teki vain äänen sävy.

—.j. Suometar hyväksyy kaikki. Ja sinä luet sitä vain.

— Tietysti. Minun isäni luki sitä kolmekymmentä vuotta sitten, minä olen pienestä asti nähnyt sen, minä...

—Mutta Hilja kulta, ajat toki muuttuvat. Täytyyhän meidän seurata aikaa ...

Nähdessään punan nousevan sisarensa ja ystävättärensä poskille riensi Elsa Vaarnakoski väliin.

—Että te nyt viitsitte! Sinä Sylvi tiedäkin, että me Hiljan kanssa olemme antaneet politiikan urakalla muille. Me emme ole puolueihmisiä. Anna meidän olla rauhassa.

— Loruja! Nykyajan ihminen ei voi elää puolueiden ulkopuolella. Se on aivan samaa kuin elää elämän ulkopuolella.

— Mutta minä en ymmärrä politiikasta mitään, en mitään, en mitään, lennätti Hilja ärtyneesti tulemaan.

— Kuten en ymmärrä matematiikasta tai fysiikasta tai muusta sellaisesta ...

— Älä huoli tehdä itseäsi tyhmemmäksi kuin olet...

— ... Sanomalehdistä minä luen vain pikku-uutiset ja kihlausilmoitukset — pääkirjoituksiin en eläessäni ole katsonut. Mitä minä voin ymmärtää politiikasta! En minä osaa arvostella tekivätkö senaattorit oikein vaiko väärin ...

— Noo, naurahti Britta, nuorin Vaarnakosken tytöistä, pienisilmäinen, pitkäpalmikkoinen seitsentoistavuotias, joka oli viimeisellä luokalla yhteiskoulussa, — kyllä meistä nyt jokainen uskaltaa sanoa ymmärtävänsä senverran. Minä menen niin pitkälle, että väitän, että kuka hyvänsä meistä olisi menetellyt viisaammin kuin he. Ja rehellisemmin. Ja arvokkaammin.

— En ainakaan minä! huusi Hilja ja häneltä oli tulemaisillaan pitkä ärtynyt lause, mutta äkkiä hän vaikeni

ikäänkuin hänen kielensä olisi leikattu poikki: hän oli kohdannut Hannes Vaarnakosken katseen. Hannes istui poltellen keinutuolissa ja seurasi Hiljaa.

— Menkää suohon, sanon minä! ehätti Elsa taas väliin.

— Ettekö te nyt osaa puhua mistään muusta. Tiedätekö . . . Hilja, tämä mitä nyt sanon, koskee sinua ja ennen kaikkea sinua! Minä aion Sovinnon ensi kokouksessa ehdottaa, että otettaisiin ulkojäseniä ja silloin . . .

— Sinun iankaikkinen Sovintosi! tuskitteli Sylvi. — Se on kuolleena syntynyt koko Sovinto. Minä en jaksa kuulla siitä puhuttavan.

Hyvän aikaa katseltuaan Hiljan kasvoja, jotka olivat punassa hiusrajaa myöten, Hannes Vaarnakoski rupesi puhumaan sanomalehdistä. Hän oli sitä mieltä, että nainen teki varsin oikein, kun jätti pääkirjoitukset lukematta. Se oli naisellista. Vain sellaiseen naiseen saattoi mies rakastua, joka luki pikku-uutiset ja kihlailmoitukset. Sisaret nostivat tietysti aika vastuksen. Hannes selitti, ettei hän itse puolestaan mitenkään voisi elää ilman sanomalehtiä. Hänen täytyy saada kaikki, sekä suomalaiset että ruotsalaiset lehdet heti aamulla käsiinsä, hän ei voi ryhtyä mihinkään ennenkuin on käynyt läpi ne kaikki. Sanomalehdet ovat hänelle yhtä tärkeitä kuin kampa ja saippua ja . . . ja niin edespäin. Jo pelkässä koskettamisessa tuollaiseen karkeaan, vielä kosteaan sanomalehteen aamulla on aivan erikoinen viehätyksensä.

Tie oli auki keskustelulle joka suuntaan. Puhuttiin poliittisesta murhasta ja murhan oikeutuksesta erinäisissä tapauksissa, arvosteltiin viime ensi-iltaa teatterissa ja sivistyneen ihmisen tapaa kohdella poliittisesti toisin ajattelevia henkilöitä, viivyttiin Otso Okkolan ja hänen rouvansa erossa sekä jossakin muussa pariskunnassa, jonka huhun mukaan pian piti erota. Vihdoin otettiin esiin kortit.

Tuiki toisenlaista oli hovineuvos Bredellä, Armaan kodissa.

Perhe asui kivimuurissa Itä-Rannan varrella ja jo portaissa vallitsi hillitty juhlallisuus. Oven avasi palvelustyttö, valkea pitsimyssy päässä. Hän oli hillityn kohtelias ja läksi alentuvan ystävällisesti ilmoittamaan

herrasväille vieraan tulosta. Ainakin oli Hiljalla tämä tunne ja hänen sydämensä sykki ahdistusta ja suuttumusta ja hän päätteli jo ennenkuin oli ketään nähnytkään, ettei ikinä enää tule tänne.

Saliin astuessa avautui sekä oikealle että vasemmalle huoneita. Permannoilla ja seinillä oli pehmeitä mattoja ja kuvakudoksia, katoissa kallisarvoisia vanhoja kruunuja, muurinkorvilla ja pöydillä niinikään arvokkaita, iäkkäitä koristeita ja lamppuja. Värit sulivat yhteen ja esineet sointuivat keskenään. Vanha sivistys hallitsi vaatimattoman ylhäisenä ilmassa. Hilja tunsii, seisoesaan keskellä lattiaa vastapäätä vanhaa, kaunista peiliä, joka näytti hänelle hänen hermostuneet kasvonsa, että täällä on hienoa. Mutta miksi häntä ahdistaa? Nousukasko hänessä vapisee vanhan sivistyksen edessä? Hänelle tuli ajatus, että miten Armas voi häntä rakastaa, ja kaukainen, peloittava aavistus.

Täti Liva tuli kuulumattomin askelin, mutta näkyi jo kolmen huoneen takaa, hienot kasvot hymyssä ja hiukan harmahtava pää kohteliaassa etukumarassa. Hänen vartalonsa oli yhä vieläkin kadehdittavan sopusuhtainen ja ruumiinmukaiset puvut antoivat käynnin ja liikkeiden sirouden päästä näkyviin. Hän käytti omituisia värejä, punaharmaata, keltaisen ruskeaa, vihreän sinistä — hillittyjä, outoja värejä, jotka sopivat hänen kalpeaan, puhtaaseen ihoonsa, mutta olisivat olleet vaaralliset kenelle muulle hyvänsä. Koristuksia ei hänellä näkynyt, paitsi sormessa jokin vanha, harvinainen sormus. Hän tuli syli auki Hiljaa vastaan, suuteli häntä otsalle ja vei salin viereiseen pieneen huoneeseen, joka oli sisustettu valkoisella, keltaisella ja kullalla.

Armaan sisaret Elisabeth ja Marianne olivat perineet äitinsä sulavat liikkeet, mutta kasvot olivat isän. Se ei ollut heille eduksi. Elisabethin hiukset olivat tuhkanharmaat ja herättivät huomiota sekä koti- että ulkomailla. Pahat ihmiset väittivät hänen jollakin ulkomaanmatkallaan keksineen tuon oudon värin ja ostaneen värjäämissalaisuuden. Hänellä oli muutamia vuosia ollut edullinen kassanhoitajan toimi, mutta nyt hän oli kihloissa ja Mariannen piti ottaa hänen toimensa. Marianella ei kuitenkaan ollut tuohon työhön pienintäkään

halua. Hän lauloi, maalaili, matkusteli ja oli kyllästynyt elämään. Häntä ikävystyttivät kutsut Helsingin varakkaimmissa piireissä, joissa Breden perhe liikkui, hän oli jo kiertänyt Euroopan eikä tietänyt minne lähteä. Isä oli keksinyt, että hän tarvitsi säännöllisen työn lääkettä.

Sekä Elisabeth että Marianne suutelivat Hiljaa hekin ja istuutuivat häntä keskustelun aikana katselemaan.

Keskustelu — kun oli puhuttu ilmasta ja tehty selvää kuulumisista — johtui aina Armaaseen ja jos välillä poikettiin teatteriin tai johonkin päivän tapahtumaan, niin palattiin aina Armaaseen. Politiikkaan ei milloinkaan kajottu. Bredeläiset karttoivat sitä kaukaa kaartaen. Mielipiteet olivat siinä suhteessa niin tuiki vastakkaat.

— Sinun täytyy nyt kertoa meille uutisia Armaasta. Hän ei enää kirjoita kotiin . . .

Sen sanoi Liva täti ja hän toisti sen aina, kun keskustelun lanka katkesi. Hilja kertoi, pusertaen itsestään yhä ja yhä jotakin uutta ja tavallisesti sellaista, jota olisi halunnut pitää vain itseään varten.

Kahvi juotiin ruokasalissa, joka oli tumma, tammella laudoitettu huone. Nahalla päällystetyt, korkeaselkäiset tuolit ympäröivät siellä suurta, neliskulmaista pöytää ja muutamat Stilleben-kappaleet elävöittivät seiniä. Jos hovineuvos oli kotona, kutsuttiin hänet kahville. Hän oli pitkä, ryhdikäs mies kuudenkymmenen korvissa, päälaki kaljuna alas takaraivoon asti, harmahtava parta kammattuna kahdenpuolen. Kasvot olivat pyöreät, nenä pyöreä, huulet paksut, hampaat leveät, iho verestävä, silmien väriä mahdoton määritellä. Tämä mies vaikutti voimallaan ja ilmeellään, joka yhtäikaa peloitti, kahlehti ja teki lupauksia. Hilja piti kaikista sulhasensa omaisista sittenkin enimmän hovineuvoksesta. Hän tuli aina vastaan ystävällisen ritarillisena ja sulki Hiljan käden molempiin käsiinsä. Hilja tunsu aina vaistomaisesti hänen naistuntijakatseensa ihailun.

Hovineuvos puhui Hiljalle muustakin kuin Armaasta. Hän kertoi joskus juttuja maalta tuomariajoiltaan, kyseli tanssiko Hilja mielellään ja pitikö hän koristuksista. Sitä kysyessään katseli hän hänen käsivarttaan ja Hilja

nunastui korvanlehtiä myöten, sillä hänelle tuli se tunne, että hovineuvos aikoo antaa hänelle rannerenkaan. Se tuntui sekä mieluiselta että vastenmieliseltä ja hän vastasi, ettei pidä koristuksista.

Armas oli äitinsä näköinen: samat pitkähköt kasvot, sama kalpea, puhdas iho, samat kiiltävät, tummat hiukset. Äidin kasvoissa oli enemmän tahtoa ja tarmoa, pojalla enemmän leikkivää, haaveilevaa keveyttä. Kun Hilja oli katsellut Liva tätiä, sai hän Armaan ihkasen elävänä silmiensä eteen. Hän iloitsi siitä, sillä pitkän eron aikana kävi yhä vaikeammaksi saada elävyys muistin avulla palautetuksi mieleen.

Liva täti oli kuitenkin Armaan äiti, ja äidin ja pojan suhde oli likeinen.

III

Ruustinna Haapasen lähdöstä oli kulunut viikko. Jenny täti oli lähtenyt tänä aamuna. Konsulinna tyt-tärelle, jonka tukena Jenny täti matkusti, oli näet ali-tuisten sateiden tähden tullut kiireinen matka, ja niin oli Jenny tädin täytynyt jättää Hilja tuhansien neuvo-jen ja varoitusten varaan.

Oli maatapanon aika. Keittiöstä ei enää hyvään het-keen ollut kuulunut mitään ja ikkuna toisensa perästä sammui suuren kivimuurin seinämästä vastapäätä. Vaihtaessaan lankaa neulaansa Hilja tuontuostakin huo-masi kiiltävien kupariastioiden keittiön ikkunoista peit-tyvän pimeään. Hän oli koko päivän istunut kuin nau-littuna työnsä ääreen, hän oli valinnut niin paljotöisiä nimiä, että sai istua koko päivän ja olla hyvin ahkera, jos mieli saada valmiiksi nimen päivässä. Mutta kaunis nimi se oli, H. H. rinnan ja ympärillä lehtikiehkura, joka samalla yhdisti kirjaimet. Hän oli vetänyt kattolampun pöytään kiinni, jotta saisi tarpeeksi valoa työlleen, lamppu sihiisi, ja jota enemmän ympärillä hiljeni, sitä selvemmin sihinä kuului.

Hän oli tämän viikon aikana päässyt melkoiseen tot-tumukseen, korko-ompelu tuli jo pyöreää ja tasaista ja menestys lisäsi intoa. Hän ompeli työn ilossa, paljon

mitään muuta ajattelematta. Vilahdukselta meni ajatus Pariisiin tai Lainan luo tai uuteen, omaan kotiin, johon hän liinaa ompeli. Hän oli tänään syönyt huonosti, sillä Maalia oli ollut pesutuvassa, vain jonkin voileivän hän oli malttanut itselleen tehdä, mutta hän ei tuntenut vähintäkään väsymystä. Hän ompeli kuumana ja punaposkisena, hiukset epäjärjestyksessä kasvojen ympärillä. Lamppu oli lämmittänyt pienen huoneen niin, että kädet tahtoivat hiestyä, hän oh hyvän aikaa halunnut auki salin ovea, mutta ei malttanut nousta sitä avaamaan. Vihdoin, kun piti vaihtaa neulaan uutta langaa, hän työnsi oven auki. Silloin tuli häntä vastaan raikasta pimeyttä ja ääniä kadulta: jotakin laulua, raitiovaunun jyrinää ja torvisoittoa. Hän muisti, että oli lauantai-ilta, katseli sormeaan, jonka ommellessa oli pistänyt verille, harmitteli, ettei voinut oppia neulomaan haavoittamatta sitä ja istui taasen neulomaan. Ei ollut kuin pieni lehti jäljellä.

Koko aamupäivän oli satanut. Nyt oli nähtävästi lakannut, koskei kuulunut loisketta rännistä ikkunan juuressa. Lamppu sihisi. Keittiönkäytävän päästä saattoi erottaa kuorsaavaa ääntä. Maali nukkui tietenkin raskaasti pesupäivän perästä. Äkkiä törähti epäpuhtaista torvista kuuluville tanssisävel: yhdistyksessä vastapäätä tietysti oli tanssi-ilta. Ikkuna oli kai äkkiä avattu.

Aih! . . . tuli liian pitkä piste! Ehkä se sentään häviäisi muiden alle. Mutta kun hän oli ommellut vähän matkaa, huomasi hän, että täytyi ratkoa, painui syvemmä työtä vastaan, harmitteli, ratkoi varovaisesti ja pakotautui uudelleen ommellessaan ja viimeisiä pisteitä pistäessään suurimpaan huolellisuuteen. Sormesta tuli verta. . . Varmaan hänen huomenna täytyy panna tukkoon koko sormi. Ettei hän nyt voi oppia. . . !

Hän ei malttanut ottaa saksia, vaan puraisi poikki langan, oikoi nimen suoraksi polvelleen ja ihaili sitä, pää kallellaan, posket kuumina. Kaunis se oli, pyöreä ja tasainen, hän oli sentään suuresti edistynyt. Hän taittoi kokoon liinan, laski sen tuolille ompelukoneen viereen, seisahtui ja suori selkäänsä ja käsivarsiaan, mielessä tyydytys ja väsymys. . . Mitä? — oliko kuuvalo, kun pihamaa näytti niin valoisalta? Hän kiersi lampun

sammuksiin, päästi sen luisumaan ylös kattoon ja meni ikkunaan. Totisesti! Sade oli lakannut ja kuun kajastus tuntui seinällä vastapäätä. Ah, ehkäpä nyt alkavatkin kauniit ilmat. Hänen mieleensä tuli iloinen raukeus ja jäsenissä kiersi suloinen levonkaipuu.

Hän tuli omaan huoneeseensa. Siellä oli pehmoinen, sinertävä hämy. Vuode odotti valkoisena, vedettynä pitkäksi. Marmorikuvan kasvot tuntuivat nukkuvan, taukut seinillä olivat nekin puhumattomina ja kuin unessa. Hilja ei hennonut särkeä hämärää, hän ei sytyttänyt tulta, vaan riisuutui valon kajastuksessa, joka tuli ulkoa. Kumartuessaan ottamaan auki kenkiään hän huomasi, miten tyhjä ja ontto hänen päänsä oli. Hän ei eilen ja tänään ollut käynyt ulkoilmassa. Ja hänen mieleensä johtui äkkiä kuva vanhasta kotipappilasta: portti kivi-aidassa, sireenipensaat sen syrjällä ja puukuja. Olisipa hän nyt siellä, niin he Lainan kanssa lähtisivät kävelemään ... !

Palmikko riipuksissa, yllä pitkä yöpaita, paljain jaloin veti hän ikkunan eteen kellahtavat kangasuutimet, loi vielä katseen kirjoituspöytään valokuvineen, kuihtuneine ruusuineen — se oli hyvää yötä Armaalle, — ja oli jo astumaisillaan vuoteeseen, kun vielä muistui mieleen: sammutinko tulen ruokasalista? Kun äiti oli poissa, täytyi aina olla niin varovainen tuleen nähden. Hän avasi oven ruokasaliin — siellä oli pimeä. Mutta äidin oli tapana ennen maatapanoa käydä läpi kaikki huoneet. Ja vaikka Hilja tiesi, ettei salissa ollut laisinkaan ollut tulta, niin hän kuitenkin piti mahdollisena, että sinne olisi voinut jäädä jotakin sammutettavaa, ja niin hän paljain jaloin astui permannon poikki, raotti salin ovea ja pysähtyi tarkastellen kynnykselle.

Huoneessa paloi hiljainen kuutamo. Kun kuu on selkeä ja varjot jyrkät, niin esineet ikäänkuin jähmettyneinä uivat sen kirkkaudessa, joka lepää kuin liikku-maton vedenkalvo. Mutta kun kuun edessä on pilvi-harsoa, niin valo hiljaa värisee ja kuutamo kajastaa kuin tulen liekin palo tuulettomalla säällä. Tuollainen himmeän palon värinä oli salissa. Kasvien lehdet kyllä pitivät verkkooan edessä, mutta yläruuduista pääsi valo vapaasti ja viisti juovina yli huonekalujen, mattojen ja

lattialautojen. Hilja siirtyi vaistomaisesti matolle ja hänen silmissään selvenivät esineet pian näkyviksi kuin päivällä. Hän viipyi viipymistään. Värisevä valo vangitsi. Äkkiä rämähti torvisoitto kadun toisella puolella ja mieliala särkyi.

Hän likeni mattoa myöten ikkunaa ja siirsi syrjään kukkatelineen. Siellä loppui matto, mutta hän oli utelias ja tahtoi nähdä yhdistyksen talolle. Ajuri tulla rämisti ohitse ja toiselta puolen katua ajoivat raitiovaunut, neljä peräkkäin, ihan tyhjinä. Kävi vonkuva suhahdus vain, valaistu vaunurivi hyppi ja notkui. Se oli kuin mikäkin kummitus, joka tulee ties mistä ja menee ties minne, räikeällä valollaan ilkkuen hiljaista yötä.

Äkkiä kuului jokin ääni ihan likeltä... mitä se olikaan? ... Nyyhkytys ... pitkä ... haikea. Ja toinen ... ihan likeltä!

Hiljasta tuntui siltä kuin se olisi tullut nojatuolista pianon vieressä ja hänen koko ruumistaan kylmäsi. Joku istui nojatuolissa ja itki! ... Hän jähmettyi poskia myöten eikä uskaltanut liikahtaa. Hän odotti ja odotti, mutta ei taaskaan kuulunut mitään ja vihdoin hän uskalsi tarkastaa nojatuolia, sohvaa ja joka paikkaa eikä missään näkynyt mitään. Häntä paleli, mutta hän tahtoi vielä nähdä kuinka ne tanssivat siellä vastapäätä, nousi sohvankulmaan, kyykistyi siihen ja katseli selustan yli.

Parit kieppuivat yhtenä mylläkkänä. Pitkin seinää istui miehiä ja naisia ... Tuossa kaksi tyttöä sylityksin. Nyt tuli mies, työnsi pois tytön ja istuutui toisen tytön polvelle — sellainen suuri mies niin pienen tytön syliin! ... Useat parit tanssivat käsivarret kireästi toistensa ympärillä, otsat vastatusten kuin vihaisilla sonneilla. Ne kieppuivat kankeiksi seivästettyinä ja liimautuneina toisiinsa kiinni. Kuinka kauan yksi pari jaksoikaan ... ! ? Hilja päätti seurata paria, joka kieppui ihan pienessä piirissä keskellä lattiaa. Tanssikoot miten kauan hyvänsä — hän istuu tässä ... Näytti sentään kovin hullunkuriselta koko tuo huone, jossa täysikasvuiset ihmiset survoivat kuin hyttyset. Hilja tanssi hänkin niin mielellään ja se näytti tietysti yhtä hullunkuriselta ... Ikku-noista tulvi ulos tomun ja tupakansavunsekaista valoa ...

Nyyhkytys . . . ! Taas nyyhkytys . . . tuskainen, haikea . . . ! Mistä? Ylhäältäkö . . . alhaaltako? . . . Hiljan sydän jyski niin, ettei hän tahtonut voida erottaa mitään. Se ei tullut tästä huoneesta eikä se kuulunut ulkoa, ei liioin ylhäältä eikä alhaalta. Se tuli pianon takaa, seinän läpi, vuokralaisen huoneesta. Hilja rauhoittui ja ymmärsi, että Matariston luona oli joku, joka itki, tai itki hän itse — ehkä hän oli tullut sairaaksi.

Itku oli epätoivoisaa: pitkiä, haikeita, tukahduttavia nyyhkytyksiä. Ehkä hän oli saanut surusanoman, ehkä isä oli kuollut, tai jotakin sellaista . . . Hetkiseksi itku lakkasi ja silloin Hilja jo toivoi hänen rauhoittuneen, mutta sitten se taas alkoi uudelleen, tukahdutettuna, vihlovana, ikäänkuin itkijä olisi hautaantunut vuoteeseen patjojen ja peitteiden alle ja siellä hytkinyt ja kiristellyt hampaitansa.

Hilja kävi neuvottomaksi. Hän aikoi ensin huutaa hänelle salista, mutta juoksi eteiseen.

— Herra Mataristo . . .

Ei vastausta. Ainoastaan entistä nyyhkytystä. Hilja huusi uudelleen ja käsitti samalla, että täytyy mennä herättämään Maalia. Hän riensi huoneeseensa, otti tulta, sai ylleen hameen ja palasi, hakasia kiinnittäen, eteiseen kuuntelemaan. Nyyhkytys ei ollut lakannut.

— Herra Mataristo — oletteko kipeä? Mitä teille on tapahtunut? Voi, voi, elkää itkekö noin. Vastatkaa toki minulle. Minä olen niin levoton. Ettekö te nyt voi vastata...

Mutta nähtävästi Mataristo ei ensinkään kuullut.

Hilja suuntasi askeleensa keittiöön. Hän töytäsi käytävässä jotakin esinettä vastaan ja muisti, että se oli tyhjä matka-arkku, jota ei äiti ollut ottanut mukaansa. Haparoiden löysi hän lukon ja avasi rämistäen oven, toivossa, että Maali heräisi jo siihen. Mutta Maalin kapeasta vuoteesta kuului luja, kuorsaava hengitys. Keittiössä oli raskas ilma ja tuntui pestyn lattian ja kiilloitettujen kupariastioiden haju.

Hilja puhutteli Maalia, hän lausui hänen nimensä huu-tamalla; vihdoin hän kävi kiinni olkapäähän, joka kohotti peitettä. Mutta Maali vain kääntyi ja jatkoi nukkumistaan. Hilja ravisti olkapäästä voimiansa takaa.

Silloin pöllähti tyttö säikähdyksissään istumaan, sitaisi hiuksia silmiltään ja pälyili kiukustuneena ympärilleen.

— Maali kulta, jos Maali nousisi ja panisi vähän ylleen. Meidän herra on tullut kipeäksi. Maali kuita, Maalin täytyy nousta.

Mutta Maali paiskautui takaisin vuoteeseen, maiskutti suutaan ja veti peitteen ympärilleen. Hilja kävi uudelleen kiinni hänen hartiaansa, ravisti ja toisti yhä tuskastuneemmin sanottavansa. Maali työnsi itsetietoisen voimakkaasti pois hänen kätensä, mongersi jotakin epä-määräistä, veti peitteen päänsä yli ja vaipui syviin, tasaisiin hengenvetoihin.

Hiljaa suututti, sitten hän kävi neuvottomaksi ja vihdoin hän varpaillaan hiipi pois. Ehkei vuokralainen enää itkenytäkään! Hän tuli puolijuoksua käytävän läpi, vältti matka-arkun ja toivoi kaiken aikaa, ettei itkua enää kuuluisi. Mutta se tuli häntä vastaan jo ennenkuin hän pääsi eteiseen. Mitä kummaa hän nyt tekeekään? ... Hän koputti oveen, mutta ei saanut vastausta enempää kuin Maaliltakaan. Hänen poskensa alkoivat hehkua, kädet olivat hiessä, sydämen tykintä takoi korvissa ja ohimojen kohdalla. Häntä rupesi peloittamaan. Outo, uliseva nyyhkintä tuntui siinä yön hiljaisuudessa jonkin yliluonnollisen voiman ääneltä — oli kaameaa olla sen kanssa kahden, kolmantena nukkuva ihminen, joka ei herää. Kun soitto kadun toiselta puolen rämähti kuuluville, oli se toki kappale todellista, oleellista elämää ja Hilja riensi vaistomaisesti sitä kohti, ikäänkuin sieltä olisi ollut odotettavissa jotakin apua... Tanssihuoneen ikkunat olivat taasen auki, miehiä seisoi aukoissa, tupakansavu pusku ulos heidän päidensä lomitse ja heidän takanaan jyskyttivät parit toisiinsa liimautuneina, kuten äsken.. Äkkiä kuului seinän takaa jysäys, ikäänkuin jotakin raskasta olisi pudonnut. Hiljasta hävisi kaikki epävarmuus, hän juoksi eteiseen ja löi nyrkillään Matariston oveen.

— Jollette te nyt avaa, niin minä soitan lääkäriille tai poliisille tai ilmoitan talon isännöitsijälle.

Olihan selvää, että nuori mies oli vakavasti sairaana. Mitäpä Hilja muuta saattoi tehdä kuin kääntyä lääkärin puoleen. Hän kävi jo kiinni telefonitorveen. Ensin täy-

tyi kuitenkin tietää numero. Mutta kun hän alkoi selailla, luettelo, ei hän saanut mieleensä ainoatakaan lääkärin nimeä. Hän ei muistanut sitäkään lääkäriä, joka oli hoitanut häntä, kun hän oli sairaana. Tämähän oli ihan hullua... mikä kumma hänen oli? Se lääkäri oli monta, kertaa käynyt heillä... Ei, ei, vaikka mikä olisi ollut!

Täytyy kai soittaa isännöitsijälle... Mutta hän oli äkkiä unohtanut isännöitsijänkin nimen. Se oli kaksitavuinen ja ristimänimen alkukirjaimet olivat K. M., mutta millä kirjaimella itse nimi alkoi...? Oliko hän nyt näin hätäntynyt!... Ulinaa seinän takana vain jatkui lyhyissä otteissa, ikäänkuin itkijän hampaat vilussa olisivat hyttisseet vastatusten.

— Mitä minä teen, mitä kummaa minä teen? äänteli Hilja itsekseen ja hänenkin hampaansa rupesivat kalisemaan. — Jollette te nyt avaa, niin minä lyön rikki oven! Kuinka te voitte olla noin paha, ettekö te nyt kuule, missä hädässä minä olen?

Hän kävi päättävästi kiinni kääkään. Ovi pamahti auki ja vei hänet hyppäyksen taaksepäin. Se ei ollutkaan lukossa.

Pilvisen kuutamon lumo värisi tässäkin huoneessa.. Hilja jäi kuin lumottuna kynnykselle. Voimakas mielikuva vangitsi hänet. Hän oli tulevinaan isänsä huoneeseen: ulkopuolella oli avara pihamaa kiviaitoineen, sireenipensastoineen ja täällä isän vuode, nahkasohva, tuolit, piippuhylly... Tuossa he rippikouluaihana istuivat, tuossa polvistuivat vannottamisen ehtona... Ei, tämä on mielikuvitusta, tuttu huonekalusto vaikuttaa sen, kun hän oudokseltaan tulee huoneeseen. Miksi se onkin kalustettu aivan kuten isän huone ennen! Hilja painoi käden otsaansa vastaan ja koetti vapautua, mutta muistojen kielet olivat saaneet kosketuksen ja soivat, virittäen mielen vahanpehmeäksi. Hän vei kädet rinthaansa vastaan ja hengitti syvään.

Lumoa kesti vain silmänräpäyksen, sitten hän voitti sen ja astui huoneeseen.

Vuoteen ääressä permannolla oli ihminen polvillaan. Hänen yllään ei ollut kuin lyhyt paita, hän piti jalkojaan kuten paimenet jouluyötä esittävässä kuvissa, hän värisi vilusta. Lyhyen hetken hän oli hiljaa, sitten hän

alkoi väännellä käsiään, hän putosi suulleen, piteli päänsä, haroi käsiinsä lakanaa, iski pään vuoteen laitaan ja putosi jälleen suulleen maahan. Sänky vaatteita oli valunut alas hänen perässään.

— Herra . . . armahda . . . Synnissä olen siinnyt ja syntynyt... pitänyt syntistä elämää... Jeesus auta! kuului soinnuttomina kuiskeina nyyhkytysten lomitse.
— Auta minua, minä hukun!

Hilja likeni varpaillaan. Sairas pelästyy tietysti, jos hän äkkiarvaamatta näkee hänet. Hilja koetti kolistella tuolia, hän mainitsi Matariston nimen. Vihdoin hän kumartui ja laski kätensä hänen olalleen. Iho tuntui paidan läpi polttavan kuumalta ja veri tykytti Hiljan kättä vastaan.

Polvistuva nosti päätään, parkaisi ja suistui maahan. Hilja ymmärsi olleensa varomaton, lankesi polvilleen hänen viereensä ja löysi hänen kätensä.

— Minä se vain olen, Hilja Haapanen, puhui hän rauhoittaen kuin lapselle. — Ei teidän pidä pelätä. Te olette sairast. Siinä lattialla tulee kylmä. Minä järjestän teidän vuoteenne. Ja sitten panette nukkumaan. Saatte nähdä, että tulee paljon parempi.

Hilja auttoi häntä, kainaloista nostaen, vuoteeseen ja pani peitteet lujasti ympärille. Hänessä pulppusi tarve auttaa ja olla hyvä. Hän sytytti lampun, haki pyyheliinan, teki kääreen sairaan otsalle ja jatkoi lapsellisen rauhoittavaa puhettaan. Muuttaessaan käärettä huomasi hän sairaan kasvoilla kumman hurjistuneen ilmeen. Ne olivat jollakin lailla käperryksissä ja kädet pitelivät kiinni vuoteen laidoista, ikäänkuin hän olisi pelännyt putoavansa.

— Mikä teidän on? pääsi Hiljalta ja hän pysähtyi kääre käsissä. — Te pelkääte minua. . . sanokaa! Mutta enhän minä tee pahaa. Minä koetin herättää palvelijaa mutta hän nukkui niin sikeästi ettei herännyt, puhui hän yhteen kyytiin ja kaiken aikaa kuin naulittuna seuraten ilmettä kasvoissa vuoteella. Hän ei milloinkaan ollut nähnyt sellaista hurjistunutta pelkoa ja epämääräisesti tuli hänelle tunne, että eihän tuo ihmisraukka mahtane tulla mielipuoleksi. — Mutta miksi te katsotte tuolla

tavalla, sanoisitte minulle mikä teille on tullut. . . Oletteko saanut jonkin huonon uutisen . . . ?

Sairaan kädet, jotka pitelivät vuoteen laitoja kuin linnun kynnet, pusertuivat vieläkin lujempaan otteeseen ja tahdonpingoitus pakotti esiin pari sanaa, mutta Hilja ei kuullut niitä ja riensi hellästi pyytämään niitä uudelleen.

— Menkää pois! erotti hän silloin kiristyneiden hamppaiden välitse.

Hiljaan koski, että se, mitä hän hyvästä sydäimestä tahtoi antaa, työnnettiin pois. Hän seiso i hetkisen ääneti, mutta päätti sitten alistua.

— Kyllä minä lähden, sanoi hän. — Mutta oletteko te myöskin rauhallinen ja nukutte?

Nuoren ihmisen kädet irtaantuivat suonenvedontapaisista piteistään, jännittynyt ilme laukesi ja hän purskahti ääneen itkemään.

— Mutta hyvä, rakas herra Mataristo, oletteko te näin sairas . . . ! Ja te tahdotte, että minä teidät heittäisin yksin. En minä voi teitä heittää. Minä soitan lääkäriille. Sanokaa vain minkä lääkärin te haluatte. Onko teillä ennen ollut joku? Sanokaa nimi vain. . . kun en minä muista ketään. . .

— En minä lääkäriä tarvitse, vastasi nuorukainen käsiensä alta, joita piteli kasvoilla. — En minä kipeä ole, ei minulla ole mitään vaivaa.

Hilja palasi vuoteen ääreen, telefoniluettelo kädessä.

— Eikö teillä ole mitään vaivaa, kun näin itkette! Te olette ihan kuumeessa. . . Ja vapisette. Kun te puhuisitte minulle. Emmehän me toisiamme tunne, mutta eiväthän ihmiset tutustu vuosissa, vaan hetkissä. Uskokaa nyt minulle edes vähän — eihän kukaan omaisistanne ole tullut kipeäksi?

— Ei, vastasi Mataristo vähän ajan perästä. — Mutta en minä voi siitä puhua. Neiti menee nyt vain nukku-

maan.

Hilja tuns i pettymystä, mutta ymmärsi, ettei saa mitään aikaan ja valmistautui lähtemään.

— Minä menen. Mutta nukutteko te?

— Nukun.

— Ettepä. Te sanotte sen sillä äänellä, että minä kuulen, ettette nuku . . .

— Minä koetan nukkua.

— Voi, voi, kyllä minä kaikesta näen, ettette nuku

— Enhän minä enää ole nukkunut moneen aikaan, en ymmärrä mistä se johtuu, pääsi nuorukaiselta ikäänkuin vahingossa.

— No, näettekö nyt, että olette kipeä. Teidän täytyy huomenna mennä lääkärille, luvatkaa se! Miksette te ennen ole mennyt. . . ?

— Ei minussa ole mitään kipua. . .

— Mutta jokin vaivaa ihmistä, kun hän ei nuku. Mitä te olette tehnyt kaikkina niinä öinä, jolloin ette ole nukkunut — itkenytkö niinkuin nyt?

— En. . .

— No mitä sitten?

Sanat olivat ihan kylmät, mutta niiden takana tuntui jännitys. Molemmat vaikenivat, ikäänkuin tunnustellen eteensä pimeässä. Hilja kokonaan unohti, että oli aikonut lähteä, valmisti uuden kääreen ja laski sen sairaan otsalle. Mataristo seurasi kaiken aikaa pingottuneesti hänen liikkeitään. Ne tulivat tyyniksi, tottuneiksi ja äidillisiksi niin pian kun hän likeni vuodetta. Lasketuahan kääreen otsalle, nosti hän lampun kirjoituspöydälle, otti paperipalan ja kiinnitti sen lampun kupuun, jottei valo vaivaisi sairaan silmiä. Äkkiä hänen kätensä raukenivat ja hän jäi pöydän ääreen katsomaan.

Hän oli nähnyt maton kirjoituspöydällä. Se oli punainen ja kirjaeltu valkoisilla helmillä viinipuunlehtien muotoihin. Vanhin sisko sen aikoinaan oli antanut isälle joululahjaksi. Muistojen suoni aukeni Hiljassa taasen ja vangitsi hänet hetkisen unohdukseen. Hänelle tuli tarve uskoutua. Häneltä hälveni, että tuo elävä sielu, joka oli läsnä, äsken oli ollut peloittavan sairas. Hän tunsu vain, että sille voi avautua ja istuutui vuoteen ääreen. Jos hän olisi tullut tarkanneeksi Matariston kasvoja, ei hän ikinä olisi istunut niin rauhallisena. Mutta hän tuijotti pöytään ja alkoi, kyynelten värinä äänessä, kääriä auki muistoja.

Kuinka usein hän pienenä tyttönä tuli tämän pöydän ääreen: Hänen päänsä tuskin ulottui laidan yläpuolelle.

Tuossa istui isä ja tuossa joku isäntä. He joivat kahvia. Isän teevadilla oli piparikakku. Hänen rupesi kovin tekemään mieli piparikakkua, mutta oli kielletty pyytämästä. Yhtäkkiä isä kutsui häntä ja ojensi hänelle piparikakun. Häntä ujostutti ikäänkuin hänet olisi tavattu pahanteossa, ja hän juoksi kiireesti pois. Saliin päästyä hän muisti, ettei ollut kiittänyt ja oli juuri palaamaisillaan takaisin, kun huomasi, ettei kehdannut, ja karkasi yhtä päätä lastenkamariin itkemään. Vasta pitkän ajan perästä hän voi syödä piparikakun.

Kuinka selvästi hän muisti, kuinka he Lainan, hänen vanhemman sisarensa kanssa, kilpaa juoksivat pyytämään isää syömään. Laina ehti aina ovelle aikaisemmin ja huusi siinä asiansa, mutta hän, Hilja, yhtyi voimiensa takaa huutoon, vaikka vasta oli eteisessä. Isä istui tuossa kirjoituspöydän ääressä. Hän oli silloin vielä terve. Hän otti tytöt polvelleen ja kysyi, olivatko he nähneet Mikkoa, kissaa. Hiljasta oli kovin hauskaa näin korkealta katsella pöydälle. Punainen matto ja kiiltävät kirjoitusneuvot olivat kauneinta mitä saattoi ajatella. Joskus, kun ei ketään ollut huoneessa, täytyi kavuta tuolille niitä katsomaan. Teki kovin mieli koskettaa. Se oli ankaraasti kielletty, mutta jos oli ihan äänetöntä ja vaaratonta ympärillä, hän uskalsi. Kerran putosi paperiveitsi. Hän pelästyi niin, ettei tahtonut päästä paikalta ja hänet tavattiin eteisestä itkemästä, mutta tiedusteltaessa mikä hänelle oli tullut, ei hän sanonut mitään, juoksi vain lastenkamariin.

Kissa, Mikko, oli kaikkien lemmikki. Se oli harmaa, mustat raidat kahdenpuolen selkää ja rinnassa valkoinen pilkku kuin sydän. Se rakasti aurinkoa ja siirtyi aurin gon mukana huoneesta huoneeseen, kyykötäten milloin lattialla, milloin ikkunalla, milloin pöydällä. Isän huoneeseen ei sillä ollut lupa mennä ja kun se tavattiin täältä, ho taisi äiti sitä esiliinalla, joka oli hänen vyölleen ja kissa karkasi kiiluv in silmin pakoon. Sitä täytyi tietysti juosta lohduttamaan.

— Mutta eikö teidän isänne ollut pappina maalla? kysyi Mataristo äkkiä.

— Oli, sanoi Hilja iloisena siitä, että hän oli seurannut hänen kertomustaan. — Kuinka niin?

— Kun te puhutte niinkuin se olisi tapahtunut tässä huoneessa.

— Ai niin ... mistä te sen tietäisittekään! Tämä huone on aivan niinkuin isän huone. Huonekalut ovat samat. Se kokonaan petti minut äsken, kun tulin tänne.

He vaikenivat hetkisen ja pääsivät likemmä toisiaan. Pingoittunut mieliala katosi, levollinen toveruus siirtyi sijalle. Hilja lämpeni puhumaan, Mataristo kuunteli tyynenä. Hilja kertoi veljistään, jotka hukkuivat, hän tuli rippikoulu aikaan. Vaitiolot katkonaisten sanojen välillä olivat syvät ja paljonpuhuvaiset. Hiljan katse kiintyi Matariston käteen, joka lepäsi peitteellä. Se oli ruumiillisen työn tekijän käsi ja valkaisemattomasta kankaasta tehty paita pingotti pahasti ranteen kohdalla. Hiljan katse siirtyi kaulukseen: sekin oli niin tiukasti kiinni, että ahdisti.

— Kuulkaa, sanoi hän, silmiään kuivaten, — ottakaa tuo auki, eihän veri pääse kiertämään ja päänne on muutenkin kipeä ..

Sairaan kasvot jännittyivät ja jotakin rumasti epäilevää tuli suupieliin. Koko huoneessa tuntui taas äskeinen vaarallinen ilma. Hilja hätkähti, vaikenä pitkän aikaa ja sanoi vihdoinkin:

— Kun minä ymmärtäisin teitä! ... Pitäkää sitten kiinni nappi, jos se teille on parempi. Minä ajattelin vain ... Antakaa minulle anteeksi, teidän olette sairas eikä sairaille saa suuttua. On kai parasta, että minä nyt lähden... Ja huomenna te menette lääkärin luo.

Mutta hän ei sittenkään saanut lähdetyksi. Oli kuin jokin yhä olisi käskenyt häntä viipymään. Hän seiso käsi oven kääkässä ja uskoi, että Mataristo hänet pidättäisi ja sanoisi jotakin sovittavaa. Hän ei kuitenkaan liikahtanut. Tottuneena puolipimeään näki Hilja hänen voimakkaat, kuumeessa läähättävät kasvonsa, itkusta paisuneet silmäluomet ja paisuneet huulet, jotka olivat puoleksi auki. Hiljan tuli mieleen nuori renki siellä maalla, joka oli ollut keuhkokuumeessa ja jota hän silloin tällöin oli käynyt katsomassa. Yhtä talonpoikaiset ja avuttomat olivat nämä kasvot. Niissä oli jotakin kammottavaa, hän ei ymmärtänyt mikä niissä häntä kiinnitti. Mutta oli toki vihdoinkin lähdettävä. Hän

palasi vielä kerran päättäväisenä vuoteen luo, järjesti peitteitä, sammutti lampun, sanoi hyvää yötä, saaden siihen tuskin kuuluvan vastauksen, avasi ja sulki oven.

Hän riensi omaan huoneeseensa suuttuneena itselleen ja onnettomana jostakin. Ehkä siitä, että oli mennyt kertomaan niin paljon itsestään ja kotioloistaan. Olisi-han hänen toki pitänyt tuntea, ettei tuo vieras ollut niille vastaanottoinen eikä edes niiden arvoinen.

Hän kuuli kellon lyövän — lieneekö se lyönyt yksi vaiko jonkin puolentunnin lyönnin. Kuumeisen kiireesti hän riisui ja paneutui vuoteeseen. Mutta uni oli kaukana, sydän vain takoi ja ajatus toimi virkeämpänä kuin selvimmällä päivällä. Hän päätti, ettei enää mene Mataristoa hoitamaan.

Mieli lensi yhdestä toiseen, hän makasi kädet niskan alla ja tuijotti kattoon. Ajatus teki työtä päästäkseen ulos jostakin tiheiköstä.

Mataristo oli tähän asti ollut hänelle miltei olematon olento, samanlainen kuin ne tuhannet, jotka kadulla tulevat vastaan ja joita emme huomaa enempää kuin lyhtypatsaita. Nyt hänestä yhtäkkiä oli tullut ihminen, keskus, jonka ympärillä elämä kiersi ja kehräsi, sisältö, joka oli koottu suruista, tuskaisista öistä ja kyynelistä. Hilja olisi tahtonut tietää, mitä varten hän oli itkenyt. Hän ei vielä koskaan ollut kuullut kenenkään itkevän niin. Ja sillä lailla hän oli viettänyt monta yötä ennenkuin Hilja tiesi hänen olevan muuta kuin vuokralaisen, jonka piti maksaa heille huoneestaan.

Kuinka vähän ihminen toisesta tietää ja kuinka vähän hän hänestä välittää! Hiljan tuli kipeästi sääli ja samalla hän tunsu, että nyt ei sairas nuku, vaan tarvitsee häntä. Hän käski häntä pois ja oli tyly, mutta hänelle teki sittenkin hyvää, kun joku hellyydellä häntä ympäröi ja hän odottaa häntä takaisin ...

Onko hän hullu! Tuo vieras ihminen sai hänestä muutenkin tarpeeksi huonon käsityksen, kun hän tungetellen tuli sisään tarjoamaan palveluksiaan. Häntä hävetti, kun hän sitä ajatteli, niin että kasvoja kuumasi.

Ei, hän tarvitsee häntä ... Eikö kuulukin askelia ... Eikö hän tulekin häntä hakemaan ... ? Varmasti joku käveli ruokasalissa ... !

Hilja karkasi vuoteesta, koppasi naulasta hameen ja kirjoitustuolin selustalta suuren huivin, avasi varovaisesti oven ja kuunteli — ei mitään! Kadulta päin vain kuului painuneesti torvisoitto. Sairaam huoneessa oli ihan hiljaista. . . Hän nukkuu siis. Olipa se hyvä. Nyt minäkin nukun! päätteli Hilja. Mutta toinen ääni huusi huutamistaan: hän odottaa sinua, hän tarvitsee sinua.

Hilja närkästyti tälle äänelle ja tukahdutti sen väkipakolla. Hän mahtoi olla vähän sekaisin päästään, kun tällaista saattoi tapahtua. Hän tuli takaisin vuoteeseensa ja päätti, ettei liiku, vaikka ruokasalissa kuinka käveltäisiin. Unta vain ei kuulunut. Ajatukset kiersivät äskeistä kehää: kuka hän on? mikä hänen on? Ja hänellä oli varma tunto siitä, ettei sairas nuku ja mielikuviin sekaantui tanssisävel ja parit, jotka kieppuivat toisiinsa liimautuneina. Hän kuuli soiton vielä pitkän aikaa senjälkeen kun se oli lakannut ja nousi varhain aamulla ylös, oltuaan unen horroksessa jonkin tunnin.

Pian tapasi hän itsensä oven takana kuuntelemassa, nukkuisiko Mataristo. Ah, kuinka häntä hävetti tämä vaaniminen ja urkkiminen. Miksei hän sitten paennut pois, vaan kuunteli sykkivin sydämin, henkeä pidellen?

Varmaan Mataristo nyt nukkui, sillä oli ihan hiljaista. Ja Hilja rauhoittui ja rupesi odottamaan postia. Tänään oli Armaan postipäivä. Oi, kuinka hän nyt kaipasi pitkää, hellää kirjettä! Hän tunsu, että se saattaisi hänet tasapainoon ja vaikuttaisi kuin vilpoinen kylpy.

Posti toi parisilaisen näköalakortin. Siinä oli joukko nimiä — naisten ja herrain, se oli kirjoitettu ravintolassa ja kuva esitti suurta, valaistua salia ja pareja, jotka tanssivat. Kattokruunut olivat hyvin suuret ja häikäisevät, lattia kiilsi niin, että se kuvasti ihmisten varjot. Armaan käsialalla oli kirjoitettu: »Saat pian pitkän kirjeen. Minulla on paljon kertomista.»

Hilja kiiruhti huoneeseensa eikä voinut pidättää kyyneliään. Nyt hän niin välttämättä olisi tarvinnut Armaan kirjettä! Aina vain: pian saat pitkän kirjeen! Nyt, nyt, hän olisi sitä tahtonut! Hänen oli ikävä, hän oli onneton! Armas ei hänestä välitä, siellä on niitä taiteilijattaria, ties miten kauniita ovatkaan! Häntä suututti, hän vihasi Armasta ja heitä kaikkia! . . . Kun hän vähän

aikaa oli tuskitellut, kutsui hän järjen avukseen, muisti ettei ollut nukkunut yöllä, otti esiin Armaan kirjeet, joita säilytti eri laatikossa kirjoituspöydässään, tuli vakuutetuksi siitä, että ne olivat sekä pitkiä että helpliä ja että niitä oli tullut aika tiheään, ja hänen mielenrauhansa palasi.

Mutta hän oli kumman haluton ja veltto. Hänen piti pakottamalla pakottaa itsensä pieniin aamuaskareihinsa ja hän kävi monta kertaa hakemassa sanomalehteä kirjelaatikosta, ennenkuin se ehti tulla. Sitä lukiessaan tapasi hän itsensä istumasta pianotuolilla salissa, tarkkaamassa kuuluisiko jotakin seinän takaa. Hän ehti lukea huvi-ilmoitukset, pikku-uutiset, yleisön osaston ja vihdoinkin ilmoitukset takasivultakin: Matariston huoneesta ei koko aikana ollut kuulunut hiiskahdustakaan.

Tämä alkoi jo näyttää epäilyttävältä. Ei ollut mahdollista, että hän nukkuisi näin kauan. Miten siis ei kuulunut mitään? Eihän hänelle vain ollut tapahtunut mitään, eihän hän vain ollut kuollut. .. ? Olisi edes Maali joutunut alas vinniltä, että olisi saanut lähettää hänet tiedustelemaan. Hiljan jäseniä kylmäsi kammo, mutta hän pakotti ajatuksensa toisaalle, otti esiin uuden pöytäliinan ja komensi itsensä neulomaan nimeä siihen. Hänen täytyi ratkoa, hän pisti sormeensa ja vihdoinkin hän juoksi vinnille hakemaan Maalia. Hän kertoi hänelle kiireesti, pujotellen kuivamaan ripustettujen vaatteiden alitse, mitä yöllä oli tapahtunut.

Maali ei ensinkään ottanut uskoakseen, ettei hän olisi herännyt, jos häntä olisi herätetty. Hän, joka nukkuu niin kevyttä unta! Ei hän pitänyt siitä, että häntä keskeytettiin työssä, mutta kun asia koski Mataristoa, niin hän kuitenkin tuli alas.

Huone oli tyhjänä!

Mataristo oli siis varhain lähtenyt kotoa, jättämättä mitään tietoa voinnistaan, vaikka hänen täytyi tietää, kuinka levoton Hilja eilen oli ollut.

Se oli sentään liikaa!

Hiljan kasvot kävivät polttavan kuumiksi. Nyt hän vasta alkoi ymmärtää, mitä oli tehnyt. Hän oli keskellä yötä tunkeutunut vieraan ihmisen huoneeseen ja tämä vieras näytti nyt selvästi, miten hän hänen menettelynsä

ymmärsi. Sanomaton häpeän tunne lamasi Hiljaa. Mutta kyllä tuo mies tästäpuoleen saa kuolla itkuihinsa. Hän Hilja, ei liikuta sormenpäättä. Ei häntä vielä koskaan ole näin loukattu.

Mataristoa ei kuulunut kotiin kahteen päivään ja sinä aikana ehti Hilja käydä läpi mitä erilaisinten mielialojen asteikon ja lopulta tyyntyä. Ehkäpä ei nuori talonpoika ollut tarkoittanut mitään — tapojen puutteessa vain käyttäytyi tällä lailla. Tai olisiko hän matkustanut kotiin? Ehkä hän sittenkin oli saanut jonkun tiedon, joka pakotti hänet lähtemään.

Tanssiharjoitukset arpajaisia varten alkoivat. Elsa ja Lydia täti kävivät Hiljaa katsomassa, tuoden mukanaan uutisten ja kulkupuheiden ryöpyn ja Hilja oli jo unohtamaisillaan koko öisen seikkailunsa, kun eräänä aamuna, hänen istuessaan ompelemassa, ruokasalin oveen kuului samanlainen koputus kuin se, joka tavallisesti ennusti Matariston tulevan maksamaan vuokraa.

Se ei ollut Mataristo, vaan hänen tuttavansa pihan toiselta puolen, hintelä, liukasliikkeinen herra, jonka Hilja tunsu siitä, että jonkun kerran oli ollut avaamassa hänelle ovea. Hän kumarsi syvään ja hymyili suunsa likelle korvia, jotka olivat suuret ja ulkonevat. Hän esitti itsensä ylioppilas Angervona, otti heti esiin nenäliinansa, pyyhkiäkseen siihen käsiään ja rupesi sitten puhumaan ystävästään Mataristosta.

— Hän on nyt majaillut minun sohvallani, tuolla pihan puolella, kaksi päivää. Mutta se käy meille molemmille epämukavaksi, varsinkin kun hänellä on niin kaunis huone täällä.

Hiljan olisi tehnyt mieli kysyä, miksi hän sitten jättää »kauniin huoneensa», mutta muisto tuosta yöstä tuli taasen eläväksi hänen tajussaan ja nosti häpeän punan hänen kasvoilleen. Ties missä muodossa Mataristo olikaan esittänyt asian ystävälleen. Hilja riensi jo vakuutamaan, ettei häntä täällä tulla häiritsemään, mutta pian hän huomasi, ettei Angervo tietänyt asiasta mitään. Se tuntui hänestä oudolta sekin. Ehkäpä Mataristo oli pitänyt hänen menettelyään niin pahana, ettei edes katsonut voivansa kertoa siitä ystävälleen.

Me ollaan saman pitäjän miehiä, puhui Angervo ja oikoi hitaassa tahdissa ruumistaan eteenpäin, sivellen pitkällä, öljyisellä, keltaisen kalpealla etusormellaan punaista plyshipöytäliinaa.

Hän seurasi kaiken aikaa sormensa kulkua, pitkiltä, kalpeilta kasvoilta ei hetkeksikään väistynyt makea hymy ja huulista paljastui sinipunertava liha, alareunassa ohut musta raita, ikäänkuin hän olisi imeskellyt nuuskaa ja huonosti pyyhkinyt suunsa. Hampaat olivat suuret ja tahmeat. Hilja pelkäsi hänen huomanneen, kuinka vastenmielisen vaikutuksen hän häneen teki ja koetti olla katsomatta suuta. Mutta hetken perästä tapasi hän itsensä katsomasta hänen korkeaa, valkoista otsaansa, joilla musta tukka lepäsi öljyisenä napoleon-kiharana.

— Anteeksi, täytyi hänen sanoa ja hän tuli ihan punaiseksi, — mitä ... te sanoitte?

Angervo nosti silmänsä — niiden väriä oli mahdoton määritellä ja ne katsoivat melkein ohitse. Hetkisen hän vähän ihmetellen vaiken, mutta sitten hän jatkoi, entiseen tapaansa oikoen yläruumistaan ja pitkää kaulaansa ja kiusallisuuteen saakka selventäen puhettaan, jossa ennestäänkin tuntui tottunut puhuja.

— Me ollaan saman pitäjän miehiä, naapureja. Hänen isänsä on torppari — tai oikeastaan palstatilallinen — meidän maallamme. Tätini, joka on jumalaapelkäävä nainen, on paljon auttanut häntä sekä kouluaikana että nyt yliopistossa. Hänen piti nimittäin lukea papiksi, niinkuin minäkin, mutta hän ei tuntenut siihen kutsusta. No niin, eihän sille voinut mitään, Jumala oli kai toisin määrännyt. Vaikka se oli suuri suru sekä tädilleni että hänen isälleen ja sisarelleen, jotka hekin ovat uskovaisia ihmisiä.

Hilja kuunteli ainoana korvana eikä enää ensinkään muistanut vieraan vastenmielisyyttä. Hänelle tuli jokin epäselvä käsitys tädistä ... että hän oli laiha, suipponäinen nainen, joka huojutti ruumistaan niinkuin tämäkin tässä, ja hänen kävi sääli Mataristoa. Olikohan hän saanut häneltä paljonkin? Että hän olikin ottanut ... ! Hilja ei itse tietänyt miten oudosti hänen kasvonsa olivat väännöksissä. Angervo nosti silmänsä, kat-

soi ensin puoleksi ohi, mutta vilkaisi sitten kokonaan häneen ja pysäytti puheensa. Nyt hän näki, mitä minä ajattelin! tunsu Hilja ja hänen kasvonsa silisivät teeskenneltyyn hymyyn.

— Mutta minä poikkeen sivupoluille, jatkoi Angervo ja mittasi tällä kertaa pöydän laittaa siirtelemällä peukaloon ja pitkää sormeaan samaan tapaan kuin sääski astuu. — Me kävimme lääkäriellä ystäväni Matariston kanssa ja lääkäri sanoi, että hän on hyvin hermostunut. On kuumetta ja pitäisi olla vuoteen omana niin kauan kuin se on mennyt ohitse. Hän aikoi olla minun luonani mutta kuten sanottu: sohva tuli epämukavaksi. Nyt pyytäisin kysyä: voisiko hän täällä huoneessaan saada ruokaa. . . kunnes kuume on ohitse ja hän taas voi mennä talolle syömään, tai lähteä kotiin.

— Hän on siis kipeä! pääsi Hiljalta ja hän antoi heti paikalla Mataristolle anteeksi kaikki, mistä oli ollut hänelle pahoillaan. Samalla hän myöskin lakkasi syyttämästä itseään. — Äitini ei ole nyt kotona, jatkoi hän —, mutta minä menen neuvottelemaan asiasta meidän palvelijamme kanssa.

Sillaikaa kun talon neiti oli poissa, haki Angervo silmillään seiniltä jotakin, mutta kun ei löytänyt mitä haki, koetteli hän kädellään oliko kaulus suorassa ja sivalsi hiuksiaan. Sitten hän nousi ja rupesi katsomaan kuvia sohvan yläpuolella. Hilja tapasi hänet Getsemanen yrttitarhan edestä ja hän puhkesi heti puhumaan, silmät raollaan ja hyvin innostuneena:

— Minä näen, että täällä on kuvia pyhästä maasta. Ovatko ne vain ostetut vai onko joku onnellinen ne itse tuonut? Minunkin mieleni on aina niin hartaasti tehnyt Palestiinaan ja kerran, jos Jumala suo, lähdenkin. Tätini on luvannut minua auttaa. Se on sentään papille tärkeää, että hän omin silmin näkee ne seudut, joilla meidän Herramme vaelsi lihansa päivinä. Mutta taas minä poikkeen aineestani. Miten käy ystäväni Matariston?

Hilja koetti kaikin voimin pakottaa pois kasvoiltaan vastenmielisyyden ilmettä. Kun äiti oli poissa, oli hän vaistomaisesti selvillä siitä, että piti edustaa häntä ja hillitä mielialojaan.

—Kyllä meidän palvelija suostuu, jollei ole kysymys aivan ihmeellisistä ruuista . . .

Angervon suu likeni korvia, hän kumarsi kohteliaasti ja hankasi käsiä nenäliinaan. Hänen käsivartensa olivat harvinaisen pitkät, sentähden kai hänen täytyi keksiä niille alituista toimintaa.

— Jaa, kyllä olisi kysymys erityisistä ruuista. Tohtori sanoi, että pitää välttää raskaita liharuokia, syödä vain niinsanottua valkoista lihaa, nimittäin lihaa vasikasta ja linnusta ja kalaa. . . Sitten pitäisi kuume mitata illoin ja aamuin. Minä kun asun samassa talossa, voin kyllä tulla sen tekemään niin kauan kuin olen kaupungissa, mutta minä lähdän piakkoin kotiin. No, toivottavasti ystäväni Mataristo siksi on terve. Ja nyt en minä enää tahdokaan häiritä neiti Haapasta . . . Saan kiittää ystäväni Matariston puolesta . . . Kah, oliko siinä tuoli! Hyvästi!

Hän oli kumartaessaan töytännyt tuolia vastaan, korosti hymyillen viimeisen sanan viimeisen tavun ja läksi huoneesta.

Silmänräpäyksen tuijotti Hilja kuin kivettyneenä hänen perässään. Tuo mies kostaa kovasti, jos suuttuu! tuli hänen mieleensä, mutta samassa lensi kipunoina hänen päähänsä: mikset suututtanut häntä, mikset sanonut hänelle suoraan, että hän on teeskentelijä, ettei hänen pidä ruveta papiksi, että hän on iljettävä!

Mataristo parka. Kun olisikin voinut vapauttaa hänet tuosta ystävästä ja sen tädistä!

Seurasi pitkä, pimeä viikko, yksi noita surullisia loka-kuun viikkoja, joilla myötänään tuhuttaa alas sumua tai sadetta. Aitohelsinkiläinen syksy jakaa niitä runsaasti. Ihmiset kulkevat huonoimmissa vaatteissaan, päällään kokonainen sateenvarjojen katos, joka valuen ja tippuen aaltoilee katukäytävillä. Naiset ovat sullo-neet sadetakkinsa täyteen hameitaan tai kantavat niitä koristelematta kahden puolen. Herrat eivät niin paljon ole sateesta tietävinään. Ne, joilla on hyvät kalossit ja hyvät sateenvarjot, astelevat tyynesti, mutta ne, joiden kalossit ovat vaihdetut tai kuluneet vuotaviksi ja joilta ehkä on viety sateenvarjo, ottavat pitkiä askelia ja

pelastuvat kahviloiden humuun. Sillä nyt on kahviloissa kansaa, tungosta ja hälinää. Koko päivän elävät kahvilat, mutta illalla siirtyy elämä kokouksiin, teattereihin, lukuisiin harjoituksiin ja iltamavalmisteluihin. Onhan nyt huvien paras aika.

Hiljalla on omituinen voimattomuuden ja päättämättömyyden aika. Niiksi hetkiksi, jolloin hän odotti postia ja luki Armaan tai äitinsä kirjeitä, hän heräsi virkeään jännitykseen. Sanomalehteä hän myöskin jaksoi odottaa ja oli pari kertaa pakottanut itsensä telefonimaan Lydia tädille ja Mariannelle, Armaan sisarelle, kysyäkseen miten heillä voitiin. Mutta näiden voimannostusten perästä hän oudosti väsyi ja painui haluttomuuden mielentilaan, jommoista hän ennen oli tuntenut vain jonakin lyhyenä hetkenä. Hän nukkui huonosti ja kuvitteli puolihorroksissa ilkeitä, mahdottomia asioita. Hän ei enää saanut käsistään mitään työtä. Se suututti häntä ja hän pakotti itsensä istuutumaan työnsä ääreen, mutta keksi samassa kymmeniä keinoja päästäkseen nousemaan: milloin piti kohentaa hiilosta, milloin panna kiinni pellit, milloin silmäillä sanomalehteä, milloin käydä kuuntelemassa tarvitsiko Mataristo jotakin. Oli niin paha, ettei hänen huoneestaan ollut soittokelloa ... Ja palatessaan työnsä ääreen jäi Hilja vielä hetkiseksi ikkunaan katselemaan homeenkarvaista seinää vastapäätä, tuhruisia ikkunoita, joita pitkin sadepisarat valuivat pieninä puroina, kupariastioita, jotka kuumottivat ihmisten keittiöiden hyllyiltä, palvelustyttöjä, jotka avasivat ikkunan päästääkseen ulos ruuankäryä tai asettaakseen marjapuurovatia jäähtymään ikkunalaudalle ... Lopuksi pysähtyi Hiljan katse pihamaalle, joka kiilsä märkyyttään ja jota talonmiehen vaimo lakaisi.

Tämä vaimo teki ilmeettömän, eläimellisen vaikutuksen. Iho oli pisamilla, huulet sinertävät, tukka päistä-reinen. Takaa laahasi vanha, musta hame märkänä maata, edestä se oli niin lyhyt, että koko jalka näkyi. Kuluneen päällystakin napit eivät vyötäreestä alaspäin ulottuneet kiinni. Hän liikkui tylsänä, miltei tyytyväisenä. Hiljan sydän löi kovasti, kun hän häntä katseli ja sääli ja inho kiersivät hänessä kahtena vastakkaisena virtana. Ajatukset menivät häneen itseensä ja hän tuns

pelkoa ja kammoa. Tämä oli jotakin samanlaista kuin mitä ihminen tuntee, kun näkee kuuset talon portilla ja pysähtyy odottamaan ruumisarkkua. Kuoleman arvoitus vetää häntä puoleensa ja samalla tavalla syntymisen .. • Laastuaan kulki vaimo, laahaten varsiluutaa perässään, pihan päähän, kumartui melkein maan tasalle ja löi ruutuun, jonka toinen puoli upposi maan alle. Silloin ilmestyi tihruisen ikkunan taakse lapsenpäitä ja pieni tyttö ohuessa, haaltuneessa puvussaan tuli ulos porstuaan. Hilja ymmärsi, että äiti antoi lapsilleen neuvoja tai varoituksia ja että talonmiehen perhe asui tuolla kellarissa. Niin, olihan siellä joitakin kartiini-riekaleita ikkunan edessä osoittamassa, että sielläkin asui ihmisiä.

Ja äkkiä hän taasen sai itsensä kiinni laiskuudesta, sadatteli itseään, komensi itsensä ompeleensa ääreen ja iski kiinni niihin asioihin, joiden täytyi voida vallata hänet kokonaan.

Armas oli kirjoittanut, että hän, syventyessään väitöskirja-aineksiinsa, olikin mieltynyt aiheeseen, johon hänen oli aikomus vain sivumennen tutustua. Hänen alkuperäisestä aiheestaan oli oikeastaan jo kirjoitettu niin paljon, että se likipitään oli tyhjennetty. Sensijaan viehätti tämä runoilija, joka nyt näytti lyövän kumoon hänen entiset suunnitelmansa, senkin tähden, että hänestä oli verraten vähän julkaistu. Tunnettu hän kyllä oli kautta maailman, herkkä, sympaattinen persoonallisuus, suuri lapsi, liian hyvä tälle maailmalle, alkuperäinen, ihmeellinen luonnonvoima, hairahtuvan ja kirkkauteen ikävöivän inhimillisyyden perikuva. Hänen kynästään oli lähtenyt sekä runouden helmiä että lokaa. Armas lupasi lähettää Hiljalle hänen runojaan ja lyhyen elämäkerran. Hiljan täytyi antaa anteeksi, jos kirjeet olivat olleet vähän lyhyet. Tällainen vallankumous työssä nielee kaikki ajatukset.

Ah, Hilja antoi mielellään anteeksi. Hänen puutunut sielunelämänsä ei kyennyt suremaan eikä iloitsemaan mistään.

Lainasta tuli pelkkiä hyviä uutisia. Hän oli rauhoittunut äidin tulon jälkeen, lapset olivat terveinä, Toivo

hääräsi tallissa nuoren tamman luona, jonka keväällä oli ostanut.

Jenny tädillä oli ollut erittäin onnellinen matka kylpypaikkaansa. Tosin kantaja Tukholman asemalla oli yrittänyt pettää heitä, mutta he olivat ovelasti saaneet hänet kiinni. Kirjeessä oli koko joukko kysymyksiä ja varoituksia. Hilja hymähti, kun niitä ajatteli. Olisipa täti raukka vain tietänyt. .. ! Ja taas Hilja tapasi itsensä katselemasta harmaata pihaa, jonka päällä ei enää kaartunut mikään taivas, vaan riippui möhkäle paksua sakeaa avaruutta, josta riitti loppumattomiin tippumaan alas vettä.

Hän koetti kirjoittaa kirjeitä, mutta sai töintuskin täytetyksi kaksi sivua, kun jo täytyi lopettaa sanoihin: »en saa kokoon enempää, kun aina sataa». Armaalle ei hän voinut kirjoittaa sellaisessa mielentilassa. Armaan täytyi saada kiitollinen, onnellinen kirje. Mutta sellaiseen hän nyt oli mahdoton.

Tämä mielentila oli hänelle aivan outo. Hän ei tuntenut itseään. Hän oli koko ikänsä ollut täynnä tuskaa tai naurua, kyyneliä tai riemua, tämä tympeys oli hänelle aivan käsittämätön. Se oli varmaan sitä penseyttä, josta puhutaan raamatussa ja joka on kaikkein pahinta. Olisipa joku hyvä ihminen ravistanut hänet valveille vaikkapa tuskaan ja itkuun, kunhan vain olisi päässyt tästä sumun töngästä!

Maali hoiti Mataristoa ja Angervo kävi mittaamassa kuumeen. Hilja kysyi alussa joka aamu hänen voimistaan, mutta myöhemmin ei hän uskaltanut puuttua asiaan, sillä Maali näytti alkavan tuskastua. Kerran laukesi päiviä kasaantunut suuttumus.

— Ei se mikään kipeä ole. Ilman aikojaan makaa vuoteessa ja antaa passauttaa itseään. Näkeehän sen päältäkin, ettei se ole kipeä.

Hilja pelästyí, riensi kaikin voimin selittämään hermotautien vakavuutta, lahjoi Maalin vihdoín viidellä markalla olemaan näyttämättä Mataristolle mitä ajatteli ja vielä jonkin aikaa pysymään kärsivällisenä. Ehkäpä hän piankin paranee!

Rouva Forsberg sallii taas auliisti pitää tanssiharjoitukset tilavassa salissaan.

pöydät ovat nostetut syrjään, tuolit ja kukkatelineet nurkkiin, täti Forsberg soittaa, neiti Höök ohjaa ja kahdeksan tyttöä hyppii lattialla, avuttomasti oikoellen käsiään, töytäten toisiaan vastaan, niiaellen, ponnistellen varpailleen ja lopulta töksähtäen takaisin jaloilleen. Neiti Höök on suurikasvuinen, jo harmahtava nainen, vaatteet ovat muodikkaina ja ruumiinmukaisina piukan korsetin päällä. Hänen liikkeensä ovat vielä kauniit ja tottuneet, hän näyttää tytöille, hamettaan nostaen kuinka askeleet, koukistukset ja hyppäykset ovat tehtävät. Hänellä on hieno, silkkinen alushame, joka liikkuesssa kahisee, kiiltonahkaiset, korkeakorkoiset avokengät ja ranteilla pari kultarengasta, jotka helähtävät vastatusten. Tytöt ovat raskaissa, ainaisesta sateesta kastuneissa kengissään, hyppiessä hulmahtavat vaatimattomat alushameet ja huoneen ilmaan tulee vähitellen hiestyksen ja kosteiden vaatteiden hajua.

Soittaessaan osoittaa rouva Forsberg tahdin tuskallisen selvästi, näpäyttäen koskettimia päättäväisesti kuin pienillä puuvasaroilla. Vähitellen osaa hän nuotin jo ulkoa ja voi kääntyä katsomaan taakseen, miten tanssi edistyy. Kääntyessään näpäyttää hän kyllä syrjään, mutta ei hetkeksikään hämäänny tahdistä, vaan jatkaa kuten tanssijatkin.

Heitä on:

Britta, hoikkavartaloineen, punertavatukkainen, teerenpisamainen rouva Forsbergin nuorin, jolla on sukunsa komea nenä ja silmät kaukana toisistaan. Keväällä hänen on määrä tulla ylioppilaaksi, häntä pidetään koulussa varsin etevänä, hän on esiintynyt sekä konventin lehdessä että koulun iltamissa. Hän tietää etevyytensä ja pitää siitä kiinni, paras on, ettei kukaan pyrikään hänen ohitse. Opettajat suosivat häntä erityisesti ja kohtelevat häntä miltei kunnioituksella. „Hän on tullut mukaan tanssiin sillä ehdolla, ettei hänen tarvitse olla ensimmäisissä harjoituksissa, koska hän helposti oppii tanssit. Hän haluaa näyttää, että hän ensimmäisenä hal-

litsee senkin alan. Hän tahtoo aina olla ensimmäinen Ainoastaan kotiväellä on vihiä siitä, mitä tämä hänelle maksaa, sillä vain he näkevät, että hän yökaudet lukee pysyäkseen koulussa ylinnä muita. Vierailia ihmisillä on se käsitys, että hän pitää lukujaan leikintekona.

Anni Koskinen, Aarne Koskisen sisar, luokkaa alempana kuin Britta, on tumma, helakkaihoinen, kiharatukkainen ja punahuulinen, kuten velikin, mutta ei hajamielisen enempää kuin etevänkään maineessa, vaan päinvastoin laiskalukuinen ja silminnähtävästi käytännöllinen. Hänelle on ihan selvänä, ettei hän jatka lukujaan, hyvä kunhan pääsee ylioppilaaksikin. Hän on iloinen ja vilkas, ei koskaan puhu pahaa ihmisistä ja toverit pitävät hänestä erittäin paljon.

Kaino Autere tanssii ensi kerran mukana, sillä hänen äitinsä, leskirouva, on vasta muuttanut Helsinkiin. Rouva Forsberg on joskus tutustunut häneen maalla, he ovat silloin löytäneet tuttavapiiristään samoja henkilöjä ja nyt Kainon lähtiessä Helsingin huveihin, on äiti pyytänyt saada uskoa hänet rouva Forsbergin turviin. Hän on vaalea ja pehmoinen, tukka loisteettoman keltainen, iho puhdas, silmät kuin lemmenkukat. Hän nauraa usein, itsekään aina tietämättä miksi, ja hypistelee kahta kiharaa otsallaan, jotka riippuvat niin syvälle alas, että silmät ovat vaarassa. Nämä kiharat eivät ole luonnollisia eivätkä käherrysraudalla tehtyjä — ne siliäisivät heti, jollei tyttö alituisen kiertäisi niitä sormiensa ympäri. Hänen pukunsa on tuskallisen uusi ja muotilehden mukainen. Muuten hänessä kaikki muukin on kehittymätöntä. Hän on kyllä kirjoittautunut juriidiseen tiedekuntaan ja kuunnellut pari luentoa, mutta enimmäkseen hän istuu kahvilassa ja kävelee kadulla. Milloin hän saattaa kotiin jotakin tyttötuttavaa, milloin saattaa joku poikatuttava kotiin häntä. Hän on maalaisen tuore, välitön ja pirteä.

Sitten on Elma Vaurio, ehkä tunnetuin Helsingin kuvaelmaty töistä ja aikoinaan kaunein. Hän on todella kuin madonna, niin puhdaspiirteinen, eheäihoinen ja kainosilmäinen. Hänen ruskeat, pehmoiset hiuksensa jakautuvat kahden puolen päätä, hampaat loistavat kuin kuvalla saippualaatikon kannessa, missä tyttö istuu

kukka kädessä ja näyttää helmenpuhtaita hampaitaan ja valkoista poveaan. Hänen ruumiinsa on niin täydellisen kaunis, että taiteilijatkin yhteen aikaan hakivat asiaa pankkiin saadakseen häntä katsella. Kaksi kertaa hän on ollut kihloissa ja kihlaus on mennyt rikki. Hänellä on toimi pankissa, hän pukeutuu erittäin aistikkaasti ja hänellä on vieläkin paljon ihailijoita. Ennen tämä kaikki häntä huvitti. Nyt ei enää huvita mikään. Hänellä on ikävä huveissakin ja hän menee mukaan tottumuksesta ja sentähden, ettei saa kieltäytytyksi, kun rouvat selittävät, että hänen läsnäolonsa on välttämätön ja nuoret herrat kohteliaasti tulevat pyytämään. Hän pitää hyvin nuorista, kauniskasvoisista herroista.

Tyyne Leinonen on pirteä tyttö, käy voimistelukurseilla ja valmistautuu opettajattareksi. Hänen kasvonsa ovat talonpoikaisen kulmikkaat, tukka koruttomana sykyränä kuin kansanopistolaisella, hän ei ole kaunis, mutta hänen pienet silmänsä tartuttavat iloisuudellaan ja kun hänet pukee, tulee hänestä soma. Hän on kuin vilkas orava, joka hyppii oksalta oksalle. Kaikki hänestä pitävät ja iloisuus kulkee hänen kintereillään. Hän käyttää usein kansallispukua. Hän ei mielellään salli, että tullaan saattamaan kotiin illalla ja hän pysyy hyvin lujasti periaatteissaan. Pitää kasvattaa miehiä siihen, että he eivät saa häiritä naista kadulla. Se on sivistyneiden naisten tehtävä. On hänelle sattunut yksi ja toinen seikkailukin. Kerran esimerkiksi antoi hän sateenvarjollaan korvapuustin herralle, joka kello yhden aikaan yöllä kävi kiinni hänen käsivarteensa. Herra suuttui silmittömästi ja tytön olisi voinut käydä huonosti, jollei olisi sattunut tulemaan ihmisiä.

Meri Nikkilä on taiteilijan tytär. Hänen nimeään ei lueta Meeri, vaan Meri, sillä hän on saanut nimensä meren mukaan, jota isä rakastaa. Isä ja äiti elävät erossa, toinen tytär on äidin luona, toinen isän. He eivät koskaan näe toisiaan. Isä jumaloi tyttärtä ja tytär isää. Isälle tulee joskus säännöttömyyden aikoja ja silloin ovat he molemmat hyvin onnettomat. Toimeentulokin on silloin vaikeaa. Meri on ihastunut teatteriin, jo pienestä lapsesta hän on näytellyt kaikki mitä teatterissa on nähnyt ja odottaa kiihkeästi hetkeä, jolloin pääsee teatteri-

kouluun. Hän on sorjaliikkeinen, tumma, haaveellinen tyttönen, hiukset kahdella pehmeällä palmikolla niskassa, silmät täynnä tuskan aavistusta ja ilon ja elämän odotusta. Hänen pukunsa ovat aivan erikoiset, sillä ne tehdään isän omien piirustusten mukaan ja isä itse valitsee niihin värit. Pikku Merin silmät ovat olleet heikot, sentähden ei hän ole voinut käydä koulua loppuun ja sentähden hän on jäänyt ilman tovereja.

Linda Kaisla on soma, vaalea tyttö ja muistuttaa Kaino Auterea, vaikkeivät he ole vähintäkään sukua ja vaikka he näissä harjoituksissa näkivät toisensa ensi kerran. Lindan isä on varakas maatilanomistaja, heti joulun jälkeen lähetetään Linda pensionaattiin Schweiziin ja nyt viettää hän muutamia viikkoja Helsingissä. Taipumukset eivät vastaiseksi ole hänellä selvillä, hiukan hän on piirustellut ja kaunokirjallisuutta hän lukee mielellään. Mutta voihan aina olla hyvä oppia kieliä ja nähdä maailmaa. Linda on lämmin ja hyväileväinen ja joka hetki seisoo hän käsi jonkun tytön kaulalla. Neiti Höök erehtyy alituisen hänestä ja Kaino Autereesta ja huutaa laulavalla ruotsillaan: »vaalea neiti siellä ... ei, ei, toinen vaalea neiti, tarkoitan!»

Tänään on ensimmäinen harjoitus, jossa he kaikki ovat läsnä, sillä pari kertaa on neiti Höök harjoittanut tottumattomampia. Elma Vaurio, Hilja Haapanen ja Britta Vaarnakoski kyllä saavat tässä harjoituksessa kiinni muut. Rouva Forsberg näppää vasaroillaan tuskallisen täsmällisesti, yhtämittaa kääntyen pälyilemään tanssi-viin, varsinkin tyttäreensä. Neiti Höök merkitsee tahtia milloin päällään, suullaan, jalallaan, tekee liikkeitä, huutaa, tuskastuu, leppyä. Vaaleita neitejä varsinkin on vaikea saada oppimaan.

— Ai-jai jaijai! ei kelpaa! ei, ei, ei! Koettakaa nyt olla vähän kepeämpiä ja pehmeämpiä! ... Pitääkö noiden käsivarsien nyt olla kuin mitkäkin tikut! Sormet, sormet. ...! Enkö minä ole sanonut, että sormien pitää olla näin! ... Ah, te putoatte maahan kuin kivet — muistakaa, että olette sadepisaroita! Te kaksi alatte ... kepeästi nyt...! Kauniisti! No niin — se meni vähän paremmin. Kädet levälleen nyt. ...! Hyppäys ... ympäri! Kädet kaareen pään yli...! Nyt tulevat seuraavat sade-

pisarat... taas kaksi! Noin, noin ... No nyt... te vaaleat neidit!

Sillä lailla harjoitusta jatkuu uudestaan ja uudestaan. Tytöt ovat aikansa nauraneet, sitten käyneet varsin vakaviksi ja toiset ovat lopulta aivan tuskissaan, mutta neiti Höök julistaa, että kaikkien pitää rakastettavasti hymyillä yleisöä vastaan.

Niinkuin sadepisarat lankeavat maahan, joka sitä odottaa ... kuivaan maahan!

Hän tekee rohkean loppuhyppäyksen, kumartuu syli avoinna, toinen jalka pystyssä, sinne päin missä kuvitellaan yleisön olevan ja hymyilee haaveellisesti, vanhoihin, kuluneihin kasvoihin, ikäänkuin valmiina ottamaan vastaan suosionosoituksia.

Mutta nyt hänellä jo on kiire, sillä hänellä on toinen harjoitus. Intialainen uhritanssi esitetään iltamassa pari päivää myöhemmin kuin nämä arpajaiset ovat. Töintuskin saa rouva Forsberg hänet pidätetyksi teetä juomaan. Sylvi toimii emäntänä suuren, täysihoitolanaikaisen teekiehtäön takana ruokasalissa. Elsa on poissa kokouksessa. Rouva Forsberg ei hetkeksikään väisty neiti Höökin rinnalta. Hän tarjoaa hänelle leipää ja sitruunaa ja osoittaa keinoin kaikin kohteliaisuutta. Sillä neiti Höök on arka. Hän saattaa suuttua pienimmästäkin huomaamattomuudesta.

— No niin, sanoo neiti Höök nopealla kielellään, — emme me sentään vielä ole valmiita moneen aikaan. Ne vaaleat neidit ovat vaikeat! kuiskaa hän.

— Se on, huomauttaa rouva Forsberg säälivästi hymyillen, — niinkuin vanhin poikani aina sanoo, ettei missään näe niin kömpelöjä liikkeitä kuin meillä.

— Onhan se luonnollista, sanoo neiti Höök, — ei ole esikuvia, ei ole balettia — ei totuta liikkeisiin! Onhan joukossa sentään aika somia — se kreikkalainen ja se tumma, jolla on palmikot niskassa, niistä tulee aika hyvää...!

Hän ei koskaan muistanut nimiä, ne suomalaiset nimet olivat mahdottomat. Hän laski teekuppinsa Sylvi Vaarnakosken käsiin, joka sitä jo seisoi odottamassa, ojensi kätensä rouva Forsbergille ja Sylville, nyökäytti tyttö-

ryhmille, jotka hänen katseensa alla taipuivat syvään niiaukseen, ja läksi.

Hänen mentyään laukesi pieni jännitys, joka oli pidellyt kaikkia, tytöt rupesivat kuiskailemaan keskenään ja rouva Forsberg asettui teekeittiön taakse. Mutta vaaleat tytöt tulivat kaulatusten hänen luokseen ja puhuivat itku kurkussa yhteen ääneen:

— Täti kulta ... eiköhän olisi parempi. .. kun minä olen niin mahdoton ...

— Ja minä!

— ... että otettaisiin joku toinen minun sijaani. Ei minusta tule kalua. Se on se graassi myötäsytynyttä Ei sitä opi vaikka kuinka koettaisi...

— Niin, ei sitä opi. Kyllä minä olen koettanut.

Rouva Forsbergin silmä mittasi heitä puoleksi toisinaan, puoleksi leikillä. He olivat niin onnettoman näköisiä, että heitä täytyi lohduttaa. Varsinkin, kun ei parempia ollut saatavissa.

— Hullutuksia! Olettepa te lapsellisia, sanoi hän. — Nyt te olette vaivalla oppineet mitä olette oppineet ja me alkaisimme opettaa uusia! Ottakaa nyt teetä.

— Kyllä minutkii sitte soap hylätä, rientää Tyyne Leinonen vakuuttamaan murteellisella kielellään ja hänen iloiset silmänsä kiiltävät.

— No, jo nyt jotakin! sanoo rouva Forsberg suorasukaisesti. — Mikä teihin kaikkiin nyt on mennyt. Juokaa pois teenne. Onko tämä kursailua vai oletteko te loukkaantuneet siitä, että teitä on neuvottu... ?

— Ei, ei mitenkään.

— Ei millään muotoa. Minust' on kovin hauskaa tälläinen meininki. Mutt' jos soatas niinku parempia, nii...

Tytöt vaikenivat ja istuutuvat tilavan pöydän ympärille. Puhutaan puvuista. Miten sadepisarat ovat puettavat? Tietysti veden värisiksi. Mikä on veden väri? Sinisen harmaa. Mutta se on niin synkkä. Valkoisiksi tietysti. Mutta sittenhän niistä tulee lumihiutaleita. Ei se niin tarkkaa ole. Pääasia tietysti on, että näyttää kauniilta.

Otso Okkolasta tiedetään, että hänet jo aivan julkisesti nähdään kadulla rouva Jyrmän kanssa. Heillä kuu-

luu jo kauan olleen avain toistensa huoneistoon, jotta pääsisivät sisään koska tahansa, oli yö tai päivä. Se on sentään käsittämätöntä, että Otso Okkola viitsii sellaisen vanhan rouvan kanssa...! Jyrmä on intresantti. Onko rouva Jyrmä intresantti? Kauniiksi häntä ainaakaan ei saata sanoa.

Voi, voi, hänhän on suorastaan ruma.

— Mutta hänessä on jotakin demonista...

Ja hän pukeutuu niin erikoisesti.

Ja maalaa itseään...

Ei sentään!

— Varmasti!

— No, jos hän sen tekee niin hyvin, ettei sitä voi nähdä, niin se on vällan luvallista.

Kyllä hän kuuluu voivan ylläpitää hyvin inttelligenttiä keskustelua. Ja hänen Nietzsche-tuntemuksensa tekee hänet niin puoleensavetäväksi.

— Aikooko Otso Okkola nyt sitten mennä naimisiin hänen kanssaan?

— Kuka sitä tietää.

— Vähät muusta, kunhan Otso vain pitää lupauksensa ja kirjoittaa meille juhlarunon. Hänellä on se tapa, että hän paria päivää ennen juhlaa ilmoittaa, ettei olekaan kirjoittanut runoa. Inspiratsioni ei ole tullut!

— Älköön tehkökään sitä!

Tämä keskustelu on hetkisen ajan täyttänyt huoneen. Elma Vaurio ja Vaarnakosket yksin ovat ylläpitäneet sitä. Muut ovat vaieten juoneet teetään.

Paavo Vaarnakoski, joka on samalla luokalla kuin Anni Koskinen, tulee kotiin ja tietää, että senaatti nyt lopullisesti eroaa.

— Keneltä te sen kuulitte? pääsee Elma Vauriolta hermostuneesti ja teekuppi jää liikkumattomaksi hänen siroon, sormusten koristamaan käteensä.

— Kävin juuri toimituksessa veljeäni tapaamassa ja siellä kerrottiin...

— Kun ei pankissa tänään puhuttu siitä mitään.

— Se on taas se vanha huhu! sanoo rouva Forsberg.

— Kyllä se nyt on tosi. Senaatti oli pitänyt suljetun istunnon, väittää Paavo herra ja yrittää Meri Nikkilän viereen. — Etkö voisi mennä vähän kauemmas, että

minäkin mahtuisin, sanoo hän toverilleen Anni Koskisel.

Anni siirtää kuppiaan syrjään, tuoli kolisee hiukan ja rouva Forsberg katsoo tutkivasti poikaansa, joka ei ole sitä huomaavinaan, vaan liehitellen tarjoaa leipää Meri Nikkilälle.

— Suometarlaiset eivät ikinä eroa! nauraa Sylvi Vaarnakoski, suu ivassa, pienet silmät neulankärkinä.

— Väitetään itsepintaisesti, että senaatti eroaisi kokonaan, selittää yhä Paavo.

— Suometarlaiset kuuluvat väsyneen ja joku senaattoreista oli sanonut: pitäkööt! hoitakoot!

— Sen päivän tahtoisin minä nähä, leimahtaa Tyyne Leinonen, — jolloin suometarlaiset senaattorit vässyivät... Ei ihminen väsy rahhaan ja valtaan...

— Olisihan se oikeastaan onnetonta, jos he eroaisivat, sanoo taas Paavo Vaarnakoski, — sillä ketä me sitten haukkuisimme, jos heistäkin tulisi kagaaleja!

— Ei tarvitse pelätä! huutaa Britta Vaarnakoski pöydän toisesta päästä. — Minä annan pääni pantiksi, että vaikka me haukkuisimme suometarlaisia senaattoreita kuinka, niin he eivät häpeä vähääkään. Kun ei ole kuniaa, niin ei ole!

Pikku Anni Koskinen, jonka tädin mies on senaattori, istuu painuneena teetä juomaan ja hänen poskensa ovat helakan punaiset. Äkkiä hän nousee ylös ja suuntaa askeleensa eteiseen.

Rouva Forsberg huomaa sen, rypistää kulmakarvojaan Britalle ja sanoo rauhoittaen:

— Jättäkää, hyvät ihmiset, jo politiikka. Kuka siihen aineeseen taas veikään meidät.

— Niin kyllä, sanoo Tyyne Leinonenkin häpeillään, — antaa niiden asioiden voan olla. Se on ihan totta, että se päätettii arpajaistoimikunnan kokouksessa, ettei soa sekottaa politiikkoo...

Rouva Forsberg on rientänyt eteiseen ja houkuttelee takaisin Annia, joka on pannut hatun päähänsä. Mutta Anni on niin kiihtynyt, ettei enää tahdo tulla ihmisten joukkoon. Hän vakuuttaa, ettei ole pahoillaan kenellekään — häneen on vain vähän koskenut —, hänen olisi muutenkin pitänyt lähteä, kun ei hänellä ole avainta.

ja ovet ruokasaliin pannaan kiinni ja hän soittaa veljelleen, että tämä tulisi häntä vastaan. Rouva Forsberg kyllä tarjoaa Paavoa saattamaan, mutta Anni ei tahdo vaivata.

Rouva Forsberg on suuttunut Britalle. Professori Koskinen on siksi merkitsevä henkilö, ettei hänen tyttärtään saisi loukata, vaikka hän kuuluukin toiseen puolueeseen. Britta on ihmeissään ja ehkä hiukan häpeillään siitä, että Anni noin läksi, mutta hän puolustautuu kuitenkin minkä jaksaa:

— Se teki hänelle hyvää! Antaa niiden matelijoiden vain kuulla!

— Saatte nähdä, että tästä vielä tulee kaunis soppa! pahoittelee rouva Forsberg. — Kuka tietää, vaikka tehtäisiin puolueasia.

— Tehtäköön vain! ...

— Jos Anni todella on niin pikkumainen, että tahtoo nostaa melun tällaisesta roskasta, sanoo nyt Sylvi, — niin ä la honneur!

Hilja on kaiken aikaa istunut vaiti, keikutellut teelusikkaa sormellaan ja tuntenut punan nousevan poskilleen. Täti Forsbergin sanat ovat häntä jonkin verran tyynnyttäneet, mutta nyt veri taasen läikkyy, hänen päänsä milloin painuu alas pöytää kohti, milloin nousee uppiniskaisesti ja hän tuntee, että nyt... nyt hänkin nousee ylös ja lähtee täältä. Mutta silloin kääntyy Elma Vaurio tyynesti, ikäänkuin ei mitään olisi ollut ja ikäänkuin hän ei vähääkään aikoisi loukata, Sylvin puoleen:

— Sinun veljesi on siis nyt »Maaemon» toimituksessa?

Sylvi tuntee sanoissa näkymättömän kärjen, punastuu eikä tiedä pistääkö vastaan vai ollako huomaamatta koko kärkeä.

— Onhan hän.

— Niin, ponnahtaa Britta puhumaan, — ja me omaiset tuskin enää kehtaamme katsoa ihmisiä silmiin.

Elma ei ole huomaavinaan Britan sanoja. Sylvi odottaa jatkoa ja hioo vaistomaisesti aseitaan, mutta Elma vain sanoo entiseen tyyneen tapaansa:

— Ei minulla ole sen enempää kysymistä.

— Onpa! tulistuu Sylvi, — sinä ajattelet asioita, joita et sano. Kyllä minä tiedän mitä sinä ajattelet... Sinä

kai halveksit Hannesta, ehkä koko meidän perhetämme ... Tunnusta pois!

Kaikki ovat vaiti ja seuraavat sanakiistaa. Elma ei heti vastaa.

— Päinvastoin, sanoo hän sitten, — minusta hän teki ihan oikein ...

Kaikki katsovat häneen suut auki.

— Oletko sinä tullut suometarlaiseksi? sanoo Sylvi vihdoin ihmeissään.

— Bravoo! huutaa Britta, — Helsingin paras tanssijatar on tullut suometarlaiseksi. . .

— Elma tarkoittaa, rientää rouva Forsberg välittämään, — että eroavaisuudet puolueiden välillä jo vähitellen tasaantuvat... Minä olen ihan samaa mieltä.

— Noo, sanoo Elma, — pääasiassa kai ihmiset väsyvät. Minä esimerkiksi olen väsynyt enkä enää pidä lukua mihin puolueeseen kuulun . .

— Elma!

— Elma Vaurio!

— Sinä, joka lakkoviikolla olit valmis sylkemään senaattoreja silmille . .

— Minä — niin!

Hilja on karkaamaisillaan ylös ja lentämäisillään hänen kaulaansa, mutta Sylvin, Britan ja täti Forsbergin katseet pidättävät häntä. Samassa töhnää Elsa hänen kaulaansa, kulkee tuiskuna antamassa kättä muille ja päästää tulvana tulemaan:

— Minä sain ajetuksi läpi, että otetaan uiko jäseniä ja nyt sinä, Hilja, olet »Sovinnon» jäsen! Ja sinut valittiin jo ensi iltaman ohjelmatoimikuntaan ...

— Taas sinä ja sinun Sovintosi! keskeyttää Sylvi.

— Mene suohon! tohisee Elsa takaisin. — Siellä oli tänään niin paljon väkeä ja niin innostunutta, että minä olen varma seuran elinvoimaisuudesta.

Elsa vaikuttaa kuin virkeä tuulispää ja hänen kauttaan johtuu keskustelu toisaalle. Pohditaan tämäniltaisen kokouksen kulkua ja yhdistyksen elämisen mahdollisuuksia. Sylvi ja Elsa ovat vastatusten, kummallakin kannattajansa. Repliikkien välissä kuiskaa Elsa Hiljalle:

— Mitä sinä olet tehnyt, kun et ensinkään ole käynyt meillä? En ole nähnyt sinua kahteen päivään.

—Kun aina sataa, Elsa kulta. Tiedäthän sinä . . .

Vieläkö se karhunpoika siellä valvottaa sinua öisin?

— Ei. en tiedä hänestä paljon mitään. Maali hoitaa häntä ja hänen ystävänsä Angervo käy joka päivä . . .

— Siinä se kanssa on ystävä! keskeyttää Elsa, ja ilman että Hilja on ehtinyt kysyä mitä hänen itse asiassa tekee mielensä kuulla, jatkaa Elsa: — kauhean itserakas mies. Ja jos Mataristo osaa vaieta osakunnan kokouksissa, niin kyllä tämä osaa puhua. Hän käyttää enemmän puheenvuoroja kuin kaikki muut yhteensä, venyttää asioita ja oikoo kaulaansa. Äh . . . hän on niin liukas, ettei mistään, saa kiinni. Mutta mikä sille Mataristolle oikein tuli?

— En minä tiedä, selittää Hilja ja kuvaa liioitellen kuinka kauhean yön hän viettikään Matariston sairausvuoteen ääressä. — Se on kamalaa, kun ihminen itkee menehtyäkseen eikä ilmaise miksi ja mikä hänen on . . .

Hilja keskeytti sanansa kuin poikkileikkaamalla ja punastui. Keskustelu pöydän ympärillä oli tauonnut ja hänen puoleksi kuiskatut sanansa täyttivät yksinään huoneen.

— Kertooko Hilja ylioppilas Matariston sairaudesta? kysyi rouva Forsberg. — Olisi hauskaa kuulla, kummoinen tuo kohtaous oli.

Hilja kertoi, taasen liioitellen omaa pelästystään.

— Mamma sanoo, keskeytti Britta äkkiä, — että se on vakava asia ja että tekisit viisaimmin, jos heti paikalla ajaisit hänet pois . . .

— Mutta kuinka minä voin ajaa kipeän ihmisen, joka on asunut meillä niin kauan? yritti Hilja.

Rouva Forsberg vei häneltä suunvuoron.

— En minä niin ole sanonut. Se voi olla vakava asia. Minulla on vähän kokemusta, minulle sattui silloin kun pidin täysihoitolaisia, jotakin samantapaista. Olisin välttänyt paljon harmia, jos heti kun muuan heistä, eräs neiti, tuli kipeäksi, olisin sanonut irti hänet. Hän ei ollut vanha vuokralainen. Mutta lukukausi oli loppumaisillaan eikä kukaan käsittänyt, että se olisi niin vakavaa.

Kaikki vaativat häntä kertomaan koko tapauksen.

— Minä heräsin minäkin kerran yöllä — tai se oli

aamupuolta — sellaiseen ihmeelliseen itkuun. En ymmärtänyt mistä se tuli ja mitä se oli. Vihdoin keksin että se tuli neiti Silfversvårdin huoneesta — hän oli vanhaa, hienoa sukua, vaikka jo ihan köyhtynyttä ja miltei sukupuuttoon kuollutta. Hän asui tuossa pienessä huoneessa kadun puolella, missä Paavo nyt asuu. Hän ei tahtonut päästää minua sisään, kuvitteli, että häntä tahdotaan tappaa. Vihdoin viimein pääsin sisään. Hän viskautui polvilleen lattialle ja väänsi siinä käsiään. Kaikki makuuvaatteet hän oli vetänyt permannolle ja rukoili siinä paitasillaan, ettei häntä surmattaisi. Hän oli pelästynyt sitä, että kadulla, oli juopuneiden kesken syntynyt tappelu. Kova tappelu se oli ollut, koska joku sitten kirurgissa kuolikin. Tähän neitiin, joka pitkän aikaa oli nukkunut huonosti, se vaikutti niin, että hän sai hysteerisen kohtauksen. Lääkäri sanoi, että se oli neurasteniana...

Hilja kuunteli miltei hengittämättä.

— Hänhän sitten tahtoi tehdä itsemurhan, sanoi Britta.

— Niin tahtoi, jatkoi äiti. — Hänen piti heittäytyä järveen. Me saimme yökaudet vartioida häntä. Lääkäri oli joskus kutsuttava keskellä yötä. Minä sain maksaa laskut.

— Kun ei täti nyt lähettänyt häntä sairaalaan.

— Hän ei mitenkään tahtonut pois meiltä. Hän osasi rukoilla niin, että kivetkin olisivat hertyneet. Hän oli lyhyessä ajassa ehtinyt niin kiintyä sekä minuun että lapsiin. Hän oli aivan yksinäinen ihminen, hänellä ei ollut ketään. Hyvin hän oli maksanut, en minä voi valittaa. Mutta miten sitten olisi käynyt, kun työkyky ja ansio menivät, se on toinen asia.

— Olihan hänellä veli. . .

— Mutta he elivät aivan erossa, jokin riita oli kokonaan erottanut heidät. Ja veli oli köyhä ja vanha ...

Hiljaa kylmäsi. Hän oli kokonaan unohtanut, että hän istui seurassa. Hänellä oli se tunne, että vanhan neidin tarina koski henkilökohtaisesti häntä. Hänen jännittyneet piirteensä seurasivat herkeämättä rouva Forsbergin kasvoja.

— Kuinka sitten kävi? tuli hänen huuliltaan ilman, että hän itsekään tiesi siitä.

— Hän tuli hulluksi. Vaikka me hoidimme häntä kaikkien lääkärin ohjeiden mukaan ja vaikka hän lopulta joutui sairaalaan, niin ei häntä voitu pelastaa.

—Olisi ollut viisainta antaa hänen tappaa itsensä, sanoi nuori Paavo.

— Ei niin saa puhua, nuhteli äiti. — Ei leikilläkään.

Mutta mamma — mitä hyötyä on maailmalla tuollaisesta vanhasta neidistä ja mitä iloa hänellä itsellään on elämästä?

— Sitä ei ihmisten ole valta mennä päättämään ..

— Mutta tuollainen vanha neiti, jota ei kukaan sure

—kyllä maailma tulee toimeen ilman hänen soitto-tuntejaan ... !

Hiljaa jääti. Joka lause sattui häneen, ikäänkuin se olisi lausuttu henkilöstä, joka oli hänelle likeinen, vaikka koko muu maailma oli hänet hylännyt. Keskustelu läksi selvittämään, eikö murha tällaisessa tapauksessa olisi hyvä työ sekä yhteiskunnalle että asianomaiselle, eikö lääkäri, joka näkee pitkän, tuskallisen, parantumattoman taudin saisi antaa potilaalle muutamaa tippaa morfiinia, jotka tekisivät lopun kurjuudesta. Hilja ei hyvään aikaan voinut seurata. Sanat sinkoilivat yli pöydän ilman että hän käsitti niiden sisältöä. Hän aavisti hämärästi jotakin vaaraa, joka häntä uhkasi ja koetti tehdä itselleen selväksi, mikä se vaara oli ja miten hänen oli se vältettävä. Kun hän taasen saattoi kuunnella, keskusteltiin poliittisesta murhasta.

— Se on hirveää, kun sivistyneet naiset pitävät murhaajien kuvia pöydällään ja jumaloivat niitä, sanoi Linda Kaisla, posket palossa.

— Joka tappauksessa kauniimpoo, kun että sivistyneet miehet myövät moansa ja kunniansa, istuuvat ylhäisillä paikoilla ja kantaavat korkeita palkkoja ja taipuuvat kaikkeen häppeelliseen ...

— Helpompaa kai olisi erota ja ruveta elämään laiskana suurella eläkkeellä ...

— Murha on aina murha...

— Ei! huudahti äkkiä Meri Nikkilä haaveellisella teatteriiänellä ja hänen suuret, likinäköiset, harvinaisen loistavat silmänsä säteilivät. — Hän oli ihana mies! Minä kannan aina hänen kuvaansa medaljongissani. ..

Hän oli noussut, veti kauluksen alta esiin medaljongin, joka ohuissa kultavitjoissa riippui kaulalla, ja suuteli sitä.

— Mitä sinun sulhasesi siitä pitää, kun kerran joudut kihloihin? hymähti Elma Vaurio, pieni iva suupielissä.

— Minä en mene kihloihin, vastasi Meri miltei inhoten ja istuutui.

Hänen hento povensa lainehti sinivihreän kankaan alla, jota oli kirjaeltu lohenpunaisilla, kaltaisilla nyöreillä.

— Kyllä sool rohkee, korree teko! Kyllä minnäi hyväksyn sen, vaikken ennee niitä muita murhia Voikkaan ...

— Mutta selväähän on, että se murha toi ne muut muassaan...

Rouva Forsberg koputtaa pöytään ja kieltää puhumasta politiikasta. Elma Vaurio huomauttaa, että kello jo on paljon, nousee ja sanoo hyvästi. Muut seuraavat esimerkkiä. Paavo Vaarnakoski lähtee saattamaan Meriä. Elsa pidättää vielä Hiljaa, koskei Hilja kuitenkin saisi seuraa kotiin päin. Elsan tekisi mieli suunnitella Sovinnon iltamaa, mutta Hilja on hajamielinen ja tahtoo tietää enemmän neiti Silfversvårdistä.

— Mitäpä minä enää hänestä muistan, vastaa rouva Forsberg, — olin iloissani, kun hänestä pääsin eroon.

Mutta tytöt muistavat jotakin pientä.

Hänellä oli kaunis sormus, jonka hän oli perinyt isoäidiltään. Se oli kuninkaallinen lahja, suku oli aikoinaan ollut hovissa. Hienopiirteinen tämä neiti oli vieläkin, vaikka niin laiha ja hento, että vapisi, kun vain tuli pienikin mielenliikutus. Hänellä oli monta ristinimeä: Matilda Karolina Amalia Sofia. Hän käytti hyvin korkeakorkoisia kenkiä, kauniita nenäliinoja, pitsikauluksia ja erittäin hienoja hajuvesiä. Vielä pitkät ajat jälkeenpäin tuli huone hajuvesiltä. Hänellä piti aina olla kukkia — vaikka kuinka pieni, mutta aina kukkiva kukka kautta talven. Se oli hyvin epämiellyttävää, kun häntä piti viettävän sairaalaan. Oli päätetty ottaa viekkaus avuksi, mutta hän aavisti sen herkin tuntosarvin ja oli varoillaan. Vihdoin täytyi lääkärin sanoa hänelle totuus,

että hän on sairas ja että hän voi parantua vaan huolellisella hoidolla sairaalassa. Hän pakeni nurkkaan, paiskautui maahan ja pureutui kiinni mattoon. »Älkää viekö minua pois! ... minä paranen täällä! ... Jos te viette minut pois, niin minä tulen hulluksi!» Hän huusi kuin teurastuspöydällä. Lääkärin täytyi miesvoimin viedä hänet ulos.

Kun tämä oli kerrottu, jäi huoneeseen haudan hiljaisuus. Hiljan ruumiissa oli sama tunne kuin silloin, kun myöhään yöllä, yksinään on istunut lukemassa aaveista, saanut ne oikein eläviksi silmiinsä ja sitten nostaa päänsä ja katselee ympärilleen pimeään.

— Eikö hän olisi tullut hulluksi, jos hän olisi saanut jäädä? kysyi hän soinnuttomasti.

— Lääkäri vakuutti, että hän joka tapauksessa olisi tullut hulluksi. Vanhaa, degeneroitua sukua ... isä oli juonut ja elänyt huonosti. Lääkäri arveli, että juopuneiden tappelu oli herättänyt hänessä joitakin muistoja. Neurastenia kuuluu usein puhkeavan sillä tavalla.

Taas vaikenivat kaikki ja Hiljaa karmi äskeinen kaamea kylmä.

— Katsokaa! huudahti Elsa, — hän on ihan kalpea. Mutta Hilja, ei teidän ylioppilaanne tule hulluksi. Hänhän on maalaispoika ja lisäksi sellainen karhunpoika.. . Joka hänet näkee, tietää, ettei hänellä ole hermoja ensinkään.

— Jaa, sanoi rouva Forsberg päätään ravistaen, — ne ovat joskus hyvin arat juuri nuo, jotka tulevat suoraan auran kurjesta. Kun ne joutuvat sivistyselämään, niin on aivan kuin yrittäisi kesyttää jotakin metsän eläintä. Eivät ne menesty ...

Hilja sanoi hyvästi. Elsa tarjoutui muuttamaan hänen luokseen siksi aikaa kun ruustinna viipyisi poissa, mutta Hilja pelkäsi Maalia ja kielsi heti.

Hän sai Vaarnakosken palvelijattaren saattamaan. Satoi oistonaan. Joku harva ihminen oli liikkeellä, muuten olivat kadut lohduttoman tyhjät, epätasaisilla käytävillä astui yhtämittaa vesilätäkköihin, lyhdyt tuikkivat sumeasti, kykenemättä ulottamaan valoaan toinen toisiinsa asti. Taivas riippui hyvin alhaalla, läpipääse-

mättömän sakeana. Siellä oli varastoa viikkokausiksi eteenpäin.

Hilja katsoi velvollisuudekseen ylläpitää keskustelua tytön kanssa, jonka, saali hartioilla, hänen tähtensä täytyi olla liikkeellä tässä ilmassa. Sateesta riittikin koko lailla puhumista, mutta hänen oh vaikea pakottaa ajatuksiaan mihinkään. Matilda Karolina Amalia Sofia oli hänen mielessään. Hän näki lakkaamatta silmissään tuon hennon, turvattoman naisen, hieno pitsikaulus hartioilla, pakenevan nurkkaan, pureutuvan kiinni mattoon ja huutavan: älkää viekö minua pois! Minä paranen täällä. Jos te viette minut pois, niin minä tulen hulluksi!

V

Pitkien, harmaiden viikkojen perästä oli tullut tuulinen yö ja kaiken aamupäivää kulki puhdistava viima pitkin katuja. Illansuussa pääsi aurinko pilvistä.

Jokin säde lankesi viistoon märän kivimuurin seinälle vastapäätä ja näytti jyrkästi valon ja varjon rajan. Hilja tunsu kajastuksen huoneessa, nosti päänsä työstä, näki ikkunan paistavan ja muurin häikäisevän, päästi työn käsistään ja nousi katsomaan.

Aurinko! riemuitsi hänessä ja silmät lensivät kapeaa valokiilaa myöten, joka sattui pihamaalle, niin ylös kuin hän ulottui katsomaan. Hän ei päässyt taivaaseen asti, mutta hän aavisti, että se oli sininen. Muistamatta käsi-työtään, joka oli pudonnut permannolle, juoksi hän saliin: kukilliset seinät, huonekalut, punainen matto, kaikki oli täynnä valotäpliä, jotka tunkivat esiin kasvinlehtien lomitse. Aurinko, aurinko! riemuitsi hänessä ikäänkuin hän olisi nähnyt sen ensi kerran ja hän rai-vautui huonekalujen ja kasvien ohitse ikkunaan. Hän näki auringon kultaisena jättiläispisarana saaren päällä, joka punersi, meren tyynessä välkkeessä ja koko suuren taivaan kelmeän puhtaana.

Hän sulki silmänsä ilosta ja onnesta ja katsoi uudelleen, ja kaikki oli taasen kuin se ensi kertaa olisi avautunut hänelle. Hän hengitti syvään ja näki kultaisen

pisaran tulevan pienemmäksi ja lehdeettömän metsän ympärillä rusottuvan punaisemmaksi ja samalla tummuvan. Vihdoin tipahti pisara. Mutta korkealla, avaralla taivaalla näkyi vielä sen loisto.

Hilja tunsu vaatteiden ahdistavan rinnan kohdalta ja huoneiden olevan pieniä ja tukahuttavia. Hän tarvitsi avaruutta ympärilleen ja taivasta päänsä päälle. Jokin henkinen tauti olikin jo pannut siemeniään häneen — hänen täytyi päästä puhaltamaan pois ne.

Sormustin oli vielä hänen sormessaan, hän ei malttanut lähteä ruokasaliin viemään sitä, vaan pisti sen taskuunsa. Hän ei tahtonut saada käsivarsiaan päällystakin hihoihin, hänellä oli sellainen kiire ulos taivasalle, ikäänkuin sade taas olisi ollut uhkaamassa. Hänen sisässään oli kaikki liikkeessä ja läikkeessä, hän tunsu halua juosta, huutaa ja langeta jonkun kaulaan... Vielä kalossit! Ne eivät pysyneet jalassa, kun hänellä oli ohuet kotikengät, täytyi lähteä vaihtamaan kenkiä. Yritti jo harmittaa, mutta kun hän tuli omaan huoneeseensa, joka nyt tuntui pimeältä, niin oli siellä hymisevän lämmin ja kaikki hymyili häntä vastaan. Täytyi malttaa solmia kengät ja pysähtyä kirjoituspöydän ääreen tervehtimään Armasta. Hän nosti venetsialaisen maljakon ruusuineen korkealle kädessään, toi sen kasvojensa luo ja hengitti haaltunutta hajua. Sitten hän varoen laski maljakon käsistään, karkasi keittiöön sanomaan Maalille, että lähtee kävelemään ja pyöritti häntä ilossaan pari kierrosta permannolla.

— Mitä laitetaan illalliseksi? kysyi Maali ystävällisenä.

— Ei mitään! En minä nyt ruokaa tarvitse! lauloi Hilja jonkinlaisella nuotilla. — Tai ehkä sentään voileipää! huusi hän käytävästä ja juoksi yhä hyräillen läpi huoneiden portaisiin. Vasta katuja liketessään rupesi hän alentamaan riemuaan, kun muisti, että nyt tulee jo ihmisten joukkoon. Joku kaverikin portaissa. Herra se oli ja kovin hitaasti hän kulki, pitäen kaidepuusta kiinni. Hilja pidätti lauluhaluaan ja oli juuri suikahtamaisillaan ohi, kun herra nosti hattuaan. Se oli Mataristo.

— No te! huudahti Hilja iloisesti, — minne te menette? Joko te olette pystyssä?

— Tänänhän minä nousin, vastasi Mataristo hämillään. — Tohtori sanoi, että pitää olla ulkona paljon Lähden vain kävelemään Eläintarhaan päin.

— No kävelemäänhän minäkin lähden! nauroi Hilja ikäänkuin olisi ollut luonnollisin asia maailmassa, että he menevät yhdessä. — Eikö nyt ole ihanaa, että aurinko taas paistaa. Ah, minä olen niin onnellinen! Olipa se hyvä, että te tulitte, niin minä edes jollekin saan puhua . . . Pitääkö teidän astua noin hiljaa? . . . Ai niin tähän olette ollut kipeä. Tämä kirkkaus tekee minut ihan hulluksi ilosta, lisäsi hän ikäänkuin anteeksi pyytään ja pakottautui astelemaan tahdissa toverinsa kanssa.

Mataristo ei sanonut mitään, yskähti vain hämillään. Kirjakaupan ikkunassa seisoi joukko poikia tupakoiden ja nauraen. Elokuvateatterin edustalla oli parvi miehiä. Hekin tupakoivat ja nauroivat. Täytyi astua käytävältä kadulle, päästäkseen ohi.

— Kuinka te nyt voitte? kysyi Hilja heidän taas kulkiessaan rinnan.

Mataristo punnitsi epäluuloisena ennenkuin vastasi.

— Lääkäri sanoo, että hermoni ovat epäkunnossa.

— Minä kuulin sen teidän ystävältänne. Sitä ei uskoisi, te näytätte niin terveeltä. Miten ne ovatkaan joutuneet epäkuntoon?

Hilja huomasi heti, ettei olisi pitänyt kysyä sitä. Mataristo lensi aivan punaiseksi.

— »Epäsäännöllisestä elämästä», sanoi lääkäri.

— Tähän olette raittiusmies . . .

— Näkyy voivan elää epäsäännöllisesti, vaikka on raittiusmies. Olen kai tehnyt työtä vähän liian rajusti.

— Ai sillä tavalla! selveni Hiljalle ja hän oli jo kysymäisillään, miksei Mataristo ruvennut papiksi, mutta pelästyi itse kovakouraisuuttaan ja vaiken ai joissa.

Mataristo kertoi silloin kysymättä pääasiallisesti tehneensä pikakirjoitustyötä. Hän oli kirjoittanut suomentajille, sitten hän oli ollut referenttinä kokouksissa ja niissä kai hermostui, kun ne monesti veivät niin myöhään. Valtiopäivillä hän niinkään oli ollut pikakirjoittajana. Yliopistossa hänellä oli pääaineena venäjän kieli ja kirjallisuus . . .

Hän hätkähtää äkkiä avomielisyyttään ja samalla

ilmettä Hiljan kasvoissa. Nuo kasvot ponnistivat pysymään mukana, mutta ajatukset menivät väkisin muualle. Kun he olivat päässeet siihen missä Eläintarhan ja Sörnäisten tiet eroavat, näkyi taivaalla pitkä, keltainen valovyö, joka jakoi pilvien harmauden kahtia, taivaanranta oli kylmän sees. Lahden likainen vesi kiils ja kuvasti sekä harmautta että keltaista vyötä. Pinnalla rannassa uiskenteli suuria, sinipunertavia rasvatäpliä. Laiturilla vähän matkan päässä oli vaimoja pesemässä vaatteita. He olivat nostaneet ylös helmansa ja kyykkivät kumaroina viruttamassa köyhiä vaatteitaan keltaisen harmaassa vedessä. Rannalla kaidepuiden luona oli heidän käsirattaitaan ja koppiaan. Paksu rääsymaton pätkä oli levitetty aidalle kuivamaan. Kauempaa näkyivät tummat puut ja koko niiden syksyinen lehtikoreus varisseena maahan.

— Oi, oi, oi! pääsi Hiljalta ja häneen tarttui taas askeinen riemastus.

Hänen käsivartensa nousivat, hän hengitti ilmaa läpi koko ruumiinsa, hän läksi juoksemaan, nauroi ja huudahteli. Ja samalla hänen tuli vihlovan ikävä jotakin . . . jonnekin! Hän olisi tahtonut paiskautua maahan keltaisiin lehtiin ja itkeä, hän halusi siipiä hartioilleen, tahtoi laulaa, nauraa ja kohota.

Hän oli juossut ylös pientä mäkeä ja pysähtyi hengästyneenä harjalla. Siitä hän samaa kyytiä puhaltui alas Mataristoa vastaan, joka ei vielä ollut mäen aliakaan.

— Eikö se nyt ole ihmeellistä, että voi olla näin iloinen ihan ilman aikojaan, huusi hän juostessaan. — Te kai ajattelette, että minulle on tapahtunut jotakin erinomaista: — ei mitään! ei mitään! Paitsi että aurinko tuli esiin! Ettekö te ilostunut, kun se rupesi paistamaan?

Hän ei huomannut miten oudosti Mataristo häneen katsoi ja miten hän ponnisteli ennenkuin sai suustaan sanat:

— Eikö neiti ole kihloissa?

Odottamaton ja oudosti esiin puserrettu kysymys pysähdytti Hiljan kävelemään hänen rinnalleen ja teki hänen ilonsa tyyneksi ja kirkkaaksi.

— Olen, olen! sanoi hän lämpimästi. — Sulhaseni on Parisissa. Voi, näkisitte hänet!

Ja vaistomaisesti kävi hän sävyisäksi ja asteli ylpeänä ja arvokkaana pitkin keltaisia lehtiä, joita oli satanut tielle.

— Keväällä hän palaa ja väittelee. Me menemme sitten naimisiin. Ette usko kuinka onnellista on olla kihloissa. Vaikka se kyllä samalla on hirveää kun pitää erota välillä. Nytkin sulhaseni on poissa yhdeksän kuukautta yhtäperää ...

Hän katseli ylös taivaan lakeutta kohti eikä nähnyt miten hänen toverinsa talonpoikaiset kasvat ikäänkuin silisivät ja rauhoittuivat. Hän kulki omissa ajatuksissaan, Mataristo vilkaisi häneen pari kertaa salavihkaa ja huomautti vihdoinkin, että tie sentään oli aika lailla kuivunut. Vaikka olihan se luonnollistakin, kun yöllä niin oli tuullut. Sitten tuli pitkänlainen äänettömyys.

— Onko se hauska aine se venäjän kieli ja kirjallisuus? kysyi Hilja äkkiä.

Kysymys tuli höllänä, ilman yhteyttä edellisen kanssa.

— En minä tiedä, vastasi Mataristo. — Sanovathan ne, jotka taidetta ymmärtävät, että se kirjallisuus on erinomainen. Minä en ymmärrä sellaisia asioita.

— Hyvän aika! pääsi Hiljalta ja hänen mielenkiintonsa heräsi, — miksi te sitten sitä ainetta luette?

— Pitäähän jotakin lukea. Se on yhtä hyvä kuin jokin muukin aine. Ja sitten siinä on hyviä stipendejä.

— Ovatko teistä kaikki aineet yhtä hyvät? Eikö teitä mikään huvita enemmin?

— Ei... täällä kaupungissa. Minä olen niin maalainen.

— Sitten teidän pitäisi olla maalla!

Mikä lieneekin ollut, että Hilja tänään niin kovakouraisesti kävi kiinni kaikkeen. Hän huomasi sen taasen itsekin eikä voinut ymmärtää siihen olevan muuta syytä kuin sen, että hän pitkistä ajoista oli niin terve ja elämänhaluinen. Kuinka minä saatankin olla niin epähieno! ajatteli hän, mutta päätteli samalla, että Mataristo oli täynnä arkoja kohtia. Ei häneltä uskaltanut mitään kysellä. Alituisen tuli kuin lukko eteen.

He olivat päässeet sillalle, jonka alitse rautatie kulki.

Kahdenpuolen juoksivat kiskot suorina, kiiltävinä viivoina. Toisella puolen ne haarautuivat kokonaiseksi verkoksi, siellä paloi valoja, sekä kelmeämpiä että kirkkaampia, sekä keltaisia että vihreitä ja punaisia, sekä likempänä maata että ylempänä maasta. Siellä kohosi katto katon takana, muita mahtavampana Kansallisteatterin punertava kupu, sieltä kuului kaupungin humu ja junien vihellyksiä. Toisella puolen yksinäistyivät kiskot ja niiden ympärillä oli alaston, äänetön syysluonto.. Kiiltävät viivat menivät kauas pois ja vain jokin kituva lyhty siellä täällä valaisi niiden tietä. Metsän ylle nousi ensin valkoista savua, sitten tuli kiskojen päästä näkyviin juna, maa tärisi, pitkä vaunurivi kaartui käännteessä ja ikäänkuin hyppi korkean penkereen harjalla. He seisoivat ääneti sillalla, odottaen junan tuloa ja kun se vihdoinkin jyristäen saapui kohdalle, pitkä sauhu perässä kuin liehuva, jättiläiskokoinen hevosenharja, peittyivät he molemmat sauhuun, joka hulmahti ylös sillan raoista, ja syrjistä. Savu sotki heidät kuin säkkiin, he eivät osanneet astua eivätkä nähdä ennenkuin se hälveni. Se huvitti heitä molempia ja heidän tuli vapaampi olla.

— Minun rupeaa aina, alkoi Hilja ensinnä, — tekemään mieli kauas pois, kun katselen noita kiskoja. Ajatelkaa nyt, että noita myöten pääsee Pariisiin asti!

— Ja minun rupeaa aina tekemään mieli maalle. Siellä on toista, siellä on peltoja ja navettoja ja terveitä ihmisiä ...

Mataristo puhui kiihkeästi, melkein polemisoiden, Hilja katsoi häneen niin hämmästyneenä, että hän heti pakeni kuoreensa. Mutta Hilja ei peräytynyt, hän päätti vaatia hänet uudelleen esiin ja toisti mitä jo kerran oli sanonut:

— Teidän pitäisi olla maalla. Eihän mikään ole yksinkertaisempaa. Noita myöten pääsee!

Hän viittasi kiskoihin ja naurahti.

— Niitä myöten pääsee Pariiinkin, mutta ettepä tekään mene.

— Siinä on vähän eroa: Parisiki vaiko meidän maa-seudulle ...

— Mutta pääsy taitaa olla yhtä vaikeaa...

Hilja katsoi Mataristoon pitkään ja hänen katseensa.

sanoi: nyt en minä ymmärrä, mutta tätä kai ei uskalla kysyä!

On ihmisiä, joihin päästään monilla avaimilla ja on ihmisiä, joihin päästään yhdellä ainoalla. Hilja oli löytänyt sen avaimen, millä Matariston sielu avautui. Se oli maaseutu. Kun puhe kääntyi maaseutuun, leimahdivat kasvot, jotka muuten olivat liikkumattomat, ja kysymykset tulivat vapaina. Hilja vastasi rehellisesti ettei hän oikeastaan ollut kiintynyt maaseutuun. Siellä oli talvella harmaata ja yksitoikkoista — kesät kyllä olivat ihanat. Palvelusväen kanssa oli usein ollut rettelöjä ja heidätkin ymmärsi sentään varsin hyvin: mitäpä hauskaa oli raataa esimerkiksi kuumana kesäpäivänä kun näki herrasväen olevan huviretkellä järvellä tai loikovan nurmella etsimässä neliapilalta... Ei hän lehmistä pitänyt, ne olivat tyhmiä ja kömpelöitä. Mutta hevoset, kanat ja lampaat ne olivat hirmuisen herttaisia.

— Oletteko te nähnyt miten lampaat leikkivät! onnistui hän kertomaan. — Talvella navettasillalla ne hypivät vastatusten ja puukkivat toisiaan. Meillä oli jokaisella nimikkomme. Ne olivat pieninä niin suloiset ja kiharavillaiset, mutta vanhempina ne tulivat rumemmiksi. Se oli kauheaa, kun tuli vieraita ja jokin nimi-koista piti tapettaman. Me itkimme pakahtuaksemme, mutta ei mikään auttanut. Ja teurastuspäivät syksyllä olivat vallan hirveät. Voi, voi kuinka siat huusivat! Me pakenimme peitteen alle, mutta ei se paljonkaan auttanut.

Mataristo huomautti miehekkäästi, että hän pienestä pitäen oli ollut mukana teurastuksessa, ensin sekoittamassa verta, sitten pistämässä. Hilja katsoi häneen kammoen kuin murhamieheen.

— Kuinka te saatoitte?

— Täytyihän jonkun tehdä se... Pappilan maito vietiin tietysti meijeriin. Mitä siitä saatiin?

Sitä ei Hilja tietänyt. Äiti oli pitänyt huolen kaikista sellaisista.

— Mitä te sitten teitte? kysyi Mataristo leikillisesti ahdistuen ja hänen kasvonsa olivat valppaat ja virkeät.

hyvänen aika, puolustihe Hilja, — ainahan sitä kotona on tekemistä.

Virkkasitte pitsiä ja luitte romaaneja.

Hilja tuli vähän hämilleen ja sanoi, että näkymätön-hän naisen työ aina on. He olivat joutuneet pieneen kinasteluun ja se auttoi heidät pois siitä kiusallisesta ilmasta, missä ihmiset elävät, jotka eivät voi puhua suoraan, vaikka salaisuus yhdistää heitä.

— Olisitte ollut navetassa, kiivaili Mataristo — niin eivät talvetkaan olisi olleet harmaat. Olisitte tuntenut joka lehmän, olisitte pitänyt koelypsyt, tietänyt paljonko joka lehmä antaa, seurannut jokaista vasikkaa ja miten emän ja isän ominaisuudet periytyvät. ..

Hän oli närkästyksissään maaseudun puolesta, jonka nykyajan ihmiset hylkäsivät. Maaseudulla ei saa työväkeä ja kaupungissa huudetaan työttömyyttä. Onhan se aivan suunnatonta. Hän ei koskaan Helsingissä antaisi avunpyytäjälle penniäkään — nähkööt vähän nälkää, ehkä sitten oppivat tien takaisin maalle. Ihmisten silmiin on kasvanut kuin kaihi: he eivät näe mitä onnea maaseutu ja ruumiillinen työ tarjoavat. Kyllä maaseutu laskee ihmisen hartioille kovan työn, mutta se myöskin kirvoittaa moninaisella tavalla. Juuri se puoli on joutunut ihmisiltä ikäänkuin peittoon. Hän kuvasi, millä tyydytyksellä ihminen panee levolle, kun jäsenet ovat väsyneet ruumiillisessa työssä. Se on toista kuin tulla kotiin kokouksesta, missä on kirjoittanut muistiin ihmisten riitaisia keskusteluja yli puolen yön! Ja mitä voi verrata hiljaisiin sunnuntaiaamuihin, kun kävelee katselemassa vainioitansa, jotka omin käsin on kyntänyt ja kylvänyt. Ihminen tuntee silloin sellaista voimaa ja onnea, että sitä tuskin voi verrata muuhun kuin siihen, mitä Jumala tunsu luomisen huomenena.

He astelivat tietä, jota kaupunkilaiset verraten harvoin tulevat käyttäneiksi. Talot olivat vanhoja ja matalia, joukosta nousi vain jokin kivimuuri, uutena, vieraana ja ympäristönsä oudoksumana. Puodit olivat maalaisen vaatimattomia, ihmiset, jotka tulivat vastaan, aivan toista väkeä kuin keskikaupungin asukkaat. Ikaikki kulkivat asioillaan, saalit hartioilla, työvaatteissa, kantamukset käsivarsilla. Pika-ajurit kävivät

harvinaisiksi, hevoset olivat täällä valjastetut kuormien eteen. Keskellä katuä käveli juopunut mies vaappuen puolelle ja toiselle, mielettömänä laulaen. Nainen hänen rinnallaan koetti houkutella häntä kotiin.

Seurasaaren tiellä hiljeni liike kokonaan. Ei tullut enää ketään vastaan.

Nurmet olivat vielä vihannat, jokin haalea kukka erottautui lyhdyn valossa. Alkoi tulla huviloita aitaussissaan, autioita huviloita, jotka olivat painuneet talviuneensa. Puut torkkuivat, niiden karva oli ilottoman ruskea, kuten se on siihen aikaan vuotta, jolloin ei mahlajan pisarakaan liiku suonissa. Jostakin kaukaa kuului koiran haukuntaa, muuten nukkui kaikki maassa. Ainoastaan taivas alkoi elää.

Äskeinen kelmeä viiru näytti valuneen yli koko tai-vaankannen. Kaukaiset kylmänillan tähdet syttyivät.

Kun ihmiset tuollaisina iltoina joutuvat keskelle kuollutta luontoa tähtien alle, niin he turvautuvat toisiinsa ja tulevat ihmeellisen lähelle toisiaan. Varsinkin jos heitä on vain kaksi. Kaikki ympärillä on ääretöntä, itseensä sulkeutunutta — he kaksi liittyvät yhteen ja avautuvat toisilleen. Eivät he kanna, kuten päivällä, povessaan piikkejä, eivät he näe, kuten päivällä, erottavia pikkuasioita. Hämärä on tehnyt heidät luottaviksi. Ja kuten ihminen tullessaan huoneeseen, jossa kaikki nukkuvat, sulaa hyväksi ja liikkuu varpaillaan, niin hän nukkuvassa luonnossakin käy vilpittömäksi. Ei hän kysy toisen vikoja ja erheitä, ei hänen nimeään — ihminen on hänen rinnallaan.

Mataristolle tapahtui mitä ei hänelle koskaan ollut tapahtunut, että hän avautui. Hän rupesi kertomaan itsestään.

Hän oli joutunut kansakouluun siten, että rovasti lukukinkerillä oli tullut kiinnittäneeksi huomiota häneen ja koska hän kansakoulussa oli etevä, tuli rovasti kehoittamaan isää lähettämään hänet kouluun. Varoja ei ollut, muuten isän hartain toivo tietenkin oli kouluttaa poikansa papiksi. Rovasti puhui silloin Karoliinalle, Angervon tädille, joka oli rikas, uskovainen nainen, ja Karoliina suostui antamaan korottoman lainan. Rovasti

viittasi siihenkin, että jos poika pysyy siivona ja kaikki käy hyvin, niin ei lainaa vaadita takaisin ensinkään.

Pojalle sanottiin, että hän menee lukemaan papiksi eikä hän milloinkaan ajatellut muuta. Hän ylpeili muille pojille siitä, että kun hän tulee papiksi, niin hänellä on kauniita peltoja ja navetta tehdään harmaasta kivistä kolmellekymmenelle lehmälle. Suuremmaksi tullessa hänen mieleensä kyllä johtui, ettei se sentään ole pääasia papin ammatissa. Mutta viimeisellä luokalla ollessa sattui kerran, että rovestin piti matkustaa pois ja hän tuli pyytämään Mattia saarnaamaan. Se oli tietysti suuri kunnia lyseolaiselle. Vaikka hän aika lailla pelästyikin, niin hän kuitenkin samalla oli mielissään. Omaisille se merkitsi vielä enemmän. Heistä tuli äkkiä keskipiste, jonka ympärillä pitäjän huomio liikkui.

Sattui niin kiitollinen teksti kuin kertomus Nainin lesken pojasta. Mutta poikapa ei tahtonut saada siitä kokoon mitään. Hän kirjoitti ja hän repi, häneltä loppui vihdoinkin paperi, niin että täytyi mennä kauppiaalta ostamaan uutta, mutta saarnaa vain ei tahtonut syntyä. Ja kaiken aikaa hänen tuskitellessaan huoneessaan työnsä ääressä, kohtelivat kotiväet häntä sellaisella erikoisella huomaavaisuudella, ettei hän hetkeksikään saanut unohtaa olevansa odotuksen ja toiveiden alaisena. Sisar keitti juhlamokaa ja kantoi hänelle joka toinen tunti kahvia, isä korjasi siloja kirkkomatkaa varten ja Karoliina pistäysi pari kertaa päivässä asialla. Mutta pappilan kivi-navetat ja kaikki mitä poika oli papintoimesta uneksinut, kävivät köykäisiksi sen tuskan rinnalla, mitä hän tunsi valmistaessaan ensimmäistä saarnaansa.

Jospa hän edes kerran olisi tuntenut yliluonnollisen Jumalan läsnäoloa, niin hän olisi voinut häneen uskoa ja häntä julistaa! Mutta häneltä puuttui elävä kokemus kaikkeen nähden, mitä hänelle oli opetettu. Hänen oli mahdoton omaksua ihmeisiin perustuvaa uskontoa, hänen oli mahdoton tuntea, että hän tarvitsi kenenkään sovintokuolemaa, tai että kenenkään sovintokuolema voisi hyödyttää häntä. Kertomus, jonka perustuksella hänen piti nälkäisiä sieluja ravita, oli kaunis tarina, mutta hänen piti esittää se totena. Joko herätti Kristus kuolleen jonkin vielä tuntemattoman luonnonvoiman avulla, tai

oli poika vain valekuollut, mutta hänen piti esittää tapaus ihmeenä. Rehellisenä ihmisenä olisi hänen pitänyt saarnatuolista julistaa sana sellaisena, jommoisena hän sen käsitti. Hän tunsu, ettei hän voinut. Ja niin hän viskasi tuleen kaikki mitä oli saanut paperille ja turvautui ruotsalaiseen saarnakirjaan, jonka rovasti oli tuonut hänelle.

Piinan hetkiä olivat ne minuutit, jolloin hän täpötäyden kirkon sakaristossa odotti vuoroaan. Hän olisi varmaan karannut, jollei sääli omaisia kohtaan olisi häntä pidättänyt ja jollei hän olisi tuntenut Karoliinan rahojen painoa. Hän saneli itselleen kaiken aikaa: jos sinä olet olemassa, sinä persoonallinen, ihmeitä tekevä Jumala, niin auta minut yli tämän hetken, ilmoita itsesi minulle, tee se ihme ja minä palvelen sinua uskollisesti jos voin, tai minä kieltäydyn rehellisesti sinua palvelemasta jollen voi.

Miten hän pääsi saarnan yli, sitä ei hän itsekään myöhemmin käsittänyt. Oli kuin vieras ihminen olisi puhunut hänen sijastaan vieraalla äänellä, vierain liikkein huutoen. Hän palasi sakaristoon pyyhkien hikeä otsaltaan ja läksi heti pois. Hän meni kuin humalainen, tietämättä minne, tapasi itsensä vihdoon metsästä ja vähitellen hänen oma itsensä suli yhteen sen kanssa, joka oli puhunut kirkossa. Hän pääsi häpeästään vasta kun oli lujasti päättänyt, ettei rupea papiksi — mieluummin vaikka rengiksi.

Seurakuntalaiset olivat tyytyväiset. Hän oli puhunut lujalla äänellä ja muutenkin niinkuin vanha pappi ikään. Saarna oli vain ollut vähän lyhyt. Omaiset, joille oli ollut suuri pettymys, ettei hän jumalanpalveluksen jälkeen ajanut kotiin heidän kanssaan, rauhoittuivat. Karoliina antoi hänelle päivän johdosta muistoksi kymmenen markan sateenvarjon ja rovasti tuli myöhemmin kiittämään häntä. Mutta jota kauemmas lupa-aika kului, sitä enemmän hälveni muisto tuskallisesta sunnuntaista eikä hänellä ollut voimaa särkeä kuvaa, jota vuosikausia oli luonut itsestään sekä itselleen että muille, vaan hän meni yliopistoon jatkamaan viitoitettua suuntaa. Vuoden hän luki Karoliinan rahoilla ja päivä päivältä kävi hänelle selvemmäksi, että hän teki turhaa työtä. Hän

ei saanut oleskeluiksi koko joululomaa kotona, vaan harjoitteli pikakirjoitusta erään toverin luona. Hänen ja omaisten välille avautui kuin kuilu. Hän läksi pääsiäislomalle kotiin tehdäkseen suhteensa selväksi, mutta hän tapasi isän sairaana eikä taaskaan saattanut särkeä hänen toiveitaan. Vihdoin hän Angervon mukana kirjoitti pitkän kirjeen ja pyysi häntä lukemaan sen isälleen ja sisarelleen. Hän ei saanut heiltä kirjettä — he eivät osanneet kirjoittaa, mutta Angervon kautta sai hän tietää heidän käyneen hyvin onnettomiksi. Karoliina puolestaan lähetti sanan, että hän tästäpuoleen ottaa lainastaan viisi prosenttia korkoa ja toivoo pois rahansa niin pian kuin suinkin.

Tätä lainaa maksaakseen Mataristo nyt on tehnyt työtä eikä luvuista ole voinut tulla niin paljon kuin olisi pitänyt. Hän ei pitkiin aikoihin ole käynyt kotona, vaikka sisar Angervon kautta on pyytänyt tulemaan. Hän menee vasta sitten, kun laina on maksettu.

Hänen halunsa vetää maatyöhön, mutta perustaakseen vaikka miten pienen itsenäisen maanviljelyksen, täytyy olla hiukan pääomaa. Hän koettaa nyt valmistua opettajaksi, ehkäpä sitten joskus voisi ostaa pienen talon koulukaupungin läheisyydessä, sieltä seurata töitä ja viettää loma-ajat siellä.

Tekemällä kysymyksiä silloin tällöin sai Hilja tietää kaiken tämän. Kertomus vei hänet niin mukanaan, että hän kaikin voimin vaivasi päätään löytääkseen ulospääsyä pulmallisesta tilasta. Hänen äidillään oli pieni pääoma, Hilja mietti jo eikö sitä voisi siirtää Mataristelle, että hän pääsisi irti Karoliinasta. He kulivat molemmat mietteissään. Vaitiolo ei kuitenkaan ollut kiusallinen, vaan sopusointuisa.

— Onpa nyt kaunis ilta, sanoi Mataristo vihdoin.

— Sellainen tähtitaivas! Ja kuinka paljon kärsitäänkään tähtien alla.

— Ja rikotaan.

— Siksi ehkä kärsitään, että rikotaan.

He olivat pysähtyneet ja katselivat vaieten ylös.

— Ettekö te todella koskaan ole tuntenut Jumalan läsnäoloa? sanoi Hilja.

— Jos minä edes tietäisin, mitä sillä tarkoitetaan.

Kai se on sitä, mitä Karoliinat ja muut muijat tuntevat kun itkevät kuunnellessaan tuomiosunnuntain saarnaa! En minä sitä ole tuntenut.

— Mutta nyt...?

Hiljan katse liiti yli tähtikentän.

— Tämä on ihan toista. Tämä on luontoa. Tämän Jumalan läsnäoloa kyllä olen tuntenut.

— Mutta eikö se ole samaa?

— Ei. Tämä laatii lakinsa niinkuin tähtien radat. Mutta persoonallinen Jumala kuulee rukoukset ja muuttaa mielensä niiden mukaan. Ja tekee poikkeuksia ja ihmeitä. Voitteko te todella «ajatella Jumalaa, joka erikseen seuraa jok'ikistä ihmistä miljoonien joukossa? Yksi rukoilee sadetta pellollensa, toinen poutaa rakennuksellensa, kolmas terveyttä, neljäs rikkautta...?

— Meidän pitää vain rukoilla siinä mielessä, että Jumala kuulee rukouksemme, jos se on meille hyödyllistä.

— Mutta vertauksen mukaan pitäisi itsepintaisen rukouksen kääntää Jumalan tahdon! Ei, kyllä koneisto on pantu käymään aikojen alusta. Meidän tekomme tuovat seuraukset kukin laatunsa mukaan. Eikä korkeuksissa mikään liikahda, vaikka me itkisimme silmämme puhki.

Hilja tunsi kuinka huonosti hän saattoi puolustaa kantaansa. Hän oli joutunut peloittavan kauas uskonnollisista kysymyksistä. Muutama vuosi sitten hän varmaan, vaikka oli nuorempi, olisi voinut antaa vastauksen näihin epäilyksiin. Jotakin hän kai nytkin olisi voinut sanoa, mutta se olisi tuntunut valheelta, kun hänen persoonallinen suhteensa Jumalaan niin kauan oli ollut sammuksissa. Vihdoin hän kuitenkin virkkoi:

— Minulla on tarve puhua Jumalan kanssa — enhän minä aina pyydä häneltä jotakin. Minä etsin vain yhteyttä häneen. Ja minä uskon ne, joita rakastan, hänen suojaansa. Ehkä se on lapsellista, mutta se tuottaa minulle onnea. Kuinka te teette, kun te eroatte omastanne, ettekö te ...? Tai teidän ei ole tarvinnut lähteä heistä niin kauas.

Syntyi pieni, jännittynyt vaitiolo. Sitten Mataristo sanoi:

— Taidan olla kauempana heistä kuin te niistä, joita tarkoitatte.

Hilja huomasi jo taas kajonneensa arkaan kohtaan, mutta suhde oli nyt niin likeinen, ettei hänen mieleensäkään johtunut peräytyä.

Hän kysyi eteenpäin.

— Sillä lailla vain, vastasi Mataristo, — ettemme ymmärrä toisiamme, vaikka istumme samassa pöydässä ja kylvemme samassa saunassa.

— Ette ymmärrä?

— Emme. Toinen epäilee alituisesti, että toinen on tahtonut loukata, että toinen halveksii. Päiväkaudet kuljetaan väärinymmärryksessä ja kärsitään. Sitten viimein purkautuu patoutuma, sovitaan, pyydetään anteeksi ja vakuutetaan, ettei ole mitään tarkoitettu. Mutta huomenna uudistuu kaikki taas. Siis luottamusta ei ole.

— Mutta ettekö te rakasta toisianne?

— Kyllä ... niinkuin talonpojat rakastavat. Ei se ole sellaista kuin herrasväen rakkaus.

— Eikö teillä sitten ole tarvetta päästä heitä likelle?

— Ei enää. Minä tahtoisin irti heistä kaikin voimin, jos minulla vain olisi oikeus irtaantua. Alituiset väärinkäsitykset ovat särkeneet välit, niitä ei enää voi saada eheiksi. Syy ei ole yksin minun. He ovat tehneet minusta herran ja samalla rakentaneet epäsoinnun minun ja itsensä välille. Kärsitään molemmin puolin, mutta sille ei mahda mitään.

— Ei, ei, ei, kyllä täytyy löytyä ratkaisu! pääsi Hiljalta ja hän vaivaamalla vaivasi aivojaan tunkeakseen pimeyden läpi.

Mataristo jatkoi:

— Kun minä ensimmäisen kerran tulin koulusta joululomalle, kohtelivat pojat, joiden kanssa oli leikitty yhdessä, minua jo toisella tavalla kuin ennen: jonkinlaisella arastelevalla epäluulolla. Ja aina kun minä tulen kotiin, tarkastavat kotiväet minua syrjästä pitkän aikaa, ja kun vähän taas on totuttu toisiimme, näen jo, että sisareni salaa itkee ja isä rupeaa tutkimaan sieluni tilaa. Minä koetan olla iloinen niinkuin en siitä välittäisi, mutta vihdoinkin saan isältä kuulla loukanneeni sisar-

tani: en ole vastannut hänelle, kun hän sanoi minulle huomenta, en ole syönyt sitä tai sitä ruokaa, jota hän vartavasten minulle valmisti. Hän itkee näitä päiväkaudet enkä minä tiedä tehneeni mitään. Pian isäni kautta rantain tiedusteleen olenko käynyt ehtoollisella ja enkö tulisi ensi pyhänä. Kun minä sanon, etten voi itkee sisareni taas ja isä on puhumattomana ja huoneessa on niin painostavaa, ettei jaksakaan olla mitenkään. »Kuinka sinä luulet, että me olisimme voineet kestää, jollei Jumala olisi ollut turvanamme?» sanoo sisareni, kun yksin jäämme tupaan. »Kun meillä on ollut sellainen risti. Ja miten sinä luulet kestäväsi, kun risti lasketaan sinun päällesi?» »Mutta onko se minun syyni, etten minä voi Jumalaan uskoa sillä tavalla kuin te?» huudan minä epätoivoissani ja lähdän ulos ja — olen ... tekemäisilläni epätoivon tekoja.

Viime sanat hän lausui hiljaa, eristäen ne edellisestä, kiihkeydessä lausutusta yhteydestä. Kuului selvästi, että hän pani ne jonkin sijaan, jota ei tahtonut lausua. Hiljalta pääsi pieni äännähdys ja hänen kätensä painui rintaa vastaan. Mutta hän ei löytänyt mitään sanottavaa ja he astelivat taas ääneti.

Heidän keskustelunsa oli kehittynyt yksinäisinä lauseina, miltei huudahduksina. Hiljaisuus kannatti niitä täyteläisenä ja yhdistävänä. Heidän mielensä olivat yhteisöinnossa. Viileä kirkkaus oli heidän ympärillään. Heidän oli turvallinen astua rinnan. Ja vaikka kysymyksissä, joita he pohtivat, alituiseen tuli eteen umpisola, oli kuitenkin hyvä olla siitä, että oli saanut lausua tai kuulla senkin ajatuksen.

Hilja tuli ajatelleeksi, miten rakasta hänelle taas oli puhua vakavista asioista. Kuinka hän olikin joutunut niistä niin kauas! He eivät Armaan kanssa koskaan olleet niihin kajoanneet. Miksi? Kauneus oli Armaan uskonto, kauneus ja taide. Hilja koetti ajatella, että se pohjalta onkin samaa kuin tämä, mutta tämä muoto oli niin paljon likempänä sitä mihin hän lapsuudestaan oli kasvanut kiinni, että hän ehdottomasti tunsikin tämän enemmän omakseen. Taiteen maailmaan hän pääsi vain kun Armas talutti häntä kädestä — täällä hän kuitenkin

saattoi liikkua omin neuvoin, vaikka haparoidenkin, ja näki valoa siellä täällä.

Mataristo oli ensi kerran eläessään avautunut. Hän ei itsekään tuntenut itseään — hänessä oli puhuessa pulpunnut esiin kuin lähteensilmiiä, kun ennen kaikki oli kulkenut maanalaisina virtoina. Hän maistoi ensi kerran ajatustenvaihdon onnea.

— Kun minun sulhaseni tulee, virkkoi Hilja äkkiä, — niin teidän pitää tulla tutuiksi ja me kävelemme näin ja puhumme näistä asioista. Eikö totta?

— Kyllä, sanoi Mataristo vähän venytellen, — jos hän vain tahtoo. Sanovat hänen olevan niin hienon.

— Hän onkin hieno, innostui Hilja, — mutta juuri siksi hän tulee teistä pitämään.. .

Mataristo punastui pimeässä eikä saanut mitään sanoiksi. Toiselta puolen teki hänelle hyvää kuulla sellaisia sanoja, sillä hän oli aina tuskallisesti tuntenut kömpelyytensä, köyhyytensä ja sivistymättömyytensä. Toiselta puolen heräsi hänessä epäily: tarkoittaako tuo neiti mitä sanoo? Voiko hän ajatella sillä lailla?

He olivat tulleet mäelle, jolla ei ollut mitään huvioloja. Molemmiin puolin tietä yleni nuorta metsää, joukossa korkeat, solakat siemenpuut, joiden vaaleat kyljet kuulsivat tähtien valossa. Metsäisestä laaksosta noustessa vaikutti paikka aukealta, taivaanlakikin tuntui siinä avartuneen. Ilma tuli tuulena vastaan ja lemusi puhtaalta kuin sydänmaalla. Metsäkin kohisi syvään, niinkuin sitä olisi ollut kokonainen korpi. Taivas oli kauttaaltaan sininen ja tähtiä täynnä. Ensin tuikkivat silmään suuremmat, sitten pienemmät ja vihdoinkin vilkkuili näkyviin niin pieniä, että ne välillä sammuiivat. Taivaanlaki oli kuin sininen vaate, joka on pingoitettu valomeren eteen — mutta siihen oli pistetty läpiä ja toinen on tullut suuremmaksi ja toinen pienemmäksi, sen mukaan kuinka paksut neulat ovat olleet.

He seisoivat silmäillen ylös.

— Eikö meri ole täällä? sanoi Hilja ja kääntyi sinne päin missä taivas tuntui alenevan syvyyttä kohti. — On! Täällä. Sehän se kohiseekin. Kuinka ihanaa! Tulkaa, tulkaa!

Ja vastausta odottamatta astui hän tiepuoleen ja riensi

pensaikon syvyyttä kohti. Maa oli kuurassa. Mättäät ja pensaat loppuivat, hän tuli kalliolle, jonka revelmissä kahisi keltainen kuloheinä. Alla avautui meri. Pienet laineet lipuivat rantaan, tähdet kuvastuivat niihin, liikkuen ja läikkyen kuin vähäiset helmet, joita leikillä keikutellaan kädessä. Hilja huusi vielä pari kertaa toverilleen, mutta sitten hän kokonaan unohtui katsomaan veden sineä, joka etäämpänä vaihtui lyijynharmaudeksi. Sen yli kulki siellä täällä leveitä, valoisia soimuja. Ties mistä ne tulivat, mutta niissä oli väräjävä keveys kuin himmeässä kuutamossa. Ei tuullut, mutta silti oli veden ja metsän kohina suuri ja täynnä nousua ja laskua. Ilma tuoksui kuivalta ja kaukaiselta. Se tuli senkin etäisyyden takaa, missä taivas ja meri upposivat toisiinsa.

Akkiä Hilja tunsu tuulen tunkevan ihoa myöten, häntä puistatutti ja hän kääntyi tielle päin. Yksinäiset männyt nousivat kuin hoikat pilarit huimaavaa sineä kohti. Hän huomasi olevansa yksin ja muisti kävely toverinsa.

— Herra Mataristo, missä te olette?

Ei ääntä. Ei vastausta.

Hilja hämmästyí.

— Herra Mataristo? Minne te olette mennyt? Ettekö kuule minua ...

Silloin hän näki hänen seisovan puuta vastaan, jolla ei ollut oksia kuin latvassa, ja hänen kasvonsa olivat oudon valkoiset.

— Ah, siinähan te olette! Minä jo ajattelin, minne te menitte. On niin kaunista, että tekisi mieli olla täällä koko yön. Mutta tulee kylmä. Täytyy olla järkevä. Joko lähdemme .. . Mutta mikä teidän on? Oletteko kipeä?

Nuori mies vapisi niin, että hampaat löivät vastatusten. Hänen käsivartensa riippuivat jännittyneinä sivuilla, ikäänkuin hän niihin olisi suunnannut koko voimansa ja niiden kestämisestä olisi riippunut ole-massaolo.

Hilja likeni vähän peloissaan, katsoi häntä silmiin ja peräytyí. Hänen kasvonsa olivat kuoleman valkoiset ja silmissä paloi jäytävä kammo. Hiljan mieleen johtui neiti pitsikauluksessa — tässä käy varmaan samalla

tavalla! Ja hän tuli neuvottomaksi ja ajatteli, että on parasta lähteä nopeasti hakemaan apua. Mutta sitten hän päättäväisesti meni hänen eteensä ja rupesi rukoukseen kuin henkensä edestä.

— Mikä teidän on? Teidän täytyy sanoa! Mitä te ajattelette? Olettehan kipeä. Se on se entinen kipu, ei se ole muuta. Tuntuuko samalla tavalla? Lähdemme pois ja kutsumme lääkärin. Nojatkaa minuun, minä autan teitä. Ei, kuulkaa, nyt ei teillä ole oikeutta olla minulle noin tyly. Miksi te työnnätte pois käteni ikäänkuin minussa olisi tarttuva tauti. Teettekö te nyt oikein?

Hyvän ajan perästä sai Mataristo kalisevin hampain suustaan:

— Kyllä minä pääsen.

— Sitä parempi! ilostui Hilja siitä, että oli onnistunut houkuttelemaan hänet edes puhumaan. — Mikä teille taas tuli! Minusta aivan tuntuu siltä kuin te hautoisitte jotakin epäluuloa minua vastaan. Onko se niin? Sitten minulla on oikeus vaatia, että te sanotte sen. Ja teidän itsenne tulee parempi olla. Sanokaa edes, olenko oikeassa.

— En minä voi sanoa mitään.

Matariston ääni soi outona. Hiljan jalkoja paleli ja hän tömisteli niitä maahan.

— Ettekö te nyt ymmärrä kuinka kiusallista tämä on minulle. Luotatteko te minuun niin vähän, ettette voi puhua.

— Te ette kestäisi sitä, sanoi Mataristo äänellä, joka kumisi kuin kuilu, kun siihen heitetään kivi.

Hilja vetäytyi askeleen taaksepäin, huojuutti hetken päätään kuin läpipääsemättömän ongelman edessä ja löi vihdoinkin äkkiarvaamatta kaikki leikiksi:

— Vai haudotte te niin kauheita asioita, etten minä kestäisi niitä kuulla. Hautokaa sitten yksinänne, kunhan vain tulette pois.

Leikki ei tehnyt sitä vaikutusta, jota Hilja vaistomaisesti oli odottanut. Nuori ylioppilas pysyi hetken liikkumattomana, sitten nousivat hänen kätensä koukistuneina, niinkuin hän olisi nostellut painoja. Nyrkit avautuivat ja likenivät haraten kaulaa. Samassa pääsi häneltä parahdus ja hän suistui maahan.

Hilja putosi polvilleen hänen viereensä ja tarttui hänen olkapäihinsä. Mutta samassa täytyi hänen loitota, sillä hän tunsu kosketuksensa vaikuttavan kuin polttoraudan. Neuvottomuus kiihtyi hänessä jo hädäksi, hän ei käsittänyt minne joutuisi. Hän käytti ainoaa keinoa, mikä hänellä oli jäljellä: hän puhui hellästi ja rauhoittavasti kuin sairaalle lapselle. Matariston kädet kasasivat suonenvedontapaisiin otteisiinsa kuloheinää. Vihdoin hän puhkesi puhumaan kuin koskesta päästäen:

— En minä voi puhua. Minun täytyy kantaa se yksin. Ette te ymmärtäisi kuitenkaan. Meikäläisen elämä on niin kauheaa alusta loppuun asti.

Hän nousi istumaan ja tuijotti käsiinsä, jotka olivat märät ja tahmeat.

Nyt se tapahtuu, nyt se tapahtuu! ajatteli Hilja nähdessään hänen liikuttelevan käsiään. Hän oli kuullut, että mielipuolet joskus tekevät sillä tavalla. Hädissään puhkesi hän houkuttelemaan:

— Mennään pois, hyvä, rakas herra Mataristo. Minun on niin kylmä. Tulen varmasti kipeäksi. ..

Mataristo nousi heti. Ei hän oikonut vaatteitaan eikä hän huomannut, että pani hatun takaraivolle kuin juopunut. Ei hän myöskään pyyhkinut kyyneliä, vaikka posket kiilsivät märkinä. Hilja nosti maasta hänen toisen kintaansa. Hän ei kiittänyt, kun hän ojensi sen hänelle. Hänen käyntinsä oli raskas ja huojuvainen, kuten humalaisella. Hiljan sydän sykki kiivaasti. Kunhan he vain onnellisesti pääsisivät kotiin!

— Mitä te tiedätte maailmasta, sanoi Mataristo äkki-arvaamatta ja heristi nyrkkiä edesssänsä. — Teillä on äiti ja koti ja sulhanen. Toista on meikäläisen.

Hänen sanansa jättivät jäätävän äänettömyyden. Hilja iski katseensa läpi pimeyden hänen kasvoihinsa ja käsitti, ettei tässä ole kysymys hulluudesta, vaan jostakin painavasta surusta. Voimakas myötätunnon jakamisen tarve valtasi hänet, hän vain ei löytänyt sanoja ja he astelivat hyvän aikaa ääneti.

— Sanokaa minulle nyt ne kauheat asiat, alkoi Hilja vihdoin. — Minä olen valmis kuulemaan murhista, varkauksista, kavalluksista ...

— Ettekö pahemmista! keskeytti Mataristo.

Hilja tuijotti häneen.

Mitä pahempaa voi olla? No niin, jos on, niin antakaa kuulua. Olen valmis kaikkeen.

Mataristo katsoi häneen tutkivasti ja näytti olevan kahden vaiheilla.

— Ette siihen, sen tiedän varmaan, sanoi hän vihdoin ja sulkeutui samassa.

Hilja kuuli äänestä, että hän jo katui äskeistä avo-mielisyyttään.

Hiljaa rupesi suututtamaan. Hänen suuhunsa tuli ylpeitä, katkeria sanoja ja hänen täytyi alituisen muis-tuttaa itselleen, että tuo ihminen sentään lopultakin on sairas. Mutta oliko tuo nyt lupa sairaankaan murjottaa tuolla tavalla! Häntä ei enää haluttanut astua rinnan Matariston kanssa, vaan hän siirtyi toiselle puolelle tietä ja koetti unohtaa hänet. Hän koetti päästä yksi-näisyyden mielialaan ja nähdä vain metsän ja tähtitai-vaan, mutta ne eivät enää tulleet likelle, vaikka hän upotti silmänsä niihin. Hän kävi kiinni arpajaisilta-maan, jossa hän pian tanssii ja on kaunis, mutta kielelle tuli harmistuneita sanoja, jotka tarkoittivat Mataristoa. Hänen olisi tehnyt mieli sanoa hänelle: menkää te vain edellä, tai jääkää tänne. Kyllä minä tulen toimeen yksi-näni! Mutta hän pelkäsi ehkä sentään juopuneita... Jos onkin kipeä, niin ei toki saa kohdella toista tuolla tavalla! Hän päätti kostaa hänelle sillä, ettei puhu sanaakaan. Jollei Mataristo puhu, niin vallitkoon äänet-tömyys. Äänettömyys vallitsikin, käyden hetki hetkeltä tuskallisemmaksi.

Hiljaa väsytti, askel painoi, hattu liimaantui kiinni otsaan, joka oli hiessä. Koko ruumis oli hiessä, märät helmat lokahtelivat kävellessä ja takertuivat jalkoihin. Ne painoivat, kaikki painoi.

Hänen oli paha olla, häneen iski avuttomuuden ja hädän tunne, hän ei kestä tätä, hän purskahtaa itkuun.

Elämä on sentään surkeaa! Äsken hän käveli ihmisen rinnalla, joka ymmärsi hänet ja luotti häneen. Nyt on sama ihminen mykkä ja kulkee vieraana hänen vieres-sään. Kuinka saattaakaan ihminen, joka äsken oli niin likellä, olla niin kaukana?

Hän koetti kiirehtiä eteenpäin, vaikka tuntui siltä,

että hän kompastuu helmoihinsa. He kulkivat oikullisesti, vuoroin ajaen toisiaan takaa, vuoroin jättäytyen jäljelle. He olivat joutuneet kahdenpuolen kuilua eivätkä voineet ojentaa toisilleen kättä sen yli. Heitä painoi äänettömyys kuin kahle, mutta he eivät löytäneet vapauttavaa sanaa. He tulivat rientomarssissa huviloiden ohi, jotka nukkuivat talviuntaan, he olivat hiestyneitä ja uupuneita ja kyyneleet pyrkivät rintaan. Tuntui helpotukselta, kun lyhdyt tiepuolella rupesivat tihentymään ja kaupungin tulet vilkkumaan. Jokainen vastaantulija oli tervetullut, sillä hän johti heidän ajatuksiaan pois heistä itsestään. Vihdoin he jo saattoivat puhua.

— Kas kun tuli kuuma, sanoi Mataristo, ikäänkuin ei mitään olisi tapahtunut.

— Niin tuli, vastasi Hilja ja puri kokoon huulensa, jottei itkisi.

Jonkin toisenkin vähäpätöisen lauseen he vaihtoivat.

Maa oli jo ihan roudassa. Töölönlahden rannat vetäytyivät riitteeseen, junan vihellys vihloi ilmaa, penkereelle, joka jakoi lahden kahtia, oli korkeiden pylväittänsä neniin syttynyt sähkölamput. Alhaalla tuikkivat punaiset, vihreät ja keltaiset valot. Maa alkoi hiljalleen jyrytä ja täristä. Juna tuli. Se ei vaikuttanut kuten ennen iloisesti — se uhkasi kuin onnettomuus. Hiljalle tuli se tunne, että pitää paeta. Mutta hän oli liian voimaton. Menköön hänen päällitseen — ei kukaan kumminkaan välttä kohtaloaan. Ja jyrinä likeni likenemistään. Vingahdus vihlaisi ilmaa, savu peitti hänet paksuun pilveen ja hänestä tuntui siltä, että hänen sydämensä seisahtui. Mutta se alkoi taas lyödä, jyrinä hiljeni ja hän seiso i yksin tiellä pimeässä. Miksei onnettomuus tullut, miksi hän jäi tähän?

Hetkisen perästä seiso i Mataristo hänen rinnallaan ja Hilja muisti kaikki mitä heidän välillään oli ollut. Näytti siltä kuin hän olisi aikonut puhua, mutta Hiljan ei enää tehnyt mieli kuulla.

— Mitähän kello saattaa olla? kysyi hän väsyneesti. Mataristo otti kellonsa ja katsoi sitä lyhdyn alla.

— Kymmentä vailla kymmenen.

Niin paljon — hyvänen aika! Eikö se ollut viisi, kun me läksimme? Olemmeko me olleet niin kauan?

Minun kelloni käy ehkä vähän edellä.

— Minulla ei ole avainta. Pääsemmeköhän me sisään?

— Minulla on.

He kävivät niin paljon kuin pääsivät. Hiljan märät helmat läiskivät hermostuttavasti. Laiturin luona, missä vaimot olivat olleet pesemässä, tuli vastaan kaksi ajuria, kummankin rattailla herra ja nainen. Hevoset menivät täyttä ravia ja nauru kuului rämisten. Kulmassa raitiovaunujen kiskojen välissä asteli poliisi verkalleen, paperossia poltellen. Elokuvateatterin luona oli niin paljon kansaa, että täytyi pujotteleida ohitse.

Kotioivessa, kun Mataristo oli avannut päästääkseen hänet sisään ja yritti sanoa hyvää yötä, lähteäkseen talolle syömään, tuli häneen taas jonkinlainen toveruuden ja säälinsekainen tunne ja hän pyysi Mataristoa tyytymään voileipiin kotona, että pääsisi ajoissa nukkumaan.

Mataristo kiitti ja tuli.

Maali oli kaikesta päättäen ollut levoton Hiljan pitkästä viipymisestä. Hänen kasvoillaan oli huolestunut jännitys, kun hän tuli eteiseen, mutta se muuttui ihmetykseksi, kun hän näki Matariston Hiljan seurassa. Nähtävästi he olivat sopineet, että lähtevät yhdessä — vai niin, vai! Kun Maali vielä näki Hiljan märät hameenhelmat, synkeni hänen muotonsa ja hän hävisi sanaa lausumatta. Hilja ymmärsi, ettei Maalilta nyt ole hyvä pyytää mitään, hän otti kaapista pienen ruokaliinan ja vaihtoi sen omalle lautaselleen, ainoalle joka oli katettu pöytään, ja pyysi Mataristoa istumaan.

Rientäessään keittiön käytävän läpi, mietti hän miettimistään millä sanoilla lähestyisi Maalia.

— Voi, voi, Maali kulta, tällainen onnettomuus on tullut! sanoi hän ja näytti liepeitään.

Maali ei kääntynyt eikä liioin puhunut.

— Mitä me nyt teemme niille ... ?

Maali kaasi vettä teekannuun ja päästi kahvikupin kilahtaen hellalle.

— Maali kulta, eihän Maali suutu!

Maali meni kolisevin askelin vesijohdolle ja päästi

veden tulemaan ryöppynä. Hilja riisui kengät ja otti käytävän naulasta vanhan hameen.

— Onko täällä käynyt joku?

— Eihän tässä ole muuta ehtinyt kuin juosta avaa-massa, vastasi Maali äreästi.

— Keitä kummia täällä sitten on käynyt? sanoi Hilja iloissaan siitä, että tulivuori purkautui.

— Ensin kaksi herraa. Keitä lienevät olleet. Lupa-sivat tulla huomenna kello kaksitoista. Sitten Elsa neiti joka käski sanoa, että tanssiharjoitus on tänään eikä huomenna. Sieltä on sitten yhtämittaa soitettu ja kysytty, eikö neiti jo ole tullut. Sitten kävi maisterin sisar, se Mariana neiti ...

— No jo nyt jotakin! päivitteli Hilja.

Kyllä ne nyt Vaarnakoskella olivat sadatelleet häntä, mutta mistä hän saattaa tietää, että he muuttavat tanssi-harjoituksensa! Ja mitä kummaa Marianne on tahto-nut? ... Hilja otti teetarjottimen ja riensi ruokasaliin.

Mataristo oli jo syönyt. Kun Hilja tuli, istuutui hän uudelleen. Hän näytti vaivautuneelta eikä katsonut Hiljaa silmiin. Hilja oli niin omissa ajatuksissaan, ettei hän sitä huomannut.

— Minä annan teille heikkoa teetä, ettei se vie untanne, sanoi hän, ajatukset Vaarnakoskissa ja tanssi-harjoituksissa.

— Mahtaako se vaikuttaa, vastasi Mataristo ja katsoi Hiljan ohi.

Hän jätti toiset puolet teetä kuppiinsa, nousi ja kiitti. Kun hän teki kömpelöä, epäluuloista kumarrustaan, välähti Hiljan mieleen illan tapahtumat. Häntä samalla suututti ja pelotti ja hänen oli sääli. Minkätähden hän siellä metsässä oli paiskautunut maahan? Minkätähden hän silloin yöllä itki?

VI

Pienessä hotellissa Quartier Latin'issa on maisteri Armas Brede vuokrannut parihuoneet. Toinen on niin pieni, ettei sinne mahdu paljon muuta kuin leveä parisi-lainen vuode, toisessa on hyvä kirjoituspöytä ja ikku-

noista näkyy suuri katu, jolla liikenne hiljenee vain lyhyeksi hetkeksi aamuyötä. Viidennestä kerroksesta ulottuu näköalaa silmäkantamattomiin asti. Miljoonakaupungin elämä tykkii siellä jännittynein hermoin, vaihtaen ääntä ja valaistusta vuorokauden aikojen mukaan.

Viereisessä huoneessa majailee nuori nainen, joka silloin tällöin soittaa ja laulaa. Ei hän soita hyvin eikä hänen äänensä ole mistään kotoisin. Armas on siksi musikaalinen, että hän kärsisi siitä, jollei tekisi työtä kirjastossa. Mutta Marie Leger on ihana nainen. Pelkästään hänen pukujaan on nautinto katsella, sillä hän ymmärtää värien musiikin. Hän käyttää rohkeita väriyhdistyksiä ja saa ne ihmeellisesti sointumaan. He tapaavat usein hotellin lukuhuoneessa ja heidän katseensa kohtaavat toisensa sanomalehden yli kuin sattumalta. Mutta vaikea on pitää koossa ajatuksia, kun Marien leimuava hiusmätäs kohoaa likeisyydessä. Hän värjää tukkaansa, se on selvää, ja taidolla, kuten hän hoitaa pienintäkin yksityispiirrettä salaperäisen vetävässä persoonassaan. Hän on arvoitus, sillä hänelle ei tule postia eikä hänen luonaan käy ketään. Hänen kotinsa on Parisissa, mutta hän asuu täällä kuin paossa. Pieni kassaneiti alhaalla antaa Armaalle nämä tiedot ja lisäksi sen, että kaunista naistakin huvittaa pohjoismaalainen oudonsointuinen nimi. Hän on kysynyt, mitä kansallisuutta monsieur Brede on.

Armas ja Marie Leger eivät ole vaihtaneet ainoaa sanaa, mutta he tuntevat selvästi yhteenkuuluvaisuutensa. Tämä on alkua yhteen niistä suhteista, jotka voivat käydä kohtalokkaiksi, ja he seisovat molemmat oudon odottavina sen edessä.

Pieni kassatyttö alhaalla ei ole hullumpi hänkään. Armas ostaa häneltä vahatikut, tupakat ja usein näköalakortteja ja postimerkkejä. Siinä saa Meriharjoitusta, sillä veikeä pieni parisitar ääntää äidinkieltään erinomaisesti. Armas on tietten tahtoen painanut Hiljan kuvan syvemmälle mieleensä. Hän ei ole pannut hänen valokuvaansa pöydälleen vaan lompakkoonsa ja hän ajaa ajamalla pois kaipauksen, kun se ensi aikoina valtaa hänet. Hän oli todella niin hurmaantunut Hiljan

kauneuteen, ettei hän muuta tekisi kuin kirjoittaisi hänelle. Sellainen tietenkään ei käy, kun on tullut Pariisiin. Täytyy hyötyä sen suunnattomista rikkauksista, täytyy päästä kiinni sen työiloon, sen taiteeseen, täytyy päästä tuntemaan sen sydämen tykintää, täytyy sekaantua sen vereen. Jollei sitä tee, niin ei ole ollut mitään asiaa Pariisiin.

Hän ei vastaiseksi ole asettunut pensionaattiin siitä syystä, että hän tahtoo olla riippumaton. Ja pensionaateissahan asuu miltei pelkästään ulkomaalaisia. Hänellä on syytä olla tyytyväinen nykyiseen elämänjärjestykseensä.

Hän juo aamukahvinsa pienessä »laiteriessa» vastapäätä hotelliaan ja katselee siellä läpi lehdet. Vanhahko, ikävä emäntä tervehtii häntä joka aamu idioottisella hymyllä ja alituisesti samoilla lauseilla: »il fait beau temps aujourd'hui.» Tai: »aujourd'hui il ne fait pas beau temps.» Tai: »il pleut.» Mutta »laiterie» on likellä ja silloin tällöin suikahtaa rouvan pieni tyttönen varkain huoneeseen. Ja se on oikea parisilaislapsi. Miten niin ikävällä äidillä saattaakin olla sellainen lapsi! Siinä elää jo iduillaan kaikki naisen keimailu, se osaa jo käyttää silmiään, huuliaan, käsiään, se ravistaa ruskeita kiharojaan kuin vallaton aro varsa. Se on pieni Madeleine se.

Armas ei ensin ole homaavinaan, vaan päästää hänet likelle ja kutsuu häntä sitten. Lapsi antaa vieraan ojentun käden miltei hipaista vaatteitaan, mutta pysyttelee vieokkaasti tarpeellisen välimatkan päässä ja seuraa vastustellen äitiä, joka vie hänet pois. Joskus, kun muut vieraat ovat menneet, ja Armas yksin viipyy sanomalehtensä ääressä, ei äiti karkota lasta huoneesta. Armas houkuttelee silloin hänet polvelleen ja saa kuulla, että hän jo käy koulua, että heillä on lintu häkissä, että hänen isänsä on poissa eikä koskaan tule, että he joka pyhä käyvät kirkossa äidin kanssa . . .

Päivät viettää Armas kirjastossa. Siellä on lämpöinen, ylhäinen, hiljainen sali, missä ihmisaivojen työ ja ihmisneron palo raskaina elävät ilmassa, hedelmöittäen niiden työtä, jotka vuodesta vuoteen ja vuosisadasta vuosisataan rientävät tänne tekemään työtä. Nahkaisista

kirjansiteistä leviää haju, joka on käynyt kirjastoille ominaiseksi ja joka sekin on omiaan virittämään ihmistä työiloon. Armas käy säännöllisesti kirjastossa, sitä vaatii tyydytyksen mielihyvä ja se oikeuttaa viettämään illat vapaasti. Iltapäivällä tulee hänen ylioppilaansa antamaan puhelutuntiaan, mutta sitten hän on valmis.

Hän heittäytyy kiertelemään katuja, solumaan siihen kohinaan, suhinaan, sorinaan ja helinään, joka sinertävien, jättiläiskokoisten sähkötähtien alla vuotaa ja rien-tää eikä yöksikään lakkaa. Hän katselee ajopelejä, kun niitä toinen toisessa kiinni, satoja ja tuhansia, vierii syyskirjavaan Boulognilaismetsään ja aurinko paistaa hevosten kiiltävään karvaan, heliseviin valjaisiin, pyörien kieriviin kehriin ja ennenkaikkea niihin rikkaisiin, hehkuviin ja loistaviin ihmisiin, jotka vaunuissa lepäävät patjoihin nojaten ... Hän sekaantuu ihmisjoukkoon, joka nousee ylös teatterien kiiltäviä portaita. Naiset näyttävät vaunuista astuessaan hienon, silkkisukkaisen, korkeakorkoisen jalan. He ovat vaaleissa, untuvapäärmeisissä iltaviitoissaan salaperäiset ja houkuttelevaiset. Ylhäällä eteisessä, sähkölamppujen alla, päästävät he maahan pitsiliepeet, joita ovat portaissa varjelleet ja näkyviin tulee valkoisia hartioita, paisuvia povia, ja tuntuu orvokin lemu.

Teatterin tai oopperan jälkeen mennään usein jatka-maan iltaa.

Suomalaiset pojat, jotka asuvat pensionaatissa, ovat joskus mukana. Alussa menevät he salaa tytöiltä, joi-den kanssa muuten tavallisesti vietetään joutoaika, mutta sitten reipas maalarineiti Milja Malin ilmoittaa tyttöjen kyllä tietävän mitä pojat heiltä salaavat. Eivät he ole niin viattomia, että heiltä tarvitsisi mitään salata, he tahtovat päinvastoin hekin oppia tuntemaan Parisin yöelämää: eikö mennäkin oikein suureen tanssipai-kaan? Ja he menevät, paitsi yksi tytöistä, joka on niin kristillissiveellinen, ettei häntä muka huvita... Usko-koon joka tahtoo, ettei hän olisi yhtä utelias kuin muut — mutta hän pelkää mainettaan. Äh! Jolla ei ole roh-keutta kokea elämää, se pysyköön kotona loukossaan kuin myyrä älköönkä lähtekö elämän kuohuvaan kes-suistaan, Pariisiin.

— Mutta emme puhu tästä Suomessa, muistakaa selkuiskaavat pienet opettajattaret, kun sykkivin sydämin likenevät porttia, jonka päällä palaa jättiläiskaari kirjavia sähkölamppuja.

Silloin Milja neiti nauraa ja vakuuttaa, että hänpä oikein julistamalla julistaa kuinka huonoa elämää he Parisissa ovat pitäneet.

Tuo Milja ei muuten ole ensinkään hullumpi. Hän on intresantin näköinen, Cleo de Merode-tyyppi, hiukset kiinnitettyinä pienille palmikko kiehkuroille korvien kohdalle. Hän käyttää väljiä pukuja, hän tietää, että hänen kauniit ruumiinmuotonsa niissä pääsevät oikeuksiinsa. Hän on lukenut ja elänytkin paljon ja hänen kanssaan on erittäin hauska katsella taidetta. Hänellä on myötäsytynyt vaisto — hän ei koskaan iske harhaan. Tyttö paha on ottanut vaikean tehtävän: hän kopioi Mona-Lisaa — hän aikoo toistaa Mona-Lisan hymyn. Hänen ei pitäisi kopioida, sillä hänessä on itsessäänkin luomisvoimaa. Armas hakee hänet usein, kirjastosta tullessaan, syömään ja sitten he tekevät kieroksen Louvren saleissa ennenkuin kumpikin taas ryhtyy työhönsä.

Helsinkiläisen professorin suosituskirje on avannut Armaalle pari ranskalaista professorinkotia. Kerran viikossa niissä tarjotaan kupponen teetä, herrat juttelevat haarallaan hauskoista kirjallis-tieteellisistä asioista ja käyvät silloin tällöin naisten luona, jotka istuvat pienen, hillityn, hienosti kalustetun salongin patjoilla, keltävän lampunvarjostimen alla. Joka kysymys, jonka nämä naiset Armaalle tekevät, alkaa sanoilla: »joko te olette ollut...» tai »joko te olette nähnyt...» tai »mitä te pidätte...?» Eivätkä he laisinkaan odota hänen vastaustaan.

Kirkossa, jonne Armas mielellään menee lepäämään tai kuuntelemaan musiikkia, tulee Hilja usein hänen mieleensä. Hän vaikuttaa kuin nuori koivu pohjolan keväässä ja ehdottomasti aukeaa Armaalle muistojen suoni ja heidän lyhyen kihlusaikansa hetket kumpuavat esiin. Ne ovat vain mielialoja: he istuivat sohvassa ja valo ikkunoista vastapäätä kajasti sinisillä huonekaluilla, marmorikasvoilla nurkassa ja tauluilla pitkin

seiniä ... He olivat kävelemässä, maa oli heleän vihreä kuin Böcklinin tauluissa ja taivas laulavan sininen ... He olivat teatterissa ja näyttämöllä liikuttiin ja huudettiin — heille se oli jotakin kaukaista ja mieletöntä, he tunsivat vain toistensa käsien lämmön ja suontensa tykinnän ...

Äkkiä vie nuori mies kätensä ristiin. Hänet valtaa tarve langeta polvilleen ja puhua.

— Hilja, minä rakastan sinua! Muistathan mitä me päätimme, kun sinut jätin: että kumpikin eläisimme vapaina. Sinä et ole pikkumainen, sinä ymmärrät minut. Minä olen maistanut maailmankaupungin elämää, mutta usko minua: kaikki tuo tapahtuu ulkopuolella miestä. Sillä ei ole mitään tekemistä hänen sydämensä valitun, hänen kotinsa ja muistojensa kanssa. Hilja, minä ikävöin sinua, kukaan ei ole niin puhdas kuin sinä. Minä juon sinua niinkuin janoinen, minä odotan kevättäni, jolloin kokonaan saan sinut omakseni...

Ajatuksissaan vetää hän Hiljan syliinsä, lämpö hänen ruumiistaan tulvii hänen ruumiiseensa. Vaalea pää on hänen rinnallaan, hiukset sivelevät häntä ... Ne ovat hienot kuin silkki, ei missään maailmassa tapaa sellaisia hiuksia, ei Rubensin vaaleilla kaunottarillakaan. Hän kiertää niitä käsiensä ympäri, hän avaa auki palmikon ja upottaa siihen kasvonsa. Hän on hulluna onnesta... Eikö hän vieläkään saa Hiljaa lämpenemään? Silmät ovat syvät ja uskolliset ja hymy on vakava ... Niin, niin, ole sinä vain oma itsesi, sinä olet niin pohjoismaalainen ja puhdas. Minä opetan sinut rakastamaan riemulla ... vielä kerran ... !

Hän herää siihen, että kirkonp arveli ja kullankirjailussa puvussa tulee ja tömistää sauvaansa permantoon. Hän vaatii häneltä tuolirahaa.

Kotiin tultua kirjoittaa Armas Hiljalle pitkän, rakastuneen kirjeen. Mutta senjälkeen painuu Hiljan kuva taas lompakkoon ja ikäänkuin sulkeutuu se osasto hänen sielussaan, jossa Hilja asuu. Hän on taasen Parisin oma.

Hänen työnsäkin sitäpaitsi vaatii sitä. Hän seuraa nyt ihmistä, jonka jäljet johtavat kaduille, kapakkoihin, sairaaloihin, yömajoihin, jopa vankilaankin. Se on heikko, lepertelevä humalainen, se on rukoileva lapsi, se on

katumusta tekevä syntinen. Laihana, risaisena, mustat hiukset pitkinä hartioilla etsii hän kapakan yksinäisen nurkan juodakseen itselleen unohdusta.

Mutta kohtalon väkivaltainen pitely pusertaa tämän ihmisen sydäntuskista ilmoille runouden niin kirkkaan, herkän ja hehkuvan kuin ihmekukat tropiikin taivaan alla.

Armas alkaa muuten pelätä, ettei työ valmistukaan kevääksi. Aiheen muutos merkitsee niin paljon. Onneksi eivät esityöt mene hukkaan.

Pienessä kappalaispappilassa liikkuilee entinen nis Laina Haapanen turvonnein huulin, turvonnein silmäkansin, miltei muodottomaksi muuttuneena. Hänen hiuksensa ovat käyneet pieniksi ja niistä lähtee kokonaisia tukkoja, kun niihin kajoaa. Varmaan hän tulee ihan paljaspäiseksi.

Hänen on alituisesti nälkä, mutta kun hän näkee ruokaa, valtaa hänet inho. Hänen ranteensa ovat jo ihan kuin luurangolla. Häntä vaivaa ainainen pahoinvointi ja hänen unensa on kuin meritautisen horrostilaa. Tämä asiointila ei ole luonnollinen. Häntä ahdistaa painajainen ja kuoleman aavistus seuraa häntä. Oikeastaan hän toivoo kuolemaa, sillä hän on niin väsynyt, mutta samalla hän kuitenkin sitä kammo o. Hän on vielä niin nuori. Ja hän on kuitenkin näin ruma. Hänen täytyy inhota itseään. Eräänä päivänä hän otti pienen käsi-peliinsä ja katsoi — hän pelästyi niin, että pudotti peilin.

Lääkäri arvelee, että tulee kaksoset. Mitään tietysti ei varmuudella voi sanoa. Vanha ruustinna on ihan samaa mieltä ja miettii huolissaan, miten hän ilmoitaisi Lainalle asian. Hän päättää valita valoisimman ja otollisimman hetken ja olla hyvin iloinen.

He istuvat ruokasalissa, lapset leikkivät lattialla, äiti on silittänyt ristiäispuvun ja neuloo kiinni pitsiä, joka on repeytynyt — Toivo tahtoo aina, että lapsi ristittäisiin niin pian. Isoäiti kutoo sukkaa. Aurinko paistaa huoneeseen, jossa kaikki vielä tekee uuden vaikutuk-

sen. Huonekalut ovat ostetut pikkukaupungin parhaimmalta puusepältä ja ovat persoonattomat ja epäaitikkaat.

Lapsilla sattuu tänään olemaan vastustamaton halu äidin helmaan. Hymyillen yrittää äiti jo ottaa pientä tyttöään syliinsä, kun isoäiti rientää väliin. Lapsi keksii sellaisen leikin, että juoksee salin ovelta niin paljon kuin pääsee ja, heittäytyen äidin helmaan, nauraa ja viskaa käsiään ylöspäin:

— Ei, ei, ei, lapsi kulta! tulee mummo taas väliin,
— johan sinä muserrat äidin. Hyppää mummoa vastaan!

Lainasta tuntuu kauhealta, etteivät lapset saa tulla hänen syliinsä niinkuin ennen, ja hän silittää sitä hellemmin niiden päitä. Elli kiertää väkivaltaisesti kätensä äidin kaulaan ja suutelee niin, ettei siitä tahdo tulla loppua. Kirkas ilo loistaa äidin kasvoilla, mutta mummo tulee taasen ja erottaa heidät.

— Mitä sinä sanoisit, puhuu hän nauraen, jos niitä tulisikin kaksi!

Laina on itsekin sitä ajatellut, mutta kun toinen sen lausuu, kasvaa se hänelle jo varmuudeksi ja hän painaa kätensä pitelemään rintaansa.

— Niin, koettaa äiti veitikkamaisena jatkaa, — ajattele kuinka se sentään olisi hauskaa, jos niitä olisi kaksi! Ne menisivät ihan samalla hoidolla ja ajattele: sitten kun ne tulisivat suuremmiksi ja telmisivät... Se on sentään mukavinta kun lapset ovat yhdenikäiset, ne leikkivät niin hyvin yhdessä ja kasvattavatkin toisiaan. Ajattele, jos tulisikin kaksi poikaa! ... Mutta rakas lapsi, mitä sinä nyt...

Laina putoaa tuolille ja vaikeroi vaikeroimistaan:

— Minä en kestä sitä, en, en, en! Minä tiedän, että kuolen. Voi noita raukkoja. Toivo menee varmaan uusiin naimisiin.

— No niin, no niin, lapsi kulta, tämän sinä olet sanonut joka kerta ja hyvin on aina käynyt! tyyntyyttää äiti minkä jaksaa. — Olisin minä tietänyt, ettet sinä tahdo kahta, niin en olisi kajonnut koko asiaan. Minun äitini oli aikoinaan niin iloinen, kun sai kaksoset.

— Sen sinä, mamma, sanot minua lohduttaaksesi.

Mutta siitäpä minä juuri voin päättääkin, että niitä tulee kaksi. Se menee suvuttain sekin.

Joskus kun Laina on lepäämässä ja anoppimuori istuu kahden Toivon kanssa, sanoo anoppimuori:

— Toivo, katsokaa nyt sitten, että tulee vähän pitempi väli... Minä olen hyvin huolissani Lainasta.

Nuori pastori nostaa iloisesti päätään kahvikuppinsa äärestä ja sanoo säälinsekaisen ystävällisesti:

— Kyllä Jumala tietää mitä hän antaa. Voi mamma kulta, mitä te puhuttekaan. Kyllä Jumala tietää!

Toivo on iloinen, luottavainen, kuvankaunis nuori pappi. Seurakuntalaiset pitävät hänestä niin, että rovasti ja muut herrasväet jo laskevat siitä leikkiä. Hänen kotiinsa tulvii tuomisia tulvimalla. Ei heillä suinkaan tarvitse leipoakaan kotona, nauraa tohtorin rouva. Toivo pudottaa saarnansa tulemaan kuin koskesta, ei hänellä ole mitään paperia, ulkoa sieltä vain tulee, ja itse itkien hän itkettää seurakuntaa. Ja messuääni hänellä on niin muhkea, ettei pitäjässä ole ollut sellaista sitten kuin Falander-vainajan aikana. Luku-sijoilla pastori laskettaa hauskoja, kansanomaisia pilapuheita ja naurattaa koko pöytäkuntaa.

Kotonakin hän on iloinen ja hauska. Siitä vain hän suuttuu, jollei ruoka aikoinaan ole pöydässä ja jos jokin on palanut pohjaan. Hän pitää puurosta ja voi olla koko päivän puhumattomana, jollei puuro ole ollut ihan kypsää, tai sopivassa suolassa — pohjaanpalamisesta puhumattakaan. Puuro on tuottanut Lainalle paljon surua, kun on ollut huolimattomia palvelustyttöjä. »Toki nyt katsoisi, että hän sen puuron saisi mieleisensä, vaikkapa kolme kertaa päivässä», sanovat uskovaiset emännät, »kun ei maista väkeviä eikä edes tupakkaa.» On se niinkin, kyllä Laina sen myöntää, mutta kun pienet lapset huutavat, jää puuro liedelle ja siinä se voi palaa pohjaan. Se on sentään mainio keksintö se kattila, jossa ei pala pohjaan, sen he ovat saaneet ihan viime aikoina.

Pitäjällä tiedetään pasturin maku ja pitoja valmistessa otetaan se aina erityisesti huomioon. Kun joku teurastaa vasikan, vie hän siitä parhaimman kintun vähään-pappilaan ja kun vanha kalastaja talvella saa

mateita, tietää hän viedä ne kaupan siihen taloon, missä niihin aikoihin on lukusijat, sillä pastori pitää mateista ja eritoten mateen mädistä.

Hän on hyvä köyhille, kohtelee heitä ihan samalla tavalla kuin rikkaita, eikä kahvipannu pappilassa koskaan ehdi jäähtyä. Pastori vie risaiset, likaiset kerjäläisetkin saliin ja soittaa heille urkuharmonilla kauniita, iloisia laulujaan. Ja hän opettaa aina, että ihmisen jo täällä elämässä pitää olla iloisena ja tyytyväisenä. Vanha rovasti on neljäkymmentä vuotta opettanut, että maailma on surunlaakso ja että pelolla ja vavistuksella pitää ahkeroida autuaaksitulemista. Se panee ihmiset vähän ymmälle, kun tämä nuori nyt käskee olemaan maallisenkin vaelluksen aikana iloisena. Mutta kun hän hymyillen taputtaa olalle ja katsoo koreilla, sinisillä silmillään, niin ei siinä voi muuta kuin uskoa, että hän opettaa oikein.

Rouvaansa ja lapsiaan kohtaan hän on hyvä ja tasainen. Ei hän leiki lasten kanssa eikä hän anna niiden tulla huoneeseensa tekemään epäjärjestystä, sillä hän on järjestyksen ihminen, mutta kun hän on ruokasalissa ja ne tulevat luo, niin hän ottaa heidät polvelleen ja naurattaakin heitä. Kun Laina on terve ja kaunis ja he ovat kutsuissa, menee hän mielellään hänen viereensä sohvaan ja osoittaa omistusoikeuttaan. Hänellä on kaksi intohimoa: iloiset, hengelliset laulut, joita hän laulaa harmonin säestyksellä — pianoa ei heillä ole — ja hevoset. Hän viettää kaikki lomahetkensä tallissa, hän johdattaa itse hevosten ruokintaa ja seisoo vieressä, kun nuorta tammaa harjataan. Hän on keväällä ostanut sen, se on erinomaista rotua ja sen varsasta pitäisi tulla ihmeellinen juoksija. Hän odottaakin odottamalla tuota varsaa, hän aikoo sen itse harjoittaa. Mutta sitten, sitten — miten hän kestääkään kilpa-ajon kiusauksen!

Se on nimittäin hänen suuri kiusauksensa. Hän ei pappina katso voivansa lähteä kilpa-ajoihin, ne ovat hänen tajussaan samassa maineessa kuin kortinlyönti tai juominen, mutta hän seuraa tarkkaan sanomalehtien tiedonantoja kilpa-ajoista ja tuntee nimeltä kaikki Suomen juoksijat ja ulkoa niiden ennätykset. Yhteen aikaan hänellä oikein oli kirja, johon hän merkitsi kaikki kilpa-

ajoja koskevat seikat, omistaakseen tiedot yhdessä koossa. Hän lähtee usein ajelemaan, ilman aikojaan vain, mutta hänellä on siitä aina vähän paha omatunto, sillä kotona vanhempien luona ajelemista sanottiin herasväen joutavaksi ja jumalattomaksi huviksi. Hän on sentähden iloinen, jos tiepuolesta tapaa köyhän ihmisen ja saa komeasti ajaa sen taloon. Lainaa hän myöskin kuljettaa uudessa, kauniissa reessä, johon mahtuu vain kaksi henkeä ja jossa takana leiskuu punakukillinen, tupsulieve rekipeite, Lainan ompelema morsiamena. Muuten pastori Lainan sairaana ollessa joka päivä kävelyttää häntä ulkona. Lukemista ei hän harrasta, sillä saarnaaminen sujuu häneltä mainiosti ilman muuta lähdekirjallisuutta kuin raamattu. Sanomalehdet ja aikakauskirjat hän sensijaan lukee tarkkaan ja voi tilata Lainalle joululahjaksi jonkin kaunokirjallisenkin teoksen, kun arvostelusta sanomalehdissä on tullut vakuutetuksi siitä, että se on kirjoitettu kristillisessä hengessä.

Pappilassa on joka päivä vieraita, ei herrasväkeä, sillä he kohtelevat nuorta pastoria vähän olkainsa takaa, mutta muita pitäjäläisiä. Ei heillä tarvitse olla asiaakaan, emännät vain »pistäytyvät» viemässä rouvalle tuliaisia, kun pastori aina on ollut niin ystävällinen ja pyytänyt käymään pappilassa. Sitten juodaan ruokasalissa kahvia ja puhellaan harvakseltaan pari tuntia. Usein on emännillä mukana pieni poika tai tyttö narsukuvissa uusissa saappaissa tai kengissä. Häntä kehoitetaan leikkimään pappilan lasten kanssa, mutta hänpä ei tahdo ja kun äiti häntä toruu ja tuuppii, rupeaa hän lopulta itkemään. Sitten hän saa jäädä seisomaan äidin helmoihin koko ajaksi.

Äiti saattaa kertoa kuinka tässä pappilassa aina on ollut lapsirikkaita pappeja. Sillä, joka oli tässä ennen näitä, oli yhdeksän lasta ja sitä edellisellä oli viisitoista, kaikki yhdestä rouvasta ja kaikki jäivät eloon ja tulivat suuriksi.

— Oliko heissä kaksosia? kysyy Laina kalpeana.

— Oli, kahdet kaksoset. Ja niistä tuli niin pulskat ja samannäköiset, ettei vieras tahtonut osata erottaa ensinkään.

Pastorska rupeaa voimaan pahoin ja jättää huoneen.

Kun ruustinna hetken perästä menee häntä katsomaan, makaa hän kalpeana sohvalla ja suuret kyyneleet valuvat alas poskia.

— Mamma, minä tiedän että kuolen ... Toivo menee naimisiin. Hän unohtaa minut pian, hän pitää enemmän tammastaan kuin minusta. Mamma muistaa, että ottaa lapset. Minä en tahdo, että se vieras kasvattaa ne. Mamma muistaa!

Parin kortin saavuttua aikaisemmin, sai Hilja Jenny tädiltä seuraavan kirjeen.

Lapsi, rakas Hilja!

Täti on ollut vähän väsynyt matkan jälkeen, sentähden olet saanut odottaa kirjettä. Sitäpaitsi olen tahtonut kirjoittaa Lainalle ja mammalle pitemmältä. Mutta nyt on sinun vuorosi.

Kiitos kortistasi, rakas lapsi, mutta kyllä sinä saat kirjoittaa kirjeitä ja kertoa tarkkaan kaikesta. Kun täti nyt kirjoittaa sinulle pitkän kirjeen, niin sinä saat kirjoittaa kolme. Ja muista kertoa kaikesta.

Kyllä täällä on kaunista, vielä näin myöhään on kuin meillä syyskuussa. Ruusutkin vielä kukkivat, sillä ne kukkivat monta kertaa vuodessa. Vuoret suojelevat tätä laaksoa, me emme tänne näe lumivuoria, mutta niitä on kauempana. Tänne ei pääse kylmiä tuulia, sentähden täällä vielä on niin kaunista. Eikä täällä koskaan ole oikeaa talvea. Lumi sulaa heti. Me asumme kauniissa, pienessä huvilassa ja minun huoneestani on balkongi ja minä voin siellä istua ilman että panen huiviakaan hartioilleni. Se rakas konsulinna kirjoitti Signelle, että me emme olisi liian säästäväisiä ja me oitimmekin oikein kauniit huoneet. Me näemme pitkän kadun, joka on suurin koko kaupungissa, ja terveyslähteen ja kaikki ihmiset, jotka kulkevat sinne juomaan. Signeä vaivaa vähäverisyys, sentähden hän onkin niin pitkä ja hoikka. Minä pidän hänestä hyvin paljon, hän on oikein hyvin kasvatettu. En minä ensinkään kadu, että läksin hänen mukaansa. Minä tein sen niin mielelläni konsulinna-

kin tähden, joka aina on ollut minulle niin ystävällinen ja josta minä niin pidän, kun ei hän voinut lähteä. Ja sitten minä täällä saan kuulla sitä kehuttua berliniläistä saksaa. Mutta ei se ole ensinkään niin kaunista kuin se mitä Rigassa puhutaan. Se on niin epäselvää ja sotkuista ja teeskenneltyä. Minä olen tutustunut erääseen rouvaan, joka on täällä kahden tyttärensä kanssa ja joka on Eäävelistä. Meidän täytyy välistä ihan nauraa, kun tšekäläiset puhuvat. En minä ainakaan aio opettaa sillä tavalla kuin nämä puhuvat. Mutta onhan se hyvä, että senkin on kuullut.

Lääkärit ovat molemmat ystävällisiä ja herttaisia. Ylilääkäri on niin kaunis mies ja niin luottamustaherättävä, että Signekin, joka ei kärsi lääkärejä, sanoi, että hän paranee täällä. Ylilääkäri esitti meidät eilen rouvalleen ja hän oli hyvin herttainen ja käski meitä heille kahvia juomaan ja ehkä me menemme. Hän on paljon vanhemman näköinen kuin hänen miehensä. Ei minua vaivaa mikään, sanoi ylilääkäri, muuta kuin että hermot tarvitsevat vähän vahvistusta. Joka aamu kello kahdeksan me menemme terveyslähteelle, se on niin likellä, ettei sinne ole kuin viisi minuuttia. Se näkyy meidän balkongille ja kaikki ihmiset. Ylilääkäri sanoi, että se oli hyvin hyvä, että me tulimme niin ajoissa Signen tähden, sillä se olisi tullut paljon vaikeammaksi parantaa, jos se olisi ollut kauan. Ja minun pääkipuni tulee hermoista. Minä pelkäsin, etten vanhoissa vaatteissani olisi täällä tarpeeksi hieno, mutta eivät ihmiset täällä käy ensinkään hienompina. Muuan nuori rouva täällä on, joka herättää kaikkien huomiota. Hän olisi kaunis, jollei olisi mätetty niin täyteen, ettei enää tiedä minkä näköinenkään hän on. Ylilääkäri käski hänen paikalla ottaa pois kureliivin. Hän on miehestään eronnut ja hirveän koketti. Minä oikein pelästyin, kun hän yhtenä päivänä seisahtui puhuttelemaan Signeä ja Signe, joka on niin lapsi, vain sääli häntä ja piti hänestä. Ehkä hän on onneton, hän on joskus sen näköinen niinkuin olisi itkenyt. Mutta kyllä minä kuitenkin koetan välttää, ettei hän tutustu meihin. Signellä on sentään ikäisiä, kun on rouva von Rohden tyttäret, se on se rääveliläinen rouva. Vanhempi tytöistä ontuu, se on niin vahinko, ja nuo-

rempi on kyttyräselkäinen. He ovat hyvin hyvästi kasvatettuja. Me syömme samassa pöydässä kuin he. Täällä on kyllä hyvä ruoka, mutta kovin nälkä tulee, kun päivällinen syödään kello *A2 ja kahvi on juotu kello kahdeksan. Vastapäätä meitä istui ensin eräs nuori saksalainen tohtori, joka oli rasittunut, kun kirjoitti väitöskirjaansa. Hän oli sivistyneen ja hienon näköinen ja hyvin kohtelias. Hän toi meille kerran ruusujakin ja me otimme ne vastaan ja istuimme puhelemassa pitkän aikaa penkillä terveyslähteen luona. Mutta sitten hän rupesi olemaan kovin kohtelias Signelle, läksi kävelemäänkin hänen kanssaan, kun Signen pitää kävellä eivätkä ne rääveliläiset tytöt jaksa. Minä pyysin, että tohtori muutettaisiin pois meidän pöydästämme ja hän syö nyt toisessa salissa. Minusta tuntui siltä kuin Signe olisi itkenyt ensimmäisenä iltana, mutta ei hän sitä myöntänyt, kun kysyin. Tätä sinä et saa kertoa kenellekään, et Elsallekaan. Minä kirjoitin siitä jo konsulinalle. Vastuunalaista on hoitaa toisen tytärtä.

Minä olen ostanut sinulle kahvikupit, joissa on terveyslähteen kuva. Sinun pitää sitten aina juoda niistä. Kyllä minun monta kertaa on ikävä teitä kaikkia, mutta olen pannut huoneeseeni teidän kaikkien kuvat. Täkäläiset tuttavani tuntevat teidät jo. Rouva von Rohde puhuu aina vaan Hiljasta ja Armaasta ja ääntää niin hauskaasti teidän nimenne. Kerran minun täytyi viedä kuvanne alas kylpyhuoneisiin, että kylvettäjättäret saisivat nähdä ne. Siellä oli muitakin ja kaikki sanoivat: »reizend! wundervoll!» Se on se kabinettikuva, jossa te olette yhdessä Armaan kanssa. Mutta sinun pitää muistaa mennä Bredelle. Olen kyllä lähettänyt heille kortteja, mutta sinä voit mennä viemään terveisiä. Lydia tädille voit myöskin heti soittaa. Kerro Maalille, että minä kirjoitan muistoon sellaiset ruuat, joita en tunne. Eilen oli erinomaista puddinkia, minä otan tarjoilijatytöjen kautta selvää, kuinka se on tehty. Kerran kävin keittiössä ja hyvin siistiä siellä oli, mutta ei sinne mielellään päästetä vieraita. Täällä saa ostaa Edehveisskukkia, joita tuodaan vuorilta. Toisen kerran, kun ei kirje ole niin paksu, lähetän sinulle. Sano nyt, lapseni, oikein paljon terveisiä Armaalle Jenny tädiltä. Kyllä

sinun pitää oppia vähän keittämään, vaikka Armas sanookin, ettei se ole tarpeellista. Jos sinä menisit keittokouluun, vaikka ei niissä mitään opi. Muista sulkea ovet salin ja eteisen ja ruokasalin ja eteisen välillä. Kierrä ne oikein lukkoon. Tottahan ne saa lukkoon. Pidä nyt huolta siitä, etteivät ihmiset saa mitään puhumista. — Ajattele, kun se saksalainen tohtori tuli hakemaan meitä ajelemaan. Näyttää melkein siltä kuin Signe olisi tietänyt siitä. Hevoset ovat portaiden edessä, oikein vauunut ja kaksi hevosta. Tohtori juoksi hakemaan matkakirjaansa, jonka oli unohtanut. Sillaikaa kirjoitan tämän. Mutta minun täytyy lopettaa eikä kirjeeseenkään menisi enempää. Ole nyt oikein järkevä tyttö ja sano terveisiä kaikille ja muista käydä Bredellä. Voit kertoa Maalille, että kaipaam kotikahvia. Täällä eivät anna kahvin kiehua, se on ihan paksua ja kerma paljasta maitoa. Kirjoita nyt sitten oikein pitkä kirje. Ja muista sulkea ovet. Täti suutelee sinua.

Jenny tätisi.

P. S. Tulimme juuri ajelemasta. Oli kaunista ja hevoset lihavia. Mutta en minä enää lähde ennenkuin konsulinna antaa luvan. Tämä tohtori taitaa olla rikas. Kun me palasimme, istui rouva Rohde penkillä tienvarrella ja katsoi meihin niin omituisesti. Hyvästi nyt vihdoin. Kun ei kirje jo painaisi liian paljon, vaikka olen kirjoittanut niin tiheään.

Maali, eli Amalia Sundqvist, kuten hänen koko nimensä kuuluu, viettää päivänsä sillä alinomaisella kävelemisellä hellan äärestä vesijohdolle ja vesijohdolta ruokasäiliöön ja nurkkakaapille, missä alimmalla hyllyllä, kukillisen karttuunipoimunnan alla padat ja rautapannut säilytetään — mikä on hänen ammatilleen ominainen. Kun on saanut käsistään harjan ja rääsyt, tulee ruuanlaitto ja astioiden pesu. Lamput ovat täytettävät, puut kannettavat, villaiset vaatteet pestävät. Sitten tulee taas ruuanlaitto ja astioiden pesu. Ja pienen lomahetken perästä taas.

Näitä töitä tehdessä hän tavallisesti ei ajattele mitään muuta kuin itse työtä, miten saa sen luistamaan ja mitä huomenna on tehtävä. Mahdollisesti tulee mieleen mitä myyjättäret torilla ovat puhuneet: hänen viereensä sattui viimein tyttö, joka rupesi valikoimaan paisteja ja silloin myyjämuija häntä haukkumaan, että hän on sellainen, ettei hänelle kelpaa mikään, hän ei saa mieleistään koko torilta, menköön hiiteen ja olkoon syömättä! Kyllä niillä torimuijilla on suuta... Toisinaan hän muistaa maidonjakajaa. Sekään ei ole ihka rehellinen. Tässä eilen, kun hän antoi sille ruuantähteitä, meni se kuuntelemaan ovelle, ettei herrasväkeä tulisi. Ikäänkuin hän menisi antamaan salaa! Sitten se on ruvennut tekeytymään niin makeaksi, varmaan se pian tulee lainaamaan rahaa. Ja tietäähän sen, että sitten ne ovat aina lainaamassa ja pyytämässä. Hän vain ei anna sille. Kyllä sitä sitten pääsisi irti rahoistaan.

Joskus muistuu mieleen kotimökki siellä maalla. Savupirtti se oli ja penkillä nukuttiin. Mutta kyyneleet vain tahtovat tulla silmiin, kun sitä ajattelee... Ei ollut talvella kenkiä millä mennä ulos. Kirkkoonkin kun hän pääsi ensi kerran, lainasi äiti kylästä. Äiti oli hyvä ihminen. Hän muistaa hänet ihan ilmi elävänä, kuinka hän kerrankin otti uutisleipiä uunista, taittoi lapsille kuumaa kakkua, ravisti päätään, rupesi itkemään ja sanoi: voi, voi, mimmoista tämän vuoden leipä on! .. He hävisivät sitten siitä pois ja hän, vanhin, joutui lasta hoitamaan. Se oli kauhea se emäntä, kun se ei antanut ruokaa. Koko päivän sai raahustella raskasta lasta ja istua kuumassa peräkammarissa sitä heijaamassa. Ja aamulla ajettiin neljältä ylös lypsämään lehmiä ja vieämään niitä metsään. Kun hän oli niin unissaan, ettei tahtonut herätä, löi emäntä sillä mikä vain sattui olemaan kädessä, miesten eväskontilla tai kerrankin patakoukulla ... Ja ruokapalkalla hän siellä oli eikä saanut vaatteitakaan päälleen, kopposissa läksi uuteen paikkaan marraskuun ensi päivänä, kun jo maa oli roudassa. Niin sitä köyhää pidellään ... Hän itkee sitä ajatellessaan ja alkaa vihdoinkin hyräillä. Ensin se on jotakin laulunpätkää, sitten siitä tulee virsi ja lopulta hän muistelee tuttua kirkkoa, jonne hän aina kiiruhti saarnatuolin alle.

Joskus, jollei päässyt ajoissa lähtemään kotoa, oli joku ehtinyt asettua hänen paikalleen. Kyllä silloin olisi tehnyt mieli ajaa se menemään! Se oli kuin olikin paras paikka koko kirkossa. Siitä näki koko kirkon ja alttarin ja vaikkei pappia näkynyt, niin kuului saarnasta joka sana. Jos kappalainen sattui saarnaamaan, niin hänellä olikin niin huono ääni, ettei sitä joka paikkaan kuullut. . . Unissaan näkee Maali usein kotipitäjän kirkon ja astellee, yllä vastapesty pumpulipuku, päässä valkoinen liina, tietä läpi ruisvainioiden, joista pilkottaa sinisiä ja valkoisia kukkia. Takana jyrisivät rattaat ja tomupilvi tupruaa ilmaan: hevosmiehet tulevat ja ajavat jalkaväen tiepuoleen ...

Mutta viime yönä hän näki hullua unta. Hän oli silloin taas olevinaan kaupungissa. Keittiön seinällä oli kävelevinään kaksi torakkaa — vaikkei heillä toki ole yhtään sellaista — ja hän sai tulitikkulaatikolla murskatuksi toisen. Mutta toinen pudotti itsensä alas eikä hän saanut sitä kiinni ja se hävisi, vaikka hän kuinka koetti sitä hakea. Unikirja ei tiedä mitään torakoista, mutta hänen unissaan kaikki sellaiset ovat tietäneet tautia. Kerrankin hän unissaan näki hiiren ja vaikka hän potkaisi sen kuoliaaksi, niin hän senjakeen sai sen pahan paiseen, joka piti häntä liikkumattomana toista viikkoa, kun se niin rupesi vihoittelemaan. Kun tohtorin Emma näkee hämähäkin, niin se on kuolemaksi, mutta hänen unissaan se on vain harmia. Emmalla onkin lainassa hänen toinen unikirjansa. Se on parempi kuin tämä, mikä hänellä on kotona.

Missä ihmeessä Hilja kävi sinä iltana, kun viipyi niin kauan poissa, että hän jo tuli aivan levottomaksi...? Kyllä hän kaukana kävi, kun hänen helmansa ja kenkensä olivat sellaisessa siivossa. Ja mistä hän Matariston sai seuraansa? Eivät he lähteneet yhdessä kotoa, sen hän tietää, mutta olivatkohan he alunpitäen sopineet, että tapaavat, vai tapasivatkohan he sattumalta?

Pian saa Maali selville, että heillä mahtaa olla jotakin yhteistä, sillä herra pyytää häntä kysymään, saisiko hän puhutella neitiä. Herra makaa jo taas päiväkaudet sängyssä — Maali ei voi uskoa, että hän on kipeä, kun hän on niin terveen näköinen, ja häntä harmittaa suuresti.

Johan nyt hän rupeaisi pyytämään Hiljaa mokomankin vuoteen ääreen — ei, kyllä hän saa sitä odottaa!

Mutta eräänä päivänä, kun hän menee täyttämään lamppua Matariston huoneeseen, tapaa hän Hiljan istumassa vuoteen ääressä ja molemmat karkaavat hänen tullessaan erilleen ja lakkaavat puhumasta. Hän ehtii vain nähdä, että Hilja on tulipunaisena kasvoiltaan ja itkettänyt. Hän pudottaa oven kiinni perässään, jääköön lamppu täyttämättä — olkoot siellä, häpeämättömät! Maali tulee keittiöön ihan hämmästyksissään. Häntä harmittaa tämä sanomattomasti ja hän näyttää sen sekä Hiljalle että Mataristolle . . . Hilja saisi edes tulla hänelle puhumaan asioistaan niinkuin ennenkin. Mutta mitä vielä! Hän asuu vähitellen kokonaan Matariston huoneessa. Kaupungista tultua hän ensinnä koputtaa hänen oveensa, käsitöineen hän istuu siellä, ja kun Maali siistiää, niin hän rientää sinne ikäänkuin vartioimaan. Lääkärinkin hän nykyään vastaanottaa ja mittaa kuumeen. Jos ruustinna ja Jenny neiti tietäisivätkin! Aijai, he tulisivat vähän äkkiä kotiin. Ja entä sulhanen! . . . Hiljan kasvot ovat kyllä viattomat, hän katsoo välistä niin kauniisti, että Maali jo on rupeamaisillaan hänelle puhumaan, mutta sitten hänen sovinnollisessa mielessään äkkiä tapahtuu käänne ja hän päättää, että tulkoon Hilja puhumaan, se on hänen asiansa. Hänen pitäisi tietää, ettei tämä tällainen sovi! Mutta Hilja ei puhu mitään, hän liittoutuu yhteen Matariston kanssa ja he käyttäytyvät ikäänkuin eivät huomaisi Maalin pahaa tuulta ja ikäänkuin ei Maalia olisikaan.

No, kyllä hän nyt on paljon nähnyt eläessään, mutta ei tällaista unissaankaan. Tätä se uni tiesi, nyt hän sen ymmärtää. Jopa piti tulla harmi, ihanhan se vie ihmiseltä ruokahalun ja kaikki!

VII

Eräänä sunnuntai-iltana saattoi Hannes Vaarnakoski Hiljaa kotiin tanssiharjoituksesta.

Oli vielä liikkeellä väkeä, sunnuntaipukuisia työmiehiä ja tehtaantytöjä, jotka kävelivät verkalleen, har-

joittaen pientä liehittelyä, herrasväkeä, jotka olivat olleet vierailulla ja palvelustyttöjä, jotka kiirehtivät kotiin joutohetkiltään. Raitiovaunut huristivat ohitse tyhjänpuoleisina, elokuvateatterin edustalla oli vielä tungosta ja soitto sekaantui katumeluun.

Taivaalla hehkuivat tähdet, henkien kuin janoiset huulet. Lumeton pakkanen nipisteli korvia, telefoni-lankaverkko, joka jännittyi katolta katolle, erottaui ohuessa kuurassa sineä vastaan.

Hiljalla oli vielä korvissa sadepisaroiden tanssin sävel ja ajatuksissaan otti hän yhä askeleet ja teki liikkeit. Tanssi oli tänään mennyt hyvin, kaikki olivat senjohdosta olleet hyvällä tuulella. Hannes Vaarnakoski vain oli itsekseen hymyillyt ja vaiennut. Hiljalle tunnusti hän matkalla, että tanssissa oli paljon toivomisen varaa. He johtuivat puhumaan pukeutumisesta ja missä määrin luonne ilmeni ihmisen tavassa sommitella lähintä ympäristöään: vaatteitaan. Keskustelu oli niitä, joista Hannes Vaarnakoski niin paljon piti ja joita hän sai johtaa mielensä mukaan.

— Mikä vaatekappale teistä selvimmin kuvastaa ihmisen sisäistä olentoa? sanoi hän vähän ennen kuin he tulivat Hiljan kotiovelle. — Arvatkaapa.

Hilja vaihtoi puuhkaa korvalta toiselle ja mietti.

— Miehellä se on kaulus, sanoi hän sitten. — Ei minun tarvitse nähdä muuta kuin kaulus — onko se korkea vaiko matala, puhdas vaiko vähän tahriintunut, vinossa vaiko suorassa, niin minä aavistan mikä mies on.

— Ei. On parempi luonteenmittari ja sekä miehelle että naiselle yhteinen, väitti Vaarnakoski. — Mutta te yhä vielä tanssitte. Niin, niin, siinä olisi ollut teille elämäntehtävä.

Hilja oli todella ajatuksissaan yhä jatkanut äänetöntä hyräilyä ja keinuvia liikkeitään.

— Hattu!

Vaarnakoski pudotti paperossinpätkän maahan, polki sen sammuksiin ja otti kiinni Hiljan, joka oli joutunut pari askelta edelle.

— Tekin kompastuitte siis siihen! Kaikki arvaavat aina hattua. Mutta ajatelkaa nyt: hattuhan on kaikkein

näkyvin kaikesta mitä ihminen kantaa yllään — siihen hän siis panee enimmin huolta...

— Ja siinä hänen mielikuvituksensa ja yksilöllisyytensä siis enimmin ...

— Ei, ei ei, — siinä mikä tulee julkisuuteen me emme uskalla olla oma itsemme. Vasta siinä mikä ei näy, me olemme rehelliset...

Hilja vaikenä, katsahti häneen syrjästä ja kysyi varovaisesti:

— Tarkoitatteko te sitten sellaisia vaatteita, jotka eivät näy ..

— En mitenkään. Tarkoitan kenkiä.

— No mutta! Nehän ovat niin yksitoikkoiset, suutarihan tekee kaikki samanlaisiksi, nehan ostetaan valmiina ...

— Topp, topp tykkänään — niissä vasta vaihtelua onkin! ja Vaarnakoski oikein lämpeni. — On leveitä, jyrkeitä ja luotettavia, on siveellisiä matalakorkoisia, on keikailevia korkeakorkoisia ja suippokärkisiä, on rehellistä, lujaa nahkaa ja on väärennettyä kiiltävää. Soljet puhuvat hyvin paljon naisen luonteesta. Mutta vaikkei näkisi kenkiä edestäpäinkään, voitte takaapäin, vain näkemällä koron, päättää mikä ihminen kulkee edessänsä.

— Sehän on kauheaa! pääsi Hiljalta. — Kuljetteko te kaiken aikaa tarkastelemassa ihmisten korkoja?

— Kuljen.

— Mutta teidän olette niinkuin mikäkin salapoliisi! Ihmiset astuvat levollisina kadulla eivätkä aavista, että heidän takanaan kulkee mies, joka urkkii heidän syvimät salaisuutensa.

— Minä opetan teidätkin. Se on intresanttia. Odotakaa nyt. Jos teidän edessänne astuu siisti, halpa kenkäpari, sellainen persoonaton, jommoisia ostetaan torilta, tiedätte, että edessänne kävelee rehellinen, köyhä, työttekevä ihminen. Petollinen, keikaileva ihminen ei koskaan käy sellaisissa kengissä — hän ostaa aina halpaa tehtaantöytä eikä edes paikkautta kenkiään, vaan käy risoissa, korot kuluneina ja lintallaan. Uskokaa minua: nuo kuluneet korot puhuvat enemmän kuin asianomaiset huulet! Rehellinen luonne pitää aina ensinnä huolta

kengistään, siksi, että niitä vähimmin katsotaan ja että niinsanoakseni on niiden kanssa rehellisesti kahdenkesken. Epärehellinen, alhainen ja saita ihminen ajattelee: kuka niitä näkee! Kun minun eteeni astuu hieno, nuhteettomasti pukeutunut ihminen, niin minä aina ensinnä katson kenkiä. Ja jollei niihin ole pantu yhtä suurta huolta kuin muuhun pukuun, tiedän, että edessäni seisoo teeskentelijä . . .

Aito naiselliseen tapaan teki Hilja paikalla johtopäätöksiä itseensä nähden.

— Kyllä minä sitten mahdan olla aika teeskentelijä ... !

Vaarnakoski sivuutti ritarillisesti hänen huomautuksensa ja jatkoi:

— Täällä hyvässä Helsingissä on esimerkiksi muuan indiviidi, teologian ylioppilas, joka tuo Maaemon toimitukseen uutisia kotiseudultaan — sellaisia, että se tai se opettaja siinä tai siinä iltamassa piti pontevan puheen ja se ja se kuoro lauloi sen ja sen opettajattaren johdolla ansiokkaasti sitä ja sitä. Joku lähettää hänelle tänne näitä kallisarvoisia tietoja, hän antaa niille muodon, ja me koetamme lyhentämällä ottaa niistä mitä voidaan ottaa. Tämä ylioppilas on erinomaisen nuhteettomasti pukeutunut. Mutta kengät! Aina ne ovat vinossa ja väärässä ja kärjet pyrkivät poimuissa ylöspäin. Annan pääni pantiksi, että se on tekopyhä, epäluotettava olio . . .

— Onko se Angervo? keskeytti Hilja ehdottomasti.

— Tunnetteko te hänet!

— Hss! kuiskasi Hilja samassa. — Hän asuu tässä talossa. Hän käy Matariston luona, joka asuu meillä ...

— Voin rauhoittaa teitä: hän ei tällä haavaa ole kotona, hän on käymässä maalla. Toimitukseen tuli eilen uutinen, että hän on pitänyt erittäin valaisevan esitelmän, jota kuunneltiin suurella mielenkiinnolla. Uutisen lähetti tällä kertaa joku kansakoulunopettaja, mutta minä olen varma, että Angervo itse oli sen kirjoittanut.

He olivat jo hetkisen puhelleet Hiljan oven edustalla. Kun he huomasivat, että valoja alettiin sammuttaa portaista, sanoivat he hyvää yötä ja Hilja juoksi ylös.

Talonmiehen vaimo odotti toisessa kerroksessa, seiniin nojaten. Hän vaikutti iloista taustaa vastaan, jolla pienet enkelipojat pommittivat toisiaan ruusuilla, kuin möhkäle. Hiljalle oli, kuten aina, vastenmielistä nähdä häntä ja hänen oli vaikea komentaa huuliltaan kiitos, jonka lausua halusi siitä, ettei vaimo ollut sammuttanut ennen hänen tuloaan. Kuinka hän aina vaikuttikin häneen kuin paha enne! Tällä kertaa hän hymyili nöyrää, alakuloista hymyä. Hilja ehti sen nähdä, vaikka hän juoksu jalan meni ohitse.

Hän oli ollut kauan poissa kotoa ja heitti kiireesti yltään päällysvaatteet, rientääkseen huoneeseensa. Äkkiä astui Mataristo ovesta ja pidätti hänet.

Hän oli niin laihtunut, että Hilja hätkähti. Vaatteet riippuivat hänen ympärillään, kasvoilla paloi sairaan ruusunheleä puna, hiukset olivat kasvaneet, parta oli sängellä, käsi joka lepäsi oven kääkässä, oli valkoinen. Hilja huomasi tämän kaiken yhdessä silmänräpäyksessä. Mutta ennenkuin hän ehti lausua sitä huudahdusta, mikä tunki tulemaan, alkoi Mataristo jo nopeasti, lyhyin hengenvedoin sanella jotakin, jota hän nähtävästi kauan oli valmistanut eikä kuitenkaan ratkaisevalla hetkellä ollut muistamaisillaan.

— Pyydän anteeksi ... minä tahtoisin puhua ... Eikö neiti Haapasella olisi vähän aikaa?

Kaikki kauna, mikä Hiljaan oli jäänyt Mataristoa kohtaan, hävisi tämän sairaan ihmisen edessä.

— Tietysti minulla on aikaa, sanoi hän ystävällisesti, — minä tulen heti. Tai tahdotteko te tulla tänne minun puolelleni... ?

— Kiitoksia, sanoi Mataristo ja veri hohti entistä helakampana hänen kasvoillaan. — Minun on jo niin kauan pitänyt puhua. Olen pyytänyt palvelijaa kysymään, mutta ehkei hän ole sitä tehnyt... tai ehkei neidille ole sopinut.. .

— Ei hän ole sanonut mitään. Hän on käynyt niin kummalliseksi, valitteli Hilja. — En minä ole tietänyt mistään. Ehkä teidän on parempi olla pitkänänne. Minä tulen sitten teidän luoksenne.

Hilja ei mennyt syömäänkään, vaan seurasi paikalla Mataristoa hänen huoneeseensa. Nuori mies kulki pitäen

kiinni huonekaluista, putosi heti vuoteeseen ja lepäsi siinä hetken ääneti, ikäänkuin tointuakseen ponnistuksesta ja kootakseen itsensä uuteen. Hilja seisoi keskellä lattiaa, miettien miten sairaan huononeminen oli saatanut tapahtua tässä seinän takana ilman, että hän tiesi siitä mitään. Lamppu sihisi, raitiovaunun kello kilahti kadulla.

Vihdoin alkoivat sanat putoella heidän välillään hitaasti ja yksitellen, kuten vesi kourusta, joka on jäätymäisillään. Nuorukainen puhui pakottamalla; oli kuin hän olisi pusertanut paisetta, joka on kypsynyt yli aikansa ja jo myrkyttää ruumista. Hiljalta pääsivät kysymykset ja huudahdukset hänen tahtomattaan ja tietämättään.

— Minä pyydän teiltä anteeksi, sanoi Mataristo. — Te ette ehkä tiedäkään mitä minä olen tehnyt. Olen loukannut teitä. Ehkette voi antaa anteeksi. Minä olen niin huono ihminen ...

— Ei, ei, ei...

— Ette te ymmärrä, mitä minä olen teille tehnyt!

— Mitä te olisitte voinut tehdä — en minä mitään tiedä ... Ette te mitään ole tehnyt ...

— Te ette voi sitä kuulla ...

— Voin mainiosti. Sanokaa nyt vain.

— Teidän äänenne on iloinen — ette te aavista...

— No mutta, sanokaa sitten...

— Niin, minun täytyy. Minä sanon sen sitten... vaikka te suuttuisitte kuinka. Ja teidän täytyykin suuttua niin, että ajatte minut talosta pois. Minä sanon sen nyt: minä luulin, että te... silloin kun me olimme kävelemässä, tahdoitte viekoitella minua rantaan... tiestä pois ...

— No niin ...

— Sitä varten, että saisitte ...

— No niin ...

— Kyllä te ymmärrätte minut!

— En totisesti ymmärrä ...

— Te teeskentelette ... te ette ole ymmärtävinänne. Oliko se sittenkin teidän tarkoituksenne ... ?

— Mikä ... mikä?

Mataristo vaikenä ja jäi häneen tuijottamaan. Hilja

näki hänen kiihtyneet kasvonsa lampun valossa, joka kuvun alitse sattui suoraan vuoteeseen. Hilja istui selin valoon eikä hänen kasvojaan voinut täydelleen erottaa. Ne olivat hämmästyneet ja hiukan pelästy ksissään.

— Älkää kiusatko minua! pusersi Mataristo kähisten tulemaan. — Oliko teidän tarkoituksenne tuhota minut?

— Tuhota teidät. .. Millä lailla? Oletteko järjiltänne?

— Teeskentelettekö te noin taitavasti? ... No, joko te nyt ymmärrätte?

Hiljan pää oli painunut alas ja kasvot vetäytyneet tummaan punaan. Hänen mielikuvituksessaan häämötti jokin löyhkäävä pohjattomuus ja hän olisi raivostunut mielettömyyteen asti, jollei Matariston sanojen takaa olisi avautunut pohjaton kärsimys. Vähitellen nosti Hilja päänsä, mutta hän katseli ympärilleen ikäänkuin tunteakseen ympäristöään ja höpisi hiljaa, enemmän itsekseen kuin odottaen, että hänen sanoihinsa uskot-taisiin:

— Minä menin kävelemään. Oli niin kaunista. Aurinko oli tullut. .. Olin niin iloinen. En tietänyt. ..

Hänen avuttomuutensa valossa selveni Mataristolle syytöksen raakuus ja mielettömyys. Hän kävi omissa silmissään törkeäksi rikoksentekijäksi ja tuskan ajamana tarttui hän kiinni päähänsä ja suistui kasvoilleen.

— Miksei tällaisia ihmisiä tapeta kuin metsän petoja! kuuli Hilja tukahdutetusta. — Mikseivät ne itse lopeta itseään? Miksen minä sitä tee. .. !

Hiljan koko olento oli raukean tympeyden vallassa ikäänkuin häntä olisi kohdannut halvaus. Hän pakotti itsensä menemään vuoteen ääreen ja puhumaan tyynesti. Hän puhui ulkopuolelta itseään, puhui asioita, joita ei sillä hetkellä jaksanut tuntea.

— Te olette kipeä — kipeäile annetaan kaikki anteeksi. Ei kukaan saa häntä tuomita, ette tekään. Tyyntykää nyt, kääntykää tänne päin ja kertokaa, kuinka te oikeastaan olette tullut näin kipeäksi.

— Kun minä vain tietäisin, että te annatte minulle anteeksi, tuskitteli sairas, — kun kuulette kaikki. Minä epäilin teitä jo silloin, kun te täällä hoiditte minua.

Hilja muisti hänen lyhyitä, outoja vastauksiaan ja hänessä alkoi jo taasen kiehua.

— Ja silloin kävellessämme minä koko matkan vaanin teitä.

— Se ei ole totta! kiihtyi Hilja. — Me puhelimme vapaasti kuin hyvät tutut. Te petätte itseänne ja kaitvatte esiin ... inhottavuuksia, joita ei ole ollut.

— Jonkin aikaa minä sen kyllä unohdin, mutta...

— Mutta miksi te sitten tulitte, jos luulitte minusta sellaista ... ?

— Minä olin utelias. Tahdoin nähdä miten te menettelette.

Hiljan silmissä musteni.

— Sanoinhan minä, äännähteli Mataristo taas ikäänkuin itsekseen, — sanoinhan minä ...

Hilja oli noussut. Hän likeni ovea ja huojui liikkessaan kuin ihminen, joka kantaa ruttoa ruumiissaan ja joka jonkin askeleen päässä kaatuu kuolleena maahan. Hänen myrkytettyyn päähänsä välähti kuin viimeisenä järjen säteenä entisiltä onnellisilta ajoilta muuan tajunta: se, että tuo tuolla on toinen ruttoisa, vielä onnettomampi kuin hän.

— ... ettette anna anteeksi, jatkoi Mataristo. — Eihän sellaista voi antaa anteeksi.

Kaksi kuolevaa ihmistä — eivätkö he antaisi toisilleen anteeksi! välähti Hiljan pakahtuvassa päässä ja hän sai kiinni tuolin selustasta.

Oli kuin joku olisi nostanut häntä, viileällä kädellä sitaissut otsaa, kutsunut takaisin tajunnan ja käskenyt hänen puhua.

— Täytyy voida, kaikki täytyy voida antaa anteeksi ... Minä vain en ollut ymmärtänyt, että tällaista saatataa tapahtua.

— Jos te tuntisitte minun elämäni, millaisissa oloissa minä olen kasvanut, kiirehti Mataristo sanomaan ennenkuin hän ehti mennä ovesta, — niin te ymmärtäisitte, te ymmärtäisitte.

Sanojen takana tuntui suuri kärsimys. Hilja tajusi sanat sillä oudolla osalla itseään, jonka vastakuluneet hetket olivat kutsuneet esiin kaukaa hänen elämänsä tulevaisuudesta, muutaman kymmenen vuoden takaa. Hän seisoi vanhana ihmisenä, jonka elämä on opettanut kaikki ymmärtämään ja kaikki antamaan anteeksi, ja

katsoi toisen ihmisen menneisyyteen, hänen lapsuutensa ja näki siellä jotakin liikuttavaa ja avutonta, tuskan värinän lapsen suupielissä ennenkuin se rupeaa itkemään. Hänestä kasvoi sillä hetkellä kärsivän äiti. Silmänräpäyksessä, joka jännittyi läpi kokonaisen ihmisiän tuskan, hän kohosi olennoiksi, johon ei millään kärsimyksellä enää ole valtaa. Silmänräpäys oli niitä, jolloin ihminen vihitään johonkin tehtävään, niitä, joita ei hän koskaan unohda, jotka eivät koskaan uudistu, mutta jotka hiljaisella palolla värisevät yli koko elämän.

— Riisuutukaa, sanoi hän. — Minä palaan sitten teitä katsomaan.

Samassa hetkessä, jolloin hän astui nuoruudenkotinsa asuinhuoneisiin, palasi hänen nuoruutensa ja suuttumus leimusi roihuna. Häpeä poltti häntä, viha söi häntä. Tämä on toki jo liikaa, tätä ei hänen ole lupa sietää, hän ei enää kysy miten tuon ihmisen käy — tulkoon hulluksi, mutta hänen on poistuminen täältä. Hän saa ansiotansa myöten, jos tulee mielipuoleksi, Hilja ei tunne vähintäkään sääliä!

Mielialat yöstä, jolloin hän oli häntä hoitanut ja kävelyretkeistä kumpusivat hänen muistoonsa niinkuin pyreet liejusta, johon on poljettu. Hänen täytyi purra hampaat nyrkkeihinsä, ettei parkaisisi. Hän kaivoi kämmenet silmäkuoppiinsa, jottei näkisi. Ulkonainen kipu ei vienyt polttoa sisäisestä. Oli kuin hänen sielunsa olisi ollut lihaa ja verta ja sitä olisi kierretty rautaisin hohtimin. Niin hän taasen vietti yhden niitä hetkiä, joista me emme tiedä ovatko ne kestäneet tunteja vaiko silmänräpäyksiä. Se oli mahdollinen äskeisen hetken likellä siksi, että se oli aivan vastakkainen. Kohtalokkaat ajankänteet ovat joskus niin hedelmälliset.

Keskellä sitä, että Hilja soimasi itseään äskeisestä lempeydestään ja halveksi itseään ymmärtämisestään ja anteeksiannostaan, kuuli hän lakkaamatta sanat: jos te tietäisitte, kummoinen minun elämäni on ollut, niin te ymmärtäisitte ... te ymmärtäisitte ...

Ja kuten viisas, harkitseva järki lopullisesti kumoo ajattelemattomuuden uljaat päätökset, niin Hiljassakin vanhan ihmisen ymmärtämys sammutti nuoren loimun.

Hetken perästä astui hän, kädessä lautasellinen voi-

leipiä, Matariston huoneeseen. Hän oli niin kylmä ja järkevä, ettei hän tuntenut itseään.

— Minä pelkäsin, ettette palaisi, sanoi Mataristo nöyrästi. — Minun onkin niin nälkä.

Hilja katseli kasvoja vuoteessa. Ne olivat syyttömän ihmisen. Hän oli raivonnut syytöntä vastaan, hän tunsu sen selvästi. Mutta kuka sitten oli syyllinen, kuka kylvi kärsimystä maailmaan?

— Eikö Maali ole antanut teille ruokaa? kysyi Hilja tyynesti.

— Ei nyt illalla. Hän on niin suuttuneen näköinen.

Silloin Hilja ajattelemattomasti antoi lupauksen, jota heti katui:

— Minä tuon itse tästäpuoleen teille ruuan, niin tiedän, ettette ole nälässä.

Mataristo nousi istualleen, Hilja asetti lautasen hänen syliinsä peitteelle ja he söivät molemmat. Mielenliikutus oli kuluttanut heitä ja ruumis vaati takaisin osansa. He eivät puhuneet, mutta Matariston katseessa oli taasen nuoren rengin kiitollisuutta ja kunnioitusta kartanon-neitiä kohtaan.

— Onko teidän parempi olla? kysyi Hilja vihdoin.

— On. Minä olen nyt ihan terve. Näin hyvin en ole voinut moniin aikoihin. Mutta minua ei koskaan olekaan hoidettu.

— Kuoliko äitinne varhain? sanoi Hilja ajattelemattomasti ja huomasi samassa silmänräpäyksessä sano-neensa jotakin, jota ei olisi pitänyt sanoa.

— Ei... mutta... taikka kuolihan hän.

— Älkää kertoko, älkää kertoko! riensi Hilja sekoittamaan äskeisiä sanojaan. — Minä olen niin ajattelematon. Mitä se minuun kuuluu. Antakaa te nyt vuorostranne anteeksi minulle. Huomenna minä käyn tohtorin luona ja kysyn miten meidän on menetteleminen.

Hilja kokosi heidän tyhjät maitolasinsa lautaselle ja läksi viemään niitä ruokasaliin. Hän palasi sanomaan hyvää yötä ja päätti heti jättää sairaan nukkumaan, mutta Mataristo otti hänet vastaan pitkällä kertomuksella.

— Miksen minä sitä kertoisikin. Minä voin jo kertoa teille kaikki. Te olette hyvä, jos kuuntelette. Minun

äitini tuli mielipuoleksi. Hän kuristi ensin pienen lapsensa ja sai siitä vankeutta. Hänellä oli vielä silloin viisaitakin hetkiä. Ehkä hän olisi voinut selvitä, jos olisi saanut hyvää hoitoa. Vankilassa tauti vain paheni.

Hilja seiso i kuin naulittuna. Kokonainen kuilu repesi taasen auki hänen eteensä.

— Hänet siirrettiin mielisairaalaan ja siellä hän alkuaikoina raivosi niin, että täytyi pitää pakkopaidassa. Vähitellen hän rauhoittui. Isä kävi jonkin kerran häntä katsomassa, kun ei meiltä ollut kovin pitkä matka. Ei hän tuntenut isää. Kerran tuli kirje, että hän kaipasi omaisia katsomaan. Lääkäri arveli taudissa tapahtuvan käänteän. Minä olin juuri palannut koulusta lomalle ja isä otti minut mukaansa. Se oli niin kesäinen päivä, minä muistan sen aina. Laitokseen vei kaunis tie, koi-vuja kahden puolen. Me odotimme kauan puhtaassa, valoisassa huoneessa. Vihdoin tuli lääkäri puhutte-lemaan isää. Hän oli ystävällinen, valmisti meitä tietä-mään, että äiti oli jonkin verran muuttunut ja antoi ohjeita miten kohtelisimme häntä. Vähän ajan perästä kuuluikin käytävästä askelia ja äitini astui sisään hoi-tajattaren kanssa. Lihonut hän oli, en minä muuta muutosta huomannut. Hän ojensi meille kätensä, mutta ei hän meitä tuntenut. Isä toi terveisiä kotoa, työnsi minut esiin ja sanoi: »Eikö se nyt ole kasvanut. Se käy nyt kaupungin koulua. Siitä tulee pappi. Tunnethan sinä sen, se on meidän Matti.» Äitini katsoi tiukasti, nähtävästi jokin muisto heräsi. Äkkiä hän raivostui ja hyökkäsi kimppuuni. Minä kaadu in enkä muista mitään. Hän oli aikonut kuristaa minut.

Senjakeen minä pitkän aikaa sairastin ja minua veti pikkuveljeni kimppuun aivan niinkuin äiti oli käynyt minun kimppuuni. Meitä täytyi varjella jäämästä kahden. Sittemmin oli tauti poissa monta vuotta. Viime aikoina minusta on tuntunut siltä, että minun täytyy kuristaa itseni. Sinäkin yönä, kun te olitte täällä . . .

Hilja muisti kauhistuen hänen omituiset kädenliikeensä.

— Se tulee sairauden mukana, selitti hän ymmärtä-väisenä, — mutta tästälähtien ei se enää saa tulla. Minä hoidan teitä ja te paranette.

— Minä olen jo terve, kun te olette antanut minulle anteeksi... Näin äitini silloin viimeisen kerran. Hän kyllä eli kauan, se tuli kunnalle kalliiksi. Eihän meillä ollut varoja kustantaa häntä...

Pari kertaa muisti Hilja ehdottaa, että he jo panisivat levolle. Mutta Mataristolle oli helpotus puhua ja Hilja viipyi hänen vuoteensa ääressä. Kuilu aukeni aukene-
mistaan. Se johti syvälle ihmissielun onkaloihin.

Kuinka vähän ne tietävätkään, jotka elävät kodeissa, isien, äitien, aviomiesten ja lasten rakastamina ja suojelemina! Ulkona käydään taistelua myrskyssä ja pimeässä. Huuto tunkee silloin tällöin pimeästä kotiin ja lieden ääressä istujat säpsähtävät ja keskeyttävät askareensa. Mutta huuto hukkuu yöhön ja häiriintynyttä työtä jatketaan. Joskus koputtaa joku kodin ovelle ja matkamies astuu kynnykselle. Hyvä jos hänelle hetkiseksi tehdään tilaa lieden ääreen. Pitemmäksi aikaa ei tilaa riitä — tilaa on vain perheen suljetulle piirille.

Jota enemmän kuilu avautui, sitä selvemmin Hilja tunsu syyllisyytensä niihin nähden, jotka taistelevat suojelevien kotien ulkopuolella. Sydämettömäksi ja teko-hurskaaksi kävi hänen silmissään se maailma, jossa hän oli elänyt. Tämän matkamiehen, joka sairaana on kaatunut hänen ovensa eteen, ainakaan ei tarvitse laahautua pois yöhön. Sen hän lupaa. Hän vie hänet lietensä luo, hän hoitaa häntä, kunnes hän tulee terveeksi. Hän kantaa hänelle omin käsin ruuan, hän ei pelkää mitään vaivoja, kunhan vain saa hänet paranemaan. Sen hän lupaa.

Oli jo aamupuolta, kun Hilja palasi huoneeseensa. Venetsialainen maljakko kallisarvoisine muistokukkinen kimmelsi häntä vastaan. Hetkisen hän seisoi keskellä lattiaa kuin huoneen lämmön ja muistojen syleilyssä. Sitten hän raivautui esineiden lomitse ikkunan luo ja avasi ruudun.

Oli aivan hiljaista. Kuura, kevyt ja tuuhea kuin home, mutta loistava, verhosi seiniä, kattoja, pihan asfalttia, käsirattaita puukellarin seinämällä, joihin sattui valo aukosta kivimuurien välissä, telefoonilankoja

ja piippuja katoilla. Tähdet läähättivät korkeudesta ikäänkuin tuntien sen maan tuskan, joka nukkui niiden alla. Pitkän hetken viipyi ihminen ikkunalaudallaan, katsellen ylös tähtiin ja alas maahan.

Kun Hilja vihdoin meni vuoteeseensa, tuntui hänestä kuin hän olisi viime vuorokausien taitteessa käynyt vuosia vanhemmaksi. Hän ymmärsi nyt enemmän kuin ennen. Hän ymmärsi, miksi Armas lähtiessään oli tahtonut, että he kumpikin eläisivät niin vapaina. Kaukonäköisenä oli hän tietänyt, että elämässä tulee eteen monenmoisia olotiloja, joita ei edeltäpäin ole voinut aavistaa. Ja hän, Hilja houkkio, oli surrut sulhasensa suurta, laajaa sydäntä.

Kyllä Armas oli ihana, kyllä Hilja häntä rakasti!

VIII

Matariston torppaa Karilan rusthollin maalla asui jo kolmatta miespolvea sama suku. Jokin vuosi sitten, kun palstoittamisen virtaus kävi yli Suomen, oli torppa erotettu palstatilaksi. Karilan nuori isäntä itse sitä oli ehdottanut. Ei vanhassa Mataristossa olisi ollut miestä siihen, hän oli ilottoman raadannan mies, vanhan kansan juurta. Eikä nuori Karila, Angervon veli, ryhtynyt palstoittamiseen niin paljon sisäisestä kutsumuksesta kuin siitä syystä, että joka päivä luki sanomalehdestään palstoittamistoimenpiteistä ja oli ruvennut ajattelemaan, että olisi mukavaa, jos jonakin päivänä lukisi omankin nimensä samantapaisten toimenpiteiden yhteydessä. Niin pienet ajatukset saattavat antaa ihmiselle aihetta tärkeihin tekoihin. Mutta nämä ovat vasta viime aikain tapahtumia.

Torppa oli kylässä, valtamaantien varrella, alla järven lahti, josta läksi juoksemaan joki. Parin kilometrin päässä teki se putouksen ja käytti sahaa. Sahalle vietiin Mataristosta maito. Ei sitä ollut enempää kuin että lapset vuoronperään kantoivat sen. Kaupunkiin oli kahdeksantoista virstaa ja kun rautatie rakennettiin, kävi kylä vilkasliikkeiseksi. Paikkakunta oli viljavaa, työansioista ei ollut puutetta.

Mataristossa oli elossa kahdeksan lasta, neljä tyttöä ja neljä poikaa. Kahdenkymmenen vanhana oli äiti tuotu torppaan. Hän kuului pitäneen naapuritalon pojasta ja poikakin hänestä, mutta erisäätyiset kun olivat, eivät he tietenkään ajatelleetkaan yhteenmenoa. Vanhukset elivät vielä Mataristossa. He elivät kauan,, Matti muisti molemmat varsin hyvin. Mummo kutoi sukkaa ja liekutti samalla kehtoa. Hän istui aina maantienpuoleisen ikkunan alla tuvassa. Koko hänen loppuelämänsä kului sen ikkunan alla. Hän säästi tavallisesti sokeripalan kahvikupistaan lapsille ja se jaettiin niin moneen mureneen kuin oli pienempiä lapsia. Hän kertoi lapsille Jeesuksesta ja hän kertoi senkin, että akka toi kaupungista pienet lapset kontissa ja vei ne äidille. Jonkin aikaa lapset tämän uskoivat ja nousivat halkopinolle pitämään varaa koska akka tulisi. Mutta kerran elopellolla Manta, se roteva apuihminen, jota kiireellisenä työaikana haluttiin joka paikkaan, mutta sillä välin ei mielellään tunnustettu tuttavaksikaan, pilkkasi lasten luuloa. Ja pian he tiesivät kaikki mitä saattoi tietää.

Äiti oli vielä kotona, kun mummo kuoli. Hän sai halvauksen ja eli puhumattomana ja liikkumattomana jonkin viikon. Häntä pidettiin ruumiina riihessä ja kaikki pelkäsivät häntä. Oudolta tuntui, kun maantienpuoleinen ikkuna oli tyhjänä. Hän oli istunut siinä viisitoista vuotta.

Vanhemmat olivat uskonnollisia. Ruualle istuttaessa ja ruualta noustessa siunattiin. Viheltää ei saanut eikä laulaa. Kirkossa käytiin joka pyhä ja kotona pidettiin säännöllisesti hartaushetket. Matti muisti äidistään,, että hän joskus hämärissä, kun isä oli metsässä, lankesi polvilleen itkemään ja rukoilemaan. Hän oli pitkä ihminen, hänellä oli suuret mustat hiukset, joita hän suori lieden ääressä, pistäen lähteneet suortuvat tuleen. Kerran löydettiin hernerokasta hiuskarva. Muuan Kustaa niminen mies, joka oli heillä työssä ja joka oli paha moittimaan kaikkea, otti sen esiin pahasti naurahtaen. Äiti sanoi, ettei hän ymmärrä mistä se on tullut. Silloin Kustaa veti hiuksen syliänsä myöten kuin köyttä mitatessa ja sanoi, että kyllä sen tietää, kenestä pirusta

tällaisia mustia hiuksia lähtee. Äiti ei enää sanonut mitään.

Isä oli lujarakenteinen ja tavaton työmies. Lapsiaan kasvatti hän ankarasti eikä säästänyt vitsaa. Kun eivät he jaksaneet istua hiljaa hartaushetkien aikana, löi hän. Vanhin, Antti, löi kerran takaisin. Hän kävi silloin yhdeksättätoista ikävuottaan ja läksi kotoa samana iltana, läksi yön selkään. Silloin itki äiti ja käveli koko yön. Hänen tautinsa taisi silloin saada alkunsa.

Köyhästi elettiin. Maito myytiin niin tarkkaan, ettei jäänyt kuin pienimmille lapsille. Jalkineita oli yhdet yhteiset tyttöillä eikä pojilla suinkaan kaikilla ollut omia. Kirkkoon lainattiin vaatteet, kun lapsia joskus vietiin sinne. Suurimman osan vuotta olivat he paitasillaan. Heidän torppansa kohdalla oli portti ja portin avaaminen tuotti lapsille ansiota. Kovaa oli vain, että rahat piti antaa isälle. Hän tarvitsi ne aina. Kerran salasivat tytöt isältä osan ansiotansa, mutta kun tuli ilmi, että he olivat ostaneet vehnästä kirkonmäellä, täytyi myöskin tulla ilmi mistä rahat olivat lähteneet ja kyllä he muistivat selkäsaunan, mikä siitä seurasi. Markkina-aikoina oli Matariston tuvassa yötä väkeä. Permannelle oli levitetty olkia ja siinä makasi miestä minkä mahtui. Toiset antoivat yösijastaan kymmenen penniä, toiset viisikolmatta ja ne, jotka joivat kahvia aamulla, viisikymmentä. Toiset menivät pois maksamatta. Isä ja äiti nukkuivat pienessä porstuanperäkamarissa, mummo, vaari ja lapset tuvassa.

Erästä Rantsu-nimistä miestä lapset odottamalla odottivat. Hän oli hänkin liikkeellä markkina-aikoina. Hän koristi itseään kaikella kiiltävällä romulla mitä tunkiolta löysi, leikkeli vanhojen kalalaatikkojen syrjistä kunniamerkit rintaansa ja kruunun päähänsä ja uskoteli lapsille tavanneensa kankaalla Mörkön. Lapset pelkäsivät häntä ja samalla hän veti heitä puoleensa. Kerran kun oli Matin syntymäpäivä, sattui heille muuan mies syöttämään hevostaan ja syömään eväitään ja antoi kaikille lapsille rintasokeria, mutta se, jonka syntymäpäivä oli, sai markan ja tämä markka oli lisäksi kiiltävä raha.

Niin suurta rahaa ei poika vielä milloinkaan ollut

pitänyt käsissään. Alussa hän vain iloitsi kauniista, kiiltävästä rahasta, mutta sitten hän rupesi kuvittelemaan, mitä kaikkea sillä voisi ostaa. Varmasti taskukellon ja saappaat ja vielä jäisikin rahaa. Hän ei hetkeksikään luovuttanut markkaa käsistään ja yöllä se oli hänen päänsä alla. Suutari oli silloin heillä työssä ja lauantai-iltana piti isän maksaa hänelle. Ei ollut sopivia rahoja ja pojalta tultiin pyytämään hänen markkaansa. Isä pyysi kauniisti. Poika taisteli kyyneliä vastaan, kopeloi markan rikkinäisen takkinsa vuorin sisästä ja piteli sitä kädessään lujassa puristuksessa. Isä otti hänen kätensä ja rupesi aukomaan sitä. Markka luiskahti permannolle, poika suistui sen päälle ja sai sen kätensä alle. Isä painui kyljelleen hänen viereensä ja hänen suuri kouransa oli lapsen käden päällä, joka vapisi markan ympärillä.

— Annathan sinä, kun isä tarvitsee, sanoi isä kauniisti.

Samassa tuli äiti.

— Anna, lapseni. Kun äiti saa, niin äiti antaa sinulle ihan samanlaisen rahan. Annathan sinä että isä saa maksaa pois mestarin.

Silloin aukaisi lapsi kätensä ja paiskasi markan vierimään pitkin permantoa. Hän suistui ulos ja itki halkopinojen takana, kunnes rupesi palelemaan, niin että täytyi mennä sisään. Mutta kun mestari oli mennyt, odotti häntä selkäsauna. Isä luki raamatunlauseita ja kuritti niiden mukaan. Senjakeen kylmeni isä pojalle entistä vieraammaksi.

Heidän toimeentulonsa oli hyvin vaikea, vaikka isä raatoi otsansa hiessä. Äiti ei oikein osannut säästää. Hän piti kahvista liian paljon.

Torpan navetan takana oli sileä tanner, josta lumi ensinnä suli keväisin. Siihen kokoontui sunnuntai-illoin kylän poikia heittämään pilkkaan. Pelloilla oli suuria päiviä, puut nousivat kuin kuopista, muurahaiset jo elivät, lumi suli auringonpaisteessa niin että kuului ja hangen alla kohisi koskia. Karviaismarjapensaaseen tuvan ikkunan alla tuli ensinnä nuput. Pihakoivu kävi punertavasta harmaaksi. Taivas oli sininen, leivonen lauloi, tanner, missä matkustavaiset talven aikana olivat syöt-

täneet hevosiaan, oli tallautunut heinän rippeitä niin täyteen, että se oli ihan vihreä. Siinä tirskuivat varpuset ja lensivät pilvenä syrjään, kun pojat juoksivat leikeissään. Heidän kimeät äänensä vain halkoivat ilmaa, joka illansuussa kirpeni pakkaseksi.

Tytöjä eivät pojat ottaneet leikkeihinsä. Tytöt kyykkivät syrjässä, rakentaen navettoja ja siirrellen paikasta toiseen kuusenkäpyjä, joita pitivät lehminään. Usein lensivät poikien pallot ja pulikat keskelle heidän rakennuksiaan tekemään hävitystyötä ja kun pojat tulivat perimään niitä, potkaisivat he nurin mitä vielä oli pystyssä.

Kun äiti sairasti viimeisen lapsensa tähden, oli hän tavallista heikompana. Silloin riitaantui isä Ville-poikansa kanssa ja poika läksi suinpäin kotoa, sanomatta hyvästiä edes äidille. Silloin oli äiti ollut läkähtymäisillään ikävään. Hän oii puhunut sille vanhalle vaimolle, joka oli hänen luonaan, että häntä onnetonta, kun hän synnyttää maailmaan uusia kärsijöitä! Yksin jäätyään hän sitten teki onnettoman tekonsa. Muori tapasi hänet pienen lapsensa ruumiin päällä itkemässä. Hän oli tahtonut säästää yhtä ihmistä maailman vaivoista. Sitten hän kyllä katui tekoansa niin, että vain huusi ja kolisteli päätään sängynlaitaan. Hänen luonaan käytettiin pappejakin, muttei mikään auttanut.

Kolkoksi jäi talo hänen jälkeensä. Ihmisetkään eivät poikenneet syömään eväitään pitkiin aikoihin. Täti tuli pitämään taloutta. Hän oli vielä ahneempi kahville kuin äiti ja riitaantui pian isän kanssa. Hänen lähdettyään jäi emännyys Marille, vanhimmalle tytöistä, joka vieläkin on isän luona. Tyttö pani parastaan, ylpeänä tehtävästään ja lisäksi peläten tädin palaamista.

Sen Matti aina muisti, kun rovasti poikkesi isän luo puhumaan koulunkäynnistä ja kuinka Karoliina Karila sitten lähetti sanan isälle, että isä tulisi hänen luonaan käymään.

Ensi lukukauden asui heitä kaksi poikaa pienessä kamarissa kaupungin laidassa, vanhan sotamiehentyttären Eeva Snabbin luona. Kukin maksoi viisi markkaa kuussa ja siitä saivat he myöskin aamukahvit. Ruoka tuotiin kotoa — joka toinen kerta Karilan hevosella, joka

toinen kerta Matariston hevosella. Toisena Snabbin Eevan koululaisista oli nimittäin Angervo. Pojat keitivät vuoronperään ruuan ja merkitsivät pataan panna kukin omat perunansa. Isä oli äidin sairauden jälkeen paljon muuttunut. Hänessä oli nähtävästi vasta nyt tapahtunut todellinen hengellinen herääminen. Ei ollut enää puhettakaan ruumiillisesta kurittamisesta, mutta Matista ei tahtonut poistua kerran syöpynyt kylmyys ja pelko. Kun isä tuli kaupunkiin, istui hän puolen tunnin vuoteen laidalla poikien huoneessa ja kyseli harvakseltaan, miten koulussa kävi ja mitä opettajat olivat sanoneet. Ja Matin vastatessa, täytyi hänen tuon tuostakin rykäistä. Hän oli äidin sairauden jälkeen käynyt niin pehmeäksi, että häneltä yritti tulla itku. Miten paljon köyhälle kansanmiehelle merkitsee poika, joka käy lyseota ja josta tulee pappi, sitä ei Matti silloin laisinkaan osannut arvioida. Isän käytöksessä häntä kohtaan oli jotakin kunnioittavaa, ikäänkuin hän hänessä olisi jo nähnyt tulevan sielunpaimenensa ja välittäjänsä ja esirukoilijansa Jumalan luona. Kun he lauantai-illoin yhdessä ajoivat kotiin — isä vei Matin jonkin kerran lukukaudessa mukaansa — istuivat he koko matkan äännettöminä, mutta isän kohtelu oli miltei arkaa. Maanantaiaamuna varhain poika jalan taivalsi kouluun. Junalla kyllä olisi päässyt, mutta ei ollut rahaa. Koko sen päivän häntä koulussa niin nukutti, ettei hän voinut seurata opetusta.

Muuten se oli onnellinen aika, jolloin he asuivat »Snapin Eevan» huoneessa. Eeva piti hyvän puhtauden ja antoi monesti Matille kahvia päivälläkin, kun hän oli kantanut hänelle puita ja vettä. Hän veti kiinni poikien sukkia, kun ne menivät pahasti rikki ja neuloi paitoihin napit, jos tarvittiin. Angervon kanssa Matti riiteli, kun piti nukkua samassa vuoteessa. Angervo otti aina enemmän tilaa. Vihdoin he panivat halon välilleen rajaksi. Mutta unissaan kolauttelivat he silläkin toisiaan kylkeen.

Jouluna Eeva valitettavasti sairastui kovaan kleiniin eikä enää voinut ottaa poikia luokseen. Silloin tuli Matti rouva Grönstedtin luo, jonka tuttaviksi mataristolaiset alkuaan olivat joutuneet torilla, kun rouva Grönstedt oli sattunut heidän kuormalleen ostamaan. Monta vuotta hän

sittemmin oli tilannut heinät lehmälleen Mataristosta. Hän piti näet itse lehmää. Leski hän muuten oli ja hänen poikansa Fredrik kävi samaa koulua kuin Matti ja oli samalla luokalla. Rouva Grönstedt asui tullin luona kivijalattomassa, luhistuneessa puurakennuksessa, jonka väri alkuaan oli ollut keltainen, jossa kuisti oli vino ja ikkunat maan tasalla. Rakennuksen ympärillä oli vielä jokin vuosi sitten ollut pieni puutarha, mutta nyt oli sen tilalle tullut mahdottoman suuri, puinen, punaiseksi maalattu varastohuone, joka teki keltaisen hökkelin miltei pimeäksi.

Rouva Grönstedtin hallussa oli suuri tupa leivinuuneineen ja sen takana pieni huone, jossa hän nukkui poikansa Fredun kanssa. Ei heilläkään siellä ylellistä ollut, Fredu luki läksynsä pienen, kiikkerän pöydän ääressä, joka oli molempien vuoteiden välissä ja hänen kirjansa ajelehtivat piirongilla, jolla kaksi kärpäsentahrmaa, erinomaisen kömpelöä kipsieläintä alituisen ja ahnaasti katseli toisiaan — mahdotonta oli tietää, olivatko ne hevosia, lampaita vaiko koiria. Muuten ei huoneessa ollut mitään huonekaluja.

Rouva Grönstedt piti ruokavieraita, enimmäkseen työmiehiä, ja möi salaa viinaakin — poliisi oli ajoittain pitänyt häntä silmällä. Hän oli keski-ikäinen, punakka, lihava eukko, hän kehui suulaasti ja haukkui rivosti. Miehet sanoivat tupaa »ponttooksi» sentähden, että se oli niin kiikkerä ja siltapalkit niin paksut ja harvat kuin tukkilautassa. Eukkoa he moittivat likaisuudesta. Kerran tavattiin puurosta sellainen karvainen pala, ettei se voinut olla muu kuin hiiri. Mies, jonka eteen se oli sattunut, sylkäisi vatiin ja paiskasi sen pöydälle. Silloin pani akka kädet puuskaan, antoi miehen kuulla kuniansa ja söi haikailematta kaikki mitä vadissa oli — hiirineen, sylkineen päivineen. Koko sen illan hän kyllä ylenantoi, mutta sitä eivät miehet olleet näkemässä.

Fredu oli käyräsäärinen, kivulloinen poika, joka pelkäsi leikkejä ja melua, karttoi tovereitaan ja välitunniksikin olisi tahtonut jäädä luokkahuoneeseen. Hän rupesi miltei itkemään, kun häntä vaadittiin ulos leikkimään. Toverit halveksivat häntä niin, etteivät edes viitsineet antaa häntä selkään. Ohi juostessaan joku

pojista tönäisi häntä kylkeen, silloin hän katsoi häneen kuin onneton, halveksittu mato, joka valmistautuu puolustautumaan. Kaiken päivää hän istui kotona luke-massa ja hyvin hän osasi läksyt. Jota ylemmille luokille päästiin, sitä enemmän suosivat opettajat häntä ja sitä itsetietoisemmaksi hänkin kävi. Hän sortii minkä ehti heikompiin. Mattia, joka asui hänen äitinsä tuvassa, hän aina oli kohdellut ymseästi.

Matti maksoi kaksi markkaa kuussa ja sai vapaasti olla missä tahtoi. Hänen tavaransa, kirjansa, vihkonsa, kynänsä ja sukkansa olivat pärekopassa, jota hän säilytti pitkän puunaulan varassa korkealla seinällä. Hän oli järjestänyt sankaan nuoran ja hilasi kopan sitä myöten alas. Se tuotti hänelle huvia ja sitten eivät vieraat niin helposti menneet kopalle, kun se oli niin ylhäällä. Hänen vällyrähjänsä, jolla perunakuormia kaupunkiin vietäessä parina talvena oli peitetty, etteivät jäätyisi, vetelehti penkillä nurkassa, siitä hän sen illalla levitti alleen ja pönkitti päänalusta halolla tai vaatteella, jos vain sai käsiinsä Rönkvistskan nutun tai hameen tai muuta. Tämänkin rouvan luo tuli yöksi ihmisiä — ne eivät olleet niin paljon matkustavaisia kuin asunnottomia kaupunkilaisia —, sekä miehiä että naisia. Joskus sattui joku ahnehtimaan Matilta hänen sijaansa penkin — päässä, ja jos asianomainen lupasi maksaa, luovutti Matti vällynsä ja makasi paljaalla penkillä tai lattialla. Mutta kerrankin tunki iso mies hänen viereensä ja väitti heidän molempien mahtuvan vuoteelle penkille. Matti vastusti, mutta minkä hän teki isolle miehelle. Se kuorsasi kuin jättiläinen hänen sijallaan, hän oli niin sydämistynyt, että olisi tahtonut sitä lyödä. Ja siinä hän sitten itki, istuen yksinään penkillä paitasillaan keskellä kaikkia hengittäviä ja kuorsaavia vieraita ihmisiä, joita permanto oli täynnä. Joskus kun tuvassa oli kovin taa-jassa väkeä ja lyötiin korttia ja rähistiin, mutta äiti tiesi Fredun kautta, että pojilla oli kirjoitus huomiseksi, käski hän Mattia kamariin. Fredu istui siellä vihkojen ääressä — hän ei hievahtanutkaan kun näki Matin tulevan, mulkoili vain vihaisesti. Matti asettui Rönkvistskan vuoteen laidalle ja nosti piirongille sellaisia kirjoja, joita ei Fredu juuri silloin tarvinnut, että vähänkin mahtuisi.

Ei Fredu siitä pitänyt. Usein sattui tuvassa tappeluja, kun oli myyty viinaa, ja kerran oikein puukotus, kun miehet riitaantuivat Hillin, palvelustytön takia, jota olivat ahdistelleet. Silloin kuulusteltiin Mattiakin, oliko hän mitään nähnyt. Hän kyllä oli nähnyt kuinka rouva kaasi miehelle pullosta viinaa, mutta hän ei uskaltanut sanoa, vakuutti vain, ettei ollut mitään nähnyt.

Koulussa istui Matti Eero Holmin vieressä, joka oli parempien ihmisten lapsi ja kaupunkilainen. He olivat syksyllä yhdessä tehneet tryönteiskeräysmatkoja kaupungin ulkopuolelle ja ystäväystyneet. Mutta senjälkeen kun Matti tuli Rönkvistskalle asumaan, Eero Holm häntä karttoi ja vihdoinkin hän kerran sanoi hänelle: »Sinä tulet niin pahalta — mikä sinussa hajuaa?» Matti häpesi niin, ettei enää olisi kehdannut mennä kouluun, hän ei tietänyt kuinka kaukana olisi istunut Eerosta, hän vetäytyi yksikseen ja kuvitteli alituisesti, ettei kukaan voinut olla hänen kanssaan. Mutta lauantai-iltana läksi hän jalan kotiin pesettämään paitaansa ja rikkinäisiä, laudankoviksi vanuttuneita sukkiaan.

Se oli kauhea aika, jolloin häntä vaivasi kuristamistauti. Kun nuorin veli, Santeri, leikki lattialla, menivät hänen kätensä väkisin mittaamaan, ulottuisivatko ne hänen kaulansa ympäri ja niitä veti kokoon vain koetteeksi, jaksaisiko hän pusertaa hengen pois ja tulisiko Santerikin mustaksi kasvoiltaan, kuten hän, Matti kuului tulleen, kun äiti kuristi häntä, ja kuinka paljon ihminen oikeastaan tarvitsee ennenkuin kuolee. Kun lapsi rupesi pyrkimään hänen käsistään, juoksi hän peloissaan pois ja kaihtoi sitä kuin koira, joka on yrittänyt purra ja saanut selkäänsä. Vielä kamalampaa oli, kun hän Santerin nukkuessa pani kätensä hänen kaulansa ympäri... Kun lapsi rupesi kitisemään hänen käsissään, oli hän itse märkänä hiestä. Hän karkasi ulos kuin suunniltaan eikä tahtonut uskaltaa palata. »Minä kuristan itseni», ajatteli hän metsässä kävellessään, »sitten saan nähdä, miltä tuntuu kuolla. Herra Jumala, auta minua!» huusi hän samassa ja koetti niin pian kuin suinkin päästä ihmisten ilmoille, sillä yksinäisyys kamotti. Kun hän tuli niin kauas, että näki rakennusten katot, tunsikin hän olevansa pelastettu. Mutta katselles-

saan käsiään, jotka olivat silinneet koukistuksistaan, tuli hänelle ajatus: »Kerran minä sen kumminkin teen!»

Hänen silmänsä menivät aina ensinnä ihmisen kaulaan. Paksut, väkevät kaulat hermostuttivat häntä eikä hän kärsinyt niiden omistajia. Pitkät, kapeat kaulat vetivät häntä puoleensa ja hän päätteli, että ne ihmiset ovat kunnon ihmisiä. Tunnilla hän sai kiinni itsensä siitä, että silmillään mittaili toveriensa niskoja. Kerran ei hän uskontotunnilla vähääkään tietänyt mitä häneltä kysyttiin, sillä hengissä hän vain riisui opettajan yltä kaulusta ja mittasi käsillään hänen kaulaansa. Opettaja muistutti häntä tarkkaamattomuudesta, mutta tuli tunnin jälkeen kysymään, oliko hän kipeä. Hän vastasi »ei». Mutta hänen otsansa oli hiessä ja kun opettaja kääntyi menemään pois, mietti hän miettimistään: kyllä minun käteni ulottuisivat kauluksen päältäkin!

Rönkvistska oli markkinoiden ajaksi ottanut ponttooseen nuoren tytön auttamaan. Hän ei pitänyt vakinaista palvelustyttöä, vaan otti tarpeen mukaan jonkun kulkijatyttö — niistä ei ollut puutetta. Tämä tuli markkinaväen joukossa eikä ensinkään näyttänyt siltä kuin edelliset tytöt. Matti huomasi paikalla miten pitkä, kapea kaula hänellä oli.

Hän oli vasta seitsentoistavuotias, mutta hän teki paljon kehittyneemmän vaikutuksen. Rinta oli korkea ja varsi pitkä ja hoikka. Hänellä oli tummanruskea, kiiltävä tukka, jonka hän kampasi ihan sileäksi, hänen ihonsa oli kellertävän kalpea ja puhdas kuin kuvissa Faraon tyttärellä, kulmakarvat kuin tasainen, selvänmusta kaari korkealla silmien päällä, joiden raskaita kansia siniset suonet valuivat alas, päättyen pitkiin, mustiin ripseihin. Kannot painoivat aina ikäänkuin väsyneesti silmiä, ne eivät koskaan avautuneet kokonaan, vaan kun hän johonkuhun katsoi, näkyi ainoastaan osa sinertävän kuulakkaa valkuaista ja ruskeaa silmämunaa. Kun joku pitemmältä yritti häneen katsoa, laskeutuivat tummat ripset suojellen alas, mutta rasfaat silmäkannet tuntuivat niin läpikuultavilta, että olisi uskonut hänen näkevän niiden läpi. Nenä oli kapea ja pyöristyi alhaalta kokoon, joten sieraimet eivät sitä avanneet, vaan ikäänkuin sulkeutuivat peittoon. Poski-

päät ulkonivat, leuka oli tukeva. Kun hän painoi alas päätänsä, syntyi leukaperien alle syvä poimu, joka vei suun miettiväiseksi ja suljetuksi. Hän liikkui miltei äänettömästi, puhui vähän eikä koskaan nauranut. Kun hän ensimmäisenä sateisena lokakuun iltana istui pönttöön penkillä, näytti hän vain nauttivan siitä, että oli lämpimässä katon alla. Rönkvistska uteli hänen asioitaan, hän vastasi pehmeällä, hiljaisella äänellä ja katseksi kaiken aikaa alas.

— Missäs sinä sitten olet palvellut tähän asti?

— Olen ollut kotona.

Rönkvistska lakkasi sinuttelemasta ja katsoi tyttöä pitkään. Hänen yllään oli ohut, kellertävä, punakukallinen karttuunihame, jollaisia ei oikeastaan enää käytetty näin myöhään syksyllä, kaksi rimssua helmassa. Alapuoli oli sateesta ja kantamisesta kastunut ja ryvettynyt, yläpuolta oli lyhyt kesätakki jonkin verran suojellut. Pitkä, vaaleanpunainen päähuivi oli niin märkä, että vesi valui kasvoille. Kädet, jotka punaisina ja siirrettyinä hypistelivät huivia, olivat niin suuret, ettei laisinkaan saattanut uskoa niiden kuuluvan noiden kasvojen omistajalle. Voimakas, pyöreä sääri erottautui märän hameen alta, joka kiertyi sen ympäri.

— Kukas te sitten olette?

— Minun äitini on emäntänä Pääkkölän Laarilla.

— Entäs isänne?

— Hän on kuollut.

— Kukas hän sitten oli?

Tytön pää painui alemma, mutta posket pysyivät kalpeina kuten ennenkin.

— Etkös sinä sitä tiedä?

— En.

— Mutta sen tiedät, että hän on kuollut?

Rönkvistska sinutteli häntä jo taas.

— Tiedän.

— Vai on äitisi sen verran sanonut. On voinut olla joku herra, sen sinä olet näköinen. Ette taitaneet sopia isännän kanssa — vai? Ahdistiko isäntä sinua? Ja sitä ei äitisi kärsinyt? Äitisi on jo vanhanpuoleinen ja isäntä on nuori — niinkö? Kyllä minä ne kaikki arvaan, ei

minulta mitään saa salatuksi, minä olen nähnyt paljon maailmaa. Mikäs sinun nimesi on?

— Anna-Marja Liisantytär minä olen kirkonkirjoissa, mutta minua on sanottu Hiiliksi.

— Hiiliksi? Niinhän se on kuin koiran nimi. Koira on Halli ja sinä olet Hiili, mutta ole sitten vain, koska kerran siksi on sanottu.

Matti kuuli koko tämän keskustelun. Hän istui pöydän päässä ja hänen piti lukea läksy jään.

Hiili luuli kai mahdottomaksi saada parempia paikkoja kaupungissa, koska hän niin kiitollisena jäi ponttooseen. Mutta surullinen, musta ponttoo kävi senjälkeen toiseksi. Hiili vaikutti ikäänkuin valaisevasti ja puhdistavasti. Kun hän, raskas vesiämpäri kädessä astui sisään, oli kuin kuun säde olisi liukunut huoneeseen. Jollakin lailla hän sovitti ja hillitsi ihmisiä, juopuneetkin olivat hänen läsnäollessaan siivommalla. Miesten silmät kyllä kiersivät häntä ja pysähtyivät katsomaan povea, jonka korkeutta röijy tiukkana piteli, mutta jotenkin hiljaisempaa oli huoneessa ja turvallisempaa. Nuoren lyseolaisen silmät nousivat alituisen salaviihkää kirjan äärestä katsomaan Hillin mutkiin eikä hän koskaan ollut nähnyt mitään niin kaunista kuin Hiili.

Kerran oli heitä ponttoossa kolme: Matti, Hiili ja muuan nuori karjanostaj aherra. Hiili seisoi lieden ääressä pesemässä patoja, karjanostaja kuivasi sukkiaan pellinvarressa, Matti luki läksy jään pöydän päässä. Oli jo hämärä, Matti koetti saada valoa ikkunasta, karjanostajan paperossi hehkui, kukaan ei puhunut. Karjanostaja meni alituisen kääntelemään sukkiaan, Matti piti häntä silmällä, pahaa aavistaen. Äkkiä kiersi mies kätensä Hillin ympärille ja läiskäytti kämmenellään häntä selkään.

Hiili riistäytyi irti ja juoksi ulos. Matti karkasi ylös suunniltaan, mutta istuutui samassa. Rönkvistska oli raottanut kamarin ovea ja sanoi karjanostajalle:

— Se on vielä niin lapsi.

— Lapsiko vai, nauroi karjanostaja penkiltä ja koputti korko jaan vastatusten. — Se on jo lapsia imettänytkin — näkeehän sen!

Siiloin tarttui kuin tuli koulupojan vereen. Hänen kirjansa putosi lattialle, hän syöksyi hurjistuneena karjanomistajan eteen, polki jalkaa permantoon ja kädet koukistuivat kuristamaan.

— Mitäs sinä, poika perkele, tulet minua ärsyttämään! huusi karjanostaja ja survaisi pojan menemään. — Varo sinä, etten anna sinulle sellaista läksyä, että muistat.

— Saat mennä lukemaan Fredun pöydän ääreen, tuli Rönkvistska väliin ja avasi oven kamariin.

Matti kokosi kirjansa. Hänen otsansa oli taasen hiessä eikä hän yrittänytäkään lukea, hän vain kuunteli tiukasti, mitä ponttoossa puhuttaisiin.

— Se koettaa säilyä, sanoi Rönkvistska, puoleksi leikillä, puoleksi säälien. — Ei se säily, miehet ovat niin sen perään!

Matin silmissä kipinöi ja veri nousi ahdistavana päähän. Hän pakotti itsensä lukemaan, mutta hän sai lukea kymmeneen kertaan saman rivin eikä ymmärtänyt siitä mitään — hän näki vain miehen Hillin kimpussa. Äkkiä iski hänen päähänsä: kun hän tulee papiksi, tekee hän Hillin ruustinnaksi eikä silloin olekaan hyvä tulla likelle. Hiili on silloin ylimpänä kaikissa kutsuissa ja pidoissa. Hän vatkasi tätä asiaa niin kauan ajatuksissaan, etteivät ajatukset enää ensinkään pysyneet koossa: silmissä vain hyppeli valotäpliä. Sitten näki hän Hillin valkoiset, totiset kasvot, luomet väsyneinä silmien päällä. Minkähän tähden Hillin silmiä väsytti? Eikö hän nukkunut öisin? Hän jäi aina viimeksi askaroimaan. Matin teki mieli langeta maahan ja painaa pää hänen helmaansa. Ei ollut ketään niin hyvää kuin Hiili?

Entä jos Hiilikin pitää hänestä, Matista! Monesti hän koulusta tullessaan oli huomannut, että Hillin kasvot ilostuivat ja joskus hän ottaessaan lakkia kopastaan oli nähnyt Hillin luomien nousevan ikäänkuin pidättämään häntä. Se varmasti oli selvää, että Matti kävi koulua tehdäkseen Hiilistä ruustinnan ja asui Rönkvistskalla puolustaakseen Hilliä.

Onnellista oli aamuisin herätä, kun Hiili ravisti olkapäästä, mutta sitten tuli vaikea asia: nähdä Fredun juovan kahvia, kun ei itse voinut saada tuota herkkua. Fredulla oli tavattoman suuri kuppi ja hän otti suu-

hunsa niin suuria palasia funttaleipää, että posket pul-listuivat. Matin suu tuli täyteen vettä ja hän juoksi kii-reesti porstuakaappiin ottamaan eväspussistaan leipää taskuunsa. Joskus antoi Hiili hänelle kahvia. Varmaan ei hän itse juonut niinä aamuina, vaan antoi omasta osastaan. Fredu ja Matti eivät milloinkaan lähteneet kouluun yhdessä. Fredu meni niin aikaiseen, etteivät koulun ovet vielä olleet auki. Matti läksi viime het-kessä.

Hänen täytyi muuten ruveta olemaan varoillaan Hii-liin nähden, sillä miehet alkoivat pilkata häntä ja Fredu kertoi koulussa pojille, että »sillä on morsian, minun äitini piika!» ja sitä naurettiin kovasti. Matti ei enää uskaltanut kantaa Hiilille vettä eikä puita, paitsi kun ei kukaan nähnyt. Kerran aamiaistunnilla, kun pojat oli-vat kahden ponttoossa, otti Fredu penkiltä Hillin puna-raitaisen huivin, viskasi sen Matin päähän ja rupesi sitomaan kiinni leuan alle. Matti karkasi vimmattuna pystyyn, survaisi Fredun menemään, kiskoi huivin pääs-tään ja polki sen jalkojensa alle. Hiili tuli sisään juuri kun Matti potki ja polki huivia. Fredulta pääsi nauru ja hän juoksi kamariin. Matti oli häpeillään ja onneton. Hän ei kuitenkaan saanut otetuksi huivia maasta eikä hän osannut edes sanoa mitään selittävää, Fredu kun katseli kamarista. Hän läksi vihellellen ulos ja oli varma, ettei Hiili välitä hänestä enää ensinkään. Hänen sydä-mensä oli onnettomuudesta pakahtumaisillaan.

Tuli vielä toinenkin kolaus: kuukausitodistus. Nume-rot olivat pudonneet peloittavasti, sillä eihän hän ollut mitään osannut ja monet muistutukset alensivat ahke-ruutta ja tarkkaavaisuutta. Ei ikinä hänen mielestään mene se lauantai-iltapäivä, jolloin hän tämä kurja kuu-kausitodistus taskussa astui koulun ovesta kadulle. Hän ei käsittänyt minne mennä: kotiin isän luo vaiko pont-tooseen, jossa Hiili oli. Hänen mieleensä välähti, että hän salaa sekä isältä että Rönkvistskalta koko todistuk-sen, mutta muisti samassa, että Fredu tietysti näyttää hyvän todistuksensa ja kaikki tulee ilmi. Hän tuli koti-portille asti, mutta ei mennyt sisään, hän ei voinut nähdä Hilliä — olihan hän hänet pettänyt, sillä tällaisilla todis-tuksilla ei hän ikinä tee hänestä ruustinnaa! Lopulta

hän tapasi itsensä maantieltä, matkalla kotiin. Tietä oli lähes kaksi peninkulmaa, hän ei ollut syönyt eikä tasakuun sattumaltakaan ollut jäänyt leivänpalaa. Hän väsyi, mutta ei voinut istuutua, kun maa oli likomärkänä. Hän seisoskeli telefonipylväitä vastaan, ympärillä mustat, kynnetyt pellot, siellä täällä lehdettömiä koi-
vuja ja harmaita asumuksia, joiden keskeltä silloin tällöin nousi ruokakellon katos tai kaivonvintta. Maantie oli puolen metrin syvyisillä raiteilla, kaksi raidetta rinnan. Syrjällä kulki, keltaisen kuloheinän sisässä, kovaksi tallattu polku — sitä hän asteli. Kaupungissa viivähtäneet maalaiset ajoivat ohi, hevosiaan hoputtaen, jotta lika pärskyi kahdenpuolen. Ei kannattanut pyrkiä niiden rattaillekaan, jokainen sääli hevostaan näin huonolla kelillä.

Kun numerot tulivat mieleen, painoivat ne kuin kivet. Voi käydä niin, että isä ottaa pois koulusta ja silloin ei enää koskaan saa nähdä Hilliä. Pyörreittävä kiihko tuntui ruumiissa, kun hän tätä mahdollisuutta ajatteli.

Telefonilangat soivat surullisesti. Hämärä likensi likentämistään taivasta ja maata. Ajatteleekohan Hiili häntä, onko hän huomannut, ettei häntä kuulu kotiin? Tehtaan kohdalla tuli vastaan kolme vaimoa lapsineen. Heidän vaatteistaan levisi saunan lemu. Silloin poika muisti kotisaunan ja astui virkeämpänä eteenpäin.

Jos isä olisi ollut entinen, olisi hän lyönyt poikaa sel-
laisesta todistuksesta. Nyt hän vain silmiin katsomatta ja mitään sanomatta laski todistuksen poikansa eteen, kun hän sunnuntai-iltana teki maatapanoa. Kodissa oli aina raskasta ja painostavaa, mutta tavallistakin ras-
kaampi oli ollut se sunnuntaipäivä. Silmäiltyään isän allekirjoitusta — se oli vanhan miehen vanhana opit-
tua työtä — tunsu hän vihaa ja katkeruutta. Ketä koh-
taan? Ei hän voinut sitä selvittää itselleen. Tai ehkäpä Hilliä kohtaan! Hiilihän oli syynä kaikkeen... Matti läksi kotoa pimeänä maanantaiaamuna ja ehti ajoissa kouluun, mutta häntä nukutti niin, ettei hän saanut silmiään pysymään auki millään mahdollilla. Pojat tuup-
pasivat häntä selkään ja saksanopettaja ajoi hänet ulos tarkkaamattomuuden takia.

— Minä karkaan täältä! päätteli hän astellessaan edes-

takaisin käytävässä. — Minä menen rengiksi maalle, minä menen niin kauas, ettei kenenkään tarvitse minua nähdä eikä minusta kuulla. Huomenna ei minua enää ole koulussa. Ensi saksantunnilla ei Vestrinillä ole, ketä ajaisi käytävään.

Hänen täytyi mennä ponttooseen vaihtamaan kirjoja iltapäiväläksyjä varten. Hän hiipi hiipimällä porstuaan ja pysähtyi ullakonportaiden alle kuuntelemaan. Askeleet likenivätkin ovea. Hiili tuli ulos, sitoi huivin päähänsä ja napitti röijynsä, joka rinnan kohdalta oli päässyt auki. Hän katosi pihamaalle ilman, että Matti sai nähdä hänen kasvojaan.

Mutta selittämättömän ikävän ajamana karkasi hän tupaan, näki Hillin huivin sängyssä, tarttui siihen molemmin käsin ja pusersi sitä kasvojaan vastaan. Heti senjaikeen valtasi hänet voittamaton äkillinen raukeus ja hän laahautui jo puoliunessa vällylleen nurkkaan. Hänellä ei ollut mitään käsitystä siitä, miten kauan hän oli nukkunut. Hän heräsi siihen, että Fredu, vellilautanen kädessä, potkaisi häntä jalkaan ja huusi: »tuossahan se maata motkottaa! Ja Hiili tässä syyttää minua. Ikäänkuin minä olisin sen paimen!»

Matti nousi istumaan ja käsitti nukkuneensa yli iltapäivätuntien. Onneksi hän jo oli päättänyt, ettei enää mene kouluun.

Myöhemmällä, kun Fredun yksitoikkoinen läksynluku kuului kamarista ja Hiili korjasi ruuanjätteitä pöydältä, hilasi Matti alas koppansa ja päätti järjestää tavaransa. Vaikeaa oli ajatella lähtöä maailmalle, kun Hiili liikkui tuossa. Jollei koulutiekkin jo olisi ollut suljettu, olisi hän ehdottomasti ryhtynyt ajattelemaan läksyjään.

Äkkiä seiso i Hiili hänen edessään, las i kätensä hänen olalleen ja katsoi häneen väsyneiden silmäkansiensa alta kirkkaasti ja täynnä hyvyyttä.

— Älä ole milläsikään siitä todistuksesta. Eihän täällä kukaan voi lukea! Rouva kirjoittaa sinulle kouluun mukaan todistuksen, että tänään olit kipeä. Kipeä sinä olitkin!

Hänen äänensä pehmeys oli kuin lämmin hyväily lapselle, joka kauan on saanut olla sitä vailla. Poika purskahti itkuun ja enää voimatta itseään pidättää, kävi

kiinni Hillin lämpöiseen ruumiiseen. Hän tuns i aavis-
tamatonta autuutta.

— Kun minä saan toisen paikan, sanoi Hiili ja irroitti
ystävällisesti hänen käsiään, — niin minä autan sinut
pois täältä.

Poika sävähti valveille ja kysyi pelästyneenä:

— Hakeeko Hiili toisen palveluspaikan?

Hiili vaiken i hetkisen, hänen kasvojensa ilme muuttui
ja hän sanoi hiljaa:

— En minä voi olla täällä.

— Miksei? Minunkin täytyy ...

— Se karjakauppias on taas näillä mailla. Se kävi
täällä sill'aikaa kun sinä nukuit. Kun ei se jo taas
tulisi...

Silloin oli Matti sanomaisillaan, että hän lukee papiksi,
hän vie Hillin pappilaansa ja varjelee häntä kaikesta
pahasta. Suuri, lämmin onni paisutti hänen rintaansa
ja nosti sanoja huulille. Hän haki Hillin käsiä. Mutta
Hiili riistäytyi irti ja pääsi parahiksi lieden luo, kun ovi
avautui ja kauppias astui sisään.

— Iltaa ...

Hän oli suuri ja verevä, vaalea tukka, parrattomat
kasvot, terve nauru suupielissä. Hänen yllään oli sini-
nen kudottu paita, joka ulottui vyötären alapuolelle,
punainen ja vihreä raita meni yli leveän rinnan. Pai-
dan alta näkyi suuri, helapää puukko.

— No, nyt on taas tehty peijakkaan hyviä kauppvoja.
Tahdottekos nähdä rahaa — joka ei ennen ole nähnyt,
näkee nyt! Sata .. kaksisataa .. kolmesataa .. neljä-
sataa ja viisisataa — siihen viisisataa, se tekee tuhat ja
tässä pitäisi olla viisimarkkasia kolmesataa. Etkös sinä,
Hiili, tulisi auttamaan minua, kun en minä oikein tahdo
luottaa itseeni. Tai ehkä tämä nuori herra tulisi autta-
maan .. Kyllä minä sitten palkitsen vaivat... No,
mikäs on, ettei haluta? Tule pois katsomaan, onko
tuossa läjässä kolmesataa. Kun antoivat minulle niin
paljon pikkusestelejä ... Mitäs sinä sanot siihen, Hiili,
jos lähdettäisiin niinkuin kaupungille ostoksia teke-
mään. Jos lähdettäisiin sormusseppään... No, eikös
tälle nuorelle herralle kelpaakaan tupakkarahat? Vai
eikös se vielä tupakoikaan? Eikös saa luvan olla ..

Keskellä hänen puhettaan tuli Fredu arvokkaana kamaristaan, kaulukset ja liinat kaulassa, kirjat kainalossa. Kauppias mittasi Fredua kiireestä kantapähän ja nauroi niin, että piteli vatsaansa. Fredu astui loukkaantuneena läpi huoneen.

— Minnekkäs se hämähäkinjaika nyt kammertaa? sai hän vihdoinkin suustaan. — Minä tarkoitan, että minne herra lyseolainen ... ?

— Lupasin auttaa erästä toveria, sanoi Fredu arvokkaasti.

— Eikös saa luvan olla paperossia.

— Ei kiitoksia. Sen kieltää koulun laki.

— Vai niin, vai niin. Helkkarin lainkuuliaisia poikia. Eikös tämä toinen herra lyseolainen — hän korosti molemmat viime sanat — kanssa lähde auttamaan toveria?

— En! nakkasi Matti järkkymättömällä päättäväisyydellä vastaan.

Vaikka itse koulutunnit odottaisivat häntä sata kertaa, niin ei hän nyt liiku minnekään! Kunhan ei vain Hiili rupeaisi pitämään tuosta miehestä, kun sillä on niin paljon rahaa. Kyllä hän nyt vartioi täällä!

Kun karjanostaja huomasi, ettei hän pääse Matista, rupesi hän pitämään pientä leikintekoa hänen kanssaan. Hän veti häntä perässään pitkin lattiaa kuin koiranpentua, joka päristelee vastaan. Hiili katsoi heidän mekastustaan oudon avoimin silmin. Vihdoinkin hän tuli väliin, sanoi, että Matin täytyy lukea ja sai karjakauppiaan lähtemään kaupungille.

Oli suloista totella Hilliä ja olla hänelle mieliksi. Kuinka sattoikin olla niin suloista ja onnellista! Rönkvistska ja Fredu jo nukkuivat ja pari matkustajaa kuorsasi penkeillään, kun Matti yhä istui savuavan kitupiikin ääressä kirjoittamassa. Hänen sormensa olivat musteessa ja pöydälle oli mennyt mustetta, mutta Hiili puhdisti pöydän ja varoitti vain päästävästä viholle. Hän seisoikin korkeana Matin takana ja katseli loistavin silmäterin, miten poika lopetti työtään. Poika käänsi tuontuostakin silmänsä häneen kuin aurinkoon ja näytti iloisena ja ylpeänä, että kirjoitus oli tullut kaunista.

Hän uskoi myöskin, ettei siinä ollut virheitä, ei ainaakaan paljon.

— Etkä sinä enää ajattele sellaisia, että lopettaisit koulun ennen aikojaan. Sinusta tulee pappi!

Hänen kätensä oli pojan olkapäällä, tuttu poimu ulottui poskista leuan alle, kasvot olivat hyvänä hymynä. Poika ei saanut sanotuksi ainoaa sanaa, vaikka hänen mielensä oli täysi. Haikeat kyyneleet kirvelivät rinnassa. Hän paneutui penkilleen ja katsahti vielä pari kertaa puoliuunessa Hiiliin, joka askarteli lieden ääressä.

Aamulla tuli hänelle hyvin kiire kouluun, sillä havaittiin kellon käyvän väärin. Hän ei muuta ennättänyt kuin saada vaatteet ylleen. Kun hän palasi välitunnille kotiin, oli Hiili poissa. Myrskyn jäljet tuntuivat vielä ilmassa. Rönkvistska kiroili Hillin lapsellisuutta, paukutti ovia ja puski kiukkuaan kaikkeen, mikä sattui hänen tielleen.

Matti ei uskaltanut kysyä, mitä oli tapahtunut. Sen verran hän sai selville, että karjanostaja iltayöstä oli tullut ponttooseen. Hän saattoi siitä tehdä johtopäätökset ja hän joutui suunniltaan. Viha, ikävä ja itsesyytökset tekivät hänet ihan kipeäksi. Miksei hän ollut herännyt Hilliä puolustamaan, hän oli nukkunut samassa huoneessa ja sallinut sen kaiken tapahtua! Hiili oli poissa — senjakeen oli kaikki yhdentekevää. Hiili oli lähtenyt epätoivoissaan — Matti kierteli epätoivoissaan kaupunkia, haki häntä mielettömänä kaikkialta, pihamailta, kaduilta ja toreilta. Hän istui koulussa poissaolevana, tyrtyneenä kuin pölkkyy, tai levottomana, hiessä päin. Hän ei osannut mitään. Mutta se oli hänelle yhdentekevää. Maailma oli käynyt autioksi ja tyhjäksi.

Ensi ajan rouva oli ilman piikaa ja selitteli olevansa tyytyväinen, että Hiili meni — niin maailmaton palkka kun sillä oli ja niin hyvin kun hän sitä piti, niinkuin mitäkin ryökynää ikään, ei koskaan sanonut sille pahaa sanaa! Mutta joulun edellä, kun tuli vilkkaampi liike, otti rouva taas maantieltä tytön ja hänen kanssaan he ensi päivinä olivat kuin yksi sielu, mutta viikon lopulla olivat he täydessä torassa. Kerrankin kuuli poika tällaisen keskustelun.

— Jos rouva vielä minua lyö, niin kyllä minä näytän...

Minä haen poliisin ja ilmoitan, kuinka täällä myydään viinaa ja tapellaan niin että...

— Koskas sinä, lunttu, sen olet nähnyt? Mutta sinusta on nähty yhtä ja toista... Ole sinä varoillasi, ettet istu linnassa vielä...

— Minä menen pois tällaisesta paikasta, jossa ei saa rauhaa päivällä eikä yöllä...

— Se on oma syysi. Tässä on niin vähän työtä, ettei sinua tarvitsisi pitää, jollet olisi ollut ilman paikkaa. Ja kuka sinua hätyyttää, jos vain itse tahdot olla siivolla.

— Senpätähden se toinenkin tyttö meni pois, ettei saanut rauhaa, kun otatte kortteeriin sellaisia miehiä. Ja sitä tyttöä olette itse kehunut ja muutkin ovat kehu-neet.

— Se oli niin lapsellinen, että teki tikusta asian.

— Jaa minä en rupea olemaan nälkäpalkoilla. Ei näiltä tällaisilta vierailta saa edes juomarahaa. Kerjäläisiä ovat!

— Mene sinä vain minne tahdot, mutta sano minulle ensin, tunnetko Verliinin Santraa? Ahah, jokos muoto muuttui! Se kävi tässä tänään — se on liikkuva ihminen ja tietää yhtä toista. Se oli kerjännyt sinulle kirstunrahatkin, kun lapsesi kuoli.

Rönkvistska nauroi, mutta tytöltä pääsi itku.

— Sen se saikin tehdä, peijakas, kun toimitti minut sellaisen roskamiehen pariin ja olisi vielä tahtonut naimisiin sen kanssa. Herra jestas sentään, kuinka pahoja ihmiset voivat olla!

Tällaisessa ympäristössä kului suuri osa pojan koulu-aikaa. Vasta pariksi viime vuodeksi pääsi hän takaisin Eeva Snabbin luo ja sitten alkoi koulussakin taasen käydä hyvin. Hiili oli painunut syvälle kaikkinaisten muiden muistojen alle ja häntä hävetti ajatella häntä.

Häntä hävetti yleensä ajatella naista ja hän pelkäsi seurustella hänen kanssaan. Hänen käsityksensä naisesta oli sellainen. Nainen oli hänen tajussaan vaarallinen kuin itse synti.

Se kuuma, punainen vuo, joka taukoamatta kulkee kaiken elämän pohjalla, oli varhain tullut hänen elä-

määnsä. Huolelliset vanhemmat, jotka tahtovat säilyttää lapsilleen lapsuuden niin kauan kuin lapsuusikää kestää, varjelevat heitä, tai valmistavat heitä hellävaroen siihen, mikä on ihmisen elämässä keskeisintä. Mutta suurimman osan ihmislapsia yllättää elämän salaisuus kuin varas yöllä, raakana, kuumana, väkivaltaisena voimana. Tai näkevät he sen pienestä pitäen paljaana edessään. Se elää kaikkien mielessä ja se liikkuu kaikkien kielellä, se hallitsee ja täyttää kaikki mitä on tähtien alla.

Kun kesällä ollaan heinänteossa tai elopellolla, puhutaan »siitä pojasta ja siitä työstä». Riihellä keskustellaan tansseista metsätorpassa ja kuinka sen tai sen tytön on käynyt hullusti. Kun kansakoulupojat välitunnilla kokoontuvat nurkan taakse, laulaa suuri, ryysyinen poika heille laulua, jonka on oppinut tehtaan miehiltä ja sen ääressä tirsjutaan. Tuskin on poika päässyt rippikoulusta, kun hän jo pyrkii tytön aittaan yöksi. Tai jos hän on kaupunkilainen, alkaa hänen ajatuksensa askarrella laitakaupungilla ja hän pysäyttää naisen, joka illemmalla yksinään liikkuu kadulla, ja pyytää saada saattaa kotiin. Kun ylioppilas on juonut ja mekastanut, keikauttaa hän aamuyöstä lakin niskaan, ottaa ajurin ja lähtee etsimään naista.

Kuuma ja kumma on elämän pohjavuo. Se hallitsee luontoa ja se hallitsee häntä, joka sanoo itseään luonnon herraksi — jollei hän hallitse sitä.

Paitsi Hiili-tarinaa jäi Matti Matariston mieleen muutamia muitakin tarinoita — niitä yksinäisiä tarinoita, jotka ovat kuin vedenalaiset karit: niistä ei puhuta eikä niitä näy, mutta se ihminen muistaa ne, jonka pursi on niihin kolahtanut.

Kerran oli hän kyntämässä riihipeltoa — hän kävi aina lupa-aikoina maatyössä —, kun hän äkkiä kuulee metsästä hätähuutoja. Hän ei käsittänyt, mitä siellä oli saattanut tapahtua, mutta hän jätti auran sarkaan ja läksi juoksemaan huutoa kohti. Hänen sisarensa Martta tuli täydessä juoksussa ja itkussa häntä vastaan. Tytön hiukset olivat kuin tappelun jäljeltä, hame revittynä. Hän ei tahtonut saada puhutuksi.

Hän oli ollut karjan kanssa ja poimi marjoja, kun

äkkiä joku takaapäin käy häneen kiinni, paiskaa hänet maahan ja painuu hänen päälleen. Hän pelästyy, kääntyy ja näkee kartanon nuoren herran . . . Hän parkaisee ja rupeaa huutamaan. Se peittää kädellään hänen suunsa tukkoon, suutelee häntä niin, että tekee kipeää ja rupeaa haromaan hänen vaatteitaan. Hän huutaa, hän potkii, hän lyö, hän puree hänen kättään, hän vetää häntä hiuksista. Hän pääsee pystyyn — mies vetää häntä suuttuneena tukasta, hän juoksee, mutta mies tulee perässä ja huutaa ja toruu.

— Sinä olet hävytön. Etkö sinä tiedä kuka minä olen! Kyllä minä sinut opetan, etkö sinä ole se Matariston tyttö, kyllä minä . . . Ei, kuule nyt, tyttöseni, tule tänne kauniisti. Ei sinun tarvitse pelätä, ei siitä lasta tule. Minä annan sinulle rahaa.

Sinne jää herra aidan taakse, mutta nyt pelkää tyttö niin kauheasti. Kun se lupasi tulla takaisin! Ei hän enää uskalla mennä lehmiä noutamaan, se on niin väkevä. . .

Se roteva apuihminen, Manta, oli heillä työssä elopelolla. Hän leikkasi kilpaa miesten kanssa ja pysytteli heidän joukossaan. Hänen läpitunkeva äänensä kuului yli muiden. Hän nosti lyhdettä päänsä päälle, nauroi ja sanoi, ettei koko kylässä ole sitä poikaa, jota ei hän olisi saanut, jos olisi viitsinyt ottaa. Miehet mainitsivat jonkun, jota ei hän olisi saanut. Hän nauroi ja sanoi, ettei koskaan olisi viitsinyt olla mokomankin keuhkotautisen kanssa. Hänelle pitää olla vereviä ja nuoria. Taas rehahtivat miehet puhumaan jostakin, joka ei ole Manttan otettavissa.

— Se on vielä ollut niin nuori, etten ole huolinut, sanoi Manta, — mutta jahka se siitä miehistyy, niin pitää olla ihme, ellei tämä tyttö saa.

Matti oli vainion toisessa päässä, mutta hän kuuli joka sanan ja tunsikin, että ne tarkoittivat häntä. Hänen viikatteenteränsä silpoi olkea kuin kuumeessa ja maailma oli tulena hänen silmissään. Ja sinä iltana tuntui hänestä siltä kuin Manta olisi likennellyt häntä, myöhemmin huomasi hän sen selvästi ja eräänä lauantai-iltana, kun hän lojui saunanlauteilla, hän hänet saavutti.

— Vai se lyseolainen täällä onkin, se nuori pappi,

sanoi hän ja oli kuin äänestä olisi tiukkunut sulavaa voita. — Ei minua tarvitse ujostella, olen minä ennenkin nähnyt ihmisiä.

Matti pääsi alas, permanto huojuu ja koko huone kei-nui hänen astellessaan. Tajunnan ääni hänessä huusi yli veren kohinan: nyt sinä hukut! Hän haki vaistomaisesti vaatteitaan penkiltä. Silloin hän kuuli, kuinka nainen yhtäkkiä pudotti vaatteet yltään ja tuli häntä kohti.

— Minä pesen selän, sanoi hän hiljaa ja siinä, että tämä aina läpätunkevan huutavasti puhuva ihminen puhui hiljaa, oli sama mahti kuin käärmeen äänettö-mässä, vihreässä katseessa, jolla se pudottaa linnun puusta saaliikseen. — Tämä saippua onkin niin hyvää vaahtomaan. No, istukaa tuohon nyt.

Matti tuli tajuihinsa ja juoksi, vaatteet sylissä, suin-päin ulos. Nainen nauroi hänen takanaan ikäänkuin kymmenen harakkaa olisi kärejööinyt yhdessä, mutta Matti suistui pensaikkoon, kosteaan nurmeen, ja itki ja vapisi.

Hän oli ensimmäistä vuotta ylioppilaana Helsingissä. Heitä oli aika liuta poikia kierrellyt katuja, noin vain ilman aikojaan. Tai oikeastaan siksi, että he Osmolassa olivat syöneet munia kilpaa ja nyt tarvitsivat liikettä. Eero Holm, medisiinari oli »johtanut ekspeditsionia» ylös, alas katuja. Kello saattoi olla jonkin verran yli yksitoista, kun he saapuivat Esplanaadille. Silloin huo-mautti Mataristo — yksi kilpasyöjistä, että hän jo haluaa nukkumaan. Eero Holm ehdotti vielä repäisevää painia varmuuden vuoksi. Pari miehistä karkasi jo kiinni toisiinsa, kun äkkiä heidän keskellensä ilmestyi tyttö. Hän teki nuoren vaikutuksen, leveä hattu käher-retyillä hiuksilla ja harso estivät kasvoja näkymästä selvään. Hän oli tummassa puvussa ja rehevä, vaalea nahkakaulus keikkui keveänä polviin asti. Hänen muka-naan tuli hajuveden lemu.

— Hyvää iltaa, sanoi hän ruotsiksi ja kätteli tutun-omaisesti poikia, jotka paikalla olivat kerääntyneet hänen ympärilleen. — Kukas herroista on lähettänyt minulle kirjeen? Kas, siinä kirjeessä oli, että tavattai-siin täällä Espiksellä kello yksitoista.

— Jahah, jahah, riensi Eero Holm sanomaan, — minä, minä olen lähettänyt kirjeen. Eikös neiti tunne minua. Kyllä me on tavattu.

— Juu, juu, kyllä minä muistan.

— Asuuhan neiti Pursimiehenkadulla ..

— Se tahtoo sanoa, minä olen asunut siellä, mutta nyt minä asun Kapteeninkadulla.

— Kuinka sillä neidillä on korea puuhka, tuli joku pojista sanomaan ja yritti kietoa toista päätä kaulaansa.

— Keneltä neiti on saanut sen?

Matti seisoi muiden takana. Ei hän mennyt piiriin tytön ympärille eikä hän, kuten muut, hypistellyt hänen koristuksiaan. Mutta hän katseli tyttöä kuin naulittuna, hänen kiepsauksiaan ja keikauksiaan, hän kuunteli hänen omituista pientä nauruaan, hengitti hajuveden tuoksua, joka huumasi ja inhotti — ja tämä kaikki pani hänet vapisemaan.

— Sinä senkin ilkiö, sanoi tyttö äkkiä ja läiskäytti Eero Holmia puuhkallaan kasvoihin, — annat minun tässä paleltua.

— Ai, sinua palelee! Pojat, lämmitetään neitiä!

Eero Holm ja pari muuta poikaa kiersi kädet hänen ympärilleen ja alkoi pyörittää häntä. Hän huusi, hän torui, hän tahtoi irti. Hänen vaatteensa menevät pilalle, he saavat maksaa kaikki, jolleivät päästä häntä irti — repivät hänen vaatteensa! Pojat eivät totelleet ja vihdoin lennähti tyttö kuin suuri, musta perhonen heidän käsivarsiensa varassa ilmaan.

— Pojat, pojat, poliisi!

Piiri hajaantui ja tyttö nieli kiukkunsa. Kun poliisia kuitenkin ei kuulunut, päästi hän irralleen suuttumuksensa. Kirjoitetaan hänelle, vaivataan tänne eikä ole rehellisiä aikomuksia ensinkään ...

Pojat purskahtivat nauruun.

Rehelliset aikomukset taitavat lähestyä tässä ..

Esplanaadin poikki kulki verkalleen kookas, keski-ikäinen herra, silinteri päässä. Tyttö hiljeni, nyökäytti päätään ja läksi häntä seuraamaan. Pojat näkivät, että he käytävän päässä löysivät toisensa.

Matti rupesi hyvästelemään.

— Ei, sanoi Eero Holm, — nyt ei mennäkään kotiin.

Noo, pojat, kuka lähtee! Äh sinä! tuuppasi hän Mattia kylkeen, — tulisit kerran sinäkin! Kyllä sinä vielä ennätät olla pappinakin!

Hän vihelsi pitkään. Jostakin läksi liikkeelle ajuri.

Matti läksi yksin kotiin.

Siinä paikassa, missä hän sinä vuonna asui, oli kummallinen palvelustyttö. Se tuli joskus hänen huoneeseensa ilman asiaakin ja siistiessä huonetta oli sillä paljon puhumista. Matti koetti olla poissa sen ajan. Se oli upeavartaloinen, Hiili johtui kaukaa mieleen sitä katsolessa.

Kerran täytyi Matin pyytää tulta, kun huone tuntui kolkolta. Silloin tyttö, kiskoessaan tuohta irti haloista, kertoi pahasti polttaneensa käsivartensa.

— Ei maisteri tiedä siihen mitään?

— Olenhan minä sanonut, etten ole maisteri. En minä tiedä mitään.

— Se menee niin itsestään, kun tässä viime vuonna asui maisteri. Rouva käski panna saippuaa päälle, mutta se ei auttanut. Sitä kirvelee niin kauheasti.

Hän työnsi hihan ylös, korkealle kyynärpäiden yläpuolelle, katseli palanutta kohtaa hetken siinä polvilleen lattialla, mutta tuli sitten pöydän luo, laskeutui nojaamaan pöytää vastaan ja piteli käsivarttaan ylioppilaan edessä.

Matti humaltui, ja tietämättä mitä teki enempää kuin humalainen tietää, kiersi hän kätensä tytön ympäri ja pusersi huulensa hänen rintaansa vastaan. Humala oli silmänräpäyksessä ohi, hän paiskasi inhoten tytön menemään ja läksi kävelemään. Vaistomaisesti haki hän syrjäkatuja ja suuntasi askeleensa ulkopuolelle kaupunkia.

Hän ei kehdannut katsoa ihmisiä silmiin.

Mutta nainen oli hänelle peloittavampi ja vaarallisempi kuin koskaan. Nainen on luonnon lähin liittolainen, naisen kautta se lähinnä pitää ihmiskuntaa pystyssä. Niinmuodoin täytyy naisella aina olla mielessä vangita mies. Sivistynyt nainen käyttää hienompaa tapaa, sivistymätön raaempaa ja julkeampaa. Mutta kaikilla on sama pyrkimys. Ja miehellä on mielessä vain iskeä naiseen — hän on hänkin luonnon käskyläinen. Mies ja

nainen etsivät aina ja aina toisiaan lisääntyäkseen ja täyttääkseen maata.

Nuori mies mietti näitä asioita alati. Hän palasi aina niihin, jos välillä oli viipynytkin muualla.

Jumala lahjoittaa ihmiselle lapset — niin opetetaan. Suureen pappilaan lahjoittaa hän kymmenen lasta ja köyhälle juopolle saman määrän, vaikka hänen pitäisi tietää, että he viimeainitussa perheessä tulevat kärsimään. Hän on luvannut pitää heistä murheen — mutta lie tulevat tautisina maailmaan, kituvat kurjuudessa ja päättävät ehkä päivänsä vankilassa. Se on huonoa huolenpitoa. Ja Jumala lähettää lapsia sellaisiinkin perheisiin, joissa ei heitä lainkaan haluttaisi. Mutta isättömiä lapsia ei Jumala lähetä, vaan joku toinen. Paholainenko?

Sieivistellen, kierrellen, kaarrellen koettaa ihminen ohjata lapsensa salaisuuden eteen, jota ei hän itsekään ymmärrä, jonka edessä hän seisoo avuttomana kuin lapsi ja on seisonut vuosituhansia.

Elämän punainen vuo käy herkeämättä läpi vuosituhansien. Iäti vehreä luonto sysää sokeana itujaan kaik-kialle, kun kevät tulee ja aurinko alkaa lämmittää. Silloin versoo kaikki mikä on nuorta ja elinvoimaista, vanhat, kuolevat puutkin suitsuttavat viimeisen mahla-jansa iduiksi. Kaiken täytyy monistua, hedelmöidä. Siittämisen ja synnyttämisen tarve täyttää taivaan ja maan välin. Elämänitujen antamisen vaisto hallitsee kaikkea, mikä elää. Ihminen on samassa asemassa kuin kaikki muukin.

Hän on kuitenkin opettanut itselleen olevansa korkein luoduista ja luonnon herra. Senkötähden että hän rakentaa asuakseen kiviröykkiöitä eikä asu kuin muurahainen; senkötähden että hän on keksinyt yhteiskunnan; senkötähden että hän pienellä osalla maapalloa on ajanut läpi ulkonaisen yksiavioisuuden; senkötähden että hän samalla pienellä osalla maapalloa on kehittänyt kulttuurin ja hermot?

Mutta hän, joka poliisivoimalla valvoo yksiavioisuutta, on kulttuurikieleensä keksinyt sanoja sellaisia kuin »hääyö», »kuherruskuukausi», ja hän lausuu ne punastumatta. Kun hän on viettänyt häitä, lähtee hän valittunsa kanssa häämatkalle. Koko hää joukko saattaa

iltamyöhänä asemalle. Hänellä on taskussa ensi luokan makuuvaunulippu ja hääyön, laulujen ylistämän, odotus palaa hänen kasvoillaan. Nainen seisoo, huntu kasvoilla, hänen rinnallaan. Hänellä on nyt lupa sen naisen salaisuuteen, heillä on yhteiskunnan lupakirja, ystävät ovat sen todistajina: menkää hääkammioon, lisääntykää ja täyttäkää maata!

Mutta kuinka moni on odottanut yhteiskunnan lupakirjaa, kuinka monelle on yhteiskunnan määräämä hääyö ensimmäinen? Luonnon käsky on voinut tulla paljon aikaisemmin, luonnon, joka sokeasti kääkee monistumaan ja hedelmöimään. Ja kuinka moni ylistettyjen hääöiden ihmispäreistä haluaa totella yhteiskunnan määräyksiä, puhumattakaan luonnon tarkoituksista? He eivät laisinkaan aina halua enentyä ja täyttää maata. He haluavat humaltua ja nauttia.

Monien monituisten ihmispärien puolesta saisi elämä kuolla sukupuuttoon. Ovela luonto onkin sentähden kätkenyt itunsa nautintoon. Ja niin täytyy ihmisen nauttiessaan tahtomattaankin palvella sitä. Ovela luonto on lisäksi kätkenyt syvimmän salaisuutensa läpipääsemättömyyden verhojen taakse. Läpipääsemättömyys vetää ihmistä puoleensa. Miljoonat ja miljoonat vaeltavat mykkien, liikkumattomien porttien eteen, miljoonat ja miljoonat joutuvat kerran suurten, hirvittävien kysymysten eteen.

Mistä ihminen tulee, minne hän menee? Miksi hän syntyy, elää, miksi hän kuolee?

Ihminen ei jaksa viipyä näiden ankarien kysymysten edessä, sillä hän ei saa niihin vastausta. Hän palaa maailmaan mykkien porttien edestä, maailmaan, joka lähättää siitostarpeen, synnytystuskien, elämäntaistelun ja kuolonkampailun alla. Hän ei jaksa kantaa heikoilla hartioillaan raskaita kysymyksiä, joihin on turhaa hakea vastausta — hän tahtoo unohdusta ja nautintoa ilman vastuunalaisuuden tunnetta.

Hänelle ei anneta sitäkään, sillä häneen on istutettu o m a t u n t o ikuisine ikävöimisineen, syytöksineen ja ristiriitoineen.

Siinä kohdassa pipliaa, missä puhutaan vedenpaisu-
muksesta, on kuva hukkuvasta ihmiskunnasta. Ihmiset

pulikoivat vedessä, käsiä ja jalkoja nousee häviöstä taivasta kohti. Ihmisiä kapuaa puihin, kallioille, vuorille. Miehet juoksevat vimmassa, naiset seuraavat pitkien, valuvien hiuksien turhaa — vedenpaisumus tulee!

Turhaa on ihmisen kysellä, turhaa taistella tulvaa vastaan. Elämän punainen vuo tulee!

Pitääkö ihmisen säikähtää sitä? Pitääkö hänen kantaa omantunnonvaivoja ja kitua vastuunalaisuudentunteessa, pitääkö ristiriitojen alituiseksi repiä hänen sisintään?

Luonto kylvää ihmiskunnan niinkuin metsän ja luonto itse harventaa itseään, jos se on liian taaja. Se on kaikki niin yksinkertaista. Ihminen on pantu lisääntymään — muuta ei hän tiedä ja hän täyttää tarkoituksensa, kun hän täyttää maata. Muuta ei hän tiedä tarkoituksestaan.

Avuttomana seisoo hän keskellä luontoa, johon hänet on pantu, kuin koppakuoriainen, jonka kulkija tallaa.

IX

Iltoja ja öitä viipyi Hilja Matariston vuoteen ääressä. Hän kuumeni, kylmeni, heltyi, raivostui, inhosi ja sääli kaikkea siitä mitä kuuli. Hän itki ikäänkuin ihmiskunnan koko ruma velkakuorma olisi painanut hänen tuntoaansa, hän nauroi kuin mieletön, hän pakeni kuulemasta, hän alistui ottamaan tiedot vastaan niinkuin ihminen, joka tuntee, ettei onnettomuutta käy peräyttäminen ja nöyrän tyynenä painaa päänsä antaakseen sen mennä ylitseen. Hän karkasi permannolta, jolle oli lyyhistynyt, leimuten pystyyn ja kaikki hänessä nousi vastarintaan.

— Se ei ole totta, se mitä sinä puhut! Ei, ei, ei — jos niin olisi, ei kannattaisi elää yhtä päivää. Rakkaus naisen ja miehen välillä on jotakin ihan toista.

— Mutta mitä tämä sitten on? Tätähän juuri sanotaan rakkaudeksi.

— En tiedä, — tiedän vain, ettei sitä saa kutsua rakkauden nimellä. Minä selitän heti. Meidän tuttaviemme joukossa on esimerkiksi muuan vanha pari, he viettävät jonkin vuoden perästä kultahäitä. He ovat rakastuneemmat kuin he saattoivat olla avioliittonsa

ensi päivänä. Joka vapunpäiväksi toimittaa rouva miehensä ylioppilaslakin pestyksi ja kiinnittää hänen rintansa ruusun ja mies katsoo häntä silmiin ikäänkuin juuri olisi antamaisillaan hänelle ensi suudelmaa.

— Tiedätkö, että he läpi elämänsä ovat olleet näin? He ovat aivan yksinkertaisesti palaneet loppuun. Eero Holm sanoisi, että tällainen hellyys on nuorille ihmisille yhtä luonnoton kuin keväälle keltaiset tähkät.

— Mutta mitä rakkaus sitten on, jollei juuri hellyyttä?

— Se on polttoa. Mies ja nainen sytyttävät toisensa, kun tulevat likelle toisiaan. Minä tiedän sen omasta kokemuksestani.

Hilja hätkähti ja vetäytyi vaistomaisesti kauemmas. Hänet valtasi taasen halu sanoa Mataristolle, että täytyy erota, hänen täytyy etsiä toinen asunto. Heidän käsitystensä eriäväisyys on sitä laatua, ettei hän voi sitä sietää.

— Sinä olet sairas ja se tunne, josta puhut, on sairautta, pääsi häneltä katkerasti. — Jahka sinä paranet, tutustutan sinut niihin tyttöihin, joiden kanssa seurustelen, niin saat nähdä, onko nainen sellainen käärme, jommoisena sinä häntä pidät. Kuinka minä vihaan teitä miehiä, jotka alennatte naisen eläimeksi, ettekä häpeä sellaisena ottaa häntä morsiameksenne ja vaimoksenne... Ihminen on korkeampi kaikkea muuta, mies ja nainen ovat ihmisiä ja heidän täytyy olla yhdenarvoisia. Heillä on tahto, heidän täytyy tietää mitä he tahtovat ja heidän tahtonsa täytyy ohjata heidän tekojansa. Silloin ihminen on kaunis ja onnellinen, kun hän tahtoo, sanoi isä ennen.

Hilja oli puhuessaan nähnyt Matin piirteiden vetäytyvän siihen itsesyytösten epätoivoon, johon ne aina lopuksi johtuivat ja se teki hänet aseettomaksi kuten niin monesti ennen. Hänen soimauksensa ja pikkuvanhad opetuksensa muuttuivat aina lopulta lohdutukseksi ja hän oli lohdutuksissaan kekseliäs.

— Ah, kun aika kuluisi ja Armas tulisi! saattoi hän huudahtaa, — niin Armas voisi selittää nämä asiat.

— Minä olen varma, ettei hän tule kärsimään minua, sanoi Mataristo.

— Erehdys, armollinen herra! nauroi Hilja. — Minä olen sinusta kirjoittanut niin paljon, että hän jo miltei tuntee sinut ja aina lähettää terveisiä.

— Mutta tietääkö hän, että minä hänen morsiameltaan olen vienyt viattomuuden kertomalla kaikkia kauheuksia ... ?

Hilja kävi vakavaksi.

— Hän tietää, että me olemme puhuneet kaikkinaisista elämän asioista ja että sinä olet vienyt minulta tietämättömyyden.

— Ja tietämättömyyden mukana elämän ilon ...

— Tietämättömyydessäkö sitten on elämän ilo?

— Olet oikeassa. Se on syyttömyydessä ja sinä olet syytön.

— Että sinä viitsit: minulla ei ole ollut tilaisuutta sentapaiseen syyllisyyteen. Mutta kaikesta syystähän voi päästä. Isäni sanoi, että Mestari aina seisoo särkyneen ihmisen vieressä ja katsoo lempein ja vakavin silmin ja sanoo: mene, äläkä silleen syntiä tee. Tässä samassa vuoteessa isäni makasi, tässä samassa paikassa ... Sinä voit huoletti tulla papiksi, jos käsität Jumalan sellaiseksi kuin hän.

Ja Hilja rupesi kertomaan.

Heillä riitti nykyään keskustelemista ja väittelemistä loppumattomiin. Hilja kyllä muisti, ettei tämä ollut hermosairaahan hoitoa, mutta Matti vakuutti saavansa mielenrauhan, kun saattoi puhua asioista, jotka vuosikausia olivat häntä painaneet ja joista koko hermostus osaltaan johtui.

Omituisesti maailma muuttui heille molemmille.

Matti näki naisen, jonka kanssa saattoi puhua toverillisesti, jonka ystävyys oli valoisa ja lepoa tuottava, jonka hellyys lämmitti, sytyttämättä kuloa. Ehkäpä maailmassa on häntäkin varten sellainen nainen, ehkäpä rakkaus saattaa olla puhdas ja ylhäinen! Hän ikävöi sellaista naista, sellaista rakkautta! Usein hän joutui kuin hämääntyneeseen, mustaan verkkoon, kun ajatteli tuntejaan, joita ei voi antaa, velkojaan ja epäsointuisaa väliä omaistensa kanssa. Hän kuvitteli hetkisen, että voi nousta ja käydä työhönsä, mutta kun heikkous sitten vakuutti hänelle, että täytyy parantua ensin, ei auttanut

muu kuin asettua hiljaa olemaan ja silloin ei edessä enää ollut musta, tahmea entisyys, vaan tulevaisuus, josta häämötti jotakin kirkasta ja onnellista.

Hiljalle oli elämässä tähän asti ollut yksi ainoa vakava ja juhlallinen kohta: isän viime vuosi. Kaikki muu oli iloista tai vallatonta. Rakkaus Armaaseenkin oli valoisa ja sen ikävöiminen suloinen. Kiintymys omaisiin ja ystävättäriin oli ollut hauskus, kansa kaduilla oli ollut liikkeellä siksi, että kadut olisivat rattoisamat. Pieni, kaunis huone kotona oli kuin lämmin pesä, jossa hetken kipeät sulivat pois. Hiljalle olivat kipeätkin hetket olleet miltei sitä varten, että iloiset selvemmin tuntuisivat niitä vastaan. Hänen elämänsä oli ollut kuin rivi sisäjärvimaismia, joissa tuomi kukkii, koivu hymyilee ja järvet siintävät.

Nyt oli kaikki ikäänkuin avartunut ja käynyt raskaammaksi. Kun hän katseli huonettaan, tuntui siltä kuin siitä olisi kulunut pitkä aika, kun hän istui siellä Armaan kanssa ja oli nuori ja huoleton. Kun hän tuli kadulle, huomasi hän jokaisen ihmisen yksitellen ja antoi hänelle varoen tietä. Varsinkin huomasi hän talonpoikaisen näköiset ylioppilaat ja mietti: mitähän huolta sinäkin kannat? Jokainen ihminen oli käynyt keskukseksi, jonka ympäri elämä kehräsi omituisia lanko jaan — enimmäkseen surun ja tuskan lankoja. Sentähden täytyi hyvänä ja säälivänä antaa tietä jokaiselle. Vaikka he nauravatkin, niin heillä on suruja ja jollei heillä vielä ole, niin heille tulee. Joku vanha neiti asui sillä kullamalla, missä Haapasetkin ja Hilja oli usein nähnyt hänet päivänpaisteessa taluttamassa pientä koiraansa. Hän oli niin kulunut ja hento, hän oli sitonut haaltuneen nauharuusun koiransa kaulaan, koira värisi niinkuin sen aina olisi ollut vilu. Tytöt olivat ristineet neidin »Kyöpelitäreksi» ja nauroivat häntä vasten kasvoja, kun astuivat ohi. Nyt oli vanha neiti Hiljan silmissä yksinäinen ihmisolento, jonka sydämen, muun puutteessa, oli pitänyt kiintyä koiraan... Humalaiset, jotka tahriintuneina mielettömin kasvoin tulivat vastaan Pitkälläsillalla, olivat hänen silmissään onnettomia ihmisiä. Ennen he olivat olleet vain inhon arvoisia... Kun hän käveli Aleksanterinkatua ja pienet pojat huusivat hänelle: ostakaa

kengännauhoja! vihloi hänen sydäntään, sillä huuto avasi hänelle kokonaisia kärsimyksen ja puutteen koteja Kun hän iltapimeässä Eläintarhan tiellä näki ajurin kii-dättävän silinteripäistä herraa ja nauravaa naista, puis-tatutti häntä ja hän tunsii onnettomuuden heidän nau-russaan. Viha, mihin hän ennen oli noussut, oli poissa. Kun hän näki talonmiehenvaimon lakaisemassa piha-maata, tuli hänelle paha omatunto kaikesta mitä hän oli hänestä ajatellut, ja hän vaivasi päättään miettimällä eikö voisi tehdä jotakin hänen hyväkseen. Ja minkä kumman takia hän oli pilkannut sosialistiyhdistystä ylä-kerrassa? Mitä hän heistä tiesi? Hän näki heidät jos-kus portaissa eikä tuntenut heitä vähääkään, mutta hän oli aina ollut valmis huvittamaan vieraita ihmisiä kas-kuilla heistä. Kummallista! Minkätähden ihmiset yleensä pilkkaavat ja raatelevat toisiaan? Minkätähden ei suu-ressa seurassa, jossa sitä tehdään, kukaan nouse vas-taan, vaan kaikki istuvat niin mielellään siellä missä pilkkaajat istuvat? Ihmiset eivät kuitenkaan tiedä pal-jon mitään toisistaan. Kaskujen kertojat tuskin tunte-vat ulkonaiset tapahtumat. Niistä kaukaisista voimista, joista ihmiselämä syntyy — perinnöistä ja olosuhteista, joissa ihminen muodostuu — ei tiedetä mitään, niitä ei asianomainen ihminen itsekään tunne. Kuinka voi vie-ras häntä pilkata ja tuomita?

Hilja kysyi tätä itseltään täynnä ihmettelyä. Kum-moiset hänen silmänsä ennen olivat olleet? Oliko hän saanut silmäänsä lasisärön paholaisen peilistä, josta sadussa kerrotaan ja joka näyttää kaikki kierona ja val-heellisena? Vai oliko hän kulkenut silmät kiinni? Ja näkemättömin silminkö kaikki nuo muut kulkivat, joi-den huvi oli pilkkaaminen ja tuomitseminen? Tai paho-laisen peilinsäröäkö he kantoivat silmissään? Sillä jos saisi raottaa ihmisen sydäntä, niin ei häntä voisi muuta kuin sääliä ja helliä.

Hiljan mieleen johtui, että se sääli, joka nyt Mataris-ton kautta hiljaisena, kipeänä ja kallisarvoisena onnena oli puhjennut hänen sielunsa pohjalle, mahtoi olla sukua sille tunteelle, jolla Kristus rakasti maailmaa.

Mestarin silmä näki ihmeellisesti ihmisen läpi, hän tunki kauas hänen esihistoriaansa ja ymmärsi, miksi

hän oli juuri sellainen kuin oli. Hienoin vaistoin tunsin hän vilpin ja tunsin missä sydän oli särkynyt ja kypsä vastaanottamaan puhdistusta. Hän istui kaivolla puiden alla, oli helteinen päivä ja häntä janotti. Valkoista hiekkaa myöten likeni nainen. Se oli kaunis ja Kristus luki kauniista kasvoista, naisen ammentaessa vettä. Kasvot kertoivat paljon nauraneensa ja nauttineensa. Nyt ei enää huvittanut nauraa, kaikki iljetti ja tympäisi. Häpeä ja hätä kuulsivat läpi.

Nainen oli ehkä juhlinut tämänkin yön, hän tuli uupuneena hakemaan vettä. Hän ei huomannut kulkijaa kaivolla ja kun hän häntä puhutteli, oli hän vastaamaisillaan keikaillen ja nokkelasti, kuten oli tottunut vastaamaan miehille. Mutta hiljainen kulkija eristi hänet siitä maailmasta, jossa hän oli ollut kotonaan, sielun yksinäisyyteen. Hän ikäänkuin pyyhki pois kaiken sen vieraan kuonan, mikä aikojen kuluessa oli kasaantunut ihmisen paljaan, vilpittömän sielun päälle. Ja nainen löysi katumuksen puhdistavat kyyneleet ja särjetty sydän kävi mahdolliseksi syntyään uudestaan.

Hilja uskoi ajatuksensa Matille. Hän tunsin antavansa sielulle, joka janoisena otti vastaan kuin helteessä halkeillut maa sadetta. Joskus tuli hänelle pistävä tunne: »Miksei Armas ole täällä, miksen hänelle saa puhua?» Mutta hän koetti lohduttaa itseään sillä, että heillähän on edessä pitkä yhdyselämä! Ja olihan Armas sanonut, että jota enemmän he ehtivät imeä elämästä, sitä rikkaampina he liittyvät yhteen.

Sillääikaa kun Hilja ja Matti koettivat selvittää itselleen elämän ongelmia, vietti ainoa, joka heidät näki, vanha, uskollinen Maali keittiössään epäilyksen ja epä-tietoisuuden hetkiä heidän tähtensä.

Ensin häntä vain oli suututtanut, että »se tyttö» lähtee kävelemään tuntikausiksi, antaa hänen avata ovea vieraille ja palaa helmat ja kengät senpäiväisessä siivossa, lisäksi mokomankin ylioppilaan seurassa. Sillä vaikka Maali paljon piti Mataristosta, ei hän toki ollut mikään Hiljan rinnalla. Hiljan olisi pitänyt tietää kenen kanssa lähti kävelemään. Maalia harmitti kaiken aikaa, kun Hiljan kengät olivat kuivamassa uuninkorvalla, ne

olivat niin läpimärät, etteivät edes tahtoneet kuivaa. Kun ne vihdoin olivat kuivat kuin pukinsarvet, ei Maali vielä voidellut taikka kiilloittanut niitä. Hän ajatteli: antaa Hiljan vähän kaivata niitä ja lopulta tulla kysymään. Ehkä hän paremmin muistaa toisen kerran, ettei pane kenkiään sellaiseen siivoon. Vihdoin Hilja tulikin keittiöön ja rupesi liepastellen kertomaan, että Laina voi paremmin ja pikku Elli oli saanut ensimmäisen hampaansa ja terveisiä paljon lähetettiin Maalille. Ja näitä puhuessaan yritti hän käydä kenkiin kiinni. Maalia harmitti, ettei hän pyytänyt häntä siistimään niitä — olisihan hän voinut pyytääkin! Hän koppasi kalisevan kuivat kengät hellankorvalta ja painui puulaatikon viereen niitä puhdistamaan. Sora ja lika olivat syöpyneet syvälle uurteisiin. Maali ei viitsinyt ruveta niitä voitelemaan, kelvatkoon kiilloitettuina. Hän harjasi minkä jaksoi ja pudotti kunkin kengän saatuaan sen valmiiksi, korkealta lattialle eikä ollut näkevinään Hiljaa, joka yhä siinä vieressä kertoi uutisia pappilasta. Saatuaan kengät valmiiksi ei hän antanut Hiljan ottaa niitä, vaan läksi viemään niitä Hiljan kamariin. Taisi tulla astutuksi hieman kovin askelin käytävässä ja kolistelluksi ovia. Vähän ajan perästä tuli Hilja keittiöön, toi sinisen hameensa ja käski Maalia tekemään siitä torihametta. Se oli hyvä hame — jos ruustinna olisi ollut kotona, ei hän ikinä olisi sallinut sitä vielä antaa. No niin, kyllä hän, Maali, on palvellut tätä taloa niin kauan, että hän saattaa sen hameen saadakin. Hän oli jo lauhtumaisillaan ja päätti, että jos Hilja nyt tulee ja panee kädet hänen kaulaansa, niin ei hän työnnä niitä pois. Ja kun ei Hilja tullutkaan, vaan meni menojaan, niin hän ajatteli, että olisihan hän saanut siitä hameesta kiittääkin. Ei tullut kiitettyä. Mutta jahka hän nyt huomenna menee torille, niin hän tuo kukkakaalia, josta Hilja pitää, ja sunnuntaiksi linnun.

Hän sai torilta kauniin kukkakaalinpään, keitti sen aamiaiseksi ja odotti, että Hilja, niinkuin ennen, panisi kätensä hänen kaulaansa ja kehuisi kukkakaalia. Mutta tuskin Hilja maistoi koko kaalia eikä hän puhunut mitään. Vai niin vai, ajatteli Maali ja oli loukkaantunut. Mutta sitten hänelle vasta tuli ihmettelemistä,

kun Hilja ilmoitti, ettei Maalin enää tarvitse viedä ruokaa herra Matariston huoneeseen — hän tekee sen itse. Hilja oli sitä sanoessaan oudon kankea ja puhui ikäänkuin vieraalla äänellä. Mitähän se Mataristo nyt olikaan kielinyt? Sitäkö, että hän joskus suutuksissaan oli paiskannut hänen ovensa kiinni? Tai jotakin muuta sellaista. Ja siitä nyt kannatti puhua! ... Hilja sai kantaa ruuat herralle — hyvä oli vain, vähemmällä Maali pääsi! koetti Maali nauraen sanoa itselleen. Mutta kun Hilja käsitöineen rupesi istuskelemaan Matariston kamarissa, kun hän oli siellä Maalin siistiessä ja kun he lukitsivat oven ja puhelivat myöhään illallakin, rupesi Maali epäilemään, että Hilja ei enää ollut ihan viisas. Mitä ihmettä heidän Hiljalla saattoi olla puhumista tuollaisen talonpojan kanssa, vaikka se olikin ylioppilas? Hän rupesi pitämään Hiljaa silmällä: Hilja kulki kuin unessa, tuskin hän näkikään Maalia. Kun häneltä piti kysyä jotakin ruuista, sai häntä aina etsiä Matariston huoneesta ja hän vastasi oudosti, niinkuin hänen olisi pitänyt pusertaa esiin sanat. Monta kertaa hän oli aivan itkettyneenä. Mitä se hävytön herra mahtoikaan hänelle sanoa? Kerran kun Hilja oli tanssiharjoituksessa, läksi Maali Matariston huoneeseen ja läksytti häntä aika lailla siitä, että hän kehtaakin, kun ruustinna on poissa... Jollei hän ymmärrä miten herrasväissä ollaan, niin on paras, että hän muuttaa muualle. Ja se onkin paras! Mataristo ei vastannut hänelle halaistua sanaa, tuli vain ihan punaiseksi. Kai se sentään ymmärsi hävetä! Ja Maali meni rauhallisempana keittiöön. Mutta seuraavana aamuna karkasi Hilja kuin kiiliäinen hänen kimppuunsa ja huusi: »Mitä Maali on tehnyt täällä eilen? Maali ei enää saa puhua sanaakaan herra Matariston kanssa.» »Vai on se kelvoton ollut kantelemassa! Tietääkö neiti, että minä olen osannut puhua ennenkuin neitiä oli maailmassa eikä neidin tarvitse tulla opettamaan mitä minä saan puhua!» Hilja purskahti itkuun ja kiirehti huoneeseensa.

Minkätähden hän sitten ei tullut selittämään, miksi hän seurusteli sen herran kanssa? Maali päätti näyttää heille, ettei hyväksy sellaista. Hän suuttui suuttumistaan, kun huomasi heidän liittoutuvan yhteen häntä

vastaan. He puhuivat hänestä pahaa, hän tiesi ja tuns sen. Hänen piti yksinään kantaa kuormaansa, eihän ollut ketään, jolle hän olisi voinut puhua. Heitä oli kaksi. Hän paiskeli ovia ja astioita. Voi, voi, olisi ruus-tinna tietänyt — ja olisi maisteri tietänyt, ja entä mais-terin omaiset, ja entä Jenny neiti! Ei päivääkään Jenny neiti olisi pysynyt siellä kylpypaikassa Saksanmaalla! Kerran toki juoksi Hilja Maalin luo keittiöön ja itkukin oli häneltä niin tulossa, että hän tuskin sai sanotuksi: »Maali, miksi Maali on minulle niin äreä ja paha?» Maali tuns nyt jälleen lapsen, jota pienenä oli pitänyt polvellaan ja hänen teki mieli silittää sen päätä ja pai-naa se syliinsä, kuten silloin. Mutta häntä pidätti jokin, tai hän odotti, että Hilja tulisi likemmä häntä. Hilja toisti vielä saman kuin äsken, mutta ei liikahtanut ovelta, seisoi vain siinä ja pidätti kyyneliään. Tulkoon likemmä! päätteli Maali ja kovettui samassa eikä vastannut mitään. Mutta kun Hilja oli mennyt pois, putosi hän tuolille istumaan ja itki.

Päivällistä pannessaan pöytään näki hän Hiljan käsi-töineen kiirehtivän Matariston huoneeseen. Silloin hänet valtasi vimma. Hän juoksi hänen perässään, kävi kiinni hänen käteensä, veti hänet pois ja viskasi menemään sellaisella voimalla, että hän lensi ruokasalin seinää vastaan. Hän ei kärsi, että hän menee sinne!

Hilja nousi vastarintaan.

— Maali! parkaisi hän kuiskaten ja juoksi hänen perässään keittiön käytävään. — Eikö Maali ensinkään häpeä! Mitä tämä merkitsee! ...

Mutta hän huomasi samassa seisovansa yksin hämä-rässä käytävässä. Hän pakeni omaan huoneeseensa. Siellä hän purskahti itkuun ... Ei, Matti ei saa nähdä, että hän on itkenyt! Onneksi oli hämärä päivä. Hän pyyhki kyyneleensä ja valeli silmiään.

Nyt on sota talossa ja hän, Hilja, siinä ehdottomasti joutuu tappiolle. Häntä ei kukaan tule uskomaan eikä ymmärtämään .. Koettaisiko vielä selittää Maalille... ? Siitä ei olisi apua. Ja Maali on kuitenkin ollut heillä niin kauan, hän on nähnyt Hiljan pienestä asti ja Hilja on niin monta kertaa puolustanut Maalia, kun äiti on yrittänyt häneen kyllästyä. Ja muistaessaan sanoja,

joilla oli koettanut pehmentää äidin sydäntä, alkoi hänen oma sydämensä pehmetä. Hän toisti, tällä kertaa itselleen, miten kova palvelijan asema kuitenkin on, miten yksinäinen ja yksitoikkoinen: aina vain sama työ, päivästä päivään ja vuodesta vuoteen. Maali oli kuitenkin ollut niin uskollinen.

Hilja läksi keittiöön.

Maali seisoi toinen käsi kattilan varressa, toinen pitäen kiinni kantta ja kaasi perunoista höyryävää vettä vesijohtoon.

— Kuinka Maali voi kohdella minua sillä tavalla!

Maali laski kattilan hellalle, avasi hanan ja virutti käsiään.

— Herra Mataristo on kipeä, näkeehän Maali sen! Jos Maali olisi ollut hänelle ystävällinen, ei minun olisi tarvinnut ruveta häntä näin hoitamaan. Mutta kipeää täytyy kohdella hyvin, muuten ei hän parane.

Maali pyyhki käsiään suurin liikkein ja kiukku kuohui hänessä.

— Maali kulta... tämä on niin raskasta, eihän se Maalistakaan voi olla hauskaa... Eihän Maali enää tee niin. Minun kärsivällisyyteni loppuu kerran... .

— Niin minunkin! pääsi Maalilta ja paiskasi pyyhinliinan tuolille. — Jollei tästä pelistä tule loppua, niin minä kirjoitan ruustinnalle ja Jenny neidille...

— Mutta Jumalan tähden, mitä Maali kirjoittaa?

— Että neiti päiväkaudet ja yökaudet istuu herran kamarissa. Sen minä kirjoitan. Tietääkö neiti mitä kuudennessa käskyssä sanotaan?

— Maalin pitäisi hävetä!,

Hilja läksi. Hän tuli huoneeseensa täydessä itkussa. Hän oli ihan neuvoton, hän ei käsittänyt minne päin kääntyä. Hän ei osaa selittää tätä asiaa ... se on totta! Ei kenellekään.

Ruoka jäähtyi hyvän aikaa pöydällä ennenkuin hän sai voimaa iloisena ja tyynenä lähteä toimittamaan sitä Matariston huoneeseen. Senjakeen hän pelkäsi ja karttoi Maalia. Kun hän vain kuuli hänen askeleensa käytävässä, meni hän pakoon, tavallisesti Matariston luo, jottei Maali saisi mennä puhumaan hänelle mitään pahaa.

Kerran hämärissä täytti Maali lamppuja ja astut koputtamatta Matariston huoneeseen. Hän jäi kuin nau-littuna ovelle seisomaan.

Hilja oli polvillaan vuoteen ääressä. He katselivat toisiaan silmiin, olivat hiljaa kuin kuvat ja puhuivat siinä. Eivät he huomanneet Maalia. Ensi hämmästyksen mentyä valtasi vanhan palvelijan halu lyödä jal-kansa maahan ja hän kopeloi jo esiliinaansa antaakseen sillä heitä korville. Mutta samassa hän tuli uteliaaksi ja päätti kuunnella mitä he sanovat. »Se puhkesi esiin silloin», sanoi herra, »kun katselin tanssia tuolla vasta-päätä. Sinä olet itse nähnyt kuinka he tanssivat... Sinä lauantai-iltana, jolloin sinä kuulit minun itkevän.» »Muistan, muistan», vastasi neiti. »Se teki silloin minulle niin paha.» »Älä enää ajattele sitä. Sinä tulet terveeksi ja julistat ihmisille tervettä elämäniloa...» »Niin, ehkä minä vielä voin, sinä olet sen opettanut minulle. Minä olen sinulle niin kiitollinen.» Mataristo otti Hiljan käden ja jäi sitä pitelemään, kasvot tähdättyinä kattoon.

Maali ei enää voinut mokomaa katsella. Hän unohti lampun, palasi keittiöön, istuutui tuolille ikkunan ääreen ja tuijotti tummaan juovaan lattiamatossa.

Nyt oli tosi käsissä. Tähän asti hän oli pitänyt kaik-kea jonkinlaisena leikkinä, mutta nyt hän ymmärsi, että he pitivät toisistaan. Hilja, kihlattu morsian, oli unoh-tanut maisterin, sellaisen hienon miehen, tällaisen mou-kan takia. Kyllä nyt ruustinnan tulee paha mieli ja mitä Jenny neiti tekeekään! Syyttävät vielä häntä, Maalia, ettei hän ole pitänyt huolta Hiljasta.

Hän purskahti itkuun ja hänen surunsa oli kipeämpi kuin koskaan ennen. Jos Hilja nyt olisi tullut keittiöön, niin hän olisi tavannut Maalin sydämen avoinna, Maali olisi puhunut hänelle koko huolensa, varoittanut häntä ja rukoillut häntä lakkaamaan tällaisesta rumasta pelistä. Mutta Hiljaa ei kuulunut. Käsistään, jotka hajasivat lamppuöljyltä, Maali muisti mille asialle äsken oli mennyt sisään. Hilja ei tullut pyytämään edes öljyä — no niin, näkiväthän he pimeässäkin tehdä pimeyden-töitään! Ja kun Maali syvemmältä ajatteli, mitä kaikkia he voivat siellä tehdä, tuli hänen äskeisen hyvän sydä-

mensa ympäri kuin kuori, joka kovettui kovettumistaan. Hän vuoroin vihasi heitä niin, että rukoili Jumalaa päästämään tulta ja tulikiveä heidän päälleen, vuoroin itki ja voihki. Hänestä tuntui siltä kuin ei mikään enää olisi ollut paikallaan, kuin koko talo olisi ollut hajoomistilassa. Illallista valmistaessa olivat hänen jalkansa niin raskaat, että hänen pari kertaa täytyi istuutua lepäämään. Ei, kyllä hänen nyt täytyy kirjoittaa ruus-tinnalle.

Hän haki jo laatikosta esiin vaaleanpunaisen pape-rinsa ja kotelon, mutta hänen kyyneleensä valuivat pape-rin päälle ja tärvelivät sen. Ja sitten tuli ajatus: jos Laina siellä on kuinka kipeänä ja ruustinna lähtee suin-päin kotiin. Tai jos Jenny neiti saa sydämenhalvauk-sen, kun kuulee tällaiset uutiset, hän kun niin rakastaa tätä Hiljaa. Ja niinhän hänkin, Maali, on rakastanut! Ja taas valuivat hänen kyyneleensä. Ei hän sinä yönä saanut unta, hän ajatteli vain tätä häpeää ja hävitystä. Vasta aamuyöstä hän nukkui ja silloin hän näki unta.

Hän oli pakkaavinaan tavaroitaan. Hänen kirstunsa, jonka hän oli saanut kotoa äidiltään ja joka muuten aina oli vinnillä, oli olevinaan keittiön lattialla ja hän kope-loi sen ääressä. Hilja tuli keittiöön ja toi hänelle kää-rön. Hän nauroi niinkuin hän ennen oli nauranut ja hiukset olivat pörröiset, kuten ne tämän viime taudin jälkeen olivat olleet. Maali aukaisi käärön, mutta siinä oli se kaunis, valkoinen, pitkä silkkihuivi, joka oli kuin harso vain ja jota ei Hilja ollut raaskinut käyttää kuin joskus teatterissa. Niin Maali sanoi Hiljalle, etteihän hän tätä voi ottaa, tämähän on sulhasen lahja. Mutta Hilja sanoi vain: ota pois, minulla on jo toinen parempi. Silloin Maali otti huivin ja pani kirstuun ja kannen kiinni. Ja samassa hän heräsi, selkosi ihan selväksi ja uni oli ilmielävänä hänen edessään, niin että hän mel-kein silmillään haki kirstua keittiön lattialta. Hän oli nukkunut niin kauan, että päivä jo tuntui ja kello löi puoli kahdeksan, mutta ei hän malttanut olla katso-matta unikirjaan ja unikirja sanoi, että matkaan val-mistautuminen tietää elämänmuutosta.

Elämänmuutosta! Yhtäkkiä hänelle selveni, että hän tulee muuttamaan tästä talosta. Ilman sitä unta ei sel-

lainen olisi tullut hänen mieleensäkään. Mutta tämän unen perästä ei hänellä enää ollut ristiriitaa eikä valintaa. Se oli valmis asia, että hän muuttaa. Hän vain ei ollut selvillä siitä, lähtisikö sill'aikaa kun ruustinna oli poissa, vai odottaisiko. Mutta kun ruustinna tulee kotiin, niin ei hän päästä häntä pois . . . Hänen täytyy nyt vain olla niin kauan, että saa palkkansa. Hän ei viitsi sitä pyytää, eipähän ensi päivään enää ole pitkä aika. Kaippa tässä synninpesässä jaksaa olla niin kauan!

Mutta vaikeaksi se hänelle tuli. Hän tapasi heidät vielä kerran sillä tavalla — mitä lienevät tehneet, vaikka olisivat suudelleet — ja karkasi taas keittiöön itkemään kuten edelliselläkin kerralla. Mutta silloin Hilja tuli perässä. Niillä samoilla käsillä, joilla Maali oli nähnyt hänen painavan senkin kunnottoman kättä, hän ilkesi yrittää hänen kaulaansa — Maali paiskasi Hiljan menemään ja sylkäisi maahan.

— Mutta Maali! puhui Hilja kauniisti kuin käärme. — Mitä tämä nyt on? Eikö Maali minua tunne pienestä asti? Eikö Maali luota minuun, vaikka Maali mitä näkisi ja vaikka näyttäisi kuinka pahalta . . . ? Niin minä olen Maaliin luottanut. . .

Maalin teki mieli sanoa, että niin hän onkin neitiin luottanut, mutta ihmisen täytyy uskoa omia silmiään. Itku ja kiukku sulkiivat kuitenkin hänen kurkkunsa ja Hilja läksi. Menköön, onhan hänellä nyt lohduttaja!

Niin elivät, toisiaan kiduttaen nämä molemmat, jotka koko Hiljan eliniän olivat viettäneet ystävinä saman katon alla. Ei heille maittanut ruoka eivätkä he nukkuneet öisin, he välttivät toisiaan ja kun pakosta täytyi puhua, eivät he katsoneet toisiaan silmiin. He tunsivat seinien takaa toistensa vihan, he halusivat molemmat ulospääsyä tästä mahdottomasta tilasta, mutta loittonivat loittonemistaan toisistaan. Hilja oli päättänyt, ettei enää yritä hieroa sovintoa. Maali näki kuukauden ensimmäisen päivän likenemistään likenevän ja talo ja Hilja ja kaikki kävi hänelle vieraaksi.

Uni oli kuin olikin Jumalan lähettämä. Eihän hän kuitenkaan ikäänsä jaksaisi palvella täällä. Tosin tulisi vähemmän työtä, kun Hilja joutuisi naimisiin. Jos joutuu! Sillä milläpä tuollainen vätyks kuin Matarista

elättää vaimoa, ja maisteri ei ikinä enää huoli Hiljasta. Tuntui kuitenkin oudolta erota näistä pöydistä, tuoleista ja kattiloista, jotka hänen käsiensä alla olivat kuluneet. Ja kun hän katseli hyllylle, jolla kuparit kiilsivät, ruokasäiliön ovelle, jonne Hilja pienillä nauloilla oli pannut jouluyön kuvan, ja piirongille, jolla herrasväen antama muistikello tikutti, niin itki hän kuumia kyyneliä. Ei hänen enää ollutkaan ikävä ihmisiä, vaan huoneita ja huonekaluja. Tuo sänkykin oli ollut hyvä sänky. Niillä on siellä maalla niin huonoja . . .

Mutta mitä ruustinna sanookaan ja Jenny neiti, kun ei häntä ole! Kyllä Hilja silloin saa läksyn. Ja kyllä hänelle tulee kärsimistä muutenkin. Ei hän sentään laisinkaan ole osannut antaa Maalille tarpeeksi arvoa. On ryvettänyt helmat ja kengät ja Maali on siistinyt. Ei sellaista jokainen tee, varsinkaan eivät nykyajan piit. Ne ovatkin neitejä ne! Ja kun Hiljan alussa täytyy käydä torilla — kyllä hän vielä katuu, että ajoi Maalin pois talosta. Ja minkä hän sitten tänne saa? Kukaties sellaisen, joka päästää kuparit mustumaan ja pitää keittiön täynnä akkoja ja ehkä kuljettaa miehiäkin! Maali vihasi seuraajaansa jo edeltäkäsin. Mutta niinhän Hiljakin eli!

Kaikki tuttavat huomasivat miten huonoksi Maali lyhyen ajan kuluessa oli mennyt. Maidonkuljettaja kysyi joka aamu, mikä ihme Maalia vaivaa. Leipuripuodissa, makkarapuodissa ja torilla oli kaikkien suussa sama kysymys. Maali ei sanonut oikeaa syytä, selitti vain, että mahtoi olla jokin sisällinen vaiva. Mutta sitten rupesi paholainen kiusaamaan häntä. Se kopeloi ruokasäiliössä, kolisi käytävässä, tuli ovea avaamatta keittiöön, istuutui hänen vuoteensa laidalle ja katsoi häneen ihan niinkuin Hilja oli katsellut ylioppilaaseen. Hän meni peitteiden alle piiloon, mutta näki sen sittenkin. Vasta kun hän sai tulta tikkuun, se hävisi. Välistä se makasi niinkuin musta koira kipparassa tuolin alla. Hän koetti heittää sitä kengällään, mutta ei se liikahtanut ja vasta kun hän otti tulta, se hävisi. Hän kävi niin heikoksi, että vapisi.

Eräänä aamuna, kun maidonjakaja taas rupesi kyselemään mikä häntä vaivaa, laukesi hänen suunsa side.

Ensin hän vain puhui unestaan ja miten se oli lähetetty valmistamaan häntä lähtöön tästä talosta, missä hän niin kauan oli ollut. Mutta tuntui helpottavalta puhua ja kun toinen vielä kysyi, tuli hän kertoneeksi enemmänkin. Illalla maidonjakaja palasi, sai kahvia ja kuuli kaikki mitä Maali oli saanut kärsiä.

Ja samalla kun Maali oli saanut puhutuksi, väheni tuska, kiintymys taloon, huonekaluihin, kaikkeen ikäänkuin katkesi. Talon kunnia ei enää ollut hänen kunniansa, olkoot ja eläkööt miten tahtovat. Ei hän enää vihannut Hiljaa eikä Mataristoa, kuten vielä eilen. Hänen oli jo paljon helpompi olla, hän sai jo syödyksi ja nukutuksi. Ystävällisempänä kuin moniin aikoihin avasi hän oven talon vieraille. Herra Angervokin oli palannut kaupunkiin. Ainoastaan ajatuksen mennessä ruustinnaan ja Jenny neitiin, vihlaasi Maalin sydäntä, mutta hän asetti heille vastapainoksi äitinsä maalla ja mietti jo, mitä panee ylleen, kun ensi kerran lähtee kirkolle.

Hän puhui nyt varsin helposti suunnitelmistaan sekä leipuripuodin tytölle että kirjeenkantajalle ja jokaiselle joka vain halusi kuulla. Salaisuus, joka kerran oli painanut hänen tuntoaan, valui kevyesti hänen huuliltaan ja alkoi kiertokulkunsa huulilta huulille, keittiöistä keittiöihin, kahvipöydistä kahvipöytiin.

Hilja ei mitenkään salannut suhdettaan Mataristoon. Hän saattoi iloisesti kertoa vierailleen: »Nyt hän on parempi. Hän saa jo unta. On niin äärettömän hauskaa puhua hänen kanssaan. Hän on paljon ajatellut. Me valvoimme ensin yökaudet, meillä oli niin paljon puhumista.» Hän ei laisinkaan huomannut, että ihmiset oudosti katselivat toisiinsa häntä kuunnellessaan. Kerran meni Hilja avaamaan ovea punoittavin poskin, hiukset epäjärjestyksessä. Angervo sattui tulemaan kysymään Mattia. Hilja selitti silloin, hiukan hämillään kasaten hiuksiaan pääläelle, että hän juuri oli lukenut hänelle ääneen. He lukivat »Viimeistä ateenalaista» ja olivat sellaisessa jännityksessä, että heräsivät kuin muihin maailmoihin, kun kello soi. Hän ei olisi tahtonut päästää Angervoa Matin puheille ja pyysi häntä saliin

istumaan, mutta Angervo vain seiso i kynnyksellä, oikoen yläruumistaan ja puhuen kiusallisen selvästi:

— Minä olen kuullut, että ystävämme Mataristo on sairaana. Tahdoin heti pääkaupunkiin tultua rientää kuulemaan miten hänen laitansa on, jotta voisin rauhoittaa hänen omaisiaan, jotka tulivat hyvin levottomiksi hänen taudistaan. Eikö hän asu tässä huoneessa, niinkuin ennen? Minä ...

Hilja huomautti, että hänen täytyy ilmoittaa Matille vieraan tulo. Hän likeni jo ovea, kun Angervo keskeytti:

— Ei suinkaan hänen tilansa saata olla niin huono, koska hän voi kuunnella runojakin . .

Hilja katsoi häntä pitkään ja ilkeä vastaus tunki huulille, mutta hän puraisi sen poikki ja läksi Matin huoneeseen. Hänen koputuksensa oli lyhyin mahdollinen ja hän puhui siellä kuiskaten. Mataristo pelästyi, sairas heleys puhkesi heti hänen kasvoilleen. Ei kuitenkaan ollut mahdollista kieltää Angervoa pääsemästä hänen puheilleen. Hilja huomautti Angervolle ärsyttävän kohteliaasti, ettei hän koskettaisi mitään ikäviä asioita, jottei Matti kiihtyisi: hänellä oli vielä hiukan kuumetta. Angervo loi häneen vihreähtävän, sanattoman katseen ja sulki tarkasti oven jälkeensä.

Hilja oli levoton. Hänen teki mielensä odottaa oven takana, että vaaran sattuessa heti olisi valmis rientämään avuksi. Häntä hävetti vaania sillä tavalla, mutta hänen oli mahdoton päästä aavistuksesta, että jotakin pahaa oli tulossa. Lisäksi häntä hermostutti pelkästään se, että Angervo oli talossa. Angervo viipyi arveluttavan kauan. Hiljalle oli tunti kuin kolme tuntia ja hän rupesi jo miettimään eikö olisi oikeutta keskeyttää keskustelua. Hän sai siihen mielestään tilaisuuden kun herrojen äänet alkoivat käydä kovin kiihtyneiksi.

Hän ei taaskaan malttanut koputtaa Matin oveen perusteellisesti eikä odottaa vastausta. Hän astui huoneeseen varmana ja kotiutuneena.

Matti oli istumassa vuoteessaan, Angervo seiso i peilin ääressä. Molemmilta katkesi kiihtynyt puhe, kun Hilja ilmestyi heidän eteensä. Angervo tuijotti häneen täynnä loukattua hämmästyä, Matin kuumeiset kasvot sanoivat: minkätähden sinä tulit?

— Herra Angervo! koetti Hilja puhua kohteliaasti ja hiukan leikillisesti hymyillen, — minähän kielsin teitä kiihtymästä ja kiihdyttämästä.

Angervo katsoi häneen kuin loukattu pyhimys.

— Pyydän anteeksi, jollen voi olla tarpeeksi kohtelias, mutta minun täytyy kysyä, millä oikeudella neiti Haapanen täällä kieltää tai káskee.

Hiljan kasvot lensivät punaisiksi, pää nousi taistelunhaluisesti ja silmät ilmaisivat peittelemättä, ettei hän siedä tuota miestä.

— Minä kiellän ja kásken ystävän ... hoitajan oikeudella, sanoi hän.

Angervon etusormi liikkui levottomasti ylös, alas takin pieltä ja kaula taipui, miehen valmistaessa sanottavaansa.

— Tämä on, lievinten sanoen, kummallista. Minä tulen tänne isän ja sisaren puolesta ja minua...

Mataristo koetti kiusaantuneena rauhoittaa häntä.

— Älä nyt suutu. Neiti Haapanen on niin ystävällisesti koettanut saada minua paranemaan. Lääkäri...

— Sinun olisi viisaampaa varoa tätä ystävällisyyttä ..

Hiljan valtasi ylenannettu halu hämmästellä hänen kanssaan ja hän sanoi jo:

— Ja entä teidän ystävällisyyttänne sitten ... !

Mutta samassa hän huomasi, ettei se laisinkaan sovi hänen sairaanhoitajatarasemaansa ja hän ehdotti arvokkaasti, ettei Mattia enää väsyttäisi, vaan että keskustelu jätettäisiin toiseen kertaan. Jos se on tarpeellista, lisäsi hän.

— Minä vakuutan, että jos tulen, teen sen yksinomaan tämän sairaan omaisten toivomuksesta. Minulla ei ole vähintäkään halua tänne.

Kun Angervo oli mennyt, syntyi Hiljalle ja Matille kiusallinen selvittely. Matti oli onneton siitä, että Angervo oli suututettu. Ties miten hän käsittikään sen, että Hilja tuli hänen huoneeseensa ja että he sinuttelivat toisiaan. Hilja muisti, että hän säälistä oli arvostellut Angervoa, katui ja lupasi ensi kerralla koettaa parantaa mitä oli rikkonut.

Karoliina oli kysynyt rahojaan ja tahtoi korkoja. Isä yhä suri, ettei pojasta tullut pappia ja sisar rukoili ali-

tuisesti hänen puolestaan. He toivoivat, että hän tulisi kotiin sairastamaan, sisar lupasi häntä hoitaa. Monien kyselyjen kautta sai Hilja selville tämän kaiken.

Matti oli joutunut sen omituisen mielialan valtaan, jonka tervehdys kotipuolesta herättää. Hänen silmiensä edessä välähti kotipirtti, ikkuna, jonka ääressä mummo oli istunut, navetta vinttikaivoineen, pihamaa ja sen syviksi tallatut polut. Syyttävä ääni puhui hänessä: he odottivat sinusta iloa, he panivat viimeiset varansa sinun kouluttamiseesi — sinä petit heidät ja jätit heidät yksin raatamaan, sinä tuotat heille ilon asemesta surua. Nytkään ei sinulla tule olemaan voimaa lähteä heidän luokseen, koska sinulla on parempi täällä. Niin sinä olet herrastunut, niin sinä olet pettänyt omaisesi. Se on tuon hienon, kauniin neidin syy.

Tätä ei hän sanonut Hiljalle, mutta Hilja tunsu, kuinka nurjuus ja luottamuksen puute tuli heidän välilleen. Kun hän koetti päästä niihin käsiksi selvittääkseen heidän väliään, painui Matti vaitioloon. Hilja lakkasi kysymästä ja vetäytyi omaan maailmaansa.

Yksin jäätyään hän äkkiä huomasi miten vieraiksi Armaan kirjeet olivat käyneet ja alkoi toistella itselleen erinäisiä kohtia.

»On sunnuntai. Tiedät, etten mielelläni tundeskele sunnuntaiyleisön joukossa, mutta tänään minä menin. Vietin — niin, en tiedä olivatko ne tunteja, minuutteja vaiko vuosia, sillä iäisyydessä ei niistä pidetä niin tarkkaa lukua kuin ajassa — seisoen Mona-Lisan edessä. Minä pääsen ehkä joskus tuon hymyn perille, joka on pohjaton ja salaperäinen kuin itse elämä.»

»Minun sankarini on rypenyt kuten lapsi leikkien rypee katuojassa, josta saasta lykätään valumaan alas. Hän on ryysyisenä astunut köyhien kapakkaan, jonne haaksirikkoiset ajalehtivat unohtamaan ja ilotyttö on rientänyt häntä vastaan maalatuin huulin ja ojentanut ne suudeltaviksi. Mutta heidän suudelmansa on ollut kuin se, jonka Maria Magdalena painoi Mestarin jalkoihin... Minä olen seurannut tätä suurta lasta kapakasta kapakkaan, olen torkkunut samojen tahmeiden pöytien ääressä, joita vastaan hänen humaltunut päänsä painui, olen nähnyt pelipirun kiiluvan silmissä ympä-

rillä. Ja minä olen, mitellessäni näitä ihmisyyden pohjavesiä, tuntenut ihmeellistä kohotusta sielussani.

Sinä valkea tyttö, sinä liljani, ymmärrätkö tätä?»

Hilja jähmettyi. Hän oli totisesti joutunut kauas Armaasta. Oliko Armas muuttunut vai oliko hän muuttunut? Jos hän, Hilja oli muuttunut, niin oli se Matin syy, se johtui siitä, että hän niin paljon oli seurustellut Matin kanssa, niin paljon saanut häneltä ja niin paljon antanut hänelle. Ei, hän ei tahdo joutua kauas Armaasta, hän ei voi elää erossa hänestä! Hän tahtoo poistaa kaiken, joka tulee heidän väliinsä. Hänen täytyy ajaa talosta tuo vieras ihminen!

Ei, on olemassa paljon viisaampi keino: hän parantaa hänet ja saa hänet sitten helposti ymmärtämään, että on viisainta erota! Hän koettaa kaikin keinoin jouduttaa potilaansa paranemista. Hän suuntaa kaikki voimansa siihen. Hänen täytyi hyvällä ruualla, iloisella mielellä, kaikilla mahdollisilla neuvoilla saada paranemista edistymään. Ja Angervon hän tästä lähtien ajaa tykkänään pois, jo ovelta, hän ajaa jokaisen, joka tulee häiritsemään. Päätös oli hänen tunnossaan ei yksin oikeutettu, vaan ainoa mahdollinen. Hän menetteli sen mukaan.

Ja taas hän saattoi kirjoittaa sulhaselleen luottavasti ja avonaisesti.

He olivat jonkin päivän perästä päässeet Matin kanssa ymmärtämykseen ja sopusointuun. Tuntui taas hyvältä ja turvalliselta. Eräänä iltana istuivat he yhdessä ja hämärä kääri rauhoittaen esineet pehmeyteensä. Raitiovaunun kellokin soi kadulta kuin villavaatteen sisästä, hiillos riutui. Hilja istui lattialla tuijottaen pesään, katsellen hiilten huokunaa ja sitä hopeanvalkoista nöyhtää, joka hiilistä hajaantui savutorveen.

— Etkö usko, että taiteen kaipuu, kauneuden ikävä ... kaikki sellaiset alkuaan ovat samaa kuin uskonnon tarve ihmissielussa?

— Uskon. Ihmiset hakevat kohotusta sielulleen, kukin omalla tavallaan.

— Saat nähdä, että sinusta tulee pappi. Sinä olet niin uskonnollinen luonne.

— Kun minä joskus saisin tuntea Jumalan suora-naista läsnäoloa, sellaista, jota sinä olet tuntenut.

Ehkäpä sen voisi tehdä jär jenkin avulla — minä olen viime aikoina ruvennut uskomaan siihenkin, mutta olen saanut päähäni, että minun pitäisi voida tuntea jotakin yliluonnollista. . .

— Ja sitten sinä saarnaat ihmisille mitä rakkaus on ja mitä ystävyys. Ajattele, kuinka isäsi ja sisaresi tulevat iloisiksi, jos sinusta tulee pappi.

— Pelkään, ettei minusta tule pappia heidän mielensä mukaan.

He vaikenivat. Äänettömyys solui hyväätekevänä sanojen väliin. Ruutu tärisi, kadulla ajettiin. Hiilos oli sammumaisillaan, Hiljan kasvot hehkuivat ja hiukset vivahtivat sinipunervaan. Mataristo makasi kädet rinnalla ristissä, silmät tähdättyinä seinään. He eivät voineet nähdä toisiaan, sillä he olivat selin päin.

— Oletko ajatellut Kristuksen ja Maarian suhdetta — tarkoitan Martan ja Latsaruksen sisarta? Se oli juuri sellainen kaunis ystävyyssuhde. Siitä sinä saarnaat!

— Niin, vastasi Matti. — Paljosta olisi saarnattava, paljon selvitettävä.

Hän tuli ajatelleeksi ihmisjoukkoa, jotka harhaavat väärinkäsityksessä, repien ja raastaen toisiaan. Vanhemmat pakottavat lapsia omiin uomiinsa ja katkeroituvat, kun ei se onnistu. Lapset tallaavat mielikuuhussaan ja uudenjanossaan jalkainsa alle kaiken vanhan ja lähtevät maailmalle irtirevittyinä kuin lehdet puusta. Vanhukset itkevät kotona ja koettavat rukouksillaan palauttaa kadonneita. »Kadonneet» kantavat pahaa omaatuntoa ja pakottavat sitä maailman melskeessä vaike-nemaan ... Se on vanha taistelu isäin ja lasten välillä — täytyykö niin olla? Eikö saarnoilla ja opetuksilla saata lieventää kärsimystä?

Telefoni soi.

Britta Vaarnakoski soitti varsin kiukkuisena.

— No, kotonako sinä vielä olet? Etkö sinä taaskaan tiedä, mistä on kysymys?

— Tanssiharjoitus! pääsi Hiljalta ja hän muisti nyt, että Elsa pitkässä telefonikeskustelussaan aamulla oli sen hänelle ilmoittanut.

— Niin juuri. Tanssiharjoitus! Me olemme täällä jo odottaneet puoli tuntia. Neiti Höökillä on aina kiire,

kuten sinun pitäisi tietää, jollet meistä muista välittäisikään. Se sairaanhoito tietysti on sinulle tärkeämpi kuin kaikki muut...

— Minä lähdän heti! keskeytti Hilja hänet ja paiskasi telefonin kiinni.

Mutta hän ei heti lähtenyt, sillä hänen täytyi ensin pukeutua. Vaikea oli riistäytyä irti kodin pehmoisesta lämpimästä. Hän pelkäsi lisäksi, että Maali tulee häiritsemään Mattia.

Kadulla elokuvateatterin edustalla oli taasen tungos. Raitiovaunua ei näkynyt. Hän asteli puolijuoksua seuraavaa pysäkkiä kohti, hän näki yksitellen joka ihmisen ja huomasi heidän jalkineensa. Vedet kiilsivät tyyninä molemmin puolin siltaa. Pilvet kuvastuivat kalvoon kuin jättiläiskokoiset munanvalkuaiset, jotka ovat rikkoneet kuorensa ja pursuneet veteen.

Raitiovaunu tuli. Hilja hyppäsi sillalle ja jäi siihen seisomaan. Pieni, vanhanpuoleinen herrasmies seisoi taempana ja tupakoi. Hän yski, rintaansa pidellen, ja sylkäisi yli kaiteen kadulle.

Kyllä ne nyt Vaarnakoskella ovat sanoneet hänestä, Hiljasta, yhden jos toisen kovan sanan. Onhan hän sen ansainnut, sillä kuinka saattaakaan unohtaa asian, jonka on ottanut tehtäväkseen! Hän ei enää tästäpuoleen ota tällaisia tehtäviä. Ne ovat kuitenkin niin vähäpätöiset ja turhat. .. Tupakka tekee pään kipeäksi. Minkätähden sallitaan tupakoimista junasillalla! Varmaan tuo miesraukka polttaa unohtaakseen jotakin ikävää. Miksei antaisi hänen polttaa!

Hilja huomasi olevan ajan astua vaunusta ja tuli suu-
relle kadulle, jolla ajurinrattaat rämisivät, automobiilit puhkuivat ja korkeat kivimuurit kertasivat äänet. Kauppapuodissa, jonka ikkunoissa oli näytteillä heleäposkisia vahaihmiä uusissa takeissa, vedettiin alas ikkunansuojustimia. Viereisen kaupan ikkunassa seisoivat kaksi poikaa suuren kuvan edessä, joka esitti alastonta naista. Hilja suikahti porraskäytävään ja juoksi ylös portaita, nolona ja hermostuneena. Painaessaan kellonappia veti hän syvältä henkeään kootakseen voimia siihen, mikä häntä odotti. Elsa avasi.

— Aijaijai! puhui hän kuiskaten ja syleili tulijaa, —

ne ovat sinulle kovin vihaisia. Mutta älä sano, että olet istunut sen sairaan pojan luona, vaikka olisitkin sen tehnyt. Sano, että olit kävelemässä tai jotakin muuta. Joskus sitten kerrot totuuden. Minä en soisi heille sitä voittoa.

Hilja ei ehtinyt vastata, sillä he olivat jo salin kynnyksellä.

Huone oli tyhjänä, sähkökruunu valaisi autiota lattiaa. Linda Kaisla ja Kaino Autere seisoivat kaulatus-ten puhelemassa ruokasalin ovella. Heiltä pääsi: »Hän on tullut!» Ruokasalista vastattiin: »No vihdoinkin!» ja tytöt tölmäsivät yhtenä mylläkkänä saliin alkaen asettua asentoihinsa. Antamatta kenellekään kättä, juoksi Hilja, veri poskilla, paikalleen, neiti Höök nyökäytti hänelle niukasti päätään ja rouva Forsberg uhkasi häntä sormellaan, huulet puserrettuina jonkinlaiseen hymyyn. Hän asettui soittokoneen ääreen ja neiti Höök tuli uunin eteen, keskelle pitkää seinää.

Hilja oli häpeillään. Tullessaan tähän ympäristöön hän ikäänkuin muuttui entisekseen. Kun tytöt kuiskasivat hänelle, että neiti Höök matkustaa iltajunalla, joten tuskin voi tulla ainoaa harjoitusta seuraavalla viikolla, tunsu hän laiminlyöneensä jotakin kovin tärkeää ja päätti koettaa parastaan. Ja hänen ruumiinsa olikin sekä mielenliikutuksesta että jännityksestä notkea ja taipuisa. Hän viehättyi ja hurmaantui, ihanaa oli tanssia. Muutkin tytöt olivat hermostuneet, sähkö ilmassa oli tartuttanut heidät ja he tanssivat hyvin. Neiti Höökin piirteet sulivat sulamistaan ja tanssin loputtua taputti hän tyytyväisenä käsiään.

— No siinä te nyt näette! huusi Elsa voitonriemuissaan, — se ei vielä koskaan ole mennyt näin hyvin.

— Se on totta, sanoi Tyyne Leinonen ja keinutteli, kädet lanteilla, yhä tanssisävelen mukaan, — se ei oo vielä koskaan männy näin hyvin.

Mutta pieni Meri liukui yli permannon, karkasi rouva Forsbergin kaulaan ja alkoi pyytää, että tanssi otettaisiin uudelleen. Kun oli niin jumalallisen hauskaa tanssia!

— Voi lapsia! huokasi Elma Vaurio, helistellen ranne-
renkaitaan. — Kaikki niitä huvittaa.

Mutta vaaleat tytöt, Meri Nikkilä ja Anni Koskinen piirittivät Elman, syleilivät ja silittivät häntä niin, että hänenkin täytyi innostua. Täti Forsberg asettui uudelleen soittamaan, tanssi otettiin uudelleen ja meni yhtä loistavasti. Neiti Höök saattoi lähteä levollisena.

Hilja oli kotiutunut entiseen ympäristöönsä, hän havahti kuin outoon maailmaan, kun hänet teepöydässä vaadittiin tilille viipymisestä.

— Minä unohdin . . . Niin, ei muuta: minä unohdin, sanoi hän. — Se oli hyvin hullusti.

— Niin, se oli todella hyvin hullusti! pani Britta, kulmat ylhäällä, otsa rypyssä. — Sinä tiedät, että neiti Höökin aika on kallis.

— Minä maksan sen — eikö se ole viisi markkaa tunti.

Hilja ei tarkoittanut niin pahaa kuin miltä kuului.

— Jos sinä luulet, että hänen aikansa on ostettavissa rahalla, niin etkö olisi voinut palkata toista tilallesi sinäkin? sanoi Sylvi. — Saahan sairaanhoitajattariakin rahalla.

Sylvi seiso i äitinsä takana teekeittiön ääressä ja puhui tyynesti, mutta ääntä painoi kokonainen lataus. Kaikki pöydän ympärillä olivat vaienneet. Toiset tuijottivat teekuppeihinsa, toiset Sylviin tai Hiljaan. Hilja oli käynyt polttavan punaiseksi. Hän tuns i veren kuumuuden kasvoillaan, ties i ettei tässä punastumisessa ole mitään järkeä ja oli siitä suuttunut itselleen, mutta ei saanut sitä painetuksi alas. Elsakin oli suutuksissaan hänen punastumisestaan. Hän päästi kupin rämisten teevadille ja ru pesi pala suussa puhumaan sisarelleen:

— Mitä sinä pistelet. Kuulithan sinä, että hän unohti. Olet sinä itsekin unohtanut tärkeitä asioita.

— Minä? n ärkästyi Sylvi.

— Niin juuri. En minä nyt muista . . . Tai odota: telefonissa oli kerran ilmoitettu Raittiusseuran johtokunnan kokouksesta. Sinä unohdit ilmoittaa sen minulle.

— Ja siitä sinä vielä puhut! huusi Britta nauraen. — Se tapahtui viime talvena.

— Etköhän muista jotakin viime vuosikymmeneltä! sanoi Sylvi.

— Viisastele sinä vain, mutta asia on ihan sama. Sil-

loinkin istuivat kaikki ja odottivat minua. Minun sijalleni ei edes olisi voinut palkata ketään, sillä kukaan muu ei osannut korvata minua ...

— Niin, niin — niin tärkeä sinä olet! huusi Britta.

— Katso, Hilja, sanoi täti Forsberg ja hänen äänensä tuntuu aikaisempi suuttumus, — neiti Höökin piti matkustaa pois.

— Mutta Hiljahan maksaa ...! sanoi Britta.

— Mene nyt jo suohon! huusi Elsa ja karkasi ylös tuoliltaan. — Tiedätekö mitä — onko jollakin paperia ja kynää? Minä noudan — odottakaa vain. Minä kirjoitan muistiin jokikisen sanan ja teen siitä vuorokeskustelun ja se esitetään Sovinnossa... Bravoo! siitä tuleekin erinomaista. Me olemme niin riitaisia, että iljettä. Tämä on oikein pienoiskuva Suomen kansasta. Tästä tuleekin mainiota.

— Soh, Elsa, sanoi äiti, — sen sinä kauniisti jätät tekemättä. Semmoisesta unohduksesta on muistutus varsin oikeutettu.

— Mutta voi muistuttaminen minun mielestäni kerran loppuakin, mamma. Kuulkaa ... luuletteko, että Otso Okkolalta saadaan juhlaruno? Hän on kokonaan kadonnut Helsingistä.

Kaikki vaikenivat ja Elsa, joka pelkäsi, että palat-taisiin äskeiseen, riensi nopeasti jatkamaan:

— Ehkä hän on mennyt maalle kirjoittamaan. Hänen rouvansa kuuluu aikovan teatteriin.

— Sen me tiedämme, keskeytti Sylvi.

— Entä tiedätekö senkin, että Otso lähtee Tukholmaan katsomaan, kun hän debyteeraa Salomena?

Se tiedettiin sekin. Mutta se oli uutta mitä Elma kertoi:

— Meillä pankissa lyötiin jo tänään vetoa siitä, että Otso rakastuu uudelleen Dorothea rouvaan, kun näkee hänet näyttämöllä. Hän tulee varmaan olemaan erinomainen.

Hilja oli painunut tuijottamaan eteensä ja piirsi sormellaan pöytäliinan kuviota myöten. »Minun ei ole hyvä olla. Miksen mene pois!» ajatteli hän. Mutta hänellä ei ollut sitä voimaa, että hän yksinään olisi nousut sanomaan hyvästi. Elsa tuli luo, pisti takaapäin

kätensä hänen käsivartensa ympäri ja rupesi puhumaan huomisesta ohjelmatoimikunnan kokouksesta. Olisiko se hullumpaa, jos kirjoitettaisiin pieni näytelmä tai vuorokeskustelu? He puhuivat kuiskaten ja koko muu pöytäkunta oli vilkkaassa puhelussa. Äkkiä nousi Elman ääni yli muiden:

— He löysivät hekin alkuaan toisensa sairastuvuoteen äärestä.

— Hyvät ihmiset! tiuskasi Elsa ja kimmalti pystyyn, joko te nyt taas alatte. Hilja on myöhästynyt, katunut ja pyytänyt anteeksi, tanssi on mennyt hyvin ...

— Onko Hilja pyytänyt anteeksi? keskeytti Britta.
— Sitä minä en ole kuullut.

Elsa oli noussut ja veti häntä kädestä, mutta Hilja ei lähtenyt. Hänen kasvonsa olivat niin kiihtyneet ja taisteluun kutsuvat, että hän ilman sanoja keräsi ympärilleen kaikkien katseet, kuten puhuja, joka lavalta odottaa melun vaikenemista salissa, alkaakseen.

— Ei, minä en pyydä anteeksi, sanoi hän hymyillen, ja silmät kipinöivät. — Minulla oli tärkeää puhuttavaa, minä unohdin ... Minä hoidin sairasta ... herra Mataristoa ... Minä unohdin.

Hän katui jo, että oli alkanut avata heille hiljaista maailmaansa ja vaikenä. Kaikki katsoivat häneen, ilmeitä oli yhtä monta kuin ihmistä. Vähitellen alkoi kysymyksiä tulla pisaroittain kuin sadekuuron edellä.

— Vai aina hän vielä on sairaana?

— Sitä on jo kai kestänyt viikkoja. .. ?

— Onko hän vuoteen omana.

— On, sanoi Hilja ja katsoi kysyjää suoraan silmiin.

— Hänellä on kuumetta, riensi Elsa välittämään, — lääkäri on käskennyt hänen pysyä vuoteessa, kunnes kuume menee ohitse.

— Ja sinä istut hänen vuoteensa ääressä?

— Istun.

— Ja hoidat häntä?

— Hoidan häntä.

Hiljalle tuli palava halu suututtaa heidät kaikki perinpohjin.

— No ... te puhutte paljon?

— Paljon, sanoi Hilja hehkuen.

— Mitä te puhutte? kuiskasi Elma.
— Sitä ... sitä minä en sano.
— Vai ei sitä voi sanoa...
— Minä en tahdo sanoa.
— Aaa!
— No, se on toinen asia.
— Mutta mitä ihmettä te alituiseen kiihdytte ... Te olette tänään kaikki sietämättömiä. Tule nyt pois, Hilja!

Hiljan poskilla paloi punaiset täplät. Hän tunsi, miten kaukana kaikki nämä ihmiset olivat hänestä. Elsakin, vaikka hän oli niin hyvä, ja miten likeiseksi Matariston huone kävi.

— Rupeatko sinä, Hilja, vapautetuksi kuningattareksi? kysyi täti Forsberg.

— On kai parasta, ettei Hilja lupaa, sanoi Elma, — jollei hän kuitenkaan voi päästä ...

— Kyllä sinun vähitellen täytyy päättää se ...

— Minä voin paikalla päättää, sanoi Hilja ja pakotti huulensa hymyyn, vaikka ne olivat jäykät kuin vaha-kuvalla. — En minä enää tule kuvaelmaan. Minä tanssin nyt viimeisen kerran ... Se ei minua enää huvita. Se on kaikki niin turhaa. Huveja on muutenkin liian paljon. Ketä ne enää voivat huvittaa ... !

Kaikki vilkastuivat.

— Jokainen ei tule sairasvuoteen äärestä!

— Niin juuri!

— Kyllä soon hauskaa tuo tanssi!

Kupit kilisivät rouva Forsbergin käsissä.

— Vai ei »minua huvita«! alkoi hän hetken perästä, hilliten itseään. — Luuletteko te nuoret sitten, että me vanhat huviksemme luovutamme kotimme tanssiharjoituksille? Ennen suuria arpajaisia ja jälkeen suurten arpajaisten saattaa koti viikkoja olla koko maailman markkinapaikkana — te luulette kai sen meistä olevan hyvin hauskaa? Ehei, kyllä siinä sentään täytyy olla pohjalla muutakin kuin huvinhalua. Vai kuinka luulet, Hilja?

Hiljan kasvot olivat tummassa punassa, hän tunsi olevansa joutumassa alakynteen. Rouva Forsberg jatkoi:

— Te nuoret ette ajattele asiaa, jonka hyväksi vaivaa nähdään. Te ajattelette vain huvianne ja kun teitä ei

enää huvita, niin »minä en enää tanssi». Te saisitte tekin oppia näkemään tarkoituksen tällaisen työn takana. Sillä tällaisella vapaaehtoisella työllä on meillä pantu pystyyn monta suurta asiaa. Ja kun me vanhat, huvinhaluiset rouvat kerran kaadumme, täytyy teidän astua sijaan.

Hilja kysyi eivätkö ihmiset voisi antaa rahojaan hyvien tarkoitusten pystyynpanoon ilman huveja, joista on niin paljon vaivaa ...

— Täti saa uskoa, sanoi Elma Vaurio kesken hänen puhettaan, vakavasti ja hiukan katkerasti, — etten minä enää moneen aikaan ole tanssinut mukana kuin velvollisuudentunnosta.

Rouva Forsbergin kasvot sulivat ystävällisen vakuuttavaan hymyyn:

— Kyllä minä sen tiedän, rakas Elma.

Pikku Merin posket olivat niin punaisina, että veri näytti olevan puhkeamaisillaan esiin. Joka hermo sävähteli, hän odotti vain hetkeä, jolloin saisi puhua.

— Minä olen yksinomaan ajatellut huviani! sanoi hän silmät loistaen. — En mitään muuta! Kun tanssi minusta on niin jumalallisen hauskaa ... !

— Niin minäkin, sanoi Anni Koskinen, niinikään tuli-punaisena.

— Kyllä minunnii täytyy se myöntee, etten minä niin paljon ole ajatellut sitä aatetta. ..

— No niin, keskeytti Hilja, — minä olen minäkin tanssinut huvikseni ja kun ei minua huvita, lakkaan ... Minä en pidä kuivista velvollisuuksista. . .

Sylvi tuli Hiljan luo ja laski kätensä hänen olalleen.

— Lakkaa sinä vain ajoissa, sanoi hän. — Parempi on, että itse keskeytät kuin että sinut keskeytetään.

Rouva Forsberg tuli hänkin Hiljan luo.

— Minä tahtoisin puhua pari sanaa kanssasi, sanoi hän puoliääneen. — Äitisi tähden, jota kunnioitan...

Hilja katsoi uhkamielisenä heitä molempia silmiin ja nousi.

— Katso, jatkoi Sylvi, — jos sinä harjoitat tätä sairaanhoitajattarentointa ... noin kahdenkesken sairaasi kanssa ... yhä eteenpäinkin, — niin voi helposti tapahtua, ettei sinua enää tahdotakaan tanssimaan säädyllisiin juhlatilaisuuksiin.

— Sitä parempi! huudahti Hilja palavin poskin ja seurasi rouva Forsbergia, valmiina antamaan takaisin hänellekin, jokaiselle, joka tuli häntä loukkaamaan.

Rouva Forsberg painoi hänet viereensä istumaan niin väkevällä kädellä, että hänen ranteeseensa koski.

— Jos sinä nyt olisit vieras tyttöletukka, niin saisit olla ja elää miten tahtoisit. Mutta sinä olet Elsan ystävä ja kun äitisi on poissa, tunnen minä olevani kuin äitisi sijassa. Sinä kerrot tuosta sairaanhoitajatartyöstäsi ikäänkuin se olisi luonnollisin asia maailmassa.. .

— Mutta se onkin! Ihminen asuu meillä, sairastuu meillä — kuka häntä hoitaisi? Minulla ei ole halua ottaa taloon sairaanhoitajarta.

— Mutta palvelijatar . . . Teillähän on Maali. . .

— Hän on niin äreä, ei hän sovi sairasta hoitamaan . . .

— No, onhan sairashuoneita. . .

— Hän on köyhä mies. . .

— Oletpa sinä perehtynyt hänen asioihinsa. Nykyäänhän on niin helppoja huoneita.. .

— Entä jos minua on haluttanut tutustua uuteen ihmiseen .. .

— Onko sinulla siihen lupa... ?

— On.

— Miksei hän lähde kotiinsa?

— Ei sovi!

Hilja puhui ärsyttävän lyhyesti.

— Oli miten oli: se ei sovi, että sinä seurustelet hänen kanssaan tällä tavalla.

— Mutta se sopisi, että Maali hoitaisi häntä?

— Maalihan on vanha.

— Mutta jos meillä olisi nuori palvelustyttö? Tai jos sairaanhoitajatar olisi nuori... ?

Rouva Forsberg oli oppinut hillitsemään itseään niihin aikoihin, jolloin hän oli riippuvainen ihmisistä.

— Sinä viisastelet. Sinä ymmärrät nämä asiat varsin hyvin. Te nuoret nauratte vanhoja hyviä tapoja, mutta niiden perustana ovat syvät luonnonlait.

— Minä en kärsi niitä lakeja, pani Hilja uppiniskaisesti. — Ne ovat hävittäneet maailmasta puhtaan ystävyyden.

- Että mamma viitsii! sanoi Sylvi astuen salin ovelle.
- Antaa hänen tehdä niinkuin tahtoo . . .
- Kiitos, sanoi Hilja ja nousi. — Juuri niin!
- Mutta rouva Forsberg piteli häntä ranteesta.
- Ajattele toki äitisi mainetta ja sulhastasi...
- Sulhaseni tietää kaikki! vastasi Hilja pystyssä päin.
- Ja hyväksyy kaikki?
- Niin!

Rouva Forsberg päästi Hiljan käden. Sylvi seisoi käsivarret ristissä rinnalla ja nauroi. Hilja nyökkäsi keveästi päätään:

- Hyvää yötä!

Elsa yksinään saattoi hänet eteiseen.

— Voi, voi, tällaista hullutusta! päivitteli hän. — Kyllä se Mataristo saa hommata osakunnassa aika paljon ennenkuin minä hänelle lepyä, kun hänestä on tällaista harmia. Otathan sinä nyt hevosen, ettei sinulle tapahdu mitään, kun ei kumpikaan pojista satu olemaan kotona.

Hän puheli kaiken aikaa auttaessaan Hiljan ylle. Äkkiä kuului salin ovelta kahahdus: pikku Meri Nikkilä suikahti kuulumattomin askelin yli kynnyksen ja karkasi Hiljan kaulaan. Hän kietoi hennot käsivartensa hänen ympärilleen, väljät, vihreät, silkin vuortamat hihat soluivat kyynärpäiden yläpuolelle, tumma palmikko hämääntyi kainaloon, hän katsoi Hiljaan heikoilla, syvänsinisillä silmillään, painoi huulensa hänen kaulalleen ja pusertui häntä vastaan koko voimallaan. Hänen lämpönsä tuli Hiljaa vastaan niin hyväatekevänä, että Hilja kokonaan heltyi. Hän syleili tyttöä, ojensi Elsalle käden, riistäytyi irti ja läksi. Hoiperrellessaan alas portaita hän itki.

— Kuinka paha minä taas olen ollut. Miksi minä suutuin, miksi minä ärsyitin heitä? Miksi he ymmärtäisivät minua, mikseivät he saisi uskoa minusta pahaa? Miksi minusta pitäisi uskoa hyvää? Kaiket päivää minä kyllä puhun Kristuksesta, mutta hänen hyvyytensä ja kirkkautensa ovat kaukana minusta. Minähän tiedän miksi ihmiset ovat katkerat ja panettelevat toisiaan: siksi, että he ovat onnettomia ja hakevat lievitystä, tai tyhjiä ja koettavat täyttää tyhjyyttä . . .

Hän ei pitkään aikaan saanut itkuaan lakkaamaan.

Mutta entä jollei Matti parane hänen hoidossaan? Olihan lääkäri käynyt — lääkäri ei ollut puhunut sairastamisesta mitään. Mutta lääkäri ei tietänyt kaikkea, ei tietänyt mikä myrsky oli noussut heitä vastaan. Kun voisikin uskoutua lääkärille, saada hänestä liittolaisen, saada hänet ymmärtämään, että potilaalle ja hoitajattarelle heidän päätehtävänsä ohella on tullut toinen tehtävä: opettaa ihmisiä tietämään, että suhteita voi olla monenlaisia eikä kenelläkään ole oikeutta tulla tuomitsemaan. Hilja tuns selvästi, että hänen täytyy puolustaa tätä tehtävää, satakoon vaikka tulta ja tulikiveä häntä vastaan. Maailman ihmiset olivat kuin kiduttajia, jotka tahtovat pusertaa hänestä esiin tunnustusta jostakin, jota ei hän ole tehnyt. Hän ei tunnusta. Saavat kiduttaa miten paljon haluavat. Hän oli voimakas, hän tuns ennen aavistamatonta vapautusta ja itsenäisyyttä.

Kaduilla oli hiljennyt. Askel kumisi kivitystä vastaan. Tullessa rautatietorille aukeni eteen syvä taivas. Asemahuoneen portaita alas lappoi ihmistulva. Ajurit, jotka rivissä olivat seisoneet edustalla, läksivät vähitellen liikkeelle. Koko tori tärisi.

Hilja käveli tyynenä ja katseli taivasta. Tähdet olivat kaukana ja korkealla.

— Saako tulla saattamaan neitiä! kuului äkkiä miestäni rinnalta ja käsi kävi kiinni Hiljan käsivarteen.

Ei Hilja oikeastaan osannut säikähtää. Paremmiin hämmästyneenä kaikkosi hän parin askeleen päähän ja sanoi tiukasti:

— Kuinka te uskallatte. Antakaa minun olla.

— Mitä te sitten kävelette niin hitaasti! tiuskasi herra oikeutetun suuttumuksen vallassa ja jättäytyi jäljelle.

Hilja kiirehti eteenpäin, veri liikkeellä ruumiissa. Hän ehti taaskin kotiportaisiin juuri kun tulia sammutettiin. Tyttö ja poika, talonmiehen lapsia, raastoivat tuolia kerroksesta kerrokseen, koskeivät muuten olisi ylettyneet kaasulamppuihin. Tuoli kolisi sementtiä vastaan ja kaiku vastasi seinästä seinään. Tyttö oli pitkä ja hintelä, hame ulottui, hänen kurottautuessaan, puoleen sääreen, kömpelöjä kenkiä peitti paikka paikan päällä. Valkoinen kouluesiliina, punaiset nimikirjaimet keskellä rintaa, peitti koko puvun ja teki hänet kuoripoikamai-

seksi. Poika, joka oli tyttöä pienempi, seisoa töllisteli vieressä, kaiken aikaa pyyhkien nenäänsä hihaan. Yläkerrat olivat jo pimeät. Värisevinä varjoina tunki pimeys alakertaan, jossa lapset seisoivat. Tyttö niiasi Hiljalle tuoilta.

— No lapset, sanoi Hilja sillä reippaan teeskennellyllä äänellä, jolla vanhat ihmiset puhuttelevat lapsia, — missä äiti nyt on, kun te sammutatte tulia?

Hän ei odottanut vastausta, vaan mietti eikö voisi omistaan löytää tuolle pikkutytölle joitakin vaatteita.

— Äiti on kipeänä, vastasi tyttö, seisoen toisella jalallaan kuin haikara.

— Vai niin, vilkastui Hilja ja huomasi, että tytön kasvot olivat aivan kuin vanhan ihmisen. — Mikäs äidin on?

— Meille tulee pikkuisia, toimitti tyttö samalla äänellä kuin olisi voinut sanoa: meille ostettiin perunoita. — Siiri juoksi jo hakemaan tätiä. Isä on taas juomassa.

Hiljan täytyi ajatuksissaan toistaa hänen sanojaan ennenkuin ne ymmärsi.

— Mutta, sanoi hän hätäyksissään, — kuka sitten nyt on äidin luona?

— Pikkulapset vain, toimitti tyttö. — Mutta täti asuu tässä aivan vieressä ja jo eilen hän sanoi, että tänään se tapahtuu.

Hilja tuli mielenliikutuksissaan kotiin. Pilkkosen pimeässä eteisessä löi vastaan tikerä tupakinsavu. Se oli samaa tupakkaa, jota ennen pappilassa oli tarjottu maalaisisännille ja silmänräpäyksen aikana oli Hiljan mielessä kuva äijästä lammasnahkaturkissa, joka istuu ruokasalin ovensuussa, permannolla vieressään pahat saappaanjäljet ja lammikko nuuskansekaista sylkeä ... Seuraavassa silmänräpäyksessä hän jo teki sen johtopäätöksen, että Matilla on vieraita, maalaisia nähtävästi, ja pelästyi, että he ovat väsyttäneet häntä ... Mitä kummaa: ruokasalissakaan ei ollut tulta, koko talo oli pimeänä, paitsi kapeaa valo viivaa, joka tunki Matin huoneen ovenraosta. Kuului hidas vanhanmiehenääni ja liukkaampi naisääni. Noiden ihmisten olisi pitänyt saada kahvia. Maali varmaan ei ole tarjonnut. Kun ei

eteisen pöydältä löytynyt tulitikkuja, kiiruhti Hilja päällysvaatteissaan omaan huoneeseensa.

Siellä oli vuode kohollaan kuin päivällä ja ruokasalissa pöytä kattamatta. Hiljan ihmettely yhä kiihtyi ja suuttumus Maalia kohtaan nousi nousemistaan. Eteisessä oli ovensuussa musta, sangallinen juurikori ja kanen ja sankojen väliin tungettu mustan- ja harmaankirjava villasaali. Se tuli selvästi lampaanvilloilta. Vähän matkan päässä oli ihka uudet, suuret naisen kalossit. Äänet huoneesta kuuluivat niin pitkien aikojen takaa, että olisi luullut ihmisten töidensä lomissa lausuvan jonkin sanan. Miehen äänestä oli Hilja kuulevinaan nuhdetta, naisen äänestä itkua.

Vihdoin avautui ovi ja eteisessä pidettiin seuraava puhelu:

— Mutta jos sinulle tekee pahaa lähteä ulos, kun lääkäri on kieltänyt. Oletpa sinä käynyt heikoksi.

— Ette pääse uloskaan, jollen minä avaa.

— Mutta oltaisiin täällä yötä. Kyllähän me nukuttaisiin lattialla.

— Ei, kyllä teidän on parempi vieraskodissa. Minä saatan teidät ajuriin.

— Eikös valkeaa sammuteta?

— Antaa vain palaa.

Keitä Menevätkään, mietti Hilja, varmaan ovat taas kiihoittaneet häntä. Ei hän ikinä parane, ennenkuin minä vartioin kuin lohikäärme enkä päästä sisään ketään. Ja sen minä teenkin. Hänen pitää parantua!

Hän saneli itselleen tätä astuessaan, kynttilä kädessä, keittiöön päin hakemaan voileipää ja varustautuessaan kohtaamaan Maalin epäystävällisiä kasvoja. Lämmin, kosteansekainen ilma tuli vastaan, ikäänkuin lattiaa ja kupareja vasta olisi puhdistettu. Ovi keittiöön oli selkosen selällä, Maalin vuode tekemättömänä eikä huoneessa ketään.

— Maali! pääsi Hiljalta.

Hän toisti huutonsa useampaan kertaan, muttei saanut vastausta.

Hän on tietysti mennyt kaupungille eikä vielä ole ehtinyt kotiin! Hiljasta tuntui helpottavalta, että hän oli

poissa ja hän päätti kiireesti tehdä voileivät ennenkuin Maali palaa.

Keskellä pöytää oli avain, jonka Maali aina otti mukaansa ulos mennessään. Miten se oli tässä, jos hän oli poissa? Hän ei milloinkaan olisi tullut paraadioven tietä, hän olisi mieluummin jäänyt kadulle kuin soittanut ovikelloa. Eikö hän siis aiokaan tulla yöksi kotiin? Vai onko hänelle voinut tapahtua jotakin? Miksi hän on mennyt ulos paraadioven tietä ja jättänyt keittiön avaimen tähän? Tehdessään voileipiä pöydällä pälyilee Hilja ympärilleen: kaikki on pestyä, kuparit kiiltävät, vaikkei ole lauantai, ruokasäiliö on avartunut, sillä se on vasta järjestetty. Piironginpäällystä tuntuu oudon tyhjältä: herätyskello, unikirjat ja virsikirja ovat poissa. Ikkunalautakin on autiampi entistään: Maalin pitkä fiikus siltä puuttuu.

Jo vaipuvat Hiljan kädet. Hänelle selviää, että Maali on lähtenyt pois, kokonaan hyvästiä sanomatta, jättämättä jälkeensä selityksen sanaa. Eikä Hilja enää muista viimeisiä vaikeita aikoja, hän muistaa vain vanhat ajat maalla, jolloin Maali syksyllä tuli hänen ja Lainan kanssa sieneen ja puolaan ja oli heille hyvä. Hänen tulee niin ikävä Maalia, että hän hyvän aikaa istuu tuollilla ikkunan luona ja itkee, ikäänkuin Maali olisi kuollut. Varmaan ei tämä ero Maalillekaan ole ollut helppo, kyllä hän heistä sentään piti. Kuinka hauskaa oli, kun hän aamulla tuli huoneeseen tekemään tulta ja paiskasi hänelle Armaan kirjeen, mihin sattui, vaikkapa suuhun . . . Tai kun hän yllätti hänet tuomalla torilta uutispuuroksia tai kukkakaalia... Ja kuinka hän oli uskollinen ja talon puolella! Sekö hänet oli karkottanut talosta, että hänen ja Matin suhde oli niin likeinen? Oliko hänen niin tuiki mahdotonta sitä käsittää? Hän on lähtenyt jäähyväisiä sanomatta siksi, että olisi ollut liian vaikeaa sanoa niitä, päätteli Hilja. Mutta mitä äiti ja Jenny täti sanovatkaan? Ettei hän vain olisi kirjoittanut heille ja tehnyt heitä levottomiksi!

Hän ei vielä ajatellut, miten tulisi toimeen ilman palvelijaa. Talo tuntui ensin kolkolta, mutta kun hän oli saanut lamput palamaan ja voileivät valmiiksi, valtasi hänet ilo ja vapautuksen tunne: ei tarvitse enää pelätä

suuttuneita sanoja ja nyrpeitä kasvoja — eläköön! Hän kantoi, juosten tanssiaskelilla, voileivät ja maitokannun ruokasalin pöytään ja kävi kiinni voileipään. Tulisipa nyt Mattikin pian! Äkkiä hän muisti talonmiehenvaimon ja kävi vakavaksi. Hän nousi ja avasi ikkunan.

Piha oli pimeä, vain Parkkari-Lehmusten huoneustosta näkyi valoa. Sieltä kuului myöskin laulua ja jyskettä, ikäänkuin olisi tanssittu tai painiskeltu. Alhaalla pihan perällä oli maantasainen ikkuna niinikään valaistu, vaikka niin heikosti, ettei sitä ensin huomannut. Nopeita lapsenaskelia kuului asfaltilta. Valaistut ikkunat katsoivat yli pimeään pihan toisiinsa, toinen ylhäältä, toinen alhaalta. Pian alkoi alhaaltakin kuulua ääntä: syviä, läpitunkevia huutoja. Olisi luullut huutajan olevan teurastuspenkillä.

Hilja seisoi kuin kivettyneenä. Hän ei mielikuvituksellaan mitenkään olisi voinut hahmottaa mitään niin raakaa, niin alkuperäistä, niin ihmisyyden pohjalta tulevaa, niin luonnon uumeniin johtavaa. Tuntui peloitavalta. Kaikkialla hänen ympärillään sikisi outoa elämää, syttyi suuria, tuskaisia silmiä, jotka tähtäsivät tulevaisuuteen.

Alhaalta nousi hätähuuto, joka viilsi läpi luiden.

». . . on veljet keskenään», laulettiin ylhäällä ja nauru, joka seurasi laulua, tunki ytimiin.

Hilja veti kiinni ikkunan. Lampun liekki oli loimunut vedossa ja mustannut lasin. Hän ei sitä huomannut. Hän putosi istumaan tuolille pöydän ääreen ja tuijotti, pää käden varassa, eteensä. Oli kuin jotakin ihmeellistä ja raskasta olisi vierinyt hänen ylitseen.

Äkkiä ilmestyi eteiseen johtavan oven kynnykselle varjo. Hän hätkähti, sillä hän ei ollut kuullut askelia.

X

— Älä pelkää. Minä se olen.

Matti jäi yhä kynnykselle, nojaten oven pieleen.

— Kuinka hyvä että sinä tulit, sanoi Hilja. — Kävin levottomaksi, kun sinulla oli vieraita näin myöhään. Kunhan et nyt vain tulisi huonommaksi.

— Etkö nähnyt minua? Minä seisoin hyvän aikaa tuossa.

— Etkä ilmaissut itseäsi ...

— Minä katselin sinua, sanoi Matti hillityn hartaasti. Hilja ei pannut merkillle outoa sointua hänen äänesään, ojensi vain voileipälautasen häntä kohti.

— Ajattele, sanoi hän, — Maali on lähtenyt pois talosta. Avain oli keittiön pöydällä, kaikki hänen tavaran sa poissa. Nähtävästi hän on mennyt kokonaan. Me olemme nyt kahden talossa.

— Kyllä minä kuulin, kun hän meni. Heitä oli kaksi ja he kantoivat jotakin raskasta. Heidän täytyi avata kaksoisovet eteisessä.

— Se on ollut Maalin suuri, vanha arkku. Olihan se parasta, Maali oli jo niin hermostunut.

He vaikenivat. Hilja istui pää käden varassa ja ajatteli illan tapahtumia. Hän olisi mielellään puhunut niistä Matille, mutta ymmärsi, että ne olisivat kiihdyttäneet.

— Mikset sinä syö? sanoi hän hetkisen perästä hajamielisenä ja kaasi maitoa lasiin. — Tässä!

Matti katseli häntä oudosti, pelonsekaisella ilolla, katseli käsiä, kapeita ranteita, pitkiä, pyöreäpäisiä sormia, hiuksia, hartioita, valkeahipiäisiä kasvoja, katseli häntä ikäänkuin ei koskaan olisi nähnyt ja ikäänkuin ei voisi katsella kylläkseen.

— Ihmeellistä tämä on! sanoi Hilja pienellä, haikealla naurahduksella ja kaarsi kätensä ristiin päälle.

Matti pidättyi vaivoin sulkemasta häntä syliinsä. Hänen täytyi pusertaa kätensä nyrkkiin, jotta saisi ne tottelemaan. Hän katseli katselemistaan. Herra Jumala, Herra Jumala!

— Keitä täällä kävi? muisti Hilja äkkiä.

— Isäni ja sisareni.

— Isäsi ja sisaresi! Jotka eivät koskaan ole käyneet Helsingissä. Enkä minä ollut kotona. Mutta tulevathan he huomenna? He eivät saaneet edes kahvia... Ajattele, jos me voisimmekin rakentaa ymmärtämystä teidän välillenne. Mutta mikä sinun on? Mitä on tapahtunut? He ovat tuoneet huonoja uutisia. .. Onko joku kuollut? Sano toki.

Matti vapisi. Hän piteli lujasti kiinni tuolin selustasta.

— Ei mitään sellaista ole tapahtunut. Minä kerron myöhemmin. Nyt on maatapanon aika.

— Mutta luuletko minun voivan nukkua, kun olen levoton. Näenhän sinusta selvään, että on kysymys jostakin vakavasta. Kerro nyt edes hiukan.

— Puhumme huomenna.

— Jotakin pahaa on tapahtunut. Sano minulle edes, miksi he tulivat.

Hiljan silmäterät pyysivät suurina ja arkoina.

— Hyvää yötä, sanoi Matti ja läksi ikäänkuin paeten.

Hilja jäi tuijottamaan hänen jälkeensä. Luuleeko hän todella saavansa unta, kun jättää jotakin tärkeää sanomatta. Mitä se on, jota ei voi sanoa? Onko se jotakin niin kauheaa? Ehkä se koskee Lainaa...? Varmaan sähkösanoma ehkä. Hilja oli samassa hetkessä Matariston oven takana.

— Eihän se koske sisartani?

Matti raoitti ovea ja vakuutti hiukan nolona, että asia koski yksinomaan häntä.

Hilja läksi. Mutta tuntematon asia kasvoi kasvamisestaan hänen silmissään. Vihdoin hänestä tuntui siltä kuin se olisi maannut eteisessä, lattialla, jokin peitto yllä. Hän ei tietänyt oliko se koira vaiko ihminen. Hän pelkäsi mennä eteiseen... Onko hän näin kauhean hermostunut! Hän, joka jokin viikko sitten oli itse terveys...!

Hän meni keittiöön viemään pois voileipiä. Maalin jättämä tyhjyys sekä sattui että hiveli. Mielialat läikkyivät hänessä kuin vesi. Kaikkialla tuntui olevan jotakin salaperäistä ja peloittavaa. Hän katsoi, että ovi oli lukossa ja hiilos sammunut. Sitten hän sammutti tulet kaikkialta ja läksi omaan huoneeseensa.

Siellä oli kuin turvan takana. Lämmin tuli ystävällisenä vastaan ja kuivaneista ruusuista levisi lemu, jota Hilja niin rakasti.

Hän vaipui sohvaan istumaan ja päätti päästää kaiken kuorman hartioiltaan. Hän komensi sydämensä lyöntejä taukoamaan ja kutsui silmiensä eteen Armaan kuvaa. Hän äänteli itsekseen, että hän kaipaa Armasta, hän rakastaa häntä. Kaikki muu voi mennä murskaksi, mutta se yksi hänelle täytyy jäädä.

Kyöneleet riippuivat hänen silmäripseissään. Olisi pitänyt nousta tekemään vuodetta, mutta häntä väsytti ja hän päätti vielä hetken levätä.

Silloin kuuluivat Matin askeleet ruokasalista ja samassa koputus oveen.

— Nukutko, Hilja? Minun täytyy ehkä sittenkin tavata sinua vielä.

— En nuku. Tee hyvin vain. Täällä on kaikki vielä järjestyksessä. Arvasinhan minä, ettet saisi unta ennenkuin olet puhunut.

Hilja varisti väsymystä yltään, ripusti esiliinansa nau-
laan ja sytytti lampun.

— Tee hyvin. Mikset sinä istu?

Hän sanoi sen reippaasti ja nauraen, mutta Matti seisoi vain ovella ja katseli. Hän ei milloinkaan ollut käynyt Hiljan huoneessa. Hänen silmänsä ikäänkuin hyväilivät huonekaluja ja seiniä. Hän veti sieraimiinsa huoneen lämmintä ilmaa, jossa tuntui kuivaneiden yrttien tuoksu. Hän ajatteli: tässä sinä liikut, tässä istut, tässä kirjoitat, tässä nukut. Kuinka sinä olet kaunis, täällä on kuin kirkossa! Hän rutisti nyrkkinsä oven pieliä vastaan, ettei itkisi. Vihdoinkin Hilja huomasi oudon liikituksen hänen kasvoillaan, katsoi häneen pitkään, ravisti päätään ja sanoi:

— Nyt en minä ymmärrä mitään.

Matti astui, pujotellen huonekalujen lomitse pieneen huoneeseen ja seisahtui kirjoituspöydän luo. Hän tunsu valokuvat, Hilja oli joskus tuonut ne kaikki hänen vuoteensa ääreen ja onnesta hehkuvin poskin kertonut jokaisesta jotakin. Matti oli hänkin silloin katsellut maisteri Breden kasvoja tulevan ystävän kasvoina. Nyt nousi hänessä epämääräinen vihan ja vastenmielisyyden tunne, kun hän katseli tätä rakkauden alttaria tytön huoneessa. Toinen ääni hänessä puhui: pois pyhyiden solvaaja, varas! Pakene, vielä on aikaa! Mutta toinen ääni sanoi: särje vihdoinkin valheen verkko! Te olette pettäneet itsenne. Hän on sinun, te olette toistenne uskottuja! Ja tämä jälkimmäinen ääni oli paljon voimakkaampi. Matin tuli mieleen, että hänen täytyy hajoittaa maahan tämä alttari, pyyhkäistä menemään kaikki mitä siinä on. Hänen kätensä vapisivat.

Hilja tarkasti häntä sanattomana ja hänelle oli erinomaisen vastenmielistä, että hän siinä tarkasteli hänen pyhäkköään. Omituisen oikullinen on hermotauti, ajatteli hän. Että nuo ihmiset taas pääsivät tänne pahentamaan hänen tilaansa. Tauti esiintyy nyt taasen muodossa, jota en vielä ole nähnyt.

Äkkiä kuului kolahdus pöytään ja samassa helähdys lattiaan. Hilja hätkähti, sitten hän puhkesi puhumaan jotakin, nuhtelevasti, onnettomana.

Venetsialainen malja oli mennyt sirpaleiksi.

Hän kyykistyi maahan ja koetti kokoella käsiinsä sekä sirpaleita että ruusuja. Hän koetti sovittelaa yhteen palasia. Kaikki oli säpäleinä. Hän pudotti ne takaisin lattialle, painoi pään käsiinsä ja itki.

— Kuka sen pudotti! puhui Matti onnettomana. — Minä en kajonnut mihinkään... En ymmärrä tätä. Miten se putosi? Voiko a j a t u s rikkoa? Älä itke noin. Ehkä me löydämme samanlaisen...

— Ei, tuskitteli Hilja, — on mahdotonta löytää samaa, vaikka löytäisikin samanlaisen. Se oli sulhaseni ensi lahja minulle, nämä ruusut ja tämä maljakko! Et sinä tiedä mitä minulle teitkään.

Ja Hilja rupesi taasen hellävaroen kokoamaan sirpaleita. Mutta Matti heilautti oudosti päätään, selkeä ilo valaisi hänen kasvonsa.

— En minä sitä tehnyt. Sen särki toinen käsi, että me saisimme merkin.

Hilja laski voimattomana sirpaleet käsistään, kokosi ruusut ja vei ne pienelle pöydälle vuoteensa ääreen. Matti seurasi häntä omituisin katsein.

— Koetapa ajatella, sanoi hän, — eikö se ole omituista, että tuo malja särkyi, kun minä ensi kerran astuin huoneeseesi. Se särkyi itsestään, sormen kajoamatta. Eikö se ole sinusta omituista? Etkö sinä usko enteisiin ja merkkeihin?

Hilja seiso i häneen selinpäin, mutta kuunteli jo jännittyneenä.

— Minä sanon sinulle nyt kaikki: ihmiset kuuluvat paljon puhuvan meistä. He kuuluvat sanovan... että me kaksi kuulummekin yhteen, että sinä oletkin minun etkä tuon toisen. Siitä puhutaan täällä kaupungissa...

kahviloissa ja seuroissa ja iltamissa . . . Kaikki ihmiset. Ja siitä puhutaan siellä kotipuolessa. Isäni ja sisareni läksivät juuri liikkeelle ottamaan selkoa . . .

— No, uskovatko he siihen? kysyi Hilja, äänessä odotus ja pelko.

Matti vaikenä hetken. Hän joutui itsekin vasta nyt sen kysymyksen eteen, että uskoivatko he todella siihen.

— Niin . . . en tiedä . . . He tulivat tiedustelemaan . . .

— He siis epäilivät, selitti Hilja itselleen matalalla äänellä ja puhkesi sitten tulisesti jatkamaan: — mikseivät he, kun sitä huhua tuotiin heille, sanoneet: se ei ole totta! Me tunnemme poikamme! . . . Ja mitä he sanoivat, kun sinä heille selitit . . . ?

Matti painoi alas katseensa. Hilja odotti hänen vastustaan niin jännittyneenä, että hän kuuli sydämensä lyönnit,

— En minä saanut heitä vakuutetuiksi, sanoi Matti ja syyllisyyden tietoisuus soi hänen äänestään.

Hiljan kasvot hehkuivat.

— Eivätkö he sitten uskoneet sanoihisi, etkö sanonut heille, miten asia on?

— Sanoin . . . sanoin . . .

Hilja tuli hänen eteensä, taipui hänen puoleensa ja vaati, kiihtymistään hilliten:

— Mitä sinä heille sanoit? Minä kuulen äänestäsi, ettet ole vakuuttanut niinkuin olisit voinut . . .

— Kyllä minä koetin.

— Eivätkä he uskoneet sittenkään? Mutta ovatko he aivan mielettömät! Olisit ajanut ulos heidät.

Koko Hiljan ruumis aaltoili suuttumuksen vallassa. Matti katsahti häneen soimaten.

— Ei kukaan aja ulos isäänsä yön selkään vieraassa kaupungissa.

— Mutta se lakkaa olemasta isä, joka uskoo pojas-taan niin rumaa ja joka ei edes lakkaa uskomasta, kun poika vakuuttaa syyttömyyttään. Ulos minä ajaisin sellaisen isän.

— Kuuntele nyt levollisesti. Hän todisti minulle raamatun valossa, että sellainen suhde kuin meidän on mahdoton.

Ilkeä piirre rumensi Hiljan kasvoja ja hän pakotti itsensä nauramaan, siksi ettei tahtonut itkeä.

— Älä naura noin! pyysi Matti.

— Sinun omaisesi uskovat, sinun omaisesi uskovat! toisteli Hilja ja kierteli edestakaisin pientä huonetta. — Onko sitten kummaa, jos ihmiset uskovat, kun eivät omaisesi paiskaa heidän silmilleen: se ei ole totta! Sinun omaisesihan olisivat voineet tappaa tämän huhun!

— Emme saa tuomita heitä, yritti Matti.

Hilja jatkoi kulkuaan pienellä lattianalalla kuin häkissä ja hänen suuttumuksensa alkoi kääntyä peloksi.

— Puuttuu vain, sanoi hän, — että huhu tulee äitini ja kipeän sisareni korviin ja tätini luo ulkomaille. Mitä minä olen ihmisille tehnyt, että heidän pitää näin kiusata minua? Minä en ymmärrä. Selitä minulle!

— Koeta tyyntyä, Hilja. Koeta kuunnella, niin minä puhun.

— Kuinka sinä jaksat olla noin tyyni! leimahti Hilja. — Eikö sinussa kaikki nouse sotaan? Minusta ei vielä tekisi mitään, jos sanottaisiin, että me olemme varastaneet. Se olisi minusta helppoa kantaa. Mutta meitä syytetään jostakin liian rumasta ja likaisesta! Minä tulen niin kovaksi ja pahaksi... oi, pitääkö ihmisten tehdä tällaista! Minä tunnen, etten enää jaksa heitä rakastaa...

Hän vaiken. Matti seurasi hänen liikkeitään ja näki hänen painavan käsiään rintaansa vastaan.

— Kuuntele minua nyt levollisesti, alkoi hän varovaisesti. — Ehkeivät he ole aivan väärässä. Anna minun puhua. Tai ehket sinä tänä iltana jaksa kuulla.

— Minä jaksa! uhmasi Hilja. — Onko sinulla ehkä vielä jotakin pahempaa sanottavaa? Minä vakuutan, ettet voi kertoa minulle pahempaa kuin jo olen kuullut... Oi, jos ne huhut menevät sisareni luo, joka on sairas! Ei hän usko eikä äiti usko, tiedänhän minä sen, mutta se voi tehdä pahaa kipeälle sisarelleni. No niin, mitä sinulla vielä on sanomista?

— Oletko sinä myöskin tyyni. .. Katso, ehkä ihmiset ovatkin oikeassa. Ehkä me olemme eläneet itsepetoksessa. Niin, niin. Se ei ole tullut minun mieleeni koko aikana enkä kai koskaan olisi tullut sitä, ajatel-

leeksi, jollei vanha isäni olisi tullut selvittämään minulle meidän suhdettamme.

— Mitä meidän suhteessamme sitten on selvittämistä? Tiedämmehän me sen eikä kukaan muu voi sitä tietää ...

— Me ehkä emme ole tietäneet: me rakastamme ehkä sittenkin toisiamme, Hilja ...

Hänen äänensä värisi juhlallisessa liikutuksessa ja hän katsoi Hiljaan, kuin lapsi, joka on purskahtamaisillaan itkuun. Hilja katsoi häneen takaisin ja hänen silmäteränsä olivat suuret ja hämmästyneet. Vihdoin hän vei käden otsalleen, ikäänkuin kutsuakseen järkeään avuksi.

— Isäni sanoo, että minä kaiken aikaa olen katsonut sinuun luvattomalla tunteella. Ehkä hän on oikeassa. Minä en sittenkään olisi uskonut tätä kaikkea, jollei sulhasesi ensi lahja sinulle nyt juuri olisi särkynyt. Niin, niin, sellaisia merkkejä annetaan ihmisille — meillekin annettiin, että me tietäisimme olevamme määrättyt toisillemme.

Hilja purskahti kipeään nauruun. Hänelle tuli taasen ajatus, että onko tuon nuoren miehen järki jo sumen-
tunut — kannattaako hänelle puhua? Mutta katsahdet-
tuaan Matin kasvoihin, jotka olivat viisaat ja vakavat, hän hiukan surumielisenä sanoi:

— Ja sellaista ... että kukkamalja särkyy, pidät sinä merkinä! Isäsi on saanut sinut vakuutetuksi sensijaan että sinä olisit saanut hänet vakuutetuksi. Ja sattumasta teet sinä suuren numeron ... Kuinka voit sinä sitten pyyhkiä pois koko tämän sairautesi ajan, jolloin olemme olleet ystävät — vai emmekö ole olleet sitä?

— Me olemme pettäneet toisiamme. Suhteemme on ollut enemmän. Olisihan se luonnotonta, että niin olisimme voineet puhua toisillemme kaikki, jollei...

— Mistä sinä tiedät, että minä olen puhunut sinulle kaikki ajatukseni! huusi Hilja kuin hädässä.

— Etkö sitten ole? sanoi Matti ja katsoi häneen syvältä. — Olemmehan puhuneet vakavista asioista.

Hilja tunsu pistoksena, että hän oli oikeassa: he olivat puhuneet syvällisistä asioista, hän ei Armaan kanssa koskaan ollut puhunut niin vakavasti. Ja kuitenkin rakasti hän Armasta, rakasti kuin vanki taivaan sineä ja tällä hetkellä kuin hukkuva pelastavaa kättä.

— Olemme, olemme. Mutta ei se ole ollut sitä. Luota nyt minuun. .. Minä en osaa sitä selittää, mutta minä tiedän sen. Me olemme nyt väsyneet ja kiihtyneet. Ehkä menemme nukkumaan. Sinä sitä jo äsken tahdoit, se oli minun syyni, että rupesimme puhumaan. . . Anna anteeksi...

— Ei, keskeytti Matti hänet, — älä johdata minua pettämään itseäni enää. Ei se ollut sinun syysi että puhuin, se oli oma syyni. En jaksanut vaieta.

— Oi, huusi Hilja ja likeni likenemistään ruokasalin ovea, houkutellakseen Matin pois huoneestaan, — nyt sinä vasta petät itseäsi! Eikö sinun sisaresi olisi voinut olla minun asemassani, tehdä kaikki mitä minä olen tehnyt. . . ?

— Ei koskaan. En minä koskaan ole voinut puhua sisareni kanssa kuin kaikkein arkipäiväisimmistä asioista.

— Te olette eri sivistystasolla.

— Ei, Hilja. . .

— Mutta etkö sinä koskaan ole kuullut, että veli ja sisar voivat olla hyvin läheiset ystävät. . . ?

— Älä vaivaa itseäsi, sanoi Matti lujasti ja seurasi häntä, — sillä sinä et vakuuta minua. Minulla on jo vakuutus itsessäni. Sinä olet minulle rakas. . .

— Jumalan tähden, kuiskasi Hilja ja pakeni pimeään ruokasaliin, — etkö sinä käsitä, että jos sinä puhut tällä tavalla, niin minun nopeasti täytyy erota sinusta.

— Sinä et voi erota minusta, kuiskasi Matti, — sillä sinä rakastat minua. Sinä et olisi pidellyt kättäsi otsalani, et silittänyt hiuksiani, et. . .

— Mitä sinä puhut — sitä minä en ole tehnyt! par-kaisi Hilja ja koetti tunkea hänen sanojensa sisältöön niitä ymmärtääkseen.

— Etkö ole tehnyt? Etkö sinä tiedä siitä vai etkö tahdo tietää?

— Sinä hourit, sinä erehdyt. . .

Matti naurahti onnellisen naurua.

— Ei ihminen sellaisesta erehdy. Minä uskottelin sil-loin, että ystävä silitti minun päätäni. Se ei ollut ystävä — se oli Hilja.

Hilja ei milloinkaan ollut kuullut hänen ääntään sel-

laisena. Jos se olisi ollut raaka ja tympeä, olisi se ollut hänelle tuhat kertaa mieluisampi.

— Jos minä olen sen tehnyt, niin unohda se, anna anteeksi, pyyhi pois ... Minä en ole tietänyt mitä olen tehnyt... Olenko minä todella voinut olla niin rikollinen ... !

He seisoivat ruokasalissa, johon vain Matin huoneesta eteisen läpi ja Hiljan huoneesta tunki valoa. Vaikka oli pimeä, näkivät he selvästi toistensa kiihottuneet kasvot. Pihamaalla kuului yhä yläkerrasta ilonpito ja alhaalta maakerroksesta hengenhätää. He tuskin olisivat huomanneet vaikka ukkonen olisi jyristänyt ruutuja, heillä oli niin yllinkyllin tekemistä toisistaan.

— Et sinä ole rikollinen, sanoi Matti taas onnellisella äänellä, — syvä tunne on sinussa puhunut. Minä ymmärrän kaikki niin selvästi: sinä olet toiminut vaistojesi varassa, siitä hetkestä asti, jolloin minussa tauti puhkesi ja sinä tulit minun huoneeseeni. . .

— Mutta minä olisin mennyt pahimman vihollliseni huoneeseen, jos hän olisi ollut niin sairas .. .

Matti ei häntä kuunnellut.

— Minä en silloin tuntenut puhdasta rakkautta, minä uskoin sinusta pahaa, mutta rakkautesi saattoi sinut antamaan sen anteeksi...

— Lakkaa, huusi Hilja miltei äänettömänä. — Tämä on sairautta sinussa. Sen täytyy olla sitä. Jollen minä olisi ihan vakuutettu siitä, että sinua on petetty, niin minä... en tiedäkään mitä tekisin. Suuttuisin niin, etten koskaan leppyisi... Kuinka sinä voit olla minulle noin armoton, me kun jo olimme niin hyvät ystävät...

Hilja nyyhki, pää nojaten uunin kovaan, kiiltävään kylkeen. Matti tuli ja otti hänen kätensä. Hiljasta tuntui, että se poltti ja hän veti sen pois.

— Mutta Hilja .. . onko tämä nyt niin kovin pahaa? Me emme voi tälle mitään .. .

— Vai emme me voi! huudahti Hilja kuohuksissaan. — Asetu hänen asemaansa, joka on poissa...

— Mutta luonto käy kaiken yläpuolella, sanoi Matti ylhäisen tyynesti eikä tuntenut itseään varmuudessaan ja voimassaan.

Hän katseli Hiljaa jo miltei omistajan silmillä ja oli päättänyt saada hänet vakuutetuksi.

Hiljaan tuli outo pelko. Hänen piti koota kaikki voimansa.

— Entä ihmisen tahto! sanoi hän ja oikaisi itsensä suoraksi ja jänteväksi. — Minä tahdon olla uskollinen ja minä olen!

— Sinun täytyy tahtoa! riemuitsi Matti, — sinun täytyy päättää olla uskollinen. Mutta minua sinä rakastat. Ja ajattele, minä en ole sitä tietänyt. Kaukaa pitää ihmisten tulla kertomaan sitä minulle, merkkien ja ihmeiden täytyy tapahtua. Oi Hilja, Hilja, mikä ihana nimi sinulla on... Älä kiusaa itseäsi ja minua. Tule minua likemmä... Ei, ei, minä en koske sinuun ennenkuin olen saanut luvan häneltä, jolle sinä olet luvannut itsesi. Me kirjoitamme hänelle, hän ymmärtää meidät. Älä pelkää minua — minä olen nyt uusi ihminen, kun minä sinua rakastan...

Hilja oli kiertänyt ruokapöydän taakse kuin turvaa etsien. Hän oikaisi itsensä taas suoraksi.

— Pelkää... mitä minä pelkäisin! Tämän kaiken täytyy nyt vihdoinkin loppua. Sinun täytyy tulla järkiäsi... Sinä olet ymmärtänyt minut niin väärin, niin väärin. Ah, kuinka minä häpeän itseäni, että olen antanut sinulle niin paljon itsestäni ja niin paljon aihetta luuloihin. Minä olen tehnyt ajattelemattomasti ja väärin, mutta sitä ei enää saa tekemättömäksi. Täytyy vain katsoa, etten silleen tee syntiä.

Matin oli kiireesti pitänyt nojautua muuria vastaan. Häntä alkoi värisyttää.

— Sinun täytyy muuttaa pois meiltä, jatkoi Hilja, huomaamatta hänen pahoinvointiaan. — Minä olisin tahtonut hoitaa sinut terveeksi, mutta se ei näy käyvän päinsä. Ihmiset luulevat nyt osanneensa oikeaan, kun saavat meidät erotetuksi. Minä olisin tahtonut näyttää heille, että on muitakin suhteita kuin ne kaikkein tavallisimmat ja karkeimmat. Mutta se ei näy käyvän.

Matti ei kuullut mitä hän sanoi. Kaikki huojui hänen silmissään, hänen päähänsä oli kuin lentämällä tullut polttava tuska. Hän etsi ajatuksissaan vaistomaisesti huonettaan, mutta hänen täytyi jännittää koko muis-

tinsa saadakseen selville, missä päin se oli. Häntä pyörrytti niin, että hän huojui puolelle ja toiselle. Toisena hetkenä oli päässä hirvittävä tuska, ikäänkuin joku olisi murskannut sen, toisena hetkenä se oli tunnoton kuin ontto, ääretön rakko. Tuskan tunne tuli hallitsevaksi. Hän nojautui muuriin, jonka toisella puolella Hilja seisoi leimuten ja lyöden, hän näki valojuovan, joka johti permantojen poikki, ja kokosi voimia päästäkseen Lähtemään sitä myöten. Hänen edessään tuntui olevan pitkä tie, jolle hän pelkäsi sortuvansa. Hän kävi kiinni päähänsä, se oli nyt kuin tulikuula. Hän kokosi voimansa ja läksi kulkemaan valojuovaa myöten. Tuoli kaatui hänen tieltään, kirja putosi pöydältä permannolle, hänen kyynärpäänsä kolahti oveen — hän ei kyennyt kiinnittämään siihen huomiota. Koko hänen vaistonsa suuntautui siihen, että hän löytäisi vuoteelleen ja siihen hän vihdoin suistui, varjellen käsillään päätänsä, joka kiehui.

Hilja oli päässyt vauhtiin ja puhui yhä:

— Jos minä joskus olen sinusta pitänyt, niin minusta on kuollut kaikki tunne. Kukaan ei ole minua niin häväissyt ja kiusannut kuin sinä. Vieköön isäsi sinut mukaansa. Kai te nyt hyvin sovitte yhteen, kun tässä asiassa niin ymmärrätte toisenne. Ehkä sinusta vielä tulee pappikin hänen mielensä mukaan... Minä en tahdo nähdä häntä, kun hän huomenna tulee. Mikä oikeus hänellä on minusta, vieraasta ihmisestä, joka on hoitanut hänen poikaansa, ruveta uskomaan pahaa...! Sinä lähdet. Hyvä on. Onkin jo yö...

Hän oli niin mielikuohuissaan, että vain paineli ohimo jaan, hillitäkseen veren kohinaa. Pian alkoi kaiken muun joukosta kasvaa esiin tyytymättömyyden tunne häntä itseään vastaan. Hän oli tehnyt jotakin rumaa — mitä hän oikein olikaan tehnyt? Paras vihdoinkin lähteä levolle. Hän näki Matin huoneen oven auki ja tuolin kumossa valojuovan yli. Ensin hän ajatteli, että olkoon tuoli kumossa vaikka tuomiopäivään, mutta sitten hän hoitajatarvaistonsa varassa läksi sitä nostamaan ja katsomaan, miksi se oli kaatunut.

Matin huoneesta kuului läähättävä hengitys ja Hilja meni aivan sanattomaksi, kun tuli vuoteen ääreen. Matti makasi silmät ummessa, pää taaksepäin, kasvoista kaikki

ajattelevan ihmisen tietoisuus poissa ja sijalla omituisia pieniä ryppyjä ja väreitä, joista tuska kihosi esiin.

Hiljasta oli äskeinen mieliharmi kuin pyyhkäisemällä pyyhkäisty. Nyt minä soitan lääkärille, päätteli hän. Tämä ei ole hätiköimistä, vaan nyt on tosi käsissä. Ja hakiessaan telefoniluettelo, soimasi hän itseään, kuten niin monesti ennen: sinä löit sairasta, unohdit, että hän oli sairas, sinä et kelpaa sairaanhoitajattareksi, mitä sinun tarvitsi välittää hänen puheistaan — sairaan houreista! Mutta entä jos kylmät kääreet kuitenkin tekisivät tehtävänsä huomiseen asti. Hän ryhtyi voimakkaana ja päättäväisenä työhön. Hän nosteli ja kannatteli. Hän ihmetteli itsekin, mitä jaksoi, ja tunsu ylpeydensekaista tyydytystä, kun sairas vihdoinkin tyyntyneempänä lepäsi vuoteessaan.

Oli hiljainen yö. Liike kadulla oli vaiennut, ei yläkerrasta enempää kuin alhaaltakaan enää kuulunut mitään. Lamppu ynisi tutulla pöydällä, silloin tällöin äännähti sairas tai ajoi ajuri rämisten ohitse.

Hiljan ei ollut ensinkään uni, tuntui vain oudolta olla kahden talossa tajuttoman sairaan kanssa. Häntä hallitsi toiselta puolen voimakas vastuunalaisuuden tunto, toiselta puolen nakersi hänessä epämääräinen pelko, kuten hiiri, joka kaluaa jossakin kaukana, tuskin kuulevasti. Hän komensi tätä toista tunnetta, kuten ihminen viskaa kenkäänsä nurkkaan pelästyttyäkseen hiiren, mutta se sai alituisesti ravintoa kasvoista vuoteella, joissa paloi kuume ja kärsimys. Kertomus Matin äidistä ja vanhasta pitsikauluksisesta neidistä alkoi tehdä työtä Hiljassa. Tämä sairaudentila on varmaan alkua siihen. Tuo nuori elämä, joka jo on ehtinyt niin paljon kärsiä, päättyy siihen.

Ja tuota minä menin lyömään! ajatteli Hilja taasen. — Entä jos minun ajattelematon kiivastumiseni kutsuikin esiin nukkuvat perinnöt!

Hän joutui hätään ja katumukseen eikä kuitenkaan voinut tehdä mitään muuta kuin vaihtaa kääreitä.

Ikkunoiden edessä oli sumu läpipääsemättömän tiheänä. Katulyhdyt näyttivät ilmassa riippuvilta keltaisilta villatukoilta, ne eivät valaisseet, ne vain erottautuivat harmaudesta. Koska tämä sumu oli tullut? Kun Hilja

palasi ulkoa, oli taivas ollut tähdessä. Kun hän palasi! — pitkiä ajanjaksoja tuntui kuluneen siitä. Sumu tulee joskus niin äkkiä ihmisen tielle, hän ei tiedä mistä. Eikä se hälvene hänen käskystään. Hänen täytyy odottaa.

Hilja seiso ikkunassa ja tuijotti sumuun.

»Ihmiset puhuvat» — mitä se merkitsee? Että tuuli puhaltaa tai sade lankeaa. Tai vielä vähemmin: että mielipuolet uskottelevat olevansa kuninkaita ja vaativat valtakuntaa. Ihmiset näkevät hitusen päällimmäistä pintaa eivätkä tiedä mitään sisäisistä vaikuttimista. He puhuvat, mutta heidän puheensa ei saa koskea enemmän kuin kepin vingahdus tyhjässä ilmassa.

Huomenna, kun Matin omaiset tulevat, selittää hän heille asian ja heidän täytyy ymmärtää.

Sairas rupesi heittelemään vuoteessa.

— Minun pääni, minun pääni! huusi hän ja piteli käsillään päätään.

Hän avasi silmänsä. Ne olivat kuin kaihin peittämät. Hän kimmahti istumaan, koukisti kätensä ja tavoitteli jotakin edessään. Hiljasta tuntui, että hän haki hänen kaulaansa. Koukistuneet kädet olivat peloittavan voimakkaat. Hilja tarttui takaapäin hänen hartioihinsa ja koetti vetää häntä pitkäkseen. Hän puheli rauhoittaen ja ystävällisesti. Hän yritti väsyä ennenkuin sai sairaan tottelemaan.

Nyt täytyy saada lääkäri! selveni Hiljalle. Hän ei edes uskalla olla täällä näin kahdenkesken. Hän sai hakea luetteloa, jota ei äsken ollut pannut naulaan, äänteli itseksensä numeroa, ettei unohtaisi sitä ja meni soittamaan. Kierrin kieppui höllänä ympäri eikä soittoa kuulunut. Hän koputti ja nakutti, kuten joskus oli nähnyt Armaan tekevän, hän kiersi uudelleen — telefoni pysyi mykkänä. Se oli epäkunnossa.

Hetkisen hän, seisoessaan pimeässä eteisessä, tunsu suurta avuttomuutta: hän on kuin onkin nyt tuomittu olemaan kahden kesken ihmisen kanssa, joka minä hetkenä hyvänsä voi tulla mielipuoleksi. Hän voi saada raivokohtauksen ja kuristaa hänet. Hilja ajatteli mahdollisuutta herättää joitakin naapureita — ehkäpä Parkkari-Lehmuksella vielä oltaisiin ylhäällä. Mutta kaikkialla oli pimeää ja sen ainoan ikkunan takana, joka

oli valaistu — talonmiehen asunnon, ei ollut telefonia. Ehkä oli paras sulkea ovi, jättää sairas tänne ja paeta kaukaisimpaan huoneeseen.

Ei, johtui samassa hänen mieleensä, niin ei ole lupa menetellä. Minä tahdon, että hän tulee terveeksi! Hän ei saa tulla mielipuoleksi, minä pelastan hänet. Minä tahdon, minä tahdon.

Hilja tuli ruokasalista, jossa oli hapuillen ja heikkona seisonut, kuin uutena ihmisenä Matariston huoneeseen. Hän kiersi kylmän kääreen lujasti sairaan pään ympäri, istuutui vuoteen laidalle ja nosti hänet istumaan.

Hän rupesi puhumaan, että joulukuu tulee, että Matti lähtee maalle ja luo navettaa. He hankkivat rahaa vaikka mistä, mutta he saavat kokoon pääoman, jolla voi alkaa itsenäisen maanviljelyksen.

— Miten suuri summa siihen tarvitaan? Riittääkö tuhat markkaa? Kaksi tuhatta?

Hilja puhui hitaasti, tyynesti ja voimakkaasti. Jos hän sivultapäin olisi kuunnellut, ei hän itse olisi tuntenut ääntään. Koko hänen tahtonsa ja voimansa keskityi tähän hetkeen. Hän luetteli mitä maanviljelyksessä tarvitaan, mitä mikin tulisi maksamaan, piteli lujasti sairasta silmällä ja katsoi häneen.

— Mitä luulet, Matti, riittääkö tuhat markkaa? Kaksi tuhatta?

Hän pingoitti kaikkia niitä voimia, jotka oli pannut liikkeelle ja tunsu, ettei pian enää ole mitään lisättävää.

— Vai pitääkö olla kolme tuhatta?

Matti avasi silmänsä. Kaihi oli poissa.

— Riippuu siitä, sanoi hän, — miten suuren maatalouden tahdot panna pystyyn.

Hiljassa sykähti sellainen ilo, että hän oli pusertamaisillaan Matin rintaansa vastaan. Hän hillitsi itsensä kumminkin heti ja jatkoi entistä keskustelua. Hänellä oli jokin kaukainen tunne, että hän oli antanut elämän tälle ihmiselle. Matti oikaisi häntä — hän osoitti oikeata herrasnaisten tietämättömyyttä! Hilja painoi painamistaan alas illoaan ja hymyään, päästi vihdoin sairaan takaisin vuoteeseen ja avasi ikkunan. Sieltä tuli sisään sumua, mutta samalla sentään ulkoilmaakin. Tyynin sairaanhoitajatarliikkein sytytti hän kynttilän ja läksi

keittiöön, mutta sinne päästyään puhkesi hän nauramaan. Nauru oli äänetöntä ja täynnä kyyneliä, se tuli syvältä hänen sielustaan. Hän muisti jotakin kohtaa Kristuksen elämästä, jolloin sairas oli käynyt hänen vaatteensa liepeeseen ja Kristus tunsu »voiman lähteneen» itsestään. Hilja eli hetkessä, joka seuraa tuskaista, suurta hetkeä.

Hän toi voileipälautasen keittiöstä, sulki ikkunan ja he rupesivat syömään.

— Hilja, sanoi Mataristo äänettömän hetken perästä,
— minä muistan, että omaiseni ovat tulleet hakemaan minua. Mutta ethän sinä anna minua heille. Pidäthän sinä minut täällä?

— Kyllä, kyllä.

— Minä en tule terveeksi paitsi sinun luonasi...

— Niin, niin ...

— Aivan totta. Sinä lupaat, ettet aja minua pois, tuli mitä tuli.

— Mutta jokohan me nyt nukkuisimme, muuten se paha pääkipu voi palata.

— Lupaathan sinä!

— Kyllä, kyllä.

— Mutta minne sinä menet? Etkö voi nukkua täällä?

— En. Ei meillä molemmilla ole täällä ilmaa.

— Pane ovet auki.

— Nukutko sinä sitten oikein kiltisti, jos minä olen täällä sohvalla?

— Nukun. Minun pääni on niinkuin ei se olisi oma pääni.

Hilja järjesti vuodetta, käänsi tyynyn kylmän puolen ulospäin ja toi itsellensä tyynyn sohvalle.

Huone pimeni. Hilja kuunteli vielä hyvän aikaa miten sairaan kävisi. Vihdoin hän nukkui hänkin.

Hän heräsi pitkään kellonsoittoon ja karkasi pystyyn, mielessä tunne, joka mahtaa olla sotamiehellä, kun hän on torkkunut vahtivuorollaan. Hän ei ensi hetkessä muistanut missä oli ja töytäsi jotakin esinettä vastaan. Sitten hän ymmärsi, että oli aamu, koska raitiovaunun kello jo kilisi. Ruokasalin kello ei vielä ollut lyönyt seitsemää. Kuka tulee näin aikaiseen? Sähkösanoma! Lainalle on varmaan jotakin tapahtunut. Kello soi tus-

kallisen pitkään, enentäen hänen jännitystään ennenkuin hän pääsi avaamaan.

Oven takana oli kookas maalainen mies ja pieni, pyöreä nainen. Hilja käsitti heti keitä he olivat. Hän pelästyi pukunsa huolimattomuutta, toivotti tervetuloa ja kertoi kuiskaten ja yhteen kyytiin, että Matti ilta-yöstä oli ollut hyvin kipeä ja vasta aamupuoleen nukkunut.

Nainen laski koppansa ja kalossinsa samaan paikkaan kuin eilen, mies yritti kovin, raudoitetuin saappain suoraa päätä Matin huoneeseen. Hilja esti hänet siitä ja johdatti vieraat ruokasaliin. Nyt hän vasta huomasi, miten he olivat Matin näköiset. Isä oli komeapiirteinen, kasvot vielä tuoreet, harmaat hiukset jakaantuivat tasalatavaisina molemmin puolin kasvoja. Silmien päällä, jotka katsoivat syvältä ja epäluuloisesti, oli tuuheat, pitkät vanhan miehen kulmakarvat. Kärsimykset ja elämä olivat runsaasti uurtaneet vakoja noihin kasvoihin, mutta ei pehmentäen ja opettaen ymmärtämään, vaan kivettäen ja kovettaen. Mies oli tullut sisään riisumatta mitään eteiseen. Hän laski lampaannahkalakkinsa tuolin alle, muttei avannut turkkia. Hiljassa liikkui lamppua sytyttäessä ja osoittaessa heille istuimia, pelon, kunnioituksen ja säälinsekainen tunne. Hän olisi halunnut heittäytyä ystäväksi heidän kanssaan, saada heidät liittolaisikseen ihmisiä vastaan ja Matin hoitoon nähden, mutta jokin pidätti häntä. Hän tunsu vaistomaisesti, ettei noiden piirteiden alta lähde ymmärtämystä hänen tapaiselle ihmiselle ja hän kävi liikkeissään hapuilevaksi ja epävarmaksi. He saattoivat selittää sen omalla tavallaan. Sisar kyllä oli hyväntahtoisen näköinen, mutta hän tuntui nujerretulta ihmiseltä, joka ei koskaan ole saanut kehittää omaa tahtoa. Hänen vanhat, mustat, huolellisesti säilytetyt vaatteensa olivat varmaan nähneet kymmenen vuoden rippikirkot ja lukukinkerit. Kun musta silkki liukui päästä niskaan, tuli näkyviin tiukalle vedetty, pellavankeltainen tukka.

Hilja ei huomannut, että hän kaiken aikaa puhui, antamatta vieraille suunvuoroa. Hän kertoi Matin sairaudesta ja mitä lääkäri oli sanonut. Isä katseli maahan eteensä tai seinään vastapäätä, sisar seurasi Hiljaa tut-

kivasti. Kun hän tuli kertomukseen Maalin lähdöstä, katsahti tytär isäänsä.

— Sentähden minun nyt täytyy mennä keittämään kahvia, lopetti Hilja hermostuneen hilpeän yksinpuhelunsa. — Eikö isäntä sill'aikaa panisi tupakaksi. Meillä on täällä paperosseja.

Hilja juoksi saliin, mutta isäntä ei odottanut häntä, vaan läksi kolistellen Matin huonetta kohti, Hilja tuli kuin nuoli hänen eteensä.

— Jos vielä vähän antaisi nukkua. Se on niin tärkeää. Jos siihen asti kun kahvi joutuu. Isäntä tupakoisi nyt.

Silloin Matin isä katsoi Hiljaan. Hän näki edessään hymyilevän, vaaleapörröisen, veikeäliikkeisen tytön, joka mielistellen yritti kääntää hänet takaisin hänen poikansa ovelta. Katse, joka vanhuksen kasvoista kohtasi Hiljaa, oli leppymätön. Hilja tunsu sen kuin pistoksen rinnassaan. Hän ei enää yrittänyt vastustaa, vaan riensi raskain mielin keittiöön.

Samassa avasi isä oven Matin huoneeseen ja tytär seurasi häntä kuin varjo. Matti ei herännyt heidän tuloonsa. He näkivät sumuisen päivän raskaassa hämärässä valkoisen tyynyn sohvalla, vielä kuopallaan Hiljan pään jäljeltä ja huopapeitteen, joka hänen kiirehtiesään avaamaan ovea, oli valunut lattialle. Synkkinä, äänettäminä seisoivat he hetkisen ovensuussa ja istuutuivat sitten.

— Kyllä se nyt jo saa herätä, sanoi isä, tarkoittaen, että tytär herättäisi nukkuvan.

Tytär muisti Hiljan kiellon ja epäröi. Vihdoin meni isä itse röykyttämään Mattia valveille.

Hilja askaroi kylmässä keittiössä, nokesi kätensä tulta tehdessään, availi ja sulki kaappeja, ennenkuin löysi mitä haki. Levottomuuden lomassa millä hän ajatteli Matin omaisten käyntiä, tuli hänen mieleensä, että miten hän nyt alkaa oleilla täällä ilman Maalia. Ottaako uusi palvelustyttö — mutta jollei saa äidin mieleistä. Eikä saakaan. Tai koettaako tulla toimeen siten, että joku vain käy auttamassa? Ehkäpä joku talonmiehen pikkutytöistä. Likaiset ne ovat, mutta minkäpä sille voi. Täti Forsberg olisi voinut auttaa pulmallisessa asemassa,

mutta hän ei tahtonut pyytää hänen apuaan... Matin omaisten kanssa täytyy tulla selvittely, hän vain ei käsittänyt mistä päästä alkaisi, ja siirsi ajatusta tuonnemmaksi.

Kun hän tuli Matin huoneeseen, tapasi hän isän ja sisaren istumassa vuoteen luona. Kukaan ei puhunut. Hilja taipui ystävällisenä Matin puoleen ja sanoi kuten lapselle:

— Miten me nyt voimme?

Kaihi oli poissa silmistä, mutta ääni oli sekava, kun hän vastasi:

— Minä nukuin. Päättä ei enää niin särje. Tämä huone vain huojuu niinkuin ei se pysyisi paikoillaan.

— Pidä silmät kiinni ja lepää. Koetamme tänään olla hyvin tyyniä, pian paranemme. Mittaamme nyt kuumeen.

Hilja tunsu kaiken aikaa Matin omaisten hämmästyneet, tuomitsevat katseet. Hänen täytyi taistelemalla taistella pysyäkseen ystävällisenä ja reippaana.

— Mitenkäs se palvelustyttö niin meni, kun se niin kauan oli ollut? kysyi sisar vihdoin.

— No, sanokaa muuta! En minä käsitä mikä hänelle tuli. Enkä minä oikein pääse siitä luulosta, ettei hän tulisi takaisin.

— Olisihan hän saanut erota sovinnossakin...

— Eikö olisi saanutkin!

Heillä riitti puhumista Maalista kunnes lämpömittarin sai ottaa pois. Onneksi ei kuume ollut noussut niin paljon kuin Hilja oli pelännyt.

— Ehkä minä sitten saan pyytää vieraat ruokasaliin kahvia juomaan ...

— Etkö voisi tuoda tänne, ehdotti Matti.

— Miksei, voin kyllä. Mutta sinä väsyit.

Hilja huomasi vasta nyt tyynyn ja saalin sohvalla,, punastui ja otti ne kainaloonsa.

— Emme me täällä ole niin usein, sanoi isä.

Hiljaa jääti vanhuksen ääni. Hän paiskasi sylyksensä eteiseen ja riensi selittämään:

— Ei isäntä ymmärrä minua väärin. Poikanne paras-tahan minä tarkoitan.

Hän meni noutamaan kahvitarjotinta ja pyyteli

anteeksi, ettei leipä ollut tuoretta. Ei ollut ketään lähettää leipuriin. Eikä taitanut kahvikaan tulla sellaista kuin hän olisi tahtonut. Huoneessa oli painostava yöilma, päivänvalo tuli ryömimällä. Ei kukaan puhunut, porsliini vain kilisi, Hilja vaivasi päätään miettimällä mitä sanoisi.

— Tuliko siellä teidän puolellanne hyvä vuosi? kysyi hän vihdoin.

Turhaan odotettuaan, että isä vastaisi, sanoi sisar:

— Tuli se sentään. Kaurojakin saatiin, vaikka oli niin sateista.

Ja taas seurasi painostava äänettömyys. Vihdoin rykäisi isä ja virkkoi:

— Mitä tautia tämä nyt oikein on?

— Hermotautia, kiirehti Hilja vastaamaan ja tunsin sen likenemistään likenevän, mitä pelkäsi ja minkä täytyi tulla: selityksen.

— Pastori Angervo sanoi sitä sydämen taudiksi. Ja ihmiset puhuvat, ettei se parane ennenkuin hän pääsee irti täältä.

Vanhus katsoi tiukasti Hiljaan ja laski kuppinsa pöydälle. Hilja tunsin sydämensä kovasti lyövän.

— Mutta hyvä isäntä, pääseehän hän täältä koska tahansa, mutta minne te nyt noin kipeää ihmistä viette. Hänelle teki jo pahaa, että hän eilen oli liikkeellä. Isäntä ei tiedä miten kova yö meillä on ollut. Jos me kuitenkin menisimme tuonne ruokasaliin puhumaan näistä asioista. Tohtori on kieltänyt kaiken kiihtymisen.

Hilja houkutteli jo ovella.

— Minä olen tullut sanomaan pojalleni totuuden, lausui vanhus ja hänen äänensä, joka tähän asti oli ollut ärtyisä ja lyhyt, kävi syvästi vakuuttuneeksi ja saarnaavaksi. — Jumala on lyönyt sinua sairaudella, kun olet poikennut synnin tielle. Jumala ei anna itseään pilkata. Sinä et tule terveeksi ennenkuin sinä luovut syntisestä elämästäsi. Kuka sitten sanoisi lapsellensa totuuden, jollei isä.

Matti oli peittänyt kasvot käsillään. Kuten Hilja tullessaan tanssiharjoitukseen kokonaan oli joutunut kiinni entiseen olemukseensa, niin joutui Mattikin omaistensa seurassa entisyytensä valtoihin. Hiljan kädet pusertui-

vat vanhusta kuunnellessa nyrkeiksi ja sydämen taonta tuntui päässä asti.

— Isäntä, koetti hän keskeyttää, — minä tiedän, mitä te tarkoitatte. Matti kertoi minulle eilen missä luulossa te elätte. Mutta se on ...

— Enkä minä yksin. Kaikki ihmiset puhuvat siitä jo. Meidän kirkolla on puhuttu ja ...

— Isäntä, minähän olen kihloissa ja menen keväällä naimisiin ...

Jännittyneen äänettömyyden perästä sanoi isäntä:

— Samarialaisella vaimollakin oli ollut viisi miestä, niinkuin tiedämme Vapahtajan omasta suusta.

Hilja hätkähti ikäänkuin häntä olisi piiskalla lyöty ja likeni ovea. Hänen tahtonsa yritti herpoutua.

— Isä! huusi Matti ja oikaisi kätensä. — Meidän välillämme ei ole tapahtunut mitään pahaa. Me olemme olleet ystävät... Hilja, älä mene! Saanhan minä kertoa isälle kaikki — hän on niin hyvä ihminen ja niin paljon kärsinyt.

— Mitä sinä aiot sanoa? hätäntyi Hilja. — Eihän meidän välillämme ole mitään salaisuuksia. Levitä vain kaikkien nähtäväksi...

— Hilja, älä mene! pyysi Matti. — Tämä neiti on ollut minulle niin hyvä. Ei kukaan muu saa minua terveeksi paitsi hän.

Hilja seiso i ovesa, huulet puserrettuina kokoon. Hän tuns i inhoavansa Mattia. Kun veisivätkin hänet pois! Sisar itki tuolillaan. Isä istui kumartuneena vuoteeseen päin, niin ettei hän nähnyt mitään muuta kuin poikansa.

— Sinä puhut syntiä, sanoi isä. — Ei kukaan tee ihmistä terveeksi paitsi yksin Jumala. Kaikkein vähimmin parantaa sinut se ihminen, joka on tehnyt sinut kipeäksi.

Hiljalta pääsi vihlova nauru. Sekä Matti että isäntä kääntyivät.

— Eikö tuo nyt ollut niinkuin itse sielunvihollisen suusta, sanoi isä vihdoin. — Voisitkos sinä, poikani, siten vanhoa, ettei teidän välillänne ole ollut mitään syntiä? Minä uskon sinua, jos sinä vannot.

Hilja lakkasi nauramasta ja kuunteli.

— Mitä isäntä tarkoittaa synnillä? kiirehti hän puhu-

maan. — Syntiä tehdään joka hetki — minun ja teidän välillänne tapahtuu paraikaa syntiä, sillä me ajattemme pahaa toisistamme.

— Kyllä sinä, poikani, tiedät mitä isäsi tarkoittaa. Minä uskon sinua, jos sinä vannot.

Kaikki vaikenivat. Sisar lakkasi itkemästä, Hilja pysähdytti askeleensa, vanhus pidätti työn koukistaman kouransa sängynlaitaan, ikäänkuin estääkseen Hiljaa tulemasta likelle. Kaikki katseet riippuivat Matin kasvoilla.

Hän oli vienyt kätensä ristiin ja hänen kuumeinen katseensa harhaili katossa. Suupielet rupesivat vavahtelemaan.

— Puhu totuus, poikani, puhu.

— Minä tunnustan, kuului Matin vapiseva ääni vihdoin läpi äänettömyyden, — että minulle on ollut suloista, kun hän ... on hoitanut minua ... kun ...

— Mutta, rakas ystävä, mitä pahaa siinä on ollut? huusi Hilja ja työnsi pois vanhuksen käden.

Silloin kääntyi Matin isä Hiljan puoleen. Hänen vihansa oli kuin jäätynyt kuura, tyyni ja raskas.

— Eilen hän kyllä tiesi, mitä pahaa siinä on ollut. Mutta mitä teillä, vieraalla ihmisellä, on tekemistä poikani kanssa?

— Ei hän ole vieras, yritti Matti tulla väliin.

Hilja keskeytti hänet:

— Tulkaa tuonne viereiseen huoneeseen, niin minä selitän teille. Me teemme tällä puheella Matin niin kipeäksi. Te ette lähde...? No niin, ihminen sairastuu meillä eikä hänellä ole keitään omaisia kaupungissa. Olisiko minun mielestänne pitänyt jättää hänet hoidotta?

Syntyi äänettömyys. Kaikki odottivat mitä isäntä sanoisi.

— Teidän olisi pitänyt toimittaa hänet sairashuoneeseen.

— En tullut sitä ajatelleeksi. Toivoin että hän parantuisi kotona. Ja hän olisikin jo parantunut, jos ihmiset olisivat antaneet hänen olla rauhassa.

— Eivät ihmiset puhu syyttä. Kun me käännyimme pois Jumalasta, niin me olemme puhdistaneet nuo-,,

neemme asuinsijaksi perkeleelle. Ja sinä, onneton poikani, olet kääntynyt pois Jumalasta...

Hilja oli aikonut lähteä huoneesta, mutta hän pysähtyi ovelle.

— Isäntä, jollette nyt lakkaa, niin tapatte Matin. Ette kai tahdo sitä. Te saatte viedä hänet sairaalaan, minne tahdotte. Tietäkää vain, että meidän suhteemme oli niinkuin Jeesuksen ja Betanian Maarian, mutta te tulitte ja tahritte sen likaisin käsin...

Isä käänsi Hiljaan suurpiirteiset, elämän uurtamat kasvonsa. Silmät katsoivat kuin aikojen takaa, vakavina ja vakuuttavina. Hilja vaikenä, ikäänkuin vanhan testamentin profeetta olisi astunut hänen eteensä. Hän valmistautui nähtävästi sanomaan jotakin tärkeää ja hyvin painavaa.

— Minun pojastani piti tulla pappi. Hän oli jo niin hyvällä alulla. Hän saarnasikin kerran ja Herran henki oli hänen päällensä. Nyt ei hän enää käy ehtoollisella eikä...

Väkivaltainen itku puistatutti Matin koko ruumista. Valkoiset, suuret kädet olivat puserruksissa hehkuvia poskia vastaan. Kyyneleet tulvivat sormien lomitse. Sisar oli noussut ja koetti hillitä isää.

— Minä etsin Jumalaa, pääsi Matilta kuin linnun valittava kaiherrus. — Minkä minä sille voin, ettei hän ole ilmoittanut itseänsä minulle ..

Hilja pakeni jo huoneesta. Hän kävi kiinni päähänsä koettaakseen oliko hänellä päätä. Hänestä tuntui, ettei hän ymmärrä enää mitään. Toisena hetkenä hän ajatteli: minä otan ruoskan ja menen ja puhdistan talon noista hulluista! Toisena hetkenä hän ajatteli: heidän sydämessään on niin raskasta ja onnetonta! Kun hän oli aikansa tuskitellut — eikä hän tietänyt kestäkö sitä hetkiä vaiko tunteja — tapahtui hänen mielialassaan täydellinen käänne. Hän oikaisi itsensä suoraksi, valeli kasvojaan vedellä, etsi esiin lattiaharjat ja ryhtyi työhön. Mielessä tuntui virkeältä kuin ilmassa ukkosen jäljeltä. Hän rupesi keittämään velliä, jota lääkäri oli määrännyt Matille aamuksi ja päätti lähteä kysymään talonmiehen pikkutyttöä apulaisekseen. Hän näki nyt selvästi ympärilleen,, ikäänkuin hän vaivalloi-

sen nousun jälkeen olisi päässyt kukkulalle. Ihmiset tahtovat pakottaa hänet tunnustuksille — hän ei ikinä tunnusta sellaista mitä ei ole tapahtunut!

Kun hän, höyryävä vellilautanen kädessä, astui Matin huoneeseen, olivat isä ja sisar polvillaan vuoteen ääressä, vaipuneina palavaan rukoukseen. Isän silmät olivat ummessa, kädet puserrettuina vastatusten. Mieliala ei ensi hetkessä vaikuttanut Hiljaan vähääkään. Se oli korkeintaan naurettava. Kunnioituksesta toisten har-
tautta kohtaan ei hän kuitenkaan keskeyttänyt heitä.

— ... Katso armossa meidän puoleemme, niinkuin sinä katsoit Pietarin puoleen ja syntisen vaimon puoleen fariseuksen huoneessa. Me olemme monella muotoa syntiä tehneet ja rikkoneet sinun pyhiä käsky sano j as vastaan, mutta vaikka meidän syntimme olisivat veriruskeat, niin sinä voit ne lumivalkeiksi tehdä. Sinun kalliin sovintokuolemasi kautta. Oo kolmiyhteinen Jumala, isä, poika, pyhä henki, armahda meitä. Jos sinä olet katsonut hyväksi tämän taudin kautta kutsua pois meidän rakkaan poikamme Matti Erlandin, niin auta armossa, että hän ennen kuolemaansa tulee sinun tuntemiseesi. Ilmoita itsesi hänelle, äläkä sysää häntä helvetin iankaikkiseen tuleen, kussa ...

Mieliala huoneessa, jossa jo oli päivä, mutta jota lamppu yhä valaisi, jossa ihmiset olivat polvillaan vuoteen ääressä ja itku ja palava rukous täyttivät raskaan ilman — alkoi vaikuttaa Hiljaan kuin huumaava juoma. Matti makasi vuoteessaan oudon pöhöttyneenä ja tuijottavana, ikäänkuin ei hän olisi tietänyt mitään maailman menosta.

Tässä tulee hulluksi, ajatteli Hilja, jollei tästä tee loppua. Ja hän rupesi puhumaan terveellä, arkipäiväisellä äänellä.

— Nyt meidän täytyy syödä! Velli jäähtyy. Antakaa anteeksi, hyvät vieraat, mutta nyt teidän täytyy nousta.

Hilja raivautui vuoteen ääreen, herätti Matin istumaan ja käski sisarta takaapäin tukemaan häntä. Syöt-
täessään sairasta laverteli hän hänelle kaiken aikaa kuin lapselle, iloisesti ja ystävällisesti.

— No niin. Kyllä meidän täytyy jaksaa. Siitä tulee niin heikoksi, kun ei syö ...

— Minä kuolen ...

— Eikö mitä! Minä paranen ja täytän vielä jonkin tehtävän, joka on minulle määrätty... Noin! Sehän maistuu niin hyvältä. Ja minä kun taas nokesin käteni kokonaan, kun häärasin keittiössä.

— Eikö Maali ole tullut takaisin! kysyi Matti suu täynnä velliä.

— Ei, nauroi Hilja. — Hän oli väsynyt ja tarvitsi lepoa. No, kas noin. Kyllä me pian paranemme, kun olemme olleet näin kiltit.

Hilja ei nähnyt katsetta, jolla vanhus kaiken aikaa oli seurannut poikaansa ja häntä. Kun Matti näki isänsä kasvot, huojahti hän rentona sisartansa vastaan, joka takaapäin tuki häntä, ja nosti suonenvedontapaisesti väännellen kätensä isäänsä kohti.

— Älkää kirotko meitä! huusi hän. — Me menemme naimisiin. Hilja, tulethan sinä minulle.

Hilja kävi kalkan kalpeaksi. Hänen sydämensä ikäänkuin seisahtui. Kaikki hänessä kiteytyi palavaksi, pieneksi kipunaksi. Kipunan polttoa kesti lyhyemmän ajan kuin silmänräpäys kestää. Sitten alkoi sydän taas lyödä. Hänen olennossaan kehittyi saarna ankara kuin valkeaksi kuumennettu rauta noita ihmisiä vastaan, mutta ennenkuin ainoakaan sana puhkesi huulille, ymmärsi hän, ettei heille kannata saarnata. Vanhus sensijaan rupesi puhumaan. Hilja ei kuullut sanoja. Mykistyneenä ja kuurona hän vain mietti mitä hän nyt tekee.

— Hilja! huusi Matti, herättäen hänet tajuihinsa. — He vievät minut pois. Älä anna heidän viedä. Minä paranen täällä. Minä tulen hulluksi, jos minut viedään!

Hän kaivoi päänsä tyynyihin ja pusersi lakanoita käsissään. Avuton vanha neiti pitsikauluksessa tuli Hiljan eteen. Hän astui isän ja pojan väliin ja puhui äänellä, jota ei tuntenut omakseen:

— Sanokaa nyt hyvästi pojallenne ja lähtekää. Minä en salli, että kodistani tehdään hullujenhuone. Matti jää tänne kunnes paranee tai ainakin siksi, kunnes minä saan hänen mielestään ne hullutukset, jotka te olette sinne ajaneet. Teidän ei tarvitse olla hänestä levottomia. En tosin enää hoida häntä samalla rakkaudella

kuin tähän asti, mutta minulla on silti tarpeeksi rak-
kautta. Ihmisten ei pidä saada sitä voittoa, jota he
haluavat. Minä en saa jättää työtäni kesken. Menkää
nyt. Tuossa on kello pöydällä. Annan teille viisitoista
minuuttia hyvästijättöä varten. Sitten ei teidän pidä
tulla tänne. Minä ajan pois kaikki, jotka tänne yrit-
tävät. Minä palaan, kun viisitoista minuuttia on kulunut.

Hän ojensi päättävän ystävällisenä kätensä vieraille
ja läksi. Kaikki epäröiminen oli hänestä hävinnyt. Hän
otti taskuunsa keittiön avaimen, ikäänkuin hän koko
ikänsä olisi kulkenut sitä tietä, eikä talonmiehen asunto-
yöllisine tapahtumineen enää ollut hänelle salaperäinen
enempää kuin vastenmielinenkään. Hän meni kylmänä
ja järkevänä sinne asialle, astui kuin lääkäri huonoon
ilmaan ja otti yhdellä katseella haltuunsa koko aseman.

Huone oli pieni ja täysi. Se nähtävästi ei kirkkaimmalla
auringonpaisteellakaan saanut suoranaista päivänsädetä.
Lampunkäry tuntui vielä ilmassa. Ikkunan alla pöy-
dällä oli astioita ja omituisia mustia ruuanmöhkäleitä.
Kahdenmaattavassa vuoteessa, jonka pohjalla ei tuntu-
nut olevan mitään patjaa, makasi tuttu vaimo, värittä-
mänä kasvoiltaan kuin peite hänen yllään. Tyyny pään
alla oli sekin väritön, päistäreenkeltaiset hiukset tuskin
erottautuivat sen pohjalta. Toisella seinällä, vedettä-
vässä sohvassa, pään alla vaateriekaleita, nukkui mies,
kasvot alaspäin, raudoitettut korot ulospäin. Piirongilla
hallitsi pronssinväriäinen kipsikuva — nainen, puettuna
sotisopaan, kädessä lippu, nähtävästi Orleansin neitsyt.
Se käsi, jossa lippu oli, oli murtunut. Peili piirongin
yläpuolella muutti kaiken, mikä sitä vastaan sattui,,
aivan epämääräiseksi. — Nukkuvan kuorsaus täytti
huoneen. Kaksi pientä tyttöä hääräsi äidin ja vasta-
syntyneen ympärillä. Kaikki, paitsi vastasyntynyt, söi-
vät samaa mustaa ruokaa, mitä oli pöydällä. Se oli
palttua.

Hilja astui varoen huoneeseen, mutta vaimo kehoitti
häntä ystävällisesti vain tulemaan sisään. Pikku Siiri
sai pyyhkiä hänelle tuolin ja äiti rupesi paikalla kerto-
maan huoliaan.

Kun ei osaa edes tätä aikaa pysyä selvänä. Tuolla
kuorsaa. Tuli kotiin aamuyöstä ja teki senpäiväistä sii-

voa. Hänen sisarensa mies on luvannut tämän viikon käydä lakaisemassa pihan. Siksi pitäisi tästä koettaa pystyyn. Jollei kaikki vain tule pidetyksi kunnossa, niin antaa isännöitsijä yhtäkkiä matkapassit. Mihin joudut sitten tällaisen joukon kanssa. Yhdeksän niitä nyt on. Ei niistä yhtään ole kuollut. Eikä tämäkään kuole, se on niin suuri ja pulska, vaikka on tuollainen isä. Mutta äiti on niin terve.

— Ei sirkku anna pienen pojan kuolla, leperteli eilinen tyttö ja riensi piipattaen puhumaan vastasyntyneelle kuin linnulle.

Äidin harmaat kasvot kirkastuivat.

— Kukapa sen kuolemaa tahtoisi, sanoi hän, — kun vain on millä teidät syöttää. Mutta kun kaikki menee alas isän kurkusta.

Tytär nosti tottuneesti lapsen äidin ja Hiljan nähtäväksi. Haaltuneiden, hajuavien vaatteiden sisästä tuli näkyviin punaiset kasvot täynnä ryppejä. Varhaisvanha, ymmärtäväinen sisko hymyili pikkuiselle ihastuksen vallassa.

— Kun ei isä vielä ole ensinkään nähnyt! Kun ei isä herää edes katsomaan! leperteli tyttö.

Isä kiersi itsensä täydessä unessa toiselle kyljelle, takki nousi ylös niin että paita tuli näkyviin, toinen jalka riippui vuoteen laidan yli.

Hilja ihmetteli kylmyyttä povessaan. Vaikka hän nyt kasvoista kasvoihin näki kaiken sen köyhyyden, jonka tyyssijaa pihan pohjalla hän aina oli katsellut k ammeen kuin pahaa ennettä, ei hän tuntenut sääliä eikä kärsimystä. »Yhdellä yhtä, toisella toista!» ajatteli hän. »Se on elämää!» Kipeä vaimo, jota hän aina oli kohdellut lyhyimmällä mahdollisella tavalla, oli ollut hänelle ystävällinen ja pitänyt kunniana, että sai antaa pikku Lyyliinsä hänen apulaisekseen. Hänen olisi pitänyt tuntea siitä kiitollisuutta ja pahaa omaatuntoa, mutta mikään ei hänessä liikahtanut. Kun hän hintelän tytön rinnalla, joka puhtaassa, valkoisessa esiliinassaan oli kuin kuoripoika, astui yli harmaan pihamaan, tunsu hän vain, että kultaus elämästä hänen silmissään oli kulunut pois. Sen kauneus, salaperäisyys ja syvyys oli kadonnut. Kaikki näytti karulta, matalalta ja arkipäiväiseltä.

Se nuori mies, jonka sairasvuoteen ääreen hän läksi, jonka kanssa hän oli vaihtanut niin paljon ajatuksia, oli risti, kannettava loppuun siksi, että sen oli ottanut hartioilleen. Työ, jota kohti hän meni, oli velvollisuuden täyttämistä ilman iloa.

Matti oli yksin. Hilja luki hänen kasvoistaan jotakin tyytymätöntä ja vihamielistä. Vai niin, vain niin! Hän oli nähtävästi unohtanut pyytämällä pyytäneensä Hiljaa pitämään häntä luonaan ja muisti vain isänsä leppymättömät sanat. Ties mitä isä lähtiessään olikaan sanonut. Hilja tunsu miten jossakin syvällä hänen ruumiissaan pienet, äkäiset muurahaiset ryömivät edestakaisin. Hän astui pakotetun ystävällisenä ja jäntevänä vuoteen ääreen:

— Kun poikanen on tullut täysikasvaneeksi, heittää se pesän eikä enää tunne emoa. Joskus täytyy ihmisen tehdä samoin.

Kuumeisista silmistä kohtasi häntä pitkä, epäluuloinen silmäys, aivan samanlainen kuin isän, ja kolea ääni puhui:

— Sinä olet nyt erottanut minut kotiväestäni. Oletko tehnyt Jumalan mielen mukaan, sitä en tiedä. Sen vain tiedän, ettei minulla enää ole ketään muuta kuin sinä.

XI

Heille koitti tuskallinen aika.

He epäilivät toisiaan ja kiusasivat toisiaan. He olivat kuin kaksi vihamiestä, jotka häijynilkeä voima on sitonut kiinni toisiinsa, jotta he kiduttaisivat toisiaan. He olivat kuin kaksi samaan säkkiin paiskattua terävää kiveä, joita kolistellaan vastatusten.

Matti oli vasta eilen saanut mieleensä ajatuksen että Hilja kuului hänelle, mutta se oli syöpynyt hänen sairaaseen sieluunsa kuin meritähden otteeseen. Hän ei ajatellut mitään muuta. Hän kiersi samaa asiaa kuin kahlehdittu rataa kopissaan. Hän todisteli itselleen, että oli sairas ennenkuin tunsikaan Hiljan, mutta samassa oli hänelle kumoamaton tosiasia, että onneton rakkaus Hiljaan oli tehnyt hänet sairaaksi. Hän rupesi kaivele-

maan esiin kaukaisia tapauksia, jolloin oli kohdannut Hiljan kadulla: jo silloin ja silloin oli Hilja ohi astuessaan hymyillen tervehtinyt, kietoakseen häntä, ja nyt kun hän oli sotkeutunut verkkoon, Hilja hänet hylkää. Se nosti hänessä pahan, vihamielisen kiukun. Hiljan täytyy taipua! Mutta kun Hilja tuli huoneeseen ja hän näki hänen kasvonsa, hänen vartalonsa, tunsii hänen käsiensä lämmön, valtasi hänet pulppuava lämpö ja hänen kätensä haroivat Hiljan käsiä, silmät ja suu rukoilivat: taivu minulle, minä rakastan sinua! Hilja vastasi hänelle kuin lapselle: se loukkasi häntä. Hilja naurahti hänelle kuten sille, joka ei tiedä mitä hän sanoo: se suututti häntä. Sairas kävi oikulliseksi, hän lankesi toivovasta ilosta murjottavaan epätoivoon. Hän vaani Hiljaa ja koetti solmia häntä hänen sanoihinsa. Hän koetti yllättää häntä pahoissa ajatuksissa, hän kuvitteli hänen tietämättömyyttään teeskentelyksi ja päätti ottaa hänet kiinni itse teossa. Hiljan outo tyyneys, jota vastaan kaikki oikut kilpistyvät kuin liukasta, kovaa pintaa vastaan, antoi hänelle toiselta puolen aihetta syyttää ja sadatella itseään. Itsetutkistelu päättyi aina tulokseen: sinä olet niin huono, ettet sinä saa elää. Sinun täytyy tehdä se! Hän yltyi hurjaan vihaan omaisia vastaan, jotka olivat tulleet rikkomaan hänen rauhaansa, jotka rukouksillaan pitelivät häntä vallassaan kuten linnunpoikasta, joka sidotaan jalastaan kiinni. Toisinaan taas tuntuivat veren siteet, muistot lapsuuden ajoilta tekivät ne lujiksi kuin touvit, hän katui, että oli tuottanut omaisilleen surua, syytti Hiljaa, syytti itseään ja murjotti puhumattomana.

— Mikset sinä enää kutsu lääkäriä? saattoi hän kysyä.

Heillä oli käynyt nuori hermolääkäri, tohtori Huttunen, joka nautti suurta luottamusta suomalaisessa maailmassa. Hän esiintyi luennoitsijana kansanopistokursseissa, istui erinäisissä komiteoissa ja suunnitteli aivan erikoista tapaa parantaa hermotautisia. Elsa oli äkkiä, kaikessa salaisuudessa tullut varoittamaan Hiljaa tähän lääkäriin nähden. Vaivalla oli Hilja saanut Elsan ilmaisemaan asian. Iltaseurassa pari päivää sitten oli puhuttu Hiljasta ja Mataristosta. Kun kuultiin, että tohtori Hut-

tunen oli hoitanut Mataristoa, käytiin hänen kimppuunsa. »Mimmoinen suhde heillä oikein on?» vaadittiin joka taholta. Tohtori oli pienillä hymyillä ja olkapäiden kohotuksilla yrittänyt liukua yli asian, mutta vihdoinkin eivät kysymykset lakanneet, oli hän viittaillut kahden nuoren, uudenaikaisen ihmisen suhteeseen.

Senjakeen pelkäsi Hilja tohtori Huttusta ja hänen pelkonsa alkoi ulottua lääkäreihin yleensä. Hän tuli siihen johtopäätökseen, että lääkäri, jommoista sielunsairas ihminen tarvitsee — niin hieno, niin vakava ja rakastavainen — on jotakin yliluonnollista. Sellaista lääkäriä ei voi olla. Sillä lääkäri, joka kärsisi kaikkien kärsivien kanssa, kuluisi loppuun. Hänen täytyy kovettua, raaistua. Mutta raakaa parantajaa ei sielunsairas siedä.

— Sinä paranet ilman lääkäriä, vastasi hän Matin kysymyksiin.

Mutta hänen ponnistuksistaan huolimatta meni Matti alaspäin päivä päivältä. Hän ei nukkunut öisin ja lyhyet horrostilat olivat pahaa, painajaisensekaista unta. Hän oli kuin olikin joutunut umpisolaan, josta ei ollut ulospääsyä. Hän ajatteli aivan tosissaan päiväinsä päättämistä. Huolet toimeentulosta, tunteista ja tutkinnoista olivat palaneina siltoina hänen menneisyydessään, joka savusi vielä kaukana hänen takanaan, mutta hän ei yrittänytkään pelastaa mitään. Vain Hilja eli hänen nykyisyydessään. Hän suunnitteli kirjettä Pariisiin, kirjettä, joka tuo hänen kohtaloonsa ratkaisun. Hän keksi joka päivä uusia todistuskappaleita edukseen. Päivästä päivään hän päätteli, että huomenna nousee kirjoittamaan maisteri Bredelle. Mutta hän ei noussut. Hän ei jaksanut. Hän oli käynyt kumman voimattomaksi. Toisinaan hänelle selveni, ettei hänen kädestään lähde mitään ratkaisevaa kirjettä ja hän suuntasi kaikki voimansa siihen yhteen: että jaksaisi tehdä itsestään lopun. Se ei ole niin helppoa kuin luulee, kun silloin tällöin kiukuissaan päättää: minä heittäydyn järveen. Ajatukset voivat tehdä koko suunnitelman valmiiksi: poltan kirjeeni, järjestän asiani, kirjoitan jäähyväiset omaisille. Tiedän jo hirtäkö itseni tai ammunko tai otanko myrkyä; järjestän kaikki valmiiksi, mielikuvituksessani on

kaikki kunnossa, lennän yksin tapahtumain taaksekin: kuulen ihmisten turhaan koputtavan oveeni, kuulen heidän vihdoinkin noutavan sepän, murtavan lukon ja löytävän minut lampunkoukussa riippumassa. Mutta itse siihen hetken työhön, siihen ratkaisevaan ja peruuttamattomaan vaaditaan hyvin paljon rohkeutta ja hyvin paljon epätoivoa. Juuri siihen, että silmukka kaulassa potkaisee tuolin altaan, tai painaa revolverin liipaisimeen, tai pudottautuu järveen . . . suuri kivi taskussa — siihen vaaditaan paljon rohkeutta. Hänen ajatuksensa keskittyvät juuri siihen ratkaisevaan, hiki nousee joka huokosesta, hän on kuin veteen kastettu. Mutta hän ei voi tehdä päätöstä. Hän ei puhu Hiljalle mitään, Hilja näyttää kyllä aavistavan — tai ehkei sittenkään aavista miten vakava asia on.

Hilja elää päivästä toiseen, päivän kerrallaan. Hän on hänkin umpisolassa, josta ei pääse mihinkään. Itse hän on kaikkeen syypää, hän itse on päästänyt asiat tälle kannalle. Häntä varoitettiin joka taholta. Kevytmielisyyttäänkö hän näin toimi — miksei muistanut vanhaa neitiä, joka täti Forsbergilla tuli hulluksi?

Mutta entä jos hän olisikin jäänyt viisaaksi, jollei häntä olisi ajettu talosta?

Mitä tapahtuukaan, kun äiti ja täti Jenny saavat tämän kaiken tietää? Ja miten tämä loppuu? Olisipa lääkäri, jolle voisi uskoutua, mutta he käyvät ihmisten arimpiin osiin sepänkourin ja huvittavat kahviseuroja heidän kipeimmillä suhteillaan. Hän ei voi lähettää Mattia sairaalaan ennenkuin on saanut hänen päästään valheelliset luulot. Mutta onnistuuko hänen koskaan päästä siihen? Hän on kuin onkin kieltänyt itseltään kaiken avun ulkoapäin ja kantaa ypöyksin vastuuta. Mikseivät Matin omaiset nyt voineet auttaa häntä! Heitä kohtaan tuntee hän vihaa, joka vähitellen mahtaa tehdä hänet sairaaksi. Mikä toikin tänne nuo pimeät, kunnolliset ihmiset! Niin, niin, he ovat kunnolliset, he ovat paljon kärsineet, he ovat olojen tulos, he ovat viattomat, he kärsivät itse pimeydessään — tämän huutaa hän itselleen kymmenen kertaa päivässä ja yössä. Mutta pahamieli ei lähde. Matti huononee huononemistaan hänen käsissään. Pitäisikö sittenkin kutsua lääkäri —

joku toinen — eikö heidän joukossaan nyt löytyisi yhtään, joka ymmärtäisi? Miten hän saattaa elää, jos jotakin tapahtuu!

Ehkä sairaala sittenkin olisi paras. Siellä saisi säännöllistä hoitoa. Ja ihmiset olisivat voittaneet. Hän on väsynyt — voittakoot! Ja kun hän tätä ajattelee, karkaa häneen vapauden ilo: saada nauraa kuten ennen, panna huolettomana nukkumaan, riisuutua yöksi ja ajatella, että saa yhtämittaa nukkua aamuun asti! Mennä teatteriin, viipyä illanvietossa, seurassa... ! Sitten onkin kauan kun hän on saanut nauttia tästä kaikesta. Levottomuus on hallinnut häntä yöt, päivät. Hän on vanhentunut. Päästä taas nuoruuteen, vapauteen, huolettomuuteen!

Ei, hän ei voi olla iloinen eikä huoleton ennenkuin Matti on terve. Kulkija on sattunut hänen lietensä luo — hänen täytyy virvoittaa hänet. Hän on alkanut työn — hänen täytyy se lopettaa! Hänen täytyy valvoa, olla levoton, taistella, kunnes Matti on terve. Mutta joulu on ovella. Jos äiti ja Jenny täti keskeyttävät hänen työnsä?

Onneksi Armas ymmärtää, onneksi Armas näki tämän kaiken ja järjesti kaikki sitä varten. Mutta jollei hänkään sittenkään ymmärtäisi? Sillä Hilja ei itsekään ymmärrä tätä. Joskus, hyvin harvoin, hän hoitaessaan sairasta tuntee outoa onnea — onnea siitä, että tekee jotakin vaikeaa, josta ei saa mitään tunnustusta, ei kiittolisuutta asianomaiseltakaan, vaan pilkkaa koko maailmalta. Keskellä pitkän päivän pakotettua ystävällisyyttä ja itsehillitsemistä hymyilee hän silloin vapaasti — ne ovat lyhyitä levon hetkiä. Hän kysyy itseltään epäilysten, pelon, vastenmielisyyden, milteipä epätoivon kestäessä, mikä hänet sitoo tähän sairaaseen ihmiseen. Velvollisuudentuntoko? Mutta mitä velvollisuuksia hänellä olisi häntä kohtaan! Sääli? Varmaan. Tai olisiko pohjalla sittenkin jotakin enempää — niin ei hän ole voinut vaihtaa ajatuksia kenenkään muun kanssa. Hyvä Jumala: olisiko maailma oikeassa? Mutta hän olisi valmis minä hetkenä hyvänsä antamaan hänet pois, jos vain tietäisi, että hänelle tulee hyvä olla. Se tunne, joka hänet liittää Armaaseen, on iloinen, valoisa, täynnä

toivoa ja kevättä. Tämä on raskas, armoton, alakuloinen. Ei hän ymmärrä mikä tunne se on, hän tietää vain, ettei sitä saa katkaista kesken, rumasti ja pahasti.

Joskus hän selvästi tuntee, ettei hän tässä asiassa ole vapaa: hänellä ei ole valtaa valita, sillä toinen ja häntä väkevämpi seisoo hänen takanaan ja käskee, ja häntä täytyy totella — oli totteleminen miten vaikeaa tahansa. Tämä kuulostaa oudolta, mutta hän tuntee sen yhtä selvästi kuin ihminen joskus etäisyyksien takaa tuntee kuoleman lähestyvän läheistään. Väkevämpi käskee — täytyy totella. Tässä tapauksessa ei se ole helppoa.

Kerran olivat hänen ja Matin yhdessäolon hetket olleet rauhalliset ja onnelliset. Nyt ne olivat kiusalliset. Toinen vaani, epäili ja etsi hyökkäystilaisuutta. Toinen oli varuillaan, teeskenteli iloisuutta tai tekeytyi käytännöllisen terveeksi. He eivät puhuneet niistä asioista, joita he ajattelivat, ja ilma, jossa he hengittivät, oli raskas. Joskus Hiljan askarrellessa vuoteen ääressä, saattoi Matti äkkiä kiihkeästi tarttua hänen käteensä. Hilja punastui, mutta puri kokoon huulensa eikä ollut huomaavinaan. Kyyneleet nousivat hänen silmiinsä ponnistuksesta, mutta hän varisti ne menemään ja hymyili tyynesti. Hänessä alkoi nousta vihamielisyys sitä näkymätöntä vastaan, joka pakotti hänet tähän. Vähitellen hänen täytyi ruveta pelkäämään Matin synkkyyttä. Hän luki hänen kasvoistaan, että hän hautoo onnettomia ajatuksia. Jonakin kiihkon hetkenä pääsikin hänestä sitten kuin tulivuoresta ilmoille, ettei kukaan häntä kaipaisi, jos hän olisi poissakin. Silloin ei Hilja jaksanut olla kova, vaan silitti sairasta kättä. Hän luisui: hän antoi Matin uskoa, ettei hän saata elää, jollei Matti ole onnellinen ja terve, ja kun hän näki miten hyvää tämä tieto teki sairaalle, antoi hän vaistomaisesti enemmän. Hän antoi kätensä viipyä sairaan kädessä, hän saattoi keskeyttää hänen lämpöisen purkauksensa sanoilla: »Puhutaan niistä sitten kun ollaan terveitä.» Hän tunsu, ettei tehnyt oikein, hän piti itseään jo syyllisenä ja langenneena. Tosin saattoi turvautua siihen, että Matti, kun tulee terveeksi, ymmärtää aseman. Mutta jollei? Mikä tulee hänen, Hiljan, eteen silloin?

Elämä kulki nopeasti alaspäin kuin vaunut pillastu-

neiden hevosten kiidättäminä. Ei näkynyt pelastusta. Hän oli ajanut päänsä umpisolaan ja pysyi siinä.

Pimeinä iltoina seisoj hän yksinään salin ikkunassa ja tuijotti ulos eteensä. Ei hän nähnyt ihmisvirtaa, joka helisten ja jyristen vierähti ohi, hän vain pyristeli verkossa, johon oli hämääntynyt, tuntien tuhon tulevan kintereilläään. Hän istui pienessä huoneessaan kirjoituspöydän ääressä lukemassa uudelleen ja uudelleen sulhasensa kirjoitetta. Ne tuntuivat lyhyiltä ja virallisilta, hän ei saanut selvää, olivatko ne sitä vai tuntuivatko ne hänestä vain siltä. Hän painoi sormensa kovasti otsaa vastaan, ikäänkuin siten kutsuakseen esiin selvyyttä. Hän kävi läpi heidän keväiset, valoisat hetkensä tässä huoneessa. Kuinka pitkä aika olikaan kulunut keväästä! Hänen sydämensä huusi: kirjoita, selitä, avaudu hänelle kokonaan, kirjoita vilpittömänä, rehellisenä, älä salaa mitään! Mutta kun hän oli saanut ensi sanan paperille, tuli kuin tulppa eteen. Hän repi ja aloitti, repi ja aloitti. Kirjevaihtoon tuli sellaisia lovia ja kirjeiden sisältökin oli sellainen, ettei enää voinut epäillä välin olevan kylmenemässä. Hilja taisteli kuin hukkuva, tai hän oli kuin ihminen rannalla ilman venettä, nähdessä kalleimpansa katoavan syvyyteen.

Hän ei enää öisin nukkunut levollisena eikä milloinkaan riisuutuneena. Hän nukkui ovi raolla, korvat auki, valmiina minä hetkenä hyvänsä ottamaan vastaan mitä hyvänsä. Hän luki Matin kasvoista, mitä hänen mielessään liikkui. Joskus hän keveästä horrostilastaan heräsi siihen, että Matin huoneesta kuului liikettä. Silloin hänen täytyi koota ylimääräisetkin voimansa, ettei rientänyt oven taakse kuulemaan, paneeko hän ehkä paraikaa täytöntöön kauheaa aiettansa. Jonakin iltana tapasi hän itsensä pimeässä salissa pitelemässä korviaan. Mutta sanat vain soivat kuin kammottava toivotus, Matin sanat: »Hilja, jos sinä tulet omakseni, selviää kaikki. Minä tulen terveeksi, minä löydän Jumalan. Sinun kauttasi hän ilmoittaa itsensä minulle.» Hilja putosi lattialle, kasvot sohvan istuinta vastaan. Hänen silmissään oli mustaa ja hänen sielussaan oli mustaa.

Herra, auta minua — minä hukun! Oletko sinä minut kokonaan hyljännyt, ovatko minun syntini niin suuret,

että sinun täytyy paiskata minut ovesi ulkopuolelle? Onko tämä kevytmielisyyttä, itsepintaisuutta? Mitä minun pitää tehdä? Sano se vain ja minä tottelen!

Hän heräsi viluun eikä tietänyt miten pitkä aika oli kulunut. Ulkona oli melu hiljennyt. Mahtoi olla sydänyön aika. Hän tuli järkiinsä, riisui kengät, hiipi sukksillaan eteisen ovelle kuuntelemaan nukkuiko Matti ja meni omaan huoneeseensa.

Kerran tuollaisena mustana iltamyöhänä kuuli hän nimeään mainittavan. Matti oli tullut pimeään ruokasaliin.

— Hilja, minä en uskalla olla yksin. Äitini huutaa minua. Kun tulet minun huoneeseeni, voit kuulla.

Hiljan poskipäitä kylmäsi, kun hän läpi öisten huoneiden seurasi Mattia.

— Älä nyt ole lapsellinen, koetti hän puhua äreimmällä arkiäänellään. — Kadullahan ne meluavat. Pane nukkumaan. Minä luen sinulle jotakin.

Ja Hilja nouti huivin hartioilleen, istuutui keinutuo-liin ja alkoi lukea satuja. Se rauhoitti vähitellen. Mutta häntä alkoi nukuttaa, hän lopulta tuskin tiesi mitä luki. Mattikin nukkui vähitellen hänen äänensä yksitoikkiseen nuottiin.

Levonhetkiä olivat Hiljalle ne, jolloin hän hoiti taloutta. Hänen apulaisensa, pieni Lyyli, ei suinkaan ollut tarkka puhtauteen nähden. Hän saattoi siepata astialiinan pyyhkiäkseen permantoa ja hän läksi pesemättömin käsin minkä ruuan kimppuun tahansa. Hän maisteli padoista ja kattiloista ja hämmästyti suuresti, kun Hilja sen kielsi. Hänen syömistään oli kumma katsella. Hän söi niin paljon, että kolme tavallista henkeä olisi elänyt sillä ruualla. Pieni, hintelä tyttö söi koko päivän, hänessä oli todellinen nälkätauti.

Kun pikku Lyyli viikon oli käynyt auttamassa, hankki Hilja konttorin kautta taloon Sohvi Makkosen. Hän oli kaunis, vaalea tyttö, vähän yli kahdenkymmenen. Hän lauloi koko päivän, oli iloinen ja ystävällinen ja tutustui heti kaikkiin talon palvelustyttyihin. Jos häntä tarvitsi, saattoi huoleti mennä suoraa päätä porraskäytävään tai parvekkeelle: Sohvi seisoi siellä varmasti juttelemassa jonkun tytön kanssa. Hilja pelkäsi mitä äiti sanoisi

hänestä. Hiusten kampausta, käherryspihtejä ja kureliiviä ei äiti ikinä sietäisi. Hilja päätti ensin voittaa tytön luottamuksen ja vasta sitten ruveta puhumaan näistä asioista. Sohvi oli poissa kaikki illat. Hänellä oli hommaa yhdistyksessä, jonka johtokuntaan hän kuului. Puoliyön aikaan hän tuli kotiin ja toi joskus tuttavan tullessaan.

Hyvät lähimmäiset, joilla huolimatta kiireistään aina riittää aikaa kanssaihminen asioiden tutkisteleamiseen, olivat ottaneet Hilja Haapasen ja Matti Matariston huolenpitonsa esineiksi. Heistä puhuttiin naisten aamukahvikesteissä, nimipäivillä, kävelyillä Aleksanterilla, virastoissa kahvilomalla, kokouksissa väliajoilla, päivällisillä, kahviloissa, rautatievaunuissa ja teattereissa. Huhu pukeutui tämän tapaisiin muotoihin: se kaunis nuori tyttö, jota niin paljon on nähty kuvaelmissa ja joka tanssii niin sievästi — hän on papin tytär, sivistyneestä kodista ja vielä lisäksi kihloissa hienon nuoren miehen kanssa —, tämä tyttö on asettunut asumaan yhdessä jonkun ylioppilaan kanssa, joka on ollut hänen äitinsä vuokralaisena. Kuinka he elävät? Sepä kysymys! Niin, ettei äiti jaksanut sitä katsoa. Kun hän turhaan oli koettanut vaikuttaa tyttärensä katsoi hän parhaaksi jättää nuoret oman onnensa varaan. Täti oli sairastunut niin, että hänen täytyi lähteä ulkomaille ja pari tytön sisarta maalla oli niinikään sairastunut. Tyttö vietti yöt päivät nuoren miehen huoneessa, vanhan palvelijankin hän oli ajanut pois saadakseen olla häiritsemättä. Joskus kun tämä nuori pari nähtiin kävelyllä, olivat he niin vaipuneina ajatuksiinsa, etteivät he edes huomanneet vastaantulijoita. Tytön kihlaus tietysti purkautuu, jollei jo ole purkautunut. Hänen makuaan täytyy todella ihmetellä: heittää Armas Brede, lupaavimpia, hienoimpia miehiä koko suomalaisessa maailmassa ja valita tuntematon ylioppilas, joka ei kuulu olevan edes minkään näköinen. Rouvat olisivat tahtoneet nähdä, millaiset kasvot sillä miehellä oikeastaan oli, joka oli lyönyt laudalta Armas Breden.

Noin viikkoa myöhemmin kuin Matin omaiset olivat käyneet Helsingissä, tuli Haapaselle nuori, hyvinpuettu

herra, joka esitti itsensä Hiljalle pastori Laihona. Hän puhui hillityllä, lempeällä äänellä.

— Täälläkö asuu ylioppilas Mataristo, joka on sairana? ... Tekö olette neiti Haapanen? ... Tulen ylioppilas Matariston vanhan isän kehoituksesta. En ole voinut aikaisemmin tulla, koska olen ollut virkamatoilla. Matkalla tutustuin häneenkin ja hänen tyttärensä, jotka avasivat minulle sydämensä. Saisinko vähän puhua neiti Haapasen kanssa. Sitten puhuttelisin myöskin mielelläni Mataristoa.

Hiljan oli tullut polttavan kuuma ja sydän tuntui suurena täyttävän koko rinnan. Hän muisti, että oli huolimattomasti puettu ja että valvotun yön merkit varmaan näkyivät kasvoilla. Hän oli alkanut vieraantua seurustelusta, koska heillä viime aikoina ei ollut käynyt juuri ketään. Hän johti, kynttilä kädessä, pastorin saliin ja juoksi hakemaan tulitikkuja sytyttääkseen lampun. Kun hän palasi, selaili vieras Doren kuvaaramattua. Täyteläiset, valkoiset kädet lepäsivät punaisella liinalla, vasemmassa kädessä oli sekä sileä että kannallinen sormus.

— Vai olette te papin tytär, sanoi hän lempeästi. — Näen sen omistuskirjoituksesta tämän kirjan kannessa. Vai niin, vai niin. Isänne on kuollut ja äitinne on sairaan tyttärensä luona. Onko se totta, että tätinne on kylpylaitoksessa?

— On, sanoi Hilja lyhyesti, kasvot tykkivässä tulella ja istuutui.

Hän aavisti hämärästi, että jotakin epämiellyttävää oli tulossa.

— Te olette vielä nuori, alkoi pastori hetken perästä lempeästi, te olette varmaan kodissanne saanut oppia, että neljännen käskyn täyttäminen tuo mukanaan siunauksen. Onhan teillä itsellänne äiti, te muistatte ehkä vielä isänne ...

Hän puhui sujuvasti ja pysähtymättä. Äänen lämpö lievensi sanojen kovuutta. Saattoi huomata hänen tottuneen lupaa kysymättä ja vastaansanomatta astumaan ihmisten pyhäkköihin ja kopeloimaan ja järjestelemään niissä mielin määrin.

— Se on luonnotonta, jatkoi hän, — että te, vieras

ihminen, niin kokonaan olette ottanut haltuunne tämän nuoren miehen hoidon. Se kuuluu hänen omaisilleen ja jos te nyt tutkitte Jumalan tahtoa, niin te väistytte tältä paikalta ja annatte hänen sisarensa tulla häntä tänne hoitamaan. Ja katsokaa, ei teidän äitinneäkään sitä hyväksyisi, että te näin asutte täällä kahden tämän nuoren miehen kanssa. Niin, ja tehän olette kihloissa . . .

Hän puhui kuin lääkäri, joka nähtyään sairaan, tietää hänen vaivansa eikä kaipaa selittelemistä. Ihmistuntijan varmuudella meni hän heti suoraan syvyyksiin. Hänen lempeä äänensä riisui aseet uhrilta. Hilja nieli kyyneliään, hän oli valvomisesta voimaton.

— Hyvä pastori, änkytti hän sanoja, joita niin monesti oli saanut lausua, — minä en voi sille mitään . . . Hän tuli sairaaksi meillä . . . Hän ja hänen omaisensa eivät ymmärrä toisiaan. Se on niin surullista, mutta minkä sille voi.

— Heidän täytyy taistella ja rukoilla, kunnes oppivat ymmärtämään toisiaan. Hehän ovat kunnon väkeä, hyvällä tahdolla he kyllä löytävät toisensa . . .

— Pastori, he ovat niin erilaiset... ja jos he ehkä joskus voivat taistellakin, niin ei nyt, kun herra Mataristo on sairaana. Hän oli jo niin paljon parempi, mutta heidän käyntinsä vaikutti niin pahaa.

— Se on usein niin, että Jumalan täytyy musertaa meidät ennenkuin hän saa meidät terveiksi. Mutta teidän täytyy nyt tulla järkiinne ja ottaa sisar tänne avuksenne . . .

— Ei pastori, huusi Hilja, — sitä en minä voi tehdä! Ei hänelle täällä ole tilaa . . . enkä minä tahdo vierasta ihmistä taloon. Viekööt hänet sitten sairaalaan... Ei, ei vielä. Ei ihan vielä. Ehkä jonkin päivän perästä jo . . .

— Miksei sitten vielä? ja nuoresta puhujasta kasvoi yhtäkkiä esiin tuomari. — Tutkikaa itseänne, neiti, oleteko täysin rehellinen itseänne kohtaan. Ja muistakaa, että vain alistumalla Jumalan tahdon alle voimme saada omantunnonrauhan. Teillä ei ole omantunnonrauhaa... Näen sen . . .

Hän painui Hiljan kasvojen tasalle ja hänen lempeät silmänsä polttivat häntä. Hilja kävi ihan kalpeaksi, hänen oli kylmä. Kuinka syyttömänä hän vielä jokin

päivä sitten olisi torjunut luotaan kaikki syytökset ja tänään ne painoivat alas hänen päänsä. Vain hänen katseensa tunki suoraan pastoriin katseeseen ja huusi: se ei sittenkään ole totta. Mutta hän ei voinut mitään sanoa.

Pastori tahtoi yksinään puhua sairaan kanssa, mutta Mataristo selitti Hiljan olevan niin hyvän ystävän, että hän voi kuulla kaikki. Pastori vetosi silloin Hiljaan ja Hilja jätti heidät kahden. Pois lähtiessään pastori vielä tuli hakemaan Hiljaa. Hänellä ei ollut muuta sanomista kuin:

— No niin, neiti Haapanen, nyt me olemme puhuneet. Siinä on siis sittenkin ollut perää. Niin heikko on ihminen. Hän on nöyrästi tunnustanut syntinsä, paennut Vapahtajan turviin ja tahtoo luopua synnistään. Älkää te vain nyt estäkö häntä. Jumalan haltuun.

Lauha ääni saattoi taas Hiljan pysymään tyynenä, mutta tuskin oli ovi sulkeutunut, kun hänessä pääsi kiukku valloilleen: mikä on totta, mitä Matti on voinut tunnustaa? Ah, sinä sy dántutki j a, etkö sinä ymmärrä, että samassa hetkessä, jolloin päästän sairaan talosta, mielessään ihmisten istuttama harhaluulo, juurrutan sen häneen itseensäkin. Ei, minä en päästä häntä!

Eräänä päivänä tuli Lydia Långfors. Hän oli komeassa uudessa takissa, nahka ulospäin, vuorina kukillinen, valkea silkki. Hän avasi takin niin, että silkki näkyi.

— Noo, lapsi kulta, puhui hän pudottaessaan kalossit jalastaan, — mitä sinulle nyt kuuluu? Ei kiitos, en ota päältäni, ovat valinneet minut viemään kukkasia tirehtöörille. Tänään on hänen syntymäpäivänsä, meitä menee minä ja kaksi herraa. Tulin vain katsomaan, miten sinä nyt oikein voit. Hyvänen aika kuinka sinä olet laihtunut ja silmien alla on siniset renkaat. Ei tämä käy. Ajattele toki Armasta. Katso, minä olen Armaallekin vastuunalainen sinusta, kun te tutustuitte minun luonani. Minun täytyy katsoa, ettei sinulle mitään tapahdu, nyt Jennyn ja Alinen poissa ollessa. No, tule nyt tyttöni kertomaan.

Hän huiskautti pöydälle kauniin, kiiltävän nahka-muhvinsa, jonka etupuolella oli kimppu sinipunertavia orvokkeja, avasi hiukan puuhkaansa ja asettui nojatuo-

liin, siro, kiiltonahkainen kengänkärki näkymässä verkahameen alta. Hansikkaat olivat ihka uudet ja pin-goittuivat rypyttöminä käden ympäri. Mustasta sametti-hatusta valui rehevä sulka alas harmahtavalle tukalle ja toisella puolella hattua oli kuin siihen pudonneena pieni orvokkikimppu.

Vai niin, ajatteli Hilja, sinä et, täti kulta, mene suo-raan asiaan, vaan kiertelet kautta rantain. Se onkin pal-jon miellyttävämpää. Ja Hilja heittäytyi iloiseksi ja val-lattomaksi, silitti ja suuteli tätiä ja puhui yhtämittaa. Hän teki tarkkaa selkoa Jenny tädin ja äidin kirjeistä, Armaan töistä ja omista tanssiharjoituksistaan. Varsin-kin antoi hän tanssiharjoituksista sen kuvan, että ne täyttivät koko hänen päivänsä. Lydia täti ei ollut niin likeinen, että olisi huomannut Hiljan teeskennellyn iloi-suuden. Hän huomasi vain, että Hilja oli erittäin kau-nis, se vain syvensi kasvoja, että silmien alla oli tuo musta juova. Ennen lähtöään hän kuitenkin katsoi vel-vollisuudekseen käydä kiinni Hiljan käteen ja tutkivasti katsoa häntä silmiin.

— Onko siinä nyt kaikki, tyttöseni? Saanko minä olla levollinen? Älä unohda mihin ikävyyksiin minäkin joutuisin, jos jotakin tapahtuisi. .. Mitä sinä puuet yllesi arpajaisiin? Niin, sinun valkoisesi kyllä kelpaa. No, Elisabethin häät ovat pian — päivä ei vielä ole mää-rätty vai kuinka? Aijai, etkö sinä tiedä, etkö ole käy-nyt Bredellä! Lauantaina sinä tietysti menet — ja viet-hän vähän kukkia tädille! Suo anteeksi, että siitä huo-mautan, mutta minä tunnen täti Livan, hän on hyvin arka siitä, että hänen syntymäpäiväänsä muistetaan. Häi-hin sinun täytyy teettää uusi valkea puku. Teetä se nyt ajoissa. Kyllä minä tulen kanssasi ompelijalle. Niistä ei, kuulemma, tule suuret häät, vain pienet päivälliset Seurahuoneella tai Kaisaniemessä tai jossakin muualla. Täti Liva ei kuulu huolivan sitä puuhaa kotiin .... Pane lauantaina sininen pukusi — sinullahan on hattu samaa tyyliä. Täti Livallahan on niin arka ja hienostunut maku... No niin, tyttöseni, katso nyt, ettei kukaan pääse sanomaan sinusta mitään pahaa... Saa nähdä koska se Jenny sieltä tulee kotiin. Minulla on niin pään-kipua, en ole saanut nukkua moneen yöhön, olemme

kyhänneet sitä naisten adressia. Sehän on niin kauhea tämä meidän poliittinen tilamme. Ja tänään tirehtööri tietysti käskää päivällisille. Hän on aina pitänyt päivälliset Luodolla. Ei, niissä on ollut hyvin hauskaa, paitsi että minulla nyt on päänskipua. Ei, tyttöseni, hyvästi nyt. Ja saanhan minä olla levollinen. Sinä muistat, että te tutustuitte minun luonani!

Elsa oli tyytymätön ja lausui sen ilmi pitkässä purkauksessa, jonka alkoi jo eteisessä ja hyvin lujalla äänellä, että Mataristo kuulisi:

— Hiljaa! . . . Tämä on sikamaista! Ennen sinä niin usein olit meillä ja minä teillä, mutta nyt sinä vain hoidat tuota mokomaa. Viedä minulta paras ystäväni — mitä minä muusta! Pitääkö sinun nyt hoitaa häntä? Mitä minä ihmisistä! He ja heidän puheensa ovat minulle ilmaa. Häijyjä he ovat. Olen jo antanut paria kloppia korville, kun tullaan kysymään minulta: onko heidän välillään todella suhde? Sellaista idiotismia! Annoin heitä korville kintaillani talon portailla ja koko vestibyyli oli täynnä väkeä, ja minä annan koko maailmaa korville, jos niiksi tulee. Mutta viedä minulta paras ystävä! — siitä se tarvitsisi korvilleen, joka sen teki! Ja minä sen miehen vielä tumpuloin, aijai kuinka tumpuloin, jahka ehdin. Juuri kun minä hommaan sinut ulkojäseneksi Sovintoon, saadakseni olla sinun kanssasi enemmän... Muuten tiedätkö, se on ihan kamala tämä maailma: ei nyt menesty muut kuin puolueyhdistykset. Viime kokouksessa oli taas ihan tyhjää. Ja niin hyvä ohjelma kuin meillä oli. Mutta ihmiset elävät vain riitaisessa tai poleemisessa maaperässä tätä nykyä, se on ihan sietämätöntä. Tiedätkö, Hilja, minä olen jo kaikkeen niin kyllästynyt, että ajattelen: menköön huut helkkariin kaikki tyyni! Mitä tuota maailmaa yrittää parantaa, kun ei se itse tahdo . . . Kuule, eikö se mies siitä jo ala parata? Tahtooko se edes kunnialla? Ilman että tahtoo, ei tule mitään. Voi, voi, kun minä ehtisinkin, niin tulisin sinua auttamaan. Tai olenkin jo ehdottanut sitä, mutta mamma ei anna. Niin, ja eihän minulla olisi ollut aikaakaan. Mutta kuka minut vielä takaa, jos piruus minuun oikein menee... vaikka

rikon välit koko perheen kanssa ja asetun sinua puolustamaan — jaa, jaa! En minä ole koskaan tietänyt miten paljon sinä minulle olet. Emmehän oikeastaan ole puhuneet niin syvällisistä asioista. Mutta silloin siellä talon portaissa, kun ne hunsvotit tulevat minulta kysymään — jaa kutka? Äh, en minä viitsi sanoa! sellaiset vain, jotka ovat tanssineet kanssani ja joiden pitäisi sinut tuntea... Jaa, minä suutuin niin, että korvissani vinkui ja minä riistin käsistäni kintaat — ne olivat lisäksi märät — ja minä annoin tulla. En tiedä, kai siitä syntyy huhu siitäkin, kuinka »muuan naisylioppilas talon portaissa antoi miesylioppilasta korville» ... Voi sinua, liikuttaako se nyt sinua noin! Oletko todella noin heikko! Voi, voi... tiedätkö, se on loukkaus minua kohtaan, se on epäluottamuslause: ystävän pitää uskaltaa ystävän tähden. Kyllä minä vielä tiedän vaatia hyvi-tykseni. Jahka se mies saadaan pystyyn tuolta, niin minä pakotan sen työhön ja sen pitää istua kaikissa komiteoissa, taikka saa korvilleen hänkin. Minä olen tullut niin villiksi, näetkö. Maailma tekee sellaiseksi, kun sille oikein saa suuttua... Ei... hyvät ihmiset! olenko minä taas saarnannut täällä näin kauheasti! Kokoushan minulla on, täytyy tehdä ehdotus uusista kirjoista kiertäviin kirjastoihin... Hilja kultani... mene suohon nyt, et saa itkeä...!

Kun Elsa oli mennyt, istui Hilja hyvän hetken eteisen pimeässä nurkassa. Elsa ei vielä koskaan ollut tehnyt häneen sellaista vaikutusta. Hän oli tullut kuin terve, virkeä tuuli. Hän oli pannut itsensä alttiiksi Hiljan tähden. Hilja itki ja nauroi ilosta. Hän alkoi jo miettiä, että jos saisikin Elsan tänne kanssaan joksikin ajaksi. Varmaan hänen terveydestänsä tarttuisi Mataristoon. Mutta täti Forsberg ei anna hänen tulla.

Eräänä aamuna tuli rouva Parkkari-Lehmus tapamaan Hiljaa. Hän oli ilman päällysvaatteita, vain huivi hartioilla, yllään lyhyenlanta, musta hame ja väljä punakirjava pusero, jota leveä kumivyö piti koossa tanakan vartalon ympärillä. Hänen kasvonsa olivat järkevät ja puhtaat, silmät viisaat ja läpitunkevat, hiukset sileiksi kammatut.

— Mehän olemme naapurit, sanoi hän terveellä, puhujanselvällä äänellä, — olen kyllä nähnyt portaissa. Tulin pyytämään teitä tanssimaan sooloa yhdistyksemme kymmenvuotisjuhlaan. Te voisitte itse valita mitä haluatte esittää. Toimikunnassa kyllä ajateltiin, että otettaisiin Salomen tanssi, arveltiin että saataisiin teatterista lainaksi sekä puku että Johanneksen pää. Ehkä ne vuokraisivat, jolleivät ilman antaisi. Tästä numerosta kannattaisi maksaakin, koska ajateltiin, että siitä tulisi ohjelmaan sellainen vetävä numero. Puku täytyy saada hyvä — joitakin harsoja ja helyjä, että siitä tulee puoleensavetävää. Ajatelkaa nyt sitten asiaa ja ilmoittakaa minulle. Olisi muuten hauskaa tehdä tuttavuutta. Minua intreseeraa ennakoluulottomat ihmiset. Jos vaikka sopisi pistäytyä meillä tänä iltana. Meille tulee Laura Laakso. Hän tekisi kanssa mielellään tuttavuutta. Hän kirjoittaa taas uutta näytelmää, joka käsittelee vapaata rakkautta. Hän on hyvin hauska ja pureva. Kuten sanottu, tänä iltana me olemme kotona ja se ei tapahdu usein. Laskimme, että viime kuussa olimme kotona kaksi iltaa ja toisena oli silloinkin vieraita. Niin, olisi hauska tehdä tuttavuutta. Ja minä saan sitten kuulla tanssista...

Hänen mentyään seiso Hilja miettimässä, mitä tämä suosio tiesi. Yhtäkkiä — siitä että rouva Parkkari kylmänä oli mennyt hänen ohitseen portaissa — tällainen ystävällisyys...! Hän tuli kuin vanhan tuttavan luo ja tarjosi tutustumaan kirjailijaan, joka kirjoittaa näytelmää vapaasta rakkaudesta... Hilja aavisti jotakin rumaa ja pahaa ja veri nousi hänen kasvoilleen...! Tähän häpeään ei edes tottunut. Se poltti uutena joka kerta, kun toistui.

Ruustinnalta tuli seuraava kirje:

Rakas Hilja lapseni!

Nyt minä voin ilmoittaa sinulle sen ilosanoman, että meille tänä yönä kl. 1.40 syntyi pieni tyttö. Se on niin suuri ja muhkea ja huutaa täyttä kurkkua. Laina voi asianhaarojen mukaan hyvin. Hän oli vain toivonut poikaa ja on siitä vähän onneton. Lapsellisuuttahan se on.

Toivo on siinä suhteessa paljon järkevämpi. Hauskaa oli nähdä Elliä. Kun hänet aamulla tuotiin vuoteen ääreen, rupesi hän lyömään pikku sisartaan minkä jaksoi, mutta päivällä hän jo tahtoi panna kädet sen ympäri ja suudella. Toivo tahtoo, että ristiäiset pidettäisiin niin pian kuin suinkin. Kyllä minun vielä täytyy viipyä ristiäisten yli, mutta tulen sitten heti kotiin. Minun on jo ikävä kotiin ja olen sinusta levottomampi kuin voin sanoa. Ei pitäisi antaa ihmisille aiheutta puhua. Sinä et koskaan ole huolinut ihmisistä, mutta kyllä heistä täytyy huolia. Täytyy elää niin, ettei heillä ole mitään sanomista. Minkätähden syyttä suotta panna maineensa vaaranalaiseksi. Sitäpaitsi sinä panet vaaranalaiseksi Armaankin maineen. Ja ajattele hänen omaisiaan. Minä pelkäsin kun läksin kotoa, mutta en toki uskonut, että jäisit ilman Maalia. En ymmärrä tänäkään hetkenä, miksi hän on mennyt. Täti Forsberg kirjoitti siitä minulle ihan lyhyesti. Sinä et ole kirjoittanut. Kuinka et ole maininnut siitä? Pelkään, että siinä ehkä piilee enemmänkin kuin vain se, että Maali on poissa. Kenen kumman sinä nyt olet saanut sijaan? Toivon, että täti Forsberg on auttanut sinua. Jaa, jaa, minkä näköistä siellä lieneekään, kun tulen kotiin! Likaista ja särjettyä ja ehkä ovat varastaneet talon puti puhtaaksi. Näen-hän minä kummoiset nämä fröökinät täällä ovat. Mutta täytyy heittää kaikki Jumalan haltuun vain.

Laina tahtoisu sinua mielellään ristiäisiin. En tiedä kehoitanko sinua tulemaan, kun en tiedä minkälainen juveeli sinulla on siellä keittiössä. Olen sinusta levottomampi kuin voin sanoa. Toivottavasti Mataristo on jo terve. Hänelle ei saa panna niitä uusia lakanoita, joissa on välipitsi, ne paikatut kelpaavat kyllä. Ja anna aina niitä pyyhinliinoja, joissa on punaiset laidat. Ettei se uusi palvelustyttö vielä ulos lähtiessään jättäisi tulta hellaan ja te kaikki palaisi siellä! Minä olen todella levoton. No niin, täytyy heittää Jumalan haltuun.

Pitäjäläiset kohtelevat nuorta pappiansa suorastaan liikuttavalla rakkaudella. Lainalle on tuotu suuret joukot lapsen sukkia ja muita vaatteita, sukat vain ovat sellaista muotoa, ettei niitä voi panna mihinkään jalkaan. Toivolle ovat muutamat uskavaiset naiset yhdessä

ommelleet hevosloimen. Se on mauton ja räikeä, mutta kelpaahan se aina hevosen selkään. Se on pikkuvarsalle, jahka se kasvaa suureksi. Toivo on ihastunut varsaan, se onkin hyvin hauska ja siinä on jo juoksijan merkit, vakuuttavat hevosmiehet. Nimiä täällä kovasti ajatellaan. Laina vain on niin kumman välinpitämätön. Kirjoita sinäkin ja ehdota nimiä. Varsan nimen Toivo jo sanoo tietävänsä, mutta hän ilmaisee sen vasta ristiäispäivänä. —• Täällä on jo ollut aika kylmä, maa on jäässä. Sanon sinulle nyt vain hyvästi, rakas lapseni. Ja ota selvää Armaan äidin syntymäpäivästä, se on näin syksyllä, ja osta kukkia ja mene itse onnittelemaan. Ja kirjoitathan sinä usein Jenny tädille, hän rakastaa sinua niin. Sano sydämelliset terveiset kaikille tutuille. Ja muista nyt olla arka maineestasi, äitisi tähden ja Armaan tähden. Sano täti Forsbergille, että minä pian kirjoitan. Kerro telefonissa täti Långforsille, että meillä täällä on tytär. Jenny tädille olen jo kirjoittanut. Olen kirjoittanut niin monta kirjettä, että käteni jo puutuu. Katso, rakas lapsi, etteivät avaimet ole ovissa, minä en yhtään luota siihen uuteen tulokkaaseen. Ja muista käydä tarkastamassa valkeaa, ettette vielä kaikki pala. Kukkia ei saa kastella liian paljon. Jumalan haltuun, rakas lapseni. Äitisi.

Jenny täti kirjoitti:

Rakas Hilja lapseni!

Nyt minun oikein täytyy torua sinua, kun et sinä kirjoita. Kuinka monta kirjettä minä olenkaan kirjoittanut etkä sinä muuta kuin kortteja. Sinä et saa sitä kaunista silkkipuserokangasta, jollet kirjoita kunnollisesti. Sinua täytyy rangaista jollakin tavalla. Tai onko jotakin tapahtunut, koska et tahdo kirjoittaa? Lydia täti ei kirjoita muuta kuin että silmiesi alla oli mustat renkaat. Eihän vain ole tapahtunut jotakin? Täällä ovat asiat kovin hyvästi. Kirjoitin konsulinnaalle tarkat tiedot Friedrich Reh'stä ja konsulinna vastasi, että hänen tyttärensä saa valita sydämensä mukaan ja he ovat nyt kihloissa. Minä sanon tohtoria Friedrichiksi ja hän minua »Tante Jennyksi». Signe tahtoo niin ja tohtori on todella kelpo

mies. Se vain on ikävää, että me rouva von Rohden kanssa jouduimme ihan eroon. Näyttää todella siltä kuin hän olisi ajatellut vanhemmalle tyttärelleen Friedrichiä. Mutta eikö hän nyt näe, että tyttö ontuu, vaikka olisi miten hyvin kasvatettu. Minun koko päiväni kuluu huolenpitoon näistä nuorista. Saksassa ollaan kovin ankaria eikä niinkuin meillä. Friedrich täyttää Signen huoneen aina ruusuilla ja tuo minullekin kukkasia ja chokolaadilaatikoita, kun minä pidän chokolaadista. Me tulemme kaikki yhdessä Suomeen, jähkä lääkärit nyt päästävät. Tämä hoito tekee erinomaisen hyvää. Kyllä Signe sentään on lapsi vielä olemaan kihloissa. Siitä on suuri edesvastuu, hän voi vielä jälkeinpäin syyttää minua. Me ajellemme nyt joka päivä. Tohtori mahtaa olla kovin rikas. Tässä maassa ei tehdä velkaa. Tohtori tuntee sinutkin kuvasta ja sanoi »sie ist sehr sympathisch». Tähän kieleen tottuu, kun tätä pitemmältä kuuntelee. Mutta kyllä Itämerenmaakuntien saksa on aina minusta selvempää ja kauniimpaa. Sano Maalille, että siihen kakkuun voi panna mitä hedelmiä tahansa, kun ne vain eivät ole kovin happamia. Laittakaa nyt seuraavalla kerralla omenista. Banaanit ovat minusta erittäin hyvät. Johan niitä saa Helsingissä. Jollei mamma olisi ristiäisiin tarvinnut hametta, olisin tuonut täältä. Kahdella saks. markalla metri saa oikein kaunista kangasta, joka Suomessa maksaa viisi tai kuusi. — Nyt ne tahtovat minua ajelemaan. Hyvästi siis, rakas Hilja lapsi. Ja muista nyt, ettet ole ajattelematon. Pyydän sitä itsesi ja Armaan ja meidän kaikkien tähden. Hyvät tavat ovat kuitenkin tärkeät. Pidä kiinni ovea salin ja eteisen välillä. Ja kirjoita minulle kaikesta. Ihan minä suutun, jollet nyt kirjoita. Sinä saat silkkipuseron, mutta kirjoita nyt ja oikein pitkältä. Signe ja Friedrich sanovat paljon terveisiä ja pyytävät anteeksi, että keskeyttävät kirjeen. Sinua suutelee Jenny tätisi

Armaalta tuli kirje, jossa ei ollut muuta kuin:

Hilja, valkolilja!

Huvittaako sinua tietää kuinka voin? Sain tänään erittäin hyvän kotletin ja otin juhlan kunniaksi punaista

viiniä ä 5 francia. Ei muistojen maljoja saata juoda huonommassa. Miten juot sinä muistojen maljat, sinä, joka olet raittiusihminen? Vedessäkö? No niin, ehkä vesi vie alas vieläkin paremmin kuin viini. Onnea vain.

Ihailijasi ja nöyrin palvelijasi

A. B.

Nyt se siis tuli, mitä Hilja jo jonkun aikaa oli peläten odottanut! Armaalle oli kirjoitettu. Kuka oli kirjoittanut ja mitä? Armas uskoi. Pyytämättä selitystä, kysymättä oliko huhussa perää, hän kirjoittaa tällaisen sydämettömän kirjeen. Hilja lyyhistyi, kirje kädessä, tuolille ruokasalin ovensuuhun ja mietti miettimistään, mitä tämä merkitsi. Oliko ymmärtäminen, että kaikki oli lopussa? Hän äänsi mielessään tuon kovan ajatuksen, ettei uskonut siihen. Hän ei päästä irti Armasta, se on samaa kuin että hän yhtä päättä heittäytyy mereen. Armas ei tarkoita täyttä totta: Armas on mustasukkainen! Ja kun Hilja sen keksi, valtasi hänet pyörriyttävä riemu! Armas on mustasukkainen, kuten hänkin, Hilja on ollut, Armas joka itse ehdotti, että he eläisivät näin vapaina. Armas rakastaa häntä, ei saata olla rakkautta ilman mustasukkaisuutta!

Mutta tämä oljenkorsi katkesi pian ja hän haparoi tyhjiydessä. Hän kosketteli sormusta sormessaan ja koetti tunkea sellaisen ajan sisään, jolloin ei hänellä ole sitä, jolloin ei hän saa suunnata ajatustaan Armaaseen, tähdätä ikävänsä ja toivoansa häneen. Epämääräisinä kuvina liitivät muistot taasen hänen ohitse, muistot siitä hetkestä asti, jolloin he ihmisjoukosta vetäytyivät syrjään ja ensi kerran katsoivat toisiaan silmiin... Chopinin Nocturne vain soi eivätkä he tietäneet mistään muusta ... Sittemmin, kun Armas tuli, toi hän aina ruusuja. Ne eivät saaneet olla siniseen vivahtavia, niissä piti olla elämän puna. Elämän puna oli ollut heidän rakkaudessaan. Voiko sellainen rakkaus kuolla? Eikö samalla kuole itse elämä? Ainakin hän, Hilja, tuntee kuuluvansa multaan senjaiseen. Hän haki paperipalan ja silmät kyynelissä niin, että tuskin erotti rivejä, hän kirjoitti:

Rakkaani,
sinulle on kirjoitettu minusta jotakin pahaa. Kaikki ulkonaiset asiat voivat olla minua vastaan, se on totta. Jos niiden mukaan tuomitaan, olen rikollinen enkä mahdollinen olemaan morsiamesi. Mutta ota sydän rinnastani, pane se tulta vastaan ja katsele elämän punaa, joka siinä virtaa: se on puhdas kuin ruusut, joita minulle toit, kun meillä oli kevät. Rakkaani, katso sydäntäni — se ei koskaan ole kuulunut kenellekään muulle kuin sinulle eikä tule kuulumaan ...»

Hän ei voinut jatkaa. Kasvot kirjettä vastaan hän itki. Äkkiä hän hätkähti valveille: mitä hän kirjoitti-kaan ...! Hän ei muistanut sanoja, mutta hän tunsikin, että kirje on heti lähetettävä, jottei tulisi mitään esteitä väliin. Hän sulki sen kiireesti koteloon ja päätti viedä sen kirjelaatikoon yhtäpäätä. Ja ikäänkuin peläten, että joku pidättäisi häntä, otti hän ylleen päällysvaatteet, napitti takin portaissa ja riensi juoksemalla kirjelaatikoille.

Senjaiseen tuli hänen turvallisempi olla ja hänet valtasi suuri väsymys, jonkinlainen resignationsin tunne: käyköön miten käy! Hän on valmis kaikkeen.

Matti oli pitkin päivää aivan oikein arvannut Hiljan mielialat. Hän ei uskaltanut kysyä, mutta hän seurasi jännittyneenä joka ilmettä hänen kasvoissaan. Huippuunsa nousi hänen jännityksensä, kun hän kuuli Hiljan kuin paeten juoksevan alas portaita. Hän ymmärsi, että Hilja vei kirjettä, kirjettä, joka sisälsi hänenkin kohtalonsa. Nyt hän vain odotti hänen kasvojaan: niistä saattoi kuin avonaisesta kirjasta lukea mitä oli tapahtunut.

Kirjelaatikko ei ollut kaukana, mutta Hilja viipyi hänen mielestään. Tai mateli aika. Hänen silmänsä hukuivat kuvioihin seinällä, johon hän tuijotti, ja hän kyseli itseltään mitä hänelle seuraa, elämä vaiko kuolema? Jos Hilja hänet heittää, niin seuraa kuolema, sillä mikään muu ei kiinnitä häntä elämäänsä. Hän ei sääli omaisiaan, sillä he löytävät lohdutuksensa Jumalassa. Jos Hilja hänet heittää, täytyy hänen saada voimat viimeiseen, ratkaisevaan askeleeseen.

Ei täällä Hiljan kodissa, ettei Hilja pelästy. Hän ostaa lipun jollekin tuntemattomalle asemalle ja lähtee siitä

metsään. Kukaan ei tiedä tulla häntä kysymään eikä häntä kaivata. Hilja kaipaa, muttei tiedä mistä tiedustella . . . Juuri niin hän tekee. Hän kirjoittaa ensi yönä kirjeen isälleen ja Hiljalle.

Kun hän tätä ajattelee, tulee teko kammottavan likelle. Hiki tunkee esiin, laihtuneet, valkeat kädet painelevat päätä. Paita liimaantuu kiinni ihoon. Hän tuskin enää odottaa Hiljaa, hänen kohtalonsa on jo niin selvä. Hänen ruumiissaan on ilkeä tunne, ikäänkuin hän elävältä lahoaisi. Ehkäpä ei hänen tarvitsekaan tehdä itselleen väkivaltaa, ehkäpä hajoamistila jo on alkanut. Sydän lyö . . . pysähtyy, lyö . . . pysähtyy. Jotakin tämäntapaista tunsu muinoin lapsena kirkossa talvipakkasella, kun jalkoja paleli. Tunne on nyt tuhatkertaiseksi monistettuna. Ehkä tämä onkin kuolemaa. . .

— Matti! kuului Hiljan ystävällinen, tyyni ääni eteisestä. Hän koputti ja tuli, kynttilä kädessä, sisään. — Tiedätkö, ulkona pakastaa. Puihin tulee kuuraa, telefonilangat ovat jo ihan valkoisina.

Matti heräsi ja näki hänen varjonsa suurena liikkuvan katossa ja seinillä, hänen sytyttäessään lamppua. Hänen jännityksensä palasi: hän haki Hiljan kasvoja.

Myrsky oli käynyt. Myrsky oli lakannut. Matti luki kasvoista sen, mitä hän niin hartaasti halusi lukea ja elämä ja ilo tulvivat häneen kaikella sillä voimalla, millä kauhu ja kuolema äsken olivat häntä hallinneet. Hänen olisi tehnyt mieli karata ylös, nostaa syliinsä koko huone, Hilja, koko maailma. Kuin humalassa, mitaamattoman voiman kannattamana hypähti hän pysyy . . .

Kun Hilja, hetkiseksi pistäydyttyään ruokasalissa, palasi, tapasi hän hänet permannolla pyörtyneenä.

Jollei hän vasta itse olisi kestänyt niin suurta mielenliikutusta ja jollei hän olisi ehtinyt tottua hermosuneen arvaamattomiin taudinkohtauksiin, olisi hän pelästynyt enemmänkin. Nytkin valtasi hänet kaamea tunne: kuoliko hän? Valaistessaan Matin kasvoja, hämmästytti hän onnellista hymyä sairaan suupielissä. Hän oli kuin autuaasti nukkunut kuollut. Käsivarsi oli jäänyt pään alle, tiukka kaulanappi oli auennut. Hilja turvautui etikkaan, vesikääreisiin, kaikkeen, mistä oli kuul-

iut puhuttavan, ja kun Matti vihdoin avasi silmänsä, katselivat he toisiinsa onnellisesti hymyillen, ikäänkuin Matti olisi herännyt kuolleista.

— No niin, joko on parempi! puheli Hilja taasen kuin lapselle. — Nojaa minuun, että pääset vuoteeseen. Mikä sinulle tulikaan? ... Ja mikä sinun on? Itketkö? Nauratko?

— Minun on niin hyvä, sanoi Matti. — Anna minulle vähän ruokaa. Minä nukun sitten.

Senjaikkeen tapahtui hänen taudissaan käänne. Huipukohta oli nähtävästi sivuutettu. Kun hän aamulla heräsi, tunsii hän olevansa paljon terveempi. Koko ympäristö ui valossa ja ilossa, hänen itsensä teki mieli kieritellä ja ilakoida kuin lapsen. Ihmeellisen heikko hän kuitenkin vielä oli. Vaivalla sai hän vaatteet ylleen ja astui sotilaallisella ryhdillä Hiljaa vastaan eteisessä. Hänen täytyi pidellä kiinni huonekaluista, kun liikkui, mutta hän aterioi jo Hiljan kanssa ruokasalissa, puhui tunteistaan ja töistään ja tahtoi, että he Hiljan kanssa pian lähtisivät kävelemään. Hiljalla sattui kerran pitkistä ajoista olemaan käsityönä sukankudin eikä morsiustyö. Sekin oli Matille mieleen. Hän naurahteli itseksseen, niin iloissaan hän oli.

Hilja ei voinut käsittää tätä muutosta. Hän oli luke-mattomia kertoja pannut liikkeelle kaiken voimansa karkoittaakseen Matin alakuloisuutta — nyt, kun hän itse turhaan taistelee alakuloisuutta vastaan, kasvaa Matin iloisuus ja paraneminen edistyy silmin nähden. Hän ei kuitenkaan uskaltanut uskoa sen kestävyYTEEN. Jos hän vain tietäisi mistä se johtuu ja miten sen saa jatkumaan!

— Et sinä vielä jaksa kävellä, sanoi hän, kun Matti taasen ehdotti kävelyretkeä, — ajelemme.

— Minä otan kepin, vastasi Matti ja nauroi päällystakkiaan, joka oli käynyt suureksi.

Hilja valmistautui kuin kujanjuoksuun. Hän ja Matti yhdessä Helsingin kaduilla! Mutta hän ei sanonut mitään. Itse hän oli heittäytynyt veteen — nyt oli uitava rantaan!

Portaissa Matin taasen täytyi nauraa. Polvet nytkähtelivät hullunkurisesti eikä tahtonut osata arvata etäi-

syyttä. Katsellessa tuota luissevaa talonpoikaista miestä, jonka vaaleita nuoria kasvoja helakka veri punasi, kankeita, taudin henkevystyttämiä piirteitä ja lapsellista hymyä, tunsikin hän taasen, pitkistä ajoista, sitä omituista hellyyttä, joka aina oli kiinnittänyt häntä Mattiin. Tuli mitä tuli! ajatteli hän, hän on ystäväni! Ja varovaisesti astuivat he kadulle.

Oli pilvinen, kolea päivä, taivas lunta täynnä. Lumetomat katukivet kilkkasivat kuurassa, telefonilangat jännittyivät häikäisevän kimmoisina vöinä yli kattojen ja katujen, ihmiset liikkuivat reippaina, kaulukset pystyssä. Ohikulkijoiden silmät pysähtyivät kalpeaan nuorukaiseen, joka onnellinen hymy kasvoilla otti hapuilevia askeleitaan, ja kauniiseen tyttöön hänen rinnallaan. Sisarukset he eivät olleet, sen kertoivat kasvot selvästi, olivat tietysti kihlatut... Lahti kiilsi jo jäässä, rannalla hääräsi joukko poikia, viskellen kiviä jälle. Kivi lensi vinkuen pitkin peiliä, piirtäen perässään valkoisen viivan ja pysähdyttyään kertautuen jään kalvoon. Poikien kimakat äänet kajahtelivat syyspakkasessa.

— Kyllä ulkoilma sentään on ihanaa! puheli Matti. — Tämä se tekee terveeksi eivätkä lääkärit.

— Mutta ikkuna on niin paljon ollut auki, sanoi Hilja.

— Ei se ole samaa.

Matti pysähtyeli hengittämään, katselemaan ja nauttimaan. Olisi luullut hänen vuosikauden olleen vankilassa, niin hän iloitsi.

Eläintarhassa oli hiljaista. Kellastuvaa nurmea peitivätkin ruskeiksi mädäntyneet lehdet ja niitä kuuran harso. Harmaat puutkin olivat härmässä, huvilat hämmöttivät niiden takaa. Rantaa kohti oli aukeampaa, siellä kimmelsi härmä vihreällä nurmella, jonka se teki hopean väriseksi. Jään rajassa törrötti kellastunut, latvoistaan taittunut kaislikko, kuvastuen jäähän. Vastarannan kertasi kalvossaan puut, rakennukset, tornit ja kupukatot kaupungista, himmeästi ja aavistuksentapaisesti.

— Istutaan vähän, ehdotti Matti, posket heleässä palossa.

— Jos sinä kylmetyt. Käännyttään takaisin.

— Onko sinulla kiire jonnekin? Tanssiharjoitukseen?

— Ei, niitä ei ole ennenkuin juuri arpajaisten edellä. Minä vain pelkään, että kylmetyt.

He istuivat selinpäin tiehen. Matti piirteli kepinpäällä kuuraan ja katseli jäätä, routaa, kaupunkia, taivasta, Hiljaa. Hän tunsu täyteläistä elämänhalua ja kiitollisuutta siitä että eli. Hilja hätkähti hänen katsettaan, kuitenkin koettaen sitä peittää. Hän puheli muista asioista, mutta ajatteli kaiken aikaa: mikä hänelle on tullut? Mikä sai aikaan tämän käänteen? Kunhan hän paranee, kysyn häneltä. Meidän täytyy olla ystävät, kuten alussa olimme.

— Mennään Kaisaniemeen asti, ehdotti Matti. -- Kierretään sitten sieltä takaisin. Urheilukenttää on korjattu, tahtoisin nähdä sen.

— Sinä et jaksa. Tämähän on aivan tavatonta.

— Etkö näe kuinka hyvin minä voin. Etkö ihmettele?

— Ihmettelen.

— Niin minäkin.

— Siinä on nähtävästi nyt tullut käänne.

— Niin on. Nähtävästi.

Matti katsoi häneen ja nauroi.

He tulivat rautatiepenkereelle ja pysähtyivät pienelle sillalle, joka nosti tietä junaväylän yli. Virta, joka juoksi toisesta lahdenpohjukasta toiseen, piti avoinna vettä ja peremmässä lahdelmassa oli jään reuna täynnä helmenvalkoisia lintuja. Joku ui kuin jääkappale kylmässä tyvenessä, toiset lentelivät edestakaisin. Napamatkustajat kertovat pohjoisista seuduista, että siellä missä kasvullisuus jo on lakannut eikä jää sula kesälläkään, linnut elävöittävät koko laajan, aution maan. Lintujen pesät ovat kallioilla, munat vain paljaaltaan kuin pöydällä ja lintuja on tuhansia ja miljoonia, lukemattomia, valkeissa, kirkuvissa laumoissa. Jotakin sentapaista muistutti kuva lahden pohjukassa. Satoja vikiseviä ja kirkuvia lokkeja lenteli, liiteli, syöksyi tai asettui varovasti veteen, tai kyykötöi jäällä. Ehdottomasti pysähtyivät Hilja ja Mataristo.

— Mikä kumma kokous täällä on?

— Ne varmaan valmistuvat muuttamaan... Ehkä poikasia harjoitetaan lentämään, vielä viimeisen kerran.

— Toiset ovatkin vanhoja, toiset poikasia. Sen näkee selvästi.

— Tummat ovat suurempia ja vanhempia. Kuinka ne vikisevät ja kirkuvat!

— Ne puhuvat sillä tavalla...

— Nyt muistuu mieleeni: joistakin linnuista kerrotaan, että ne näin syksyllä ennen muuttoa pitävät suuret lentoharjoitukset ja pistävät kuoliaaksi huonot lentäjät ja muutenkin heikot. Se on järkevää.

Hilja katsahti toveriinsa levottomana, mutta hämmästy. Sillä Matin kasvot olivat iloiset ja tyynet.

— Se on julmaa, sanoi Hilja.

— Ne menehtyisivät kuitenkin pitkällä matkalla.

— Antaisi menehtyä. Olisivat joka tapauksessa eläneet viime tippaan ja ponnistelleet niin kauan kuin suinkin. Sillä lailla meidän ihmistenkin täytyy.

— Olet oikeassa. Vasta tänään minä sen tunnen: elämä on onnellista tuskineen, kärsimyksineen päivineen ja ihanaa on ponnistaa viime tippaan asti...

Tätä mieltä oli Hilja toivomalla toivonut Matille, hän oli monesti väsyksiin asti ponnistanut voimiaan puhaltaakseen häneen sitä. Ja nyt kun hän kohtasi omat sanansa, oman äänenvärinsäkin Matilla — pelästyi hän hänen lujaa uskoansa elämään. Hilja ei uskaltanut ajatella loppuun mitä hän epäili.

He astelivat ääneti, Matti kuin vapautuneena vuosien taakasta, Hilja peittäen levottomuuttaan.

Rautatiepenkereellä olivat kaupungin levittämistyöt seisahduksissa. Maa, jota oli kuljetettu lahden täyttämiseksi, oli ehtinyt nurmettua, ennenkuin sitä oli yritettykään tasoittaa. Kokonaisia pieniä vuoria hakattua kiveä kohoili yltympärillä. Tahmea, kuoppainen tie oli täynnä papereita, joita nähtävästi oli viskelty vaununikkunoista, junan liketessä pääkaupunkia. Kaisaniemen ravintolan pieni kulmahuone loisti juhla-valaistuksessa, vaikkei vielä ollut pimeäkään. Plyshiverhoja ja peilin kultausta näkyi ikkunoista. Nähtävästi ravintolassa oli päivälliset. Julkipuolikin oli kirkkaasti valaistu ja runsaasti koristettu köynnöksillä ja väreillä. Valkorintainen miespalvelija päästeli alas uutimia salissa. Kahdet vaunut, kuomot ylhäällä, tulivat täyttä vauhtia puis-

tosta ja pysähtyivät portaiden eteen. Vilkas töminä tieltä ennusti useampienkin vaunujen tuloa. Silinteripäisiä herroja ja nuoria naisia, joiden hiuksia suojeli pitsihuivit, astui alas. Herrat jäivät maksamaan, naiset kiirehtivät, liepeitään pidellen ja valkoisia kenkiään suojellen, sisään. Hilja ja Matti astelivat hitaasti soittolavan syrjään, jotteivät olisi hevosten tiellä. Lavan eteen oli naulattu lautoja ja pensaissa lepatti jokin suuri, kuollut lehti. Hiljan katse siirtyi äkkiä lehdistä valaisuille portaille. Oviaukossa seisoj nainen, jonka rikkaita punertavia hiuksia alas valui valkoinen pitsihuivi. Valkoinen atlaspuku solui sorjaa vartaltoa myöten korkealle ylös kaulaan, hansikoitu käsi piteli viuhkaa ja liepeitä. Nainen odotti hymyillen herraa, joka toi hänen kukkavihkoon. Hilja tuns Marienne Breden.

Hänen sydämensä oli alkanut lyödä ja hänen tuli kiire pois. Mutta he eivät enää päässeet eteenpäin.

— Varmaan häät, sanoi Matti, aavistamatta Hiljan mielialaa. — Tuolla tulevat morsiusvaunut.

Ne olivat suuret, katetut vaunut, mutta niistä ei astunut morsiuspari, vaan keski-ikäinen nainen, hiuksissa haalean sinipunertavia kukkia, ja kookas, silinteripää herra. Ne olivat Armaan isä ja äiti.

Hilja ei enää odottanut Mattia, hän kiirehti jonnekin päin, ei tietänyt minne.

Hän ymmärsi, että täällä vietettiin Elisabeth Breden häitä.

Häntä ei ollut kutsuttu niihin, hänelle ei ollut ilmoitettu mitään!

Häntä siis ei enää katsottu kuuluvaksi perheeseen!

— Täälläkö sinä olet? puheli Matti ennättäessään hänet. — Eivät ne olisi ajaneet päällemme. Tunnetko sinä heitä? Joku katsoi sinuun niin pitkään. Mahtavat olla rikasta väkeä. Nyt tulevat morsiusvaunut.

He olivat joutuneet pienelle kunnaalle ravintolan yläpuolelle, pihlajien alle. Ilmassa soi syyslintujen vihlova sävel ja puista varisi maahan punaista jauhetta. Joka pihlajan ympäristö oli kuin veressä. Tilhiparvet liitelivät pilvinä marjaterttujen ympärillä.

— Joko mennään, ehdotti Matti.

Ajotiellä kohtasivat he vielä hää joukkoa. Joku silin-

teri kohosi tervehtimään Hiljaa. Hän ei nähnyt, kuka sitä kohotti, hän tuijotti maahan.

— Emmekö lähtisi kotiin, pyysi hän.

Mutta Matti oli pysähtynyt tarkastamaan urheilukenttää. Penkit kentän laidalla olivat ahdetut täyteen vaatteita. Huolimatta kirpeästä ilmasta, oli kenttä täynnä väkeä. Pallot lensivät, juostiin, huudettiin. Tanner tömisi. Pojat ja nuoret miehet olivat paljain polvin, osaksi käsivarsinkin.

Hiljan oli mahdoton seurata, mitä Matti puhui. Hän katseli tilhejä, jotka kirkuen lensivät puusta puuhun ja keltaisia viiruja auringon laskemasijoilla. Vihdoin hänestä tuntui siltä, että hän menehtyy. Hän pysäytti hevosen, joka palasi ravintolasta ja huusi Matille:

— Nyt lähdemme kotiin. Minä en enää jaksa, vaikka sinä jaksaisitkin.

Sanat olivat niin kovat ja päättäväiset, että hän heti koetti lieventää niitä yrittämällä hymyillä.

Matti oli nukkumaisillaan vaunuihin. Ponnistus oli kuitenkin ollut hänelle ylivoimainen. Ohikulkijat luulivat häntä humalaiseksi ja kääntyivät katsomaan.

XII

Se on niin hullunkurinen juttu, ettei sitä käsitä millään järjellä!

Otso Okkola, jonka piti kirjoittaa juhlaruno arpajaisiin, on kadonnut kaupungista — rouvansa kanssa! Rouvan on huhujen mukaan aikoja sitten pitänyt olla Tukholmassa. Mutta nyt ovat he kuin vastanainut, rakastunut pari ikään tavanneet toisensa Oopperakellarissa, istuneet kahden myöhään yöhön samppanjan ääressä ja aamulla on heidän nähty, mukanaan suuret matka-arkut ja hatturasiat ajavan asemalle. He ovat lunastaneet ensiluokan liput Hankoon ja siitä on sitten tie avoinna eteenpäin.

Koko kaupunki puhuu tästä. Ollaan närkästyneitä Otso Okkolalle, että hän ensin antaa aiheutta eroamisuhuihin ja sitten lähtee tipotiehensä rouvansa

kanssa. Otso Okkola on vetänyt Helsinkiä nenästä ja Helsinki on suuttunut.

Suuttuneet ovat myöskin arpajaistoimikunnan rouvat. Juhlarunon piti korvata puhekin. Nyt täytyy tilalle keksiä jotakin muuta. Musiikkia saa tietysti helpommin, mutta ohjelmassa on sitä muutenkin. Hermostuneina keskustelevat rouvat asiasta, polttavassa kiireessä järjestellään juhlasalia ja kohteliaina ottaessaan vastaan voittoja. Ei ole muuta neuvoa kuin että Aarne Koskinen ja joku muu herra pukevat ylleen frakit ja lähtevät pyytämään rouva Nerva Taminia. Hän on ainoa suurista laulajattarista, joka on kaupungissa ja hän voi olla hyvin rakastettava, jos hänet osaa ottaa oikealta kannalta. Aarne Koskinen kyllä tuntee diivat ja heidän oikkunsa.

Nuoret arkkitehdit johtavat koristustyötä juhlasalissa. He seisovat huimaavan korkeilla tikapuilla, juokсутtaen vihreää köynnöstä ja herkullista silkkipaperia kaikkiin suuntiin. Arpajaisten päävoitto, ylpeä, musta orhi, lähtee samana hetkenä, jolloin voitonäyttely avataan, silkkinauhain koristamana juoksemaan pitkin Helsingin pääkatuja. Kun se kepeästi tanssien tulee, tiu'ut helisten kaulalla, niin kaikki kadullakävelijät kääntyvät ympäri ja kysyvät toisiltaan mitä taulussa rattaiden takana seisoj, ja pikkupojat karkaavat rattaiden perässä katu-kulmasta toiseen ja työntävät haikailematta syrjään ketä eteen sattuu. Voittojen runsaus on suuri. Liikuttavasti ovat kaikkinaiset seurat pitkin maaseutua ommelleet pöytäliinansa tai keinutuolimattonsa. Niitä noude-taan yhä vielä yhtämittaa pikatavaratoimistosta. Rouvat jo unohtavat juhlarunoharmin tämän loistavan menestyksen rinnalla. Ennakkoarpojen menekki on sekin ollut niin suuri, että säästämällä täytyy säästää jokin osa arpoja illaksi. Pääsyliput iltamaan ovat kaikki myydyt. Toimikunta vain pahoittelee, ettei pantu hintoja korkeammiksi. Kaiken aamupäivän soi juhlahuoneustossa torvisoitto, yleisö liikkuu päällyysvaatteissaan, toimeenpanijarouvat hääraävät silkkipuseroissaan ja arvanmyyjättäret sunnuntaipuvuissaan. Koristukset odottavat salaperäisinä, ikäänkuin nukkuisivat, iltaa.

Permanto on tahmeana katulokaa ja avatuista, tyhjiä arpalippuja. Ulkona sataa.

Tulee sitten ilta, herkulliset värivivahdukset heräävät ja ihmisvirta tulvii sisään. Salissa on rouvia maailman-naisten silkkipuvuissa, hiukset muodikkaalla kampauksella, helmet kaulalla, siellä on nuoria tyttöjä, kukkasia hiuksissa, olkapäät kainosti paljaina. Siellä on ensi sivistyspolven tyttösiä kansallispuvuissa, tukat valtoimena hartioilla, mutta enimmäkseen siellä on naisia yksinkertaisissa, korkeakauluksissa villapuvuissa. Juhla-airueet hääraävät tärkeän näköisinä, pitkät silkkinauhat sidottuina yli olkapään. Kaikkien suomalaisten ylioppilasosakuntien värit ovat edustettuina ja yleisöä on kaikista puolueista. Mutta juhlaan ei tule sitä perhekouksen lämpöä, joka on puoluejuhlissa, ihmiset tarkastelevat toisiaan kaukaa ja virallisesti ja ohjelmanumerotkin vastaanotetaan virallisin kättentaputuksin. Vasta kuvaelmat ja tanssi saavat virkeyden valveille. Päät taipuvat vastatusten ja uteliaasti kuiskaillaan: kuka se oli, kuka se oli? Suurin osa esiintyjiä on vanhaa, tuttua kuvaelmaväkeä, mutta uudet tulokkaat herättävät huomiota. Toisista ei saada selvää kuin juhla-airueiden kautta ja heidän nimensä kulkevat sitten suusta suuhun läpi salin. Koko ohjelman aikana ei tule yhtä ainoaa nousun kohtaa, ja vasta keskilattian tyhjennettyä ja valssin sävelen alkaessa soida, pääsee saliin se hiukan huumaa tunnelma, jonka kaunis valssisävel aina synnyttää. Juhlakoristeetkin pääsevät vasta nyt oikeuksiinsa.

Sylvi Vaarnakoski, pukeutuneena halpaan, vaaleansiniseen silkkiin, hiukset muodikkaalla kampauksella, kiharoissa vaaleanpunaisia tekoruusuja, astelee viuhkaa löyhytelien jo virkamieheksi päässeeseen näköisen herrasmiehen käsikoukussa salin poikki »supeeraamaan». Rouva Forsberg, vaaleanharmaassa silkissä, puhelee innoissaan muiden rouvien kanssa, mutta seuraa kaiken aikaa näkymättömin elein tyttäriään. Virkamies on Sylvistä aika huvitettu. Hän on erittäin hyvissä varoissa, mutta muuten on hänen elämästään puhuttu yhtä ja toista. Elma Vaurio tummansinisessä, ruumiinmukaisessa samettipuvussa, häikäisevän kauniina ja elämään kyllästyneenä suuntaa kokonaisessa herraparvessa aske-

liaan niinikään ruokasaliin. Brittaa tanssitetaan taukoamatta. Hän ja Meri Nikkilä ovat alituisen permannolla. He tanssivatkin niin sulavasti, ettei kukaan vedä vertoja heille. Hilja Haapanen veti, mutta hän on nyt mennyttä. Missä hän mahtaneekaan olla — on ehkä lähtenyt kotiin. Sellaista se on, kun uhmaa. Hänen kihlauksensa on nyt purettu. Ei hän enää ollut neiti Breden häissäkään — häntä ei kutsuttu. Ymmärtäähän sen. Hän tanssi kai tänään viimeisen tanssinsa kuvaelmassa — hyvin se kyllä meni. Mutta kovin hermostunut hän oli ollut pukeutuessaan, jokin sormus oli sattumalta pudonnut permannolle ja hän oli siitä säikähtänyt niin, että purskahti itkuun. Siellä se ylioppilas yhä asuu hänen kodissaan. Sääli äitiä ja tättiä! ... Tanssin aikana istuessa pitkin seiniä riittää rouvilla pitkältä puheenaihetta Hiljasta. — Tyyne Leinonen näkyy savolaismurteellaan ja reippaudellaan pitävän naurussa kokonaisia ryhmäkuntia. Hauskaa on myöskin Kaino Autereella, Linda Kaislalla ja Anni Koskisella. He ovat yleisen huomion alaisina, kuvaelmassa kun ovat olleet mukana. Rouva Forsberg kaipaa Elsa. Jos hän tuntee tyttärensä oikein, niin hän nyt istuu josakin ryhmässä väittelemässä raittiusasiasta tai on hän koonnut Sovinnon toimikunnan jäsenet johonkin nurkaan ja pitää kokousta heidän kanssaan. Tai ehkä hän istuu Hiljan kanssa sättimässä pahaa maailmaa — sekin on mahdollista.

Tämä oletaminen oli siinä määrässä oikea, että Elsa todella oli Hiljan kanssa. He istuivat naisten pukuhuoneessa vaatteiden, laatikkojen, koppien, maalirasioiden ja kaikenlaisen helyn sekamelskassa.

— Sinä jäät tänne tanssimaan! taivutteli Elsa. — Mikä sinua nyt ajaa kotiin? Mikä sinun on? Sinä olet niin valvoneen ja surkean näköinen. Etkä sinä kerro minulle mitään. Minä kannan aina kaikki huoleni suoraa päätä sinulle. Eihän minulla ole mitään sydämen suruja — ne koskevat lukujani tai Sovintoa tai muuta sellaista, mutta ne ovat joka tapauksessa minun huoliani. Odota sinä, jahka minäkin rupean salaamaan sinulta! Tietäisipä se Armas vain, miten huonoksi sinä täällä käyt... Mutta Hilja, mikä sinulle tuli? Herran tähden, minä

lähden saattamaan sinua kotiin. Ovathan sinun vaatteesi toisella puolella?

Hilja oli ollut mykkä ja poissaoleva. Kuin unessa hän oli tullut tänne, pukeutunut, tanssinut ja ottanut ylleen valkoisen pukunsa. Miksi hän olikaan pukeutunut juhlapukuun? Tottumuksesta kai. Sillä ei hänen tarkoituksensa ollut jäädä tänne. Kun hän ajatteli, että hänen pitää astella suuren salin läpi, missä on musiikkia ja tanssivia pareja, oli se hänestä tuntunut samalta kuin puoliyön hetkellä lähteä yksin kirkkomaalle. Hän käsitti kuitenkin, että sen täytyy tapahtua ja komensi jalkansa tottelemaan.

Kotiin hän lähtee ja kotona on häntä vastassa jotakin niin peloittavaa, ettei hän laisinkaan käsitä sitä pohjaan saakka. Hänen kirjoituspöydällään on pieni rasia. . .

Kuinka hullunkurista, ajatteli hän, kun sali avautui heidän eteensä, että täysikasvaneet ihmiset hyppivät tuossa. Ja siinä joukossa olen minä itse hyppinyt. Eikö se nyt ole hullua? Toiset istuvat pitkin seiniä ja toiset menevät sinne kumartelemaan. Mikseivät kaikki, joiden tekee mieli, itse lähde lattialle? On sellainen tapa, ettei lähdetä pyytämättä ja suuri osa, joka haluaisi tanssia, ei siten saakaan tehdä sitä . . . Meri Nikkilä liiteli Hiljan ja Elsan sivuitse vaahdonkevyissä, valkeissa harsoissaan, käsivarret paljaina. Hiljan mieleen välähti jotakin ollutta, joka jo oli kaukana: hänen oma itsensä.

— Mikseivät nuo tuolta nurkista lähde mukaan, sanoi Elsa heidän mennessään herrojen sivuitse, joita seisoi nurkassa. — Niiden tekee kovin mieli, mutteivät kehtaa. Äh, kuinka minun tekisi mieleni ravistaa jokikistä kau-luksesta ja sanoa: koeta pois, poikaseni! Tällaisissa juhlissa pitäisi aina olla piirileikkiä noita nurkkamiehiä varten. Minä en käsitä, mikseivät ne pane piirileikkiä ohjelmaan. Se muka ei ole hienoa.

Hiljan mieleen johtui^ kuinka hän ennen oli tanssinut hurjasti tällaisissa tilaisuuksissa. Ei hetkeäkään hän ollut saanut levähtää. Nyt hän astui salin läpi ilman että kukaan häntä pidätti. Aarne Koskinen seisoi äkkiä kumartaen hänen edessään.

— Minä olen hakenut neiti Haapasta kaiken iltaa,

sanoi hän. — Enkö saisi pyytää teitä syömään illallista. Kaikki, jotka olivat tanssissa mukana, tulevat.

Hilja punastui ja hänelle teki hyvää, että häntä joku muisti. Kohteliaisuuttaan he minua pyytävät, ajatteli hän samassa.

— Kiitoksia, sanoi hän, — minä menen heti kotiin, mutta ennen sitä tanssisin hiukan. Tahdotteko?

— Sepä hauskaa, vastasi Aarne, hämillään siitä, ettei ollut huomannut pyytää Hiljaa.

— Vie häntä nyt oikein reilusti! huusi Elsa heidän takanaan.

Kun Hilja alkoi keinua tutun sävelen mukaan, heräsi hänessä jotakin entisestä nuoruudesta ja hän tunsu kaipavansa sitä. Hän muisti vasta ihmetelleensä, että ihmiset tanssivat. Oh, ihminen saattaa tanssia vaikka on surukin sydämessä: hänellä on suru sydämessä ja ihanaa on tanssia juuri silloin!

Käärö on kotona, jonka posti tänään toi, pieni käärö Parisista. Se sijaitsee pöydällä muistojen ja valokuvien keskellä, aamulla se tuli, hän ei ole uskaltanut sitä avata, hän kyllä tietää mitä se sisältää. Hänellä ei enää olisi oikeutta kantaa sormusta sormessaan, hänen pitäisi panna se kääröön toisen viereen. Millä riemulla hän kerran kävi sitä tilaamassa, miten hän katseli sen kiiltoa ja punnitsi sen painoa ja kietoi kätensä antajan kaulaan .. ! Hän ymmärtää niitä, jotka juovat suruunsa. Hän tanssii.

Aarne Koskinen on hiukan hämillään, sillä hän on huomannut, että he kahden ovat jääneet permannelle. Hän heittäisi Hiljan, kierrettyään hänen kanssaan salin kahteen kertaan, mutta Hilja johtaa häntä ja kiertää kolmannen .. neljännen kerran. Hänen keskustelunsa-kin on hiukan kummallinen.

— Kuulkaa, kummoiseksi te olette kuvitellut kuoleiden tanssin — tiedättehän?

— En koskaan ole ajatellut sitä.

— Ne nousivat varmaan puoliyön aikana haudoistaan .. luurangot. .. ottivat toisiaan kädestä ja kiersivät hautakiviä pitkässä ketjussa. Johtajana ketjun päässä oli joku, joka hirtti itsensä onnettomasta rakkautesta. Ettekö usko? Mutta miksi me tanssimme kahden permannolla — mikseivät nuo muut luurangot?

— Te runoilette Heinen tapaan, sanoo Aarne Koskinen ja pitelee häntä kädestä, koska häntä tuntuu pyörryttävän.

— Kiitos. Minä olen teille aina kiitollinen tästä tanssista. Mitähän kello jo on?

— Viittätoista vailla kaksitoista.

Aarne Koskinen etsii katseillaan Elsaa, jonka he äsken jättivät tänne, mutta Elsaa ei näy. Heidän ympärilleen on muodostunut pieni, tyhjä kehä, ikäänkuin kaikki tahattoisivat pysytellä välimatkan päässä heistä.

— Ehkä minä lähden etsimään Elsa Vaarnakoskea.

Aarne Koskinen etenee kumartaen ja Hilja livahtaa puolijuoksussa, kuin sokeana ulko-ovea kohti. Hän saa heti vaatteensa, hän on onnellinen, että pääsee kenenkään saattamatta ja juoksee alas portaita. Koko illan patoutuneet, pidätetyt kyyneleet pyrkivät esiin nyt.

Häntä vastassa on sadetta tihuttavan syksy-yön yksinäinen katu torkkuville ajureineen ja harvoine lyhtyiineen, joiden niukassa valossa märkä katu kiiltää kauas eteenpäin. Ajuri, nähdessään jonkun astuvan ulos ovesta, toksahtaa valveille ja valmistautuu kyytiin. Hilja ei kuitenkaan huomaa häntä pyytää, vaan kiirehtii itkien eteenpäin.

Hän ei ole huomannut, että samassa hetkessä jolloin hän astui alas portailta, kohosi jostakin rakennuksen varjosta suuri, tanakka mies, alkaen kulkea hänen perässään. Kadunkulmassa ennätti mies hänen rinnalleen ja riensi heti rauhoittamaan hänen pelästystään.

— Ettekö minua tunne, neiti Haapanen?

Hilja näkee lyhdyn alla pystyyn nostetun kauluksen, hatun, jonka sade on painanut lypsyyn ja tuntee äänen. Mies on toimittaja Hannes Vaarnakoski.

— Aikaiseenpa te läksitte haaleista, olin juuri ehtinyt perille, jos olisin tullut viisi minuuttia myöhemmin, olisitte päässyt menemään.

— Mutta miksi te täällä olette, miksette tullut sisään ... ?

Vaarnakoski rupesi nauramaan. Samanlaista naurua oli Hilja tänä iltana nauranut ja se kosketti häntä oudon tutusti ja kaameasti, kun hän kuuli sen toisen suusta.

— Ettekö te sitten tiedä, että minä taas olen luisu-

nut...? Minä olen taas katuojassa. Niin, niin, siitä ei suinkaan ole muuta kuin kaksi tai kolme viikkoa, kun saatoin teidät kotiin — ettekö muista —? Silloin olin vielä kiltti »Maaemon» poika. Minulla oli ihka uudet kengät. Nyt... ne likovat näin kadulla! Mutta aina ne silti ovat hienommat kuin jonkun Angervon tai yhtä rivon herrasmiehen. Ihmettä muuten, ettei äitini ole toittottanut onnettomuuttaan kaikkiin maailman suuntiin. Tai: ehkäpä teillä on ollut yllin kyllin ajattelemista omista asioistanne. Kas, kyllä me katuojan väet tiedämme mitä maan päällä tapahtuu. Me olemme — älkää ymmärtäkö minua väärin, sillä se on suurin kohteliaisuus, minkä voin sanoa — me olemme ruvenneet katsomaan teitä hiukan niinkuin omaksemme. Herran nimessä, älkää suuttuko! Se on kohteliaisuus, se on meikäläisen suurin suosionosoitus. Meikäläisenä on hyvä olla — en luule, että enää viitsin kohota pinnalle. Se on samanlaista kuin rikkaan miehen elämä: riippuvaista, alituista pelkoa, että aarteet viedään, alituista huolehtimista kunniasta ja maineesta. Me olemme riippumattomia kuin Diogenes, meillä ei ole kunniaa eikä hyvää mainetta, ei rahaa eikä muuta painavaa. Meidän on keveä ja huoleton elää. Hih, niin että .. !

Hilja nauroi hermostuneesti. Niin se juuri on: hiellä ja vaivalla vartioimme me kunniaamme ja ilman että me voimme sitä millään lailla estää, tulevat vieraat ihmiset ja vievät sen meiltä. Eivät kuten varkaat yöllä, vaan keskellä selvää päivää. Varkaita ahdistetaan ja kun heidät saavutetaan, suljetaan heidät tyrmään. Mutta se, joka vie sinun hiellä ja vaivalla säilyttämäsi hyvän nimen ja rikkoo läheiset ystäväsuhteesi, on rehellisen ihmisen kirjoissa, voipa vielä saada erityisiä ansioita itselleen sillä, että on mustannut mainettasi. Miksi me todella kokoamme tavaraa, jota ei voi säilyttää!

He kulkivat korkeiden, pimeiden kivimuurien välillä. Keskikaupungin jäätyä ei tullut vastaan ainoaa ihmistä ja rattaiden räminä kuului kaukaa. Suuria, raskaita vesipisaroita tippui alas räystäistä.

— Voi Hilja neiti, mitä humbuugia elämä on. Ei sitä kannata itkeä ...

— En minä itke . . .

— No niin — te voisitte kohdella minua luottavasti, sillä sen uskollisempaa ihailijaa ei teillä ole ollut eikä tule olemaan.

Hänen sanansa olivat leikkiä, mutta Hiljasta tuntui vastenmieliseltä. Vähän turvatontakin oli kulkea tuon ränstyneen miehen rinnalla näin kahden läpi kuolleiden katujen. Mutta mitäpä hänellä, Hiljalla, oli kadottamista. Yhtä köyhät he olivat molemmat.

— Te olette aina ollut niin hyvä minulle, sanoi hän muun puutteessa.

— Ja nyt te olette minulle likeisempi kuin koskaan ennen, Hilja neiti. Tiedättekö, minä olen kaksi viikkoa juonut yhtä päätä. Ensi yöt nukuin vielä kotona, mutta sittemmin en ole riisunut ensinkään! Olen juonut vaatteeni, päällystakkini, kelloni — kaikki muut paitsi saappaani. Nämä tamineet, mitä minulla nyt on, olen kerjännyt ovilla. Siellä olen valehdellut. Olen sanonut, että olen entinen polyteknikko. He ovat uskoneet minua. Ah, mitä humbuugia on ihminen . . . ! Olen sanonut, että sain maksaa toverin takia, että hän väärensi nimeni . . . kuulkaa nyt pohjaan asti mitä ihminen on ja potkaiskaa minut sitten menemään . . . Niin, Hilja neiti, minä olen rypenyt . . . niinkuin eläin . . . ja kuitenkin tunnen, Hilja neiti, etten milloinkaan ole ollut niin lapsellisen nöyrä ja puhdas kuin nyt.

Hilja kiihdytti askeleitaan, jotta matka loppuisi. Olisi pitänyt sanoa jotakin, sen hän tunsii.

— Ymmärrättekö minua? kysyi Vaarnakoski.

— Ehkä ymmärrän, sanoi Hilja ja omatunto soimasi häntä samalla siitä, ettei hän laisinkaan tarpeeksi syvästi tuntenut mitä sanoi.

— Mutta teillä on kiire kotiin ja minä puhun vain itsestäni. Odotin teitä kuitenkin puhuakseni teistä. Mitä te nyt aiotte ruveta tekemään?

Hilja hämmästyí. Mitä tiesi tuo mies?

— Kuinka niin? sanoi Hilja.

— Noo — anteeksi jos käyn liian kovin kourin kiinni, — mutta täytyyhän teidän nyt muuttaa elämänsuuntaa.

Hiljan sydän löi kiivaasti ja närkästys ja epätoivo taistelivat hänessä.

— Mistä te sen päätätte?

Vaarnakoski tunsu loukanneensa häntä ja vaikenen hetken.

— Minä ripitin itseni teille. Luulin ansainneeni vähän luottamusta.

Hilja astui kiivaasti, pala palalta painaen alas tuskaa, joka tukahduttavana nousi rintaan.

— Puhukaa! sanoi hän. — Minä en voi mitään sanoa...

— Kiitos! siinä onkin tarpeeksi. Puhun lyhyesti. Muistakaa, että te olette taiteilijasielu. Te ette ole porvarillista yhteiskuntaa varten. Te olette poikkeusluonne, teidän ei milloinkaan tule maailmassa hyvä. Kun te valitsette työn, niin katsokaa, että valitsette jotakin, joka sopii teille, joka antaa teille tyydytystä itsessään. Minä en kiduta teitä kauemmin. Olemmehan niin monesti ennen puhuneet näistä.

Hilja muisti hänen sanansa: ja tekin kun menitte kihloihin! No niin, nyt siitä oli päästy. Hän pusersi sormusta suonenvedontapaisesti kädessään.

— Te ennustitte minulle aikoja sitten, sanoi hän tukahtuneesti, — onneni särkymistä... Te toivoitte sitä...

— Hilja neiti!

— Niin te teitte!

Hiljan täytyi painaa kasvot käsivarsiaan vastaan. Hän oli kuin hajoamistilassa. Häneen ei vaikuttanut Vaarnakosken anteeksipyyntöt, hänen vilpitön hätääntymisensä. Hän riensi puolijuoksua kotiovelle. Siinä otti ränstynyt mies hartaana ja kunnioittavana hänen kätensä ja vei sen äänettömänä huulilleen. Hilja ei voinut mitään puhua.

Hänen oli vaikea löytää ylös pimeitä portaita. Hän kolisteli ja oli lankeamaisillaan helmoihinsa. Kunhan hän nyt voisi liikkua niin hiljaa, ettei herättäisi Mattia, sillä nyt hänen täytyy olla yksin.

Hän pääsi onnellisesti sisään, riisui ovella kenkänsä ja liikkui ääneti huonettaan kohti. Vasen käsi pysyi kuin jäykistyneenä suonenvedontapaisessa puristuksessaan. Vilun väreet kävivät alas selkää. Hän ei voi, hän ei voi! Hän ei anna pois tätä sormusta.

Minkä täytyy tapahtua, se tapahtukoon!

Hän sytytti kynttilän. Varjot nousivat joka esineestä suuriksi ja mustiksi hänen ympärilleen. Pöydällä oli pieni rasia. Se kätki hänen kohtalonsa. Hänelle tuli hurja halu hekumoida tuskastaan. Hän liikkui kuin mielipuoli, sytyttäen kynttilöitä ja lamppuja. Hän viettää nyt hautajaisia. Jumala on hänet hyljännyt ja ihmiset ovat hänet hyljänneet. Ainoa, joka häntä kunnioittaa ja joka häneen uskoo, on mies katuojasta! No niin, käydäänpä sitten työhön!

Pian on käärinvaate kiskaistu pois ympäriltä ja rasia, jossa alkuaan on ollut jotakin lääketta, avattu. Valkeiden pumpulien sisästä tulee esiin kultainen sormus.

Hilja pitelee sitä käsissään ja kaikki hänessä vaikenee. Hän ei sittenkään ollut uskonut, että se olisi se. Hän oli sittenkin toivonut, että se olisi jotakin muuta. Nyt kun hän lukee oman nimensä sormuksesta, hän uskoo. Lopussa kaikki — lopussa! Hän ääntää sen ensin jäätymäin sydämin. Sitten alkaa syvällä hänen sisässään nyyhkiä, nyyhke kasvaa ja joka solu on irtaantumaisillaan toisesta. Hän riuhtaisee sormuksen sormestaan, paiskaa sen kilahtaen toisen päälle, sulkee rasian ja päästää sen, ikäänkuin se polttaisi, pöytälaatikkoon. Kuvat pöydällä katsovat hänen työtään. Ne ovat ne, joiden luo hän ensinnä on mennyt, kun aamuisin on astunut vuoteesta. Ne ovat ne, joille hän on sanonut hyvää yötä viimeiseksi. Niiden luo hän tuhat kertaa on tullut unelmoimaan ja ikävöimään. Nekään eivät enää kuulu hänen elämäänsä. Ne ovat pyyhkäistävät pois — pois silmistä, pois sielusta! Sitten tulee mui-tojen vuoro, jotka täyttävät seinät ja nurkat, joka esi-neen, itse ilman tässä huoneessa. Kaikki pois — pois silmistä, pois sydäimestä! Ensinnä nuo kasvat!

Hän painuu autiota pöytää vastaan ja viipyy siinä kuin kuollut.

Kauan.

Hän nousee vanhana, väsyneenä ihmisenä, hämmästyä valkeaa pukua yllään ja muistaa vähitellen, mitä on tapahtunut. Kaikki mennyt on jo kaukana hänen takanaan. Hän ikävöi kylmää vettä kasvoilleen. Eivät ole tuoneet hänelle. Tottakin! Tyttö tanssii iltamassaan,

hän on unohtanut. Ja Hilja lähtee hitain, kuulumatto-
min askelin keittiöön, valaisten eteensä kynttilällä.

Kun hän avaa oven, kuulee hän liikettä, kuiskeita. Tuli pöydältä sammuu. Askeleet kiirehtivät ovea kohti. Oman kynttilänsä valossa ehtii Hilja nähdä pitkän miehen sieppaavan päällysvaatteitaan puulaatikon päältä ja karkaavan ulos ovesta. Varkaita! käsittää Hilja ja par-
kaisee. Mutta silloin nousee vuoteesta, kohotetun peitteen alta, käherretty tytön pää, kultanauha ohimoilla ja palvelustyttö, yllään sinertävä iltamapuku, hyppää permannolle ja huutaa:

— Mitä neiti hakee täältä? Eikö palvelija saa rauhaa yölläkään?

Ja vetäessään kiinni ovea, joka miehen jäljeltä on jäänyt auki, hän jatkaa:

— Eihän neitikään malttanut olla iltamassaan. Neiti ei tule sanomaan minulle mitään. Se on minun asiani kuinka minä elän. Minä en elä ensinkään huonommin kuin neiti itse. Meidän talossa saa elää kuinka tahtoo. Koko kaupunki sen tietää, kuinka neiti elää . . .

Hiljan käsi nousee silmille, joita vastaan satelee kuin lokaa. Kantamus putoaa kolahtaen hänen käsistään ja sirpaleet lentävät pitkin permantoa. Hetkiseen ei hän pääse paikalta, mutta vihdoin hänen jalkansa tottelevat. Hän juoksee, häneen sattuvat seinät ja esineet pitkin matkaa. Minne hän pääseekään, eikö hänelle löydy mitään turvapaikkaa, jotakin maankoloa kaukana ihmisten näkyvistä! Vihdoin hän satuttaa päänsä jotakin kovaa vastaan ja kaatuu. On kuin hänen päänsä kiehuisi. Kaikki on syttynyt tuleen hänen ympärillään. Tämä on loppu, tämä on helvetin tuli...

Äkkiä hän tuntee, että häntä nostetaan kainaloista.

— Jeesus Kristus sinäkö? ajattelee hän ja koettaa kevenevää päätään.

Mutta tuttu ääni puhuu lämpimästi kuiskaten:

— Hilja kulta, mitä on tapahtunut? Sinä pelästyit äsken. Ethän enää pelkää. Minä olen sinun luonasi. Minä tiedän kaikki mitä sinulle on tapahtunut. Sinun on vaikeaa nyt alussa. Mutta niinkuin minä, ei kukaan saata rakastaa sinua. Tule . . . kerro minulle.

Hilja pakenee Matin edellä läpi ruokasalin saliin. Hän

muistaa, ettei sitten enää pääse minnekään, sillä seinä tulee kerran vastaan.

— Hilja kulta, älä pakene minua. En tahdo sinulle pahaa. Tahdon suojella sinua koko maailmaa vastaan . . .

Hilja tunkeutuu sohvapöydän taakse, se on viimeinen kohta, jonne hän pääsee. Kun hän pysähtyy, tuntuu siltä, kuin väkevä virta tarttuisi hänen vaatteisiinsa. Hän ponnistaa vastaan, hän tarttuu kiveen virrassa, hän käy kiinni puunoksaan — kaikki luisuu hänen käsistään ja likainen, musta virta vie hänet. Silmät kiinni tuntee hän sen hetkessä, joka on lyhyt kuin lyhyin silmänräpäys. Hukkuvana kohottaa hän käsivartensa, purskahtaa hytkimään sekä itkussa että naurussa, kuiskaa tukahtuneesti ja heristää käsivarsiaan:

— Virta vie minut. . . Kaikki palaa ympärillä. Minun täytyy tahriintua niinkuin kaikki muut. Minun täytyy syttyä palamaan niinkuin kaikki muut. Maailma tahtoo. Maailma on väkevä. Se on murskannut minut tahtonsa alle. Minä olen valmis tulemaan siksi miksi se minua on tahtonut. Sinuahan maailma on valmistanut lapsesta asti. Tässä minä olen. Minä tahdon kuulua katuojaan, minä en enää tahdo suojella kunniaani. Minä tahdon menettää kaikki, minä tahdon likaantua maailman mielen mukaan. Tässä minä olen. Tuhoa minut. Mutta tee se pian!

Hän suistuu maahan.

Hän ei kuule eikä näe, hän ei tunne eikä tiedä. Hetket kuin iäisyydet vierivät hänen ylitseen. Vihdoin on kuin häntä nostettaisiin ja sanomattomassa säikähdyksessä parahtaa hän. Se on turvattoman hätähuuto, se on linnun äännähdys, kun siltä on ammuttu siipi. Hän havahtuu itkuunsa, tuntee olevansa pitkänään omassa vuoteessaan ja alkaa aavistaa jotakin kauheaa. Mitä? Onko tehty murha tai muu hirvittävä teko, jota ei saa peruutetuksi eikä poispestyksi. Hän ei pääse liikkumaan. Hänen silmiinsä välähtää kuva, jonka hän josakin on nähnyt: Juudas verenkarvaisissa vaatteissa menossa hirttämään itsensä . . . Niin, se on jäljellä, se on suurten, veriruskeiden syntien loppu.

Hän pääsee ylös vuoteestaan ja haparoi eteensä.

— Jumala, Jumala, eikö sinun armosi riitäkään suurille, veriruskeille syntisille . . . ! Jumala, Jumala!

Hän lankeaa polvilleen maahan. Ulkonainen pimeys on hänet käsittänyt.

On kuin joku tarttuisi hänen käteensä ja nostaisi häntä.

— Minä tahdon: ole puhdas! kuuluu pimeydestä.

Kaikki hänessä pysähtyy. Muistojen säie on avautunut kirkkaana kuin vesisuoni kallion syvimässä. Kuvat lapsuuden ajoilta alkavat kulkea silmien ohitse. »Ja vaikka te makaisitte maassa, niin te voitte nousta ja puhdistua.» Hetket täyteläiset kuin vuodet vierivät, hiljaisuus kirvoittaa, kaikki äskeinen pyyhkiytyy pois kuin pilvi.

Hän nousee kuin kuolleista herätetty. Hän sytyttää tulta. Hän on kiitollinen, hän on iloinen. Hän on nuori, hän on lapsi. Jumala ei ole häntä hyljännyt eikä hylkää. Hän kuljettaa kummallisia teitä. Mutta hän vie perille. Hän pitelee kädestä, hänen äänensä soi syvällä sielussa. Ei tarvitse pelätä.

Hän ei pelästy, kun näkee Matin tulevan kynnykselle. Hänelle ei enää ole elämässä mitään peloittavaa, ei elämässä eikä kuolemassa. Matti tulee hiljaisena, lauhana, kirkkaana ja hyvänä kuin hänen isänsä joskus hyvin kauan sitten, kun isä vielä käveli. Hän pysähtyy Hiljan eteen ja odottaa hänen sanojaan.

— Tiedätkö mitä on tapahtunut?

Matti vaikenee ja hänen äänensä jättää hiljaisuuteen ikäänkuin soinnun.

— Jumala on käynyt täällä. Minä olen tuntenut Jumalan läsnäoloa. Ajattele: se on tapahtunut, mitä olen huutanut itselleni läpi vuosien. Ja juuri sinä hetkenä, kun minä olin syöksemäisilläni perikatoon meidät molemmat, sinut ja minut, välähti silmieni edessä kuin Paavalin edessä Damaskon tiellä. Minun piti suudella sinua, kun minä näin sinun turvattomuutesi. Minä elin sinä hetkenä läpi enemmän kuin koko ikänäni. Miekka lävisti minut. Minä tunsin toiselta puolen synnin voiman itsessäni, toiselta puolen Jumalan väkevyyden itsessäni. Ne olivat molemmat minussa ja minulla oli

valta valita. Sellainen hetki on ikuisuuden hetki. Sellaisena ihminen näkee Jumalan kasvot.

Hiljan sydän paisui kiitollisuutta. Hän ei voinut puhua. Hän otti Mattia kädestä ja astui ikkunan luo. Autiolla kadulla kumisi, kun hän avasi ruudun.

Taivaanrannalla tuntui jo päivän salo ja korkeudessa, joka puhdistumistaan puhdistui pilvistä, vilkkuivat tähdet.

Heidän ympärillään oli suuri hartaus ja valkeus kuin ylösnousemisen aamuna.

XIII

Joulu tekee tuloaan Helsinkiin. Kiire on kaduilla ja toreilla. Kauppapuotien ikkunat levittävät yleisön eteen houkuttelevimmat helynsä. Tuolla heloittavat herkkuliset silkit ja tanssipukukankaat, täällä kullat ja hopeat. Kirjauutuudet kutsuvat kirjavin kansin. Mutta varsinakin ilakoivat ikkunoissa lasten lelut. Missä on jouluksusia tonttuineen, missä kokonaiset pienet satumetsät hiihtävine lappalaisineen.

Ihmiset ovat kääroineen j uoksemaisillaan nurin toisensa. Lähetit, pienet ja suuret kuljettavat sekä olkapäillään että käsirattailla tavaroita. Kuorma-ajurit ovat kulussa, pika-ajurit vievät ja tuovat kansaa asemalta ja asemalle. Kaksi vastakkaista ihmisvirtaa, tuleva ja menevä, vilisee varhaisesta aamusta myöhään iltaan katukäytävillä. Ikkunoiden kohdalle se hetkiseksi patoutuu, kiihtyy houkuttelevista näkemyksistä ja jatkaa kulkuaan. Köyhillä lapsilla on aikaa viipyä ihanuuk-sien ääressä. Ne kiistelevät ruudun takana sen tai sen lelun omistamisesta, lelun, jota eivät ikinä saa. Pienet poikaset, jotka myyvät kengännauhoja ja muuta rihkamaa, kiihtyvät huutamaan tungettelevaisuuteen asti: ostakaa, ostakaa! ja seuraavat, ohuissa vaatteissaan, hyvän matkaa, juosten kävelijän rinnalla. Vanha tupakankaupustelija on pukunut ylleen uudet huopasaappaansa ja vasta paikkaamansa päällystakin, valinnut suojaisen kulman hyvässä kadunristeyksessä, levittänyt istuttavakseen pienen telttatuolinsa ja polttelee siinä

paperossiaan. Pelastusarmeija on pystyttänyt »patojaan» toreille ja puistikkoihin ja ääressä käyskelee vakava, sinipukuinen nainen, päässä armeijan suojaava lakki.

Rikkaus näkyy niinä päivinä selvemmin kuin muutoin ja köyhyys kirkuu sen rinnalla, nöyrtyen, katkeroituen ja suistuen nurin kiireen jalkoihin.

Päivisin kiehuu kiire harmaampana, näkymättömämpänä. Mutta illalla, kun valot ovat sytytetyt ja ikkunoiden välke ikäänkuin helisten tulvii kaduille, on ilmassa salaperäinen kiihtymys. Ja kiihtymys kasvaa kasvamistaan jota likemmä joulujoutuu. Vihdoin tulevat kuuset. Helsingin keskipiste, rautatietori, muuttuu eräänä aamuna metsäksi. Salon humisevat puut ovat uhratut, säilytetyt kuormiin ja ajetut pääkaupunkiin. Metsän viileä, hiljainen puu tulee tuomaan joulua sinne, missä hiljaisuutta on niin vähän, missä kiire on niin polttava. Varakkaat turkkiniekat herrat ja rouvat tinkivät sitten itselleen mieleistä hiljaisten puiden joukosta. Köyhät ihmiset ostavat hentoja kuusenlapsia, hylätyitä tyviä ja tynkiä ja kaikkein köyhimmät kokoavat myöhemmällä ylijäämiä, oksia ja puunkappaleita polttopuikseen.

Haapasten ruokasalissa istuvat sisarukset Jenny ja Aline pitkistä ajoista yhdessä. Ulkomaan tuomiset, puserokankaat, kahvikupit kuvattuine terveyslähteineen, kaikkinaiset pikkurihkammat ovat levällään pöydällä ja kahvipannun iloinen, punainen harja nousee niiden keskeltä. Mutta sisarukset ovat mustissa vaatteissa ja heidän kasvonsa ovat itkettyneet. Vanha kello käydä rakuttaa seinällään ja Lutherin kuva katsoo alas astiakäppin yläpuolelta. Ne ovat nähneet perheessä vaihtelevaa iloa ja surua. Sellaista se on ollut läpi vuosikymmenien. Tällä kertaa vaihdetaan sisarusten sanat kyynelten ja kahvinjuonnin lomitse.

— Mutta Herra Jumala, ettekö te nyt voineet kutsua lääkäriä kaupungista. Mitä ne maaseutulääkärit tietävät. Jaa, minä sanon sen, että Toivo on... niin, minä uskallan sen sanoa, että Toivo on tappanut Lainan...

— Ei, sitä ei voi sanoa! Jumalan tähden! Kaikki

tehtiin mitä voitiin. Kaksi lääkäriä kutsuttiin. Toinen tuli, kun hän jo oli kuollut. Se meni niin uskomattoman pian. Ei, Toivoa ei voi syyttää. Hän itki hyvin katkerasti. Hän ei kahteen päivään käynyt tallissakaan ja se osoittaa Toivoon nähden suurta surua.

— Sinä saat nähdä, että hän pian menee naimisiin! Sen uskon hänestä ja miten käy sitten lapsiraukkojen . . . Minä vain sanon, ettei äitipuoli saa niitä rääkätä. Me otamme ne tänne, ne pienet enkelit.

— Toivo ei anna niitä. Kyllä hän niitä sentään rakastaa.

— Mutta hän menee naimisiin, saat nähdä.

— Voi olla.

— Sinä myönnät sen. Onko hän ehkä jo sanonut jotakin sinnepäin. Onko hänellä ehkä joku jo katsoottuna.

— Älä nyt noin . . . Voi, voi, kun ei sinun kanssasi koskaan voi puhua rauhallisesti.

— Sinä et vastaa siihen mitä kysyin. Sinä tahallasi vältät sitä. Sinä tiedät sen jo. Ehkäpä se roisto jo on kihloissa!

— Mutta rakas Jenny, piika kuulee, muista ettei se enää ole Maali... En minä mitään tiedä. Hautajaisissa vain oli muuan tyttö, suuren talon tytär, kansanopiston käynyt, joka tavattoman selvästi osoitti ihailunsa Toivoon ja kuiskailtiin, että se taitaa pyrkiä Lainan paikalle. Se leikki koko illan lasten kanssa...

— Se hävytön . . . ! purskahtaa Jenny täti puhumaan.

— Se hävytön! Mutta sehän on julkeata! Ruveta jo Lainan hautajaisissa. . . Mutta minä sanon sen, että minun täytyy matkustaa sinne varjelemaan lapsia siltä ilkiöltä . . . Jaa, minähän en voi, kun minun täytyy ottaa tuntini taas, mutta Hilja saa lähteä. Mitä hänellä täällä on tekemistä. Sopii hyvin, että hän pakenee pois ihmisten hampaista.

— Voi, rakas Jenny, kuinka vähän sinä tunnet elämää. Jos Toivo tahtoo mennä naimisiin, niin mitä luulet meidän voivan tehdä hänelle! Mitä sinä voit Signelle ja tohtorille . . .

— Sehän on ihan eri asia. Kaikki sinä sekoitat. Minä olisin voinut erottaa heidät, jos olisin tahtonut. Minä

en tahtonut, sillä tohtori on kelpo mies ja konsulinna antoi suostumuksensa.

— Mutta, rakas Jenny, älä nyt suutu noin. Piika kuulee.

— Jaa, se on kanssa kaunis juttu, että Maali on poissa. Kyllä täällä on ollut kaunis elämä keittiössä sillaikaa.

— Mutta kyllä Maalikin viime aikoina oli käynyt sie-tämättömäksi. Hän oli hermostunut aivan yksinker-taisesti. Nykyaikana on palvelijoillakin hermot.

— Älä ensinkään puolusta Hiljaa. Sellaista elämää ei millään voi puolustaa... Voi, Herra Jumala sen-tään ...

— Älä nyt joka toisena sananasi sano »Herra Ju-mala» .

— Mutta minä avuksihuudan Häntä! Tämä ei ole mitään turhaanlausumista. Jollet sinä anna minun puhua rauhassa, niin minä lähden ... Kuinka sinä olet noin kauhean äreä!

— Etkö sitten luule, että minulla on ollut kestettä-vää ...

— No niin, minä tiedän ... Kerro nyt Lainasta. Kun en minä ensinkään tahdo ymmärtää, että se on totta ... Eikö Laina sitten ennen kuolemaansa pyytänyt ehtool-lista, tai osoittanut edes joitakin merkkejä, että ikävöi sovitusta Jumalan kanssa?

— Ei. Sehän se juuri on surkeaa. Ensimmäisen päi-vän hän itki lasten takia, itki niin, että sitä oli kauhea katsella. Mutta sitten hän tyyntyi ja kovettui. Hän ei voinut ymmärtää Jumalan tarkoitusta eikä nöyrytynyt ottamaan vastaan kohtaloaan sitä ymmärtämättä. Kyllä se oli surkea kuolema. Niin nuori kun hän oli ja niin kovettuneena nukkui pois. Toivo puhui ja Toivo veisasi kauniilla äänellään. Ei mikään auttanut. Hän vain pyysi häntä menemään pois. Toivo oli onneton. Hän pelkäsi todella, että Laina joutui pahaan paikkaan, hel-vettiin. Lainan kasvoihin jäi ruumiinakin sellainen outo kovuus. Kuolleiden kasvoilla voi olla niin kaunis rauha, niinkuin kaikkien meidän kuolleiden on ollut. Mutta näissä oli jotakin aivan toista. Se lääkäri, joka tuli kau-pungista ja ehti perille vasta Lainan kuoltua, seisoi pitkän aikaa ääneti ja katseli kuollutta. Se oli vanha

mies ja nähnyt monen kuolevan. Minä kysyin häneltä, oliko hän ennen nähnyt sellaista ilmettä kuolleilla. »Joskus», hän sanoi. »Se on kysymys, joka on jäänyt vaille vastausta.» Ehkä se oli niin.

— Mutta sehän on kauheata! Hän oli siis ihan kääntynyt pois Jumalasta?

— Jollei Jumalalla nyt sittenkin olisi armoa sellaisillekin ...

— Ei ole! Sehän on niin selvästi sanottu.

— Kun minusta sittenkin tuntuu, että on...

Sisarukset itkevät. Kello käydä raksutta. Ulkoa katsoo punaraitaisten uudinten takaa kylmä, säteilevän kirkas päivä.

— Oliko hän paljon muuttunut?

— Hän oli käynyt ihan samanlaiseksi kuin hän oli ennen tyttönä. Kaunis hän oli arkussaan. Me puetimme hänet hänen morsiusvaatteisiinsa. Ne olivat olleet lakanan sisällä siitä asti kun hän ne hääiltana riisui. Ne olivat kuin uudet. Kaunis hän oli, paitsi että kasvoissa oli se sellainen sovittamaton kysymys. Pitäjäläisiä kävi joukoittain häntä katsomassa. Toivo kustansi kalliin arkun, kalleimman minkä voi saada. Helat ja levyt olivat puhdasta hopeaa. Siitä puhuttiin pitkin pitäjää.

— Voi Herra Jumala sentään, etten minä koskaan saa nähdä Lainaa! vaikeroi Jenny täti ja vuolaina vuotavat sisarusten kyöneleet. — Mutta kuka saattoi aavis-taa, että Hilja tuottaisi meille tällaisen häpeän! alkaa Jenny täti äkkiä. — Kuka sitä olisi uskonut, kun viimeksi istuimme täällä yhdessä. Että sinun, hänen äitinsä, pitää istua rautatievaunussa kuuntelemassa, kuinka vie-raat ihmiset puhuvat hänestä mitä häpeällisimpiä asioita. Mitä he oikeastaan sanoivat?

— Johan minä kerroin, en minä jaksa niitä toistaa. He tulivat sisään päivälliseltä Riihimäellä — kaksi keski-ikäistä herraa, ja rupesivat puhumaan Hiljasta ja hänen suhteestaan Mataristoon.

Jenny täti kiehui kiukkua.

— Minä olisin sinun sijassasi noussut, mennyt heidän luokseen, sanonut kuka olen ja antanut heidän kuulla kunniansa. Sinä kuuntelit kiltisti, sinä!

— Onneksi! Siitähän olisi tullut täydellinen skandaali, jos minä vielä olisin ruvennut sotkemaan.

— Mistä he sitten tietävät, ettei Hilja ole kihloissa?

— Eihän hän kannu sormusta.

— Onko koko maailma sitten ehtinyt huomata sen!

— Tiedäthän, kuinka huhut leviävät.

— Mutta mitä Hiljan kihlaus kuuluu kehenkään! Mitä oikeutta kenelläkään on sekaantua meidän asioihimme?

— Sinä puhut kuin suuri lapsi! Mitä oikeutta? Sama oikeus kuin poimia marjoja toisen metsästä tai herneitä toisen hernemaasta, jos se vain on tarpeeksi kaukana omistajan asunnosta.

Sisarukset vaikenivat. Rouva Haapanen hypisteli jotta-kin Jenny tädin tuomisista, mutta ajatteli toisia asioita.

— Mitä sinä kehoitit minua lähtemään ulkomaille! tuli Jennyltä taasen kuin putouksena. — Jollen olisi lähtenyt, olisin kyllä vartioinut Hiljaa. Ja jahka minä saan sen Matariston käsiini, niin kyllä hän kuulee. Täällä hän esiintyi kuin viaton lammas ja vei sitten koko perheen kunnian. En kehtaa enää näyttää silmiäni kadulla. Ly diakin kohtelee minua suorastaan halveksien. Vaikka hänellä itsellään on paljon syytä. Hän oli Helsingissä, hän olisi saanut pitää Hiljaa silmällä.

— Minun täytyy vielä käydä Bredellä. Se ei ole hauskaa se.

— Ei ole, myönsi Jenny täti. — Kai minunkin pitäisi mennä sinne, mutta koko kylpymatkan menee hukkaan, jos nyt saan mielenliikutuksia. Liian aikaiseen me ylpeimme Armaan hienoista sukulaisista.

— Kyllä Armaskin olisi saanut odottaa kunnes oli tavannut Hiljan.

— Kuka heistä oikeastaan rikkoi välin?

— En minä tiedä, vaikka Hiljan äiti olenkin. Hilja ei sano mitään. Hänhän on niin muuttunut.

— En ymmärrä Hiljaa. Hän ottaa asian aivan tyyneesti. Häntä ei edes hävetä, vaikka hän tietää, mitä hänestä puhutaan.

— Häntä ei hävetä, kun ei hän kadu. Siinä se on! Hän sanoo, että jollei Armas välittänyt hänestä sen enempää, niin oli parasta, että meni näin.

— Sen hän v o i sanoa! Ei mikään mies kärsisi sel-
laista.

— Armas olisi saanut odottaa kunnes olisi tavannut
Hiljan, sanon sen vielä, toisti äiti.

— Sinä siis luulet, että Armas purki?

— Mistä minä tiedän. Ja onhan se jokseenkin yhden-
tekevää.

— Taas sinä kiukustut! Ehkä minä lähden nyt. Voin-
han syödä aamiaista vaikka . .

— Että sinä nyt taas viitsit. Meillä on sienioimelettia.
En tosin tiedä miten tämä uusi »neiti» osaa sitä valmis-
taa, mutta. .

Tuli taas äänettömyyden hetki, jonka aikana kumpi-
kin sisaruksista yritti käydä käsiksi joihinkin tava-
roihiin.

— Saisin minä sen Matariston käsiini! uhkasi Jenny
täti äkkiä.

— Hilja vain kehuu häntä, sanoi äiti. — He ovat yhä
kirjevaihdossa.

— Mitä sinä sanot!

Jenny täti kimmahti pystyyn.

— Eilenkin häneltä tuli kirje ja Hilja kiirehti itse
asemalle viemään siihen vastausta.

— Ja sinä sallit sen tapahtuvan! huusi Jenny täti,
silmät suurina päässä.

— Mitä minä sitten sille voin.

— Etkö sinä olekaan Hiljan äiti? Sinulla on oikeus
ottaa haltuusi hänen kirjeensä, avata ne tai lähettää ne
avaamattomina takaisin.

— Mitä sinä puhut! Ei nykyajan tyttöjen kirjeitä
avata.

— Mitä se mokoma sitten kirjoittaa?

— Mistä minä tiedän. Hilja menee omaan huonee-
seensa lukemaan.

— Jollei sinussa ole äitiä saamaan selville mitä se
roisto — en sano paremmin — vielä uskaltaa kirjoittaa,
niin kyllä minä otan selvää. Missä Hilja säilyttää
kirjeet?

— Laatikossaan. Olen minä ne joskus nähnyt pöy-
dälläkin.

— Etkä ole lukenut!

— Mutta, rakas Jenny, näethän itse, miten Hilja on vanhentunut. Kyllä hän on kärsinyt tarpeekseen. Mitä minä nyt rupeaisin urkkimaan hänen kirjeitään. Eihän mitään enää voi muuttaa. Huhut ovat kuin irti päästetyt linnut. Ota nyt metsästä lintu kiinni!

— Aikooko Hilja sitten nyt mennä kihloihin tämän Matariston kanssa?

— Hän sanoo, ettei.

— Mitä he sitten aikovat? Mitä tämä kaikki on ollut?

— Hilja sanoo sitä ystävydeksi.

— Ystävydeksi!

Jenny täti lausui sanan ihmeissään, ikäänkuin olisi kuullut sen ensi kerran eläessään.

— Niin, niin, niinkuin hän ja Elsa ovat ystävät! Tai sinä ja minä.

— Onko hän hullu! huusi Jenny täti. — Sinä ja minä olemme sisarukset ja Elsa on tyttö — mutta nuori tyttö ja nuori herra, jotka eivät ole edes sukua! Tiedätkö, sinä olet sinäkin syypää Hiljan kevytmieliseen katsantokantaan. Minä sanoin sinulle aina: pidä kiinni ovet eteeseen, koska sen ylioppilaan pitää kulkea sitä tietä. Äläkä anna Hiljan rajattomasti viipyä tansseissa. Sinun kasvatuksesi on ollut leväperäistä!

— Loppujen lopuksi kaikki on minun syyni! sanoi Aline rouva ja nousi suuttuneena.

— Minä en sanonut niin! Jos tahdot ymmärtää sen niin, niin tee se vain, mutta minä en sitä sanonut!

Jenny nousi hänkin ja meni Hiljan kamariin. Hänen täytyi istuutua tuolille itkemään. Yhtä paljon kuin hän viime keväänä oli surrut sitä, että Hilja antoi rakkaautensa Armaalle, yhtä paljon sattui häneen nyt Armaan kadottaminen. Huone puhui selvään, että Armas oli pyyhittävä pois Haapasten suvusta. Kaikki kauniit taulut, kaikki hienot koristeet, yksin lamppukin olivat poissa. Huone oli karu ja autio. Itkettyään aikansa Jenny täti pyyhki silmänsä ja huusi ruokasaliin:

— Missä Armaan lahjat ovat?

Hän sai toistaa kysymyksen pariin kertaan ennenkuin Aline vastasi. Hän ei ollut vielä unohtanut äskeistä pientä kahakkaa.

— Kopassa vinnillä, vastasi hän vihdoin.

Jenny täti meni kirjoituspöydän luo. Siellä oli Lainan kuva rippikouluajoilta ja sen yläreunaan pistettynä vielä tuore sypressinoksa. Se oli tietysti hautajaissepeleestä. Jenny tädin kyyneleet alkoivat taasen valua. Ja kaikki Armaan kuvat poissa! Ja kaunis venetsialainen maljakko poissa! Äkkiä hänen silmänsä sattui kirjepinkkaan, jonka päällimmäisen kirjeen ympärillä oli halpa, harmaa kotelo. Käsiala oli selvä ja tavallinen. Hän ei hetkeäkään häikäillyt. Hänen kyyneleensä kuivuivat, jännityksen ja uteliaisuuden ilossa kävi hän käsiksi kirjeeseen ja näki sen olevan juuri sen, jota hän halusi nähdä. Alla oli »ystäväsi Matti» — se roisto uskalsi vielä nimittää itseään Hiljan ystäväksi! Kaiken sen jälkeen mitä oli tapahtunut! Sen jälkeen, että hän oli ryöstänyt kunnian kokonaiselta perheeltä ja Hiljalta koko hänen tulevaisuutensa!

Täti kävi lukemaan, ensin yksinään, mutta jaksamatta kantaa kirjeen omituista salaisuutta, huutaen sisarensa jakamaan sitä. Ja Aline rouva, joka ei itse puolestaan olisi avannut kirjettä, oli valmis kuuntelemaan, kun toinen luki sen hänelle. Hänellekin oli suhde niin epäselvä ja kummallinen, että pelkkä uteliaisuus veti häntä pääsemään sen perille.

Rakas Hilja!

Sydämellinen kiitos kirjeestäsi. Olen niin onnellinen, että voit kantaa kaikki niin tyynesti. Minä puolestani en voi tarpeeksi ihmetellä johdatusta kohtalossani. Kaiken on täytynyt tapahtua, jotta minä kypsyisin. Kaikki tapahtumat liittyvät toistensa lomiin. Jumalan sormi piirtää selvästi tieni. Kaikki on niin yksinkertaista ja selkeää, etten käsitä miten minun niin kauan täytyi haparoida pimeydessä. Mutta miksi sinun täytyi joutua uhriksi, sitä en vieläkään ymmärrä. Ehkä siksi, että vain viattomat kelpaavat uhreiksi. Varmaan tällä kaikella on ollut tarkoituksensa sinuunkin nähden, vaikkamme vielä sitä tajua.

Minä ymmärrän nyt, mitä Jumala on ihmiselle. Ei hän ole sitä, mitä meille aikojen sivu on opetettu. Hän on ydinvoima meissä itsessämme, se elävä vesisäije, joka

kaiken elämän lähteestä on vuodatettu jokaiseen ihmiseen. Hän on hengen terveys ja tarmo ja vain pysymällä yhteydessä hänen kanssaan, voimme me elää. Me sanomme rukoukseksi sitä kaipausta, pyrkimistä ja kohoamista, jolla henkemme etsii ikuista lähdeään. Sanoin väärin, kun sanoin, että jo ymmärrän mitä Jumala on ihmiselle. Aavistan sitä vasta. Tunnen jo niin suurta onnea tässä aavistuksessa.

Edessäni on ehkä pitkä sairaus. Jumala varaa minulle aikaa syventyä uuteen elämään.

Olin viikon päivät kotona. Emme näy pääsevän sopuisointuun omaisteni kanssa. Kunnioitan ja rakastan heitä, ymmärrän, että heidän täytyy olla sillä kannalla kuin he ovat, mutta he eivät ymmärrä minua eivätkä ikinä voi oppia hyväksymään kantaani. Heidän mielestään on minun jumalanpelkoni perkeleestä. Me tuotimme toisillemme mielipahaa joka päivä. Ehkä olisin jaksanut katsoa asioita paremmin yläpuolelta, jos olisin ollut terve. Katsoin parhaaksi lähteä pois. He surevat tähteni, mutta sille ei voi mitään. Täällä parantolassa on hyvä. Täällä ei ole paljon potilaita.

Sinua huvittaa ehkä kuulla mitä tuloksia oli käynnistäni Karoliinan luona. Hän ei ensin ollut tuntevinnaa minua — tai ehkä olinkin niin paljon muuttunut. Pian hän kysyi, koska voin maksaa lainani. Sanoin, että nyt aion ruveta papiksi. Hän huomautti, ettei se enää merkitse hänelle mitään, kosken ruvennut silloin kun hän tahtoi. Olin vähän häijy, sanoin hymyillen, että minun täytyi odottaa siksi kunnes Jumala tahtoi. Lopulta hän itse pyytämällä pyysi minua pitämään lainan. Karoliina on hiukan omituinen, mutta sääli häntä käy. Ei kukaan välitä hänestä paitsi hänen rahojensa takia. Kaikki omaiset odottavat hänen kuolemaansa, päästäkseen kiinni perintöön.

Olen paljon ajatellut niitä asioita, joista sairauteni aikoina puhelimme. Minulle on käynyt yhä selvemmäksi, että naisen ja miehen suhteen täytyy perustua ystävyYTEEN. Ystävyys on paljon hienompi tunne kuin se, jota sanotaan rakkaudeksi ja josta uusi ihmiselämä saa alkunsa. Uuden ihmiselämän ei tule saada alkuaan huumeessa ja humalassa, vaan itsetietoisesta ja tahtoen.

Me emme saa siitä ja syntyä synnissä, vaan pyhydessä ja kauneudessa. Etkö usko, että jos uusi polvi kasvaisi siinä katsantokannassa, niin siitä tulisi onnellisempi kuin nykyinen? Ei syntyisi niin paljon ihmisiä, mutta syntyisi onnellisempia ihmisiä.

Hyvästi nyt, rakas Hilja, sinä, jonka kautta Jumala on tehnyt minulle niin paljon ihmeitä. Yhtä sinulta vielä pyydän: etkö sallisi minun kirjoittaa Pariisiin? Lähetä minulle osoite ja suostumuksesi. Kaikki tulee jälleen hyväksi, kun saan selittää, miten kipeä olin ja mitä ihmiset ymmärtämättömyydessään ja ajattelemattomuudessaan voivat päättää sairaasta ihmisestä. He suorastaan ajavat hänet onnettomiin ajatuksiin ja tekoihin. En voisi sen suurempaa onnea ajatella, kuin että te taasen löytäisitte toisenne.

Sydämelliset terveiset ja Jumala olkoon kanssamme.

Ystäväsi Matti.

Kun sisarukset olivat lukeneet kirjeen, joutuivat he aivan ymmälle. Jos suhde siihen asti oli ollut heille epäselvä, kävi se nyt yhä epäselvemmäksi.

Hilja oli lähtenyt viemään kirjettä asemalle.

Oli polttavan kylmä aamu pari päivää ennen joulua. Pistettyään kirjeen postivaunun laatikkoon, astui hän hitaasti läpi asemahuoneiden ja hidastutti hidastuttamistaan kulkuaan. Portaille hän kokonaan pysähtyi. Sädehtivänä oli talvinen Helsinki hänen edessään. Kun ne, jotka olivat olleet saattamassa matkustavia, olivat kiirehtineet alas kadulle, jäi Hilja miltei yksin portaille. Pari kantajaa puheli toisella puolen pääovea, käsillään lämmitellen korvanlehtiään, ja vanha tupakanmyyjä, kellahtavaksi haaituneessa turkissaan, asettui telttatuo-lilleen portaiden syrjälle.

Sinertävän kirkas auringonpaiste iski kipunoita lumesta, joka narisi jalkojen ja reenanturoiden alla. Ihmisten hengitys asettui kuuraksi heidän turkinkauluksiinsa, hiuksiinsa, viiksiinsä. Kivimuurien seinät, katot, kaide-

puut, portaat — kaikki oli kuin kuuran päällystämää ja kauttaaltaan liimattua täyteen välkkyvää jäähilettä. Ilman täytti lumen narina, kulkusten kilinä, ihmisten kiire ja taivaan sinen ja maan kimmellyksen oudon kaukainen soitto.

Tori oli täynnä kuusia. Rouvia, herroja ja lapsia kierteli puiden ympärillä. Kuusia kannettiin pois olkapäillä ja vedettiin kelkoilla. Sinipunaiseen puettu pelastusarmeijanainen käveli edestakaisin apajansa ympärillä, jonka hän oli pystyttänyt asemahuoneen edustalle. Kap-paleen matkan päähän asettui rivi ajureja, nähtävästi odottamaan uutta junaa. Ihmisiä tuli ja meni, siinä oli nuoria, vanhoja, köyhäpukuisia, rikaspukuisia. Kauempaa torilta, ajuririvin takaa, kohosi vihreitä heinäkuormia, joita maalaiset olivat tuoneet kaupan. Elävää lehmääkin kaupattiin etäämpänä, kesken pakkasen. Savu nousi talojen mustista piipuista ilmaan. Myyjät olivat lämpimäkseen tehneet tulen kuormien ja myymätelttojen väliin. Torin poikki astui nuori nainen, kantaen kainalossaan pientä ruumisarkkia. Se oli kääritty papeeriin, vain hopeanväriset jalat näkyivät. Nainen astui nopeasti, vieden puuhkaa korvalta toiselle. Hänellä oli yllä vain lyhyt takki.

Hilja katseli eteensä niinkuin ihminen kirkontornista katselee maisemaa allaan ja hänen mielessään liikkuvat asiat, joista hän vasta oli kirjoittanut Matille. Hän oli noussut varhain ja kirjoittanut pitkän kirjeen.

Niin, siinä vierii elämä, josta emme tiedä mistä se tulee ja minne se menee. Tuossa rientävät kaikki nuo ihmiset, jotka sikiävät huumauksessa, elävät riemussa, tuskassa, vihassa, rakkaudessa, kaipauksessa ja jotka kuolevat. Jokainen kantaa povessaan kokonaista maailmaa, jokainen on keskipiste, jonka ympärille elämä kehrää ihmeellistä seittiänsä. Vieraina, ehkä vihaten he rientävät toistensa ohi. Sovussa he kerran kaikki löytävät toisensa maan povessa. Ja kuoleman jälkeen — mitä seuraa silloin? Ikuinen lepo. Yhdistyminen Jumalaan.

Me emme tunne tulevaa elämää. Tämän me tunnemme ja se on ainoa, josta me tiedämme mimmoinen

se on. Se on sittenkin suruineen, kärsimyksineen, taisteluineen rikas ja täyteläinen ja ihanaa on sitä elää.

Siitä ei ole kauan kun hän oli lapsi ja kaikki oli peitettyinä ja salaperäisenä hänen edessään. Häneen sattui, kun hunnut revittiin pois ja hänelle näytettiin elämän paljas pohja. Hänestä tuntui, ettei kannata elää elämää, joka on niin rumaa. Hän tunsu kuinka hän vanheni tuossa rumuudessa niinkuin kukka näivettyy. Mutta nyt hän on päässyt sen tilan yli, hänen päänsä on selkeä ja hänen ruumiinsa on nuori ja työnjanoineen. Hän haluaa elää läpi elämän ilon, tuskan ja työn. Hän haluaa sen liasta ja loasta ponnistaa kohti kirkastusta. Hän koettaa pyrkiä omistamaan itselleen Kristuksen katseen, sen suuren, syvän ja säälivän, jonka avulla hän näki läpi ihmisen, katsoi yli pikkuseikkojen, näki suuret piirteet, ymmärsi ihmisen ja antoi hänelle anteeksi.

Maaailma on tänään säteilevän kirkas. Joulutekee tuloaan!

Surupuvussa erottautui Hilja asemahuoneen vaa-leaa seinää vastaan. Hän oli laihtunut ja ihon kalpeus loisti esiin mustasta. Silmät olivat ikäänkuin suurentuneet ja katsoivat jonnekin kauas. Hän oli niin ajatussissaan, ettei huomannut ajuririvin siirtyvän asemahuoneen eteen, asemapalvelijoiden kiirehtivän paikoilleen ja ihmisjoukkojen taas rientävän ohitse. Elämän yksityiskohdat olivat lakanneet olemasta hänelle, hän näki kaikki suurina, kaukaisina viivoina.

Pitkä, ulkomaalaiselta vaikuttava herra, päässä ruskeankirjava matkalakki, yllä pakkaspäivään liian ohut ruskea päällystakki, samettikaulus pystyssä, likeni kantajilleen ovea. Äkkiä hän pysähtyi kuin naulittuna. Kantaja jäi oudoksuen odottamaan häntä. Herran katse riippui surupukuisessa naisessa, joka ovenpielessä seisoi auringonpaisteessa. Ja ikäänkuin nainen olisi sen tuntenut, kääntyi hän päin.

— Armas!

Hilja ei muistanut, että heidän välinsä oli rikki, että heidän piti olla toisilleen kaksi vierasta ihmistä.

Kaikki, mitä oli tapahtunut siitä, kun he erosivat pyyhkiytyi pois hänen mielestään, ja hän karkasi kihlattiaan vastaan syli avoinna, sydän ylitsevuotavana.

Joukko, joka tungskelee asemahuoneella ja sen edustalla, näki kahden säihkyvän onnellisen ihmisen astuvan portaille auringonpaisteeseen. He neuvottelivat hajamielisinä naurahdellen matkatavaroista, päättelivät sinne tänne, jättivät vihdoinkin kaikki tyyni kantajan haltuun ja astuivat käsi kädessä alas portaita. He hymyilivät ja säteilivät. He kuuluivat toisilleen ja tunsivat olevansa kahden tähtien alla.

MAILA TALVION KOOTUT TEOKSET

Eri osien sisällys on seuraava:

I osa

Haapaniemen keinu — Nähtyä ja tunnettua — Aili
— Kaksi rakkautta.

II osa

Kansan seassa — Pimeänpirtin hävitys — Juha
Joutsia — Muuan äiti.

III osa

Louhilinna — Tähtien alla.

IV osa

Puheita — Kirjava keto — Hämähäkki — Elämän
leikki — Valkea huvila.

V osa

Suomesta pois — Kauppaneuvoksen kuoltua —
Eri teitä — Anna Sarkoila — Elinan häät — Kun
meidän kaivosta vesi loppuu — Talonhuijari —
Huhtikuun-Manta — Lempiäniemen tyttäret —
Viimeinen laiva.

VI osa

Yölintu — Niniven lapset — Elämän kasvot.

VII osa

Kultainen lyyra — Silmä yössä — Näkymätön
kirjanpitäjä — Yötä ja aamua.

VIII osa

Kurjet — Kihlasormus.

IX osa

Kirkonkello — Opin sauna.

X osa

Sydämet — Hiljentykäämme — Ne 45 000.

XI osa

Itämeren tytär.

XII osa

Linnoituksen iloiset rouvat — Lokakuun morsian
— Terveisiä.

XIII osa

Ruma Ankanpoikanen — Juhlavalkeat — Rukkaset
ja kukkaset.

TÄMÄ KIRJA
ON LAINATTU
SATAKUNTALAISEN
OSAKUNNAN
KIRJASTOSTA

MAILATAALVIO
KOOTUT
TEOKSET
III

